

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Abraham Maslow
Biyografisi

İNSAN OLMA HAKKI

EDWARD HOFFMAN

İNSAN OLMA HAKKI

Abraham Maslow'un Yaşam Öyküsü

Edward Hoffman

Türkçesi: Metin Dinçer

K u r a l d ı ş ı

© KURALDIŞI YAYINCILIK

Yayıncının yazılı izni olmadan herhangi bir alıntı yapılamaz

Edward Hoffman

İnsan Olma Hakkı

The Right to be Human

Türkçesi: Metin Dinçer

Yayın Yönetmeni: Nil Gün

ISBN 978-975-275-265-8

Nisan 2014, İstanbul

Nurcihan Kesim Ajans aracılığıyla

© 1988, Edward Hoffman

Kapak Tasarımı ve Sayfa Düzeni: Ebru Öner

Kitap Matbaacılık San. ve Tic.Ltd.Şti.

Davutpaşa Cad. No: 123 Kat: 1 Topkapı-İstanbul

Tel: 0212 482 99 10

Sertifika No: 16053

Kuraldışı Yayıncılık

Fener Kalamış Cad. No: 93/7 34726 Kadıköy-İstanbul

Tel: 0216 449 98 05 pbx Faks: 0216 348 00 69

yayin@kuraldisi.com www.kuraldisi.com

Sertifika No: 10540

Dağıtım

Alibeyli Mah. Çatalçeşme Sok.

No 29 Çatalçeşme Han Cağaloğlu-İstanbul

Tel: 0212 913 81 57 Faks: 0212 511 62 52

hmcnet@ntt.net www.kuraldisi.net

Laurel'e

İnsan kurallara sığmaz!

Teşekkür

PEK ÇOK İNSANIN KATKISI OLMASAYDI, Abraham Maslow'un yaşam öyküsünü oluşturmak gibi yoğun ve zorlu bir görevin üstesinden gelemezdim. Bazısı yaşını başını oldukça almış olan bu erkeklerle kadınlar, yaşam öyküsü yazan bir insanın hiç ummadığı ölçüde hem zamanlarını ayırdılar, hem de öğütlerde bulundular.

Bertha Maslow ve iki kızı Ann Kaplan ile Dr. Ellen Maslow çok kapsamlı kişisel malzeme sağladıkları gibi, Maslow'un çok önem verdiği aile yaşamı hakkında da kişisel görüşlerini dile getirdiler. Özellikle Bertha Maslow'un yön göstericiliği, konukseverliği ve desteği her şeyden daha değerliydi. Ünlü ağabeyine yaşça en yakın olan Harold Maslow ile kuzeni ve genç olmasına karşın kendisinin en yakın yoldaşı olan Will Maslow da çok önemli sırdaşlarım oldular.

Abraham Maslow'un dostları, meslektaşları ve öğrencileri sevip hayranlık duydukları bu insan için çok canlı bilgi kaynakları oluşturdular. İçten ve gönülden gelen anıları, onun ruhunun bana bir açıdan ulaşmasını sağladı. Kendisini iyi tanıyanlarla yaptığım yüzlerce görüşme, Maslow'un sadece üretken bir yazar, çetin bir hoca ve etkili bir düşünür olarak değil, bir insan olarak da kişiliği hakkında açık ve tutarlı bir görüşe sahip olma şansına kavuşmamı sağladı.

Dr. Heinz Ansbacher, Dr. Warren Bennis, Dr. James Bugental, Dr. Rogelio Diaz-Guerrero, Dr. James Fadiman, Dr. A. D. Fisher, Dr. Viktor E. Frankl, Betty Friedan, Henry Geiger, Dr. Margaret Gorman, Dr. Thomas Greening, Dr. Stanislav Grof,

Richard Grossman, Dr. Gerald Haigh, Clara Mears Harlow, Dr. Willis Harman, T. George Harris, Dr. Mary Henle, Dr. Jean Houston, Andy Kay ve Kaypro Corporation'daki ailesi, Dr. Stanley Krippner, Dr. Timothy Leary, George Leonard, Elisabeth Settlage Liberman, Dr. Rollo May, Felix Morrow, Dr. Lois B. Murphy, Michael Murphy, Dr. Jane Richardson, Dr. Carl Rogers, Dr. Nevitt Sanford, Dr. B. F. Skinner, Dr. Robert Tannenbaum, Dr. Miles Vich, Dr. Walter Weisskopf, Dr. Michael Wertheimer, Colin Wilson ve Lord Dr. Solly Zuckerman dâhil olmak üzere psikoloji, danışmanlık, iş idaresi, yayıncılık ve ilgili toplumsal bilim alanlarındaki dostlarına ve meslektaşlarına;

William Crockett, William Laughlin, James ve Marylyn Morrell, Kay Pontinus ve Earl C. Royse dâhil olmak üzere Saga Corporation'da yaşamının sonlarında yakınlık kurmuş olduklarına;

Dr. Saul Cohen, Dr. Lewis Coser, Dr. James Klee, Dr. Max Lerner, Dr. Frank Manuel, Dr. Richardo Morant, Dr. Ulrich Neisser, Dr. Abram L. Sachar ve Leonard Zion dâhil olmak üzere 1950 ve 1960'larda Brandeis Üniversitesi'nin kuruluş ve gelişme yıllarında onu bir meslektaş olarak tanımış olanlara;

Dr. Joel Aronoff, Dr. Joseph Bossom, Dr. Donald B. Giddon, Dr. Bonnie J. Kaplan, Dr. Richard Lowry, Dr. Norbert Mintz, Dr. Ann C. Richards, Dr. Deborah Tanzer, Dr. Arthur Warmoth ve Dr. Gunther Weil dahil olmak üzere kendisiyle Brandeis'te yakından çalışmış olan doktora öğrencilerine;

Steven Andreas, Patricia Barbanell, Robert Boble, Dr. Janet David, Dr. Jeffrey Golland, Dr. Lawrence Gross, Abbie Hoffman, Neil Kauffman, Lois Lindauer, Judith Roberts, Diane Roskies, Ellen Sher, Dr. Avrom Weinberg ve Lois Zajic dahil olmak üzere Brandeis'teki diğer öğrencilere;

Eski meslektaşları Dr. Edward Girden, Dr. Daniel Katz, Dr. David Raab ve Dr. Seymour Wapner dahil olmak üzere 1930'lu ve 1940'lı Brooklyn College yıllarında ona yakın olanlara (Ne yazık ki, Dr. Solomon Asch yardım edemeyecek denli hastaydı);

Sydelle Bloom, Lucille H. Cooper, Naomi Dressner, Beatrice Fink, Estelle Gilson, Al Green, Pearl Green, Shirley Love ve Robert Rothstein dahil olmak üzere Brooklyn College'daki pek çok eski öğrencisine;

Dr. Walter Grether, Dr. Lucien Hanks, Jr., Dr. Richard W. Husband, Dr. Alice Ambrose Lazerowitz, Dr. Emanuel Piore, Dr. Ross Stagner ve Dr. Eliseo Vivas dahil olmak üzere 1920'lerdeki ve 1930'lardaki Madison, Wisconsin'deki öğrencilik yıllarında Maslow'u tanımış olanlara;

Röportajlar esnasında evlerinde bana göstermiş oldukları misafirperverlik için Dr. Joel Aronoff, Henry Geiger, Dr. Lucien Hanks, Jr., Dr. Timothy Leary, Dr. Frank Manuel, Dr. Rollo May, Michael Murphy, Dr. Jane Richardson, Dr. B. F. Skinner, Dr. Ross Stagner, Dr. Robert Tannenbaum'a teşekkür etmek istiyorum ve bana göstermiş olduğu özel nezaket için de Dr. Walter Weisskopf'a şükran borçluyum.

Kitap taslağının değişik bölümlerini okudukları ve görüşte bulundukları için Dr. Rogelio Diaz-Guerrero, Dr. Lucien Hanks, Jr., Dr. Max Lerner, Dr. W. Edward Mann, Bertha Maslow, Will Maslow, James ve Marylyn Morrell, Dr. Jane Richardson, Dr. Ross Stagner ve Dr. Michael Wertheimer'e ayrıca teşekkür etmek istiyorum.

Akron Üniversitesi Amerikan Psikoloji Tarihi Arşivlerine minnettarım. Direktör ve Direktör Yardımcısı olan Dr. John Popplesstone ve Dr. Marion White McPherson ile Akron Üniversitesi Arşiv Hizmetleri Direktörü Mr. John V. Miller, Jr. orada bulunan büyük hacimli Maslow Arşivlerine yaptığım ziyaretlerin mümkün olduğunca verimli, etkili ve keyifli olmasına yardımcı oldular.

Aşağıdaki şahıslar ve altlarına çalışan kişiler de arşiv çalışmalarımda büyük ölçüde yönlendirici ve yardımcı oldular:

New School for Social Research Başkanı Dr. Jonathan F. Fanton,
Brandeis Üniversitesi Başkanı Dr. Evelyn E. Handler,
New York Şehir Üniversitesi'ne bağlı City College Başkanı
Dr. Bernard W. Harelson,

Brooklyn College Başkanı Dr. Robert L. Hess,

Cooper Union for the Advancement of Science and Art Başkanı Dr. Bill Lacy,

Madison'daki Wisconsin Üniversitesi Rektörü Dr. Irving Shain,

Toplumsal Bilimler Araştırma Konseyi'nden David Sills,

Brooklyn Hukuk Fakültesi Dekanı David Trager.

Adını vereceğim şahıslar da arşivsel yardımda bulundular: Santa Barbara'daki California Üniversitesi'nden Dr. Eugene Graziano; Kongre Kütüphanesi Elyazmaları Bölümü başkanı James H. Huston; New York Üniversitesi Yayınları'ndan Colin Jones; Brooklyn Halk Kütüphanesi'nden Saul Mallis ve Elizabeth White ile Yirminci Yüzyıl Vakfı'ndan M. J. Rossant.

Hümanist Psikoloji Derneği'nden Deborah Breed ile Steve Chapin, Mary Constance, Jane Howard, Dr. Stanley Krippner, John Krop, Dr. Guy Manaster, Dr. Judith Modell, K. Dean Stanton ve Dr. Paul E. Stepansky de araştırmalarım konusunda önerilerde bulunup yardımcı oldular. Regina Damiano, Harvey Gitlin ve Nathalie Lilavois'in araştırma asistanlıkları da çok yetkindi.

Maslow'un hayatı ve mesleki yaşamının tam anlamıyla yayımlanması konusunda göstermiş oldukları editoryal muhakeme ve koşulsuz bağlılıktan ötürü yayımcım Jeremy P. Tarcher ve editörüm Janice Gallagher'e de aynı şekilde müteşekkirim.

Çabalarına yönelik olarak göstermiş oldukları çok sayıdaki kavramsal katkılardan ötürü Aaron Hostyk ve Dr. W. Edward Mann'a özel olarak teşekkür etmek istiyorum. Annem, babam ve erkek kardeşimle Gertrude Brainin ve Dorothy Smith hem araştırma hem de yazma aşamalarında beni sürekli olarak yüreklendirdiler.

Her şeyin üstünde de, hiç tükenmeyen sabırları ve destekleri için iki kişiye teşekkür etmek istiyorum. Oğlum Jeremy, bilgisayar başına oturduğum zamanlarda yanı başımda oynayarak ya da mola vermem hususunda ısrarcı davranarak hem dengeli hem de neşeli olmamı sağladı. Eşim Laurel ise, bu projeyi bitirmem ve ona yönelik hedeflerimi yerine getirmem hususunda ihtiyaç duyduğum düşünsel ve duygusal desteği herkesten daha fazla gösterdi.

İçindekiler

SUNUŞ	11
ÖNSÖZ	15
BİRİNCİ BÖLÜM	
<i>Brooklyn Çocukluğu</i>	19
İKİNCİ BÖLÜM	
<i>Akil Savaşimleri</i>	32
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
<i>Bir Psikologun Oluşumu</i>	59
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
<i>Maymun Adam</i>	75
BEŞİNCİ BÖLÜM	
<i>Seks ve Egemenlik Kâşifi</i>	98
ALTINCI BÖLÜM	
<i>Psikolojik Evrenin Merkezinde</i>	119
YEDİNCİ BÖLÜM	
<i>Blackfoot Kızilderilileriyle Huzurlu Yaşam</i>	148
SEKİZİNCİ BÖLÜM	
<i>Brooklyn College’da Aydınlanma</i>	168
DOKUZUNCU BÖLÜM	
<i>Kendini Gerçekleştirme Parıltıları</i>	192
ONUNCU BÖLÜM	
<i>California Ara Dönemi</i>	222

ON BİRİNCİ BÖLÜM	
<i>Brooklyn'e Dönüş ve Sonrası</i>	233
ON İKİNCİ BÖLÜM	
<i>Brandeis'te Öncülük</i>	249
ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
<i>Düş Kırıklıkları ve Yeni Hayaller</i>	270
ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
<i>Meksika'nın Ağır Ritimleri</i>	296
ON BEŞİNCİ BÖLÜM	
<i>Aydınlanmış Yöneticiler, Mistikler ve Girişimciler</i>	315
ON ALTINCI BÖLÜM	
<i>Karşıt Kültürün Huzursuz Kahramanı</i>	353
ON YEDİNCİ BÖLÜM	
<i>California Kurtuluşu: "Ölümden Sonraki Yaşam"</i>	387
SONSÖZ	411
SÖZLÜK	413

Sunuş

“Kendimizin hoş olmayan özelliklerini bilmekten korkarız ama kendimizin tanrısal özelliklerini bilmekten daha çok korkarız.”

—ABRAHAM MASLOW

“BİR KİTAP OKUDUM HAYATIM DEĞİŞTİ.” Gerçekten de bir kitap okumak hayat değiştirici olabiliyor.

1972 yılında Abraham Maslow’un “*İnsan Olmanın Psikolojisi*” başlıklı kitabını okudum... Ve hayatım köklü bir değişime uğradı. Kendime sormuş olduğum temel soruları yanıtlıyordu Maslow. Daha önce hiçbir kitap beni böylesine etkilememişti. Maslow’un fikirlerinin ışığında önümde yeni ufuklar açılıyordu. İnsanın gerçek doğasının ne olduğunu keşfetmek ve potansiyelinin sınırsızlığının farkına varmak hayatımın *dönüm noktası* olmuştu. “Kendini gerçekleştirmek” kavramına keleşğin ışığa çekildiği gibi çekilmiştim. Yaşam amacımı, misyonumu bulduğumu hissediyordum. Kendimi ve hayatımı adayacağım konu somutluk kazanmıştı.

Daha sonra nice büyük düşünürler, bilim insanları, psikoloji, felsefe, antropoloji, bilim ve sanatın değişik dallarında çığır açmış isimler gelişim yolculuğumda zihnimi ve yüreğimi zenginleştirdi, ilham oldu ama yine de Maslow’un hayatımdaki yeri çok özeldir. O, benim ilk mentörüm. O bende “mükemmeliyetçilik” denilen dost sandığımız düşmanın kafasını büyüyemeden ezmemi sağlayan rehberim oldu. O benim hayata bakışımın temel değerlerini oluşturmama yardımcı oldu... Ve tüm bunların farkına okuduğum ilk kitabı sayesinde vardım. Daha sonra elbette diğer kitaplarını da yutarcasına okudum.

Abraham Maslow (1908-1970), Hümanistik psikolojinin kurucusu ve sadece benim değil, 1960'lı yılların karşıt kültürünün bir kahramanıdır.

İnsan Olmanın Psikolojisi kitabı, 1960'ların Amerika'sının zeitgeist'inin belirlenmesine katkıda bulunmaya başlamıştı. *Kendini gerçekleştirmek, sinerji, meta-motivasyon, doruk deneyim* gibi kavramları da söz hazinemize kazandıran odur. Ona hayranlık duyan gruplar Maslow'un görüşlerini yaymaya başladıkça, ülkedeki hemen her üniversite öğrencisi de bu terimlere çok geçmeden aşına olmaya başlamıştı.

Maslow'un devrimsel fikirleri, modern psikolojinin temelini oluşturmuştur. Psikoloji, sosyoloji hatta antropoloji ile ilgilenen herkes Maslow'un "İhtiyaç Hiyerarşisi" kuramıyla ilgili az çok bir şeyler duymuştur.

Fikirlerinin çoğu akademik meslektaşları tarafından değil ama iş dünyasının liderleri ve girişimcileri tarafından hemen onaylanıyor ve uygulamaya konuluyordu.

Günümüzde halen dünya çapında başarılı şirketlerin ve ciddi yöneticilik kitaplarının onun öngörülerinden ve vizyonundan yararlanması ne güçlü bir ilham verici olduğunun bir göstergesidir. İnsan davranışı ve motivasyonu ile ilgili düşünceleri bütünsel, güçlü ve somuttu.

Maslow hem idealistti hem realist. Hem ateistti hem mistik. Dinlerin tanımladığı bazen seven bazen cezalandıran kişisel "ebeveyn tanrı", ölümden sonraki hayat gibi olgulara inanmıyordu. Manevi yaşam için bir dine inanmanın gerekli olmadığını düşünüyordu. Naturalist mistisizmin insanın zaten doğasında dürtüsel olarak var olan ve kendini gerçekleştiren insanlarda ifade bulan bir üst ya da derin boyut olduğunu savunuyordu. Bu nedenle İhtiyaç Hiyerarşisi Piramidi'nin en tepesinde ruhsallık yer alıyordu.

Konformist öğrencilerinden hiç hoşlanmadığını açıkça ifade eden Maslow aynı zamanda sıkı bir feministti. Feminist görüşlerinin de feministler tarafından kabul görüp savunulması için üzerinden on-yirmi yılın daha geçmesi gerekiyordu.

Maslow'un bence en önemli katkılarından biri kusursuzluk/mükemmellik kavramına açıklık getirmesiydi. Kendini gerçek-

leştirmiş insanlar mükemmel mi olmalıydı? Tüm kusurlarından, tüm zaaflarından arınmış mı olmalıydı? Maslow'un gözlemlerine göre en iyi insanlar ve uzun süredir hayranlıkla izlediğı "kendini gerçekleştirenler" bile kusursuz değıldi. Kusursuz olmadığımız gerçeğini kabul etmek gelişim ve ilişkiler açısından olmazsa olmaz bir önkoşuldu. Herhangi bir ilişkide tarafların birbirlerinden mükemmellik beklmeleri yanlış ve hatta tehlikeliydi. "Karşınızdakinin her türlü kusurunu, zaaflarını kabul etmemeniz halinde iyi bir evlilik yapamazsınız" diye yazmıştı günlüğüne. Geleneksel aile bağlarının ve yakın dostlukların günümüzde ortadan kalkmış olmasının kısmen de olsa çoğu insanın başkalarının kusursuz olmadığı gerçeğini kabul etmemesinden kaynaklandığına da kuvvetle inanıyordu. Bu gerçeğin kabul edilmemesi durumunda, daha geniş kapsamlı bir iyilik için gerçek karşılıklı özveri gösterilemezdi. Hem soyut hem de gündelik yaşam anlamında, insanların olabileceklerinden çok daha mükemmel olmalarını beklemek bir hataydı. Bu bağlamda, o dönemin karşıt kültürünün "Nirvana'ya ulaşalım!" sloganı Maslow'un özellikle nefret ettiğı bir slogandı. Mükemmel arkadaş, mükemmel iş ya da mükemmel eş aramanın düş kırıklığı ya da mutsuzluk için yazıldığı kesin olan bir reçete olduğuna inanıyordu. Nirvana'ya ulaşmak için kusursuz olmak zorunda değildik. Ama onurlu bir yaşam için temel insancıl değerlerimizin olması ve bu değerlere uygun yaşamamız önemliydi.

Bana çarpıcı gelen bir tespiti daha vardı: Adalet, güzellik ya da hakikati yaşamaktan sürekli olarak alıkonulacak olursak kronik kabalık, duyarsızlık, kiniklik, gaddarlık gibi meta-patolojiler geliştirebilir ya da yaşam sevincimizi yitirebilirdik. Bu tespit toplumun genelinde gözlerdeki yaşam sevinci pırıltılarının neden eksik olduğunu da açıklıyor.

Bu kitap sosyoloji, psikoloji ve antropoloji ile ilgilenen herkesin hem hümanistik psikolojiyi, transpersonal psikolojiyi hem de "İhtiyaç Piramidi"nin işleyişini daha iyi anlamasına yardımcı olacak ve bu arada Maslow'un insan doğasıyla ilgili çok kapsamlı katkılarının vizyon açıcılığından da yararlanacaktır.

Yirminci yüzyılın bu orijinal kişiliğinin portresini çizen, hayat ve entelektüel yolculuğunu anlatan bu biyografisi objektif ol-

duğu kadar sıcak bir anlatıma da sahiptir. Kitabın yazarı Edward Hoffman'ın kendisi de bir klinik psikolog.

Böylesine ufuk açıcı bir insanın biyografisini okurken sadece onun değil, gelişim psikolojisine damgasını vurmuş birçok önemli isimle ilişkileri vasıtasıyla hem Maslow'un hem bu ünlü isimlerin karakter yapıları hakkında da fikir sahibi olacaksınız. Öyküsü, Amerikan psikolojisindeki *önemli bir çağın* öyküsüdür.

Varlığına, yaşamış olmasına şükran duyduğum Abraham Maslow'un hem *İnsan Olmanın Psikolojisi* kitabını hem *İnsan Olma Hakkı* başlıklı bu biyografisini Türkçeye kazandırmak benim yıllar önce kendime verdiğim bir söz, bir gönül borcumdu. İki kitap da Kuraldışı Yayınları tarafından Türkçeye kazandırıldı. Umarım bu dahi insanın hem fikirleri hem hayatı bana olduğu kadar size de ilham kaynağı olur.

Sevgiyle hoşça olun.

Nil Gün
Nisan 2014

Önsöz

HÜMANİST PSİKOLOJİYE öncülük etmiş olan Abraham Maslow, yaşamı boyunca pek çok kişiye esin kaynağı olan uzak görüşlü bir kişilikti. Gözü pek bir psikolojik düşünür olarak bir dahiydi; görüşleri toplumsal bilimler alanında, iş âleminde ve geniş kültürel çevrelerde büyük etki yapmış olup bu etki giderek artan ölçüde devam etmektedir. Yaratıcı çalışmalarının tamamıyla özgün ve muhteşem olmasının yanı sıra, Maslow yandaşlarının çoğunu sıcak, manyetik kişiliğiyle de kendisine çekmeyi bilmiştir. Romantik açıdan ütöpik gözükten görüşleri ve umutları bile, coşkulu varlığı söz konusu olduğunda mümkün görülebilmiştir.

Hiç karşılaşmış olmamamıza rağmen Abraham Maslow’u hep bir hoca ve bir yol gösterici olarak görmüşümdür. 1960’ların sonuna doğru Cornell Üniversitesi’nde lisans öğrencisi olduğumda, yazıları beni psikolojide uzmanlaşmaya motive eden entelektüel bir heyecan duydum. Okuduğum çoğu şeyin tersine, Maslow’un çalışmaları içtenlik ve yaşam doluydu. Hakikati ve daha iyi bir dünya arayışının güçlü bir göstergesi olan hümanist bilim ve özellikle de psikoloji vizyonu çok çekiciydi. O dönemde değişim yaygarası yapan pek çok ses çıkmaktaydı. Kanımca Maslow’un kendine özgü bir hitap etme şekli vardı: Resmi ve yerleşik bir gündemle değil, ısrarlı bir şekilde potansiyelimizi ortaya koymaya gayret etmemizi söyleyen bir yaklaşımla çıkıyordu karşımıza. Dostların ve sınıf arkadaşlarının Maslow’un ortaya atmış olduğu ‘Kendini gerçekleştirme gerçekte neyle ilgilidir?’, ‘Hangi değerler yaşamı anlamlı kılar?’ ve ‘Kendini gerçekleştiren’ erkek ve kadın modeli olarak kimi örnek olarak alabiliriz?’ gibi zorlayıcı sorularıyla boğuştuğu ve gecenin ilerleyen saatlerine kadar süren “söyleşileri” hâlâ hatırlarım.

Maslow'un 1970 yılında ani vefatını ölümünden aylar sonra öğrendim. Ölümü, kendisine yönelik övgülerin doruğa çıktığı bir anda gerçekleşmişti ve bu haber beni çok sarstı. Ama Maslow, Michigan Üniversitesi'nde yaptığım doktora çalışmaları süresince yaptıkları aracılığıyla yaşamaya o denli devam etti ki, göçüp gitmiş olduğunun hemen hiç farkına varamadım. Birlikte olduğum yüksek lisans öğrencisi arkadaşlarımla, yayımlanmış olan makalelerinde bulunan eğitim alanında yapılması gereken yenilikler, engellilerin gözetilmesi ve alanımızdaki diğer önemli sorunlara ilişkin ilkelerini yorumlamayı sürdürdük. Ann Arbor'daki okullarda ve ruh sağlığı programlarında danışmanlık yaptığım için, yaratıcılık ve kendini ifade etme konusundaki içsel gereksinimlerimize olan inancını gerçeğe bağdaştırmaya çalıştım.

Pek çok insan gibi ben de, Maslow'un ölümünden sonra on yıldan daha uzun bir süre kapsamlı bir yaşam öyküsünün yayımlanmasını bekledim. 1970'lerde varoluşsal psikoloji, iş idaresi ve örgütsel gelişim gibi çok farklı alanlarda Maslow'un yoğun ve giderek artan etkisinin yeni özelliklerine dikkati çeken pek çok aydınlatıcı değerlendirme yayımlanmıştı. Ama bu kişiyi ve görüşlerini anlamımıza -geniş çapta- katkıda bulunacak bir şey gözükmüyordu ufukta. 1982 yılında bu yaşam öyküsünü yazma projesine girişmeye karar verdim.

İlk amacım başlangıçtaki ilgi alanlarıyla eğitiminin, ona yol göstermiş olanların ve etkilendiği kişilerin ve insan kişiliği ile motivasyonu biliminde çığır açan kazanımlarının izlerini sürerek Maslow'un Amerikan psikolojisindeki yaşamı ve kariyerinin öyküsünü anlatmaktan ibaretti. Kendi yaşam öyküsünü yazacak kadar uzun yaşamamıştı ama kapsamlı bir araştırma yapılmasını gerektirecek kadar güçlü bir etki yaratmıştı. Bu, Maslow'un yaşam öyküsünü tam ve kapsamlı şekilde içine alacak olan geniş bir hedefmiş gibi gelmişti. Ama şimdi, bu zorlu projeye başladıktan beş yıl sonra, hedeflerim çok daha genişlemiş durumda.

Abraham Maslow benim için, entelektüel cesareti ve idealistliği insanlıkla süslenmiş bir kahraman olmayı sürdürüyor. *İnsan Olma Hakkı* üzerinde çalışırken, önceden tahmin etmiş olduğumdan çok daha hayranlık uyandıran bir yaşam sürdürmüş olan insanla sonsuza dek sürecek bir dostluk kurmuş olduğumu duyumsadım.

Çağımızın önemli psikolojik-toplumsal düşünürlerinin çoğunu tanıyordu. Meslek yaşamı, çağdaş Amerikan toplumbiliminin ilk günleriyle çağdaş eğilimler arasında bir köprü oluşturmuştu. Bu nedenle kendimi bir bakıma, yirminci yüzyıl psikanalizi, antropolojisi, eğitimi, yönetim kuramı ve tabiatıyla psikolojisinin tarihini yazarken buldum. Maslow'un gözlerinden bakarak, bu alanlarda çalışan ünlü kişilerin pek çoğunun çalışmaları aracılığıyla bambaşka bir yaklaşımla tanıştım. Gerçekten de, araştırmalarım sırasında, Maslow'un halen hayatta olan ünlü çağdaşlarından bazılarıyla hem yazışma hem de tanışma olanağım oldu. Bunun da ötesinde, bu kitabı yazarken iki farklı amaç daha edindim: Maslow'un kuramlarının, popüler hale gelmelerinden ötürü uğramış oldukları çarpıtmaları düzeltmek ve Maslow'un tamamlamadan bırakmış olduğu bazı şaşırtıcı çalışmalarını ortaya çıkartmak.

Kendisinden önce yaşamış olan büyük düşünürlerin çoğu için geçerli olduğu gibi Maslow'un fikirleri de kaçınılmaz olarak popülerleştiği ve yeniden aktarıldığı oranda çarpıtılmıştır. Ama modern çağda, hem hayranları hem de karşıtları tarafından onun kadar yanlış yorumlanan çok az insan vardır. Örneğin Maslow'un, "kendini gerçekleştirme"nin bireysel yaşamın hedefi olduğunu anımsatan düşüncesi, anlaşılamayacak biçimde orijinal bağlam ve anlamından farklı yönlerle çekilmiştir. Zamansız ölümü esnasında, dikkatli şekilde geliştirilmiş olan hümanist beyanlarının, sözde destekleyicileri tarafından zevk-ü sefa ve hedonizmi aleni olarak haklı gösterecek ölçüde yanlış kullanıldığını görmekten giderek artan ölçüde rahatsız olmaya başlamıştı. Öte yandan, Maslow'un yaşamı ve görünümü de kültür eleştirmenlerince çoğu kez yanlış yorumlanmıştır. Bu nazik bilim insanı-filozof, anlamsızlığa varacak ölçüde, akıl ve toplum düşmanı, narsisizm hizmetkârı olduğu şeklinde saldırıya uğramıştır. Maslow'a yönelik yanlış anlamaları ortadan kaldıracı olmayı, mirasını kuşatmayı sürdüren sayısız çarpıtmaları olabildiğince düzeltebilmeyi umuyorum.

Nihai hedefim ise hem daha basit hem de daha büyük. Maslow doğası gereği, sistematik bir düşünür olmaktan çok insiyaki bir düşünürdü; yeni fikirler aklına herhangi bir yerde ve herhangi bir anda geliverir, bu durum da ailesini dehşete düşürürdü. Öldüğü zaman, sadece bir ya da iki değil düzinelerce tamamlanmamış psikoloji ve

toplumbilim projelerine gömülmüş durumdaydı. Bu çalışmalarının çoğu disiplinler arasıydı ve kendine özgü olan yaklaşımıyla siyaset kuramı, iş idaresi, örgütsel gelişim, kriminoloji ve eğitimi bütünselleştirmektedir. Bu projelerden bazılarını bir yıl içerisinde tamamlamayı umuyor, bazılarını ise kapsamı yıllar sürecektir projeler olarak nitelendiriyordu. 1967 yılında geçirdiği ve kendisini neredeyse ölüme götüren kalp krizinden sonra Maslow bu çabalarını, belki de torunlarının ya da torunlarının çocuklarının zamanında meyve verecek olan tohumları dikmek olarak nitelendirmeye başlamıştı. Bu tür yazılarından, hem kendisinin hem de bizim henüz doğmamış çocuklarımıza bırakacağı değerli armağanları olarak söz ediyordu.

Bu nedenle amacım, Maslow'un çok ilginç çalışmalarıyla bağlantılı olduğunu düşündüğüm henüz tamamlanmış olan harika projelerine ışık tutmak olacak. Belki de bu tohumlardan bazıları, kendilerine kök salacakları yeni toprakları bu kitap aracılığıyla bulacak.

Çok küçük de olsa bu hedeflere ulaşabilmişsem, bu kitabı yazma amacımı da gerçekleştirmiş olacağım.

Brooklyn Çocukluğu

Çok mutsuz bir çocuktum... Ailem sefalet içindeydi ve annem korkunç bir yaratıktı... Kütüphanelerde ve kitaplar arasında büyüdüm; hiç arkadaşım olmadı. Çocukluğum düşünülürse, ruh hastası olmamış olmam bir mucize.

—ABRAHAM MASLOW

YİRMİNCİ YÜZYILIN BAŞLARINDA, tarihteki en büyük toplumsal göçlerden birisi yaşanıyordu. Maddi olanaklarını yitirmiş olan milyonlarca Yahudi, Doğu Avrupa’da yüzyıllardır yaşadıkları toprakları terk edip ekonomik ve siyasal özgürlüğe kavuşmak amacıyla ABD’ye göç ediyordu. Arkalarında bıraktıkları ülkelerinde on dokuzuncu yüzyılın sonlarına dek feodalizm hüküm sürmüştü. Çar ve hükümdarlığı, soykırıma açık destek verdiklerini söylemeseler de, umursamaz tutumlarıyla bir bakıma soykırımın devam etmesini teşvik ediyordu. Yahudi göçmenlerin çoğu, önlerinde kendilerini bekleyen yeni ülke hakkında çok az şey bilseler de daha iyi bir yaşama kavuşacaklarını umuyorlardı.

Samuel Maslow da bunların arasındaydı. Büyük bir Yahudi topluluğunun yaşadığı bir Rus kenti olan Kiev’deki ailesinin evini on dört yaşında terk etmişti. Ataerkil ailesinin isteklerine karşı çıkmış ve beş parasız şekilde okyanusu kendi başına geçmişti. Bir ölçüde de, örneğin oğlunun gençlik özlemi olan keman çalma arzusuna karşı çıkmış olan despot babasına da isyan ediyordu.

Vaat edilmiş ülkenin kıyılarına vardığında (daha sonraları da devam edecek olan aile geleneği uyarınca) Samuel sadece Rusça ve İbranice konuşabiliyordu ve ABD hakkında hemen hiçbir şey bilmiyordu. Elindeki tek şey yakasına iliştirilmiş ve evini kendisine açacak olan akrabasına hitaben kaleme alınmış, kendisine sahip çıkılmasını isteyen bir nottan ibaretti. Samuel Philadelphia'da birkaç yıl kalıp hem yeni dili öğrenip hem de birkaç garip işe girip çıktıktan sonra başka akrabalarıyla yaşayacağı New York şehrine taşındı.

Burada fıçı üretimi işine girdi ve kısa süre sonra da birinci kuzeni Rose ile evlendi. Ne Samuel'in ne de Rose'un atalarının arasında kendilerinden övünçle söz edecekleri ünlü bilim insanları ya da zengin şahsiyetler bulunuyordu. Rose'un ailesi Samuel'in ailesine göre dini vecibelerini yerine getirmeye daha fazla özen gösteriyordu.

1 Nisan 1908 tarihinde Manhattan'da ilk çocukları dünyaya geldi. Yahudi geleneğine uygun şekilde ona, vefat etmiş olan bir akrabalarının adı olan Abraham adını verdiler. Rose yaklaşık ikişer yıl arayla üç erkek ve üç kız çocuk daha dünyaya getirdi. Kızlardan biri olan Edith'i bebekliği sırasında kaybettiler. Aile üyelerinin kendisini çağırdığı şekliyle Abe, (doğdukları sırayla) Harold (doğumunda Hympe adı verilmişti), Paul (doğumunda Solly adı verilmişti), Ruth, Sylvia ve Lewis'e ağabeylik yaparak büyüdü.

Abraham Maslow'un anımsadığı ve okul öncesi yıllara giden ilk anıları annesi hakkındaydı ve bunlar pek de hoş anılar değildi. Annesi, Yahudi dinsel geleneklerine nadiren uymakla birlikte, oğlunun küçük yaramazlıklarını onu Tanrının acımasız cezasıyla korkutarak terbiye etmeye çalışan batıl inançlı bir kadındı. Onlarca yıl sonra aşağıdaki uyarıları hâlâ hatırlıyordu:

“Dört beş yaşlarımdayken onun söylediği pek çok şeyi deneyip araştırdım ... ‘Şöyle ya da böyle davranırsan Tanrı’nın tokadını yersin’ gibi şeyler söylerdi. İyi de, onları yapmama karşın tokatlamadı beni ... Şimdi anımsıyorum; ona göre, pencereden dışarı çıkarsam büyümezmişim. Pencereden dışarı çıktım ama büyüdüm... Bu durum her konuda böyle sürüp gitti.”

Genç Maslow, bu türden gençlik girişimlerinden bilimsel araştırmalar dünyasına varıncaya dek dine karşı yoğun bir güvensizlik duyup ateistliğinden övünç duydu. Annesinin bu konudaki pek de bilinçli olmayan etkisinden söz ederek şunu belirtirdi: “Çocukluk döneminde... benim için ... “din” ve “batıl inançlar” aynı anlama geliyordu, aynı kefedede duruyordu. Bu nedenle din ve batıl inanç kategorisine giren her şeyi reddetmeyi kesinlikle anneme duyduğum tepkiyle öğrendim.”

Maslow buradaki ironiyi muhtemelen -yıllar geçse de- fark etmemiş olsa bile, kentsel dünyasında sık sık birlikte olduğu Yahudi düşmanı gençler için onun bu gençlik ateistliği hemen hiç de önemli değildi. Yetişkinliğinde, gelişim yıllarında yaşamış olduğu bu yaygın ve yoğun Yahudi düşmanlığından ve bu durumun yaşama bakışı üzerindeki kuvvetli etkisinden hem özel konuşmalarında hem de açıklamalarında sık sık söz etmişti. Daha sonraları, 1920’lerle 1940’lar arasında yaşamış olduğu Yahudi düşmanlığı deneyimlerine de arada sırada değinmişti.

Maslow’un aile üyeleriyle arkadaşları bu tür anımsamaları genellikle şaşırtıcı olarak nitelendirmiştir çünkü Yahudiliğin baskın olduğu çevrelerde yetişmiş ve ağırlıklı olarak Yahudi okullarına gitmişti. Bu nedenle de Maslow’un, çağdaşlarından çok daha büyük ölçüde önyargıya daha duyarlı olması gerektiği sonucuna varmışlardır. Kuşkusuz, çocukluğunda sahip olduğu ürkek kişilikle sıksa fiziği de kendisini akranlarına göre Yahudi düşmanlığına daha açık hissetmesine neden olmuş olabilir.

Yahudi olmasına ilişkin olarak gençliğinde karşılaşmış olduğu düşmanlıklar, onu korku ya da öfke duymaktan çok hayrete düşürmüş ve insanların birbirlerine karşı neden bu şekilde davrandıklarını sorgulamasına yol açmıştır.

Maslow’un en canlı çocukluk anılarından bazıları, etnik olarak bölünmüş olan mahallelerde aylaklık yapan çeşitli Yahudi düşmanı çetelere ilişkindir. Her blok, İrlandalı, İtalyan ya da Yahudi gibi hemen hemen tamamen tek tip bir etnik kimliğe sahipti. Maslowların, Samuel’in fıçı tamir işindeki başarısının artmasıyla birlikte yükseldikleri alt orta sınıftan orta sınıfa geçiş yaptığı mahallelerde bulunan gençler kendi çöplüklerinin saflığını yabancılara karşı korumaya her zaman istek duyardı. Maslow’un son-

raları anımsamış olduğu gibi, “Delikanlılık çağında... Yahudi düşmanlığı gerçekten de elle tutulur bir şeydi. Caddenin yanlış tarafından yürürseniz başınız derde girerdi.”

Örneğin, Brooklyn Halk Kütüphanesi’nin Kensington şubesi-ne giden birkaç bloklu yol özellikle riskliydi. Beş yaşından itibaren hevesli bir okur olan Maslow, evdeki gerginliklerden sık sık kaçır ve mahallelerindeki kütüphanede saatlerce kitap karıştırırđı. Yaşamının ileriki yıllarında anımsadığına göre, “Herkesten önce kalkıp evden çıkar, kütüphaneye gider ve açılana dek kapısında beklerdim.” Belki pek de doğru olmayan şekilde, “Çocuk kütüphanesindeki bütün kitapları okudum. Bitirdiğimde bana yetişkin kartı verdiler” diye ilave etmişti.

Maslow’un, bu cennete ulaşabilmek için Yahudi bloğunun güvenliğini terk edip “düşman hatlarından” geçmeyi göze alması gerekiyordu. Bu ise, evlerin arkasındaki geçitlerden ve kırık ahşap çitlerden geçen kaçır yollarının dikkatli olarak planlanmasından geçiyordu. Yahudi olmayan bir çetenin kendisini fark etmesi halinde onu takip edip küfür edecekler, kafasına taş yağdıracıklardı. Çete savaşıları o günlerde nadiren daha tehlikeli şiddet olaylarına dönüşürdü ama kavgadan kaçınan çelimsiz ve ürkek birisi olarak hissettiği korku yeteri kadar gerçektir.

Dokuz ya da on yaşlarındayken, Maslow kendini korumak amacıyla bir Yahudi çetesine katılmaya karar verdi. Çete üyelerince kabul edilebilmesi için okuma sevgisini gizlemesi gerektiğini biliyordu. Ama kısa süre içinde çok daha zorlu engeller olduğunu keşfetti:

“Çete üyesi olmak istedim ama beceremedim: Kedileri öldüremediğim için reddettiler beni ... Kediye çamaşır ipiyle bağlar, birkaç adım geri çekilir ve taş atarak öldürürdük. Yaptığımız diğeri bir şey ise köşedeki kızların ilgisini çekmek için onlara doğru taşlar fırlatmaktı.. Kızların bundan hoşlandığını artık biliyorum ama ne kızlara taş atabildim ne de kedi öldürebildim; bu yüzden çeteden çıkartıldım ve hiçbir zaman olmak istediğim gibi bir gangster olamadım.”

Yahudi düşmanı duygular, Maslow’un çoğu İrlanda asıllı kadınlardan oluşan ilkokul öğretmenleri arasında da kuvvetliydi.

Öğretmenlerin çoğu Yahudi öğrencilerine yönelik düşmanlıklarını açıkça dile getiriyor ya da önyargılarını (hiç de üstü kapalı olmayan) yorumlarla iletliyordu. Maslow'un unutamadığı çok belirgin bir örnekte olduğu gibi, sınıfında bir gün heceleme yarışması yapıliyordu. Bütün arkadaşlarını geçip birinci oldu. Ancak "korkunç bir cadı" olan Miss Doyle adındaki öğretmeni onu ayağa kaldırıp, heceleyeceği sözcükleri sıralamayı sürdürdü, ta ki paralel sözcüğünde hata yapana dek. Zafer kazanmış bir ifadeyle sınıfın önüne geçip küçümser bir edayla "Sahtekâr olduğunu biliyordum zaten" dedi.

Maslow bazen diğer öğretmenlerin kendisinden "o zeki Yahudi" diye küçültücü biçimde söz ettiklerine kulak misafiri olurdu. Flatbush'daki 179 numaralı halk okulundaki bir öğretmen kendisinde iyi duygular uyandırmıştı. Miss Griffin pek de cana yakın bir insan olmamasına karşın, kendisine adil bir dürüstlük içinde davranmıştı ve Maslow da buna hemen sevgiyle yanıt vermişti. "Galiba herkesi sevmeye hazır hale gelmiştim" diye duyumsadığını söylemişti çok sonraları.

Maslow, öğretmenlerinden bazılarının sergilediği Yahudi düşmanı duygulara rağmen, okulun sunmuş olduğu heyecan ve bilgiyi sevmişti. Okumak en sevdiği dersti. Çocukluğu boyunca elinde hep bir kitap olmuştı:

"Hatırladığım ilk şey, öğretmenimin gelmesini beklemek için okul kapısına gitmek üzere sabah erkenden kalkmış olduğumu gösteren fotoğraf. Öğretmenim beni boş bir sınıfa götürecek ve okumak için birinci ya da ikinci seviye bir okuma kitabı verecek. Ve ben de, normal sabah dersi saat sekizde başlayana dek bir saat ya da daha uzun süreyle oturup bekleyeceğim. Bunu, beni 'pusuda bekleyen' daha büyük bir erkek çocuk olmasına rağmen yaptım. Beni yakaladığında tekmeler ve yumruklardı, bunu neden yaptığını da genellikle bilmezdim. Galiba nedeni, okula gelen ilk Yahudilerden biri olmamdı."

Maslow'un anne ve babasının entelektüel eğilimleri olmasına karşın, ikisi de eğitime önem verirdi. Özellikle babası eğitimin yaşamdaki önemini vurgulardı. Akrobaları da, genç Maslow'un, Yahudi kültürü içinde büyük erkek evlat olmanın

getirdiği ayrıcalıklı durumunu yansıtacak şekilde, onu genç yaşta bilim insanı olması için desteklemişlerdi.

Akademik ilgisinin -aksi takdirde sıkıntılı geçecek olan bir çocukluk döneminde- kendisine duygusal istikrar sağlamış olması da tartışmasız bir gerçektir. İlk doğan çocuk olmasından ötürü, birkaç yılda bir yeni bir bebeğin gelmesine uyum sağlaması kolay olmamıştı. Bebek kardeşi Edith'in ölümü onun için özellikle üzüntü verici bir olay olmuştu. Maslow'un kırılğan özsaygısı, yaşamının ilk yıllarında ailesinin göstermiş olduğu yaklaşımdan da etkilenmiş, bu utangaç gencin arkadaşlık yapması ve sürdürebilmesi bir kat daha güçleşmişti.

Maslow'un utangaçlığı bir bakıma hem farklı hem de daha garip bir insan olduğu şeklindeki kemikleşmiş duyguyla da ilişkiliydi. Akranlarından çoğunun tıpkı kendisinininki gibi yukarıya doğru tırmanan Yahudi göçmen ailelerinden gelmesine karşın, çevresinde ondaki entelektüel yeteneklere sahip gençler bulunmamaktaydı. Yaklaşık on yaşında kuzeni Will Maslow ile tanışana dek ilkokulda geçirdiği yıllarda, erken gelişmiş olduğu için kendisini hep farklı hissetmiş, "iki kafalı bir ucube" olduğunu düşünmüştü.

Görünüşünün de tam anlamıyla farkındaydı. Çocukluğu ve ergenliğe geçtiği yıllar, bir deri bir kemik fiziği ve kocaman burundan ötürü acı veren bir utanç duygusu içinde geçmişti. Ergenlik ateşi vücudunda için için yanmaya başladığında kızları cezbedecek bir görünüşü olmadığı için üzüntü duyuyordu. Gelişkin bir vücuda sahip olmayı, farklı bir gövdeye sahip bir Adonis haline gelmeyi ve aynı şekilde farklı bir sosyal yaşama kavuşmayı düşünüyordu. "Çocukluğumda ve gençliğimde çok çirkindim... Tuhaf hissederdim kendimi. Kanımda dolaşan bir şeydi bu, bir açıdan yanlış olduğumu duyumsatan derin bir duygu. Üstün olduğumu duyumsatan bir duygu yaşadığımı anımsamıyorum hiç. Sadece kocaman ve acı dolu bir aşagılık kompleksi."

Kötü niyetli olmamasına karşın duyarsız bir insan olan babası büyük bir aile toplantısında gelişigüzel bir laf edip "Abe, görmüş olduğunuz en çirkin çocuk değil mi?" diye soruverince işler hiç de iyiye gitmemişti. Düşüncesizce yapılan bu tür davranışlar çocuğun öz-imajını o denli etkilemişti ki, bir dönem, metroya

bineceği zaman boş olan vagonları tercih etmeye başlamış, sanki korkunç görünümlü biriymişçesine kendisini başkalarının görmesini istememişti.

Maslow'un arkadaşlarından soyutlanması ailesine yabancılaşmasıyla eş zamanlıydı. Çocukluğunda babasıyla olan duygusal ilişkisi mesafeliydi ama bu, aynı dönemdeki Yahudi göçmen ailelerinin çoğunda görülen bir şeydi. Samuel her işgünü Brooklyn'deki evlerinden sabah erkenden ayrılır, güney Manhattan'daki Greenwich Street'te bulunan fıçı tamir işine gitmek için metroya binerdi. Oğlunun yatma vaktinden önce eve gelmez, işten sonra genellikle erkek arkadaşlarıyla vakit geçirirdi. Samuel hafta sonları arada bir Abraham'ı dışarı çıkarıp yakınlardaki bir lokantada pişmiş elma ya da benzer bir şeyler yemeye götürürdü. Bunun dışında büyük oğlunun günlük yaşamıyla pek ilgilenmezdi. Samuel, Rose'a ve giderek büyümekte olan ailesine destek olmak için gün boyu çalıştığından, oğluna duygusal yakınlık gösterecek ne arzusu ne de enerjisi kalırdı.

Samuel'in genellikle eve gelmemesinin daha karanlık bir nedeni vardı: Evliliği iyi gitmiyordu. Çocukları şiddetli ana baba kavgalarından uzak tutabilmek için evden olabildiğince uzak kalıyordu. Samuel bazen süresi uzatılan "iş gezilerine" çıkıyor, eve sadece çocuklarının özlemi iyice arttığında dönüyordu. O günlerde, özellikle de Yahudi ailelerinde, birbirlerinden nefret eden eşler bile kendilerini "çocukları uğruna" birlikteliklerini sürdürmeye zorunlu hissederlerdi. Samuel ve Rose, bu yüzden, boşanmak için büyük oğullarının üniversitede okumak amacıyla evden uzaklaşmasını beklediler.

Maslow bu nedenle, yetişkin bir erkek olmaya başladığında, babasının hep uzakta olmasını acıyla anımsıyordu. Yirmi dört yaşındayken kaleme almış olduğu bir günlük yazısında "Çocukluğum da, delikanlılığım da çok mutsuzdu. Geriye dönüp baktığımda, o denli karanlık ve acı dolu günler hatırlıyorum ki, onları nasıl olup da sorgusuz sualsiz kabul etmiş olduğuma hayret ediyorum. Tüm anılarımda bir tutam mutluluk bile bulamıyorum... Babam yanlış anladı beni, geri zekâlı ve budala olduğumu sandı. Belki o da düş kırıklığı yaşamıştır benden" diye yazıyordu.

Babasıyla sonraki yıllarda biraz daha yakınlaştı. 1930'lu yılların başında Rose'dan boşandıktan sonra geleneksel aile yaşamını sürdürdü ve Brooklyn'e gelerek Abraham ve karısı Bertha ile birlikte yaşamaya başladı. Samuel, Büyük Buhran'dan ötürü hem işini hem de birikimlerini yitirmişti. Böylesi bir durumda babayla büyük oğlunun yıldızları barışmıştı ve Samuel'in yenisinden evlenmesinden ve bunu takiben birkaç yıl içinde ölmesinden önce ikisi arasında gerçek bir uzlaşma sağlanmıştı. Abraham Maslow yaşamının bundan sonrasında babasından hep nezaketle söz etti ve onu hep "Çok iyi bir insandı, ölümüne dek dost kaldık" diye anımsadı.

Annesiyle olan ilişkisi ise bambaşka boyuttaydı. Olgunlaştıncaya dek hep annesine karşı bitmek tükenmek bilmeyen bir nefret hissiyle büyüdü; aralarında en ufak bir uzlaşma bile olmadı. Cenaze törenine katılmayı bile reddetti. Rose Maslow'u hep gaddar, cahil ve saldırgan bir kişilik, çocuklarını neredeyse delirtecek denli sevgi yoksunu bir insan olarak nitelendirdi. Maslow'un annesine yönelik -kimisi o hayattayken aleni şekilde söylenmiş olan- sözlerinde hiçbir sıcaklık ya da sevgi iması bulunmaz. Maslow bu bağlamda, babalarından çok annelerine daha bağlı olan ve bazı çağdaş eleştirmenlerce "ana kuzusu" olarak nitelendirilmiş olan Sigmund Freud ve Carl Jung gibi günümüzdeki pek çok önemli psikoloji kuramcısından ayrılmaktadır.

Hem Maslow'un kendi yaptığı yorumlara, hem de en yakın aile üyeleriyle dostlarının anımsadıklarına göre annesine duyduğu antipatinin pek çok nedeni bulunmaktadır. Annesinin dinsel hurafelerini, yaptığı en basit çocukça kural ihlallerinde bile kendisini ilahi adaletle tehdit etmesini acıyla anımsamaktan hiç vazgeçmemiştir. Ancak Maslow, eleştirel yolla olsa bile bu yetiştirme tarzının değerini bilmiş ve kendisinin bilimsel arayış aşkına yönelmesine yardımcı olan şeyin, olumsuz bir örnek olmakla birlikte bu yetiştirilme tarzının olduğunu belirtmiştir.

Maslow'a göre çok daha rezil olan şeyse, Rose'un kalabalık olan evini yönetirken aşırı cimri olmasıydı. Kocasının iyi para kazanmasına karşın buzdolabının kapısını sürgüyle kilitlemesini acıyla anmıştır. Sadece canı yemek vermek istediğinde kilidi açar ve çocukların yiyecek bir şeyler almasına izin verirdi. Genç

Maslow eve arkadaş getirdiği zamanlarda ise buzdolabını kilitli tutmaya özellikle özen gösterirdi.

Daha genel anlamda belirtmek gerekirse, bir yetişkin olarak Maslow annesini, bütünüyle sevgi yoksunu olan ve çocuklarını önemsemeyen bir anne olarak anımsamaktadır. Diğer çocuklarına göre kendisine daha fazla düşmanlık duyduğunu da hissetmiştir. Arada sırada da olsa kinle anımsadığına göre, Rose haşlama tavuğun en iyi taraflarını ya da sütün kaymağını hep küçük çocuklarına vermiş, kendisini hiç gözetmemişti. Maslow'un hiçbir zaman dindar bir Yahudi olmamasına karşın, bu tür şikâyetlerdeki yiyeceklere ve sevgiye yönelik kuvvetli ve karakteristik Yahudi kültürel öğelerini görmek ilginçtir.

Aile arasında yapılan konuşmalarda ne zaman düşüncelerini dile getirmeye kalksa, Rose onu her zaman aşağılar ya da hor görürdü. Küçükken dayanılmaz bulduğu ve favorisi olan en sert yanıt "Abe, neyin iyi olduğunu bilmiyorsun!"du.

Maslow'un fırsat düştükçe kendi çocuklarıyla paylaştığı ve ona göre annesinin kişiliğini en doğru biçimde yansıtan pek çok anısı vardı. Bir gün öğleden sonra, en sevdiği işi yaptıktan (Manhattan'daki ikinci el eşya satan dükkânlarda 78 devirli plaklar aramak) sonra eve gelmişti. Edinmek istediği plakların çoğunu bulmuş olduğu için çok heyecanlıydı. Oturma odasında yere yaydığı 78 devirli plaklarını, giderek büyüyen koleksiyonunu gururla inceliyordu. Rose odaya girdi ve plakları derhal kaldırmasını söyledi. Yeni bulmuş olduğu hazinesine dalmış olduğu için düşüncesizlik edip annesinin söylediklerini kulak arkası etti ve birkaç dakikalığına odadan çıktı. Döndüğünde annesi öfkeli bakışlarla plakların üzerinde dikiliyordu. "Ne dedim sana?" diye bağırdı. Sonra da, onun çaresiz bakışları altında, hepsi paramparça olana dek bütün plakları topuklarıyla un ufak etti. Daha sonra da tatminkâr bir bakış atarak odadan çıkıp gitti.

Yaşadığı bir başka olay, annesindeki gaddarlık silsilesinin nelerle varacağını gösteren daha güzel bir örnekti. Çocukluğunda, bir gün yalnız başına yürürken sokakta terk edilmiş olan iki kedi yavrusu gördü. Yavruları eve götürüp bakmaya karar verdi. Onları sessizce eve götürüp bodrum katına yerleştirdi. Aynı akşam Rose eve geldi ve kedilerin miyavlamalarını işitti. Bodrum ka-

tına indi ve oğlunu yavru kedilere bir tasta süt verirken buldu. Evine sokak kedilerini getirmiş ve sonra da onları beslemek için kendi taslarını kullanmış olduğu için iki kat öfkeleni ve yavru-ları yakaladı. Abraham'ın dehşete düşmüş bakışları altında, iki kedi yavrusunu da başlarını bodrum duvarına vura vura öldürdü.

Eğer çocukluğunda bu tür olaylarla sık sık karşılaşmışsa, Maslow'un annesine nefret beslemiş olması ve onu abartısız olarak "şizofrenojenik" (şizofreniyi tetikleyici) olarak tanımlamış olması hiç de şaşırtıcı değildir. Çocukluğunda kendisini çıldırmaktan alıkoyan şeyin, Rose'un erkek kardeşi olan dayısı Sam Schilosky'nin özellikle Harold doğduktan hemen sonra ona karşı göstermiş olduğu yakınlık ve sıcaklık olduğunu hissetmişti. Bebek Edith'in ölümcül hastalığına bile annesinin ihmalkârlığının neden olduğu suçlamasında bulunmuştu. Ancak ne Abraham ne de kardeşlerinden herhangi birisinde önemli bir ruhsal sıkıntı görülmüştü. Küçük Maslowlar da ağabeylerinin annelerinin zalim ve korkunç bir insan olduğu şeklindeki anılarını genelde pek de paylaşmamışlardı. Aslında, Maslow psikoloji alanında uluslararası çapta bir üne kavuşunca ara sıra annesi hakkında yaptığı açıklamalar da kardeşlerinin çoğunda büyük bir ıstırap uyandırmıştı.

Hal böyleyken, yaşamının sonraki aşamasında yıllarca psikanalizle ilgilenmiş olmasına karşın Maslow, Rose'a yönelik davranışlarını hiçbir zaman yumuşatmadı. Onu hiçbir zaman bağışlamadığı gibi, yetiştirilme tarzının kurbanı ya da mutsuz geçen evliliğinin kurbanı olarak nesnel açıdan anlamaya bile çalışmadı. Küçük yaşta evden ayrılmasından sonra Rose'u yaşamının sonuna dek sadece birkaç kez gördü. Orta yaşlarının sonunda, zehirli bir dille şunları kaleme almıştı:

"Sadece fiziksel görünüşüne değil değerlerine ve dünya görüşüne, pintiliğine, sadece kendini beğenmişliğine, -kocas ve çocukları dâhil olmak üzere- dünyada hiç kimseye sevgi beslememesine, narsisizmine, Siyahlara karşı önyargısına, herkesi kullanmasına, fikirlerini kabul etmeyen herkesi hatalı olarak yargılamasına, dostlarının olmamasına, şapşallığına ve pasaklılığına, kendi anne babasına ve çocuklarına aile duyguları beslememesine, sadece kendisine ve kendi vücuduna gösterdiği ilkel

hayvani özene de tepki göstermiş ve bunlardan tamamıyla nefret edip reddetmiştim.

“Ütopyacılığımın, etik kaygılarımın, hümanizminin, nezaket, sevgi, dostluk ve benzeri şeylere verdiğim önemin nereden geldiğini hep merak etmişimdir. Anne sevgisinden yoksun olmanın direk sonuçlarını şüphesiz biliyordum. Ama yaşam felsefemin ve yaptığım tüm araştırma ve kuramsal çalışmaların tüm itkisi, onun temsil etmiş olduğu şeylere karşı duymuş olduğum nefrete ve tiksine de dayanmaktadır.”

Sıcakkanlılığı ve nezaketinden ötürü pek çok kişinin saygısını kazanmış olan bir insandan gelen kaba sözler.

Abraham Maslow çocukluğundan tatsız bir dönem olarak söz etse de kuzeni Will Maslow ile yakın bir dostluk oluşturabilmişti. Abraham'ın ailesi 1917 gibi Brooklyn'in Brownsville bölgesindeki 961 Dumont Avenue adresindeki evlerine taşındığında Will de yakınlarda yaşıyordu. Sonunda duygusal ve entelektüel açıdan kendisiyle eşdeğer bir akrana kavuşmak Abraham için herhalde harika bir sevinç kaynağı oluşturmuştur. Yaklaşık olarak iki yıl sonra aile yeniden ama bu kez daha varlıklı bir orta sınıf bölgesi olan Flatbush'a taşındı. Şansına Will'in ailesi de yakınlarla taşınmıştı ve Abraham ilk gerçek dostluğunu yürütmeye başladı. Mizacı gereği yalnız birisi olsa da, mahallelerinde Will ve diğer akrabalarıyla spor oyunları oynamaya başladı. Ufak ve sert bir lastik topla oynanan Punchball (yumruk topu) Brooklyn'de çok sevilen bir sokak sporuydu. Flatbush'da 577 East Fifth Street adresindeki evleri bir tenis kortuna bitişik olduğu için Maslow gençleri kısa süre içinde coşkulu birer tenis oyuncusu da oluverdi.

Maslow, 1921 baharında, ailesinin Museviliğiyle son müsabakasına çıktı. Rose ve Samuel aşırı dinsel eğilimleri olmamalarına karşın, kendilerini, Yahudi geleneklerinden ve aile baskısından ötürü Abraham'a bir bar mitzvah (yetişkinliğe kabul) töreni yapmaya zorunlu hissediyorlardı. Musevilikte, on üç yaşına gelen her erkek çocuğun sinagogda diğer cemaat üyelerinin karşısında İncil'den İbranice bir pasaj okuması gereklidir. Bu belirli bir yaşa gelme ritüeli tarihsel olarak Yahudi ailelerde büyük önem taşır. İlk nesil Amerikalı olarak Maslowların da, özellikle Abraham söz

konusu olduğunda, kendilerini bu ritüele uymaya zorunlu hissetmiş olmaları çok doğaldır; büyük oğlan Yahudi kültüründe büyük statüye sahiptir.

Yahudiliği sakallı ve dünyadan bihaber eski kafalı Ortodoks göçmenlerle bağdaştırmış olduğu için, bu genç erkek bar mitzvah hazırlıklarını büyük bir baskı altında geçirmişti. Yeniyetmeliğinin ilk yıllarında Ortodoks Yahudiliği ve diğer dinleri entelektüel bakımdan anlamsız buluyordu. Annesinin batıl inançlara dayanan tehditleri ve nasihatleri ona dinin gerçekte ne ifade ettiğini göstermişti. Dinsel vecibeleri, sadece en toy ya da sapına kadar ikiye bölünmüş olanların yerine getirdiği şeyler olarak nitelendiriyordu. Maslow yıllar sonra “Üniversiteye gidene kadar dürüst, ikiye bölünmüş ya da geri zekâlı olmadıkları aşikâr ve açık yüreklilikle dindar olan insanlarla karşılaşmadım” diye anımsayacaktı.

Maslow çocukluğunda resmi bir Yahudi eğitimi almamıştı. Bundan ötürü de bar mitzvah törenini, özellikle de hiç anlamadığı sözcükleri ezberlemesi gerekliliğini anlamsız bir şey olarak algılaması kaçınılmazdı. Maslow gibi zeki ve sorgulayan on üç yaşındaki bir genç için törenin bu özelliği özellikle can sıkıcı olmuştu. Ama bundan daha da eziyetli olan ise, ondan yapması beklenen anne babasını kendisine gösterdikleri özveriyle bağlılık için övmesi gereken konuşmaydı. En kuvvetli duygularıyla çelişen şeyleri dile getirmek hiç de kabul edebileceği bir şey değildi.

Yaşamının ilk yıllarında resmi dinin kendisi için ne ifade ettiğini anlatırken Maslow şunları belirtmiştir:

“Bana mekanik olarak bazı İbranice pasajlar öğrettiler. İbraniceyi sevmiyordum, bu nedenle de bu dili öğrenmeye ilgi göstermedim. Bana zorla dayatılan bu görevi ağır aksak yerine getirmeye çalışıyordum ve sonra da bir konuşma yapmam gerekiyordu... Kırtasiye dükkânlarında satılan kitaplardan devşirilmişlerdi ve hepsi “Sevgili anne ve babacığım” diye başlıyordu ve bu konuşmayı yapmam zorunluydu ve bu da berbat bir şeydi.

“Ve sonra, konuşmanın ortasında, sevgili annemin inayetine söz etmeye başladığımda – annenize dönüp “Bana yaşamımı veren ve yetiştirilmemi sağlayan sevgili annem” ve “şu, bu ve diğer konularda şükran dolu olduğum” ve “Bunlar için seni ne kadar da çok seviyorum” gibi şeyler söylemeniz gerekiyordu –

bir anda ağlamaya başladım ve kaçtım, terk edip gittim çünkü her şey o kadar ikiye bölündü ki dayanma gücümü yitirmiştim artık.”

Ne gariptir ki, genç Maslow’un bütün bu olup bitenlere yönelik bezginliği annesi tarafından yanlış şekilde yorumlanmıştı. Büyük oğlu sinagogun podyumundan gözyaşları içerisinde kaçıp gittiğinde, Rose Maslow toplu halde bekleyen akrabalarına zafer edasıyla dönüp ilan etmişti: “Gördünüz mü? Beni o kadar çok seviyor ki, bunu sözcüklerle bile ifade edemiyor!” Maslow’un bağıllık duygularına yenik düştüğünü sanmış ve belki de diğerlerinin böyle düşünmelerini istemişti.

İKİNCİ BÖLÜM

Akıl Savaşmaları

Felsefeden psikolojiye geçme nedenim, büyük ölçüde hümanistik kaygılara dayanmaktadır. Felsefeden, hiçbir yere varmayan bütün o konuşmalardan bıkkınlık gelmişti.

Anımsadığıma göre gençken, üniversitenin ilk yıllarında... Okullar, dersler, şehirde verilen herhangi bir ders... nerede ders varsa ben oradaydım... [ders] kürsüsündeki insanlara hep hayranlık duymuşumdur ama onlar o denli erişilmezlerdi ki onlardan biri gibi olacağımı, o tanrılardan biri olabileceğimi bir gün olsun düşünmüş olduğumu sanmıyorum!

—ABRAHAM MASLOW

MASLOW 1922 OCAK AYINDA Boys High School'a (Erkek Lisesi) girdi. Genel olarak Brooklyn'deki en iyi lise olarak kabul edilen bu okul, canlı yaşama sahip olan ilçenin her yöresinden, üniversiteye gitmeye hem yönlendirilmiş hem de istekli olan erkek çocuklarını cezbediyordu. Öğrencileri mütevazı ekonomik kökenlere sahip olmasına karşın bu okul, ileriki yıllarda ticaret, sanat ve çeşitli alanlarda başarılı olan binlerce mezun vermekten gurur duyacaktı. En ünlü mezunlarından olan romancı Irwin Shaw sonraları esprili bir dille şöyle demişti: "Brooklyn'den kaçmak için bana gerekli olan her şeyi bu okul öğretmişti."

Adından da anlaşılacağı gibi kız öğrenci yoktu. Boys High, Brooklyn'in Bedford-Stuyvesant bölgesinde, Faltbush'tan birkaç mil uzaklıktaki bir alt orta sınıf mahallesinde yer almaktaydı. Maslow okula her gün trolleybüsle gidiyor, havanın iyi olması durumunda genellikle bisikletle gelmiş olan kuzeni Will ile buluşuyordu. Uzun boylu ve kaba özellikleri olan iki kuzen kısa sürede birbirinden ayrılmaz bir ikili oluşturmuştu. Kendilerine mezuniyet yıllıklarında "Altın Tozu İkizleri" unvanı verilmişti.

Fiziksel olarak kendine güveni tam ve dışa dönük, hatta biraz fazla atılğan olan Will'in, kuzeninin utangaçlığının ve yalnızlığının büyük ölçüde giderilmesinde önemli bir etkisi olmuştu. Maslow kuzenler, derslere birlikte girmelerinin yanı sıra, ara tatillerde ve yaz tatillerinde de yarı zamanlı işlerde birlikte çalışıyordu. Yapmış oldukları en kârlı işlerden biri, Will'in başlattığı, Manhattan'daki en seçkin mahallelerden birinde bulunan bir dükkâna çiçek teslimatı yapmaktı. Will bu tür işleri ailesinin parasal sıkıntılarından ötürü zorunlu olarak yaparken, Abe çalışmaya çok daha şövalyevari bir şekilde yaklaşıyordu. Babasının işleri iyi gidiyordu ve büyük oğlunun tüm dikkatini okuluna vermesini istiyordu.

Boys High'daki öğrencilerin çoğu, etnik olarak vasıflı ya da yarı vasıflı Avrupalı göçmen ana babalardan doğma ilk nesil Amerikan Yahudileriydi. Ailelerin çoğu orta sınıf donanımlarına Maslowlar kadar sahip değillerdi ama hepsi, oğullarının, yaşamlarını elleriyle değil de beyinleriyle kazanmak için yetiştirmeleri gerektiğine yönelik ortak umutları paylaşıyordu. Bu anne babalar eğitimi, çocuklarının daha iyi bir yaşama kavuşmasının kapısını açacak olan anahtar olarak çok önemsiyor ve akademik başarının, kişisel ve sosyal gelişim sağlayan bir araç olduğunu vurguluyordu.

Kafalarına bu tür düşüncelerin aşılınmış olduğu zeki akranlarla bir araya gelen Maslow için Boys High yaratıcı bir yerdi. Çeşitli akademik kulüplerde görevli olarak çalıştı ve Latince dergisinin editörlüğünü yaptı. Okulun fizik dergisi olan *Principia*'nın da bir yıl süreyle editörlüğünü yürüttü. Maslow çocukken atletizme biraz eğilimi vardı. O zamanlar sırk gibiydi; yaklaşık 1.80 boyunda ve 59 kilo ağırlığındaydı; çok daha kaslı vücuda sahip olan sınıf

arkadaşlarının yeteneklerini kıskanırdı. Yirmili yaşlarındaki anılarından söz ederken “Genel olarak, büyük bir -fiziksel- eksiklik olarak hissettiğim şeyleri, gelişmemi sporda başarı kazanmaya yönlendirerek dengelemeye gayret ettim... Bir defasında, vücut geliştirme dergilerinde reklamı yapılan kurslara bile katılmışım. Spora ilgim vardı; arkadaşlarımin peşine takılıp bazı takımlarda oynamışım.”

Maslow o yıllarda hırslı bir tenis oyuncusuydu ve hava elverdiğince tenis kortunda Will ve arkadaşlarıyla oynuyordu. Orta mesafe koşularına, softball, hentbol, punchball oyunlarına da katılmıştı. Müسابakalarına katılmamasına karşın, Boys High beysbol takımının kaptanlığını da yapmıştı.

Maslow, günlüğüne 22 Nisan 1924 tarihinde yazdığı notta, lise üçe gittiği sıralarda geçirdiği Paskalya tatilindeki olayları değerlendirmişti. Bu değerlendirme, kendisine kaygı veren şeyler hakkında aydınlatıcı bir ipucu vermektedir:

“Kendimi berbat, kokuşmuş, hasta, kusmuş, yorgun hissediyorum. Beş günlük tatilim vardı ve ben bu beş günde hiçbir şey yapmadım. Ha, galiba Cuma hariç, çünkü Cuma günü New York’a (Manhattan) indim ve saat 4’e kadar şiddetli yağmur altında çalıştıktan sonra kendimi bedbaht hissettim, o kadar ıslanmışım ki işi bıraktım ve aynı şeyleri hisseden Willy de bana katıldı. Cumartesi günü -arkadaşım- Manuel’i gördüm, ilginç bir oyun oynadık ama 6’ya 5 kaybettik ve bu beni daha da kötü yaptı. Pazar günü Prospect’te (tiyatro) gittim, berbat bir oyun izledim ve eve döndüğümde kendimi daha da karamsar hissettim.

“Pazartesi günü ve bugün boş boş zaman geçirdim, “Y”ye (YMHA ya da Genç Musevi Erkekler Birliği) gitmek istememe karşın bir şey yapmadım. Ama Babam bana parasal sorunları hakkında bir söylev verdi, bana ne kadar sıkıntılı olduğunu gösterdi ve ben de “Y”den ayrılıp tasarruf yapmaya karar verdim. Bu konuşma içimi daha da kararttı. Bugün daha da iğrenç bir gün geçiriyorum. Sinemaya gitmek için dışarı çıktım, karar değiştirdim, aylak aylak gezindim ve top atıp tuttum.”

Lise yıllarına geldiğinde Maslow ne bulursa okuyan bir insan haline gelmişti. Fen bilgisini, özellikle de fiziği çok seviyordu ve 1923 ya da 1924 yılında okulun *Principia* dergisine denizaltılar-

da ve gemilerde atom gücü kullanılmasını öngören bir yazı yazmıştı. Kütüphanedeyken Niels Bohr'un *ABC of Atoms* (Atomların ABC'si) adlı kitabını tesadüfen bulmuş ve çok etkilenmişti.

Pek çok kurgusal kitap da okumuştur. Tom Swift ve Frank Merriwell dizileriyle Horatio Alger'in yazdığı kitaplar en sevdiği kitaplar arasındaydı. Lise üçüncü sınıftayken Maslow gerçek bir entelektüel aydınlanma yaşadı. Fizik öğretmeni Sebastian Littauer sınıfa, eğer gerçekten sürükleyici bir şeyler okumak istiyorlarsa Upton Sinclair'in kitaplarını okumanın gerekli olduğu önerisinde bulunmuştu. Gelişigüzel yapılmış olan bu öneri Maslow'un henüz su üstüne çıkmamış olan toplumsal ve ahlaki ilgilerini harekete geçirmişti. Bu olaydan yaklaşık sekiz yıl sonra, 31 Ocak 1932 tarihinde günlüğüne şunları yazmıştı:

“Entelektüel yaşama gerçekten nasıl başlangıç yaptığımı galiba anımsıyorum. Boys High'daydık ve bunu, Upton Sinclair'in Mammonart'ını (sanat yaşamı üzerine bir sunum) fizik laboratuvarına getirerek Mr. Sebastian Littauer yapmıştı. Bana ve Willy'e yüksek sesle, Dostoyevski ve orospular hakkındaki bölümü okumuştur. Galiba bu beni biraz şaşırtmış ve sarsmıştı çünkü o zamana dek bütün duygularım bastırılmıştı; bu tür şeylerden söz eden bir öğretmen görmek hiç de olağan bir şey değildi... Nedenini kesin olarak anımsamıyorum ama Willy'le birlikte kütüphaneden aldığımız Mammonart'ı okumuştuk. Belki de bana cazip gelen şey orospulara değinmesiydi ya da Littauer'in onun iyi bir kitap olduğunu söylemesiydi... Beni harekete geçiren şey buydu. Sinclair'in bütün yazdıklarını okudum. Aksi takdirde hâlâ macera ve beyzbol ya da okul öyküleri okuyup duruyor olacaktım.”

Maslow, Upton Sinclair'in yolsuzlukları işleyen romanlarını okuyarak demokratik sosyalist siyasal görüşe sahip oldu ve yaşamı boyunca daha iyi bir dünya için idealistçe çaba gösterdi. Maslow 1960'ların ortalarında Sinclair'e mektup yazarak, kendisinde yarattığı esinlendirici etkiden ötürü şükranlarını iletecekti.

Maslow, Sinclair'in yazılarıyla tanıştıktan kısa süre sonra babasının muhasebecisinin, dönemin önde gelen demokratik sol dergisi olan *The Nation*'a abone olduğunu keşfetti. Bu derginin sayıları babasının işyerindeki ofisinde duruyordu ve Maslow

bir kitap kurdu haline geldi. Eugene Debs, Norman Thomas ve Amerikalı diğer sosyalist önderler kahramanları haline geldi. Her biri yirmi beş cente alınabilen ve bazıları ütöpik görüşler de içeren bir dizi “sosyalist klasik” de mevcuttu ve Maslow bütün seriyi bir çırpıda okuyup bitirdi. Charles Dickens’in, on dokuzuncu yüzyıl İngiliz işçi sınıfının yaşamının dehşetini çok canlı biçimde resmetmiş olduğu *Hard Times* (Zor Günler) adlı eseri de üzerinde çok büyük etki yapmıştı.

Maslow’un dersleri dışında yaptığı bu okumalara, Boys High’da belki de en sevdiği ders olan tarih derslerindeki ödevleri de katkıda bulundu. Üçüncü sınıfta Amerikan tarihi okurken Thomas Jefferson ve Abraham Lincoln kahramanları haline geldi. Bu kişilikler, Maslow yıllar sonra kendini gerçekleştiren kişilere ilişkin kuramını geliştirmeye başladığı zaman da ana örnek olmayı sürdürdüler. Soykırım ve işkenceler yaşamış göçmen ana babalardan doğan pek çok kişi gibi Maslow da, Amerika’nın devrimci kurucularına ve ideallerine büyük saygı besliyordu. Birleşik Devletlerin eksikliklerinden rahatsız olmakla birlikte Maslow da, gençliğinin sonlarına doğru Eugene Debs ve Norman Thomas’ın demokratik görüşleriyle uyumlu şekilde hareket ediyor ve ulusun orijinal ideallerinin sürdürülebilmesi ve ilerletilebilmesi için Amerika’da önemli değişiklikler yapılması gerektiğine inanıyordu. Gençlik yıllarındaki sosyalist görüşlerini, yıllar sonra, Yahudi geleneği içinde hukuk ve toplumsal adalete yönelik çok eskilere dayanan peygamberlere özgü patlamaya benzer dünyevi bir yaklaşım olarak nitelendirecekti.

Maslow lisede okurken kuzeni Bertha Goodman’la tanıştı. New York City’ye on üç yaşında, 1922 yılı Mart ayında Rusya’dan gelmişti ve Abe’den bir yaş daha gençti. Anne ve babası Pearl ile Solomon Birleşik Devletlere yaklaşık on yıl önce gelmişlerdi ve onu getirtmeden önce ülkeye iyiden iyiye yerleşmeyi planlamışlardı. Birinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde ülkeler arasında seyahat etmek hem çok tehlikeli hem de giderek güçleşen bir hal almıştı. Bu nedenle Bertha, çocukluğu süresince anne ve babasından ayrı kalmış ve Rusya’daki akrabalarının yanında büyümüşü. Artık ailesiyle birlikte Flatbush’tan metroyla yaklaşık bir saat uzaklıkta, Bronx’taki rahat ve orta sınıf bir mahallede yaşıyordu.

Abe, mektuplar ve yapılan sohbetler aracılığıyla bu kuzen hakkında pek çok şey öğrenmişti. Bertha'nın annesi Pearl Hala'ya hayrandı ve onu, ailesinin kıt olan parasal olanaklarını idare etmeye çalışan sıcak, iyi huylu bir insan olarak görüyordu. Çok beğendiği sanatsal bir yeteneğe de sahipti. Kocasını döşemecilikle uğraşıyordu. Bertha Goodmanların evine gelir gelmez Maslow onun güzelliğine vurulmuştu. Çok az İngilizce bildiği için onun öğretmenliğine soyundu. Maslow bundan sonra Bertha ve ailesini hemen her hafta ziyaret eder oldu. Gençliğinde içtenlikle sohbet ettiği kendi yaşındaki tek kız Bertha'ydı.

Maslow, entelektüel yeteneği ve okuma sevgisine karşın, özellikle kızlara karşı hep utangaç ve çekingen davranırdı. 1925 yılı kışında kendisinin ve arkadaşlarının üniversiteye başvurma zamanı gelmişti. Seçmek istedikleri en iyi okul, New York'un kuzeyinde bulunan prestijli Cornell Üniversitesi'ydı. Yahudileri simgesel olarak değil de gerçekten kabul eden tek Ivy League (Sarmaşık Birliği)* üniversitesi burasıydı.

Bu okula kayıt yaptırabilmek için Boys High'dan mezun olan gençlerin çoğunun tam burslu olması gerekiyordu. Bu da Cornell'in özel burs sınavına girmeleri gerektiği anlamına geliyordu. Will, Cornell'e kabul edileceği ümidini taşıyordu ve kuzeninin de sınava girmesini istedi. Maslow katı bir şekilde reddetti. Gerçekleşmesi olanaksız bir hayal gibi gelmişti. Yıllar sonra, "Gerçekten hayal bile edilemez bir şeydi ve bilinçli olarak ciddiye bile almamıştım" diye anımsamıştı.

Cornell'e başvurma konusunda isteksiz davranmasının nedeni Boys High'daki notlarının yüksek olmamasından kaynaklanmış olabilir. 625 kişilik mezunlar sınıfının yalnızca

* Ivy League (*Sarmaşık Birliği*), ABD'nin kuzeydoğusundaki sekiz vakıf üniversitesinin oluşturduğu birliktir. Aslında bir spor ligi olarak kurulmuştur, ancak zamanla daha geniş bir anlama kavuşmuştur. Günümüzde Ivy League, akademik mükemmellik, zor öğrenci alma ve elitizm ile bağdaştırılmıştır. Okul binalarını kaplayan sarmaşıkların, bu okulların eski bir geleneğe dayandığını gösterdiğine inanılır ve bu adla anılır. Birlik okulları bugün akademik başarı olarak da üst sıradaki Amerikan okulları arasındadır. -ç.n.

ikinci çeyreğinde yer alabilmişti. Ekonomi’de 69, Kimya’da 72 ve hem birinci sınıf İngilizcesi hem de iki yıl üst üste okumak zorunda kaldığı Biyoloji’de 75 gibi vasat notlara sahip olduğu için, Cornell’in seçim işlemi gözünü korkutmuş olabilir. Ama Boys High üstün başarılarından ötürü eyalet çapında ünlü olan bir liseydi ve Will’e göre, ders programı dışındaki pek çok alanda başarılı olan Abe’in bu üniversiteye kabul edilme şansı gerçekten de yüksekti. Sadece kendi notları biraz daha yüksekti.

Aylar geçti. Abe, tam da beklediği gibi, benzer notlara sahip olan hemen hemen diğer tüm Boys High öğrencileri ile birlikte New York’taki kamuya ait olan City College’a kabul edildi. Bir başka günse Will, heyecan içinde kuzenine müjdeyi verdi: Boys High’dan on iki sınıf arkadaşı Cornell bursu kazanmıştı ve Will de aralarındaydı. Abe Will’in başarısına başta çok sevinmesine karşın, en iyi dostunu kaybedeceğinin ve bir kez daha yalnız kalacağının farkına varınca mahzunlaşmıştı.

Maslow, Eylülde City College’a başlamadan önce, Catskill Mountains bölgesinde bir yazlık oteldeki son gençlik işine başladı. New York City’den arabayla yaklaşık iki saatlik uzaklıkta olan tatil bölgesi daha sonra çok sevilip Borscht Belt olarak tanınacaktı. Hemen hemen tamamen, bol porsiyonlu otel yemekleri ve ucuz eğlenceyle birlikte biraz temiz hava almak amacıyla her yaz cehennem sıcaklığında yanan devasa apartmanlardan ve dizi dizi evlerden geçici olarak kaçan New York City Yahudilerine hizmet etmekteydi. Bu kırsal bölge, 1920’li yıllarda gelişmekte ve düzinelerce otel ve bungalov kolonileriyle şenlenmekteydi. Jack Benny, George Burns ve Groucho Marx dâhil olmak üzere ünlü Hollywood komedyenlerinin çoğu ünlülerine burada adım atmıştı. Ama Maslow’un o yaz keşfetmiş olduğu üzere, Catskills, alt katmanlardaki hizmet elemanları için cennet olmaktan çok uzaktı. Maslow, yaklaşık kırk yıl sonra, otoriter olana karşı aydınlanmacı yönetim biçimlerini kaleme alırken, gençliğinde yaşamış olduğu vasıfsız işçilik deneyimini “modası geçmiş” yönetim tarzı altında çok canlı şekilde anlatmıştır:

“Deniz kıyısındaki bir otelde yazın garson olarak çalışmak üzere başvuru yapmıştım... Ve sonra paramı ödeyip otele vardım, bir de baktım ki çok daha düşük ücretle komi oluvermişim ve sonradan öğrendiğime göre hiç bahşış de alamayacaktım. Kısacası kazıklanmıştım bu işte. Geri dönecek param yoktu ve dahası, yaz için yeni bir iş bulmak imkânsızdı. Patron beni kısa süre sonra garson yapacağına söz verdi ve ben de sözüne kandım... Ama yaklaşık iki hafta sonra iş ortaya çıktı ki, adam hepimizi kazıklıyor ve günü kurtarıp bir iki dolar kapmaya çalışıyordu.

“Sonuçta, Dört Temmuz tatili için otele üç ya da dört yüz kişi gelecekti ve bizden bir önceki gece sabahlayıp büyük miktarda fantezi tatlılar hazırlanmamız istendi; çok uzun süren bir işti bu. Tüm çalışanlar toplandı ve bu işi hiç hayıflanmadan yapma kararı alındı; ama sonra, Dört Temmuz akşamı, ilk servisi yaptıktan sonra bütün çalışanlar işi bırakıp çekip gitti.

“Bu davranış, gerçekten de, işçiler için büyük bir parasal fedakârlıkta bulunmak anlamına geliyordu çünkü iyi bir iş bulmak için çok geçti ve belki de herhangi bir iş bulmak için bile iş isten geçmişti, ama duyulan nefret ve intikam alma arzusu o denli kuvvetliydi ki, bu davranışın getirdiği tatmin duygusunu bugün bile anımsarım... Gerçekten de kötü olan çalışma koşullarından ve işçi-işveren arasındaki iç savaştan kastettiğim budur.”

Yazın çalışılan böyle bir işten sonra üniversite yaşamı çok cazip olsa gerektir. Maslow, kuzey Manhattan’da gittikçe genişleyen betonarme bir kampüs (yerleşke) olan City College’daki ödevlerinin çoğundan keyif almaya başlamıştı. Üniversitede bütün derslere girmesine karşın First Italian Frame Company adlı şirkette de yarı zamanlı olarak bekçilik yapmaktaydı. Bu işi kendisi için biçilmiş kaftan olarak görüyordu çünkü bu iş ona, akşamları keyifli bir yalnızlık içinde okuma, yazma ve düşünme olanağı veriyordu. Anne babası ve kendisinden küçük olan beş kardeşiyle birlikte yaşamının getirdiği gürültü patırtı ile ufak tefek gerginlikler bazen o denli can sıkıcı hale geliyordu ki, cezaevine girip hücre hapsinde kitap ve kâğıtlarıyla birlikte yaşamayı bile düşler hale gelmişti. Maslow, günlüğüne o sonbaharda düştüğü tarihsiz bir notta, daha on yedi yaşındayken beşeri bilimler alanında akademik kariyer yapmayı planladığını açıkça belirtmektedir. (Psikoloji alanını henüz keşfetmemiş bulunmaktadır.)

Maslow tuttuğu aynı günlüğünde, okulda aldığı ortalamanın biraz üstünde olan notlara karşın entelektüel gücünü ve üstünlüğünü açık biçimde sergilemektedir. Bu yaklaşım biçimi, belki de derinlerde yatan bastırılmış bir güvensizlik duygusundan ötürü, önde gelen bilim insanlarının da kabul ettiği yoğun bir arzuyla desteklenmektedir. Bu iki özellik, yaşamı boyunca Maslow'un kişiliğine işlemiş olarak kalacaktır.

“City of New York Üniversitesi'nde öğrencilik yapıyorum. Lisede ayrıcalıklı bir kariyerim vardı ve şimdi üniversitede daha da parlak olacak. Bilinçli olarak sevdiğim alan olan felsefede ilerleyebileceğimi gösteren desteklerde bulundular. İngilizce profesörüm yazdıklarımı içtenlikle takdir ediyor. Üniversite eğitimimin heba olmadığını görmek koltuklarımı kabartıyor. Saygılarını kazandığımı sandığım ya da kısa sürede kazanacağımı düşündüğüm üst düzeydeki bilim insanlarıyla yaptığım tartışmalardan büyük keyif alıyorum.

“Dünya edebiyatında yaptığım araştırmalar içimde derin ve ateşli bir güzellik duygusu uyandırıp geliştirdi. Daha sonralarıysa içimde giderek artan ve ısıltı parıldayan tutkulu bir müzik aşkı oluştu. Eleştirel sezgilerim de giderek artıyor.

“Önüme serilmiş harika ufuklar var çünkü belleğimin, aşamalı olarak daha berrak, daha derinden çözümlemeler yapan bir ağıta dönüştüğünü görebiliyorum. Belleğim, daha önceleri, birbiriyle ilişkilendirmek ve açıklık kazandırmak için umarsızca çaba gösterdiğim zamanlarda beni çileden çıkarıp bitkin düşüren düşünceleri artık çok daha kolay şekilde kavrayabiliyor. Artık düşüncelerimde çok daha akli başında davranabiliyorum. Kapasitem artmış durumda. İçimde gizil bir güç var.

“Belki de felsefe bursu alabilirim ve bu konuda birkaç yıl çalışabilirim, fikrini kafamda evirip çevirip durdum geçen yıl boyunca. Mantık ve matematik de çalışmalıyım; bunlar beynimdeki sisleri giderip daha düzenli çalışmasını sağlayacak.”

City College'a girdiği ilk yarıyılıda Maslow'un akademik bir can düşmanı vardı: trigonometri. Bu, fen öğrenimi gören tüm lisans öğrencilerinin alması gerekli olan bir dersti ve Maslow bu dersi istemiyor, küçümsüyor ve nefret ediyordu. Maslow, sevmediği şeylere gösterdiği tipik yaklaşımı sergileyip derslere girmeyi bıraktı. Dönem sonunda da, eskiden beri yürütmüş olduğu çalış-

ma alışkanlığını sürdürdü ve final sınavından önceki gece hararetli şekilde çalıştı. Bu yöntem Boys High'da işine çok yaramıştı.

Trigonometri sınavını geçti ama okutmanı, devamsızlığından ötürü kendisine dersten geçer not vermedi. Maslow sonraları, gönülsüz bir takdir duygusu içinde, "Tüm yalvarmalarım, yaltaklanmalarım, mızızlanmalarım, kandırmacalarım ve lafazanlıklarım hiçbir işe yaramadı" diyecekti. "Beni direkt olarak çaktırdı."

Bu zayıf not ve sanat, kimya ve İspanyolca dâhil olmak üzere zorunlu derslerden almış olduğu birçok C notundan ötürü Maslow, ikinci dönemde akademik gözlem altına alındı. Performansı sürekli olarak iyileşti ve yaz döneminde İngilizce ile toplum bilimlerinde kuvvetli olduğu görüldü.

Maslow, entelektüel bakımdan şiddetli ölçüde rasyonalist görüşlere sahip olmaktan gurur duymuş, en ufak dinsel duygu çağrıştıran her şeyi aşağılamıştı. Ona göre, din ya da her türden tinsel, çocukluğundan beri annesiyle ilişkilendirmiş olduğu batıl inançlara dayanan dar kafalılıkla eşdeğerdi. Maslow, 31 Temmuz 1926 tarihinde gönlüğüne düştüğü bir notta, felsefe profesörünün, New England transendentalist hareketi önderi olan Profesör Ralph Waldo Emerson'u öven görüşlerine sert biçimde karşı çıkmıştı:

"Birisi bir kuram oluşturur. Bu, kendisinin yarattığı bir şeydir. Buna inanması halinde yaşamının daha huzurlu olacağına inanır. Şöyle bir muhakemede bulunur: 'İnanamamam çok kötü. Asılsız ve temelden yoksun olduğunu görüyorum. İçindeki yanlış inançları görmemiş ve onun gerçek bir doktrin olduğuna inanmış olsaydım daha mutlu yaşardım. Ah, ona bir inanabilseydim.'

"Böyle davranıp inanır. Körü körüne inanır. Bence dinin özelliklerine göre davranmıştır çünkü din körü körüne uygulanan, mantık dışı bir inançtan başka bir şey değildir."

Maslow üniversitedeki ikinci yılında müziğin büyümesine kapıldı. Geçmişe bakıldığında, 1926 yılı sonbaharında almış olduğu ileri müzik anlayışı kursuna destek amacıyla gelişmişti bu durum. Kuvvetli estetik eğilimleri ve şiirin çekimine kapılmış

olmasına karşın Maslow, kendisini hemen her konuda duygusuz bir rasyonalist olduğuna inandırmaya başlamıştı. Müziğin incelikli zarafetine yoğun biçimde kapılınca, kendini iyiden iyiye rahatsız hissetmişti. Maslow aylar boyunca, bu hiç beklenmedik tercihi kendi içinde savunmaya ve hatta haklı göstermeye gayret etmişti. Günlüğünde tuttuğu tarihsiz bir notta şunları yazıyordu:

Herkes bilsin ki müzik hazzın kendisidir, hazza giden bir yol değil! 200 sesin ve 100 enstrümanın, Beethoven'ın hissetmiş olduğu coşkuyu, gökyüzündeki cennetlere haykırmakta olduğunu duyuyorum. Debussy'nin bizim için, tatlı huzurlu rehabetin o muhteşem ortamını yansıtmalarını dinliyorum. Mozart'ın bir menüetini (menüet: ağır tempolu bir dans müziği y.n) dinliyorum ve bütün o zarafetli, değerli çağ ruhumda canlanıveriyor.

Yoksa hissettiğim bu nefes kesen hazzı, beni kendimden geçiren duyguları, sadece yaşamın geri kalan günlerini unutmak için müzik dinliyorum, diyerek kendimi mazur görmem mi gerekiyor? Hayır! Müzik bizi yaşamın temel faziletlerine, Var-Oluşun gerekliliğine götürmeli ve yaşamımızı oluşturan acıları ve adilikleri daha kolay göğüsleyebilmemizi sağlamalı. Yaşamı kolaylaştırmalı... On dakika Debussy dinlemek, yaşamın kefareti için yeterli değil midir ve metroda geçirilen bir hafta için daha fazlası gerekmez mi?

Aynı yıl yazmış olduğu bir başka günlük notunda Maslow, müzik gibi duygusal olan şeylere yönelik ilgisini bir kez daha felsefi olarak haklı çıkarmaya çalışmıştı. İlginçtir ki, otuz yıldan daha uzun bir süre sonra, 1950'lerde ve 1960'larda hümanistik psikolojinin önderi olarak üstlenmiş olduğu ve hepimizin, saf rasyonel bilginin de ötesine geçen 'aşkın değerler tarafından motive edildiğimiz' şeklindeki güçlü duruşu işaret etmektedir bu not:

"Doğa yaşamayı sürdürmemiz için bizlere çeşitli dürtüler ve güdüler bahşeder. Bunları "yaşamı sürdürmek için temel haz nedenleri" olarak adlandırırız. Onlar olmasa, varoluşumuzu sürdürmemiz için hiçbir gerekçe kalmayacaktır. Bu dürtüsel/ güdüsel haz nedenleri, sevgi, anne babalık, entelektüel ustalık, sanat gibi sayıları çok fazla olmayan şeylerdir. Yaşamdaki dürtüsel yaşam hazları temel niteliktedir ve onları açıklayamayız, sadece kabul edebiliriz.

“Bunlar nelerdir, nereden gelmişlerdir, bunları bize kim vermiştir; bunlar, açıklayamayacağımız sorulardır.

“İşte ben de, benim için sanatların en üstününü ifade eden müziği işte bu türden bir sorgusuz sualsiz kabulleniş içerisinde dinliyorum. Benim için müzik, yaşamı anlamlı kılan şeylerden biri. Yaşamın bahsettiği hazların en önemlilerinden birisi, hatta sevgiyle karşılaştırıldığında en önemlisi.

“Bu nedenle müziği niçin sevdiğimi açıklamam gerekmiyor. ‘Müzik bana ne ifade ediyor?’ sorusuna yanıt olarak temel, ana, esas olanı görüyorum demem yeterli... Müzik yaşamlarımızı tamamlıyor. Demem o ki, müzik benim için yaşamın anlamlarından biri, neslimizi sürdürmemizi teşvik etmek için doğanın bize bahsetmiş olduğu en önemli armağanlardan biri. Doğa nasıl aklın ötesindeyse, müzik de aklın o denli ötesinde ve bu yüzden ona mantıksal kurallar koymak insan evladının yetki alanına girmiyor.”

Maslow’un sosyalizme yönelik idealist ilgisi, 1925 ve 1926 yıllarında artmaya devam etti. Brooklyn’de bulunan evi, Amerika’da önde gelen düşünsel görüş alışverişlerinin yapıldığı, halk forumlarının düzenlendiği Manhattan’a metroyla çok kısa bir mesafedeydi. Cooper Union College’da yapılan ve çok sevilen halka açık haftalık konferanslara büyük istekle katılıyordu. Burada konuşma yapanlar, Reinhold Niebuhr ve Bertrand Russell gibi beşeri bilimler ve toplum bilimleri alanında ünlenmiş olan kişilerdi. Maslow, ikisi de sosyalist düşüncenin merkezi olan ve Will Durant ile Norman Thomas gibi hocaların bulunduğu Labor Temple ve Rand School’daki seminerlere ve derslere de katılıyordu. Maslow’un en fazla önemseydiği kişiler, filistinizm* ve ekonomik yetersizliğin tam anlamıyla ortadan kaldırılması gerektiğini savunan yazar ve düşün adamlarıydı. Maslow, Thomas gibi düşünürlerden etkilenmiş ve 1920’lerin ortalarında günlüğüne öfkeyle şunları yazmıştı:

“Daha şanslı olan üyelerini ‘İsraf edin. İsraf edin! Kutsal göreviniz israf etmektir! Yiyecekler -giysiler- işgücü! Olabildiğince israf edin! Hesapsızca tüketmek, yakıp yıkmak, hor kullanmak, saçıp savurmak ve yok etmek için topluma borçlusunuz!’ diye yüreklendiren ve temelde yatan aptal bir ekonomik toplum sistemi var.

* Filistinizm: cahillik, zevk ve estetikten yoksunluk. -ç.n.

“Çok isabetli bir öykümüz var. Hesaplı bir insan olan Başkan Coolidge, şapkasını, ilk yılın sonunda yıprandı diye atmak yerine iki yıl kullanmaya karar verdi. Bunu takip eden kamuoyu ilgisi, başkanın niyetini, ülke çağındaki şapka üreticileri derneklerine duyurdu. Bir anda, Başkanın ülkeye kötü örnek olduğu ve bu davranışın sonucunda şapka imalatının sekteye uğrayacağına ilişkin öfkeli çılgınlıklar doldurdu ortalığı. Daha fazla sayıda insan şapka tasarrufu yapacak olursa şapkacıların karları düşecekti. Daha az işgücü kullanmak zorunda kalacaklar ve işsizler ordusuna daha fazla insan katılacaktı.

“Başkan sonuç olarak geri adım attı ve kamuoyuna, yeni bir şapka almak istediğini duyurdu. Bu çok büyük yankı yaptı.

“Devran böyle dönüyor. Ortalığa pervasızca para saçmalarını haklı çıkarmak isteyen varlıklı savurganların her zaman elde hazır bekleyen bir nedenleri vardır.”

Sert beyanlarının tersine, Maslow’un sosyalist eğilimi, bir eylemci yaklaşımı değil, hemen hemen tamamen entelektüel bir tavır alış biçimiydi. O dönemlerde sergilemiş olduğu görüşler içtendi. Ancak, Norman Thomas için faal olarak propaganda yapmış olan ve onu ve diğer Sosyalist Parti önderlerini yakından tanımış olan kuzeni Will’in aksine, Maslow, 1920’lerin parti politikalarının belirgin özelliği olan hararetli tartışmalardan, kapalı kapılar ardında yapılan aday destek toplantılarından ve kapı kapı dolaşarak gerçekleştirilen kampanyalardan zevk almak bir yana, bunlara katılmaktan bile uzak duran yalnız bir mizaca sahipti.

Maslow, 28 Eylül 1926 tarihinde Brooklyn Law School’un (Hukuk Fakültesi) akşam yapılan hukuk derslerine katılmaya başladı. Üniversite örtülü biçimde “Brooklyn Merkez” diye adlandırılan yerde bulunmaktaydı. Akademik açıdan prestijli bir üniversite değildi ama öğrenci kabul politikası, Maslow’a gündüzleri City College’da lisans eğitimine devam ederken, burada yarı zamanlı öğrenci olarak öğrenim görmesine imkân tanımaktaydı. Brooklyn Law School genellikle Maslow gibi, New York City’nin yeni göçmenlerinin çalışkan olan erkek çocuklarına çekici geliyordu. Bu okulun sınıfları, yargıçlık yapmaya ya da buna benzer hamilik pozisyonlarına ilgi gösteren yerel siyasetçi-

ler tarafından da doldurulmaktaydı. Gerçekten de bu okul, yıllar boyunca yerel insanlar arasında böyle ünlenmişti.

Maslow, babasının avukat olması konusunda ısrarcı olması üzerine kayıt olmuştu bu okula. Samuel Maslow gençliğinde bu mesleğe girmeyi hayal etmiş ve belki de bu tutkusunu, zeki oğlunun aracılığıyla tatmin etmeyi ümit etmişti. Abe'in analitik zekâsıyla mükemmel hitabet becerisinin hukuk alanında çok işe yarayabileceğini düşünmüştü. On sekiz yaşındaki oğlunu bir aile toplantısında “filozof oğlum” olarak tanıtmak iyi olabilirdi ama Samuel, kendi kendine yetişmiş bir iş adamı olduğu için, Abe'in mali açıdan geleceği ne olacağı belirsiz bir bilim insanı olmasını değerlendirmekten çok uzaktı.

Maslow, hukuk derslerine imkân tanımak için, City College'da İngilizce ve müzik kültürü olmak üzere tam kredili sadece iki ders almıştı. Başlangıçtan beri, Brooklyn Law School'daki derslerin içeriklerini sevmemişti. Başlangıç derslerinin içeriğini zayıf ve sıkıcı buluyordu ama büyük olasılıkla bu durum onu pek de şaşırtmamıştı. Çok daha can sıkıcı olan, sınıf tartışmalarının konularının yalnızca “zalim insanlar ve insan evladının günahlarıyla ilgili” hukuki durumlardan ibaret olması, etik ahlak değerlerin ise hiç kaale alınmamasıydı.

Maslow'un sınıfı, 29 Kasım akşamı bir inat uğruna çekilen çitler konusunu tartışacaktı. Bu konu, Maslow'un, insanların birbirlerine karşı nasıl davranmaları gerektiği konusundaki idealist duyarlılığını rahatsız etmişti. Kitaplarını sınıfta bırakıp çıkıp gitmişti. Eve gelmiş ve anne babasının şaşkın bakışları arasında hukuk fakültesinden ayrılacağını bildirmişti. Hayal kırıklığına uğrayan babasının “İyi de, ne okumak istiyorsun?” sorusuna verdiği yanıt, “Ne olursa olsun” olmuştu.

Samuel Maslow böyle bir yanıtın anlamını kavrayabilecek yapıda değildi ama Abe'in Cornell'e geçişine ses çıkarmadı. Bu davranış evdeki masrafların iki katına çıkması anlamına geliyordu ama Samuel, Abe'in, Cornell'de kuzeni Will'in de etkisi altında kalarak yaşamdan neler beklediğini bulabileceğini düşünmüştü.

Maslow 1927 kışında Ithaca, New York'ta bulunan Cornell Üniversitesi'ne transfer oldu. City College'ın ağırbaşlı, evden

okula okuldan eve metroyla gidip gelen öğrencilerle dolu ortamında pek fazla entelektüel heyecan bulamamıştı. Cornell'in daha fazla akademik uyarılarla dolu olacağını ümit ediyordu.

New York City'yi terk ederken, giderek âşık olmaya başladığı kuzeni Bertha'dan duygusal olarak uzaklaşmaya da çalışıyordu. "Bertha'dan kaçmak istedim çünkü çok gençtik ve bir türlü ona yakın olamıyordum ve [ilişkimizin] yarısı mutlu, diğer yarısı ise acı doluydu." Anne babası, başlangıç aşamasındaki romantik ilişkiye burun kıvrırmaya başlamıştı. Artan coğrafi uzaklığın ona olan ilgisini azaltabileceğini düşünüyordu.

Tabiatıyla Maslow'un transferinin bir diğer nedeniyse, Cornell'den çok keyif almakta olan Will'di. Abe burs için başvuramış olduğu için, Cornell'in özel sektörün işlettiği Bilim ve Sanat Fakültesi'nin oldukça yüksek olan harcını karşılayamamıştı. Bunun alternatifi olarak devlet destekli Ziraat Fakültesi'ne başvurdu. Cornell'e bu "arka kapıdan", hemen hiç harç ödemediği için, artık Will'e katılıp hiçbir ekstra ücret ödemediği bazı sosyal bilim derslerine katılabilecekti.

Maslow'un Brooklyn'den kırsal kesimdeki Ithaca'ya taşınması gerçek bir dönüm noktasıydı. Cattskills'de birkaç yaz çalıştığı kısa süreli işler dışında anne babasının gözetiminden hiç uzaklaşmamıştı. Şimdi artık ilk kez kendi başınaydı. Annesine karşı beslediği kin dolu duygular ve babasına olan duygusal uzaklığı göz önüne alındığında, bu taşınma aile baskılarından gerçek olarak kaçış anlamına geliyordu. Finger Lakes'in güzel manzaralı tepelerine yaslanmış olan Cornell, City College'dan çok daha çekici ve sevimli bir yerdi. Maslow sonraları anılarından söz ederken, "Çok güzeldi; evden, New York'un kaldırımlarından ilk kez uzaklaşmıştım" diyecekti. "Arkadaşlarım oldu -Will aracılığıyla arkadaşlar edindim- ve filmlerde görmüş olduğum o romantik üniversite yaşamına kavuşmuş oldum bir bakıma ve üniversiteli olarak hissetmeye başladım kendimi."

İki kuzen, üniversite kampüsüne yakın olan küçük bir pansiyonda birlikte kalıyordu. 319 College Avenue adresinde ve Red and White Grocery'nin karşısında bulunan üç katlı bina, genellikle öğrencilerin oturduğu ve Collegetown (üniversite kenti) olarak bilinen bölgedeydi. Sakin, dizi dizi ağaçların arasında yer

alan dükkânların ve apartman daireleriyle mobilyalı odalara dönüştürülmüş ahşap çerçeveli evlerin bulunduğu bir yerdi. Cornell'e girip ilk yılı bitiren öğrencilerin neredeyse yarısı yüksek statülü öğrenci birlikleri ve derneklerine ait evlerde kaldığı için, Collegetown daha düşük statüdeki "bağımsızları" (bohemleri ve yüksek statülü öğrenci birliklerine ve derneklerine kabul edilmeyen ya da bu derneklerin bir üyesi olmakla ilgilenmeyen öğrencileri) barındırmakla ünlenmişti. Kampüse yokuş yukarı yaklaşık on beş dakikalık yürüyüş mesafesinde bulunan Collegetown ve Maslow'un yaşamış olduğu bina yıllar boyunca çok az değişikliğe uğramıştır.

Kuzenler, binada kalan diğer öğrencilerle arkadaşlık oluşturmuştu ve onlarla ortak bir banyoyu paylaşıyordu. Grup arasında sıcak bir yoldaşlık oluşmuştu; sık sık dersler ve ilgi alanları hakkında konuşuyorlardı.

Maslow bu grup içerisinde dışa dönük ve dostane bir tutum sergiliyordu. Dikkatli bir öğrenci olmasına karşın saplantılı ya da inekleyen bir öğrenci değildi. Ancak mali durumu omuzlarına çok fazla yük bindirmekteydi. Ziraat Fakültesi'nin harcı çok düşüktü ama Collegetown'daki masrafları anne babasının evinden çok daha yüksekti. Will gibi o da, bir dernekte garson olarak çalışıp kendisine az da olsa destek olmaya çabalıyordu. Yaptığı iş kolaydı; hem ücretsiz yemek yiyor hem de az da olsa bir gelir elde gediordu. Ama garsonluk yapan insanlarla kuşatılmış olduğu için, Maslow kendi kökeninden büyük bir utanç duyuyor, hem de düşünsel açıdan kendisinden küçük gördüğü insanlara hizmet ettiği için kendisini biraz küçük düşmüş hissediyordu. Yıllar sonra, biraz da kuyruk acısı çekerek şunları hatırlayacaktı: "Garson olarak çalıştığım sürece birisinin bile bir kez olsun benimle konuşmuş olduğunu sanmıyorum... İtilmişlerle dışlanmışlardan oluşan kendi küçük dünyam dışında, kendimi tamamen soyutlanmış hissediyordum."

Maslow'un Cornell'deki kişisel yalıtılmışlık duygusu, kısmen, orada ortaya çıkmış olan antisemitizm ortamından da kaynaklanıyordu. Derneklerle cemiyetler, Yahudileri ve diğer azınlık gruplarını hiç de nazik olmayan biçimde dışlamaktaydı. İthaca'daki ev sahiplerinin çoğunun, Yahudi öğrencileri kiracı olarak

kabul etmedikleri çok iyi bilinmekteydi. Resmi öğrenci gazetesi olan *The Cornell Sun*, Yahudilerin gazetede kadrolu olarak çalışmalarını sürekli olarak yasaklıyordu.

Özen göstermesine karşın, babası Maslow'un para konusunda dikkatsiz hareket ettiği kanısındaydı. Bu konu aralarındaki hassas noktaydı. Samuel, Will ve Abe'i görmeye geldiği günlerden birinde konuyu, oğlunun savurganlığına getirdi. Abe bir anda cebinden bir avuç bozuk para çıkararak hepsini pencereden fırlatıp attı. "Niye herkes her zaman para konuşuyor!" diye bağırdı. Will ve Samuel dilleri tutulmuş halde birbirlerine bakakaldılar. Sonra babası bozuklukları toplamak için caddeye indi.

Cornell'de geçirdiği tek dönemde, Abe Maslow'un notları ne çok iyi, ne çok kötüydü; psikoloji, ekonomi ve fizikten B, jeoloji ve meteorolojiden C ve zorunlu olan askerlik dersinden de D almıştı. Okulun çok saygı gören Ivy League itibarına karşın burada verilen derslerin hiçbirisini düşünsel açıdan ilham verici bulmuyordu. Psikolojiye girişte bile bütün beklentileri yerlerde sürünmüştü. Sonraları anımsadığına göre esas konu, "Berbattı, insanca duygulardan yoksundu ve insana ilişkin hiçbir duygu içermiyordu; bu yüzden psikolojiden soğuyup başka konulara yöneldim."

Psikoloji dersinin profesörü ünlü Edward B. Titchener'di. Amerikan psikolojisinin kurucularından ve Sigmund Freud ve William James'in çağdaşlarından olan Titchener, Oxford'da yetişmiş oldukça afralı tafralı bir akademisyendi. İkinci sınıf öğrencilerinden oluşan dinleyicilerine, akademik cübbesi ile ders verirdi. Bir defasında, cübbe giymenin kendisine "dogmatik olma hakkını verdiğini" söylemişti. Mezun öğrencilerden oluşan asistanları ön sırada oturur ve laboratuvar cihazları da bütün ihtişamıyla kürsüde dizili dururdu.

Titchener'in yapısalcı düşünce ekolü bir dönem Amerikan psikolojisini egemenliği altına almıştı. O ve William James 1890'lar da çok sert tartışmalara girmişlerdi. Ama yapısalcılık giderek başarısız olmuştu. Maslow kendisinden ders aldığı 1927 yılında Profesör Titchener, alanından uzaklaşmış ve dışlanmış, kendisini reddeden alandaki son gelişmeleri takip etmektense antika para koleksiyonuna daha fazla ilgi gösterir olmuştu. 1920'lerin ortalarına gelindiğinde, Titchener'in meslektaşlarının çoğu kendisini,

herkesin çoktan unutmuş olduğu bir bilimsel savaşı sürdürmekte direten öfkeli ve geçmişte kalmış bir düşünür olarak nitelendiriyordu. Titchener öğrencilerine, Amerikan psikolojisinde yapısalcılık dışında bir şeylerin de var olduğunu öğrenmelerine nadiren izin veriyordu. Maslow'un, ileride meslek olarak seçeceği alanda kendisini ilgilendirecek pek bir şey bulamamış olması pek de şaşırtıcı değildir.

Geriye bakıldığında, Titchener'in psikolojiye olan yaklaşımı, Maslow'un coşkulu toplumsal hedeflerinden daha fazla uzak olamazdı. Maslow yapısalcılıkta "insanla ilgili hiçbir şey" bulamamıştı çünkü yapısalcılığın içinde, insana uygulanan hiçbir şey yoktu. Titchener psikolojinin sadece bilincin, özellikle de algılama, imge ve duygu deneyimlerimizin deneysel olarak araştırılması olduğunu vurgulamıştı. Kabul etmiş olduğu tek yöntem, çok iyi yetiştirilmiş asistanların laboratuvar ortamında iç-gözlem yapmalarını ve farklı renkte tekerleklerin döndürülmesi ya da farklı seslerin çıkarılması halinde neler algıladıklarını yüksek sesle bildirmelerini içeren "bilimsel iç-gözlem"di. Titchener daha da dogmatik davranarak belirli iç-gözlemleri doğru, diğerlerini de hatalı olarak tanımlamış, kendi görüşünün nihai görüş olduğu yargısına varmıştı. Ayrıca eğitim, anormal davranışlar ve endüstriyel psikoloji gibi alanın hızla gelişen ve yararlı hale gelen dallarını da "gerçek" ya da "saf" bilimin dışında oldukları gerekçesiyle aşağılayarak reddetmişti.

Ama Titchener'in verdiği derste Maslow'un ilgi çekici bulduğu tek konu ise duyu-dışı algılamanın ya da kısaca DDA'nın tartışılmasıydı. (extrasensory perception, kısaca ESP)) Bir gün dersten dönünce, genelde sıkıcı olan psikoloji dersinde o gün neler görmüş olduklarını Will'e heyecanla anlatmıştı. Konuşmayı sürdürürlerken, Abe, DDA'nın gerçekte var olup olmadığını ve şayet varsa, herhangi bir yetenek içerip içermediğini merak etmeye başlamıştı. Will kendi deneylerini kendi başlarına yapmayı önermişti. O gece pansiyonlarında Will ve diğer öğrenciler herhangi bir şey saklayacak, sonra Abe odaya girip sakladıkları şeyin ne olduğunu bulmaya çalışacaktı. İlk denemede Abe doğru tahminde bulunmuştu... Bu ikinci ve üçüncü denemede de yinelenmişti. Her nesneyi doğru şekilde tahmin etmişti. Deney bittikten sonra Abe o denli

heyecanlanmıştı ki durumu ertesi gün Titchener'e anlatmak için yerinde duramamıştı. Sabah olunca Will, Abe'i kenara çekip arkadaşlarının ona oyun oynamış olduklarını söylemişti. Deneyden önce aralarında anlaşmışlar ve ona, yapacağı her tahminin doğru olduğunu söylemeye karar vermişlerdi. Will'in önceden tahmin etmiş olduğu gibi, kuzeni bu şakayı çok iyi kaldırmıştı.

Bütün bunlara karşın, Titchener'in temsil ettiği psikolojinin nitelikleri Maslow için itici geliyordu. Maslow daha sonraları, bu dersten ötürü, bu alana olan tüm ilgisini neredeyse yitirdiği yorumunu yapacaktı. Cornell'deki diğer derslerinde de hiç entelektüel heyecan duymuyordu.

Maslow'un Cornell'de geçirdiği dönem akademik düş kırıklığı yaratmakla kalmamış, Bertha'yı da çok özlediğinin farkına varmıştı. Ara sıra da olsa, geceleri fotoğrafının önünde mum yaktığı da oluyordu. Yaşıtı olan kızlara karşı utangaçlığı hâlâ devam ediyordu ve Cornell'de hiçbir kızla çıkmamıştı. Kampüsteki erkek oranı (öğrencilerin dörtte üçünden fazlası erkeklerden oluşmaktaydı) ve Yahudi geçmişi çıkma olanaklarını kısıtlamaktaydı.

Cornell deneyimini kendi kendine değerlendirdiğinde, okul hakkında sadece tek bir şey onda kalıcı bir etki bırakmıştı: Sınav yönetimindeki onur sistemi. Yaklaşık kırk yıl sonra, işyerinde işçilere ne kadar özgürlük tanınması gerektiği konusunu irdelerken şu türden düşüncelere dalacaktı:

“Cornell Üniversitesi'nde lisans öğrenciliği yaparken uygulamakta oldukları onur sistemini anımsıyorum... Öğrenci sayısının sanırım yaklaşık olarak yüzde 95'i (hatta daha fazlası) yüksek onur sahibiydi, bu sistemden çok hoşnutlardı ve sistem onlar için mükemmel şekilde işlemekteydi. Ama sistemin işlemediği yüzde 1 hatta 2 hatta 3'lük dilim de mevcuttu ve bunlar kopya çekerek, yalan söyleyerek, sınavlarda sahtekârlık yaparak, vs. kendilerine her şeyden yarar sağlayabiliyorlardı.”

Yaşamının oldukça erken bir döneminde karşısına çıkan bu deneyim, Maslow'un, hiçbir psikoloji, eğitim ya da iş idaresi sisteminin dünyanın “sahtekâr ve piçleri” adını verdiği insanları dikkate almadan kapsamlı olamayacağı şeklindeki görüşünün şekillenmesine yardımcı olmuştur.

Maslow 1927 yılı Haziran ayında bozuk bir ruh hali içinde anne babasının evine geri dönmüştü. Ama City College'a tekrar kayıt yaptırmış olduğu için umutsuz değildi. Anne ve babasıyla küçük kardeşlerinden uzakta Will ile birlikte geçirmiş olduğu aylar kendisini olgunlaştırmıştı ve Cornell ve çevresindeki doğal güzellikler ona, Brooklyn'in beton kaldırımlarının çok ötesindeki farklı bir dünyanın kapılarını açmıştı. Ivy League yaşamını paylaşmış sırik gibi bir on dokuz yaşındaki genç olarak, Maslow artık özgüvenini kazanmış ve kendi fikirlerinden emin hale gelmişti.

Bertha'ya fazlasıyla tutulmuştu ve onunla birlikte olmayı kafasına koymuştu. Ama kadınlara karşı olan utangaçlığı devam ediyordu; duygularını açamıyordu. Maslow Bertha ve ailesini haftalar boyunca evlerinde ziyaret etmeyi sürdürdü. Pearl Hala'ya ve diğer akrabalarına karşı sevgi dolu olmayı sürdürse de, dur durak bilmeyen ziyaretlerinin tek nedeninin Bertha'yla olabildiğince çok zaman geçirmek olduğunu bilmeyen yoktu. Ancak, mahcubiyetinden ötürü onu dışarıda bir yerlere davet edemiyordu.

Maslow bir gün mutlak ziyaretlerinden birini yapıyordu. Tereddüt içinde Bertha'nın yanına oturmuştu. Tatlı tatlı bakışıyorlardı. Sessizlik bozulmayınca Bertha ona ölçülü bir bakış atıp biraz daha yanına sokulmuştu. Heyecan içinde bekleyen ve ona dokunmayı da deli gibi arzu eden Maslow, tereddütlü oturuşunu sürdürüyordu. Daha büyük ve gönül işlerinde daha deneyimli olan Bertha'nın kız kardeşi Anna, bu ağır çekim romantizme müdahale etme gereği duymuştu. Onu ensesinden tuttuğu gibi Bertha'ya doğru iteklemiş ve "Daha ne duruyorsun? Öpsene onu artık!" diye bağırmişti. Anna'nın dürtüklemesiyle irkilen ve neredeyse gözü korkmuş olan Maslow söyleneni yapmıştı. Daha sonraları anımsadığına göre, Bertha "İtiraz etmedi ya da diremedi" demişti. "O da beni öptü ve sonra yaşam başladı."

Maslow bu ilk romantik öpüşmeyi, yaşamındaki en büyük anlardan biri, gerçek bir doruk deneyim olarak anımsayacaktı. Bu durum, öz-imajı üzerinde muhteşem bir etki yaratmış ve yetişkinlerin tattığı cinsel aşkı ve birlikteliği kendisinin de yaşayabileceğini hissetmişti. "Bir kadın tarafından kabul edilmişim. Onunla çılgınlar gibi mutluydum artık."

Maslow, City College'daki eğitimine Eylül ayı içinde yeni-den başlamıştı. Zorunlu derslerin çoğunu vermiş olduğu için ilgi duyduğu beşeri bilimler ve toplum bilimleri derslerini dilediği gibi seçebilecekti. Ne gariptir ki, Maslow'un üzerinde en güçlü etkiyi yapacak olan ders henüz bitirmemiş olduğu uygarlık tarihi dersiydi. Bu dersi veren profesör, William Graham Sumner'in kitabı olan *Folkways*'in (Bir Ulusa Özgü Adetler) okunmasını zorunlu tutmuştu. Maslow bu kitabı, tüm kariyerini etkileyen "Everest Tepesi" olarak nitelendirecekti. Sonradan belirttiğine göre, "Dönemin ilk dersinde profesörümüzün bizlere yaptığı uyarı tam da şöyleydi: 'Bu kitabı olursanız, bir daha asla aynı insan olamazsınız. Hiçbir zaman masum olarak kalamazsınız.' Haklıydı."

Sumner, Amerikan toplumbiliminin kurucularındandı ve Sosyal Darwinizm olarak bilinen on dokuzuncu yüzyıl entelektüel hareketinin hararetli savunucularındandı. 1910'daki ölümüne dek Yale Üniversitesi'nde ders vermiş, *Folkways*'i ise, ölümünden sonra dört ciltlik bir dizi olarak yayımlanan *The Science of Society* (Toplum Bilimi) adlı çok daha iddialı bir çalışmanın yan ürünü olarak kaleme almıştı.

1906'da yayımlanan *Folkways* yazarını bir anda tanınır ve ünlü biri haline getirmişti. Kitap yaklaşık yedi yüz sayfadan oluşan ve antropologların, kâşiflerin, misyonerlerin ve gezginlerin yazı ve raporlarından alıntılanan zengin etnografik ayrıntılardan oluşuyordu. *Folkways* düşün dünyasında artık değerini yitirmiş olsa da, 1920'lerde Maslow'un okuduğu günlerde adetler, gelenekler, görenekler ve etnik merkezîyetçilik gibi kavramları bilim dünyasıyla günlük konuşulan dile kazandırarak kültürel çeşitliliğin belirleyici çalışması olmayı sürdürmekteydi.

Sumner kitabı, bir ölçüde de, insanların dünya tarihi ve uygarlığı boyunca sayısız denebilecek ölçüde çeşitlilik gösteren inanç ve geleneklere sahip oldukları yönündeki düşüncesine açıklık kazandırmak amacıyla yazmıştı. Her kültürün üyesi kendi gelenek ve göreneklerini doğru, uygun ve hatta kutsal biçimde emredilmiş şeyler olarak görüp, farklı görüşleri ise hatalı, çılgınca ya da şeytani olarak nitelendirerek reddetme eğilimi gösteriyordu. Tezini dramatize etmek amacıyla, çağdaş duyarlılığa son derece

ters düşen ama her biri kendi kültürü içinde normal ve hatta ahla-ki olarak kabul edilmiş olan ‘yenidoğan’ı öldürme, çocuk kurban etme, yakın akraba ile cinsel ilişkiye girme, yamyamlık, kölelik, kan davası ve büyücülük gibi uygulamaları seçmişti.

Sumner pek açıklıkla belirtmemiş olsa da, günümüzde bizlere pek de uzak olmayan geçmişimizin acımasız, kana susamış gele-nek ve göreneklerini kabul etmememizi sağlayan tek şeyin aklın ışığı olduğunu söylüyordu. Özellikle organize dinin, dünyada gerçekleştirilmiş olan en kötü zalimlikleri haklı çıkarma konu-sunda nasıl kullanıldığını çok net biçimde açıklıyordu. “Hukuki ve Dinsel Davalarda İşkence” konusuna bir tam sayfa ayırarak “Engizisyon, uygulamalarına Hıristiyan adaletiyle gelenek ve göreneklerine işkenceyi de sokmuştur” yorumunu yapıyordu.

Ama bu tür gelenek ve göreneklerin *değişmesini* sağlayan, örneğin işkence gibi şeylerin Batı’nın hukuk sisteminde artık ka-bul görmemesine neden olan şey esas olarak nedir? İnsan hakla-rı nereden kaynaklanmaktadır? Sumner burada konuyu, Sosyal Darwinist görüşle sınırlandırmıştır: Her nesilde bazı üstün insa-nlar tüm kültürü etkiler. Bu insanlar önderler ve aydınlanmış olan-lardır; günümüzde ise bilim insanları ve düşünürlerdir. Sumner geri kalan bütün insanları, küçültücü bir yaklaşımla “büyük halk yığınları” olarak adlandırmaktadır. Bu yığınlar hakkında şunları yazmıştır:

“Her uygar toplum, halk yığınlarının alt katmanlarında ceha-let, yoksulluk, suç ve hastalıklarla dolu ağır bir yük taşımak zo-rundadır. Bu tür toplumlarda, yığınların merkezi bölümünde... Alışlagelmiş şekilde ve geleneklere uygun biçimde yaşayan bü-yük bir gövde bulunur. Bu gövde gaddar değildir ama derinlik-ten yoksundur, eski kafalıdır ve önyargılıdır... Sabit fikirlerine ve önyargılarına hitap edilirse bazen yönlendirilebilir. Gelenek ve görenekleri, üst sınıflar tarafından etkilenir.”

Tabuların ve toplu çılgınlıkların, grup halüsinasyonlarının ve kitlesel deliliklerin ve bunların tarih boyunca beslemiş olduğu gaddar zulümlerin çok canlı örnekleriyle dolu olan *Folkways*, ki-şinin insanlığa olan inancını güçlendiren bir kitap değildir. Sum-ner’ın, “vahşileri”, “büyüyü” ve benzerlerini etkili biçimde tanım-

larken varmış olduğu sonuçları okuyucusuna zorla benimsetmesi gerekmemiştir. Aklımız ve bilimimiz olmazsa, çöpler arasındaki artıklar için kavga eden köpeklerden pek de farkımız kalmayacağı ileri sürmüştür. Uygarlıklar gelip geçmiştir; düşüncesizce davranıp geçmişte kalan gelenek ve göreneklerin bizlere egemen olmasına izin verecek olursak bizler de göçüp gideriz.

Folkways güçlü bir eserdir ve Maslow'u nasıl olup da bu denli ateşlediğini görmek hiç de zor değildir. Maslow, o sonbaharda bir gece, First Italian Frame Company'de çalışırken Sumner'ın kitabını okumaya başlamıştı. Algıladığı mesaj, Maslow için sanki bir vahiy almış gibi sarsıcı olmuştu: Sumner sadece kadim zamanlarda olanları aktarmakla kalmıyor, Maslow'un kendi yaşamını da anlatıyordu. Çünkü kendisi de, annesi ve ona taş atan çocukların örneklerinde olduğu gibi batıl inançlardan kaynaklanan dar kafalılıktan çok çekmişti. Maslow bunun üzerine, kendisini bu tür saçmalıklarla savaşmaya adayabileceğini ve zekâsını daha iyi bir dünya yaratmak uğrunda kullanabileceğini düşünmüştü. Böylesi bir görevi yaşamı boyunca sürdürmeye söz vermişti kendisine.

“Amacıma bağlanma ve sorumluluk duygularım çok yüksekti. Olmak ve yapmak istediğim şey tam olarak buydu. Böyle] davranacağıma bir bakıma yemin ettim. Tıpkı dinsel yemin törenlerde ve insanın kendisini sunakta adamasına benzer bir şeydi bu. Daha sonra da bunu tam anlamıyla gerçekleştirmek istedim ... Tam anlamıyla bir adanmaydı bu.”

1927-1928 okul döneminde Maslow ve Bertha uzun süreyle birlikte oldular. Bertha Maslow'un çıktığı ilk ve tek kadındı. Bertha Bronx'tan metroyla yaklaşık bir saatlik uzaklıkta yaşıyordu ve Maslow'la sık sık, yolun yarısında bulunan Manhattan'da, özellikle de Maslow'un favori mekânları olan City College ve New York Kırk ikinci Cadde Kütüphanesi civarında buluşuyorlardı. Hafta sonları sık sık tiyatro gösterileriyle konserlere gidiyorlardı. Doyumsuz bir müzik sevdalısı olan Maslow, Carnegie Hall'daki büfede iş bulmayı başarmıştı ve haftada iki kez, Walter Damrosch'un yönetimindeki New York Filarmoni Orkestrasını ücretsiz olarak dinleyebiliyordu.

Maslow'un Bertha'yı tutkulu biçimde sevmesine karşın, tanıdığı hemen herkes bu ilişkiye karşı çıkıyordu. Tek gerçek dostu olan Will uzakta, Cornell'deydi ve romantik ilişkinin çok ciddileştiğinin farkında değildi. Samuel ve Rose üniversiteye giden oğullarının, hâlâ lisede çabalamakta olan bir göçmen kızla çıkmasına özellikle karşı çıkıyordu. Onlara göre Bertha Birleşik Devletlere yeni gelmiş olan toy bir "acemi çaylak"tı ve anne baba için ilk çocuğun bu düşük statüde bir kızla birlikte olması sosyal konumda bir kademe aşağı inmek anlamı taşıyordu. Üniversitede çıkacağın hiç mi kız kalmadı? diye dır dır edip duruyorlardı. Kuzenini seçmesi mi gerekiyordu? Kendileri de ilk elden kuzen olmalarına karşın, Samuel ve Rose ilişkinin evliliğe gitmesi halinde kalıtsal bozuklukların çıkabileceği kuruntusunu dile getiriyorlardı.

Karşı çıkımlarına karşın Abe, Bertha'yla çıkmayı sürdürdü. İlk kuzenlerin çocuklarına ait tıbbi literatürü bile araştırdı ve zafer kazanmış bir edayla, tarafların ikisinin de sağlıklı olması durumunda karşılaşılabilecek durumun normal olandan daha riskli olmadığını anne ve babasına bildirdi. Aslında Maslow'un iddiasına göre, anne ve babanın doğuştan gelen daha üstün genetik özellikleri varsa bundan çocuklarının da yararlanabileceğiydi. Ama mantıklı davranılmasına yönelik bu tür girişimler, Samuel ve Rose'da ve daha düşük ölçüde de olsa Bertha'nın anne ve babası üzerinde hemen hiç etkili olamadı.

1928 baharında, Maslow Wisconsin Üniversitesi'ne transfer olmaya karar verdi. Düşüncesine göre, bu kadar uzak bir yere gitmek Bertha ile olan ilişkisini geçici de olsa rafa kaldırabilecekti. Ne de olsa, ikisi de daha yirmi bir yaşında bile değildi. Bu hareket kendisini de anne babasının baskı ve tahakkümünden biraz daha kurtaracaktı. Maslow'un böyle bir karar almasının bir diğer nedeniyse entelektüel gerekçelerdi. Wisconsin Üniversitesi'ndeki eğitimle ilgili olarak yapılan yenilikler ve özgürlükçü ortam hakkında pek çok şey duymuştu ve felsefe alanındaki çalışmalarını sürdürmek için iyi bir yer olacağına inanıyordu. Okutmanlar arasında Maslow'un özellikle birlikte çalışma yapmayı umduğu üç fakülte üyesi vardı: Biyolojide Hans Dreisch, psikolojide Kurt Koffka ve felsefede Alexander Meiklejohn. Son gerekçe de bir

devlet üniversitesi olmasıydı; harcı, başka bir eyaletten gelen öğrenci için bile makul ölçüde olacaktı.

Maslow kariyer planlarını, o yaz, City College'daki eski felsefe profesörlerinden John P. Turner ile paylaştı. Turner ona birçok psikoloji kitabı önerdi. Önerilen kitaplardan sadece bir tanesi Maslow üzerinde bir etki yarattı ama bu etki bomba düşmüş gibi bir etkiydi. Clark Üniversitesi'nden Carl Murchison'un editörlüğünde yayımlanmış olan bu kitap *The Psychologies of 1925* (1925'in Psikolojileri) adını taşıyordu ve günün önde gelen psikologlarının denemelerini içeriyordu. Bu kitapta Maslow'a özellikle esin kaynağı olan üç deneme, Amerikan davranışçı ekolünün kurucusu olan John B. Watson'un yazılarıydı. Maslow yaşamının geri kalan süresince, davranışsal psikoloji konusundaki bu keşfinin bir dönüm noktası olduğunu, psikolojide kariyer yapma seçiminin en belirleyici ögesinin bu keşif olduğunu belirtecekti. Kırk İkinci Cadde Kütüphanesi'nin okuma salonlarından birinde otururken gelen bu entelektüel sevinci hiç unutmuyacaktı:

“Beni gerçekten tahrik eden şey Watson'un yazmış olduğu bölümdü... Çok büyük bir heyecan içinde, *bir psikoloji bilimi* olasılığının, gerçekten aşama kaydedebileceğim, gerçekten ilerleme kaydedebileceğim ve gerçek sorunlara gerçek çözümler üretebileceğim bir çalışma programının önümde geleceğe doğru açılıverdiğini görüverdim birden. Gerekli olan tek şey bağlılık ve çok çalışmaktır.”

Bertha onu kütüphanenin önünde karşıladığında, Maslow yaşamında yapmak istediği şeyi keşfetmiş olmanın getirdiği hazla havalara uçmak üzereydi. Watson'un vizyonu sarhoş etmişti onu. “Coşkunun ve neşenin doruklarında Beşinci Caddeden aşağı dans ederek indim; hoplayıp zıplayıp, bağırıp çağırıp el kol hareketleri yapıyor ve Bertha'ya bunun ne anlam ifade ettiğini açıklamaya çalışıyordum” diye anımsayacaktı sonraları.

Geriye dönüp bakıldığında, olgunluk yıllarında varoluşsal ve hümanistik psikolojinin kurucusu olarak ünlenmiş olan Maslow'un, davranışçılığın ilk aşamalarına bu denli düşkün olması garip gelebilir. Bu hareketler 1950'lerde ve 1960'larda, özellikle insan doğası ve varoluşu üzerine farklı bir görüş dile getirmek

amacıyla ortaya çıkmıştı. Ama Watson'un davranışçılığı, zaman içinde, Maslow gibi idealist ve bilimsel zihniyete sahip bir insana çok şey verebilecekti.

Watson, her şeyden önce, Titchener'in bilimsel yaklaşımının yaratmış olduğu manevi boşluğu belirli bir alternatifle doldurmuştu. Davranışçılık hayvanlar üzerinde yapılan çalışmalardan, özellikle de Ivan Pavlov'un Rusya'da, köpeklerin zil gibi yapay uyarıcılar aracılığıyla salya salgılamasını şartlandıran deneylerinden kaynaklanmaktaydı. Watson 1919'da, benzer tekniklerin insanlara da uyarlanabileceğini açık biçimde kanıtlamıştı. İlgisini laboratuvar pencerelerinin dışına taşımış ve psikolojinin, toplumsal ilerleme amacıyla kullanılmasını arzu etmişti. Watson, *The Psychologies of 1925*'te bulunan üç makalesinde ırksal önyargıyı, etnik züppeliği ve çocuk yetiştirme ile eğitiminde fiziksel cezaya başvurulmasını davranışsal değişikliğe ilişkin örnek hedefler olarak belirlemişti. Vurguladığına göre, bu tür uygulamaların hepsi batıl ya da akıl dışı inançlardan kaynaklanmaktaydı; bilimin yansız eli ve şartlandırma aracı bu tür hatalı düşünceleri silip atacaktı. Watson, Sumner'a onaylayıcı şekilde atıfta bulunarak, "Uygarlık, insanoğlunu, nesnelere ve olaylara yönelik bu tür yersiz tepkilerinden biraz olsun arındırmıştır ama bunlardan çoğu, özellikle de din âleminde varlıklarını sürdürmektedir" diye yorumda bulunacaktı.

Bu görüş, Watson'un daha iyi bir toplum oluşturma rasyonaliteden geçtiğine ilişkin inancını paylaşan Maslow'a çok cazip gelmişti. Maslow, Watson'un insanın doğasının hemen hemen tamamen işlenilebilir olduğuna ilişkin iyimser inancını özellikle ilginç bulmuştu. Watson'a göre, doğum ve toplumsal sınıfın kazaen yan yana gelmesi bir tarafa bırakılırsa, herkes eşit olarak doğmuştu ve aynı olanaklara sahipti. Bizi farklılaştıran tek şey, aynı zamanda bizleri şekillendiren şey olan çevremizdi. Watson, çevrenin değiştirilmesiyle insan doğasının da değiştirilebileceğini iddia ediyordu. Maslow'un aynı gün okumuş olduğu makalede belirtilmiş olan ünlü bir ifadesine göre, Watson şunları söylemekteydi:

"Bana doğru biçimlendirilmiş bir düzine sağlıklı çocuk ile benim belirleyeceğim ve onları yetiştireceğim belirli bir dünya vererseniz, size garanti ederim ki herhangi birisini alıp yetenek-

lerinden, mizacından, becerilerinden, eğilimlerinden ya da atalarının ırkından bağımsız olarak onu kendi seçeceğim herhangi bir uzman olarak, bir doktor, bir avukat, bir sanatçı, bir tacir ve evet, hatta bir dilenci ya da hırsız olarak yetiştirebilirim.”

Bu tür bir felsefe, Maslow’un ilerlemeci tutumuyla birebir uyuşmaktaydı. Aslında Watson’un davranışçılığı, Maslow’un yirmili yaşlarda kuvvetle inandığı akıl, toplumsal ilerleme ve akıldışılıkla bağnaz düşüncelerin bilimin ışığı altında toptan ortadan kaldırılması gibi şeyleri destekler gibi gözükmekteydi. Brooklyn’in artık aşına olduğu sokaklarını bilinmezler diyarı olan Orta Batı için terk etmek üzere heyecan içinde hazırlanmaya başlamıştı. “Burada kat edilmesi gereken gerçek bir yol olduğuna, sorunların bir bir aşılabacağına ve dünyanın değiştirileceğine inancım tamdı” diyecekti. “Hepsi buydu. Dünyayı değiştirmek üzere Wisconsin’e hareket ediyordum.”

Bir Psikologun Oluşumu

İyi bir psikolog olmak istedim ve istekli, tutkulu bir genç adamın yapması gereken her şeyi yaptım, her şeye katıldım vs. Ama galiba bütün bunlar katkıda bulunmanın dışında olan tali şeylerdi. Buradaki asıl sözcük katkı. Katkı yapabileceğimi hissetmemiş olsaydım, alanımı terk edemezdim. Sözü geçen birisi olmak hiçbir şeyi değiştirmede. Nefret ettiğim dersleri almak zorunda kaldım. Sevsem de sevmesem de, tüm lanet işleri yaptım. Burada önemli olan tek şey şuydu: Bütün bunlar beni daha iyi bir psikolog yapacak mıydı?

—ABRAHAM MASLOW

MASLOW 1928 EYLÜLÜNDE üniversite eğitime devam etmek üzere Madison, Wisconsin'e geldi. Bu onun, New York'un arabayla birkaç saat dışına çıkmanın da ötesine geçen ilk girişi-miydi ve Orta Batı'nın uçsuz bucaksız toprakları, ona yeni ufuklar getiriyordu. Ama üniversitedeki tek New Yorklu ya da Doğulu değildi. Okul, yüzyılın başlarında Wisconsin Valisi Robert La Follette'in ileri düşünceli yaklaşımının etkisi altında kalmış ve kampüste oluşan özgür atmosferin yanı sıra, bilimsel başarıları ve akademik özgürlüğü ile geniş çapta üne kavuşmuştu. Maslow orada okuyan yüzlerce New Yorklu öğrenciden sadece birisiydi.

Cornell’de Will’le yaptığı gibi davranıp üniversite kampüsü yakınlarındaki bir apartmanda dayalı döşeli bir daire kiraladı. Tek başına kalmasına karşın Maslow, diğer öğrencilerle hızlı şekilde kaynaştı ve kendisi gibi New York’tan gelmiş bir genç olan Emanuel “Manny” Piore ile arkadaşlık kurdu. Doğudan gelmiş olmalarından kaynaklanan bir merhabaları vardı ama ortak geçmişleri, kiralık apartmandaki arkadaşlıklarının gelişmesine neden oldu. Piore’nin ana dalı fizikti (daha sonra IBM’in araştırma direktörü olacaktı) ve Maslow’un, yeni yeni palazlanan psikolojiye olan sevdasını az da olsa küçümsüyordu.

Kendi disiplinlerinin erdemlerini gece geç vakitlere kadar tartışır ama birbirlerine hiç kızmazlardı. Maslow yıllar sonra, bu konuşmaların, psikolojinin bir bilim dalı olarak meşruiyet kazanması ve diğer bilimsel çevrelerle olan ilişkisi üzerine yazmış olduğu güçlü yazıların itici gücünü oluşturduğunu anımsayacaktı. Maslow, bazen iyice kızışan tartışmalarının ortasında, Piore’nin yaptığı eleştirilerde bir tutam gerçekten de öte bir şeylerin olduğu keşfetmişti belki de. Psikoloji o günlerde, felsefeyle olan akademik birlikteliğinden uzaklaşmaya çabalıyor ve biyoloji ve tıp gibi müspet bir bilim dalı olarak ayrı bir kimlik kazanmak istiyordu. Bu çaba bazı bakımlardan şu anda da sürmektedir.

Maslow, Brooklyn’den çok daha kırsalda yer alan bir bölgede tek başına kaldıktan sonra, Wisconsin’de kendisi için yeni olan pek çok şey bulacaktı. Örneğin sonraları şunları anımsayacaktı: “Yirmi yaşında Wisconsin’e gidinceye dek sıcak suyun doğal bir şey olduğunu sanırdım; musluktan öylesine akıp gitmediğini orada öğrendim. Bir bedeli vardı ve ödenmesi gerekiyordu. Bunun benim için çok şaşırtıcı olduğunu anımsıyorum.”

Maslow profesörleri konusunda özellikle çok saftı. Entelektüel dehaları konusundaki beklentileri hiç de gerçekçi değildi. “Sokrat ve Plato’yu arıyordum” diyecekti. Madison’daki kampüste bu tür düşünürleri bulamadığı için ilk başlarda düş kırıklığına da uğramış olsa, Maslow hocalarına korkuyla karışık bir saygı duygusuyla yaklaşıyor, onları başka âlemden gelmiş varlıklar olarak algılamaya devam ediyordu. Ünlü felsefe profesörünü kampüsteki erkekler tuvaletinde yanındaki pisuarda görünce yaşadığı güvensizliği hiç unutamayacaktı. Anılarından söz

ederken “O zamanlar kim bilir neler düşünüyordum?” diyecekti. “Yoksa profesörlerin mesanesi ve böbreklerinin olmadığını mı düşünüyordum acaba?”

Maslow, ağustos ayında Wisconsin’de havalar soğumaya başlayınca, Bertha’yı giderek daha fazla düşünmeye başlamıştı. On-
dan ayrı yaşamaya artık dayanamıyordu; evlenmeyi düşünmeye başlamıştı. Anne ve babası bu düşünceye hâlâ karşı çıkıyordu ve Bertha’yla ilk elden kuzen oldukları gerçeğini değiştiremezdi. Her şeyin ötesinde, tam zamanlı bir öğrenci olduğu için aile geçindirecek durumu da yoktu. Sıkıntısını arkadaşlarıyla profesörlerine açtığında hepsinden aynı yanıt almıştı: “Kendini sıkıntıya atacak kadar düşüncesiz olma... Çok gençsin... Daha kendini bile geçindiremiyorsun, bu durumda nasıl olup da bir aileye bakabilirsin?” Kimse evlenmesi için destek vermiyordu. Belki de alacağı yanıtı korktuğu için, kuzeni Will’in fikrini alma gereği bile duymamıştı.

Maslow bütün bunlara karşın, tıpkı babasının karşı çıkmasına rağmen hukuk fakültesini bırakmaya karar vermesinde davrandığı gibi hareket etti ve kalbinin sesini dinleyerek Bertha’ya telgraf çekip Noel tatilinde New York’ta evlenecekleri haberini verdi. Kararından o denli emindi ki Bertha’nın olurunun alma gereğini bile duymamıştı. Ama Bertha da onun kadar âşıkı ve derhal kabul etti. İki kuzen, yakın akrabalarının katıldığı sıcak bir törenle 31 Aralık 1928 tarihinde evlendi. Will, Cornell’de biriktirmiş olduğu üç beş kuruşla, ikisine de bir örnek birer pijama takımı almıştı.

Yeni evliler, Madison’daki okul açılınca kampüs yakınındaki konforlu bir apartmana yerleştiler. Bertha Bronx’taki Walton Lisesi’nden mezun olmamıştı ama Wisconsin Üniversitesi’ne özel öğrenci olarak kabul edildi. Evliliklerini artık büyük umutlarla kabul etmiş olan anne ve babalarından oldukça yüklü miktarda yardım almışlar ve sonunda birbirlerine kavuşmuşlardı.

Maslow, Eylül’deki ilk dönemi için kayıt yaptırırken, akademik açıdan çok sarsılmıştı. Birlikte çalışmayı çok arzulamış olduğu üç profesör -Dreichs, Koffka ve Meiklejohn- ayrılmışlardı. Misafir öğretim üyesi olarak görev yapmışlardı ve durum, Maslow’un korktuğu gibi, üniversite katalogunda açık olarak be-

lirtilmemiştir. Ama Watson'un yazılarının kendisinde uyandırmış olduğu vizyonla hâlâ heyecan içinde olan Maslow, bütün derslerini psikoloji ve felsefe alanlarından seçmişti.

Maslow başlangıçtan beri, Wisconsin'de karşılaşmış olduğu o ufuk açıcı entelektüel atmosfere hayran olmuştu. Kampüste, Orta Batı'da görülen ve Maslow'un çok sevdiği sıcak, küçük kasaba dostluğu hâkimdi. Profesörleri onunla sohbet etmeye ve fikirlerini dinlemeye ilgi gösteriyordu; bu, New York'ta karşılaşmış olduğundan çok farklı olan harika bir deneyimdi. City College, öğretim üyeleri ve öğrencilerin her ders sonunda dağılıp boşaldığı, keyifli entelektüel görüş alışverişlerinin pek de mümkün olmadığı bir banliyö okuluymuştu. Cornell'de Maslow'u rahatsız etmiş olan rekabetçi ortam ve züppelik ise özel, seçkin Ivy League statüsünden kaynaklanıyordu.

Wisconsin'deki psikoloji bölümü o günlerde küçük ve keyifli bir departmandı. Tam zamanlı olarak çalışan dört üyesi vardı ve yılda yaklaşık olarak üç doktora öğrencisini mezun ediyordu. Öğretim üyeleriyle öğrenciler, yapılan en son araştırmaları, departmanlarında haftalık olarak yaptıkları seminerlerde sıcak bir ortamda ve yüz yüze tartışıyorlardı. Maslow, profesörlerinin çoğunun, Bertha'nın ona 1929 kışında katılmasından önce bile kendisine kol kanat germiş olduklarını görmüştü. Felsefede Eliseo Vivas ve psikoloji danışmanı olan William H. Sheldon ile özellikle yakınlaşmıştı. Daha sonraları da Amerikan edebiyatından Ernest Marchand ile psikolojiden Norman Cameron, Harry Harlow ve Richard W. Husband ise ona geleceğin bilim insanı olarak davranmışlardı. Maslow sonraları Marchand için şunları söyleyecekti: "Karılarımızı doyurdu, bize evini açtı ve... Bana bir yetişkin gibi, eşitiymişim gibi davrandı." Vücut tipi ile kişiliği bağdaştıran kuramından ötürü daha sonraları ünlenecek olan Sheldon, Maslow'a, nasıl elbise alınacağını bile göstermişti. Maslow arkadaşlarıyla Idaho ve Wyoming'e kamp yapmaya gitmişti. Buradaki hava, City College'daki soğuk kişiliksiz ortamdan çok farklıydı ve Maslow'un sonradan anımsamış olduğu gibi, "Birlikte yemek yiyor, partiler veriyor ve kongrelere, toplantılara katılıyorduk. Bir entelektüel topluluğa katılmış olduğumu hissedebiliyordum."

Bilimsel yönelişindeki belirsizliklerden ötürü yıllar süren duygusal yalnızlık çekmiş olan Maslow’a Madison’daki atmosfer çok iyi gelmişti. Derslerinde, burada geçirdiği ilk dönemden başlayarak sürekli olarak en üstün dereceleri almıştı ve adı, akademik başarılarından ötürü Ulusal Onur Topluluğuna bildirilmişti. Maslow 1928 sonbaharı ile 1930 ilkbaharı arasında lisans derecesini almış, “kutsal mezuniyet yıllarını zorunlu derslerle uğraşmadan, sadece araştırma yaparak, çalışarak ve okuyarak” geçirebilmek amacıyla, psikolojide yüksek lisans yapmak için gerekli olan hemen hemen tüm dersleri almıştı.

Evlilik Maslow’un kendisine olan güveni artırmış ve yaşamında ilk kez olarak, diğer zeki öğrencilerin sosyal yaşamına kabul edildiğini hissetmişti. Birlikte olduğu psikoloji öğrencilerinden en iyi arkadaşları arasında Rod Menzies ve Paul Settlage (her ikisi de çok genç yaşta aramızdan ayrıldı) ile ileride üstün akademik kariyerlere sahip olacak olan Lucien Hank, Jr. ve Ross Stagner vardı. Maslowlar genellikle diğer genç evli çiftlerle birlikte oluyordu; özellikle Büyük Buhran’ın başlamasından sonra asistanlar çok düşük ücret alıyor, bu da tek eğlencelerinin arkadaş ziyaretlerinden ibaret kalmasına neden oluyordu. Maslow yıllar sonra, İçki Yasağı döneminde yaptıkları öğrenci partilerinden bazılarını şöyle anlatacaktı:

“Birkaç kez kırmızı İtalyan şarabı içtim ve kendimi çok cesur ve gözü pek hissettim. Metil alkol vs. tehlikesinden ötürü ne sert içki satın aldım ne de içtim. Kimya laboratuvarlarından saf alkol araklamıştık. Arkadaşımız Sam’in bir partiye saf alkol getirdiğini hatırlıyorum; daha sonra bu alkol tehlikeli olmayan içeceklerle karıştırılmıştı. Ve kendi biramızı da kendimiz yapardık.”

Maslow’un Wisconsin’de gördüğü psikoloji eğitimi kesinlikle deneyselci ve davranışsalıcıydı. Maslow, bilimin sürekli olarak gelişme kaydetmesinin insanlığın gelişmesi üzerinde yarattığı etkisinden... ve bu etkinin yarattığı imajdan hoşnuttu. Akademik açıdan bu konuya verilen önemden de hoşnutluk duyuyordu. Öncelikli olarak seçmiş olduğu felsefe dersleri haricinde, yaptığı lisans çalışmalarının çoğu anatomi, fizyoloji ve hayvanların davranışları gibi konulara yönelmişti. Laboratuvarlarda çok zaman

harcamıştı ve hayvanları parçalarına ayırarak inceleme işini büyük bir beceriyle yapabiliyordu. Bilimsel eğitimini tamamlamak için kimya, zooloji ve fizik alanında seçmeli dersler de almıştı.

Amerikan akademik çevrelerinde, o günlerde, fizyolojiye yönelik böylesi bir yaklaşım gösterilmesi egemendi ve bu durum sonraki yıllarda da devam etmişti. Maslow'un sonradan anımsamış olduğu üzere, "Profesörlerimin hepsi araştırmacıydı ve bazıları -Clark Hull, Norman Cameron ve William H. Sheldon-davranışçı vaatlere yönelik ilgilerinde birer misyoner gibi davranıyordu." Maslow, Hull'un deneysel ve davranışsal psikoloji derslerinden özellikle keyif alıyordu. Ama laboratuvar dersleri aynı ölçüde zevkli değildi. Yale'de ders vermek üzere Wisconsin'ı 1929 yılında terk edip 1930'lu yıllarda en ünlü Amerikalı davranışçı kuramcı olarak ortaya çıkan Hull, Maslow'un Sheldon'la araştırma yapma girişimine engel olmuştu. Hull belki de Sheldon'un davranışçı girişimlerini yetersiz buluyordu; her neyse, Maslow verilen öğüde kulak vermiş ve daha sonraları Harry Harlow'la birlikte çalışmıştı.

Maslow, Profesör Richard W. Husband'dan bir başka ufuk açıcı ders olan Psikolojide Çağdaş Görüşler dersini almıştı. Bu ders yapısalcılık, fonksiyonalizm, Gestalt, psikanaliz ve diğer kuramsal konular dâhil olma üzere psikoloji tarihini içeriyordu. Husband'a göre Maslow bu konuya, yönelimi gereği "her zaman yarı yarıya felsefik olduğu için" ağırlıklılıkla atlayıvermişti.

Maslow'un hiç sevmediği psikoloji derslerinden biri de istatistikti; bu dersi önemsiz ve gereksiz bir ders olarak görüyordu. City College'da trigonometri dersinden başarısız olmasından bu yana matematik ezeli düşmanı haline gelmişti. Ancak istatistiğin deneysel araştırmalardaki öneminin farkına, 1931 yılı sonbaharında, arkadaşı Stagner'le birlikte, W. J. Meek'in verdiği -birinci yıl tıp dersi olan- fizyoloji dersini aldığı zaman varacaktı. Bu iki gelecek vadeden psikolog Meek'i, laboratuvar derslerinde, tıbbi araştırma sorularının istatistiki terimlerle bağlantısını bir türlü yapamadığı için sık sık ayıplamışlardı. İki arkadaş, pek de zor olmayan bir diğer ders olan eğitim psikolojisinde, işe renk katmak için birlikte hareket etmeye karar vermişlerdi: İçlerinden birisi "masumane" biçimde çok çapraşık bir soru sorarken, diğeri de

çok cansız bir yanıt vermeye soyunacaktı. Sonra da, afallayacak olan profesörleriyle arkadaşlarının önünde rolleri değişeceklerdi.

Maslow'un adını kariyerinin sonraki aşamalarını belirlemiş olan hümanist yazılarına bağlayanlar için onun, ilk aşamada, psikolojik bilgi edinme yolunda laboratuvarlarda yapılan deneylere çok fazla önem verdiğini görmek şaşırtıcı olabilir. Ancak, ilk aşamalarda almış olduğu eğitimin, İhtiyaçlar Hiyerarşisi, Kendini Gerçekleştirme ve Doruk Deneyimler'e varan çığır açıcı araştırmalarıyla hiçbir ilişkisinin bulunmadığını söylemek çok büyük bir yanılğı olacaktır. Maslow, yaşamı boyunca süren çalışmalarının bu şekilde yorumlanmasına sürekli olarak karşı çıkmıştır: "Hümanistik Psikoloji çalışmalarımın ışığı altında garip gelebilir ama nesnelci araştırmalara olan sevgi ve saygım aynen devam ediyor. Bu tür araştırmaları ne reddettim, ne de karşı çıktım.. Tüm bu olup bitenlerden sonra söyleyeceğim şey, onun sınırlarını, gerçek ve yararlı bir insan imgesi oluşturamamasını kabul etmek zorunda kalmış olmam."

Maslow Wisconsin Üniversitesi'nde kendini adanmış biçimde psikoloji yüksek lisansı yaparken, felsefe sevgisi de ateşli şekilde devam ediyordu. Bu tür derslerde üstün başarı gösteriyordu ama Alman filozof Georg Hegel'le yıldızı hiç barışmamıştı. Maslow, Hegel'in eserleri hakkında bir çalışma yapması istenildiğinde birinci sayfadan ileriye gidememiş ve derse gelmeyi bırakmıştı. En sevdiği filozoflar arasında olan Spinoza, Maslow'un yaşamının geri kalanında onun için entelektüel bir kahraman olmayı sürdürmüştü.

Maslow tam tersine, William James gibi daha çağdaş deistlere oldukça mesafeli yaklaşmış ve James'in *Will to Believe* (İnanma İsteği) ismini taşıyan makalesini "Daha önceleri Tanrıya inanan birisinin umutsuzca girişilmiş akılcılaştırma yaklaşımları" diyerek kinayeli bir şekilde reddetmiştir. 1928'de yaptığı bir lisans çalışmasında, Maslow yıkıcı biçimde şu görüşleri dile getirmiştir:

"Dünyamız, bir evin bir insan için bir mimar tarafından yapılmasına benzer şekilde bizler için yaratılmış değildir. Eğer böyle bir mimar ya da tasarımcı varsa, çok baştan savma bir iş yapmıştır ve gelecekte ona güvenilmemelidir. Gereksinimlemize uygunluğu açısından bakılacak olursa, bu gezegen, biz dünyevi yaratıkların hak ettiğimizi düşündüğümüz malikânenen çok, mezbele haline gelmiş kırık dökük bir eve benzemektedir."

Maslow, bir başka ve belki de çok daha açıklayıcı olan felsefe çalışmasında, New England Metafizik Okulu soylusu Ralph Waldo Emerson'un eserlerini, ruhsal duygulara kucak açtığı gerekçesiyle sert bir şekilde reddetmişti. Bu tür bir reddediş Maslow'un koyu hümanist akılcılığıyla uyumluydu ve bu görüş, New York'un Etik Kültür Topluluğu'na bağlı olanlar dâhil, zamanının pek çok düşünürünün sahip olduğu görüşle aynıydı. Ama Maslow durmayıp, harika bir itirafta bulunacaktı. Bu itiraf, biraz havalı bir tonda yapılmış olsa da, Maslow'un ender kendini dışa açma yaklaşımlarından (yaşadığı aşkın deneyimlerinden) biridir. Yaklaşık otuz yıl sonra, gizemciliğin çarpıcı sularına dalarken benimsemeye başlayacağı tavrın ipuçlarını da vermektedir. Maslow, bu ders araştırmasında, "uhrevi" anlatıların metafizik anlamda kutsal bir düzene geçişle ya da inanışla ilgisi olmadığını iddia etmektedir. Tam tersine, gizemcil deneyimler, ne kadar esrik olurlarsa olsunlar, insan doğasının ve onun içsel potansiyelinin sınırları içinde bütünsel olarak açıklanabilirler:

"(Emerson'un) Üst-Ruhun varlığının gizemcil deneyim yoluyla kanıtlanmasına ilişkin olarak söyleyeceğim tek şey şu olacaktır. Ben de bir zamanlar gizemcil deneyim yaşamıştım ... Bu deneyimde gözlerim kapalı olarak bir şeyleri el yordamıyla aramış, aşırı boyutta tatmin edilmemiş duygular yaşamış ve o denli yoğun bir çaresizlik içine düşmüştüm ki neredeyse ağlamıştım. Ve bunların hiçbirini bir Üst-Ruha ya da buna benzer bir başka kavrama atfetmemiştim. Böyle davranmak alçaklık olurdu. Gizemcil deneyim yaşadığımız anda insandaki müthiş olanakları ve esrarengiz derinlikleri görürüz ... Deneyimin kerametini niye insanın kendisinde aramayalım? Gizemcil deneyimden, insanın aslında çaresiz ve küçücük olduğu sonucuna varmaktansa... İnsan türünün yüceliğini daha kapsamlı, daha mükemmel bir şekilde kavrayamaz mıyız ve gelecekte, harika ilerleme ufuklarının bizleri beklemekte olduğunu az da olsa göremez miyiz?"

Maslow, Wisconsin'de geçirdiği yıllar boyunca *Journal of Philosophy*'ye (Felsefe Dergisi) pek çok yazı göndermiş ama bunların hiçbirini yayımlanmaya değer bulunmamıştı. Bu yazılar arasında, 1929 yılında yazdığı ve bilim insanlarının, halk dilinde başka pek

çok anlama da gelen *bilinçlilik* gibi teknik sözcükleri çok daha kesin olarak tanımlamaları gerektiği hakkındaki bir yazı da vardı. 1931’de yazılmış olan bir başka yazısına “Psikoloji Bilimi” başlığını koymuştu. Bu yazı -bir ölçüde fizik yüksek lisansı yapmakta olan Emanuel Piore’nin tezine karşı- psikolojinin gerçek bir bilim dalı olmadığı görüşünün çürütülmesine yönelikti. Kendisinden beklenebileceği gibi Maslow, “psikoloji, doğa bilimlerinden niteliksel olarak değil, niceliksel olarak ayrılır... Diğer tüm bilimlere özgü olan tüm özellikleri içinde barındırır” tezini savunuyordu. Maslow, bilimsel yaşamının çok sonralarında, bu konuda çok daha orijinal olan bir görüş dile getirmeye başlamış ve insanlar üzerinde yapılan araştırmaların, bilim insanlarının kimyasal reaksiyonları ya da uzak galaksileri araştırırken takındıkları objektif (nesnel) yaklaşımla yapılamayacağını çok açık bir şekilde beyan etmişti.

Maslow bu dönemde antropolojiyi keşfetti. Sumner’in *Folkways*’ini okuduğundan beri kültürler arası farklılıklar nosyonunun çekimine kapılmış ama bu konuda başka hiçbir kaynak okumamıştı. Wisconsin’de bu alanda direkt olarak etkilendiği kişi öğrencilerle oldukça dostane ilişkiler kuran ve aynı zamanda Bertha’nın da profesörü olan Ralph Linton’du. Linton, on altı yıl boyunca arazide ve müzelerde antropolog olarak çalıştıktan sonra, 1928 yılında akademik yaşama girmiş ve Wisconsin Üniversitesi’nde antropoloji doçenti olmuştu; sonraki yıl da profesörlüğe yükseltilmişti. Linton, daha sonraları, Columbia Üniversitesi’nde antropoloji başkanı olarak çalışırken kendisini uluslararası çapta ünlü kılacak olan başyapıtı *The Study of Man*’i (İnsanın İncelenmesi) henüz yazmamıştı; Columbia Üniversitesi’nin saygı duyulan antropoloji departmanında Ruth Benedict ve Margaret Mead de bulunuyordu. Ama Linton Madison’da, büyük çapta ilham veren bir okutman ve hoca olarak çalışmaya başlamıştı ve Maslow gibi ilgisiz öğrencilerin bile ilgisini profesyonel antropolojiye çekebilecek üstün yeteneğe sahipti. Maslow şunları yazacaktı:

“Yaklaşık 1932 gibi ... Önce Bronislaw Malinowski, Mead, Benedict ve Linton okudum. Benim için bu müthiş bir keşifti ve çeşitli okutmanların psikoloji derslerinde psikolojinin bu yeni bölümünü tanıtmaya devam ettim. Psikolojinin etnosentrik olduğuna inanıyordum. Yarı zamanlı olarak antropolog olmaya

karar verdim çünkü bu, iyi bir psikolog olmanın olmazsa olmazıydı. Yoksa toy bir köylü olarak kalıverirdiniz. Ve bunu hemen herkese de anlattığımı anımsıyorum.”

Maslow antropolojinin kültürler arası yaklaşımını o denli büyük bir tutkuyla bağrına basmıştı ki 1932 Mart ayında Wisconsin Bilim ve Sanat Akademisinde sunmak üzere bir yazı bile hazırlamıştı. Konusu, “Zihinsel Hijyenin ve Psikanalizin Toplumsal Felsefesinin Gerekliliği” idi. Maslow, tam da kendisine özgü bir davranış içine girmiş ve sunum öncesi kürsüden korkup toplanırdan kaçmıştı. Orijinal ve iyi bir düşünce ürünü olan Maslow’un yazısı, esasen, dönemin zihinsel sağlık anlayışının ve psikanaliz yöntemlerinin yetersizliğinin bir eleştirisiydi. Çünkü henüz masaya yatırılmamış kültürel önyargılar, Batı kültürü ve Batı kültürünün yarattığı duygusal stres biçimlerinin rolü hesaba katılmıyordu:

“Psikanaliz, bireyin her zaman hatalı davrandığı varsayımından hareketle yola çıkar ve onu çevreyle uyumlu kılmak için elinden geleni yapar; bunu gerçekleştirirken de, çevrenin de bireye uyumlu hale getirilmesinin gerekli olabileceğini de genellikle ihmal eder. Konunun esası, bir insanı eğip bükmenin toplumsal yapıyı değiştirmekten çok daha kolay olması ve daha az cesaret gerektirmesidir.”

Maslow kuvvetli cinsel dürtülere sahip olan erkek örneğini vermişti: “Toplumumuzda böyle bir erkeğin, şayet güdülerini dizginleyemeyecek olursa...başını derde sokması kaçınılmaz olacaktır. Ama bu tür güdülerin bir başka toplumda çok büyük değer taşıyabileceğinin çok az kişi farkındadır...” Kısacası Maslow, psikanaliz denilen terapeütik hareketin gidişatını yetersiz buluyordu ve bu akımı kültürel dar görüşlülüğe sahip olmasından ötürü suçlamaktaydı.

Freud’un eski “çırağı” olan Wilhelm Reich ise, psikanalizin gizlenen ikiyüzlülüklerine karşı aynı yıl Almanya’da benzer bir entelektüel saldırı düzenlemekteydi. Ama Reich, Freud’un insanın gösterdiği gelişime yönelik karamsar görüşünün getirdiği toplumsal ve siyasal tutuculuğa her bakımdan karşı çıkan tanınmış bir Marksist eylemciydi.

Maslow'un 1932'de yazdığı ama yayımlanmamış olan bir başka yazısı da karşıt kültürler eleştirisinin yönünü göstermektedir. Maslow, Reich'in çalışmalarını yaşamının ileriki yıllarında öğrenmiş olmasına karşın, hükümetlerin rıza gösteren yetişkinler arasındaki cinsel davranışları yönlendirecek yasa çıkarma haklarının olmadığı şeklindeki güçlü Reich'çi görüşü benimsemiş bulunmaktaydı. Maslow'a göre, bunun tam tersi görüşü benimsemek, tekeşliliğin kutsallığı gibi kanıtlanabilir hiçbir bilimsel geçerliliğe sahip olmayan ama sadece kültürel gelenek ve görenekleri yansıtan değerleri benimsemek anlamına gelecekti. Maslow, 1930'lu yılların başlarında, bir başka kültürün değerlerini, kendi kültürel bakış açımızla yargılama ya da değerlendirmenin bilimsel olarak olanaksız olduğu inancını taşıyan kültürel görelilik kuramına sıkı sıkıya sarılmıştı. Maslow daha sonraları bu görüşten kesin olarak ayrılacaktı.

İlginç olan bu entelektüel gelişim sürecinde Maslow, yüksek lisans tezi konusu seçmek gibi çok sıradan bir göreve girişmekle yükümlü bırakılmıştı. Profesörlerinin gayretkeş düzeydeki deneyselci-davranışsalıcı görüşlerinin kısıtlılığının farkına tam da burada varmıştı. Maslow ilk önce 1930 yılında, tezini estetik üzerine, özellikle de müzik anlayışının psikolojisi üzerine yapmaya karar vermişti. Profesörleriyse bu konuyu araştıramayacak denli "karmakarışık" olduğu gerekçesiyle veto etmişlerdi. Maslow ikinci olarak, sözcüklerin, sözel öğrenmeyi etkilemedeki anlamlılığını araştırmayı önermiş ama bu konu da yeterince "önemli" bulunmamıştı. Sonuç olarak Profesör Hulsey Cason, bir ölçüde bununla ilgili bir alanda çalışmasını istemiş ve onu sözel kavramların öğrenilmesi, akılda tutulması ve üretilmesini araştırmakla görevlendirmişti. *Üretme* kavramı, Maslow'un Brooklyn'de kalan ve konudan bihaber olan anne babası ve küçük kardeşlerinin zihinlerinde çılgın cinsel davranış görüntüleri canlandıracaktı ama araştırmaları, tahmin ettiklerinden çok daha az tahrik edici olacaktı.

Maslow'un yüksek lisans tezi sadece, o zamanın hâkim -akademik- psikologlarının iyi araştırmadan ne anladıklarını göstermesi açısından önemlidir. Kısaca belirtmek gerekirse, (psiko-

lojiye giriş dersine giden) üniversite öğrencilerine 100 karttan oluşan, her kartta dokuz sözcük bulunan ve her sözcüğün *koş* gibi üçer harften oluştuğu listeler göstermişti. Amacı, çeşitli deneysel koşulların, öğrencilerin gözlerinin önünden geçen sözcükleri hatırlamaları üzerindeki etkilerini belirlemektir.

Öğrencilerin yarısına her kart on saniye süreyle gösterilmiş (bu, deneyin *öğrenme* aşaması olarak adlandırılmıştı), sonra beş saniye süreyle boş bir kart gösterilmiş (*akılda tutma* aşaması) ve daha sonra da biraz önce okumuş oldukları dokuz sözcüğü ezberden söylemeleri için (*üretim* aşaması) kendilerine on beş saniye süre tanınmıştı. Her bir öğrenme, akılda tutma ve üretim dizisi bir *örnek* oluşturmaktaydı. Bundan sonra da dinlenme dönemi gelmekteydi. Öğrencilerin diğer yarısına da her sözcük kartı on saniye süreyle gösterilmiş, ama sonraki aşamada boş kart on beş saniye süreyle gösterilmiş ve daha sonra da sözcükleri sözlü olarak iletmeleri için kendilerine sadece beş saniye süre verilmişti. Maslow, uyarının öğrencilerin hatırlamasını nasıl etkilediğini belirlemek amacıyla, her üç deney aşamasının ortasında bir zil çalmıştı. Maslow son olarak da, biten örneklerin sunumları arasındaki dinlenme dönemlerinin sürelerini de beş ila kırk saniye arasında değiştirmişti. Bulgularına göre, değişken olan öğrenme koşulları altındaki hatırlama oranları, değişmeyen koşullar altındakilere göre daha düşüktü. Ayrıca, zil çalınmasının öğrenme sürecini kesintiye uğratmakta olduğunu da bulmuştu; zil çalmak, kartların gösterildiği ilk aşamalarda özellikle dikkat dağıtıcı etki yapmaktaydı.

Maslow, yaptığı araştırmayı can sıkacak ölçüde ilkel olarak nitelendirmişti ama tezini 1931 yazında tamamlamış ve Ekim ayında da yüksek lisans derecesini almıştı. Daha sonraları tezden o denli utanç duymuştu ki onu psikoloji kütüphanesinden çıkartmış ve katalogdaki kayıt sayfasını da yırtıp atmıştı. Garip olan şeyse Profesör Cason'un araştırmayı, Maslow'un onu yayımlatması konusunda zorlayacak denli beğenmiş olmasıydı. Maslow'u çok şaşırtan şeyse, tezinin 1934 yılında iki makale halinde yayımlanmış olmasıydı.

Maslow, Wisconsin'de geçirdiği yıllarda önce Sheldon'un, sonra da Husband'ın öğretim görevlisi olarak çalışmıştı. İki pro-

fesör yaklaşık beş yüz öğrenciye haftada iki ders veriyordu. Çok kalabalık olan sınıf, haftada iki kez yirmi beşer kişilik gruplara bölünüyordu. Husband'ın anımsadığına göre Maslow "harika bir iş başardı ve pek çok öğrenciye, psikoloji alanında daha sonra da ders almak için ilham verdi." Arkadaşı Stagner de benzer şeyler anımsıyor ve -uzun boylu, sağlam yapılı ve herkese kolayca sırayet eden bir mizah anlayışına sahip olan- Maslow'a özellikle kadın öğrencilerin hayran olduğunu belirtiyor. Harry Harlow da aynı şekilde, Maslow'un, departmandaki en popüler öğretim elemanlarından birisi olduğunu anımsıyor:

"Maslow kendi lisans öğrencileriyle, özellikle de kadın, zeki ve güzel olanlarıyla çok yakın ilişki kurardı. Bu platonik ilişkiler ona, çağının otuz yıl sonrasının... araştırmalarını yapma olanağı vermişti ... Öğrencilerle, yarı analitik oturumlar diye adlandırılabilir oturumları yapmak için çok zaman harcamıştı. Bunlar öğrencileri en azından psikoloji karşıtı yapmamıştı çünkü bu oturumlardan sonra, en zeki ve en güzel olan öğrencilerden birisi saygın profesörlerden birisiyle evlenmişti."

Madison, Büyük Buhran sırasında sol kanat radikalizminin kaynağıydı. Maslow'un arkadaşlarından çoğu radikal politikayla içli dışlıydı ve kendisinin de hayranlık duymuş olduğu üzere, Stagner ve çalışanları 1933'te sosyalist adayları desteklerken, belediye binasını neredeyse ele geçirmişlerdi. Siyasal eğilimleri olmayan Bertha bile bir dönem sosyalist parti toplantılarına katılmış ve bu toplantılarda bulmuş olduğu ortak idealizm ve dostluk ilişkilerinin keyfini sürmüştü. Wisconsin eyaleti, yıllar boyunca çiftçilerden, beden işçilerinden ve yerel entelektüellerden oluşan halk hareketine ev sahipliği yapmıştı. Milwaukee, uzun yıllardan beri, sosyalist belediye başkanı ve diğer kamu çalışanlarıyla ünlüydü. Bütün bunlara rağmen Maslow siyasal açıdan faal değildi. Amerikan yaşamına yönelik olarak yaptığı kültürel eleştiriler bir eylemcinin değil, bir entelektüelin eleştirileriydi.

Ama bir bakıma zamanının sosyalist ruhu içine de çekilmişti. O ve Bertha, üniversite kampüsü yakınlarında bulunan Adams Street üzerindeki "yıkık dökük eski bir evde" birçok öğrenciyle birlikte bir ortak yaşam düzeneği oluşturmuşlardı. Yemeklerini

birlikte yiyor, ev işlerini ortaklaşa yürütüyor ve çok güzel geçiniyorlardı. Ama Maslow, bu dönemde bile ılımlı siyasal yaklaşımla sosyalizme biraz uzak duruyordu. Kapitalizmin kötülükleri hakkında yapılan günlük bir sohbette, hararetli bir şekilde “İyi de, bildiğiniz gibi bazı iyi kapitalistler de vardır!” iddiasında bulunarak daha radikal olan arkadaşlarını çok şaşırtmıştı. Kim bilir, o zaman belki de babasını düşünüyordu.

Kampüsteki radikalizm 1931 yılında Maslow’u da direkt olarak etkilemişti; Wisconsin yerel meclisi, eyalet üniversitesindeki öğretim üyelerinin maaşlarının ödenmesini tasarruf yapmak amacıyla durdurmayı planladıklarını açıklamıştı. Stagner dâhil olmak üzere birçok öğrenci organizatörü imza kampanyaları başlatmış ve üniversite yöneticileriyle toplantılar düzenlemişti. Maslow da dilekçeyi imzalamış ama bunun dışında başka hiçbir girişimde bulunmamıştı. Öğrencilerin eylemi başarılı olmuş ve üniversite, öğretim üyelerinin maaşlarının kıdemlerine ve makamlarına bağlı olarak düşürülmesini öngören bir formülü görüşmeye ikna edilmişti.

Maslow Wisconsin’de genellikle mutlu olmasına karşın, bazen duygusal olarak yalnızlık çekiyor ve danışmanlarıyla meslektaşları tarafından beğenilmediği kanısına kapılıyordu. Yaşamı süresince belirli aralıklarla yinelenen bu tür bir ruh haline düştüğü zamanlarda da günlüğünde iç-gözlem yapmaya sığınıyordu. Maslow, 1930 yılı sonbaharı dolaylarında yazılmış olan aşağıdaki yazısında kariyer seçeneklerini değerlendirmektedir. Kısa süre sonra büyük keyif alacağı primat araştırmalarına henüz başlamamıştır:

“Araştırmacı ya da deneyci türünden birisi olmadığımı resmen karar vermiş bulunmaktayım. Öğrenme arzum her türlü entelektüel alana uzanıyor ve tek bir noktaya odaklanma gibi bir niyetim yok.

“Kariyerim için ne yapacağımı bilmiyorum. Galiba hocalık yapmak iyi bir karar olacak ama entelektüel özgürlüğün olmadığı her türlü ortamda hep isyankâr davranacağım. Bana kendilerini kabul ettiren olası seçenekler ise tıp ve işletme olarak görünüyor. Her ikisi de pek sevimli olmakla beraber akademik ya-

şamdan çok daha özgürlükçü. Ama böyle yaparsam araştırmak ve okumak için vakit bulamayacağım ve onlarsız da yapamam.”

Maslow, geleceği hakkında derin düşüncelere dalmanın ötesinde, Yahudi geçmişini de uzun uzadıya düşünüp taşınmaktaydı. Lisans öğrenimini tamamladıktan sonra kendisini, Büyük Buhran dönemi akademik çevrelerinde ortaya çıkmış olan Yahudi düşmanlığının ortasında bulacak ve üniversitede bir Yahudi olarak okutmanlık pozisyonu aramanın acı dolu gerçeğiyle karşı karşıya kalacaktı.

Arkadaşları ve öğretim üyeleri Maslow’u, ismini Abraham’dan Axelrod gibi daha az etnik özellikler çağrıştıran bir isimle değiştirmesi için zorlamışlardı. Maslow’un erkek kardeşleri, kendisinininkine benzeyen ve İbraniceyi çağrıştıran isimlerini Amerikan isimlerine benzetmişlerdi. Profesörü olan Harry Harlow bile Harry Israel olan ismini, profesyonel nedenlerle birkaç yıl önce değiştirmişti ama Maslow bu durumu o günlerde henüz bilmiyordu. Harlow Yahudi değildi ama eski Iowa çiftlik isminin kendisine iyi bir kariyer getirmeyeceğinin bilincindeydi.

New Yorkluların Madison kampüsüne gelmesi, genellikle üstü kapalı da olsa Yahudi düşmanlığının tetiklenmesine neden olmuştu. Maslow, bu tür önyargılı davranışlara özellikle daha duyarlı yaklaşıyor, bunları diğer Yahudi akranlarından daha fazla önemsiyordu. Gerçekten de, öğrencilerle öğretim üyeleri arasında yaşamış olduğu Yahudi düşmanlığı nedeniyle mezun olduktan sonra üniversitenin mezunlar derneğine katılmayı reddetmişti. Öğrenci günlerinde günlüğüne yazmış olduğu bir yazıda şu yorumlarda bulunmuştu:

“Hepsi çok temkinli bir tutum içinde. Aslında Yahudi olmam onları pek ilgilendirmiyor. İçlerinden birisi bana iş teklifinde bulunacak olsa kimse buna itiraz etmeyecek ama bunu hiçbir zaman kendileri yapmayacaktır. Çünkü hepsi yanlış bir şeyler yapmaktan korkuyor. Çünkü Yahudiler hakkında havada aslı duran genel yaklaşımın farkındalar. Yahudi olmasaydım tabii ki kolaylıkla iş bulabilecektim. Nasıl davransam? İyi bir insana Yahudi olsa bile iş verecek cesur birisiyle tanışabilirim diye ümit beslemeye devam etmeli miyim, yoksa?

Yahudi sorunu? Bundan sıyrılmayı kafama koydum. Hatta ismimi değiştirmeye, bir “beyaz Yahudi” olmaya, bir “iyi Yahudi” olmaya karar bile vermiştim. Ama sonra Ludwig Lewi-sohn’un *Island Within* (İçimizdeki Ada) adlı kitabını okudum... Yazar görüşümü temelinden değiştiriverdi. Artık böyle bir şey yapmayı aklımdan ucundan bile geçirmem. Yahudi’ysem Yahudi’yim ve beğenseniz de, beğenmeseniz de, bunu ümüğünüzü sıkarak göstereceğim.”

Maslow, yirmi iki yaşında bile, önyargıların hedefine ulaşmasını durdurmasına izin verecek birisi değildi. Wisconsin’de geçirmiş olduğu iki yıl içinde entelektüel cesareti büyük ölçüde artmıştı ve kendisini, usta bir psikolog olup dünyayı değiştirmeye adanmıştı. Çok kararlıydı.

Maymun Adam

Primatlar üzerinde yaptığım araştırmalar her şeyin dayandığı temeli oluşturmaktadır.

Maymunlarla yaptığım çalışmaların sonuçları, onları sevmemiş olsaydım belki daha az “objektif” olurdu. Onlara gerçekten hayran kalmıştım. Maymunlarımın her birine o denli düşkündüm ki bu bireysel iletişimi farelerimle asla kuramazdım.

—ABRAHAM MASLOW

Abe, maymunlara olan borcunu hiç unutmadı ya da, belki de, onların kendisine olan borcunu dememiz gerek

—HARRY HARLOW

MASLOW, WISCONSIN’de almış olduğu ilk psikoloji eğitiminin büyük ölçüde ufuk açıcı olduğunu görmüş ama master derecesinin gereklerini yerine getirdikten sonra herhangi bir uzmanlık alanını henüz saptamamıştı. Bu nedenle, doktora çalışmalarını planlarken bir bakıma yılmış durumdaydı. Profesörlerinin kendi alanlarında yapmış oldukları araştırmaların hiçbiri onu heyecanlandırmıyordu; kendisi de entelektüel coşkusu ateşleyecek bir şeyler bulamamıştı. Maslow, yaptığı tek ampirik araştırma olan master tezinden utanç duyuyordu. Ancak işler, 1931 kışında Har-

ry Harlow'un uygulamalı araştırma stajına kaydolduğunda dramatik biçimde değişecekti.

Harlow'un adı, uzun zamandan beri, primatlardaki sosyal davranış ve öğrenme gibi yüksek kapasiteleri araştırma konusunda çığır açan başarılarından ötürü biliniyordu. Maymunlardaki eşler arası ilişki gelişimi ve anne-yavru bağıllığı (sevmenin öğrenilmesi) konularındaki araştırmalara kırk yıldan uzun süredir öncülük yapıyordu. Muhtemelen milyonlarca kişi, bu araştırmanın psikolojiye giriş ders kitaplarında şirin görünümlü şempanze yavrularını annelerine sevgiyle sarılmış vaziyette gösteren ya da annelerinden zorla ayrıldıklarında boş boş, üzgün gözlerle bakışlarını yansıtan fotoğraflarla tasvir edildiklerini hâlâ hatırlayacaktır. Harlow'un çalışmaları, aynı zamanda, maymunların çevrelerini keşfetme konusunda doğuştan gelen bir merakları olduğunun kanıtlanması açısından da belirleyici olmuştur.

Harlow, 1930 yılı sonbaharında Madison'a vardığında yirmi dört yaşında, çocuk görünümlü, Stanford Üniversitesi'nden doktorasını henüz almış bir yeniyetmeydi. Asistan olarak göreve başladığı ilk gün, Wisconsin'in geniş kampüsünde yolunu bulmaya çalışırken okula yeni gelmiş ve yolunu kaybetmiş bir birinci sınıf öğrencisi olduğu sanılmıştı. Bu sıkıntıları atlatıp ofisine geldiğinde masasında Abraham Maslow oturuyordu. Maslow, "Merhaba, Dr. Harlow'un nerede olduğunu biliyor musunuz?" diye sormuştu. Kendisi de bir an ona bakıp, "Evet" diye yanıtlamıştı.

Iowa'lı olan Harlow doktora tezini, sıradan ve sıkıcı bir konu olarak nitelemiş olduğu farelerdeki emzirme davranışının toplumsal yaşamı kolaylaştırması üzerine yapmıştı. Wisconsin'de atandığı görevi, psikolojiye giriş dersini vermek ve hayvan laboratuvarını yönetmektir. Hocalık işinde çok çaba gösteriyordu ve keskin zekâsıyla öğrenciler arasında seilmeye başlamıştı. Kısa süre içinde, atanmış olduğu ikinci görevin çok zor olacağını keşfetmişti. Hayvan laboratuvarını göstermelerini istediğinde, "Biz onu geçen yaz paramparça ettik" yanıtını almıştı.

Harlow'un Madison'da yapmak istediği ilk araştırma, insanlardaki yüksek entelektüel fonksiyonların kortikal bölgelerinin bulunması üzerineydi. Yanıtını özellikle aradığı soru, "düşünmenin" beynin neresinde meydana geldiğiydi. Stanford Üniversitesi kendisine, fizyoloji ve sinir sistemi anatomisi hakkında iyi bir altyapı ka-

zandırmıştı ve maymunlar, belirgin bilişsel kapasitelerinden ötürü konuyu araştırmak için en uygun hayvanlar olarak gözükmekteydi. Madison'daki Vilas Park Hayvanat Bahçesi yeterli maymun koleksiyonuna sahip olduğu için, Harlow araştırmalarına başlayabilirdi. Ama maymunların beyin bölgelerinin haritasını çıkarabilmesi için, onların görsel-algisal ve öğrenme yeteneklerini ölçmek amacıyla bir dizi standart test uygulaması gerekiyordu. Bundan sonra da bu yeteneklerin performansının, çeşitli testler altında nasıl etkilendiğini görebilmek için beynin bazı belirgin bölgelerini keserek incelemeyi planlıyordu. İlginç olan şeyse, Harlow'un kısa süre sonra, maymunlardaki merkezi sinir sisteminin yapısını incelemek yerine onların öğrenme süreci ile daha fazla ilgilenecek olmasıydı.

Maslow Harlow'un araştırma asistanı ve bunu takiben de ilk doktora öğrencisi olacaktı. İlk görev Maslow'un ilgisini pek de çekmemiş gibiydi: Harlow onu, maymunlar üzerinde bir milyon kez tekrar edeceği sıkıcı "gecikmiş reaksiyon" testi yapmakla görevlendirmişti. Bunlar, primatların zekâlarını test eden deneylerdi. Deney yapan, kafesteki acıkmış bir maymuna bir yiyecek maddesi gösterirdi. Sonra da bu yiyeceği, gözükecek biçimde, iki bardaktan birisinin altına yerleştirirdi. Maymun, "belli bir zaman süresi" geçtikten sonra yiyeceği doğru bardağın altında bulmaya teşvik edilirdi. Bu deneyin amacı, maymunun başarı oranının, bekleme süresine, türüne, yaşına ve diğer faktörlere göre ne kadar değişiklik gösterdiğinin ölçülmesiydi.

Maslow, şaşırmakla birlikte, bu deneyden keyif almaya başlamıştı. Her şeyden önce, Maslow'dan yaşça sadece üç yaş büyük olan ve o dönemlerde bekâr olan Harlow bir denetleyiciden çok bir akran gibiydi. "Çok zeki birisiydi... Evinde yemek yedik, sohbet ederdik ve pek çok şey hakkında konuşabilirdik." Maslow, profesörün kıvrak zekâsına özellikle hayrandı; bu durum, Harlow'un, Jiggs adındaki bir hayvanla yaptığı eski araştırmalarına ilişkin anılarında görülebilmektedir:

"... Bir hayvanat bahçesinde on beş yıl boyunca yaşamış olan en hoş ve en tatlı orangutan. Ona, birinde kare, diğerinde yuvarlak birer delik bulunan iki adet meşe kütüğü ile biri kare, biri de yuvarlak şekilde olan iki parça verdik. Yuvarlak parçayı yuvarlak deliğe, kare parçayı da kare deliğe sokması gerektiğini öğrendi ama kare parçayı yuvarlak deliğe sokmayı hiç öğren-

medi. Bu çözümsüz problem üzerinde altı hafta boyunca bıkmadan usanmadan çalıştı ve ülser kanamasından öldü ama en azından, Wisconsin Üniversitesi'ndeki öğrencilerin çoğundan daha yüksek entelektüel meraka sahip olduğunu bize göstermişti.”

Maslow Harlow'un sevimli bir araştırma arkadaşı olduğunu anlamıştı. Maymunları da sevimli bulmaya başlamıştı. Harlow gibi o da, maymunları izlemenin hem ilgi çekici hem de duygusal açıdan hoş bir şey olduğunu görmüştü. “Onlara gerçekten hayran kalmıştım. Maymunlarıma o denli düşkündüm ki bu ilişkiyi farelerimle asla kuramazdım.”

Wisconsin State Journal gazetesinin 19 Temmuz 1931 sayılı nüshasında bulunan bir fotoğrafta Maslow ve asistanı Harry Yudin, Madison'daki Vilas Park Hayvanat Bahçesi'nde bulunan bir maymun kafesi önünde durmaktadır. Başlık, “Maymunlar Mutlu Mesut ve Memnunlar” diyordu. Fotoğrafın altındaki yazı ise şöyleydi: “Wisconsin Üniversitesi psikoloji departmanında asistan olan Abraham Maslow, bir Batı Afrika mandrili olan ‘Pat’e, gecikmiş reaksiyon testlerinden birini uygularken. Profesör Harry F. Harlow bu testler aracılığıyla, maymunların insanlar gibi imge paternlerine sahip olup olmadıklarını saptıyor.” Gömleğinin kolları sıyrılmış, sıırım gibi bir delikanlı olan genç Maslow kafası hafif eğik ayakta durmuş halde, Yudin'in bir parça yiyecek bir maymunun ilgisini çekmeye çalışmasını yakından izliyordu.

Harlow'un ekibi araştırmayı bundan kısa süre sonra tamamlamıştı. 1932 yılında *Journal of Comparative Psychology*'de (Karşılaştırmalı Psikoloji Dergisi) yayımlanan yazı, “Lemurdan Orangutana Primatlar Üzerinde Gecikmiş Reaksiyon Testleri” adını taşıyacaktı. Harlow âlicenap davranmış ve yazıya hiçbir katkıda bulunmamış olmasına karşın Maslow'un adını da yarılmacı yazar olarak belirtmişti. Harlow öncelikli olarak, daha önce yapılmış olan ve gecikmiş reaksiyon tekniğinin kullanıldığı araştırmaları insan ve primat zekâsını ölçmek amacıyla incelemiş, sonra da kendi özel yöntemlerini ve sonuçlarını tanımlamıştı. Araştırma aslında, bu konunun çözümüne ilişkin olarak maymunlar arasında önemli ölçüde türler arası farklılık bulunduğunu, ayrıca belirgin ölçüde bireysel ve tür içi farklılıkların da mevcut olduğunu gösteriyordu.

Maymunun problemi sezgisel olarak anında çözememesi durumunda, çözüm bulana dek deneme yanılma şeklindeki öğrenme sürecini devam ettirdiğini gösteren kanıtlar da vardı.

Araştırma, primatların psikolojisi üzerinde pek önemli katkıda bulunmamıştı ama Maslow, adını, yayımlanmış bir bilimsel makalede görmüş olmaktan çok mutluydu. Aynı yaz daha sonraları New York City'ye gidecek ve Bertha'nın anne babasının evinin yakınlarında bulunan Bronx Park Hayvanat Bahçesi'nde aynı araştırmanın kendi çapında ama daha küçük ölçekli olanını gerçekleştirecekti. Vardığı sonuçlar önceki bulguları kanıtlamış ve aynı zamanda, küçük yaştaki maymunların bu görevle ilgili olarak anne babaları kadar bilişsel kapasiteye sahip olamayabileceklerinin ipuçlarını da vermişti. Maslow bu kez bilimsel makalesini kendisi yazmış ve profesörün adını yazar olarak zikredip, Harlow'un yaptığı iyiliğe karşılık vermişti. Bu makale, *Journal of Comparative Psychology*'de 1932 yılında yayımlanacaktı.

Maslow, 1931 yılı sonbaharında o yıl süresince başına gelmiş olanlardan ötürü mutluydu. Bilimsel alanda ne yapmak istediğini keşfetmiş olduğuna inanıyordu. Bilim yoluyla, bilgi birikimine ve sonuç olarak da dünyanın daha iyi bir yer haline gelmesi için katkı yapma vizyonunu yerine getirmiş olduğuna inanıyordu. Dahası, maymunlar üzerinde yapılan araştırmaları, kendi ana profesyonel ilgi alanı yapmaya karar vermişti.

Maslow ileriki yıllarda, Harlow ve diğerlerinin altında yaptığı "ödün vermez" deneysel eğitime duygusal gözlerle ve yoğun bir muhabbetle bakacaktı. Gerçekte, Wisconsin'deki okutmanlar ve akranları arasında geniş kapsamlı bir entelektüellik bulunmamasından sık sık rahatsızlık duymuştu. Felsefeyi, özellikle de Spinoza ve Sokrat'ı seviyordu ve fikirlere tutkunduydu; meslektaşlarının çoğu bu tür konulara çok az ilgi gösteriyordu. Maslow ilk mezuniyet tezinde bile kuramın ve eski tip Avrupa geleneğine uygun büyük sistem oluşturma yaklaşımının çekiciliğine kapılmıştı. Mevcut tüm psikoloji oluşumunu tek bir kavramsal çerçeveye oturtacak eksiksiz bir metni gizlice yazmaya başlamıştı. Maslow bu hülyasına orta yaşlara kadar sınıksız sarılacaktı; psikoloji alanı 1950'lerin ortasında o denli genişlemiş ve o denli parçalanmıştı ki bu görevin olanaksız olduğunu görüp vazgeçecekti.

Bilimsel keşiflere yönelik olarak Wisconsin’de mevcut olan aşırı baskıcı, yayımla ya da yok ol şeklindeki profesörlere özgü yaklaşımı da sevmiyordu. Ampirik araştırmalara yönelik bu yönelim, doğaldır ki, bütün ülkedeki her önemli üniversitede ve disiplinde egemen olmuştu ve olacaktı da. Bu yüzden Maslow, belki de biraz saf bir yaklaşımla, günlüğünde şu tür şikâyetlerde bulunacaktı:

“Burada önemli olan tek şey başkasının önüne geçmek. Başkasının önüne geçmekse birbiri ardına önemsiz deneyler yapmak ve sonuçta da birbiri ardına önemsiz makaleler yayımlatmaktan geçiyor ... İki makale iyi, dört makale iki misli iyi anlamına geliyor. Yayımlanan makale sayısıyla bir psikolog olarak “iyi” olmanız arasında direkt bir ilişki var.”

Maslow, psikoloji profesörleriyle meslektaşları arasında gördüğü entelektüel korkaklığı dışa vurmaya devam edecekti. Hiç yaşlanmayan idealist yaklaşımını, bu bağlamda her zaman sürdürecekti. Toplumsal bilimlerde çalışan akademisyen arkadaşlarından çoğunun, kendi disiplinlerinin hiç de tehlikeli olmayan sularının arkasına sığınarak atılımda bulunma yüreksizliklerini yaşamı boyunca kınamıştı. Aynı günlük yazısında şu yorumlarda bulunmuştu:

“Bunların hepsi aklıma, burunlarını rüzgâra çevirmiş, neyin olup bittiğini ve Amerikan psikologları arasındaki mevcut adetlerin neler olduğunu bilmek isteyen bir grup iş adamı ya da politikacıyı getiriyor. Bu günlerde Gestalt psikolojisini hor görmek moda olmuş durumda. Bundan ötürü de hepsi ondan nefret ediyor. Gestalt’ı desteklemek adetten olsaydı, desteklerlerdi. *Sadece* şu anda mevcut olan problemlere göre deney yapıyorlar... İğdiş edilmiş bir avuç entelektüel gibiler... Ama Allah kahretsin ki, ölsem bile entelektüel mertliğimden taviz vermeyeceğim. İşlerinin canı cehenneme.”

Maslow, hem bu yaklaşımdan ötürü, hem de Wisconsin’deki primat araştırma tesislerinin karmaşık yapısından ötürü doktora çalışmalarını başka bir yerde tamamlamaya karar verecekti. 1932 kışında bir sonraki akademik yıla ilişkin planlarını yapması gere-

kiyordu. Maslow, Yale Üniversitesi'nde bulunan, primat davranışları konusunda dünya çapında en önde gelen otorite olan Robert Yerkes'le çalışmaya karar vermişti. Maslow, ilgisini çeken bir alanda egemen olan birisiyle ilişki kurmaktan hiç utanmamıştı ve Yerkes de kendisini, 1920'lerin sonunda psikoloji alanının en üstünde bulunan "maymun adam" olarak kabul ettirmişti. 1928 yılında yayımlanan *The Great Apes* (Büyük Maymunlar) adlı heybetli eseri, primatlar konusunda belirleyici metin olarak dünya çapında kabul görmüş durumdaydı.

Yerkes o günlerde, Orange Park, Florida'da Yale'in himayesinde özel bir araştırma tesisini henüz oluşturmuş bulunuyordu. Bu bölgeyi, maymunlara çok uygun olan iklimden dolayı seçmişti. Yerkes'in adlandırdığı şekliyle The Anthropoid Experimental Station (Antropoit Maymun Deney İstasyonu) Jacksonville'den on beş mil uzaklıkta, portakal bahçelerinin arasında yer alıyordu. Ofis ve deney odalarına sahip bir laboratuvar, bir hizmet binası ve sekiz hayvan barınağını kapsayan bir yaşam alanından oluşuyordu. Yerkes ve ailesi her kış New Haven'dan buraya geliyor ve çalışmalarını sürdürdüğü sürece burada kalıyorlardı.

Maslow Yerkes'e yazdığı 11 Şubat 1932 tarihli bir mektupla kendisiyle Yale'de çalışmak arzusunda olduğunu bildirdi. "Gelecekle ilgili planlarımı henüz kesinleştirmiş değilim" diye eklemişti. "Primatlarda algılama özelliklerinin (sahte algı vs.) araştırılmasıyla toplumsal davranış biçimlerinin araştırılması arasında kararsızım. Bu konudaki öğütlerinizi rica ediyorum."

Maslow akademik referansları olarak, Wisconsin'de son dört yılda psikoloji profesörleri olan Hull, Sheldon, Cameron, W. Allen Henmon, Husband ve tabii ki Harlow'u belirtmişti. Maslow, psikoloji ve diğer ilgili alanlarda almış olduğu derslerin listesini de vermiş ve mektubunu, hem açıklık hem de saygı ifadeleriyle şöyle bitirmişti: "İçtenlikle belirtmek isterim ki, sizinle birlikte araştırma yapmayı ve çalışmayı çok, pek çok istiyorum. Düşüncelerimi primat psikolojisine çeken ilk şey *Büyük Maymunlar* hakkındaki kitabınız olmuştu ve benim için tek doyurucu ders, akademik kariyerimi sizin himayeniz altında tamamlamak olacaktır."

Florida'daki deney istasyonunda çalışmakta olan Yerkes, Maslow'un mektubunu anında yanıtlamıştı: "Laboratuvarları-

mızda çalışma arzunuzu belirten ve kişisel bilgilerinizi de içeren 11 Şubat tarihli mektubunuzu henüz aldım. Şayet böylesi bir atama sizin için de uygunsa, sizi aylık 600 dolar bursla kıdemsiz asistan olarak değerlendirmekten mutluluk duyacağız.”

Maslow için işler, Yerkes’ten 10 Mart tarihli huzur bozucu bir mektup alana dek iyi gidiyordu. Yerkes’in bildirdiğine göre Maslow’un başvuru evraklarından bir kısmı hatalı şekilde Yale Lisansüstü Kabul Bürosu’na, bir kısmı da Yerkes’in New Haven’daki ofisine gönderilmişti; evrakların geri kalanı ise Orange Park’a hâlâ ulaşmamıştı. Sonuç olarak, evrakların toparlanması ve Maslow’un gelecek sonbaharda doktora öğrenciliğine kabul edilmesi için çok geçti. Yerkes’in mektubu içten bir yaklaşım da gösteriyordu ve Maslow’a şu önerilerde bulunuyordu: “Wisconsin’de derece yapma gereksinimlerini tamamlamaya bu kadar yaklaştığımız, tezi tamamlamak ve derece yapmak için orada bir sene daha kalmak ve sonra da, hâlâ isterseniz, Ulusal Araştırma Konseyi, Toplumsal Bilimler Araştırma Konseyi, ya da bir başka burs veya asistanlık için bir ya da iki yıllığına bize gelmeniz daha iyi olmaz mı?”

Maslow düş kırıklığına uğramış olmalıydı ama aynı içtenlikle yanıt verecekti: “Burs başvurum reddedildiyse”, diyordu, “Wisconsin’de bir yıl daha kalıp bitireceğim ve sonra da, izninizle sizlerle birlikte çalışmaya geleceğim.”

Maslow aynı ay içinde, hayvan araştırmalarının bir başka alanına atılmış ve primatların öğrenme alışkanlıklarının da ötesine geçerek sıradan gözlemcilerin bile Maslow’un ilgisini çekmeyeceklerini düşünecekleri bir işe girişmiş ve hayvanlardaki yiyecek tercihinin araştırılmasına yönelmişti. Ama Maslow, yaşamının sonunda bile bu çalışmayı çok önemseyecek ve onun, hayvanlara ve çıkarsama yoluyla da insanın varoluşuna ilişkin doğuştan gelen “bedenin bilgeliğinin” anlaşılmasına katkıda bulunduğunu söyleyecekti. 1932 ve 1935 yılları arasında, önce köpeklerle sonra da maymunlarla olmak üzere, bu konunun uygulamalı ve kuramsal özelliklerine ilişkin dört makale yayımlayacaktı.

Maslow, özet olarak, bir hayvan türünün filetik sıralamada ne kadar yüksekte yer alırsa, yiyecek tercihlerinin de o denli değişken olduğunu bulmuştu. Yani, belirli güvercin türleri, ne yemek istediklerine bağlı olarak beyaz farelere göre, aynı şekilde pri-

matlar da güvercinlere göre daha fazla değişkenlik göstermekteydi; büyük olasılıkla da insan, en fazla değişkenlik gösteren türdü. Maslow bu bulgulardan, (1935 tarihli “Hayvan Motivasyonunda İştah ve Açlık Durumu” adlı makalesinde belirtmiş olduğu gibi) önemli bir sonuç çıkartmıştı:

Filetik sıralamada aşağılara indiğimizde, eğer hayvan psikolojisiyle değil de karşılaştırmalı psikolojiyle ilgileniyorsak, motivasyon deneyleri için beyaz fare maymuna oranla daha az uygun olacaktır. Eğer hayvanları incelemenin amacı insanları daha iyi anlamak olacaksa, fare karşılaştırma yapmak için uygun düşmeyecektir çünkü... Farelerde iştah, maymunlara ve insanlara oranla çok daha düşük bir öneme sahiptir.”

Maslow’un çıkardığı ikinci ana sonuç, daha sonraları dile getireceği çok etkin insan motivasyonu kuramının habercisi olacaktı. Maslow, ileride kendi alamet-i farikası olacak olan kurama ilişkin yaratıcı açıklık yaklaşımı göstererek, bir hayvanın açlığı gibi basit olan belirgin bir fizyolojik dürtünün bile yalnızca hayatta kalmak için gerekli olan şeylerin önüne geçen nitelikler içerebileceği konusunda ısrarcı olmuştu. Maymunların, iştah adını verdiği duyguya sahip olduklarını, yani açlık dürtüleri karşılanmış olsa bile belirli yiyecekleri yemeye devam ettiklerini göstermişti. Maymunların, tok oldukları durumlarda ve normal olarak yedikleri yiyecekleri reddettikleri durumlarda bile yarfıstığı ve çikolata ikramlarını geri çevirmediklerini deneylerle göstermişti.

Maslow’un belirttiğine göre bu davranış biçimi insanlarda daha yaygın olarak görülen bir davranış biçimiydi:

“Doymuş olsa bile, özellikle cazip olan yiyecekler verildiğinde hemen herkesi daha fazla yemek yemeye teşvik etmek olasıdır... Ağır bir akşam yemeğinden sonra ilk olarak duyulan açlık hissi kesinlikle karşılanmıştır; ama ekmek, çorba, patates gibi yiyeceklerin kesinlikle reddedildiği bir durumda keyifle dondurma yemek mümkündür.”

Maslow’un belirtmek istediği husus açlık ve iştahın farklı şeyler olduğu ve gelecekte hayvanlarla yapılacak deneylerde bu

ikili durumun dikkate alınmasıydı. Maslow bu tartışmada, daha genel bir motivasyon kuramı oluşturacak kadar ileri gitmemişti. (Bu 1940'ların başında gerçekleşecekti.) Ölçülü biçimde benimsemiş olduğu pozisyon, o dönemlerde egemen olan davranışsal psikolojinin açık ve ampirik bazlı reddedilmesi idi. Hayvanların davranışlarının, yalnızca hayatta kalma dürtüsünü karşılamak amacıyla motive edildiğini söylemekle anlaşılamayacağını ileri sürmekteydi. Ve kuyruklu maymunlarla (*monkey*) kuyuksuz maymunların (*ape*)* davranışları bu şekilde açıklanamıyorsa, kendi türümüzün davranışları da açıklanamazdı.

Maslow bu dönemde, Stagner ve Harlow'la birlikte köpeklerle yapılan bir araştırmaya katılmıştı. Bu araştırmanın amacı, öğrenmenin hayvanın duyu-motor sisteminde gerçekleştirildiği şeklindeki çok geniş çapta benimsenmiş olan bir davranışsal görüşün test edilmesi idi. Uyguladıkları yöntem, köpekleri bir uyuşturucu olan kürar ile felç etmek ve hareketsiz bir şekilde yapay solunumla nefes alırlarken öğrenme durumlarını değerlendirmektir. Harlow projeden bıkmış durumdaydı ama yorulmak bilmeyen iki asistanı araştırmayı kendi amaçlarına uygun şekilde değiştirerek yürütüyordu. Bu çalışma, Maslow'un, hayvanlara yönelik doğal ve gözlemci yaklaşımla oluşturmuş olduğu araştırmaların tam karşısı olan birkaç laboratuvar deneyinden biriydi.

1932-1933 yıllarında Maslow'un Freudcu psikolojiye olan ilgisi artmıştı. Bunu sağlayan da, Wisconsin'deki toplumsal psikoloji profesörlerinden Kimball Young'dı. Young, (bu dönemde, Viyana'daki uzun kariyerinin tepe noktasında olan) Freud'la ilgili tartışmalara girildiğinde onu övmekten çok küçümser bir tavır takınsa da, Maslow'un Freud'un çığır açan eseri olan *The Interpretation of Dreams*'i (Düşlerin Yorumu) okumasını sağlamış olan insandı. Maslow bu kitabın ilham verici olduğunu belirtmiş ve şunları söylemişti: "Ondan çok etkilenmiş olmamın nedeni deneyimlerimle tamı tamına örtüşmüş olması ve bana önerilenlerin hiçbirinin bu etkiyi yapmamış olmasıydı. Ayrıca, bu kitapta önceden görmediğim yeni şeyler de bulmuştum."

* Şempanze, orangutan, goril gibi kuyuksuz maymunlara İngilizce 'ape' sözcüğünün karşılığı olarak Eski Türkçe'de *biçin* deniliyor. -ç.n.

Maslow'un Freudcu kuramı keşfetmesi, kısa süre sonra onu Alfred Adler'in yapıtlarına yöneltmiş, bu çalışmaları da çok ilginç bulmuştu. İki düşünür de, insan davranışının temel motivasyonu hakkında inandırıcı görüşler ileri sürüyordu. Freud, bilinçsiz cinsel dürtülerin bütün davranışlarımızı belirlediğinde ısrar ediyordu. Adler ise hâkimiyet kurmak ve güç elde etmek için gizli bir savaşım verdiğimizizi vurguluyordu. Bu kavramsal sistemlerden hangisi daha doğrudu ve Maslow, bir psikolog olarak bunlardan hangisini benimsemeliydi?

Maslow, 1932 başlarıyla 1933 başları arasında Freud ve Adler'in ikisi de aynı oranda cazip ama görünürde karşıt olan kuramları üzerinde kafa patlatıp durmuştu. Tereddütlü davranmakla birlikte ikisini de kontrol etmek istiyordu ama bunu nasıl yapacaktı? Araştırma danışmanı olan Harlow, hayvanlar üzerine yapılmamış herhangi bir psikoloji tezini kabul etmeyecekti. Freud'un Oedipus kuramının köpekler üzerinde ve Adler'in kardeşler arasındaki rekabet kuramının ise maymunlar üzerinde uygulanabileceğini düşünmek erişilmesi güç ve umarsız bir iş gibi gözüküyordu.

Maslow bir gün, Vilas Park Hayvanat Bahçesi'ndeki maymunlara ilişkin gözlem notlarını okurken, birden yaratıcı bir keşifte bulunmuş olmanın "işte bu!" sevincini yaşamıştı. Aylar boyunca hem cinsel hem de egemen davranış biçimleri hakkında topladığı ayrıntılı veriler arasında belirli bir ilişki olduğunun farkına varmıştı.

Maslow 1933 Mart ayında Yerkes'in tavsiyesine uymuş ve Ulusal Araştırma Konseyi'ne biyoloji bilimleri için resmi burs başvurusunda bulunmuştu. Madison'daki doktora çalışmalarını yıl içinde bitireceğini umuyor ve psikoloji kariyerini primatlar üzerinde yapacağı araştırmalarla ilerletmeyi planlıyordu. Maslow, Ulusal Araştırma Konseyi'ne yazdığı yedi sayfalık bir planla yürüttüğü doktora tezini "konusu, maymunların toplumsal ve cinsel davranışları arasında hangi tür ölçülebilir ilişkiler bulunduğu kesin olarak keşfedilmesi" olan bir tez olarak tanıtmıştı. İddiasına göre, maymunlar üzerinde yaptığı araştırmalar, primatlardaki -ve muhtemelen insanlardaki- cinsel davranışların egemenlik kalıplarıyla kuvvetli biçimde ilişkili olduğunu göstermeye başlamıştı. Maslow, "Çalışmalarımın ekseninde, cinsel ve

toplumsal ilişkilerin, özellikle de -egemenlik ve cinsel durumun hassas şekilde dengelenmesinin gerekli olduğu- evlilik sırasındaki ilişkilerin çeşitli can sıkıcı sorunlarına yönelik yeni yaklaşım biçimleri yattığını düşünüyorum” diye yazmıştı.

Maslow, Yerkes’le bir yıllığına çalışma isteğini teyit ettikten sonra, incelemek istediği altı araştırma alanı belirlemişti ve genel olarak, maymunlardaki egemenlik ve teslimiyetçilik konusuna odaklanmak istiyordu. Bu konulardan biri, çok küçük yaştaki hayvanların nasıl olup da egemen bir durum elde ettiklerinin araştırılmasıydı; bir diğeri ise, yetişkin dişinin cinsel döngüsünün onun toplumsal yaşamı üzerindeki etkisinin araştırılmasıydı. Maslow’un başlangıçta elde ettiği veriler, egemen durumdaki dişi maymunların, kızışma dönemlerine geldiklerinde egemenliklerini kaybettiklerini gösteriyordu.

Maslow’un, çığır açıcı araştırmalarını Yale’in prestijli tesislerinde yürüteceğine yönelik çok büyük umutları vardı. Bu çalışma için yeterli bulunacağına inanması için pek çok nedeni de bulunuyordu. Aylar sonra Maslow’a, Ulusal Araştırma Konseyi’nden başvurusunun reddedildiğini nazikçe bildiren bir yazı gelmişti. Araştırma teklifinin kendi özel kopyası üzerine şunları karalamıştı Maslow: “Birkaç yıl sonra bana bildirildiğine göre, Yahudi düşmanlığından ötürü herhangi bir bağış ya da burs alamamıştım.”

Maslow, 1933 yılı yazında Profesör Richard W. Husband’la kampa çıkarak maymunlarla yaptığı araştırmalara ara verdi. Bertha yaz için New York City’ye gitmiş, Maslow’u birkaç haftalığına yalnız bırakmıştı. O dönemlerde bekâr olan Husband, *Applied Psychology* (Uygulamalı Psikoloji) adlı ilk kitabını tamamlamak üzereydi ve akademik çevrelerin sıkıntılarından biraz olsun uzaklaşabileceklerini düşünmüştü. İki genç psikolog bir süre için Colorado, Idaho, Güney Dakota, Utah ve Wyoming’de ilkel şartlar altında yaşadı. Husband’ın anlattıklarına göre, “Araba vs. tüm masrafları ben ödedim. O sadece kendi yediklerini karşıladı; yiyeceklerimizi günde altmış cente bir gaz ocağında pişiriyorduk. Dürüstlikle belirtmem gerekirse, o ayın sonunda çok daha iyi arkadaş olmuştuk. Kamp yolculuğu yapmak, günün yirmi dört saatini birlikte geçirmek, lüks içinde yaşamamak iki insan için gerçek bir sınav anlamını taşıyor. Abe hiçbir zaman

kuvvetli bir insan olamadı, bu nedenle... Hiç dert etmeden, ağır işlerin dörtte üçünü ben yapardım.”

Arkadaşlıkları birlikte üstlenecekleri akademik görevlere kadar uzanacaktı. Maslow Husband’ın aracılığıyla Columbia Üniversitesi’nden psikolog Gardner Murphy ile tanışacak, Gardner da kısa süre içinde, Maslow’un yeni yeni filizlenmekte olan kariyerinde önemli bir rol oynayacaktı.

Madison’a döndükten sonra bir gün, Husband birinci sınıf psikoloji öğrencilerine hayvan psikolojisi üzerine bir film göstermek istemişti. Maslow’un maymunlardaki toplumsal davranışlar üzerine tez hazırladığını bildiği için, Maslow’dan, kendisindeki maymun filmlerinden birini öğrencilerine gösterip gösteremeyeceğini sordu. Maslow kafa salladı ve ileride duran bir yığın makarayı işaret etti. Husband makaralardan birisini kaptı ve sınıfa yöneldi. Sonradan hatırladığına göre olaylar şöyle gelişecekti:

“Film kafes içindeki iki maymunla başlıyordu. Birkaç saniye içinde “karı koca” oldular [çiftleştiler]. Bu durum buna benzer sekiz ya da on olayda daha devam etti. Bu elli yıl önce oluyordu, inanabiliyor musunuz? Ve kızlı erkekli sınıf şok olmuştu. Filmin bitmesini beklemekten ve onu sınıfa göstermeden önce izlemediğim için kısık sesle özür dilemekten başka yapabileceğim hiçbir şey yoktu. Bu film, cinsel egemenlik dâhil primatlardaki egemenlik üzerine Abe’in hazırladığı tez araştırmasının bir parçasıydı.”

Maslow maymunlardaki egemenlik ve cinselliği araştırırken hemen hiç el değmemiş bir alana girmişti. Madison’daki profesörleri konu hakkında çok az şey biliyordu ve bu da, özgür düşünceli Maslow için biçilmiş kaftandı. Gerçekten de, primat davranışlarının bu tür ilginç özellikleri dünyadaki çok az sayıda ki araştırmacı tarafından incelenmişti. Bunlardan birisi de, genç bir Londralı biyolog olan Solly Zuckerman’dı. Tam da bilimsel “zamanın ruhu”nun (zeitgeist) nasıl işlediğini gösterir şekilde, Maslow maymunlardaki cinsel ve egemen davranışlar arasındaki bağı geliştirirken, Zuckerman da maymunların toplumsal düzeninde egemenliğin önemi hakkındaki kendi gözlemlerini yayımlatmaya çalışıyordu.

Zuckerman'ın 1932'de yayımlanmış ve olumlu tepkiler almış olan *The Social Life of Monkeys and Apes* (Maymunların ve 'İnsansı Maymunların' Toplumsal Yaşamı) adlı kitabı, bu türlerdeki egemenlik davranışı üzerindeki ilk bilimsel görüş ifade eden kitaptı. Maslow bu kitabı ilginç bulmuş ama asıl olarak biyoloji eğitimi almış olan Zuckerman'ın, egemenliğin maymunların toplumsal ilişkilerinde, özellikle de cinsel ilişkilerinde oynadığı yaşamsal rolün betimlenmesinde yeterli açılımı yapamadığı kanısına varmıştı. Maslow, hem erkeklerin hem de dişilerin aralıksız olarak hem karşı cinsle hem de kendi cinsleriyle ilişkiye girmeleri dâhil olmak üzere maymunlardaki cinsel davranış biçimlerinin çoğunun aslında egemenlik kurma-boyun eğmenin dışavurumu olduğu kanısındaydı. Bu hipotezinin deneysel olarak kanıtlanmasının, ilginç ve etki alanı çok geniş bir uzmanlık tezi oluşturacağını düşünüyordu.

Maslow, Harlow ya da departmandaki başka birisinin denetimine direkt olarak hemen hiç girmemiş ve doktora araştırmasını iki aşamalı olarak yürütmüştü. İlk aşama, Vilas Park Hayvanat Bahçesi'ndeki maymunların doğal ortamlarında gözlenmelerinden ibaretti. Maslow, Şubat 1932'den Mayıs 1933'e dek her günü, çeşitli türdeki yaklaşık otuz beş primat hakkında hiç zorlanmadan notlar alarak geçirdi. Primatların yaşları, yeni doğmuşla yaşlılığın son demlerini yaşayanlar arasında değişiyordu. Amacı, her bir egemenlik ya da cinsel davranış durumunu mümkün olduğunca kesin biçimde tanımlamak ve kaydetmektir. Başkalarının yiyeceğini elinden almanın, fiziksel zorbalığın, cinsel saldırganlığın ve kavga başlatmanın maymunlardaki egemenlik oluşturma davranışları olduğunu bulmuştu. Boyun eğme davranışları ise yaltaklanma, fiziki ve cinsel saldırıya uğrama durumunda pasif davranma ve saldırıdan kaçmayı içeriyordu. Cinsel ilişkiler dururak bilmiyordu. Maslow'un daha sonraları anımsadığına göre, "Sürekli olarak cinsel ilişkide bulunuyorlardı." Bu cinsellik kendisini, karşı cinsle çeşitli pozisyonlarda cinsel ilişkiye girmeye gösteriyordu ve erkeklerle dişiler arasındaki homoseksüel ilişkileri de içeriyordu.

Maslow çalışmalarının ikinci ve deneysel olan aşamasını 1933 ortalarıyla 1934 yılı başları arasında gerçekleştirdi. Dok-

tora araştırmalarının can alıcı noktasını bu aşama oluşturuyordu. Kontrplaktan yaklaşık 0.3 metre küp büyüklüğünde bir gözlem odası yaptırmıştı. Daha sonra yirmi maymunu, aynı cinsten olmak üzere ikişerli gruplara ayırdı; her gruptaki maymunlar hem irilik hem de ağırlık bakımından olabildiğince eşit durumdaydı. (      kanıtlara göre maymun ne kadar iriye o kadar egemen oluyordu.)

Maymunlara önce bütün gün boyunca yiyecek verilmiyor, sonra ayrı tutuldukları kafeslerinden alınıp birlikte gözlem odasına konuluyor ve kendilerine çeşitli yiyecekler atılıyordu. Maslow ya da asistanı bundan sonraki yirmi dakika süreyle dikkatlice gözlem yapıp, bu gözlemleri kaydediyorlardı. Geçen bütün bu süre bir deney  rneğ-i oluşturuyordu. Sonra da maymunlar kendi ayrı kafeslerine alınıyor ve tam anlamıyla besleniyorlardı.

Maslow ve asistanı, her biri yaklaşık yirmi gözlem örneğinden oluşan on iki maymun çiftini test etti. Maslow, beklediğ-i gibi, her çiftteki maymunlarda, yiyecekleri daha fazla kapma ve cinsel ilişkide bulunma gibi egemen davranış biçimleri bulmuştu. Kafeste tutulan maymunların serbest olarak yaşayanlara göre muhtemelen daha sinirli olmalarına karşın, Maslow'un araştırmasının genel yapısını sorgulamak pek de anlamlı olmayacaktır. Daha sonraları doğal ortamda yapılmış olan araştırmalar onun erişmiş olduğu geniş kapsamlı bulguları defalarca kanıtlamıştır.

Maslow, 1936'da yayımlanan    makale ile vardığı sonuçları ve yargılarını yayımladı. İlk iki makale doktora çalışmasının iki deneysel aşamasıyla yakından örtüşüyor,      s  ise maymunlarda cinsel davranış ve egemenlik hiyerarşisi arasındaki bağın kuramsal olarak açıklanmasını içeriyordu.

Esas itibariyle Maslow'un başlangıçtaki hipotezi büyük    de kanıtlanmış oluyordu. Maymunlar arasında cinsel dürtülerden kaynaklanan temas gibi görülen şeylerin çoğu, özellikle de bitmek bilmeyen cinsel saldırganlıkları, her hayvanın egemenlik hiyerarşisindeki statüsünü yansıtan bir g   ifade siydi. Bir maymunun egemenlik durumu ne denli yüksekse, emri altındakilere cinsel saldırıda bulunma olasılığı da o denli yüksekti; statüsü ne denli düşükse, başkaları tarafından cinsel saldırıya uğrama olasılığı da o denli yüksekti. Egemenlik genellikle irilikle alakalıy-

dı ama bazen vücutça daha küçük olan bir maymun, davranış biçimiyle daha yüksek bir egemenlik statüsü kazanabiliyordu. En egemen olan, yani hükmetme konumunda olan maymun ise erkek ya da dişi olabiliyordu. Maslow'un gözlemlerine göre, bu konumdaki maymun dişiye, erkekler kendisinden korktuğu için hemen hiç cinsel saldırıya uğramıyordu. Maslow, cinsel dürtüden kaynaklanan cinsel saldırılarla egemenlikten kaynaklanan cinsel saldırılar arasında önemli farklılıklar olduğunu bulmuştu. Bulgularına göre "Cinsel davranış biçimleri, sataşma ya da kavga etme yerine, genellikle bir saldırı silahı olarak kullanılıyor ve bu iki 'güç elde etme silahı'nın yerine büyük çapta geçebiliyordu."

Maslow, bu gözlemlerden, özgün bir primat cinselliği kuramı oluşturmuştu. Maymunların toplumsal düzeni içinde, bireylerin cinsel ilişkilerinde doruğa çıkan birbirleriyle ilişkili iki belirgin kuvvet bulunduğunu ileri sürmüştü. Bunlar çiftleşmeye yönelik hormonal dürtü ile bireyin, hükümdar konumunda olanların boyun eğenlere egemenliğini kabul ettirme gereksinimi idi. Bir maymunun egemenlik ya da güç durumunun onun cinselliği ifade ediş biçimini de belirlediği, bunun tersi bir durumun söz konusu olamayacağı kaçınılmaz bir sonuç gibi duruyordu. Kısacası Freud değil de Adler -en azından insan yaşamıyla benzerlikleri açısından- daha doğruymuş gibi gözüküyordu.

Ancak Maslow zekice davranmış ve insanların cinsel davranışlarıyla benzerlik kurmaktan kaçınmıştı. Bu tür karşılaştırmaların bilimsel açıdan ilkel olduğuna inandığı için, araştırmanın insanlarla ilgili durumlara uygulanabilir olup olmadığına karar vermeyi başkalarına bırakmıştı. Ancak primatlar üzerinde başka araştırmalar yaparak, evlilikteki ilişkiler gibi insan cinselliğine başka bir gözle bakılmasını sağlayacak verileri toplamayı büyük bir hevesle planlamıştı. Kuramsal makalesini, Adler'in seks ve güç hakkındaki kavramlarının primatlar üzerinde yapılan araştırmaların ışığı altında yeniden değerlendirilmesi gerektiği önerisinde bulunarak sonlandırmıştı.

Bundan onlarca yıl sonra, o dönemlerde Birleşik Devletlerdeki önde gelen primat araştırmacılarından birisi olan Harlow, Maslow'un doktora çalışmasının yaklaşık otuz yıl boyunca alanında belirleyici çalışma olduğu yorumunu yapmıştı. Maymun-

lar arasındaki egemenliğin, hızlı ve karşılıklı olarak gelişen bir ölçme tartma bakışması yoluyla gerçekleşmesi ve kavgaya nâdiren başvurulması konusundaki bulguları önemli bir katkıydı. “Çağının ötesinde olduğunu söylemek, onun çapını belirtmekte yetersiz kalan bir ifade olacaktır.”

Maslow, maymunlar ve köpeklerle yoğun biçimde deneysel çalışmalar yaparken bile, insan kişiliğinin araştırılması konusuna çok büyük ilgi duyuyordu. Primatlar üzerindeki gözlemlerinden ve Adler’in yazdıklarından ötürü, kendi türümüzün egemenlik yapısına özellikle merak duymaya başlamıştı. Toplumsal ilişkilerde, çok az farkında olunsa da büyük öneme sahip olan bir kuvvet bulmuş olduğuna inanıyordu. Kendini gerçekleştiren insanlar üzerinde ileride yapacağı araştırmaların kökeni, bir bakıma, bu ilk odaklanmaya kadar gidebilir. Maslow egemen kadınların özelliklerine özel bir önem veriyordu. Arkadaşı Lucien Haks ve diğerleriyle birlikte, bu tür kadınların özelliklerini belirlemek amacıyla ufuk açıcı çok zaman sarf etmişti. Maslow yaşamı boyunca zeki ve açık sözlü kadınlardan hem etkilenecek, hem de bu tür kadınların çekimine kapılacaktı.

Egemen kadınların nasıl belirleneceğini bulmaya çalışırken, Hanks Maslow’u, giyim tarzına kendini ifade etme biçimi olarak bakması konusunda yüreklendirmişti. Kadın ne kadar egemense giysilerinin de o denli göze batır tarzda olması büyük bir olasılıktı. Hipotezlerini test etmek amacıyla ve egemen kadınların (bunlar, üniversiteden tanınmış oldukları kadınlardı) kendilerini ne tür mayolarla gösterdiğini gözlemlemek amacıyla Madison’un göl kıyısındaki bölgesine gittiler. Kesin olan tek şey, ılık bahar günlerinde kız öğrencileri gözetleyen pek çok gözü pek Wisconsin Üniversitesi erkeği olmasına karşın, bu işi bilim kalkanı altında yapan “tek” kişinin Maslow ve Hanks olmasıydı.

Hayvanlar üzerinde yaptığı araştırmaların zirve yaptığı yıllarda Maslow, “bilgiye uzanan asil bir yol ve gerekli bir araştırma türü” olduğu için hipnoza çok büyük ilgi duymaya başlamıştı. 1933 sonbaharında arkadaşı Rod Menzies ile birlikte, Maslow’un el yazısıyla tutulmuş olan kayıtlarda “Adele” olarak adlandırılan bir kız öğrenci üzerinde pek çok deneysel test yapmışlardı.

Bunlar, Adele'in uyutulabilme derecesini saptamak üzere yapılan genel ve gündelik testlerdi. Bütün bunlara rağmen, Maslow, Amerikan akademik çevrelerinde tabu statüsünde olduğu için bu tür çalışmaları gizli tutmaya kendini zorunlu hissediyordu. "Hipnozun yasak olduğuna, işittiğime göre de böyle bir şeyin hiç var olmadığına dair bir üniversite kuralı vardı. Ama böyle bir şeyin varlığından o denli emin (çünkü uyguluyordum) ve önemli olduğuna o denli inanıyordum ki, yalan söylemeyi ya da dikkati çekmeden yapmayı ya da gizlemeyi hiç umursamadım." Ortodoks psikoloji, hipnozu 1970'lere gelinceye dek gösteri yapan sihirbazların, şarlatanların ve inançla şifa dağıttığını söyleyenlerin sözde bilimi diye reddediyordu. Hipnozun saygın şekilde tedavi edici amaçlarla -ve bilimsel araştırmalarda- kullanılması ancak son zamanlarda mümkün olacaktı.

Maslow hipnoza olan kuvvetli ilgisini 1930'lar boyunca sürdürülecekti. Bu konuda resmi araştırma yapma girişiminde bulunmamakla birlikte, Birleşik Devletlerde hipnozu bilimsel yöntemlerle ciddiye alan az sayıdaki akademik psikologdan birisiydi. O dönemde soyutlanmış bir araştırmacı olan ama ölümünden sonra "çağdaş hipnozun babası" olarak hemen hemen efsanevi bir statüye kavuşacak ve tedaviye yönelik uygulamalarıyla neredeyse bir sihirbaz mertebesine ulaşacak olan Milton Erickson'la kuramsal düzeyde yazışacaktı.

Maslow 1934 baharında Wisconsin Üniversitesi'ndeki psikoloji doktorası çalışmalarını tamamlanmıştı. Maymunlar üzerinde yaptığı gözlemlerin sonuçlarından keyif almasına ve bunları geliştirmeyi planlamasına karşın, Maslow'un, Büyük Buhran'ın en yoğun şekilde yaşandığı günlerde sabit bir iş bulmak gibi çok daha acil bir kaygısı vardı. 1932 yılında doktorasını tamamlamış ve harika denilebilecek araştırma referanslarına sahip olan arkadaşı Ross Stagner, sadece bir yıllık bir doktora sonrası bursu bulabilmiş, ardından yaklaşık bir sene işsiz kalmıştı. Yeni hocalık ya da araştırma işleri yaratmak için kaynak yoktu ve çok az sayıda insan mevcut işlerinden ayrılıyordu.

O dönemde akademik çevrelerde işe alınmak, "ahbap çavuş" ilişkisi çerçevesinde yürütülüyordu. Genellikle ağızdan ağza dolaşan söylentilerle Profesör A, Profesör B'nin departmanındaki

bir kadronun yakınlarda boşalacağını duyuyordu. İki profesör yazışıyor, belki de ikisi bir toplantıda buluşup birkaç içki içiyordu. Birbirlerine isimler veriyorlardı. Sonra da Profesör A'nın lisansüstü programından uygun bir adaya gayri resmi olarak yaklaşıyor ve eğer kabul edilirse, kendisine iş teklif ediliyordu. Bu şekilde uygulanan bir işe alma yönteminden de beklenebileceği gibi, birçok psikoloji departmanı 1930'lu yıllarda akademik açıdan kendi bünyesi içinde çakılı kalmaktan muzdaripti: Bir psikolog, doktorasını yaptığı üniversitede eninde sonunda ders vermek zorunda kalıyor ve sonra da, aynı kademelerden geçerek gelen diğer mezunları işe almak durumunda kalıyordu.

Wisconsin Üniversitesi'nin lisansüstü psikoloji programı çok iyi bir üne sahipti ve Maslow, dergilerde yayınlamış olduğu makaleleri ve özgün araştırma konusuyla kendisini göstermişti. Cana yakın ve dostane bir yaklaşımı vardı. Ama Yahudi geçmişine bakılınca, ahabap çavuş ilişkisi Maslow için kaçınılmaz olan bir engel oluşturunuyordu. O günlerde çok az sayıda üniversite departmanı, diğer hemen her konuda aşırı denilebilecek ölçüde uygun olması halinde Yahudi bir erkeği (ve daha ender olmakla birlikte bir kadını) işe kabul ediyordu. Ama bu departmanların pek çoğu, belki de hemen hepsi bir Yahudi'ye sürekli bir iş vermeyi hiçbir koşul altında kabul etmiyordu. Yahudi'ye iş vermek-tense pozisyonu boş tutmak yeğleniyordu.

Maslow'un profesörleri kendisinden bir kez daha kariyer fırsatlarını artırmak için ilk ismini değiştirmesini önerdiler ama böyle bir şeyi kesinlikle reddetti. Bertha da, oldukça ciddi bir biçimde, böyle davranması durumunda boşanacağı tehdidinde bulunmuştu. Maslow, üniversitede bir okutmanlık pozisyonu edinmesi için elinden gelen gayreti gösterdiği kanısındaydı ama ülke çapında yaptığı yaklaşık bir düzine başvuru reddedilmişti.

Maslow'un gönlünden, çalışmalarını akademik psikolog olarak sürdürmek geçiyordu ama kendisi ve Bertha hava ve suyla geçinemezlerdi. Başka çaresi kalmayınca tıp fakültesine kaydolmaya karar verdi. İlgili bir ders programını tamamlamış olduğu ve ilgili bir disiplinde doktora yaptığı için Wisconsin Üniversitesi tıp fakültesine iki yıllık bir programla 24 Eylül 1934 tarihinde kabul edildi. Pratisyen doktorluk kariyeri yapmak istemiyordu

ama az da olsa, tıp doktorluğuyla akademik doktorluk derece-lerini bir araştırma pozisyonu kazanmak amacıyla birleştirmeyi planlıyordu. Bu arada, okutman olarak psikolojiye giriş dersi vermeyi sürdürüyordu.

Olayların beklenmedik yönde gelişmesi o yıl için moral bozucu olmuştu. Bu, altı yıl önce Wisconsin'e geldiğinden bu yana yaşamış olduğu ilk gerçek başarısızlıktı ve tıp eğitimi almayı da gönlü hiç istemiyordu. Olumlu taraftan bakılırsa, zaten fizyoloji ve fizyolojik kimya derslerini verdiği için her ikisi de anatomiyle ilgili olan sadece iki ders alması gerekmişti.

Entelektüel düzeyde olmasa da fiziksel ve duygusal bakımdan psikoloji alanındaki araştırmalarından çok daha zahmetli olan tıp derslerine hiç de gönlü olmadığını kısa sürede fark etmişti. Maslow'un tüm yaşamı boyunca tipik olarak yaptığı şey, sıkıldığı ya da "doğru gitmediğini" hissettiği şeylerle kendisine ters düşse bile mücadele etmek yerine çekip gitmek olmuştu. Tıp fakültesi de bunun örneklerinden biriydi. Onlarca yıl sonra günlüğüne düştüğü anılarında, sanki telgraf yazarmışçasına şu notları düşmüştü: "Tıp fakültesinde öldüresiye ilgisizce geçen bir yıl. Bazı konular ilgi uyandırır da yararı yok. Tıp fakültesini, bir bakıma, canımı sıkan anatomi dersine çok vakit ayırmam gerektiği için terk etmek zorunda kaldım; ezbercilikten başka bir şey değil."

Maslow'un tıp fakültesi not dökümüne göre bir anatomi dersinden B almış, diğerinden ise, resmen bırakmamış olmasına karşın derslere katılmadığı için kalmıştı. 1935 şubatında başlayacak olan kış sömestrine de kayıt yaptıрма gereği duymamıştı.

Maslow'un tıp fakültesinden hoşnut olmamasının gerekçelerinden biri hasta bakımına yönelik tepkisiydi. Eğitiminin gereği olarak, tıp fakültesine bağlı bir klinikte haftalarca çalışmıştı. Mizacı gereği duygusal ve duyarlı olduğu için, hastaların çektiği acı ve sıkıntılara kayıtsız kalamamıştı. Bir gün, ağlayan bir genç kıza yapılacak kan nakline yardımcı olması istenmişti. Kızın acısına dayanamadığı için, doktorluğun ona göre bir iş olmadığına o anda karar vermişti.

Maslow'un tıp fakültesinde geçirdiği tek dönem onun, sağlık sisteminin -sıkıntı içinde olan bireylerin tedavisinde merhametli olmaya ya da acımaya yer olmadığı şeklindeki- yaklaşımından

sürekli olarak kaygı duymasına neden olacaktı. Yaşadıkları, sevecenlik duymanın kültürümüzde neden tabu olarak görüldüğü, niçin nadiren kabul gördüğü ve neden çok az ifade edildiği şeklindeki soruyu daha da önemsemesine yol açacaktı.

Maslow, bu yaşadıklarından yaklaşık otuz sene sonra, görmüş olduğu tıp eğitimini, Mart 1965'te vereceği "Sevecenlik Tabusu: Değersizlik Hastalığı" adlı gayri resmi bir derste canlı şekilde anlatacaktı:

"Yaklaşık otuz yıl önce tıp fakültesine gidiyordum ve o zamanlarda her şey çok farklıydı. Buhran vardı. Yaşam acımasızdı. Yaşama tutunmak ciddi bir işti. Çok değişik bir atmosfer vardı ve işleri kutsiyetten çıkartmak için sadece tıp fakültesinde aşağıdaki gibi bir şeyler yapılıyordu.

"O zamanlar pek bilincinde değildim ama geriye dönüp baktığımda, profesörlerimizin bizleri bile bile katılaştırmaya çalıştıklarını -deney hayvanlarıyla ilgili olarak dediğiniz gibi, "kana alıştırma" çalıştıklarını- ölüm, acı ve hastalıklara soğukkanlı, nesnel ve duygulardan arınmış bir şekilde karşı koymayı öğretmeye gayret ettiklerini çok daha açık şekilde anlayabiliyorum. Tam anlamıyla ikna olmasam da, bu durum doktorlar için anlamlı olabilir.

"Gördüğüm ilk ameliyat -çok iyi anımsıyorum- kutsiyetten arındırmaya, yani kutsal ve yasaklanmış olandan önce dehşet, mahremiyet, korku ve utanma duygularının ve muhteşemlikten önce alçakgönüllülüğün ve buna benzer duyguların ortadan kaldırmasına yönelik hemen hemen tamamen paradigmatik bir şeydi.

"Bir kadının kanserli olan göğsünün elektrikli bisturi ile alınması gerekiyordu. Bu bisturi, metastazı önlemek için yakarak keser... Oradaki çocukların yarısının midesi kalkmıştı. Cerrah, kesme şekli hakkında özensizce davranıp, serinkanlı ve lakayt biçimde bir şeyler söylüyor, [birinci sınıf] tıp öğrencilerinin rahatsızlanıp dışarı çıkmalarını hiç önemsemiyordu. Sonunda göğsü kesti ve memeyi, mermer bir tezgâhın üzerine doğru havadan fırlatıp attı; o da lap diye düştü.

"Bu lap sesini otuz yıl boyunca hiç unutmadım. Kutsal bir beden parçasından kovaya atılivercek bir yağ kümesine, bir çöpe dönüşüvermişti. Tabii ki, yazı bulunmadan önceki toplumlarda kesinlikle yapılacak olan duaların, ayinlerin ya da törenlerin hiçbiri yoktu... Burada her şey tamamen teknolojik bir biçimde gerçekleşmişti: uzman duygusuzdu, soğukkanlıydı, sakindi, az da olsa kasıtlıydı hatta.

“Parçalara ayırmam gereken ceset tanıtıldığında -daha doğru tanıştırılmadığımda- da atmosfer hemen hemen aynıydı. İsminin ne olduğunu kendim için bilmem gerekiyordu. Keres-teciydi. Kavga sırasında öldürülmüştü. Genç bir adamdı ve sonuç olarak, ona herkesin davrandığı gibi davranmam ve onu bir insan olarak değil de bir kadavra olarak görmem gerekiyordu. Neyse, bu ayrı bir kategori.

“Aynı şey öldürmek zorunda kaldığım köpekler için de geçerliydi. Galiba bunu bilerek yapıyorlardı. Fizyoloji dersimde köpekleri hiçbir neden olmadan öldürmemiz zorunluydu. Cerrahi pratik yapmamız ve çeşitli deneyler uygulamamız gerekiyordu. Ve aynı şekilde, gösterilerimiz ve deneylerimiz bittikten sonra bu güzel hayvanları öldürürken serinkanlı olmamız gerekiyordu.

“Genç doktorlar açığa çıkmaya yakın olan korkularını, acıma duygularını, şefkat duygularını bastırmakla kalmayıp göz yaşlarını bile içlerine akıtıyor, duydukları derin üzüntülere de hâkim olmaya ve kontrol etmeye gayret ediyordu. Kendimizi hastalarımızla, yaşadıkları hastalıklarıyla, ölüm gerçeği karşısında kapıldıkları kaygıyla karışık korkularıyla özdeşleştirdikçe, çoğu kez gözlerimiz yaşıyordu.

“Genç oldukları için bunu delikanlılığa özgü biçimde yapıyorlardı. Örneğin, kadavra üstünde oturup sandviç yerken fotoğraf çektiirmek gibi. Bu, standart bir protokoldü, sürekli olarak gerçekleştirilen bir uygulamaydı. Hemen hepimiz yaptık bunu. Ben yapmadım ama tıp öğrencilerinin çoğu... Lokantada masada otururken, sıradan bir şey yapıyormuş gibi çantadan insan eli çıkarmak ya da insan vücudunun mahrem yerleriyle ilgili standart şakalar yapmak gibi şeyler yapıyordu.

“Kızları fiziksel olarak incelememiz de gerekiyordu. Bunu yapmak kolaydı çünkü bunun için önceden belirlenmiş olan esaslar vardı. Ama nasıl yapılmasını öğrenmemiz gereken ve öğrenilmesi pek de kolay olmayan şeyler yapıp bir babanın -aslına bakılırsa, kendi babanın- rektal muayenesini yapmak gerektiğinde ya da bir annenin -aslına bakılırsa kendi annenin ya da büyük annenin- vajinal muayenesini yapmak gerektiğinde etkilanmemek elde değildi. Bu, bir açıdan kutsal yerlerde yapılan, bir bakıma kutsal bir işlemdi.

“Freud okumuşsanız, böyle bir işlem sonucunda ortaya çıkan duyguların ne denli derin olduğunu bilirsiniz. Ama hemen herkes bu konuda şakalar yapıyordu. Bütün bu olup bitenler hakkında birisinin çıkıp da herhangi bir duygusallık yaşadığını itiraf

ettiğini anımsamıyorum ... Kayıtsızlık, duygudan yoksunluk, merhamet duygusu bir doktorun nesnelliği ve korkusuzluğuna engel olabileceği için, gerekli olan tek düşünce buydu. Gerekli olduğundan emin değilim.”

Açık olan şey, Maslow’un duygusal bakımdan tıp eğitimi almaya uygun olmadığıydı. Gönlü hâlâ deneysel araştırma yapmaktan yanaydı. Altı yılını psikoloji eğitimi almaya adanmıştı ve bu alanda kendini göstermeye de başlamıştı. Ama nasıl olup da uygun bir pozisyon yakalayabilecekti? Hiçbir şey yakalayamazsa, ne yapabilirdi?

Seks ve Egemenlik Kâşifi

Seks üzerinde çalışmanın insanlığa yardımcı olmanın en kolay yolu olduğunu düşünürdüm. Cinsel yaşamı en azından yüzde bir oranında iyileştirebilecek bir yöntem bulabilseydim bütün [insan] türünü de geliştirebilecektim.

—ABRAHAM MASLOW

TIP FAKÜLTESİNDEN AYRILDIKTAN SONRA, Maslow yaşamını yıllar boyunca en kötü durumda sürdürmek zorunda kaldı. Wisconsin Üniversitesi'nde psikoloji öğretmeni olarak ders veriyordu ama bu, doktor olmak için okurken kendisine bir nebze olsun gelir sağlamak amacıyla oluşturulmuş geçici bir pozisyondu. Maslow, deneysel psikologlar için Büyük Buhran'ın tam de merkezinde yaşarken iş bulmanın, özellikle de Yahudi olanlar için neredeyse olanaksız olduğunu biliyordu. Bu tür sıkıntılar, Bertha'yla olan ilişkilerini de yormaya başlamıştı. Günlüğünde çatışmalarını yorumlarken, "Bu yıl hiç paramız olmadı -her zamankinden daha kötü" diye yazmıştı.

Maslow 1935 Martında hemen hemen tüm zamanını, doktora çalışmalarına dayanan ikinci bir ana sunum hazırlamakla geçirmeye başlamıştı. Amerikan Psikoloji Derneği'nin yıllık kongresi, gelecek sonbaharda, Ann Harbor'daki Michigan Üniversitesi'nde yapılacak ve ülkedeki önde gelen psikologların çoğu bu kongreye katılacaktı. Maslow başarılı bulunan bir

teklifte bulunmuştu ve başkanlığını Columbia Üniversitesi'nin ünlü ismi Edward L. Thorndike'in yapacağı hayvan psikolojisi üzerine düzenlenecek olan araştırma sempozyumuna katılması için programa alınmıştı.

“İnsanlığın Alt Kategorilerindeki Primatlarda Toplumsal Davranışın Belirleyicisi Olarak Egemenlik Dürtüsü” başlığını taşıyan makale Maslow'un şimdiye dek hazırlamış olduğu en iddialı ve içerik açısından en önemli çalışmasıydı. Egemenlik dürtüsünün sadece maymun türleri değil, diğer memeliler ve kuşlar arasında da toplumsal davranış ve organizasyonun kilit öneme sahip belirleyici ögesi olduğunu ileri sürecektik kanıtları bir araya getirmişti. Bir anlamda, daha yüksek seviyedeki hayvanlar arasındaki toplumsal davranışa büyük ölçüde açıklama getirecek olan egemenlik dürtüsüne dayanan bir üst kuram geliştirmişti. Bu önemli sunumun getirebileceği daha yüksek düzeydeki bakış açısının iş bulmasına yardımcı olacağını ümit ediyordu.

Maslow daha sonra, Columbia Üniversitesi'ndeki Edward L. Thorndike'tan bir haber aldı. Thorndike Maslow'un araştırma becerileri ve primat egemenliği üzerindeki bulgularından o denli etkilenmişti ki, belirli bazı yorumlara katılmıyor olsa da, ona bir doktora sonrası burs önerisinde bulunuyordu. Bu pozisyon, Eğitim Araştırmaları Enstitüsü'nde yapacağı “İnsan Doğası ve Toplumsal Düzen” adlı yeni araştırma projesinde Thorndike'a asistanlık yapılmasını içeriyordu.

New York City'de ilginç bir araştırma pozisyonu düşüncesi Maslow'u mutlu etmişti. Psikolog Gardner Murphy'ye de kendisi için lobi faaliyetlerinde bulunduğu için şükran duyuyordu. Murphy'nin, bir Yahudi'nin işe alınması için çok baskı yaparak kendi akademik pozisyonunu tehlikeye atmış olduğunu Maslow ancak yıllar sonra öğrenecekti. Maslow 23 Nisan tarihinde günlüğüne, “Geleceğim ilk defa olarak ümit vaat ediyor; nerdeyse apaydınlık” diye yazacaktı.

Maymunlar üzerinde yaptığı çalışmalar Maslow'un kamuoyu tarafından da onay görmesini sağlamıştı. *Milwaukee Sentinel* gazetesi 9 Mayıs tarihli sayısında ilgi uyandırmış olan araştırmayı birinci sayfadan vermişti. Gazetedeki fotoğrafta Maslow kucağında yatan bir maymun yavrusuna bakıyordu. Fotoğrafın

altyazısı şöyleydi: “Eyalet Üniversitesi’nde psikolog olarak görev yapan A. H. Maslow, maymunlar arasındaki toplumsal yapı konusunda yaptığı ‘çığır açıcı’ bir araştırmanın yazarı olarak takdir görüyor. Kendisini yukarıda, deneylerinin nesnelerinden birisiyle laboratuvarında görüyorsunuz.”

Maslow’un yeni pozisyonu resmi olarak, Temmuz ayında gelen Teachers College Dekanı imzalı bir mektupla bildirilmişti: Maslow, Thorndike’in Eğitim Araştırmaları Enstitüsü’nün Eğitim Bölümüne bilimsel asistan olarak atanmıştı. Pozisyon 1 Ağustos 1935 tarihinde başlayıp 30 Haziran 1936 tarihinde sona erecekti. Alacağı cömert maaş yıllık 1.650 dolar, aylık olarak da 150 dolardı.

Büyük Buhran’ın ekonomik sıkıntıları arasında bu maaşı almak büyük başarıydı. New York City’de çalışan hocalar, o günlerde, çok daha kötü çalışma koşulları altında haftada yaklaşık 35 dolar kazanıyordu. Thorndike’in Maslow’a bildirdiğine göre, ilişkilerinin başarılı olması durumunda yakınlardaki Bronxville’de bulunan Sarah Lawrence College’da sabit bir okutmanlık pozisyonu kazanması pek de uzak olmayan bir ihtimaldi. Maslow, Orta Batı’yı yedi yıl sonra terk etmeden hemen önce, 31 Temmuz tarihinde günlüğüne şu notu düşmüştü: “Her şey ne kadar da değişti! Columbia’da dolgun bir bursun yanı sıra, sonrasında gelecek olası bir iş. Tüm departmanlardan saygınlık geliyor. Arkadaşlarımla uygulandıklarından eminim! Gelecek yıl kaliteli insanlarla tanışacağım! Makale çalışmalarım harika gidiyor!”

Maslow ve Bertha, Columbia’dan pek de uzak olmayan Manhattan’daki 110th Street yakınlarındaki güzel bir apartmana yerleşmişti. Sanki Thorndike onu Büyük Buhran’dan kurtarmış gibi geliyordu.

Maslow, Thorndike ile çalışmaya geldikten kısa süre sonra bir dizi düşünsel ve akademik yeterlilik testinden geçirildi. Thorndike bu tür testlerin öncülüğünü yapmıştı ve bu alanda hâlâ büyük etkisi vardı. Teachers College’daki meslektaşları olan Irving Lorge ve Ella Woodyard, Maslow’u, geliştirilmesine yardımcı oldukları CAVD dahil olmak üzere bir dizi testten geçirdiler. (Bu testin baş harfleri dört farklı görev dizisini ifade ediyordu: (sözel) tamamlama [completion], aritmetik problemleri, sözcük dağarcı-

ğı [vocabulary] ve yönergeler [directions].) Maslow'un sonradan anımsadıklarına göre "Dilim damağım kuruyana dek teste tabi tuttular beni, testler haftalarca sürdü." Testleri bitirdiklerinde, Maslow'a iyi performans gösterdiğini söylemekle yetinmişlerdi.

"İnsan Doğası ve Toplumsal Düzen" 1933 yılında başlamış olan beş yıllık bir araştırma projesiydi ve Carnegie Vakfı'nın vermiş olduğu yüz bin dolarlık bir fonla destekleniyordu; bu, o günlerde toplumsal bilimlerde yapılacak bir araştırma için çok büyük bir meblâğdı. Proje, Thorndike'in uzun ve prestijli kariyerinin zirve noktasıydı. Araştırma, "insanın çalışma ve refah dünyasında egemen olan temel psikolojik kuvvetlerin doğası ve kontrolünün" keşfedilmesi için bir ekip çalışması yapılmasını gerektiriyordu. Thorndike'in, çağdaş psikolojinin kamu önderlerine eğitim, refah ve kriminoloji gibi sosyal konularda etkili ve "bilimsel" siyaset yapabilmeleri için önemli bilgi sağlayabileceğine yönelik inancına dayanıyordu.

Thorndike siyasi açıdan, bilimin, Büyük Buhran'ın getirdiği ağır sorunları akılcı, iyi niyetli şekilde çözüme kavuşturabileceğine inanan bir ortayolcuydu. Toplu halde yaşama, anaç davranış ve erkeklerdeki avlanma içgüdüsü ve hatta egemenlik ve teslimiyetçilik gibi çok daha belirsiz şekilde tanımlanmış olan özellikler gibi sözde toplumsal içgüdülerin tam olarak anlaşılması halinde cehalet, yoksulluk, suç ve savaşın ortadan kaldırılması için gereken akıllı kararların alınacağı ortamın yaratılabileceğine inanıyordu. Bazen toplum mühendisliği olarak da adlandırılan toplumsal planlama kavramı, en hararetli biçimde Franklin D. Roosevelt'in Yeni Düzeninde dile getirilmişti.

Thorndike'in almış olduğu hibe yardımı, ona çok sayıda araştırma asistanı alma yetkisi veriyordu. Maslow'un görevlendirildiği konu "insanların çeşitli toplumsal davranışlarında rol oynayan çevresel etkilere karşı kalıtsal etkilerin ilgili yüzdelerinin belirlenmesi"ydi. Birkaç hafta geçmeden Maslow sıkılmış ve huzursuz olmuştu; işe alınma gerekçesi olan veri analizlerini yaparken kaytarmaya başlamıştı. Mizacı gereği, sevmediği hiçbir şeyi sürdürebilecek birisi değildi ve "İnsan Doğası ve Toplumsal Düzen" kendine pek fazla şey ifade etmiyordu; insanların giriştikleri tüm çabalar, gerçekte, hem genetik hem de kültürel faktörlerin ortak eseri idi.

Ama Maslow'un sergilediği inatçılığın çok daha duygusal bir gerekçesi de bulunuyordu: Primatlardaki egemenlik ve cinsellik üzerine yaptığı orijinal araştırmayla çok fazla içli dışlı olmuştu. Maslow'un, kariyerinin bu ilk aşamasında kendi araştırma programının direktörü haricindeki birisinin asistanı olarak çalışmaktan memnun olması olası değildi.

Thorndike'in projesine karşı çıkmanın en güvenilir yöntemi bilimsel açıdan yaklaşmaktı. Maslow, olası sonuçlarını da dikkate alarak, hem denetleyicisi hem de velinimeti olan kişiye, "İnsan Doğası ve Toplumsal Düzen" in tüm konseptinin yanlışlığını gösteren iğneleyici bir yazı yazdı.

Maslow'un yazısı "İçgüdü Sorunu Üzerine Bildiri: Dr. E. L. Thorndike'a" adını taşıyordu. Bu kısa yazı, Maslow'un o günlerdeki entelektüel tutumu üzerine ilginç bir ışık tutmaktadır. Başlangıçta, biraz ısrarlı bir biçimde, "İçgüdü hakkında ileride yazacaklarımın anlaşılabilir olması gerekiyorsa, kişisel görüşlerin özet halinde de olsa belirtilmesi gerektiğine inanıyorum çünkü doğuştan gelen insan doğası hakkında belirtilecek olan görüşler tamamıyla o görüşleri kaleme alanın görüş açısına bağlı olacaktır" görüşünü ileri sürüyordu. Sonra da, biraz ukala bir biçimde, "Bu soruna ilişkin görüşlerimin sürekli olarak değişmesine karşın bu durumun gerçek olduğunu sanıyorum" diye ilave ediyordu.

Maslow görüşlerini biyoloji, psikoloji ve antropoloji dahil olmak üzere pek çok engin araştırma alanlarına dayandırıyor ve "İnsan Doğası ve Toplumsal Düzen" gibi bir projenin asıl konusunun, toplu halde yaşama gibi bir insan davranışının kalıtımsal ya da çevresel etkenlerden mi kaynaklandığı değil, davranışın nasıl olup da çok kolay şekilde değiştirilebildiği üzerine odaklanması gerektiğinde ısrar ediyordu. "Bir uyarı ile tepki arasındaki belirli bir bağlantı kolayca kopabiliyorsa, kanımca bu durumun genetik olarak mı yoksa çevresel koşullarla mı belirlendiği çok küçük bir farklılık ifade etmektedir."

Maslow, Thorndike'in çok ilgisini çeken "doğaya karşı yetiştirilme tarzı" ihtilafına ilişkin kendi almış olduğu pozisyonu ayrıntılarıyla açıklayarak devam ediyordu. "İnsan doğası sonsuza dek işlenebilecek bir şey değildir" diyordu. "Belirli dürtüler mevcuttur ve bunların, o anda mevcut bulunan yönetsel, ekono-

mik ve toplumsal tabulardan bağımsız olarak şu veya bu şekilde karşılanması gereklidir.”

Yukarıdaki ifade şekli Maslow’un akademik bilgisinden çok, muhtemelen anne babasının vermiş olduğu eski İbranice yönlendirmesinden etkilenmiştir ama anlatmak istediği şey çok açıktı. Sonra da, ilk olarak hayvanların yiyecek tercihleri üzerinde yaptığı araştırmalarda üzerinde durduğu görüşü dile getirmişti. Maslow, her türün doğuştan gelen belirli davranış motivasyonları olduğunu kabul etmekle birlikte, tür filogenetik ağaçta ne kadar yükseklerdeyse o tür içindeki dürtülerin ya da içgüdülerin o denli önemsiz olduğu ve aynı şekilde, aynı türün bireysel üyeleri arasındaki içtepilerdeki farklılıkların da daha belirgin olduğu konusunda ısrarcı davranıyordu. Şöyle yazmıştı:

“Bu, orijinal uyarıcıların olmadığı ve dürtülere tepki verilmemesi anlamına gelmez; tam tersine, bunlar büyük ölçüde değiştirilebilir şeylerdir. Diğer uyarıcı ve tepkiler tarafından anlamsız hale getirilebilirler, örtülebilirler ya da bunlarla yer değiştirebilirler ... Diğer bir deyişle, bir kültür dürtülerle ilgilenmelidir ama bunu pek çok şekilde gerçekleştirebilir; gereksinim derecesi dürtüye göre değişiklik göstermekle birlikte, orijinal doğal [dürtü] için tek bir yöntemle sınırlı değiliz. Açlık dürtüsü, seks dürtüsü gibi tek bir şekilde değil ama pek çok biçimde karşılanabilir.

“Uyarıcı ve dürtüye gösterilen tepki insanlara göre hayvanlarda daha az değişkenlik gösterir ... Yiyecek tercihi gibi son derecede basit bir işlevin tavuklardan farelere, maymunlardan insanlara giderek artan ölçüde değişkenlik gösterdiğini buldum ... Uyarıcı ve dürtüye gösterilen tepki, evrimsel düzeyde yukarılara çıktıkça giderek artan ölçüde değişkenlik göstermektedir.”

Maslow yazısını, “Bu bakış açısı, en çok üzerinde durulan konunun farklılığı ve onun ... pragmatik yapısından ötürü 1913 yılında içgüdüler üzerine yaptığınız açıklamanızdan farklılık göstermektedir” diye bitirmişti.

Maslow, sonraları entelektüel açıdan “burnu havada” bir tonda olduğunu söylediği bu yazıyı göndererek haddini aşmış olduğunun bilincindeydi. Birisinin emri altında olan çok daha ürkek bir insan, görevinin gerektirdiği şeyleri görüşmek için saygılı

biçimde bir randevu talebinde bulunabilirdi. Ama Maslow hiçbir zaman bu şekilde davranmamıştı. Bunun da ötesinde, insan cinselliği ve egemenliği üzerine yetkisi olmayan bir araştırma başlatmış olduğu için pozisyonunu tehlikeye atmıştı bile. Thorndike’a haber vermemişti ve sonradan anımsadığına göre şöyle davranmıştı: “Ofisinde çalışan kadınlarla söyleşiler yapıyordum ve herkes mahcup duruma düşmüştü.”

Thorndike bir açıklama yapmadan kendisini ofisine çağırması. Maslow yüzde elli olasılıkla işten kovulacağını tahmin ediyordu ve bu pozisyonu yitirmesi halinde, Büyük Buhran’ın en yoğun olduğu günlerde başka iş bulamayacağını da farkındaydı.

Ama Thorndike sıra dışı bir insandı. Maslow’a, girmiş olduğu CAVD sınavının 195 gibi müthiş bir IQ’ya sahip olduğunu gösterdiğini söylemişti; girdiği diğer testlerde de o güne dek ulaşılmış en yüksek ikinci dereceyi yapmıştı. Thorndike, iyice serseme dönmüş olan Maslow’a, sabit bir iş bulamaması halinde yaşamının sonuna dek onu destekleyeceğini söylemişti. Sonra da içtenlikle şunları söylemişti Maslow’a: “Egemenlik ve cinsellik üzerine yaptığın çalışmaları hiç beğenmiyorum, yapmamayı isterdim ama zekâ testlerime ben inanmasam kim inanır? Galiba seni rahatlatmak hem senin, hem benim, hem de bütün dünya için daha iyi olacak.”

Thorndike bu sözlerden sonra ofisini ve masasını Maslow’a vermiş ve ne isterse yapabileceğini söylemişti. İsterse ayda bir kez gelip maaşını alabilecekti. Thorndike bunları söyledikten sonra görüşmeyi bitirmişti.

Maslow ilk başlarda, IQ zeka seviyesini öğrenmekten rahatsız olmuştu. Hiçbir zaman bu kadar zeki olduğunu düşünmemişti. Yıllar sonra şunları söyleyecekti: “Şaşkınlıktan serseme dönmüştüm... Manhattan sokaklarında günlerce bunu sindirmeye çalışarak yürümüştüm... Kendimi önemli hissetmemi sağlamıştı. O günden sonra, entelektüel düzeyde bir muhalefetle karşılaşip geri adım attığım durumlarda, bazen gece yarısı uyanıp, ‘İyi de, lanet olsun, ondan daha zekiyim. Neden o haklı, ben haksız oluyorum ki?’ derdim.”

Maslow yaşamının geri kalanında IQ’sunu bir zafer işareti olarak algılayacaktı. Partilerde ve dost meclislerinde, birisinin

IQ'sunu sıradan bir şekilde sorgulayarak konuyu açar ve sonra da kendi IQ'sunu söyleyiverirdi. Ünlü siyasal analizci ve Brain-deis'ten meslektaşı olan Max Lerner'e bir zamanlar "IQ'nun kaç olduğunu biliyor musun?" diye sormuştu. Lerner da "Hayır, bilmiyorum." diye yanıt vermişti. Bunun üzerine Maslow "Merak etme," diyerek, ikna edici bir tonda "muhtemelen benimki kadar yüksektir" demişti. Maslow'un arkadaş çevresinden çok azı onun IQ derecesinden bihaberdi. Muhtemelen psikolojide yerleşik değerlere karşı çıkmaktan kaynaklanan duygusal bir güvensizlik, özellikle de "yumuşak başlıların" ya da hümanist düşüncelerin sözcüsü olması, çabuk kavrama yeteneğini savunurcasına IQ'sunu dile getirmesine neden olmuş olabilir.

Maslow, Thorndike'in yaptığı hatırı sayılır düzenlemenin getirmiş olduğu entelektüel özgürlükle kariyerini primatlarla yapacağı deneysel psikoloji alanında ilerletmeyi ümit ediyordu. Sonbaharda Ulusal Araştırma Konseyi'ne yazıyla başvurarak, egemenlik ve cinsellik konusunda daha ileri düzeyde laboratuvar araştırmaları yapmak amacıyla burs almak istediğini bir kez daha bildirmişti. 11 Kasım tarihinde, "1934 yılında yaptığınız burs başvurusu halen kayıtlarımız arasındadır" şeklinde kaba ve kısa bir yanıt almıştı; sonraki yıl için değerlendirilmeye alınmak istiyorsa bir kez daha başvurması gerektiği bildirilmişti. Maslow bunun üzerine Thorndike'in enstitüsünden ayrılıp yerel çocuk sağlığı kliniklerinde ya da doğumevi ünitelerinde bir araştırma pozisyonu elde etme hevesine kapılmış ama Thorndike'tan görmüş olduğu şiddetli muhalefet nedeniyle bu düşüncesini terk etmek zorunda kalmıştı. Maslow, görünürde başka hiçbir seçenek kalmayınca, insandaki cinsellik ve davranış egemenliği araştırmasına yönelik söyleşilerini sürdürme kararı almıştı.

Maslow'u bu türden (zamanının standartlarına göre) alışılmadık psikolojik araştırmalara yönelten şey, büyük ölçüde, maymunlarla yaptığı çığır açan çalışmalarını sürdürmek konusundaki bilimsel arzuydu. İnsanın cinsel faaliyetinin, büyük ölçüde egemenlik dürtüsünün etkisinin altına girilmesinden kaynaklandığına inanıyordu ve önsezilerini test etmek istiyordu. Ayrıca çok daha kişisel ve insancıl bir amacı da vardı. 1930'lu yıllardan

başlayan basılmamış makalelerinin ortaya koyduğu gibi, Amerikan toplumunda revaçta olan cinsel alışkanlıklara egemen olan tabularla dolu görüşü ciddi biçimde eleştiriyordu. Gençlerin ve yetişkinlerin çoğu için gizlilikle örtülmüş olan seksin, geniş çaplı kaygıya, utanca ve rahatsızlık duyulmasına yol açan bir durum olduğuna inanıyordu. Daha sonraları anımsamış olduğu üzere: “[Cinsel davranışlar hakkında veri toplayarak] seks üzerinde çalışmanın dünyaya yardımcı olmanın en iyi yöntemi olduğunu düşünüyordum. Cinsel yaşamı en azından yüzde bir de olsa iyileştirebilecek bir yöntem bulabilseydim tüm insanlığı da iyileştirebilecektim.”

Maslow, 1935 yılının sonuna doğru seksolojik araştırmalarına girişmeden önce bu konuda önceden yazılmış olan bilimsel eserleri incelemişti. Psikolojide geniş anlamda bilinmeyen bir alana girdiğinin farkına varınca, duyduğu heyecan muhtemelen daha da artmıştı. Yaklaşımları ortak çok az şey içerse de, Freud ve Havelock Ellis çağdaş cinsel araştırmaların kuruculuğunu yapmışlardı. Freud görüşlerini büyük ölçüde, 1890’larda ve 1900’lerin başında, çok küçük ölçekli bir Viyanalı kadın psikiyatri hastalarından oluşan grubun yaşadıklarına dayanarak oluşturmuştu. Ellis, Freud’un tam tersine, seksi yüz yüze konuşamayacak denli çekingen olan bir insandı. Bu nedenle çalışmaları hemen tümüyle iyi eğitim almış İngiliz erkeklerinden gelen mektuplara dayanmaktaydı. Önceki yarım yüzyıl boyunca seks araştırmaları konusunda öncülük etmiş olan Wilhelm Stekel ve Richard von Krafft-Ebing gibi diğer araştırmacıların hiçbirisi Amerikalı değildi.

J. M. Exner adındaki Amerikalı bir doktor 1915 yılında, postayla gönderilen anketler aracılığıyla yaklaşık bin erkek üniversite öğrencisinin cinsel yaşamlarını sorgulama cesaretini gösterene dek hiçbir Amerikalı bu konuya eğilmemişti. Exner sadece sekiz soru sormuştu ve az sayıdaki bu sorular da cinsel davranışlarının ayrıntılı bir resminin çıkarılması için yeterli değildi ama araştırması, Birleşik Devletlerde cinsel araştırmaların başlangıcını oluşturmuştu. Bu tür araştırmalar çok yavaş bir hızda ilerleme göstermişti; 1935 yılı itibarıyla bir düzineden çok daha az sayıda yayımlanmış seksolojik rapor vardı. Bunların hemen hemen

tümü de, büyük ölçüde tabu addedilen bu alanda güvenilir veri elde etmenin herkesçe bilinen yetersiz bir yöntemi olan yazılı anket formlarına dayanıyordu.

Maslow'un bulgularına göre, bu araştırmalardan büyük ölçüde ayrıcalık göstereni ise G. V. Hamilton'un 1929 yılında yayımlanmış olan araştırmasıydı. Bu çalışma ilk başta *A Research in Marriage* (Evlilik Üzerine Bir İnceleme) adını almışken daha sonra iyice popüler hale getirilerek *What's Wrong With Marriage?* (Evlilikteki Yanlış Ne?) adıyla yayımlanmıştı. Hamilton, kartlara yazılmış olan sorular kullanarak yüz yüze söyleşiler gerçekleştirmişti. Her biri New York City'den gelmiş 100 evli erkek ve aynı sayıda evli kadınla görüşmeler yapmıştı. Yüzde yirmi biri üzerinde psikanaliz uygulanıyordu; bu oran, ait oldukları toplumsal sınıf ya da ruh sağlıkları açısından Amerika nüfusunun bu kesimini temsil etmekten uzaktı. Hamilton psikiyatri eğitimi almıştı ama aynen Maslow gibi onun da önceki araştırma geçmişi maymunların incelenmesini kapsıyordu. Hamilton'un çalışması da gözü pek bir çalışmaydı. 1930'ların başına gelinceye dek Amerika'daki psikoloji departmanlarından en azından ikisi, yöneticileri, sekse nesnel olarak bakmaya henüz hazır olmadıkları için araştırmacıları işten çıkartmıştı.

Maslow görüşmelerine korkusuzca başlamıştı. Bu tür psikolojik alanlarda öncülük etme uğraşına hazırdı. Columbia Üniversitesi'nde herhangi bir okutmanlık yapmadığı, mütevazı bir bölüm asistanı bile olmadığı için görüşebileceği kişileri bulması hiç de kolay değildi. Başlangıç olarak lisansüstü öğrencileri arasında bulunan arkadaşlarını kullandı ve sonra da ağızdan ağıza dolaşacak şeylere güvendi. Bu nedenle Maslow'un ilk görüştüğü kişiler orta sınıftan, yirmili yaşlardaki üniversite eğitilmiş, evli, beyaz ve Protestan kişilerdi. Böylesi bir örneklemin nüfusun tümünü istatistikî olarak temsil etmediğinin bilincindeydi ama yeni şeyler keşfetmek için yapılan araştırmalarda bu konunun pek de o kadar önemli olmadığını düşünüyordu.

Maslow başlangıçtaki görüşmelerini kararsız bir şekilde gerçekleştirdi. İnsanlardaki seks ve egemenliğin maymunlardakiyle karşılaştırılmasına yardımcı olabilecek sorular yöneltmenin dışında ne sorması gerektiğini bilmiyordu. İnsanlardaki cinselliği

değerlendirmek için Maslow'un elindeki tek kaynak, önceden yapılmış olan az sayıda kusurlu nitelikli araştırmaydı. Maymunlardaki egemen ve bağımlı davranışların insanlardaki karşılığını bulmak ve ölçmek için yararlanabileceği hiçbir kaynak yoktu. Maslow, kendi türümüzdeki kasılma ve yürüyüş şekli gibi egemen davranışların farkına daha fazla vardıkça sorduğu soruları da kademeli olarak daha doğru yönlendirmeye başlamıştı.

Maslow aynı zamanda, bu araştırmadaki esas engelin kendi görüşme yöntemi olduğunun da farkına varmıştı. Maymunların cinsel ve toplumsal davranışlarını Bronx ve Vilas Park hayvanat bahçelerinde nesnel olarak ölçebilmesine karşın, burada veri oluşturmak için, insan deneklerinin kendileri hakkında yaptıkları büyük oranda öznel olan beyanlara dayanmak zorunda kalmıştı. Bu nedenle de, egemenlik duyguları olarak adlandırdığı egemenlik oluşturma *yaklaşımlarını* ya da duygusal eğilimlerini tam olarak belirlemeye karar vermişti. Maslow'un özgüvene benzettiği bu özelliği görüşmeler sırasında ortaya çıkarmak gerçek, gündelik davranış şekillerine göre çok daha kolay olacaktı.

Böyle bir karara varmak Maslow'un karşılaşmış olduğu güçlükleri sona erdirmemişti. Deneklerin cinsel faaliyetlerinin kesin olarak nasıl belirlenebileceği ikilemiyle de karşı karşıyaydı. Kadınların çoğu, kendi özel yaşamlarını ona açmaya karar verdikten sonra dürüst ve açık davranıyordu ama erkekler çok daha yarı çizme eğilimi gösteriyor ve cinsel deneyimleri hakkında yalan söylüyor, abartılı davranıyor ya da çarpıtıyorlardı. Maslow, yaklaşık on beş erkekle görüştüktan sonra denek olarak sadece kadınlarla görüşme yapmaya karar verdi. Bu yaklaşımın tamamıyla bilimsel olduğu söylenemezdi. Sonradan içini dökerek belirtmiş olduğu gibi, "Hâlâ bir ölçüde gençtim ve kadınlarla görüşme yapmak beni daha fazla heyecanlandırıyordu."

Maslow her görüşmeciyi öncelikli olarak iyi bir uyum sağlamaya gayret ediyordu. Görüşme yaptığı kişi çok heyecanlı ya da kuşkucu davranırsa görüşmeye devam etmiyordu. Ama iyi bir uyum sağlanacak olursa, görüşmenin genel amacını kısaca açıklıyordu. Kadınları sorulardan çoğunun rahatsız edici, bazılarının utandırıcı olabileceği ve uygulamanın da duygusal açıdan üzüntü verici olabileceği konusunda uyarıyordu. Hiçbir şeyi abartmı-

yordu. Egemenlik duygusunu sorgulayan, örneğin “Çıktığınız erkekten daha akıllı olmayı ister misiniz? Tanıdığınız kadınların çoğundan daha üstün müsünüz?” gibi sorular oldukça yumuşaktı. Ama cinselliğe yönelik olan sorular, bugünkü standartlara göre bile zorlayıcıydı. Bunlar, “Hangi tip erkekleri cinsel yönden cazip bulursunuz? Hangi sıklıkla mastürbasyon yaparsınız? Mastürbasyon yaparken ne tür fanteziler kurarsınız? Sevişirken hangi pozisyonları tercih edersiniz?” gibi sorulardı.

Kişisel zevklerinin, alışkanlıklarının ve yaşam biçimlerinin kaba bir resmini çektikten sonra, Maslow cinsel davranışlar, arzular, fanteziler ve uygulamalarla ilgili mahrem sorulara yavaşça geçiverirdi. Maymunlardaki çiftleşme pozisyonları ile egemenlik durumları arasında belirgin bir ilişki bulmuş olduğu için, kadınlara hangi cinsel pozisyonları tercih ettiklerini de soruyordu. Bir tür yeni ve yarı klinik bir araştırma tekniği kullanıyor ve her kadınla, birkaç gün boyunca yaklaşık olarak on beş saat süren görüşmeler yapıyordu.

En mahrem taraflarını anlatma konusunda hepsi aynı isteği ya da arzuyu göstermiyordu. Araştırmaları 1935 sonları ile 1936 başları arasında ilerlerken, Maslow can sıkıcı bir yapının oluşmuş olduğunu fark etti. Yüksek ya da orta ölçekli egemenlik duygularına sahip olan kadınlar, utandırıcı görüşmeler yapma konusunda genellikle işbirliği içinde hareket ederken -bazıları da Maslow’un adını duyduktan sonra gönüllü olarak bile davranırken- egemenlik duyguları düşük olan kadınların hemen hiçbiri ne gönüllü olmuş ne de görüşmeleri sonuna dek sürdürmüştü. Düşük egemenlik özelliğine sahip olan kadınlar, kendilerini rahatlatmak amacıyla saatler süren sabırlı yaklaşıma karşın görüşmeyi sürdürmeyi sık sık reddetmişlerdi. Maslow bu tür kadınlara bazen “bilim uğruna” işbirliği yapmaları için yalvarmış ama genellikle bu da bir işe yaramamıştı.

Maslow, araştırmasını değerli kılabilmek için egemenlik özellikleri düşük olan en azından birkaç kadınla görüşmesi gerektiğinin bilincindeydi. İstekli katılımcı bulmak, Columbia’nın Teachers College’ındaki en büyük önceliği olmuştu. Çok sayıda ki kişiye birkaç dakika içinde kalem ve kâğıtla uygulanabilecek kaba bir egemenlik duygusu (ya da özgüven) testi geliştirmişti. Gerekli olan görüşmecileri bu yöntemle bulabilecekti. Maslow

buna Üniversite Kadınları İçin Toplumsal Kişilik Envanteri adını vermişti. Bu yöntemin soruları arasında “Sık sık, yeterli ölçüde övgü aldığınızı düşünür müsünüz? İnsanlarla ilk karşılaştığınızda, genellikle onların sizi beğenmeyeceğini düşünür müsünüz? İyi bir konuşmacı mısınız?” gibi sorular vardı. Sonraki birkaç yıl içinde bu yöntemi iyiden iyiye geliştirecekti.

Maslow, ilgi çekici söyleşilerini gerçekleştirirken, aynı zamanda Thorndike’in gözetimi altında çok daha geleneksel bir araştırma da yürütüyordu. İkilinin birlikte yürüttüğü tek araştırma olan bu çalışma “Alışkanlıkların Tercihler Üzerindeki Etkisi” adını taşıyordu ve hem tasarlanması hem de sonuçları itibarıyla oldukça küçük bir araştırmaydı. Maslow bu çalışmayı 1936 sonbaharında yayıma göndermişti. Giriş bölümünde şöyle diyordu: “Bu deney Dr. E. L. Thorndike’in önerisi uyarınca ve onun yönetimi altında gerçekleştirilmiştir. Ancak bu makalenin yapısı ve sonuçları ile ilgili hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır.”

Maslow’un asıl amacı, yinelemenin bir nesneyi ya da görevi sevip sevmememiz üzerindeki etkisini araştırmaktı. Üniversitedeki kadınlara, birbirini takip eden günlerde, belirli resimlere bakmak, önceden belirlenmiş cümleleri kopya etmek ve belirli yabancı sözcükleri okumak gibi basit uyarıcı ve faaliyetlerden oluşan on yedi farklı dizi vermişti. Sonuç olarak, bazı basmakalıp görevler sadece bunlarla karşı karşıya kalmış olmaktan ötürü daha fazla sevilir ya da kabul edilirken, başka görevlere bu tepkinin gösterilmediğini bulmuştu.

Araştırma bir açıdan önemliydi: Maslow’un, 1930 yılından bu yana, köpekler ya da maymunlar üzerinde değil de insanlar üzerinde uygulamış olduğu ilk araştırmaydı. Barnard College’dan gelen on beş öğrenci deneklik yapmıştı. Thorndike’la birlikte çalışmak Maslow’un, akademik ya da bilimsel uğraşılarda kesinlik ve ayrıntılara verilen önem konusunda daha hassas davranmasını sağlamıştı. Thorndike’in yönlendirmelerini yıllar sonra şu şekilde anımsayacaktı:

“Bütün her şeyi, başlangıç anından itibaren işlediğim bir zaman çizelgesiyle birlikte çok önceden planlamam konusunda zorladı beni, yaptırdı da. Başka şekilde hareket etmiş olsaydım hiçbir anlamı olmayacağını şimdilerde fark ediyorum. Bu özel deneye yaklaşım konusunda o doğru, bense yanlış hareket etmiştim.”

Thorndike, Maslow’a deneysel araştırma konusunda bir şeyler öğretmiş olmanın verdiği tatmin duygusuyla bir daha başka bir görev vermeyecekti. Ama birbirleriyle iyi geçinecekler ve Thorndike Maslowları sık sık evinde verdiği partilere davet edecekti. Evde terlik ve takım elbiseyle dolaşan eski kafalı bir insan olan Thorndike, çılgın partiler veren birisi değildi. Kendine özgü olan suareler misafirlerle, IQ testlerine benzeyen her türlü sözcük ve matematik oyunlarının oynanmasından ibaretti. Eğitim Araştırmaları Enstitüsü’ndeysen Thorndike, Maslow’a göz kulak olmayı sürdürüyor, Maslow’sa bu yaklaşımı babacan bir tavır olarak niteliyordu.

Thorndike, gerçek bilimsel yaratıcılığın, insanların merak ettikleri şeyleri kendi tempolarına uygun olarak keşfetmek için hem zaman hem de fırsat yaratmaya başladıklarında ortaya çıkacağına inanıyordu. Bu nedenle de tercih ettiği gözetmenlik yöntemi, gelecek vadeden genç bilim insanlarını ortaya çıkarmak ve onların, -açık fikirli bir serbestlik politikasıyla- kendilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktı. Bu nedenle de Thorndike, kadınların egemenliği ve cinsel davranışları üzerinde yapılan görüşmeleri, entelektüel düzeyde olsa bile Maslow’la tartışmayı nefesine yediremese de, onun kendi yolunu kendi çizmesi gerektiği konusunda ısrarcı davranmıştı.

Thorndike’in kişiliğinde, bu uzak görüşlü yaklaşımın yanı sıra Maslow’un sevecen bulduğu centilmen bir tavır da vardı. “Bana, yazma gereğini hiç duymadığı şekilde davranmış ve nezaketle asalet konusunda çok şey öğretmişti” demişti Maslow.

Maslow, Teachers College’da geçirdiği süre içinde bir başka ampirik girişimde de bulunmuştu. Wisconsin Üniversitesi’nde lisans arkadaşı olan Walter Grether’le küçük bir işbirliği içinde gerçekleştirmiş oldukları bu çalışma Maslow’un hayvanlarla yürüteceği son deneysel çalışma olacaktı. Bu çalışma esasen Maslow tarafından oluşturulmuş ama Grether ve bir asistan tarafından Madison’daki yeni Primat laboratuvarında 1935 sonbaharında yürütülmüştü. On bir maymunu kapsayan sınırlı ölçekli araştırmanın amacı “iki ayrı durumun sentezini içeren ve araç kullanılmasını gerektirtmeyen bir [öğrenme] probleminin çözümünün” incelenmesiydi. Araştırma bulguları primatların, prob-

lem çözüme yetenekleri bakımından belirgin ölçüde özel farklılık gösterdiğini doğrulamıştı. Diğer bir deyişle, bazı maymunlar diğerlerinden daha akıllıydı.

Maslow bu arada insan cinselliği ve egemenliği konusundaki görüşmelerini sürdürüyordu. 1937 Ocağında yaklaşık yüz kadın ve on beş erkekle görüşmelerini tamamlamıştı. Yeni oluşmaya başlayan bulguları hakkında yazacağı çok sayıdaki makalenin birincisini bu ay yayınlatacaktı. “Egemenlik Duygusu, Davranış ve Statü” adını taşıyan bu makalede, insanların toplumsal davranışlarının bu üç özelliğini öncelikli olarak tanımlıyor ve altını çiziyordu. Varmış olduğu sonuçları kısaca özetlemenin yanı sıra, insan egemenliğinin hassas olarak incelenmesine ilişkin uygulamalı bilimsel problemi de tartışıyordu. Belki de en ilginç olan husus, egemenlik duygularımızın derecesinin, çalışma ve evlilik dâhil, gündelik yaşamımızı nasıl etkilediği üzerine de kafa yormasıydı. Toplumsal değerlerin kadın-erkek ilişkilerinin oluşmasındaki etkisini vurguluyor ve şu gözlemde bulunuyordu: “Kültürümüzde, (egemen olmayan) ‘hanım hanımcık’ biri olmak için kadınların çoğunun aldığı çok belirgin eğitim, etkisini sonradan sonsuza dek sürdürmektedir.”

Maslow makalesini, maymunlarda ve insanlarda ortak olan pek çok toplumsal davranış biçimini belirterek sonlandırmıştı. Kültürün, toplumsal davranışlarımızın belirlenmesi üzerindeki etkisini vurgulamasına karşın şunları yazmıştı:

“Egemenlik ve boyun eğmenin, evrensel boyutta çok sınırlı sayıda ifade edilme biçimi olduğunun belirtilmesi önemlidir. Örneğin, araştırma sonuçlarına göre, dünyada hiçbir grupta bir başkasının önünde diz çökme, eğilme ya da secdeye yatma egemenlik ifade etmemektedir. Bu ve benzeri davranış biçimleri, herhangi bir toplumsal [ya da] kişisel anlam ifade etmeleri durumunda, *sadece* boyun eğme anlamına gelmektedir. Aynı eğilim (egemen hayvanın boyun eğen hayvanın üstüne çıkması şeklinde) maymunlarda da [vardır] ve bu durum da, bu eğilimin görünenden çok daha derin bir anlam taşıdığının [göstergesidir].”

Maslow insanın, doğası gereği belirli bir biyolojik öze sahip olduğunu ve kültürel ve tarihsel kuvvetlerin bu özü etkileyebile-

ceklerini ya da değiştirebileceklerini ama onu tümden geçersiz kılamayacaklarını işaret ediyordu. Maslow, meslek yaşamının bundan sonraki aşamalarında, doğuştan gelen duygusal ve ruhsal kapasitelerimizin önemini vurgulamaya devam edecekti. Ama ilk olarak, çok daha moda olan bir toplumsal bilim doktrini olan kültürel göreliliği kucaklayacaktı.

Maslow bundan sonraki birkaç yıl içinde, kadınlarla yüz yüze yaptığı görüşmelere dayanan pek çok araştırma yayımladı. İlki 1938 Ocak ayında yayımlanmak için gönderilmiş ve ancak sonraki yıl yayımlanmıştı. “Kadınlarda Egemenlik Duygusu, Kişilik ve Toplumsal Davranışlar” adlı araştırması, egemenlik duygularının, insanın kişiliğinin işlevsellik kazanması ve ilişki kurması üzerindeki öneminin vurgulanmasını amaçlıyordu. Maslow utangaçlık, keingenlik, tutukluluk, alçak gönüllülük ve kalıplaşmış biçimde davranmak gibi buna ilişkin olan özellikleri ortaya koymuştu. Bunlar ve toplumsal davranışların diğer özellikleri bakımından, kadınların egemenlik duygularının kendilerine özgü derecesi onların gündelik yaşamlarını büyük ölçüde etkiliyordu.

Egemenlik duyguları yüksek olan kadınlar toplumsal bakımdan daha zgr oluyordu, özgüvenleri yüksekti ve başkalarının karşısında çok ender olarak utangaçlık çekiyordu. Bu tür kadınlar, Maslow’un ilgisini çekecek biçimde, cinsellik dâhil alıřılmadıķ ölçüde serbest davranıyorlardı. Arkadaş olarak alışagelmedik insanları seçiyorlardı ve “bayanların” aile ortamlarında ya da işyerlerinde nasıl davranması gerektiğine ilişkin genel geçer klişeleri de hor görüp reddediyorlardı. Egemenlik duyguları düşük olan kadınlar ise, bunun tam tersine, cinsellik ya da diğer her türlü davranışlarında çok daha utangaç, edilgen, keingen ve sıradan şekilde davranıyordu.

Maslow 1940 yılında, niversiteli kadınlar arasındaki (artık özsaygı olarak adlandırmaya başladığı) egemenlik duygusunun nesnel olarak ölçülmesi için geliştirilmiş olan Toplumsal Kişilik Envanteri adlı yeni testi hakkında bilgiler yayımladı. İki yıl sonra Stanford niversitesi tarafından yayımlanan ve ticari olarak dağıtımı yapılan bu test psikoloji araştırmalarında yaygın şekilde kullanılmaya başlandı. Önceden görüşme yaptığı 140 kadından sadece 18’ini izleyip bulabilmiş ve üzerlerinde test uygulayabilmişti.

“Kadınlarda Özsaygı (Egemenlik Duygusu) ve Cinsellik” Maslow’un kadınların kişiliği üzerine yayınlanmış son eseri idi. Görüşmelerini ve test çalışmalarını tamamlamasından yaklaşık üç yıl sonra, 1942 yılında yayımlanmıştı. Elde etmiş olduğu sonuçları sunmak için niçin bu kadar beklemiş olduğu bilinmiyor; yeni işi ve artan ailevi sorumlulukları kendisini yavaşlatmış olabilir.

Gerekçeleri inceden inceye düşünülmüş olan bu makalesinde Maslow’un araştırma maharetleri en uç noktasına varmıştır. Kadınların, başkalarıyla gelişigüzel şekilde cinsel ilişkiye girme sıklıkları dâhil cinsel davranış ve uygulamalarını değerlendirmek için çeşitli yöntemler kullanmıştır. Amerikan toplumsal gelenek ve görenekleri 1930’ların sonlarından bu güne değişiklik göstermiş olsa da, Maslow’un yaptığı gözlemler bugün bile temel geçerliliklerini korumaktadır. Aslına bakılırsa, yazar Betty Friedan, 1960’ların başlarında, Maslow’un seksolojik çalışmalarından Freudcu yaklaşımdan farklı bir biçimde ve feminist yaklaşımı psikolojiyle bağdaştırmak amacıyla yararlanmıştır.

Kısaca belirtmek gerekirse, Maslow kadınların, cinselliği, egemenlik duygularına bağlı olarak hem çok farklı biçimde uyguladıklarını hem de çok farklı şekilde algıladıklarını bulmuştu. Yüksek derecede egemen olan kadınlar sekse sıradan bir şeymiş gibi yaklaşıyor, onu özünde keyif alınacak, fiziksel bir uygulama olarak görüyorlardı. Evli ya da bekâr olmalarına bağlı olmaksızın, cinsel olarak hissettiklerini, ya mastürbasyon ya da cesaret isteyen sevişme biçimleri kullanarak çok farklı şekilde hem tanıma hem de uygulama eğilimi gösteriyorlardı. Egemenlik düzeyleri yüksek olan kadınlar aynı zamanda homoseksüel ya da diğer cinsel yaklaşım biçimlerine daha fazla eğilim gösteriyor ve çıplaklığı daha rahat kabullenebiliyorlardı. Bunun tam tersine, orta ölçüde egemen olan kadınlar ise cinsel yaklaşım ve davranışlarında oldukça basmakalıp davranıyordu. Şayet evlilerse cinselliklerini kocalarıyla fiziki olarak sevişme yoluyla isteyerek ifade ediyor, aksi takdirde cinsel konulara çok az ilgi gösteriyorlardı. Egemenlik seviyeleri düşük olan kadınlar için evlilikte cinsellik hiç de keyif vermeyen bir görev olarak görülüyordu; eğer bekârlarsa, seksi uhrevi, romantik, “sonsuzluğa kadar mutluluk” olarak görüyor, fiziksel çıplaklık ve erotizmden ise iğreniyorlardı.

Bu nedenle Maslow için “pratikte cinsellik ve sevişme teknikleri hakkında yazılmış olan tüm kitaplar, aynı aptalca hatayı yapıp, bütün kadınların cinsel beklentilerinin aynı olduğunu varsayıyordu. Daha da garibi, cinsel uygulamalardan sanki mekanik bir şeymiş, duygusal değil de sanki fiziksel bir faaliyetmiş gibi söz etmeleri idi.”

Maslow’un iddiasına göre, toplamış olduğu veriler evlilikte mutlu olunması için önemli çıkarımlar sağlayacaktı. Cinsel ilişkilerinin her ikisi için de tatminkâr olabilmesi için karı ve kocanın egemenlik derecelerinin eşit olması gerekiyordu. Aksi takdirde çiftler, evliliğin bu yönünü çok farklı şekilde algılayıp yaşayacaktı ve ortaya ciddi sorunlar çıkabilirdi.

Maslow aynı zamanda, kadının ne kadar egemen olursa cinsel davranış, arzu ve deneyimlerini ortaya koyma açısından da o denli arzulu ve hatta hevesli olacağını belirtmişti. Bu yüzden, gönüllülere dayanan her tür seksolojik araştırmada “egemenlik duyguları yüksek olanlar her zaman ağır basacak ve bu nedenle de bu tür araştırmalarda nüfusun [büyük çoğunluğundaki] bekâretini kaybetme, mastürbasyon, gelişmiş güzel şekilde cinsel ilişkiye girme, homoseksüellik vs. oranları da hatalı şekilde yüksek çıkacaktı.” Deneklerin kimliklerinin gizli tutulduğu anketlere dayanan araştırmaların güvenilirliği bile kuşkulu olacaktı “çünkü egemenlik duyguları düşük olan bireylerin büyük çoğunluğu, büyük olasılıkla, kendilerine gönderilmiş olan soru formlarını iade etmeyeceklerdi.” Maslow ve çok popüler olan verileri hemen hemen tümüyle gönüllülerin raporlarına dayanan seksolog Alfred Kinsey, 1940’lı yılların ortalarında bu konu üzerinde çok büyük bir husumet yaşayacaktı (9. Bölüme bakınız).

Maslow, insan cinselliğinin psikolojisine gösterdiği ilginin doruklarına çıktığı dönemde, başka birçok önemli araştırma da yapıyordu. Uygulamak istediği şeylerden biri, bu çok eski ama bir o kadar da az anlaşılmış olan toplumsal-cinsel faaliyetin niteliği hakkında ayrıntılı görüşlerini almak üzere hayat kadınlarıyla söyleşiler yapmaktı. Bir başka tasarı ise erkeklerin cinselliğinin ve bunun, egemenlik duygusu ve egemenlik davranışı özellikle olan ilişkisinin araştırılmasıydı. Maslow, bu ilişkinin, hem erkekler hem de kadınlar için geçerli olduğunu düşünüyordu;

birey ne kadar egemense, o ölçüde de seçici olmayan biçimde cinsel ilişkide bulunabiliyordu. “Seks bir tür egemenlik ya da boyun eğme davranışı ya da en azından, egemenlik-boyun eğme ilişkisinin ifade edildiği bir mecra haline [gelebiliyor]” diyecekti. Bu konunun Amerikan siyasal arenasında, Kennedy kardeşlerin çok sayıda kadınla cinsel ilişkiye girme davranışlarının ortaya çıkmasından bu yana yaratmış olduğu büyük ilgi düşünülecek olursa, Maslow’un güçlü ve uzun vadeli bir girimde bulunması büyük bir olasılıktı. Ancak hiçbir zaman böyle bir girişimde bulunmadı. Birleşik Devletlerin İkinci Dünya Savaşına girmesinden hemen sonra, en önemlisi insan motivasyonunun ve kendini gerçekleştirmenin doğası olan çok daha dünyevi kaygılarla hareket edecek ve seksoloji araştırmalarını bırakacaktı.

Aynı zamanda, seksoloji araştırmalarında kendisine çok farklı bir perspektif kazandıracak olan bir aydınlanma da yaşamıştı. Çok daha sonraları anımsayacak olduğu üzere:

“Bir gün bir anda, entelektüel bakımdan, seks hakkında dünyada yaşamış bütün insanların bildiği kadar çok şey bildiğim dank etti kafama. Yazılmış olan her şeyi biliyordum, bana mutluluk veren keşifler yapmıştım. Sonra bir anda kahkahlara boğuldum. İşte ben, büyük seksolog, burada duruyordum ama bir tanesi hariç hiçbir kalkık penis görmemiştim ve bu da benim kuşbakışı görüşümden ibaretti. Bu burnumu sürtmüştü büyük ölçüde.”

Maslow’un Teachers College’da çalıştığı dönemde Thorndike kalp rahatsızlığından ötürü tedavi altındaydı. Doktoru, özellikle işle ilgili olarak aşırı çaba göstermemesi gerektiğini sıkı sıkıya öğütlemişti. Maslow, yağmur yağın bir pazar günü, öğleden sonra, bazı araştırma analizleri yapmak üzere Eğitim Araştırmaları Enstitüsü’ne gelmişti. Kimseciklerin bulunmadığı binaya girerken, Thorndike’in da içeri girdiğini görünce çok şaşırılmıştı.

Thorndike, süklüm püklüm biçimde, sadece sütunlara rakam girmek ve diğer matematik hesaplamaları yapmak için orada bulunduğunu açıkladı. Açıkladığına göre bu tür işlerden hoşlanıyordu ama yönetim görevleri kendisini ham verilerle uğraşmaktan alıkoyuyordu. Pazarları asansörler çalışmadığı için Thorndike

merdivenlere yönelmişti. Maslow’a göre, yemesi yasak olan kura-biyeleri yerken yakalanmış bir çocuğun bakışları vardı gözlerinde.

Thorndike, becerikli asistanına 1937 yılında sabit bir iş bulması konusunda yardımcı olmaya çalışacaktı. Yakınlardaki bir üniversitede bir pozisyon açılmış ve Thorndike, gerekli olan önerileri Maslow’un adına kendinden emin bir biçimde yapmıştı. Yahudi geçmişinden ötürü Maslow’un hiçbir şekilde düşünül-meyeceğini öğrendiğinde hem şaşırılmış hem de öfkeye kapılmıştı. Hoşgörülü bir insan olan Thorndike’in şaşırması gereksizdi. Kendi işvereni olan Columbia Üniversitesi, birkaç “göstermelik” Yahudi profesör dışında, fakültedeki bordrolu pozisyonları, bütün Yahudilere sürekli olarak yasaklıyordu. İngilizce departmanı gibi bazı departmanlarsa bir Yahudi’ye iş vermeyi reddediyordu.

Neyse ki Maslow’un, Thorndike’in gerektiğinde onu yaşa-mının sonuna dek destekleme sözünün içtenliğini sınamasına gereksinimi kalmadı. Uygunluk üzerine yaptığı çalışmalarından ötürü daha sonraları ünlenecek olan Solomon Asch’in yardımıyla Brooklyn College tarafından işe alındı. Maaş çok düşüktü ve çok düşük bir akademik derece olan hocalık düzeyindeydi (öğretim elemanından daha düşük bir dereceydi) ama tam zamanlı, daimi kadrolu bir pozisyondu. New York City’nin belediye üniversitesi sisteminin bir parçası olan Brooklyn College, o günlerde, ülke-deki çok sayıda Yahudi’ye iş olanağı sağlayan birkaç kuruluştan birisiydi. Prestijli bir yer değildi ama en azından tanındık bir bölgedeydi. Maslow ve Bertha, 1937 Şubatında başlayacak olan yeni görevi için Brooklyn’deki bir apartman dairesine taşındılar.

Birlikte geçirdikleri bir buçuk yıl boyunca Thorndike’in Mas-low üzerinde çok fazla entelektüel etkisi olmamıştı. Buna kar-şın, Maslow’un Eğitim Araştırmaları Enstitüsü’ndeki pozisyonu gelişmekte olan kariyerinde bir dönüm noktası olmuştu. Resmi hiçbir görevi olmayan üst düzey araştırma asistanı olduğu için çok sayıda yeni ilgi alanında keşifler yapmaya ve yayımlanmak üzere yarım düzineden fazla makale yazmaya zaman bulabilmiş-ti. Prestijli Columbia Üniversitesi’yle olan bağlantıları Maslow’a daha yaşlı, daha oturmuş psikoloji meslektaşlarıyla tanışma or-tamı sağlamıştı. Thorndike’la başka bir zaman tanışmış olsaydı,

Maslow belki de çok daha işbirlikçi bir yapıya sahip olacaktı; ama 1935 yılında bağımsız bir profesyonel kimlik oluşturmaya henüz başlamıştı ve kendi araştırma ve bilimsel inceleme yapma programını oluşturma konusunda istekliydi. Ama Maslow, mizacı gereği, uzun süreyle bir başkasının egemenliği altına girecek birisi değildi. Yaptığı hemen her şeyi tek başına yaptığını hissetmesi gerekiyordu.

Maslow sonraları, Thorndike'in niyeti iyi ama etkisi yetersiz olan "İnsan Doğası ve Toplumsal Düzen" projesinde tutarlı bir toplum felsefesi oluşturmamasından pişmanlık duyduğu yorumunda bulunacaktı. Ama Thorndike'in çarpıcı iyilikseverliği ("Neredeyse bir melek olduğunu düşünüyorum") ve bunun Büyük Buhran yıllarındaki önemi, Maslow'un Eğitim Araştırmaları Enstitüsü'nde başına konmuş olan en büyük talih kuşuydu.

Psikolojik Evrenin Merkezinde

[New York City'ye geri dönmek] karanlıktan aydınlığa çıkmak gibi bir şeydi. Çiftlikte yetiştirilmiş bir çocuğun Atina'ya gitmesi gibiydi. Avrupalı ve Amerikalı büyük fikir babalarının çoğu genç bir öğrencinin bile emrine amadeydi ve göstermiş oldukları iyilik ve tahammül gücünden dolayı bunların çoğuna teşekkür borçluyum. Hocaları ve arkadaşları bakımından hiçbir genç insan benim kadar şanslı olamamıştır.

—ABRAHAM MASLOW

MASLOW, WISCONSIN'DE geçirdiği yedi yılın ardından New York City'ye geri döndüğünde büyük bir heyecan duymuştu. İçine kapanık bir gençken bile New York'un o eşsiz entelektüel kaynaklarından beceriyle yararlanmıştı. Columbia'da Thorndike'la birlikte yürüttüğü araştırma pozisyonu ve Bertha'yla birlikte Upper West Side'da taşındıkları rahat apartman dairesinden sonra Maslow bakış açısını genişletmeye başlayabilirdi. DeneySEL psikoloji alanındaki eğitimini takdir etmekle birlikte, bu eğitimin entelektüel açıdan bir anlamda sınırlı olduğunu görmüştü; Orta Batı'daki profesörleri, onun Freud, Alfred Adler ve Gestaltçı psikologlar gibi Avrupalı çağdaş düşünürlere yönelik ilgisini küçümseyerek dar kafalı davranmışlar ve hatta bazen de yabancı düşmanlığı yapmışlardı. Artık New York'a geri dönmüş olduğu

için, ilgisini çeken konuların peşinden üniversitedeki bölümün ihtiyaçlarından çekinmeden koşabilecekti.

Yokluğunda, New York City tarihinde hiç olmadığı biçimde bir entelektüel söylem merkezi haline gelmişti. Hitler'in iki yıl öce Almanya'da başa geçmesinden bu yana, önde gelen toplum bilimciler ve psikanalistler dâhil olmak üzere pek çok bilim insanını Orta Avrupa'dan Birleşik Devletlere sürekli olarak göç etmişti. New York 1935'lerin ortasında, çok canlı bir yabancı ülke doğumlu toplumsal düşünürler topluluğuna ev sahipliği yapıyordu.

Bu, tarihsel bakımdan eşi benzeri görülmemiş bir durumdu ve Maslow bunun farkındaydı. Yerleştikten hemen sonra cansiperane biçimde bu kişilerin çoğunun peşinden koşmuştu. Adler gibi bazıları çok ünlüydü; Erich Fromm gibi diğerleri ise henüz pek tanınmıyordu. Ama Maslow için ünlü olmaları önemli değildi. Sonraki birkaç yıl içinde, hoca ve akıl hocası seçiminde içgüdüsel bir mükemmeliyetçilik duygusu geliştirecekti.

Maslow 1935 ile 1940 yılları arasında psikanaliz alanında Adler, Fromm ve Karen Horney'le, Gestalt psikolojisi ile nöropsikiyatri alanlarında ise Kurt Goldstein, Max Wertheimer ve Kurt Koffka ile hem tanışma hem de birlikte çalışma olanağı bulacaktı. Ayrıca düzinelerle başka göçmen toplum bilimcilerle ve psikanalistlerle de yakınlaşacaktı. Akıl hocalığı yapanların hepsi ona bir ölçüde farklı yaklaşacak ama hepsi, ilerlemekte olan kariyeri ve düşünce sistematigi üzerinde büyük etki yaratacaktı. Maslow, çok yerinde bir şekilde "psikolojik evrenin merkezi" olarak tanımlamış olduğu bu harikulade deneyime, hep nostaljik bir düşkünlük ve minnettarlıkla yaklaşacaktı:

"Freud ve Jung'la hiç karşılaşmadım ama Adler'le, cuma akşamları seminer verdiği evinde tanıştım ve onunla pek çok kez konuştum... Avrupalı düşünürlerin en üst kaymak tabakası Hitler'den kaçıp göç ederken tarihsel bir kazayla New York City'de bulunmamdan dolayı, bu güne dek yaşamış herkese göre, hem resmi hem de gayri resmi en iyi hocalara sahip olduğumu söylemek galiba en doğrusu olacak. O günlerde New York City harika bir yerdi. Atina'dan bu yana böyle bir yer görülmemiştir. Ve sanırım hepsini şu veya bu şekilde tanıyordum.

New York 1930'ların ortalarından sonlarına kadar Atina gibi bir yer olduysa, Parthenon'u da muhtemelen New School for Social Research (Yeni Toplumsal Araştırmalar Okulu) olmuştur. Maslow'un anılarına göre, Bertha'yla birlikte geçirdiği kadar bir zamanı bu okulda geçirmiştir. Maslow'un sık sık kapısını aşındırdığı yıllarda New School, hem fakültelerinin kalitesi hem de entelektüel ortam yaratan atmosferiyle saygıdeğer bir yerdi. Avrupa'nın en büyük toplumsal düşünürlerinin Amerika'daki ana çekim merkezinin Harvard, Princeton ya da Columbia gibi saygıdeğer, ivy (sarmaşık) kubbesi altında olan bir üniversite değil de, ne araştırma tesisi ne de lisansüstü eğitim programı bulunan ve yetişkinlerin eğitime yönelik olan bu yeni ve hemen hiç bağış almayan okul olması ironiktir.

1919 yılında kurulmuş olan New School, New York'un Chelsea bölgesinde, Broadway'in batısında ve Yirmi üçüncü Caddenin güneyindeki bir dizi kumtaşı malikânenen oluşuyordu. New School başından beri radikal düşünürler için sığınılacak bir liman olmayı amaçlıyordu ve tarihçi Charles Beard ve sosyolog Thorstein Veblen gibi mümtaz yeteneklerle öğünüyordu. Verilen hemen tüm dersler kamu yönetimi, toplumbilim ve sosyal hizmet alanlarındaydı ve öğrencilerinin çoğunluğu da, çalıştıkları işlere ilişkin araştırmalar yapıp ek kredi peşinde koşan üniversite mezunlarından oluşuyordu. Akademik alandaki yetkinliğine karşın kurulduğu bu ilk yıllarda önemli mali sorunlarla karşılaşmış ve 1922 yılında da, kapsamlı bir yeniden yapılanma gerçekleştirilene dek faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmıştı.

Aynı yıl, üstün yetenekli ve uzak görüşlü genç bir akademisyen olan ve *New Republic* dergisinde yönetim kurulu üyeliği ile gazetecilik yapmış ve çeşitli saygın üniversitede profesör olarak görev almış olan Alvin Johnson direktör olarak atanmıştı. New School onun yönetimi altında büyümeye başlamıştı ve 1927 yılında da okulun kendi binasına geçme kararı almıştı. New School, Greenwich Village'in köşesinde, 66 West Twelfth Street adresindeki yerinde 1931 Ocağında kapılarını açmıştı. Çevrede bulunan kitabevleri, sanatçıların tavan arası, stüdyo tipi daireleriyle ucuz restoran ve barları, New School'un yaratıcı öğretimi için bohem bir ortam sağlıyordu. New School kısa süre içinde, kültürlü New

Yorklular arasında, akademik komşuları olan New York Üniversitesi ve Cooper Union'a nazaran Village'ın gerçek entelektüel merkezi olarak ün yapmıştı.

New School, 1933 sonbaharında, sadece dört ya da beş tam zamanlı fakülteye sahip, yetişkinlerin eğitimiyle çağdaş sanatlara ayrılmış ve ana işlevi deneyler yapmak olan bir kuruluştur. Mali ödeme gücüne kavuşmuş ve toplum bilimleri, felsefe ve güzel sanatlar alanlarında yaptığı bilimsel katkılardan ötürü kabul görmeye başlamıştı. Okulun lobisinde Thomas Hart Benton ve Jose Clemente Orozco'nun çarpıcı duvar resimleri vardı.

Aynı yılın Nisan ayında, Naziler Almanya'daki üniversite kadrolarındaki tüm Yahudi ve sosyalist bilim insanlarını kovmuş ve Johnson da bunun New School için bir fırsat oluşturduğunu görmüştü. Altı ay içinde, en seçkin göçmen bilim insanlarından, önce on ikisini, sonra da yirmisini New School'a katmak için gerekli olan parayı sağlamıştı. Bunlara yer temin etmek amacıyla, New School içinde *Sürgündeki Üniversite* adı verilen özerk bir araştırma enstitüsü oluşturmuştu. Johnson, bir grup Alman toplum bilimcisinin Birleşik Devletlere naklini bu şekilde gerçekleştirmiş ve New School'u, toplumbilimsel düşüncenin ana kurumlarından biri yapma konusunda on yıldan uzun bir süre önce vermiş olduğu sözü yerine getirmişti.

New School, sonraki on yıl boyunca, dünyadaki en sıra dışı entelektüel meclislerinden biri haline gelecekti. Avrupa ve Amerika'nın her yöresinden gelen toplum bilimciler, felsefeciler ve sanatkârlar yirminci yüzyılda karşılaşılan temel sorunlarla boğuşuyordu. Göçmen bilim insanlarına kucak açma konusunda oldukça soğuk davranan büyük Amerikan Üniversitelerinin çoğunun tam tersine, New School tam anlamıyla gerçek bir sığınacak liman olmuştu.

1933 ve 1934 yıllarında gelmiş olan ilk on iki göçmen, Sürgündeki Üniversite'ye kendine özgü yapısını kazandırmakla sorumluydu. Hemen hemen tümü, laik Yahudi geçmişleri olan Alman erkeklerden oluşuyordu (aralarında tek bir kadın vardı). "Kuramsal" değil ama ampirik yönelimli felsefecilerdi. Siyasal yönelimleri bakımından son derece antifaşistlerdi ve değişen ölçülerde ortanın solundaydılar. Siyasal göçmenler sonuç olarak

New School ile bütünleştiler ve Toplumsal ve Siyasal Bilgiler Lisansüstü Fakóltesi'ni oluşturdular. Aralarındaki tek psikolog, arkadaşı Horace Kallen ile birlikte New School'un felsefe ve psikoloji alanlarındaki lisansüstü programının oluşturulmasına katkıda bulunmuş olan Max Wertheimer'di.

Johnson, Avrupalıların oluşturduğu fakóltenin, tecrit edilmiş bir yabancı bölgesi olmasını önlemek istiyordu. Bu nedenle de, New School'un bütün fakólterinin katıldığı disiplinler arası haftalık bir toplantı olan Genel Seminer'in düzenlenmesine yardımcı olmuştu. Genel Seminer, her defasında, bütün fakólterin ortaklaşa olarak seçtiği, örneğin Alman ve İtalyan faşizminin yapısı gibi tek bir konuyu araştırıyordu.

Johnson, Genel Seminer'in kazandığı başarıdan cesaret almış ve Social Research (Toplumsal Araştırma) adlı bir bilimsel dergiye sponsorluk yapılması konusunda katkıda bulunmuştu. Bu seminer, çok sayıda fakólte üyesine, toplum bilimlerinde yöntembilim konusuna odaklanacak ikinci bir düzenli toplantı yapılması konusunda esin kaynağı olacaktı. 1933'ten 1943'e kadar Wertheimer'in yönettiği bu yöntembilim seminerleri, değerlerin araştırılması ve epistemoloji gibi çok daha geniş kapsamlı, çok daha felsefi konuları araştırarak oldukça siyasi yönelimli olan Genel Seminer'i tamamlayıcı bir rol üstlenmişti. Yaratıcı bir hoca ve parlak bir bilim insanı olduğu için, bütün New School fakólterleri Wertheimer'in seminerine katılıyordu.

Maslow, New York'ta tanışmış olduğu bütün siyasi göçmen akıl hocaları arasında, en ilham verici hocası olarak Wertheimer'i (1880-1943) el üstünde tutmuştu. Maslow onu sadece keskin zekâsından ötürü değil, göstermiş olduğu içtenlik, nezaket ve alçakgönüllü davranışlarından, kendini gerçekteşiren insanın yaşayan bir örneği olduğu için de saygıdeğer buluyordu. Maslow Wertheimer'i kendi kariyeri üzerinde çok önemli addettiği için, Wertheimer'in yaşamını ve çalışmalarını ayrıntılı olarak incelemek yararlı olacaktır.

Prag'da, orta sınıf bir Yahudi ailesinin ferdi olarak dünyaya gelmiş olan Wertheimer önceleri hukuk okumak istemiş ama kısa süre sonra Prag, Berlin ve Würzburg'da okuduğu felsefe ve psikolojiye dönmüştü. Doktorasını 1904'te yaptıktan sonra bir

dizi Avrupa kuruluşunda araştırma yapmış ve 1910 yılında da, saygın Frankfurt Üniversitesi'ne katılmıştı. Toplumsal felsefeleri arasında Karl Mannheim ve Paul Tillich vardı. Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü, Theodore Adorno, Max Horkheimer ve sonraları da genç Erich Fromm gibi önemli bilim insanlarıyla övünç duyuyordu. Frankfurt Üniversitesi bir belediye okulu olduğu için merkezi denetime tabi değildi, bu nedenle de, 1920'lerin sonlarında Weimer Almanya'sının kozmopolit yapısına karşı düzenlenen tutucu karşı saldırı sırasında Yahudi bilim insanları-na sığınılacak bir liman sağlayabilmişti.

Wertheimer, Frankfurt'ta, etik ve mantıktan deneysel psikolojiye, müziğe ve ilkel kültürlerin diline varan konularda yazılar yazan cana yakın ve eklektik bir bilim insanıydı. Ününü Gestalt psikolojisinin kurucusu olmasına borçluydu. Bu önemli yaklaşım, görünür hareketin algılanması (perception of apparent movement) hakkında 1912'de yazılmış olan ünlü deneysel makaleden kaynaklanmıştı. Wertheimer, (Gestalt psikolojisinin ortak kurucuları olarak dünya çapında ün kazanacak olan) meslektaşları Kurt Koffka ve Wolfgang Köhler'le birlikte çok kısıtlı sayıdaki bulgulardan hareketle, insan algılaması üzerine bir sürü araştırma yapmıştı. Bulguları Wertheimer'ı, yeni ve güçlü bir insan bilişi kuramı oluşturmaya yöneltmişti. Düşünme ve algılamada gestaltın ya da "bütünsel olanın" öneminin altını çizmiş olduğu için yaklaşımına da Gestalt psikolojisi adını vermişti.

Wertheimer'in iddia ettiğine göre insanlar içgörülerıyla -"işte bu" şeklindeki çözüm bulma deneyimi yoluyla- öğreniyordu, Pavlov ve Watson gibi davranışçıların direttikleri deneme ve yanılma yoluyla değil. Wertheimer, "işte bu" şeklindeki çözüm bulma deneyiminin yarattığı şeyin bir gestaltın -bir bütünselliğin, anlamlı olan bir yapının- anlık olarak algılanması olduğunu ileri sürüyordu. O ve meslektaşları, görüntü ve sesleri ne tür işlemlerden geçirdiğimize ilişkin kuramlarını kanıtlamak amacıyla pek çok zeki deney oluşturmuşlardı. Bunlardan kocakarı/güzel kadın ve vazo/insan yüzü resimleri gibi bazıları, algılama ilkelerini gösterebilmek için hâlâ kullanılmaktadır. Bir başka ilginç gösteri ise tamamlanmamış melodidir. Wertheimer ve birlikte çalıştığı kişilerin önerilerine göre, işitsel-algısal gestaltlar oluş-

turduğumuz için, çoğumuz sadece birkaç nota duyduktan sonra melodileri anında hatırlayabiliriz.

Köhler, 1917 yılında, insansı maymunlarla (kuyruksuz maymun) yaptığı ünlü araştırmasını tamamlamış ve bu tür maymunların da öğrenme sırasında “işte bu” deneyimi yaşadıklarını göstermişti. Yöntemi, kafese konulmuş olan maymunun uzanamayacağı bir mesafeye bir hevenk muz yerleştirmek ve onun yanındaki yere de bir sopa koymaktı. Muzlara çıplak elleriyle uzanamaya çalışıp bunu başaramayan hayvan bir anda sopayı alıp muzlara vurarak düşürüyordu. Bu sevimli deney, sayısız küçük aşamalardan geçerek değil de içgörülerimizle öğrendiğimizi öngören Gestalt görüşüne çok fazla güç kazandırmıştı. Hem davranışçı hem de Gestaltçı görüşler, yıllar sonra, öğrenme konusunda yaptıkları geçerli katkılardan ötürü psikoloji tarafından kullanılmaya başlayacaktı.

Wertheimer 1920’lerin ortalarında, bütünün, hemen her zaman onu oluşturan parçaların toplamından farklı olduğuna yönelik Gestaltçı aksiyomu içeren felsefi bir görüş oluşturmaya başlamıştı. “Toplamda meydana gelen şeyi, parçaların yapısının ya da bunların birleşme şeklinin oluşturmadığı, tam tersine, bu bütünün herhangi bir parçasında oluşan şeyin o bütünselliğin içsel yapısal yasaları tarafından belirlendiği doğal durumlar mevcuttur.” Wertheimer’in bir dersinde dinleyicilerine anlatmış olduğu üzere tüm Gestalt psikolojisi bu formülasyonda gizlidir.

Aynı zamanda, insanlardaki farkındalık özelliğiyle onun dış gerçekliği kavrama şeklinin anlaşılmasını sağlayacak yeni bir bilimsel yöntem önermişti. Tümdengelimci mantığın, dünyanın kavranılmasına yönelik tek ve hatta en önemli araç olamayabileceği konusunda ısrarlı davranmıştı. Senfoni dinleyen insan analojisini göstermişti. Keman, fagot ya da davul gibi ayrı parçaların mantıksal analizini yapmaya ne kadar çalışırsanız çalışın bir Beethoven senfonisinin tasarımı ortaya koyamazdınız ama bütünü dinlemek, ayrı parçaları açıklığa kavuşturabilirdi. Wertheimer, bir içsel “merkezileştirme” işlemi de içerdiği için, gestaltlarla düşünmeye çalışmanın en etkin öğrenme biçimi olduğunu da düşünmüştü.

Wertheimer, 1933 yılında, Hitler’in Almanya şansölyesi olarak atanmasından ve Nisan ayındaki üniversite tasfiyelerinden

kısa süre önce, Hitler'in radyo konuşmalarının bir bölümüne kulak misafiri olmuştu. Bu konuşmayı birkaç dakika dikkatle dinledikten sonra karısıyla birlikte Almanya'yı ertesi gün terk etmeye karar vermişlerdi. Çocuklarını, Hitler'in şansölye seçilebileceği bir ülkede yetiştirmek istememişti: Hitler'in gestaltını anlamıştı. Aile Çekoslovakya'ya göçmüş, New School yetkilileri de birkaç ay sonra Wertheimer'e ulaşmıştı. Aynı yılın Eylül ayında New School'daki fakültesine katılmıştı.

Wertheimer, on yıl sonraki ölümüne dek, Psikolojideki Temel Sorunlar, Müzik ve Sanat Psikolojisi, Öğretme ve Öğrenmenin Gestalt Psikolojisi, Mantık ve Bilimsel Yöntem ve Daha Doğru Düşünme Üzerine dâhil olmak üzere New School'da her düzeyde psikoloji ve felsefe okutmuştu. Birçok seminer de vermiş ve Karen Horney'le birlikte Güç, Egemenlik ve Özgürlük üzerine kışkırtıcı bir ortak çabada da bulunmuştu. İngilizcesi iyi olmadığı için derslerinde vurgulama yapmak amacıyla bazı günler bir piyano kullanmıştı.

Maslow'un 1935 yılında kendisine ilk kez ulaşmasından itibaren Wertheimer özel ve ufuk açıcı bir hoca olmuştu. Maslow'un çalışmalarına olan ilgisine canı gönülden ve içtenlikle yaklaşmış ve aralarında yakın bir baba-oğul ilişkisi doğmuştu. Wertheimer, oldukça katı Alman ruhlu olan meslektaşlarının çoğunun tersine, ders verirken bazen çok heyecanlanır, hatta konuyu vurgulamak için sıranın üstüne çıktığı bile olurdu. Dershane dışında da aynı şekilde teklifsizce hareket eder ve Maslow'la diğer meslektaşları kendisini ziyarete geldiğinde çocuklarıyla yerde oynamaktan çekinmezdi. Harika bir nüktedanlığa sahipti ve hem kendisine hem de olaylara iyi tarafından bakmayı bilirdi.

Maslow Wertheimer'i o denli dahi bir psikolojik düşünür olarak görmüştü ki, psikolojiye giriş derslerine girmeyi yıllarca sürdürmüştü. Maslow'un Wisconsin'de bulunan psikoloji profesörlerinin tersine, Wertheimer, en üstün Avrupa geleneklerine uygun olarak tarih, felsefe ve güzel sanatlar alanlarında engin bir bilgi birikimi sergilemişti. Wertheimer, örneğin "İnsanlar birbirlerine karşı niçin daha etik davranmaz?" gibi felsefi soruları, motivasyon ve bilişin doğası gibi çağdaş psikolojinin güncel sorunlarına bağlama konusundaki yeteneğiyle özellikle ilgi çekiciydi.

Wertheimer Maslow'u, Doğu düşüncesinin görünmeyen yüzüyle tanıştırmıştı; 1942 yılında vermiş olduğu "Olmak ve Yapmak" konulu ders, Maslow'un kişilik konusunda giderek gelişen yaklaşımı üzerinde çok büyük etki yapmıştı. Wertheimer'in iddiasına göre Batı felsefesi, kafasını hedefe yönelik şeylerle çok meşgul ediyordu ve insan varlığının oyunbazlık, şaşkınlığa düşmek, dehşete düşmek, estetik haz duymak ve gizemli durumlarla karşılaşmak gibi "motive edilmemiş" nitelikleri hakkında Doğulu düşünürlerden öğrenecekleri şeyler vardı. Çinli bir kadın, bir başka vesileyle, Taocu filozof ve gizemci olan Lao Tzu hakkında bir sunum yapmıştı. Maslow bunun üzerine, Doğu felsefesi, özellikle de Taoculuk hakkında kitaplar okumaya başlamıştı.

Wertheimer Maslow'a, egemenlik duyguları, duygusal güvenlik ve cinsellik çalışmaları gibi araştırma projelerinde de yol göstericilik yapmıştı. Wertheimer'in değerlere ve bunların insan yaşamında oynadığı role vermiş olduğu önem, Maslow'un kendi düşünce sistematığında kilit öneme sahip olmaya başlamıştı. Wertheimer, buna ilaveten, Maslow'un sanat ve müzik psikolojisine yönelik ilgisinin artmasına da yardımcı olmuştu. Maslow sonraki yıllarda, çağrışımlar yaratan ve çok az anlaşılmış olan bu diyara yönelik ilgisini yansıtan araştırmalar yapacak ve çeşitli kuramsal yazılar yazacaktı.

Zamanının Amerikalı psikologlarından çok azı Gestalt kurucusundan Maslow kadar etkilenecekti. Bunun nedenlerinden biri, New School'un doktora öğrencilerinin eğitimine Wertheimer'in yaşamının sonlarına doğru başlamış olmasıydı. Okulda laboratuvar olanağı olmadığı için, ilginç fikirlerini deneysel yöntemlerle geliştirme olanağı bulamamıştı ve kuvvetli deneycilik, Amerikan psikolojisinin her devirdeki belirgin özelliği olmuştu. Bunun yanı sıra, Wertheimer'in verdiği seminerler çok farklı disiplinlerden gelen insanların da ilgisini çektiği için, Avrupa faşizmi ve demokrasinin geleceği gibi siyasal konular dâhil pek çok -belki de aşırı ölçüde çok- konuya değinmek durumunda kalmıştı.

Son olarak belirtmek gerekirse, Wertheimer hiç de sistematik ya da üretken bir araştırmacı değildi. Gestalt psikolojisinin ciddi bir tezini hiçbir zaman oluşturmamış, bu görevi başkalarına bırakmıştı. Gerçekte, *On Productive Thinking* (Üretici Düşünce

Üzerine) adlı tek bir kitap yazmıştı ve bu da ölümünden sonra yayımlanmıştı. Maslow'un tahminlerine göre, kendi görüşlerini kuvvetli ve üretici bir biçimde savunabilmiş olsaydı, insan aklının kâşifi olarak Wertheimer da Freud'la aynı saygınlığa sahip olabilirdi.

Maslow'u sadece yazılarıyla değil, sınıfta verdiği dersleri ve yaptıkları sayısız gayri resmi sohbetlerle etkilemeyi bilmişti. Maslow 1930'larda ve 1940'larda yazmış olduğu yazılarda, genellikle Wertheimer'in yayımlanmamış New School derslerinden ya da yorumlarından söz etmiştir; bu nedenle de, Maslow'un ilerleme gösteren çalışmalarının biçimlenmesine Wertheimer'in yaptığı katkıları belirlemek zordur. Ama Wertheimer bu süre zarfında, Maslow'un kendisinden niçin çok büyük ölçüde etkileneceğini gösteren ipuçları sağlayabilecek çok sayıda makale yazmıştır.

1935 yılında yayınlanmış olan "Etik Kuramındaki Bazı Sorunlar" adlı yazısı, zamanında toplumsal bilimlerde egemen olan görelilik akımına karşı güçlü bir saldırıdır. Wertheimer'in inancına göre kültürel görelilik, toplumsal bilimlerde bir zamanlar yararlı olmuş ama artık güncelliğini yitirmiş olan bir kavramdır. Birbirleriyle ilintili üç düşünce aşaması belirlemişti: birincisinde, budunbilim (biyolojik antropoloji) , özel mülkiyet ya da cinsel tek eşlilik gibi çağdaş Avrupa değerlerinin kültürel açıdan evrensel değerler olduğu yanılıgısına düşmüştür; ikincisinde, mutlak etik görelilik olmazsa kültürel çeşitlilik de olmayacaktır; şimdiki, üçüncü aşamada da, evrensel olmakla birlikte algılanması güç olan etik değerlerin var olduğu onaylanmıştır. Wertheimer, bu değerlerin yapısını belirlemenin güç olduğunu kabul etmekle birlikte, bilimin "ortalığı temizleme" sorumluluğu ve yeteneği olduğu konusunda ısrarcı davranmıştır. Bu, Maslow'un destekleyeceği görüşün birebir aynısıdır.

Aynı ilginç makalede Wertheimer, Maslow'un yirmi beş yıl sonra "doruk deneyimler" olarak adlandıracak olduğu şeyin varlığını da kısaca tanımlamaktadır. Wertheimer, yaşamımızda, kendimizi bir anda uykudan uyanmış hissettiğimiz ve sanki uzun zamandır unutulmuş ya da kaybedilmiş gibi, en iyi, en değerli niteliklerimizin bir anda farkına vardığımız anlar olduğunu göz-

lemlemiştir. İnsanların çoğunun içinde, görünürdekinin aksine, nadiren dile getirilen dürüst, ahlaki niteliklerin var olduğuna yönelik bir iyimserlik de dile getirmiş, Maslow da bu iyimserliği paylaşmıştır. “İnsanın içinde sanki katmanlar varmış gibi” diye yazmıştır Wertheimer, “ve insandaki alt katmanların gerçekte neler olduğu da gerçekten bir muamma.”

Wertheimer, 1940’ta yayımlanan ve ibret alınacak bir öyküye benzeyen “Üç Günün Öyküsü” adlı yazısında psikolojik keşiflerde bulunulacak ve Maslow’un da ilerdeki yıllarda üzerinde çalışmalar yapacak olduğu yeni bölgeler tasarlamıştı. Psikoloji alanında sağlık yerine büyük ölçüde hastalığa önem verilmesini kınayan Wertheimer şu yorumda bulunmuştu: “İnsanlarda ve çocuklarda başkalarına karşı nazik olma, onlara karşı içtenlikli [ve] adaletli davranma eğilimleri yok mudur? Yoksa bunlar zorunluluk ve korkuyla oluşturularak içselleştirilmiş kurallardan mı ibarettir?” Çoğu gençte bulunan şefkat ve özveri yeteneklerini şiirsel bir dille ifade eden Wertheimer, toplumsal bilimlerin ivedilikle yerine getirmesi gereken görevin, bu eğilimleri ve bunların “çocuklardaki, yetişkinlerdeki, toplumun dinamiklerindeki” gelişimini incelemek olduğunu ısrarla vurgulamıştı.

Maslow, New School’da 1938 Eylülünde, Gestalt psikolojisinin bir başka devi olan Kurt Koffka (1886-1941) ile birlikte çalışma rüyasını gerçekleştirmişti. Almanya’da doğmuş ve Berlin Üniversitesi’nde yetişmiş olan Koffka, tıpkı Maslow’un bir nesil önce yaptığı gibi, felsefeyi deneysel psikolojinin ampirizmi uğruna terk etmişti. Koffka kusursuz ve üstün yetenekli bir araştırmacı olarak kısa sürede ünlenmişti. Wertheimer’in ve Kohler’in çalışmalarının yanı sıra, Koffka’nın insanın algılaması üzerinde yaptığı yenilikçi araştırmalar, Gestalt psikolojisi olarak bilinen yeni yaklaşımın oluşumuna katkıda bulunmuştu. *Growth of the Mind* (Aklın Gelişmesi) adlı (İngilizceye üç yıl sonra çevrilen) kitabı, onu 1921 yılında bir anda uluslararası arenaya çıkaracaktı.

Koffka Birleşik Devletlere 1924 yılında, siyasi nedenlerle değil de profesyonel nedenlerle göç etmişti. Wertheimer ve diğer pek çok insan gibi zorunlu olarak sürgün edilmenin acısını yaşamamıştı. Cornell’de önceleri misafir profesör olarak çalışan Koffka, daha sonra Wisconsin Üniversitesi’nde kısa süreyle ders

vermiş, sonra da Massachussetts'deki Smith College'a geçmişti. Burada, departmanlara bağlı olmayan özel bir araştırma bursu almıştı. Yönetimin planına göre bu pozisyonda beş yıl kalacak ve sonrasında da ana dallardan birisinde lisansüstü programı olan ünlü bir üniversite tarafından kapılıverecekti. On iki yıl geçmesine karşın Koffka hâlâ Smith'te ders vermeye devam ediyordu; önemli hiçbir teklif almamıştı. Smith'in psikoloji departmanında kadrolu bir pozisyona sahip olmuştu.

Maslow, Koffka'nın New School'da Wertheimer'ın yerine verdiği derse katılmış ve ondan esinlenmişti. Koffka Almanya'da ve Birleşik Devletler'de yıllardır yaptığı deneysel ve kuramsal araştırmalarına dayanan en önemli kitabı olan *Principles of Gestalt Psychology* (Gestalt Psikolojisinin İlkeleri) üç yıl önce yayımlamıştı. Bu, o güne dek Gestaltçı yaklaşım üzerine yazılmış en belirleyici çalışmaydı. Koffka, bu kitapta yer alan bilgileri derslerinde kullanıyordu ve Maslow'un da hayranlıkla karşıladığı, sistematik bir düşünce yöntemiyle oluşturduğu kuvvetli bir ampirik görüş geliştirmişti. Wertheimer gibi Koffka da, geniş kapsamlı ilgi alanı felsefe, etik, sanat ve müzik psikolojisi ile değerlerin bilimsel olarak incelenmesini içeren bir düşünürdü. Koffka "değer deneyiminin" insanın Var-Oluşunun en belirgin özelliklerinden biri olduğuna ve bu nedenle de, çağdaş bilim tarafından derinlemesine anlaşılması gerektiğine inanıyordu. New School'da vermiş olduğu derslerde bu konulara ilgi göstermesi ve çok daha kapsamlı bir yaklaşımda bulunması konusunda Maslow'u daha da duyarlı hale getirmişti.

Ama Maslow, tam da korktuğu gibi, Amerikalı psikolog meslektaşlarından çok azının yabancıların verdiği bu tür derslere ilgi gösterdiğini görmüştü. Maslow, sonraki yıllarda, bu türden düşünmeye yönlendiren seminerlere başka insanların katılmalarını sağlamak için ne kadar çaba göstermiş olduğunu ve George Katona ile Martin Sheerer gibi politik göçmen psikologların haricinde bir avuç insan dışında hiç kimsenin ona katılmamış olduğunu acı içinde anımsayacaktı. "Wertheimer belki de kent çapında tek birinci sınıf psikologdu" diye yazacaktı günlüğüne Maslow "ve beş para etmezler o denli dil dökülmesine karşın yine de gelmiyordu."

Maslow'un büyük bir hınçla anımsamış olduğu çok güzel bir örnek öyküye göre, Brooklyn College meslektaşlarından birisini, Wertheimer'in verdiği derslerden birini izlemek için kendisiyle birlikte metroyla New School'a gelmesi için defalarca davet etmişti. Adı geçen kadın meslektaşı gelmeyi nihayet kabul etmiş ama son anda yine vazgeçmişti. Maslow birkaç gün sonra, aynı kadının, kendi profesörünün Wertheimer'in Gestalt psikolojisi kuramı hakkında verdiği ikinci el dersi izlemeyi yeğlemiş olduğunu öğrenince gözlerine inanamamıştı.

Maslow'un New School'da birlikte çalıştığı bir diğer kilit isim ise Karen Horney'di (1885-1952). Yurtdışında doğan ama New York City'de yaşayan meslektaşlarının çoğunun aksine Yahudi ya da göçmen değildi ama Amerika'ya kişisel ve profesyonel nedenlerle gelmişti. Almanya'da doğmuş olan Horney, Norveçli bir kaptanla Hollandalı bir annenin kızıydı. 1909 yılında evlendikten sonra, Berlin Üniversitesi'nde tıp okurken üç kızını da yetiştirmişti. Berlin'de ilaveten psikiyatri eğitimi de almış ve Birinci Dünya Savaşı sırasında, ikisi de Freud'un yakın iş arkadaşı olan Franz Alexander ve Hanns Zachs'tan ders almıştı. Horney, 1919 yılında psikanalist olarak hasta muayene etmeye başlamıştı; aynı anda da Berlin Psikanaliz Enstitüsü'ne de kaydolmuştu.

Horney, sonraki on üç yıl içerisinde, psikanalitik hareketin saflarından, belki de ilk ateşli feminist düşünür ve Freud eleştirmeni olarak yükselecekti. Freud'un erkeksi olduğu su götürmeyen önyargılarını daha 1924 yılında dobra dobra eleştirmiş ve bundan kısa süre sonra da yenilikçi, yeni psikanalizci bir kadın psikolojisi kuramı geliştirmeye başlamıştı. Yazdığı "Kadınlıktan Uçuş" ve "Yasaklanmış Kadınlık" gibi kışkırtıcı yazılarla, hem Avrupa'da hem de dışında giderek artan bir ün kazanmıştı.

Horney 1932 yılında, yeni oluşturulan Chicago Psikanaliz Enstitüsü'nde üst düzeyde bir görev almak üzere Birleşik Devletlere taşınmıştı. Enstitüdeki direktörü, Berlin'deki eski hocası-analizcisi olan Alexander'dı. Yahudi değildi ve bu nedenle de doğrudan bir siyasal tehlike oluşturmuyordu; ama iktidara gelmek üzere olan Nazilerin psikanalizi yok edeceklerinin ve "Yahudi psikolojisi" olarak hor gördükleri şeyin uygulamasını yapması-

na izin vermeyeceklerinin bilincindeydi. Horney, sıkıntılı geçen bir boşanmanın ardından ortam değiştirmeye hazırdı. Ne yazık ki Alexander'la geçinemediler. 1934 yılında New York City'ye taşındı ve tam gün çalıştığı bir psikanaliz uygulama merkezi açtı.

Siyasal göçmen olan çoğu arkadaşının tersine, Horney pek çok Amerikalı toplum bilimciyle arkadaşlık yapma istek ve içtenliğine sahipti. 1935 yılı sonbaharında, New York Psikanaliz Enstitüsü'ne katıldıktan kısa bir süre sonra, New School dekanı olan Dr. Clara Mayer'den, feminen psikoloji ve diğer konulardaki görüşlerini bir dizi konferansta aktarmak üzere davet aldı. Horney bu daveti memnuniyetle kabul etti ve uzun bir süre devam edecek olan derslerinden ilkinde "Kültür ve Nevroz" adını verdi.

Horney, büyük ilgiyle karşılanan bu derslerinde, *-kültür* olarak tanınmaya başlanılacak olan- toplumsal güçlerin, kadınların yaşama yönelik sözüm ona kadınsı yaklaşımlarının belirlenmesindeki rolünü vurgulayacaktı. Freud'un katı biyolojik determinizmini kökten reddeden Horney kadınların, değişmeyen fiziksel makyajlarından ötürü değil, kültürümüz onları o şekilde biçimlendirdiği için çekingen ya da edilgen davrandıklarını ileri sürmüştü. Horney, Columbia Üniversitesi'ndeki Ruth Benedict, Margaret Mead ve Ralph Linton gibi antropolog arkadaşları ve sonra da psikiyatrist arkadaşı Abram Kardiner ile birlikte Freud'un erkekler ve kadınlardaki cinsel ya da başka türden olsun normale karşı sapkın davranışlar hakkındaki kanıtlanmamış sözlerini kapsamlı olarak eleştirmişti. 1930'lar, kültürel görelilik olarak bilinen ve Mead ile arkadaşlarının sözcülüğünü yaptığı görüşün altın çağıydı ve Horney de onun önde gelen psikanaliz savunucularından biri olmuştu.

Horney, New School'da verdiği bu derslere dayanarak 1937 yılında *The Neurotic Personality of Our Time* (Günümüzün Nevrotik Kişiliği) adlı ilk kitabını yayımladı. Yukarıda belirtildiği gibi görüşler ileri sürmekle kalmamış, çeşitli kültürlerin belirli nevrozlar ya da duygusal rahatsızlık türleri ortaya çıkardığı konusunda da ısrarcı olmuştu. Sevginin özgürce alınıp verilmesini engelleyen özel tür bir nevroz oluşturan ortamın çağdaş kapitalizm ve özellikle de onun Amerikan biçimi olduğunu bulmuştu. Amerikan kültürü, bireysel rekabetçiliği aşırı ölçüde öne çıkar-

dığı ve sevgi ile arkadaşlık gereksinimlerimizi de asgari düzeye düşürdüğü için, daha düşük ölçüde sanayileşmiş ya da ilkel olan kültürlerde hiç rastlanmayan yaygın bir nevroza neden oluyordu.

Horney 1939 yılında, Freud'un biyolojik ve kötümser tutumunu kapsamlı biçimde eleştiren *New Ways in Psychoanalysis* (Psikanalizde Yeni Yöntemler) adlı ikinci kitabını yayımladı. Horney, ortodoks Freudcu kurama -kültürlerarası anlayışı önemsememesi, cinselliği çok fazla desteklemesi, kadınlara aşağılayıcı bakması ve "alın yazısı olarak anatomi"ye aşırı önem vermesi gibi- pek çok bakımdan saldırmasına karşın temel psikanalitik nosyonların çoğunu destekliyordu. Kendisini Freud karşıtı olarak görmüyor, Freud'un sahip olduğu pek çok parlak içgörünün çok daha güncel ve uygun bir düşünce sistematığıne dönüştürülebileceğine yönelik umudunu koruyordu.

Horney diğer çalışmalarında, belitsel* Freudcu bebek cinselliği nosyonunu hatalı bulduğu ve çocukların fiziksel güvence arayışına yönelik sağlıklı arzularını yanlış yorumladığı gerekçesiyle eleştiriyordu. Horney bu tür açıklamalarıyla, New York'un önde gelen Ortodoks analistlerinin düşmanlığını giderek artan ölçüde kazanacaktı. Temel Freudcu öğretileri açıkça reddetmesini giderek artan bir telaşla izlemeye başlamışlardı. New York Psikanaliz Enstitüsü'nde egemen olan hizip, kendi kendine yapılan psikanalizi 1941 yılında çok yararlı bir teknik olarak savunmaya başlayınca, stajyer analizci ve hocalık yetkilerini sonunda elinden almıştı. Sonra da aynı görüşleri paylaşan psikiyatri meslektaşları ve toplum bilimci destekçilerinin yardımlarıyla kendi psikanaliz derneğini ve eğitim enstitüsünü kurmuştu.

Maslow Horney'le, New School'da yarı zamanlı ders verirken tanışmıştı. Daha önce yaptığı sunumlardan bazısına katılmıştı ve saygı duyduğu yaşlı kişilere yönelik içten yaklaşımını ona da göstermişti. Maslow, Thorndike'in doktora sonrası araştırma asistanı olarak, Horney'in Columbia'daki antropolog çevresiyile, özellikle de Benedict ve Mead ile yakınlık kurmuştu. Horney New School'da, çoğunluğu disiplinler arası olan derslerinden birini verdiğinde Maslow da katılıyor, "açgözlülükle" notlar alı-

* Axiomatic; doğruluğu ispatsız olarak kabul edilen önerme. -ç.n.

yor, ince sorular soruyor ve bir deneysel psikolog olarak almış olduğu eğitimden gelen ilginç konular atıyordu ortaya.

Maslow, 1930'ların sonunda ve 1940'ların başında yazacağı araştırma ve kuramsal yazılarda, Horney'in *Günümüzün Nevrotik Kişiliği* adlı kitabından, özellikle de Amerika'ya özgü kültürel değerlerin, özsaygının ve duygusal güvenliğin gelişmesine engel olması bağlamında sık sık söz edecekti. Bu kitabı, kadınların egemenlik duyguları, egemenlik davranışları ve cinselliğine ilişkin görüşme bulgularına anlam kazandırmak açısından özellikle yararlı bulmuştu.

Maslow daha sonraları, Horney'in Ortodoks analistlerle yolları ayırmasından ve kendi derneğini kurmasından sonra aylık olarak düzenlediği bilimsel toplantıların müdavimlerinden birisi olacaktı. Maslow, yaptığı psikolojik çalışmalar hakkında ders vermesi teklif edildiğinde kabul edecekti. Diğer katılımcılar Benedict, Fromm ve psikiyatrist Harry Stack Sullivan'dı. Maslow bu tür meclisleri entelektüel açıdan ilginç buluyor ve bazen de göz kamaştırıcı olarak addediyordu. Psikiyatristlerden, toplumsal araştırmacılarından, sorgulayan hastalardan ve ilgi gösteren alaylı insanlardan oluşan katılımcıları anlatılması çok güç olan bir heyecan dalgası kaplıyordu.

Bu meşhur toplantılardan birine Fromm konuşmacı olarak katılacak ve Benedict de tartışmayı yönetecekti. Sullivan, ders başlamadan önce hiç kimseye haber vermeden bir anda kürsüye çıktı. "Ben şizofrenim" sözleri önce sessiz bir şaşkınlıkla karşılandı, sonra da herkes çılgınca alkışlamaya başladı. Horney özellikle gürültülü bir şekilde alkışlamıştı. Sonraları neden böyle bir destekte bulunduğu sorulduğunda, belki doğru belki yalan, Sullivan'ın iç dünyasını açığa vurma konusunda göstermiş olduğu cesareti takdir ettiğini söyleyecekti.

Belki de Horney'in Maslow üzerinde yaratmış olduğu en büyük etki, psikanalitik ve kültürler arası içgörülerini bir kişilik kuramı ve iyileştirici bir tedavi yöntemi oluşturmak amacıyla sentezlemeye çalışmasıydı. Maslow, kariyerindeki bu önemli aşamada, insan doğası ve potansiyelini anlamak amacıyla yeni yöntemler ararken aynı anda temel Freudcu nosyonlardan da yararlanılabileceğini ilk elden öğrenmişti.

Erich Fromm (1900-1980) bu oluşum dönemindeki Avrupa doğumlu kilit öneme sahip akıl hocalarından birisiydi. Zamanının bütün psikanalistlerinin önüne geçmiş ve toplumsal eleştiri alanında Amerika’da hiç kimsenin ulaşamadığı bir hayran kitlesi edinmişti. Ayrıca psikiyatri, psikoloji ve bunlara ilişkin dallarda meslektaşları üzerinde çok büyük etkisi olmuştu. Ama Maslow’un kendisiyle ilk tanıştığı ve gayri resmi olarak çalışmalar yaptığı dönemde Fromm kim olduğu belli olmayan psikanalitik bir göçmenden başkası değildi.

Almanya’da orta sınıf bir Yahudi anne babanın çocuğu olarak dünyaya gelen Fromm eskilere dayanan bir hahamlar sülalesinden geliyordu ve meslektaşlarının çoğunun aksine, çok sıkı dinsel kurallara göre yetiştirilmişti. O zamanlar genç bir adam olan Kabbala bilimcisi Gershom Scholem dâhil olmak üzere hem hahamcı gizemcilerden hem de sosyalistlerden yoğun bir eğitim almış olan Fromm haham olmayı planlamıştı. Frankfurt ve Heidelberg üniversitelerinde dinden ayrılıp felsefe, psikoloji ve sosyolojiye yakınlaşmıştı ve tezini de çağdaş Yahudilerin dinsel yaklaşımları üzerine yapmıştı. Yirmili yaşlarının sonlarına doğru Yahudi kurallarına uymayı bırakmış olmasına karşın, manevi esin kaynakları olarak Eski Ahit ve Talmud’a bağlı kalmayı sürdürmüştü.

Fromm, Heidelberg Üniversitesi’nde yirmi iki yaşında sosyoloji doktorasını yaptıktan sonra psikanalist olmaya karar vermişti. O dönemde alaylı (tıp kökenli olmayan) analistler Freud’un arzusu uyarınca genel bir eğitimden geçiyordu. Fromm 1923-1924 yılları arasında Münih Üniversitesi’nde, sonra da Berlin Psikanaliz Enstitüsü’nde psikanaliz eğitimi almıştı. Burada ilk karısı olan Frieda ile tanışıp evlenmişti. İkisi, eğitimlerini tamamladıktan sonra Frankfurt Psikanaliz Enstitüsü’nün kurulmasına yardımcı olmuş, sonra da yöneticiliğini yapmışlardı.

Fromm bundan kısa süre sonra Frankfurt Üniversitesi’nin Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü fakültesine geçiş yapmıştı. Enstitü, Max Horkheimer’in yönetimi altında Ortodoks olmayan bir Marksizm’i savunuyordu. Siyasal bir eylemci olmamasına karşın Fromm çağdaş kapitalizmin, Birinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan pek çok toplumsal ve buna bağlı olarak oluşan bireysel sorunlardan direkt olarak sorumlu olduğuna inanıyordu.

Troçkizm’le flört etmiş ama daha sonraları, yaşamının sonuna dek demokratik ideallere bağlı kalmıştı. Bu süre zarfında, insanın varlığına ilişkin Freudcu ve Marksist yaklaşımlar arasında bir sentez oluşturmak amacıyla gayret göstermişti; Wilhelm Reich’la birlikte bu yaklaşımda bulunan ilk psikanalistlerdendi.

Hitler iktidara gelince Fromm Almanya’daki geleceğinin tehlikeye düştüğünün bilincine varmıştı. Horney’in de ders verdiği Chicago Psikanaliz Enstitüsü’nden 1933’te aldığı ziyaretçi öğretim üyeliği teklifini kabul etmiş ve Birleşik Devletlere gelmişti. 1934 yılında Almanya’yı kesin olarak terk etmeye, Amerikan vatandaşı olmaya ve New York City’ye yerleşmeye karar vermişti. Burada Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü’nde ders vermeye devam ederken, alaylı bir psikanalist olarak başarılı bir özel muayenehane açmıştı. Bu dönemde enstitü Columbia Üniversitesi bünyesine katılmıştı. Fromm 1941 yılına kadar bu görevde kalmış ve sonra da Vermont’taki Bennington College’da profesör olmuştu.

Fromm, 1930’ların ortalarından sonlarına kadar, New York bölgesindeki göçmen analist arkadaşları ve toplum bilimci dostları dışında pek tanınmıyordu. Horney ile yakın arkadaş olmuşlar ve birbirlerinin çalışmalarını önemli ölçüde etkilemişlerdi. Bazı meslektaşlarının şaka yollu takıldıkları gibi, Horney siyaset kuramıyla sosyolojiyi Fromm’dan, Fromm da psikanalizi Horney’den öğrenmişti. Horney’in özendirmesiyle 1940’ta yayımlanacak olan *Escape from Freedom* (Özgürlükten Kaçış) adlı kitabını yazmıştı. Çağdaş sanayi dünyasında faşizmin endişe verici ölçüde yayılmasını açıklamak için psikanalizle tarihsel-toplumsal eleştiriyi başarıyla aynı potada eriten bu kitap Fromm’a uluslararası bir ün kazandırdığı gibi büyük ve coşkulu bir kitleye hitap etmesini de sağlayacaktı.

Maslow 1936’ya doğru, Manhattan’ın Morningside Heights bölgesinde yer alan Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü’nde, çerçevesiz gözlük kullanan, orta boylu, zeki ama mesafeli davranan bir adam olan Fromm’la tanışmıştı. Maslow, Fromm’dan bir akşam oldukça provokatif bir ders dinledikten sonra kendisini tanıtmış ve aralarında çok kısa sürede dostane bir ilişki kurulmuştu.

Kişilikleri çok farklı olsa da entelektüel açıdan birbirlerine çok benziyorlardı. Maslow, Fromm'un vermiş olduğu derslere katılmasının yanı sıra, Central Park'ın batısında bulunan apartman dairesine de arada sırada gidiyordu. Maslow başlangıçta, biraz daha yaşlı ve çok daha ağırbaşlı olan bu meslektaşına karşı çoğu kez saygıyla yaklaşmıştı. Fromm'a karşı çıkıp ona düşünsel yönden eşitiymiş gibi davranmaya başladıkça ilişkileri soğudu. Fromm New York'u terk edip Bennington'a gittikten sonra ikisi birbirlerini resmi konferanslar dışında hemen hiç görmedi.

Maslow'u esasen çeken şey Fromm'un toplumsal adalet ve dünyayı daha iyi bir yer haline getirme konusundaki tutkulu ilgisiydi. Fromm, belki de diğer siyasal göçmen psikanalistlerden çok daha kuvvetli bir biçimde insancıl bir görüş benimsemiş ve kitlesel nevroz zincirlerinin geniş kapsamlı toplumsal ve ekonomik değişimle birlikte sonsuza dek kırılabileceğini sürekli olarak vurgulamıştı. Sosyalist zihniyetli Maslow için Fromm, Büyük Buhran sırasında Amerikan kapitalizminin getirdiği adaletsizliklere rastgele atışlar yapan bir başka Alman Marksist'i değildi. Psikolojiye ve insan kişiliğine yönelik güçlü ve özgün bir yaklaşım getirmişti.

1930'larda Fromm'un düşünce sistemiğinin merkezinde toplumsal karakter nosyonu yatıyordu. Fromm, Reich ve Berlin psikanalistler grubunun oluşturduğu temellere dayanarak, bireysel karakter tiplerinin içinde yaşadığı toplumsal ve ekonomik düzen tarafından biçimlendiğini öne sürüyordu. Çevremizi saran kapsamlı toplumsal kuruluşlardan bağımsız olarak davrandığımızı ileri süremezdik; bu kuruluşların belirleyici olan değerleri çocukluğumuzdan başlayarak bizleri sayısız usta yöntemlerle etkiliyordu. Fromm'un görüşüne göre çağdaş kapitalist toplum, istifçi kişilik ya da otoriter kişilik gibi özel karakter biçimleri üretiyordu. Fromm, Freudcu ve Marksist görüşleri sentezleyerek, bu tür bozulmuş karakter tiplerinin, kapsamlı biçimde, sadece toplumsal düzeyde radikal değişiklikler yaparak etkin biçimde tedavi edilebileceğini ortaya koymuştu.

Fromm *Özgürlükten Kaçış* adlı eserinde, çağdaş bireyin özgürlük için verdiği mücadelenin -yani insanın kendisi adına düşünebilmesi, kendi düşüncelerini oluşturabilmesi ve kısıtlanmak-

sızın düşüncelerini ifade edebilmesinin- endişe verici ve hatta korkutucu olduğunu söylüyordu. Çünkü özgürlük mücadelesi, insanın kendi nihai yalnızlığıyla, kendi sorumluluğuyla yüzleşmesini de içeriyordu. Fromm, kitabında bu yüzleşme gereksinimin nedenlerini ve bedellerini kapsamlı bir şekilde anlatıyordu. İşte bu tür endişeler çoğu insanın gözünü korkutuyor ve özgürlük mücadelesine girmekten alıkoyuyordu; özgürlük mücadelesi bir yana tam tersine davranıp, otoriter dinci ya da siyasi liderlere körü körüne inanarak kendilerine özgürlükten kaçış ortamı yaratmaya çalışıyorlardı. Bu erk sahibi kişiler de takipçilerine bağımsız, eleştirel düşünme ve karar vermekten vazgeçmeleri, biat etmeleri karşılığında güvence ve mutluluk vaat ediyordu. Fromm'un vurguladığına göre, yirminci yüzyılda insanların çoğu, ne yazık ki bu pazarlığa memnuniyetle rıza gösteriyordu.

Maslow için bu düşünce şekli çok güçlüydü ve Fromm'un çalışmalarından, 1940'lerden başlayarak, kişilik ve siyasal yaklaşım üzerine yazdığı giderek gelişme gösteren yazılarında sık sık söz edecekti. Fromm Horney'in kendi kendine yapılan psikanaliz (öz değerlendirme, özeleştirisi) nosyonunun geçerli olduğuna da inanıyordu ve her gün vaktinin bir kısmını bu uygulamaya ayırıyor ve bunun, kendi bireysel gelişimi için çok önemli olduğunu söylüyordu. Maslow da aynı şekilde davranıyor ve kendi duygusal gelişimi için günlük olarak kendi kendine psikanaliz yapıyordu.

Maslow'un belki de en önemli ve en ünlüsü olduğu kesin olan akıl hocalarından birisi de Alfred Adler'di (1870-1937). Yürütükleri yakın işbirliği Adler'in ölümünden ötürü kısa sürmüştü ama Maslow'un kariyeri üzerinde kalıcı bir etki yaratmıştı. Maslow'un, Adler'in ışık saçan öğretilerini kavrayan ve bunlara dayanarak hareket eden ilk Amerikalı psikologlardan birisi olduğunu söylemek hiç de abartılı olmayacaktır.

Viyana banliyölerinden birinde, orta sınıftan bir Yahudi ailesinin çocuğu olarak doğan Adler tıp doktorluğu derecesini 1895 yılında Viyana Üniversitesi'nde almıştı. Önceleri göz doktorluğunda uzmanlaşmış ama sonraları nörolojiye ve en sonunda da Krafft-Ebbing'in dersleri ve Freud'un yazılarının etkisinde kalarak psikiyatriye geçmişti. Adler ilk makalelerini -genellikle irsi

bir vücut anomalisine dayanan- organa bağlı aşağılık duygusunun (organic inferiority) kişilik oluşumundaki rolü üzerine yazmıştı. Ona göre önemli olan anomalinin kendisi değil, kişinin o anomaliye yönelik yaklaşımıydı; insanlar, aşırı derecede ödün verme olarak adlandırdığı durumlarda özürlülüklerini, gelişme ve beceri gösterme fırsatına dönüştürebiliyordu. Çocukluğunda raşitizm geçirmiş olduğu için bu psikolojik durumu çok iyi biliyordu.

Adler 1902 yılında Freud'un yeni yeni emekleyen psikanalitik hareketine katıldı ve Freud'un evinde çarşamba akşamları yapılan tartışma grubunun üyesi oldu. Bu iki insan önceleri birbirlerine yakındı ve pek çok benzer görüşü paylaşıyordu ama Adler, Freud'un cinselliğin yönlendirdiği kişilik oluşumu ve nevroz kuramının önemini sürekli olarak sorguluyordu. 1911 yılında da, Bireysel Psikoloji olarak adlandırdığı kendi sistemini yaymak amacıyla Freud'dan kesin ve kalıcı biçimde ayrılacaktı. Adler bu dönemde, çocuğun, bedensel tatmin için değil de güç ve yetkinlik elde etmek için gösterdiği çabanın kişiliğin temelini oluşturduğunu düşünüyordu. Freud'un önerdiği Oedipus kompleksi yerine, Adler her çocuğun aile içinde güç elde etmek için bir savaş vermek zorunda olduğunu çünkü daha büyük ve daha güçlü yetişkinlerin egemen olduğu bir dünyada çocuksu aşağılık duygusunu yenmek için hepimizin çaba gösterdiğini iddia ediyordu.

Adler, Freud'un tersine siyasal bakımdan açık sözlüydü. Ateşli bir sosyalistti ve çocukların işlediği suç ve cürümler gibi pek çok toplumsal sorunun, gençlerde bastırılmış aşağılık duyguları oluşmasına neden olan adaletsiz koşullardan kaynaklandığına inanıyordu. Devrimciden çok reformist olan Adler, toplumda daha yüksek bir ruh sağlığına kavuşmak için çocuk yetiştirme ve eğitim yöntemlerinin değiştirilmesini istiyordu.

Adler Birinci Dünya Savaşı sırasında dört yıl boyunca Avusturya ordusunun sıhhiye sınıfında görev yapmıştı. Savaş dönemindeki bu görevleri nedeniyle de, toplumun çıkarları ya da başkalarının iyiliği için çaba gösteren temel insan nosyonunu geliştirmişti. Diğer bir deyişle, doğamız gereği arkadaşlık etmekten ve yardımsever davranışta bulunmaktan zevk alan sosyal hayvanlar olduğumuz önermesinde bulunmuştu. Toplumsal duyguların sağlıklı çocuk gelişiminin ve yetişkinlerde de kişilik oluşumunun

önemli bir özelliği olduğunu önemle belirtmiş olmasına karşın, bu özelliğin doğuştan mı geldiği yoksa öğrenilmesi mi gerektiği konusuna açıklık getirememiştir. Adler ve meslektaşları, savaştan sonra Berlin, Münih ve Viyana’da çocuk rehberliği klinikleri ağı oluşturmuştur. Adler bir dönem Viyana Devlet Pedagoji Enstitüsü direktörlüğü de yapmış ama Viyana’da geçirdiği sonraki dönemde serbest hekim olarak çalışmıştır.

Adler 1926 yılından başlayarak düzenli olarak ABD’ye gidip gelmiştir. Çocuk rehberliği kliniklerini tanıtmak ve onlara kaynak yaratmak amacıyla tıp fakültelerinde, üniversitelerde, çocuk rehberliği kliniklerinde, dini organizasyonlarda ve okul aile birliklerinde ders vermek için bütün ülkeyi kapsayan zahmetli gezilere çıkmıştır. Adler, 1929-1930 akademik yılında Columbia Üniversitesi’nde ders vermiş ve 1932 yılında da, New York’taki Long Island College Hospital’da profesör olmuştur. Bu dönem zarfında yılın yarısını Viyana’da, diğer yarısını da kendisini entelektüel bakımdan yapayalnız hissettiği Birleşik Devletlerde geçirmiştir. Hitler’in Almanya’da iktidara gelmesinden bir yıl sonra, Avusturya’nın yeni faşist hükümeti, devlet okullarına bağlı olarak faaliyet gösteren çocuk rehberliği kliniklerini kapatmıştır. Meşum tehlikeyi sezmiş olan Adler 1935 yılında ABD’ye kesin olarak göç etmiş ve New York City’ye yerleşmiştir.

Yirmi yedi yaşında olan Maslow da aynı yıl Wisconsin’den ayrılmış ve kendisine mentörlük yapması için Adler’i aramaya başlamıştır. Maslow, lisansüstü öğrencisi olduğu günden beri Adler’in insan kişiliğine gösterdiği yaklaşımla ilgileniyordu. Maslow’un maymunların egemenlik ve cinsel davranışları üzerine yaptığı doktora çalışmasının tümü, bir bakıma Adler’in güç elde etme dürtüsünün toplumsal davranışlarımızın çoğunu belirlediği şeklindeki kuramının doğrulanmasına yöneliktir.

Maslow primatlar ve insanlar üzerinde çeşitli izleme çalışmaları yapmayı planlamış, Adler’in fikirlerinin çok büyük öneme sahip olduğuna o güne dek hiç olmadığı kadar inanmaya başlamış ve ondan esinlenmek istemiştir.

Adler 1935 yılında, kaldığı Gramercy Park Oteli’ndeki süit dairesinde cuma akşamları herkese açık olan dersler veriyordu. Bu gayri resmi ortamda Adler’le tanışmak ve çalışmak Maslow’a

ideal bir fırsat olarak gelmişti. Bu derslere sadece çok az sayıda insanın düzenli olarak katılması şaşırtıcıydı ve bu yüzden Adler’le şahsen tanışma fırsatı yakalayabilmişti. Maslow Adler’in engin bilgeliğinden ve dehasından çok etkilenmiş ve arkadaşlarıyla meslektaşlarını Adler’i dinlemek amacıyla kendisine katılmaları için sık sık davet etmeye başlamıştı. Adler’in çalışmalarının dünyanın İngilizce konuşulan ülkelerindeki ana yayımcısı ve yorumlayıcısı olan psikolog Heinz Ansbacher de bu kişilerin arasındaydı.

Maslow Adler’le akşam yemeğinde sık sık karşılaşıyordu. Adler ilk günlerde konuşmaların çoğunu kendisi yapıyor, kuramları hakkında açıklamalarda bulunuyor, geçmişte ulaşılmış olduğu başarıların anılarından söz ediyor ve Maslow’a babacan bir şekilde destek oluyordu. Kendi tezini onaylamış olduğu için Maslow’un maymunlar üzerinde yaptığı çalışmalardan hoşnut olmuştu. Maslow henüz yirmili yaşlardaydı ve Freud’un çalışma arkadaşı olmuş bu ünlü ve kendisinden neredeyse kırk yaş büyük olan Adler’den biraz da gözü korkmuş olması çok doğaldı.

Kayda değer karşılaşmalarından birinde Maslow Adler’le Gramercy Park Oteli restoranında akşam yemeği yiyordu ve Adler’in geçmişte Freud’un taraftarlarından biri olduğunu ima eden sıradan bir soru sormuştu. Adler çok öfkelenmiş, yüzü kızarmış ve o denli yüksek sesle konuşmaya başlamıştı ki bütün bakışlar onların üzerine dönmüştü. Hiçbir zaman Freud’un öğrencisi, izleyicisi ya da taraftarı olmadığını, tam tersine bağımsız bir doktor ve araştırmacı olduğunu ısrarlı şekilde belirtmişti. Freud’un taraftarı olduğu şeklindeki görüşler, aralarına ayrılık girdikten çok sonra Freud’un kendisinin uydurduğu ve Adler’in neredeyse bağırarak dile getirmiş olduğu şekliyle “yalan ve üçkâğıttan” başka bir şey değildi. Adler’in Freud’dan söz ettiğini hiç duymamış olan Maslow, bu feverandan neredeyse küçük dilini yutmuştu.

Maslow’un Adler’le yürütmüş olduğu on sekiz aylık birlik-telik süresince ikili genellikle iyi geçinmişti. Ama Maslow’un kendisine -akıl hocalığı (mentörlük) yapan çoğu kişiyle sonraları başına geldiği gibi- taraftardan çok bir meslektaş ve eşitiymiş gibi davranmaya başlayınca Adler de giderek artan ölçüde rahatsız olmaya başlayacaktı.

Son kez 1937 başlarında karşılaşmışlardı. Adler'in süitinde yapılan bir ders ve ateşli grup tartışmasından sonra, Adler Maslow'u köşeye sıkıştırmış ve gözlerinin içine bakarak, "Söyle bakalım, benimle misin yoksa bana karşı mısın?" diye sormuştu. Adler'in yaklaşımında gizli olan dokundurmalar Maslow'u hem hayrete düşürmüş hem de yaralamıştı ve akşam toplantılarına yakın bir gelecekte katılmama kararı almıştı. Mayısta aldığı bir habere göre Adler, ders vermek için İskoçya'ya yaptığı bir gezi sırasında kalp krizinden ölmüştü. Maslow bu atışmadan ötürü yıllar boyu süren bir pişmanlık duymuş ve yaratıcı ilişkilerinin çok daha ilham verici bir şekilde sona ermesini arzu etmişti.

Birbirlerini kişisel olarak çok kısa bir süreyle tanımış olmalarına karşın Adler Maslow üzerinde çok kuvvetli bir etki bırakmıştı. Genç meslektaşına, Wisconsin'de primatlar üzerinde yapılmış olan araştırmaların yazılı raporları ile kadınlardaki egemenlik ve cinsel davranışları araştırmak amacıyla yürüttüğü görüşmeler konusunda özel bir destek vermişti. Adler, aynı zamanda, Maslow'un ilgisini temel bir insani özellik olarak toplumsal ilgi nosyonuna da çekmişti. Maslow meslek yaşamı boyunca hep diğerkâmlık(altruizm), şefkat, sevgi ve dostluğun temel ve doğuştan gelen insani eğilimler olduğunu, bu özelliklerin yaşamın ilk evrelerinde yaşanan olumsuzluklarla bastırılmış olsa bile bu durumun değişmeyeceğini savunacaktı. Adler'in, yapısal özelliklerin kişilik oluşumu üzerindeki etkilerine vermiş olduğu önem de Maslow'un sonraki düşünce yapısı üzerinde önemli bir rol oynayacaktı.

Adler, her şeyden önce, Maslow'u iyimser ve yenilikçi bir görüş benimsemesi konusunda etkilemişti. Adler, Freud'un insanlığın durumuna atfetmiş olduğu karamsarlığa taban tabana zıt olan bir tutum takınmış ve toplumsal kurumların, bireyin daha da iyileştirilmesi amacıyla geliştirilebileceğini ve yeniden canlandırılabilirliğini tutkulu biçimde öğretmişti. Adler'in bu bağlamda en takdir edilen davranışlarından birisi de, IQ dereceleri düşük olduğu için zekâlarının da geri olduğu gerekçesiyle dışlanan çocukları alıp tedavi ederek özsaygı kazanmalarını sağlamak ve böylelikle akademik performanslarını gözle görülür ölçüde artırmak olmuştu. Zihinsel işlevler üzerinde etkili olan çevresel et-

kenlere verilen bu önem, Maslow'un o zamanlardaki görüşlerine tıpatıp uyuyordu. Yayımlanmamış olan makalelerinden birinde, insan doğası kuramında kültürel konulara yeterli ölçüde önem vermediği gerekçesiyle Adler'i ayıpladığı bile olmuştu. Gerçekten de, hiçbir zaman bir Adler taraftarı olmamasına karşın -Maslow, her zaman, böyle bir şey yapmayacak denli özgürlükçü olmuştu- ona karşı duymuş olduğu entelektüel borcu her zaman minnetle anacaktı.

Maslow'un göçmen olan akıl hocalarından sonuncusu Kurt Goldstein idi. (1878-1965). Çağdaş nöropsikiyatrinin çığır açan aktörlerinden birisiydi ve ismi genellikle Gestaltçı yaklaşımla birlikte anılmıştı. Maslow'un New York'ta bulunan yol göstericilerinden çoğu gibi Goldstein da laik bir Alman Yahudi ailesinde doğmuştu. Küçük yaşta çello çalmayı öğrenmiş ve yaşamı boyunca çello müziğine özel bir sevgi beslemişti. Goldstein Breslau Üniversitesi ve Heidelberg'de önce felsefe ve edebiyat okumuş, sonra da tıp okumaya karar vermişti. O dönemlerde nöroanatomi ve nörofizyoloji alanlarında geniş çapta araştırılan akıl hastalıklarının kökenlerine merak salmıştı. (Örneğin Freud, ilk araştırmalarını bofa balığının nöroanatomisi üzerinde yapmıştı.) Goldstein, patoloji laboratuvarında çalışmaktan zevk aldığını görmüştü. Hastalarda görülen halüsinasyonlar ve garip davranışlar gibi psikotik semptomlarla öldükten sonra yapılan nöroanatomi bulguları arasındaki şaşırtıcı ilişkiyi araştırmaya başlamıştı.

Goldstein 1903 yılında insan omuriliğinin sinirsel yapısı üzerine tezini tamamlamış ve Breslau Üniversitesi'nden tıp doktoru olarak mezun olmuştu. Sonraki yıllarda çeşitli Alman kliniklerinde ve araştırma merkezlerinde çalışacaktı. Üretken bir araştırmacı olduğu için, alkolizm ve şizofreniden duyumotor bozukluklarına varıncaya dek çok geniş bir alanda nörolojik ve psikiyatrik konularda düzinelerle makale üretecekti. Goldstein 1906 yılında, çeşitli psikiyatrik ve asabi hastalık türlerinde hafıza kaybının yapısı üzerine yenilikçi bir araştırma yapmıştı. Bu çalışma, etkin bir şekilde tanı koyma ve iyileştirici tedavi uygulamanın temellerinin atılmasına katkıda bulunmuştu.

Goldstein, 1914 yılında katılmış olduğu Frankfurt Nöroloji Enstitüsü'nde en önemli tıbbi buluşlarını gerçekleştirecekti. Birinci Dünya Savaşının siperlerinden akın akın gelen yaralı askerler, önceden sağlıklı olan çok sayıdaki yetişkin insan üzerinde beyin hasarının gözlenmesi ve tedavi edilmesi konusunda o güne dek hiç görülmedik bir fırsat yaratıyordu. Enstitü hemen bir gece içinde önemli bir klinik tanı koyma ve rehabilitasyon merkezi haline dönüştürülmüştü. Goldstein, (sonradan Erich Fromm'la evlenecek olan) psikanalist Frieda Fromm-Reichmann dâhil olmak üzere, pek çok yetenekli meslektaşıyla birlikte, beyin travmalarının düşünme, karar verme ve davranış biçimini nasıl etkilediği üzerine odaklanmıştı. Goldstein ve çalışma arkadaşları, bunun sonucunda elde ettikleri araştırma bulgularını kullanarak insanların zihinsel fonksiyonları hakkında geniş kapsamlı ilkeler belirlemiş, bunlar da Gestalt psikolojisinin pek çok temel görüşü için patolojik destek sağlamıştı.

Nöroloji Enstitüsü'nde geçirmiş olduğu on dokuz yıl boyunca Goldstein'in mesleki kariyeri sürekli ilerleme kaydetmişti. Sonunda enstitü direktörü olmuş ve araştırmalarını sürdürürken idari görevler de üstlenmişti. Enstitü onun yönetimi altında beyin hasarlarının incelendiği ve tedavi edildiği dünya çapında bir merkez haline gelmişti. Goldstein, insancıl ve sevecen bir yaklaşım göstermiş ve askeri hastaneye ev ortamı kazandırmayı bilmişti.

Daha sonraları psikanalitik değil de nörolojik bakımdan psikoterapiye ilgi gösterecek ve Uluslararası Psikoterapi Derneği'nin kurulmasına yardımcı olacaktı. Goldstein 1930 yılında, alanında belki de Almanya'daki en prestijli mevki olan yeni bir göreve gelecekti. Bu görev, özel olarak bu amaç için oluşturulmuş ve Berlin Üniversitesi'ne bağlı olan bir hastane ünitesinde yapılacak olan nörolojik araştırmalara başkanlık etmektir. Elli iki yaşına gelmiş olan Goldstein bu tatminkâr görevi meslek yaşamının sonuna dek sürdürmek niyetindeydi.

Ama Goldstein, Hitler iktidara gelir gelmez mimlenmiş bir kişi haline geldi. Naziler onu, devleti tehdit ettiği gerekçesiyle 1933 Ocağında tutukladılar; ülkeyi derhal terk etmesi koşuluyla serbest bırakıldı. Neyse ki Rockefeller Vakfı kendisini bir yıl süreyle Hollanda'da desteklemeyi üstlenmişti. Ailesinden uzakta,

Amsterdam'daki bir pansiyonda yaşarken tüm vaktini yazmaya ayırmış ve ilerde en önemli çalışması olarak kabul edilecek olan *The Organism* (Organizma) adını taşıyan kitabını bitirmişti. Almanca kaleme alınmış olan kitap 1934 yılında Hollanda'da yayımlanmıştı. İngilizce çevirisi ise Birleşik Devletler'de beş yıl sonra ve *The Organism: A Holistic Approach to Biology Derived from Pathological Data in Man* (Organizma: Biyolojiye, İnsanlardan Elde Edilen Patolojik Verilerden Derlenen Bütünsel Bir Yaklaşım) adıyla yayımlanacaktı.

Goldstein, nöropsikiyatri alanında yıllar süren uygulamalı ve kuramsal faaliyetlerini çığır açan bu bilimsel eserinde birleştirmişti. Kitap hem geniş kapsamlı felsefi içeriği hem de bilimsel niteliğinden ötürü büyük saygıyla karşılanmıştı. Arkadaşı Albert Einstein gibi Goldstein de bilimsel çalışmalarını hep daha geniş bir felsefi ve ahlaki çerçeveye oturtmaya gayret etmişti.

Goldstein 1935 yılında Birleşik Devletlere yerleşmek üzere Avrupa'yı terk etti. İngilizcesi yetersizdi ve profesyonel yaşamına orta yaşlarda sıfırdan tekrar başlamayı pek de arzu etmiyordu ama gidebileceği başka bir yer de yoktu. New York City'ye varduktan sonra kendi kendini çevirebilecek bir nöroloji ve psikiyatri muayenehanesi açmaya girişti. Ama Fromm, Horney ve sürgündeki pek çok Alman hemşehrilerinin tersine Goldstein, siyasal göçmenlerden oluşan psikanaliz topluluğunun üyesi değildi ve Amerika'da tutunması hiç de kolay olmayacaktı. Sonraki beş yıl boyunca New York bölgesinde sadece bir dizi geçici araştırma görevlerinde bulunacak ve insanlardaki beyin hasarı ile etkin biçimde tanı konulması ve tedavi edilmesine yönelik çalışmalarını yeniden başlatmaya gayret edecekti. Kimi zaman küçümser bir yaklaşımda bulunuyor ve hatta önde gelen ABD üniversitelerinin kendisine iş vermeyi reddetmeleri içine oturuyordu. Sonunda, ilk gerçek akademik pozisyonuna 1940 yılında Boston'daki Tufts Medical College'da ulaşabilecekti.

Maslow'un Goldstein'la ilk kez ne zaman tanıştığı açık değildir ama bu tanışma muhtemelen, belki de ortak arkadaşları olan Wertheimer aracılığıyla 1940'lı yıllarda gerçekleşmiştir. Maslow Goldstein'in çalışmalarından ilk kez 1940 yılında söz etmiş ve *Principles of Abnormal Psychology*'de (Anormal Psikolojinin

İlkeleri) Goldstein'in *Organizma* adlı kitabına değinmişti. Maslow bundan sonra yayımlayacağı hemen tüm kuramsal yazılarında Goldstein'in yazılarından birine değinecek ve başyapıtından söz etmeyi de hiç es geçmeyecekti.

Bu ikili, kısmen Maslow'un evde bekleyen iki kızı olması ve meslektaşlarıyla görüşecek pek vakit bulamaması nedeniyle Maslow'un Horney ve Wertheimer'la kurmuş olduğu yakınlığı oluşturmayacaktı. Ama Maslow yaşamının geri kalan evresinde, kendisinden otuz yaş daha büyük olan Goldstein'in, insan doğasına yönelik olarak kendisinin geliştirdiği yaklaşım üzerinde yaşamsal bir etki yaptığını düşünecekti. Maslow, Brandeis Üniversitesi psikoloji departmanı başkanı olduğu 1950'lerde Goldstein'ı yarı zamanlı olarak fakülteye alarak ona olan minnettarlığını bir ölçüde ifade edebildi.

Goldstein Maslow'u, belirgin araştırma bulgularından ziyade, biyolojinin sağlam temellerine dayanan engin felsefi tavrıyla da etkilemişti. Goldstein, *Organizma* adlı kitabında, otuz yıllık nörolojik araştırmalarının anlaşılması kolay bir özetini yapmakla kalmamış, beyin hasarlı insanlar üzerinde yaptığı ampirik çalışmaların ortaya koyduğu bilgilerden çıkardığı sonuçlara göre insanın işlevlerinin olabildiğince büyük bir resmini çizmeye de çalışmıştı. Aslında o dönemdeki kuramcılarının hiçbirisi, (Goldstein'in *organismic* olarak adlandırdığı) bedensel anatomi ve işlevselliğe bu denli kökten bağlanmış değildi. Maslow bir psikolog olarak kültürel ve toplumsal konulara yoğun ilgi göstermiş olmasına karşın, çok sıkı ampirik araştırma yapılmasına yönelik saygısını hiç kaybetmemişti.

Maslow'a göre Goldstein'in en önemli düşüncesi, insanın işlevselliğini anlamanın tek gerçek yönteminin bütünselliğe önem verilmesi olduğu, her insanın vücut organlarının, reflekslerinin ve zihinsel becerilerinin toplamı olarak değil de bütünsel biyolojik bir varlık olarak görülmesi gerektiği idi. Goldstein, insanları "semptom torbalarına" indirgeyen ya da onlara "nevrotik" veya "psikotik" gibi istenilen türden yaftalar yapıştıran egemen psikiyatrik yaklaşımı reddetmişti. Goldstein'in üzerinde ısrarla durmuş olduğu gibi, her birey bütünsel bir varlık olarak yaşamakta ve bütün de, onu oluşturan parçalardan her zaman daha fazlaydı.

Örneğin bir insan, beyninin soyut akıl yürütmeye ya da konuşmaya hükmeden ana bölgelerinden birinde travma yaşarsa tüm kişiliği değişiyordu. Bu tür hastalara tanı konulması, tedavi ve rehabilite edilmesinde hedef, insanı hasar görmüş ama varlığını muhafaza etmek amacıyla hâlâ mücadele eden birleşik bir biyolojik varlık olarak algılamak olmalıydı.

Goldstein'in -belki de Maslow'u etkileyen en önemli formülasyonu olan- kendini gerçekleştirme kavramı bu nosyonla ilgiliydi. Goldstein pek de belirgin olmayan ama tamamıyla felsefi olan bir yöntem benimsemiş ve bu terimi, insan da dâhil olmak üzere her organizmanın kendi potansiyeline ulaşmasına yönelik doğuştan gelen arzusunu ya da kuvvetli isteğini tanımlamak amacıyla önermişti. Örneğin, beyinleri hasarlı olan insanlar üzerinde yaptığı araştırmaların gösterdiğine göre, beynin bir kısmı yaralandığında diğer kısmı, optimal bir genel işlevsellik seviyesi oluşturmak amacıyla onun görevlerini de üstlenebiliyordu.

Goldstein'in inancına göre, benzer şekilde, her birimiz, özel biyolojik doğamızı gerçekleştirmek amacıyla kullandığımız doğuştan gelen bilinçsiz bir dürtüye sahiptik. Bunun gerçekte neleri gerektirdiği pek belirli olmamakla birlikte, örnek olarak, bir sanatkârın ya da müzisyenin yeni bir şeyler yaratacağı zaman yaşadığı yoğun ve hatta acı verici dürtüyü gösteriyordu. Maslow daha sonraları kendi insan motivasyonu ve kişiliği kuramının sentezini yaptığı zaman *kendini gerçekleştirme* terimini Goldstein'in hiç de onaylamadığı bir şekilde benimseyecek ve bu terimin yaptığı çağrışımları da değiştirecekti.

Bu ilginç gelişme yıllar sonra gerçekleşecekti. Profesyonel yaşamında bu noktaya gelene dek Maslow'un özümseyeceği ve yaşayacağı daha pek çok şey vardı.

Blackfoot Kızılderilileriyle Huzurlu Yaşam

1933-1937 yılları arasında antropoloji okuduğum zamana bakarsak, kültürler eşi benzeri olmayan, kendine özgü bir şeydi. Onları ele alabileceğiniz hiçbir bilimsel yöntem bulunmuyordu, hiçbir genelleme yapamıyordunuz.

Yapmış olduğum bir eğitim gezisinden öğrenmiş olduğum ilk ve en önemli şey Kızılderililerin her şeyden önce bir halk oldukları, birey oldukları, insan olduklarıydı ve Blackfoot Kızılderilisi olmaları ikincil sıradaydı. Önce insan sonra Blackfoot Kızılderilisi idiler. Farklı toplumlarda yaşayan insanlar bile, onlarla ilk olarak temas ettiğimizde gördüğümüzden çok daha fazla ortak özelliğe sahiptir ve onları ne kadar fazla tanırsak, bu ortak özelliklerin daha da farkına varırız. Sonra da, en önemli diye addettiğimiz farklılıkların temelde yatmayıp saç modelindeki ya da yemek tercihlerindeki gibi yüzeysel farklılar olduğunu görürüz.”

—ABRAHAM MASLOW

MASLOW COLUMBIA’DA 1935 yılında Thorndike’in asistanı olarak görev yaparken antropolojiye olan derin ilgisini geliştirmeye çalışmıştı. Egemenlik ve cinsellik konusundaki primat araştırmalarını sürdürmeyi umarken, kendisini, ülkedeki önde gelen antropologlardan bazılarıyla gayri resmi olarak çalışma

olanağı içinde bulmuştu. Maslow entelektüel gelişme şansını hiçbir zaman kulak arkası etmemişti. Dostane ve kendine güvenen tavrıyla Columbia'daki Antropoloji Fakültesi'nin ve lisansüstü öğrencilerinin tanınmış bir siması haline gelmişti. Departmanda yapılan müzakerelerin neredeyse demirbaşı haline gelmiş, Margaret Mead ve diğerleriyle yakından tanışmıştı. Uygulanan formata göre misafir konuşmacı, kendi alan araştırması ya da kuramsal ilgi alanı üzerine sunum yapıyordu. Çoğunluğu antropologlardan oluşan izleyiciler de sunum sonunda hararetli biçimde soru yöneltiyor ya da ortaya değişik bir tartışma konusu atıyordu.

Maslow Columbia'nın antropoloji departmanını ufuk açıcı bir yer olarak görmüştü. Bertha'nın Wisconsin'deki profesörlerinden Ralph Linton 1937 sonbaharında ziyaretçi profesör olarak Columbia'ya gelmişti. Sonraki yıl da üniversitenin prestijli departmanının başkanlığına getirilmişti. Linton'un samimi yaklaşımına karşın, Maslow fakültenin diğer bir üyesi olan Ruth Benedict'le özel bir yakınlık kurmuştu. Pek çok bakımdan bu sessiz ve ışık saçan kadının çekim alanına kapılmıştı. Maslow'un gözünde neredeyse bir melekti ve New School'daki Max Wertheimer'la birlikte, Maslow'un kendini gerçekleştiren insan olarak adlandıracağı örneklerden biri haline gelmişti. İnce zekâsına, entelektüel görkemine ve nezaketine hayrandı.

Maslow'la karşılaştığında kırklı yaşlarının sonlarına gelmiş olan Benedict antropolojiye çok geç başlamıştı. Eski bir Amerikalı çiftçi ailesinde doğmuş ve Norwich, New York'taki bir çiftlikte büyümüştü. İki yaşındayken babasını yitirmiş ve annesi, kıt kanaat üç çocuk yetiştirmek zorunda kalmıştı. Benedict, on yıl süren ve hiç de tatminkâr olmayan çocuksuz bir evlilikten sonra, 1923 yılında ve otuz beş yaşındayken Columbia'nın antropoloji departmanında doktora çalışmalarına başlamıştı. Çocukluktan gelen kısmi bir sağırılığı vardı; alan çalışması yapmak kendisi için çok güç olduğundan, görüşmelerinde İngilizce bilgi kaynaklarını ağırlıklı olarak kullanmak zorunda kalıyordu.

Benedict, Franz Boas'ın himayesi altına girmiş ve budunbilimin dinsel yönlerini özellikle ilginç bulmuştu. İlk makalesini "Ova Kültüründeki Vizyon" adıyla yayımlamıştı ve tezini de "Kuzey Amerika'da Koruyucu Ruh Kavramı" üzerine yapmıştı.

1923'ten başlayarak *Journal of American Folklore* (Amerikan Folkloru Dergisi) editörlüğünü yapmış, 1934 yılında dönüm noktasını oluşturan *Patterns of Culture* (Kültür Kalıpları) adlı kitabı yayımlanmıştı. Beş dile çevrilen bu kitap belki de en çok okunan tek antropolojik çalışma olup, milyonlarca insanın, insan yaşamının zengin kültürel çeşitliliğini daha kapsamlı şekilde görmesine yardımcı olmuştu.

Maslow'la tanıştığı zaman Benedict psikoloji, psikiyatri ve antropoloji gibi farklı toplumsal bilimlerin birbirleriyle etkileşimlerini artırmayı hedefliyordu. Columbia 1930'larda bu tür etkinliklerin yuvası durumundaydı. Mead, Linton ve bu çevreden gelen diğerlerinin yazmış olduğu antropoloji kitapları içerdikleri anlayış ve düşünce yenilikleri nedeniyle bugün hâlâ okunmaktadır. New York City'den gelen ve Maslow'un yakın arkadaşlık kurduğu Abram Kardiner de bu hareketin psikiyatri alanındaki önde gelenlerindendir ve toplumsal bilimlerdeki temel konularla ilgili kültürlerarası araştırmalar yapmıştır. Mead'in belirtmiş olduğu gibi, "[Benedict'in] eğitim faaliyetlerini kapsayan bu yıllar, *kültür* sözcüğünün toplumsal bilimlerde sıkça kullanılan bir terim olmaya başladığı, psikoloji ve psikiyatri ile antropoloji arasında karşılıklı ilişkilerin geliştiği yıllardır."

Araştırmalarının çoğunu köpekler ve maymunlar üzerinde uygulamış bir deneysel psikolog olan Maslow'un Columbia'nın antropologları tarafından sorgusuz sualsiz kabul edilmiş olması şaşırtıcı gelebilir. Ama 1930'ların ortalarında, Birleşik Devletlerdeki kültürlerarası konular hakkında bilgi sahibi olan sınırlı sayıdaki psikologlardan biri olarak kendisini kabul ettirmişti bile. Maslow, daha sonraları *The Psychology of Personality* (Kişilik Psikolojisi) adlı antolojinin editörlüğünü yapacak olan arkadaşı Ross Stagner'in talebi üzerine insanın kişiliğine ilişkin antropolojik görüşleri içeren bir bölüm yazacaktı. Bu zamana dek, özellikle anormal ya da sapkın insan davranışlarına ilişkin kültürlerarası bulgular hakkında muazzam bir bilgi birikimine sahip olmuştu. 1937'de basılan bu kitap Maslow'un bu alandaki uzmanlığını perçinlemişti.

Maslow 1930'ların ortasında her kültürün kendine özgü olduğu, her türlü değer ile gelenek ve göreneğin göreceli olduğu ve

bu nedenle de hiçbir kültürün kendi değerlerini daha iyi olarak değerlendiremeyeceği, bu değerleri başka bir kültüre zorla kabul ettiremeyeceği şeklindeki kültürel görelilik nosyonunu benimsemişti. Maslow bu inancı kısa süre içinde reddedecekti ama bu görüş, o günlerde antropologlar arasında geniş kabul gören ve aynı zamanda da ırkçılık karşıtı ve ilerici görüşlerle bağlantılı olduğu düşünülen bir görüştü. Çoğu toplum bilimci için bunun alternatifi, on dokuzuncu yüzyıl Batı sömürgeciliğine ahlaki gerekçe oluşturmuş ve miyadını doldurmuş olan “beyaz adamın dünyayı uygarlaştırma görevi” kavramına dönüşü ifade ediyordu. Kültürel görelilik yaklaşımı, bütün dinlerin kaçınılmaz olarak etnosentrik bir görüşe sahip olacaklarını vurguluyordu ve Maslow da bu nosyonu kesinlikle destekliyordu.

Maslow, Stagner için kaleme aldığı (Benedict’in kitabına imalar içeren) “Kişilik ve Kültür Kalıpları” adlı bölümde şunları yazmıştı:

“Antropolog bize pek çok şey öğretebilir ama ondan öğrenmemiz *gerekten* tek ders *kültürel göreliliktir*. Bireyi öncelikle belirli bir kültürel grubun üyesi olarak ele almalı ve ancak bunu yaptıktan sonra onu genel insan türünün bir üyesi olarak algılamalıyız. Davranış biçimleri hakkında yapılacak her türlü etik değerlendirme bir kültürel grup hakkında yapılmış değerlendirme olacaktır.

Tabiatıyla belirli davranış biçimlerini onaylamak ya da onaylamamak haklı görülebilir ama davranış biçimlerinin evrensel ya da mutlak anlamda iyi ya da kötü olduğu şeklinde bir imada bulunulamaz ve bulunulmamalıdır da çünkü böyle bir şey en basit anlamıyla mevcut değildir.”

Maslow bu bölümde, bilimin, tüm halkların refahını artırmak amacıyla -dünyadaki dinlerin değerleri yerine- yeni bir değerler dizisi getirebileceğine olan inancını yinelemişti. Bu bağlamda, evrensel *ahlak* ölçütlerinin varlığını reddederken, bilimin insan *sağlığı* için evrensel ölçütler bulma potansiyeline sahip olduğunu iddia etmişti:

“Bir biyolog, en yaygın şekilde bulunan bir yiyecek maddesini tabulaştırmanın, yaşamın biyolojik olarak sürdürülebilmesi açısından kötü olduğunu söyleyebilir. Bir psikolog, temel bir in-

sani dürtünün kültürel olarak bastırılması durumunda [Maslow daha önce yazmış olduğu bir yazıda seks dürtüsünden söz etmişti] meydana gelecek olan mutsuzluk ve çatışma durumunun, böyle bir bastırma olmamasından çok daha şiddetli olacağını söyleyebilir. Tek bir kültürel grup içindeki çeşitli katman ya da sınıflara ilişkin olan ve çok büyük farklılık gösteren toplumsal normların çok fazla sürtüşme, uyumsuzluk ve çatışma yarattığı için silinip atılması gerektiğini söyleyebilir. Bütün alanlardaki bilim insanları günün birinde ortak bir çaba içinde işbirliğine gidebilir ve bizlere, kendi kültürümüze daha mutlak bilimsel değerlendirmelere göre en iyi şekilde nasıl işlevsellik kazandırılabilirceğini gösterebilir.”

Maslow’un bu satırları yazmasının üzerinden geçen yarım yüzyılda dünyada meydana gelen olaylara baktığımızda, “iş değeri” yüklü toplumsal ve hatta sağlıkla ilgili konulara gelince, bilim insanlarının hiçbir özel dirayete sahip olmadığı açık biçimde ortaya çıkmış bulunmaktadır. Özellikle de Alman fizikçileriyle akademisyenlerinin nasıl olup da Hitler’le hemen anında işbirliğine giriverdiklerini görünce, Maslow’un, bilim insanlarının “kültürümüze işlevsellik kazandırmak” konusunda bizlere en iyi yanıtları sağlayacağına yönelik inancı oldukça naif bir yaklaşım gibi gözükmemektedir. Ama Maslow’un görüşünü, yaşadığı dönem bağlamında değerlendirmemiz gerekir. 1930’lu yıllarda bilim, daha iyi bir dünya için savaşım vermekte olan kültürlü insanların çoğu için gerçek bir yol gösterici olarak görülüyordu.

Benedict, eşit koşullardaki arkadaşlıkları süresince gerçek alan araştırması yapması ve başka bir kültürle direkt olarak deneyim kazanması için Maslow’u hep teşvik etmişti. Bunu yapana dek de kendisini kültürel önyargılarından gerçek anlamda soyutlayamayacağını ısrarla belirtmişti. Maslow Linton’la birlikte Wisconsin Üniversitesi’nde bazı gayri resmi alan çalışmaları yapmış olmasına karşın Benedict’in tavsiyelerine bir süreliğine karşı çıkmıştı. Sonunda, 1938 yılında razı gelecekti. Benedict, Kanada’nın Alberta eyaletindeki Kuzey Blackfoot Kızılderili kabilesinin Maslow için iyi bir çalışma bölgesi olacağına inanıyordu.

Maslow, Benedict'in sponsorluğunda, Toplumsal Bilimler Araştırma Konseyi'nden, Brooklyn College'daki öğretim üyeliği görevinden serbest kalacağı 1938 yazı için devlet yardımı almak üzere başvuruda bulunmuştu. "Blackfoot alan çalışmasını, istemekten çok bir görev duygusuyla yapmıştım. Aynı zamanda biraz da korkmuştum" diyecekti. Maddi destek başvurusu kabul edilen önerisine göre, Blackfoot kabilesi üyeleri arasındaki egemenlik ve duygusal güvenlik, yeni geliştirmiş olduğu davranış anketiyle ölçülecekti. Benedict Maslow'un araştırma planını desteklemişti ama esas amacı onu "sahaya atmaktı."

Bu gezi sırasında Maslow'a iki alan araştırmacısı eşlik ediyordu. Columbia'nın antropoloji departmanında doktorasını henüz tamamlamış olan Jane Richardson 1935 yılında Oklahoma'daki Kiowa Kızılderililerini inceleyen antropoloji ekibine katılmıştı ve tezini de bu Ova Kızılderilileri üzerine yapmıştı. O günden beri Kızılderililer üzerine alan araştırması yapmak için yeni bir fırsat kolluyordu. Ruth Benedict onun, Maslow'a bilgi-siyle katkıda bulunacak bir arkadaş olacağını düşünmüş ve onun için de Maslow'unkine benzer bir bağışta bulunmuştu. Richardson Maslow'u, Teachers College'da Thorndike'in asistanı olarak çalıştığı günlerden beri tanıyordu; Maslow'un kadın egemenliği ve cinselliği üzerinde yaptığı çalışmalara katkıda bulunmuş ve yaklaşık altı saat süreyle kişisel bilgi vermişti. Berkeley, California profesörlerinden birisinin kızı olarak yaşamış olduğu şeyler Maslow'un merakını uyandırmıştı ve o da yetiştirme tarzı ve değerleri hakkındaki bilgileri hiç çekinmeden vermişti. Ancak Maslow anketindeki özel cinsel sorularına geçtiğinde, Richardson katılımını sürdürmekten nazik bir biçimde vazgeçmişti.

Ekibin üçüncü üyesi Maslow'un Madison günlerinden beri arkadaşı olan Lucien Hanks, Jr.'dı. Hanks, Urbana'daki Illinois Üniversitesi'ne henüz atanmış olan bir öğretim görevlisiydi. Hanks Columbia'da psikoloji doktorası yaparken, tıpkı Maslow gibi, antropolojiye büyük bir ilgi duymuş ve Benedict'le tanışmıştı. Arkadaşının yazın biraz alan araştırması yapmaya istekli olduğunu ve hepsinin yararlanabileceği bir araca da sahip olduğunu bildiği için Maslow onu da ekibe davet etmişti. Hanks Güney Amerika'da antropolojik keşif yapmak istiyordu. Ağabeyi

bir anda ölünce, Hanks anne ve babasına balta girmemiş ormanlara gidip kendi yaşamını tehlikeye atmayacağına söz vermişti. Kanada'daki Blackfoot koruma bölgesi çok daha emniyetliydi ve anne babasının da onayını almıştı.

Maslow açısından geziye çıkmak için bundan daha kötü bir zaman olamazdı. İlk kızı olan Ann Ocak ayında doğmuştu ve Bertha'nın bebekle birlikte Brooklyn'de kalmasının daha doğru olacağına karar vermişlerdi. Kızılderili koruma bölgesindeki hijyenik koşulların hiç de iyi olmadığı bilinen bir gerçektir.

Maslow'la iki meslektaşı alan çalışmasına başladıklarında dört ayrı Blackfoot Kızılderili koruma alanı bulunuyordu: Montana'daki Güney Piegan Kızılderilileri, Kuzey Piegan Kızılderilileri, Blood Kızılderilileri ve Kanada'daki Kuzey Blackfoot Kızılderilileri. Ekip bu dört bölgenin sonuncusu olan en kuzeydekini ziyaret etmişti. Yaklaşık sekiz yüz Kuzey Blackfoot Kızılderili'si, Kanada Pasifik Demiryolu ile Bow Nehri arasında kalan kırk mil uzunlukta ve beş mil genişlikteki bölgede yaşıyordu. Koruma bölgesi, ikisinde de sadece birkaç yüz kişinin yaşadığı iki beyaz köyü olan Gleichen ve Cluny'ye bitişikti. Blackfoot üyeleri alışverişlerini genellikle Gleichen'den yapıyordu. Altmış mil uzaklıkta da büyük Calgary şehri yer alıyordu. Blackfoot koruma bölgesi genel merkezi, kabile bürosu, hastanesi ile şehir kulübünün de yer aldığı Gleichen yakınlarındaydı.

Kuzey Blackfootların ekonomik bakımdan kendilerine özgü bir yapısı vardı. Kabile, Kanada Hükümetinin yoğun baskılarından ötürü, 1910'lu yıllarda koruma bölgesi topraklarının yaklaşık yarısını Kızılderili işleri yönetim merkezine bırakmıştı. Karmaşık olan anlaşma hükümlerine göre, hükümet yetkilisi söz konusu araziyi, arazi fiyatları en pahalı düzeye geldiğinde beyaz yerleşimcilere satmıştı. Bunun sonucunda da Kızılderili İşleri Departmanı, özerk Blackfoot Kabile Konseyi'nin uygun görmesi halinde kullanılabilecek önemli bir fon elde etmişti; hükümet yetkilisinin bu hususta veto hakkı da bulunuyordu. Yaklaşık otuz yıllık birikmiş faizleriyle birlikte bu fon, Blackfoot Kızılderililerine 1938 yılı itibarıyla yıllık olarak yaklaşık 120.000 dolar gelir getiriyordu. Anlaşmanın başlangıç hükümlerine göre bu para

tüm kabilenin yararına olacak şekilde hemen her türlü inşaat işi için kullanılabilir ama şahıslara direkt olarak nakit ödeme yapılamıyordu.

Maslow, Richardson ve Hanks'ın Blackfoot Kızılderililerini incelemeye başladıkları zamanlarda kabilenin elinde mevcut olan fon, onları Kanada'daki kendi kendini idare eden tek Kızılderili kabile yapmakla kalmamış, ekonomik ve toplumsal bir güvence kaynağı da yaratmıştı. Fondan herkese haftalık olarak gıda yardımı, yaşlılara özel erzak yardımı yapılıyor ve çiftçiliğe başlayacaklara da katkıda bulunuluyordu. Fon aynı zamanda koruma bölgesinde yeni Kızılderili kulübelerinin inşa edilmesi ve 1923 yılında inşa edilmiş olan çağdaş ve iyi çalışan hastanenin yürütülmesi için de kullanılıyordu.

Maslow ve Richardson trenle kendi başlarına Madison, Wisconsin'e gitmişlerdi. Buraya önceden gelmiş olan Hanks hem anne babasını ziyaret ediyor, hem de çene kemiğine gömülmüş olan yirmi yaş dışından dolayı geçirmiş olduğu ameliyatın sıkıntılarını atlatmaya çalışıyordu. Onlara arabasını ödünç verecek ve onlara Gleichen'de daha sonraki bir tarihte katılacaktı.

Uçsuz bucaksız arazi, Rocky Dağları'nın en uzak sırasına dek uzanan (arada bir inişleri yokuşları olan) dümdüz bir bozkırdan ibaretti. Blackfoot koruma alanı her birinde üçer odalı birer kulübesi olan çiftliklere bölünmüştü. Üç ya da dört çiftlik parsellerin köşesinde birleşiyor ve aynı su pompasını kullanıyordu. Kızılderililerin çoğu buğday ve yulaf yetiştirmeye çalışıyor ama pek başarılı olamıyordu. Geçmiş yıllarda sürmüş olan acımasız bir kuraklık toprağın verimli üst tabakasını alıp götürmüş ve arazi kasvetli bir görünüme bürünmüştü.

Maslow ve meslektaşları Alberta'daki ilk günlerinde Blackfoot koruma bölgesinden sorumlu olan Kanadalı yetkiliyle tanışmışlardı; yetkili, hükümetin projelerini onaylamış olduğunu bildirmişti. Ancak Blackfoot Kabile Konseyi'nin de onayının alınması gerekiyordu. Şeflerin alan çalışmasını veto etmeleri durumunda Maslow ve arkadaşlarının orada kalmak için hiçbir nedeni kalmayacaktı.

Kabile konseyiyle yapılan toplantı, Kanada yetkilisinin başlattığı resmi girişten sonra sert bir şekilde başlamıştı. Hank'ın

anımsadığına göre: “Konseydeki şeflerin bazılarının Kızgın Boğa gibi şefe benzer isimleri vardı. Diğerlerinin yoktu.”

Blackfoot şefleri üç beyaz yabancıya sessizce bakmış ve sunumlarını yapmalarını beklemişti. Kimse bir şey söylememişti. Araştırmacılardan hiçbiri bu kadar resmi bir durumla karşılaşacaklarını beklemiyordu ve Maslow’un yaşamında ilk kez sözcükler boğazında düğümlenmişti. Sonunda Richardson konuşmaya başlamıştı. Ova Kızılderililerinin gelenek ve göreneklerine aşina bir antropolog olarak, bir kadının, oturumdaki erkekler konuşana dek şeflere hitap edemeyeceğini biliyordu. Ama dilleri tutulmuş şekilde beklemelerinin daha kötü olacağını düşünmüştü.

Bundan sonra Maslow yapmıştı sunumunu. Büyük bir alçakgönüllülükle, Blackfoot yaşam tarzından bihaber olan mütevacı, bilgisiz bir beyaz adam olduğundan söz etmişti. Belirttiğine göre, gelenek ve göreneklerini çiğneme konusunda istemeyerek yapacağı saçma sapan hatalar için kabile konseyinin önceden affına sığınmak istiyordu. Ama sonuç olarak belirtmiş olduğu gibi iyi niyetliydi ve muhteşem halkları hakkında bir şeyler öğrenmeyi içtenlikle istiyordu.

Maslow’un kendisini geri planda tutan bu konuşmayı, Blackfoot şeflerini yatıştırmak amacıyla yaptığı kuşkusuzdu. Ama bu yaklaşım başka bir çam devirmelerine yol açmıştı. Richardson’un anımsadığına göre, “Bu hiç de şeflere yaklaştırmaya uygun bir yol değildi. Tam da ortalarında oturan *budala* birisinin söylediklerini dinlemek istediklerini mi sanıyorsunuz? Hayır, *ayakları yere basan bir duruş* sergileyen birisini görmek istiyorlardı.”

Blackfoot Kabile Konseyi sonuçta üç alan araştırmacısına işe başlama izni vermiş ve onlar da kamp kurmaya başlamıştı. Maslow ve Hanks Kızılderili koruma bölgesindeki bir çadırda kalırken Richardson da başka bir çadırda kalacaktı. Koşullar ilkeldi. Dışarıda bile tuvalet yoktu, su kenarını kullanmak zorundaydılar. Richardson ve Hanks kamp yaşamına alıştı, Maslow kırsal yaşama uyum sağlama konusunda en büyük güçlüğü çekecekti. Hank’in sonradan anımsadığına göre, aç bilaç çadırlarına döndükleri ve yiyeceklerinin evcil köpeklerle çayır köpekleri tarafından yenmiş olduğunu gördükleri pek çok akşam geçirmişlerdi. Maslow ve Hanks’in kendilerini Amerikan kültürel yaşam biçim-

lerine aşına addetmelerine karşın, kültürlerarası vizyonlarının da bir sonu vardı. Richardson, “kadın olduğu için” ve daha iyi becerdiği için tüm yemekleri kendisinin pişirdiğini anımsayacaktı.

Richardson, Hanks ve Maslow koruma bölgesine yerleştikten sonra gündüzleri genellikle kendi başlarına dolaşıyor, birbirlerini ancak gün battıktan sonra görebiliyorlardı. Her sabah erkenden kalkıyor ve kahvaltı sırasında günlük programlarını yapıp, Hanks’ın arabasını paylaştıkları için, kimin ne zaman ve nereye bırakılıp alınacağına karar veriyorlardı.

Richardson, Franz Boas’dan Columbia’da öğrendiği resmi antropolojik araştırma yöntemini uyguluyor ve kabilenin yaşlılarından, daha özgür ruhlu oldukları dönemlerin Blackfoot yaşamı hakkındaki anılarını öğrenmeye çabalıyordu. Yaşlılar, savaşlarda elde ettikleri başarılarından ya da ne yazık ki gittikçe ortadan kalkan dinsel ilaç karışımlarından, ayin törenlerinde kullanılan kutsal nesnelerden saatlerce söz etmeyi çok seviyordu.

Hanks ise, bir psikolog olarak, Blackfootların zihinsel özürlü üyelerinin toplumsal yaşamlarını incelemeye ve Kızılderililerin, akli dengelerini yitirmiş olan üyelerine nasıl davrandıklarını ve onları nasıl tedavi ettiklerini araştırmaya çalışıyordu. Başlangıçta bu konuda çok zorlanıyordu çünkü Blackfootlar bu konuyu bir yabancıyla görüşmeye pek yanaşmıyordu. Kızılderililerden bazıları, bir süre sonra, Hanks’i sessiz bir biçimde özel dünyalarına kabul etmeye başlamıştı. Koruma bölgesinde -örneğin, kunduz olduklarını sanan- psikozlu insanların yaşadığını ve bu tür insanların aileleri için bir utanç kaynağı olduğunu öğrenmişti.

Bu arada Maslow zamanın çoğunu küçük Gleichen kasabasında geçiriyordu. Kaynak bulduğu araştırma planına göre, Kızılderililer arasındaki kişisel egemenlik ve duygusal güvenliğin yapısını anketler yoluyla incelemesi gerekiyordu. Maslow genç Kızılderililerin, çok az İngilizce konuşabilen ve sözü çok uzatan yaşlılara göre çok daha anlayışlı olduğunu görmüştü. Bu nedenle de genç Blackfoot erkekleriyle görüşmek için sık sık bilardo salonuna gidiyordu.

Maslow kasabanın ticari yaşamını sürdüren beyaz dükkân sahipleriyle de ilişki kurmuş ve burada, o yaz başına gelecek olan pek çok sürprizin birincisini yaşamıştı. Önyargılı düşünceleri doğru çıkmıştı. Yıllar sonra şunları anımsayacaktı:

“Koruma bölgesine, sanki oradaki Kızılderililer bir kelebek koleksiyonu ya da buna benzer bir şekilde bir rafın üzerinde duruyorlarmış gibi bir düşünceyle gelmiştim. Ve sonra yavaşça değişim gösterdim ve görüşümü değiştirdim. Koruma bölgesindeki Kızılderililer dürüst insanlardı ve kasabadaki, hayatta karşılaştığım en berbat ucube ve pislik tipler olan beyazları daha da tanıdıkça işler çok daha çelişkili bir hal almıştı. Sığınılacak yer neresiydi? Hangisi gardiyan, hangisi mahkûmdu? Her şey birbiri içine girmişti.”

Bereket versin ki Maslow’un o yaz kendisine çok yardımı dokunacak ve çok renkli bir isme sahip olan Teddy Yellow Fly (Teddy Sarı Sinek) adında Kızılderili bir bilgi kaynağı vardı. El-lili yaşlardaydı. Çinli bir babanın ve Blackfootlu bir annenin çocuğu olan Teddy koruma bölgesi sınırlarında yetişmişti; babası, bölgeye demiryolu işçisi olarak geldikten sonra kasabada dükkân işletmeye başlamıştı. Teddy, Kanada’daki bir ziraat fakültesine devam etmiş olduğu için, şefler konseyindeki en eğitimli ve İngilizceyi de en yetkin biçimde kullanan kişiydi. Teddy, okumayı seven çok bilgili birisi olduğu için, onunla ilk kez tanıştıkları sırada sanki çok normal bir şeymiş gibi Benedict’in *Kültür Kalıpları* adlı kitabını çıkarıp “İlginç bir kitap” yorumunu yapınca Maslow’la meslektaşlarını çok şaşırtmıştı.

Teddy Yellow Fly koruma bölgesindeki genç ve ileri düşünceli Kızılderililer arasında özel bir saygı görüyordu. Kanada hükümetinin uyguladığı denetimin bilincindeydi ve daha fazla yerel özerklik istiyordu. Halkını siyasal anlamda temsil etmek amacıyla (Kanada’nın başkenti) Ottawa’ya birden fazla ziyarette bulunmuştu. Teddy, Blackfoot standartlarına göre oldukça varlıklıydı ve kabilede bir tek onun arabası vardı. Ama Maslow’u en fazla etkileyen şey, Teddy’nin nezaketi ve âlicenaplığıydı:

“İnsanlar gelip, “Teddy, araba anahtarını verir misin?” diye sorup duruyor. O da uzatıveriyor anahtarı. Anlayabildiğim kadarıyla onun için araba sahibi olmak, benzin parasını vermek, lastiklerini tamir etmek, koruma bölgesinin ortasında ne yapacağını bilmez haldeki insanları gelip kurtarmak ve bu gibi işler yapmak anlamı taşıyor.

Açıkçası bütün toplumdaki tek arabanın sahibi olmak ona kıskançlık, hainlik ve düşmanlık kazandırmaktan çok gurur, keyif ve tatmin duygusu veriyor. Diğerleri onun araba sahibi olmasından memnurluk duyuyor ve bir yerine beş kişi araba sahibi olsa [daha da] mutlu olacaklar.”

Maslow bu şekilde, Blackfootların arasındaki ekonomik ve toplumsal değerlere de açılmıştı. Kabilenin önemli bir fona sahip olmasına karşın, kabile üyelerinin yine de para kazanmak zorunda olduklarını görmüştü. Bazıları sığır ya da at satarak yeterli gelir kaynağı yaratabiliyordu ama çoğu, sahibi oldukları (ya da daha kesin bir ifadeyle, *kiraladıkları*) çiftliklerde yetiştirdikleri çiftlik ürünlerini satarak kıt kanaat geçiniyordu. Kızılderililer, (çok azı hariç) çiftçilik konusunda beyazlar kadar başarılı değildi. Çiftçilik çok sınırlı gelir sağladığı için, Blackfoot erkeklerinin çoğunluğu için iş, koruma bölgesindeki kömür madenlerinde çalışmak, saman atmak, yollarda amelelik yapmak ya da tuzak kurmak gibi arada sırada yapılan işlerde çalışmak anlamına geliyordu.

Maslow, Blackfoot Kızılderililerinin, kendi aralarında kişisel zenginliklerine göre farklılık gösterdiklerini anlamıştı. Zenginlik ve duygusal güvenlik arasındaki ilişkiyi kesin olarak belirlemek amacıyla, Blackfoot standartlarına göre kimlerin zengin sayıldığını araştırmaya başlamıştı. Bu tür bilgilere ulaşmaya çabalarken bir başka sürprizle de karşılaşmıştı:

“Koruma bölgesinin beyaz sekreterine en zengin olanın kim olduğunu sorduğumda Kızılderililerin sözünü bile etmediği birisinden bahsetmişti; kayıtlara göre en fazla damızlığa, en çok sayıda sığıra ve ata sahip olandan. Kızılderili kaynaklarıma dönüp onlara Jimmy MacHugh’dan, sahip olduğu bütün atlardan söz ettiğimde vurdumduymaz biçimde omuzlarını silkmişlerdi. “Onları elinde tutuyor” demişlerdi ve bunun sonucu olarak da onu zengin birisi olarak kabul etmeyi bile düşünmemişlerdi.

“Hiçbir şeye sahip olmamasına karşın White-Headed Chief (Ak Başlı Şef) “zengindi.” Erdem neyle ölçülüyordu? Bu şekilde resmen âlicenap olanlar, kabileden en çok hayranlık duyulan, en çok saygı gören ve en çok sevilen adamlardı. Kabileye yarar sağlayan adamlar, kendileriyle gurur duyabilecekleri adamlar, yüreklerini ısıtan adamlar bu tür adamlardı.”

Maslow'un da keşfetmiş olduğu gibi, Blackfoot ve genel olarak Ova Kızılderilileri için temel olan şey, en yüce erdem olarak âlicenaplığa verilen önemdi. Çoğu Blackfoot için zenginlik, mal mülk ve servet sahibi olmak değildi; kişiye kabile içinde gerçek prestij ve güvenlik kazandıran şey *elinde avucunda olanı vermekti*. Blackfootların gözünde en zengin insan, başkalarına en çok şeyi -tek bir âlicenaplık gösterisi olarak değil de sürekli olarak- veren insandı. Maslow'un güçlü sosyalist duyarlılığı dikkate alındığında, hemen hemen tamamen cahil olan Kızılderililer arasında zenginliğe karşı gösterilen bu muhteşem ahlaki ve özgecil yaklaşım hayret verici bir davranıştı.

Blackfootların zenginlik ve paylaşmaya yönelik yaklaşımlarının en canlı göstergesi yıllık olarak yapılan Güneş Dansı gösterisi, özellikle de give away (zenginden fakire mal dağıtılması) olarak bilinen ritüeldi. Her yıl haziran ayının sonlarına doğru yapılırdı. Maslow sonraki yazılarında bu ritüele sık sık değinecekti ve belki de bu, Blackfoot kültürünün gözlemledikleri içinde en çarpıcı olanıydı:

“Bu törende, topluluğun bütün çadırları büyük bir çember oluşturacak şekilde dizilirdi. Kabilenin zengin erkekleri (zengin ile çok çalışıp çok şey biriktirmiş olanlar kastediliyor) öbek öbek battaniyeler, yiyecekler, çeşit çeşit bohçalar ve bazen de çok acınası şeyler biriktirmiş olurdu. Bir seferinde kasalarla Pepsi Cola yığılmıştı. Bir insanın önceki yıl biriktirebilmiş olabileceği neler varsa hepsi bir yığın haline getirilirdi.

“Gördüğüm bir adamı hiç unutamıyorum. Tören sırasında bir anda ortaya çıkıp, Ova Kızılderili geleneklerine uygun şekilde kasım kasım kasılmış ve tam anlamıyla böbürlenmişti. ‘Falanı filanı yaptığımı biliyorsunuz, şunu bunu yaptığımı hepiniz biliyorsunuz ve hepiniz ne kadar akıllı olduğumu, çok iyi birikim yapan birisi olduğumu, ne denli iyi bir çiftçi olduğumu ve bu nedenlerle de büyük bir servet oluşturduğumu hepiniz biliyorsunuz.’

“Ve sonra da asil bir davranışla, onur kırıcılığa kaçmayan büyük bir gurur ifadesiyle bu zenginlik öbeğini dullara, yetim kalmış çocuklara ve körlerle hastalara vermişti. Güneş Dansı töreni sonunda bütün varlıkları elinden gitmiş, içinde bulunduğu giysilerinden başka hiçbir şeyi kalmamıştı.”

Blackfootların yaşamının Maslow’a ilginç gelen başka bir yanı ise şöyleydi: “Zenginlik zekânın, kudretin ve çok çalışmanın iyi bir göstergesiydi.” Fakir Yahudi göçmen bir ailenin çocuğu olarak Maslow, Büyük Buhran yıllarında, Amerika’da insanın ekonomik refahını belirleyen şeyin yeteneğe değil, çok değişken dış güçlere bağlı olduğuna kuvvetle inanıyordu. Blackfoot kültürü ona, kişinin maddi başarısının kendi kişisel motivasyonunun ürünü olan “iyi ekonomik düzen”in bir örneğini göstermişti.

Belki de Blackfoot kültürünün içine işlemiş olan kurumsallaşmış ve ritüelleştirilmiş âlicenaplıktan dolayı Maslow, bu Kızılderililerin kendilerini duygusal olarak güvenlik altında hissedeceklerini ummuştı. Dostane ve açık bir tutum sergileyerek, anket yapmak istediği Kızılderililerin işbirliğini bir çırpıda sağlayıvermişti; ikram ettiği sigaralar da istekli katılımcıların sayısını artırmıştı. Maslow, özenle oluşturduğu kişisel egemenlik testinden önceleri çok şey bekliyordu. Ama kısa süre sonra bu testin, hiçbir işe yaramayacak denli Amerikan normlarıyla dolu olduğunu keşfedecekti. Maslow sonraları, “Test, kendilerini güvenlik altında hisseden insanları ölçmek için kullanıldığında saçmalığa varan ölçüde gereksiz bir testti” yorumunu yapacaktı. “Bu testteki soruların çoğu Blackfootlar için anlaşılır olmaktan çok uzaktı; diğerleri de komik olmaktan başka bir şey ifade etmiyordu.”

Örneğin, Maslow’un egemenlik hakkındaki sorularından biri “Açık sözlü olan birisi sizin için ne ifade eder?” şeklindeydi. Bütün Blackfootlar birbirleriyle açık sözlü olarak konuştukları için bu çok gereksiz bir soruydu. Sorulardan bir diğeri, “Utangaç, çekingen ve yüzü kızaran birisine nasıl davranırsınız” şeklindeydi. Bu da gereksiz bir soruydu çünkü Blackfootlar arasında böyle bir insan yoktu. Maslow’un kadınlara sorduğu “Yaşam boyu sürecek bir iş olarak ev hanımı ve annelik yapma konusunda ne düşünüyorsunuz?” sorusu da onların kavrayabileceği bir soru değildi çünkü başka seçenekleri yoktu. Yabancı birisinin gelip de “Sürdürdüğünüz üç boyutlu yaşam hakkında ne düşünüyorsunuz?” diye sorması bile bundan daha anlamlı olacaktı.

Ama Maslow’un bulgularına göre, egemenlik testinin en başarısız olduğu yan “testi yanıtlayan insanların gerçek egemenlik duyguları hakkında bir gösterge oluşturmamasıydı.” Blackfoot-

lara özgü kültürel değerlerden ötürü ve bütün kabile üyeleri de onların bu şekilde davranmalarını beklediği için, egemen ya da kendine aşırı güvenli olarak adlandırabileceğimiz şekilde davranıyorlardı. Maslow'un soruları, varsayımsal bir antropologun bizim kültürümüze gelip de egemenlik ya da kendine aşırı güveni, halk içinde elbise giyme alışkanlıklarımıza göre ölçmeye çalışmasına benzetilebilirdi. Çok güçlü bir kültürel norm olduğu için, hepimiz, arsızlığımız ya da çekingenliğimizden bağımsız olarak bu şekilde davranabiliriz.

Maslow insan egemenliğine yönelik kuramsal yaklaşımını baştan aşağı elden geçirmesi gerektiğini fark etmişti. Aylar sonra şu yorumda bulunacaktı: "Egemenlik testinin güvenlik duygusunun olmadığı bir topluma (yani bizim toplumumuza) yönelik bir egemenlik testi olduğu ve Blackfootlarda olmayan, güce yönelik oldukça kuvvetli bir dürtünün evrensel olarak var olduğunu varsaydığını fark etmiştim."

Ancak Maslow ikinci araştırma aracı olan güven duyma/güven duymama testinin Kızılderililere ilişkin olarak yararlı olduğunu görmüştü. Bütün kültürler için geçerliymiş gibi gözükiyordu. Maslow'un şaşkınlıkla karşılayarak bulduğuna göre Blackfootlar kendilerini duygusal olarak o kadar güvence altında hissediyorlardı ki "nüfuslarının yaklaşık yüzde seksenle doksani ego güvenliği bakımından, kendilerini en yüksek düzeyde güvende hisseden bizim toplumumuzdaki belki de en çok yüzde beş ila on arasında olan insanlarla aynı düzeyde değerlendirilmeleri gerekirdi."

Maslow, kültürel önyargılarından ötürü pek çok soruyu yeniden yazmak ya da iptal etmek zorunda kalmıştı ama Kızılderililerin verdiği yanıtların "test edilen insanların göreceli güvenliğini oldukça açık bir şekilde" gösterdiğinden hiçbir kuşkusu yoktu. Bu nedenle de, kültürler arası kişilik araştırmasının bu aşamasından "güvensiz bir insan, kültürü ne olursa olsun, güç elde etme arzusu ve çevresindeki insanların hissettiklerine güven duymama gibi güvensizliğin genel geçer özelliklerini aynen gösterme eğilimi taşıyacaktır" şeklindeki görüşüne inanarak çıkacaktı.

Maslow, derinlemesine çalışan bir bilim insanı olarak tabiatıyla çıkardığı sonuçları yalnızca test sonuçlarına dayandırmakla

yetinmeyecekti. Anket sonuçlarını doğrulayan pek çok gözlemi sırasında da Blackfoot Kızılderililerinin günlük etkinlikleri esnasında kendilerini duygusal olarak oldukça güvence altında hissettiklerini görmüştü. Günümüz terminolojisine göre kabile üyeleri, kendinden kuşku duyma ve öz bilinç konusunda, günümüzün çok daha rekabetçi ve kişilikten uzak olan yaşam biçiminde yaşayan insanların karşılaştıklarından çok daha az rahatsızlık duyuyordu. Örneğin Maslow'un değerlendirmelerine göre, "En görkemli Güneş Dansı törenlerinde bir oyuncu çıkıp, izleyenleri ölçüsüz kahkahalara boğan pek çok hata yapmıştı. Bu durum o kişiyi hiç utandırmamıştı çünkü kendisi de gülmüş ve olayı herkes gibi o da iyi tarafından almıştı."

Maslow Blackfootların duygusal güvenliğini çok daha iyi sergileyen bir başka olayı gözleme olanağına da sahip olmuştu. Kabilenin en saygın erkeği, Maslow, Hanks ve Richardson'a kabile adları sunmak için düzenlenecek resmi tören öncesi bir övgü konuşması yapacaktı. (Maslow'un adı, kaba çevirisiyle "Kuzey Halklarının Şefi" anlamına gelen 'Na Me Ta Pi Go An'dı.) Yaşlı adam önceleri bir ayyaş olduğunu ama içkiyi yavaş yavaş bıraktığını itiraf etmişti. Ama Maslow'un gözlemlediğine göre:

"Konuşma yapmak için ileri çıktığında sarhoştur ve platformda dururken bir yerlere dayanması gerekiyordu. Konuşmaya başlamadan önce (bana) alkolün etkisi altında olduğunu söyledi ve sonra da hiç sıkılmadan ya da utanmadan başka şeylerden muhabbete girdi. Konuşması biraz derme çatma ve tutarsızdı ama yine de güçlü bir konuşmaydı. Konuşmasının sonunda aldığı alkış da, ayık durumda alacağı alkışın aynısıydı.

"Olay hakkında sadece tek bir kişi yorum yapmıştı, o da gözümüne girmeye çalışan ve sözcünün kabiledeki en yakın dostum olduğunu bilen dengeleyici bir kişiydi. Sözcü, konuşmasını bitirdikten sonra (konuşmasını) nasıl bulduğumu sordu (ben de) dürüst biçimde çok etkileyici olduğunu söyledim. Sözlerim sözcünün hoşuna gitmişti ve 'Alkolün etkisi altında olmasaydım çok daha iyi olurdu' dedi."

Maslow, Blackfootların kendilerini ABD toplumundaki yetişkinlere göre duygusal açıdan çok daha güvence altında hissettiklerine yönelik bulgularını sürdürmek amacıyla koruma bölge-

sindeki çocuk yetiştirme uygulamalarına yönelmişti. Bu, arkadaş Margaret Mead'in öncülük ettiği antropolojik bir araştırma konusuydu. Kùltürlerarası çocuk incelemeleri konusunda hiçbir resmi eğitim almamış olmasına karşın hem çok keskin bir doğal gözlemciydi, hem de daha henüz baba olmuştu. Maslow, bu yüzden, Blackfootlu anne babaların çocuk yetiştirme yöntemlerini çok etkileyici bulmuştu.

Blackfoot Kızılderilileri genel olarak çocuklarına -Kuzey Amerika standartlarına göre aşırı olarak nitelendirilebilecek ölçüde- çok düşkünlerdi. Küçüklere sürekli olarak çeşitli yiyecekler veriyor ve farklı biçimde sevgi gösterisinde bulunuyorlardı. Ama ilginç olan şey, Blackfoot çocukları arasında terbiyesiz davranışlara çok ender rastlanması ve cezalandırmaya hemen hiç başvurulmamasıydı. Bir çocuğa herhangi bir şeyin birden fazla söylenmesi o denli alışlagelmedik bir durumdu ki böyle çocuklara, birebir çevrildiğinde "sağır kulak" anlamına gelen türden adlar takılıyordu.

Maslow'a göre Blackfoot çocukları arasında görülen iyi huyulu davranışlar, anne ve babaların kişisel sorumluluğa verdikleri önemin dolaysız bir sonucuydu. Anne ve babalar, en küçük çocuklarını bile, her şeyi kendi başlarına halletmeleri ve yetişkinlerin onların isteklerini karşılamak için kul köle olmalarını beklememeleri konusunda yüreklendiriyordu. Yaşamı boyunca, Blackfoot koruma bölgesinde gözlediği katı ama sevgi dolu çocuk yetiştirme yaklaşımının sadık bir savunucusu olmayı sürdürecekti. Yaklaşık otuz yıl sonra yazdığı bir makalede, Maslow hayranlıkla şu notu düşecekti:

"Blackfoot Kızılderilileri çok karakterli insanlar, hepsi kendilerine saygı duyan erkekler ve bir zamanlar da en cesur savaşçılardı. Sert insanlardı ... Buna nasıl ulaşmış olduklarını görmek isterseniz, sanırım çocuklarına karşı duymuş oldukları büyük saygıya bağlıdır bu. Birkaç örnek verebilirim:

"Anımsıyorum ... yeni yeni yürümeye başlamış bir çocuk kulübe kapısını açmaya çabalıyordu. Beceremiyordu. Büyük ve ağır bir kapıydı ve garibim uğraşıp didiniyordu. Amerikalılara kalsa kalkıp kapıyı açarlardı. Blackfoot Kızılderilileri yarım saat oturup, bebeğin kendi başına açana dek kapıyla savaşmasını izlemişlerdi. Bebeğin oflayıp puflaması ve ter dökmesi gerekmişti

ve sonra herkes onu kutlamıştı çünkü kendi başına başarmıştı. Demem o ki, Blackfoot Kızılderilileri çocuğa, Amerikalı gözlemciden çok daha fazla saygı duyuyor.”

Maslow, Blackfootlu anne ve babaların çocuklarının olgunlaşmasına nasıl katkıda bulunduklarını gösteren bir başka canlı örnek daha veriyor:

“Çok sevdiğim küçük bir erkek çocuk vardı. Yedi sekiz yaşlarındaydı ve yakından gözlemlediğimde Blackfoot ölçülerine göre zengin bir çocuk olduğunu görebiliyordum. Kendi adını taşıyan pek çok atı ve sığırları vardı; oldukça değerli olan bir ilaç çıkınının da sahibiydi.

“Bir gün bir yetişkin gelip sahip olduğu en değerli şey olan ilaç çıkınını satın almak istemişti. Sonradan babasından öğrendiğime göre küçük Teddy’nin bu teklifi aldıktan sonra yaptığı şey -unutmayın, daha sadece yedi yaşındaydı- tek başına bozkıra çıkıp meditasyon yapmak olmuştu.

“İki ya da üç gün ve gece boyunca uzaklara gidip kamp yapmış, kendi başına düşüncelere dalmıştı. Babasından ya da annesinden tavsiye istememişti ve onlar da bir şey söylememişti. Geri dönmüş ve kararını açıklamıştı. Yedi yaşındaki bir çocuğun böyle bir şey yapmasına izin verebileceğimizi düşünemiyorum.”

Bu iki örnekte de kızların değil de erkek çocukların rol almış olmasını görmek ilginçtir; Maslow bu nosyonu dikkate almamış olsa bile, Blackfootların çocuklarda sorumluluk gelişmesine verdikleri önem olarak algılamış olduğu şeyin, sadece erkeklerin sosyalleşmesine yönelik bir yöntem olması olasıdır.

Maslow Kızılderililer arasındaki derin dostluğa da büyük saygı duymuştu. Daha fazla maddi zenginliğe sahip olmamıza karşın, Blackfoot Kızılderililerinin bizim kendi toplumumuzda yaşayan insanlara göre kendilerini duygusal olarak daha güvende hissetmelerinin bir başka nedeninin de aralarında oluşturdukları sıcak ve yakın toplumsal ilişkiler olduğuna inanmıştı. Maslow, Brooklyn’de yetiştiği dönemde ve sonra da yetişkin olarak sürdürdüğü yaşamı süresince büyük ve geniş bir ailenin parçası olmaktan her zaman keyif aldığı için, Blackfoot yaşamının bu yönünü çok iyi anlayabilmiştir:

“Herkesin, koruma bölgesine ve diğer Blackfoot koruma bölgelerine yayılmış ve gerektiğinde yardım alabileceği pek çok akrabası ve arkadaşı var. Akrabalar ve arkadaşlar birbirlerini sık sık ziyaret ediyor ve herhangi bir akraba ya da arkadaşta gece yatıya kalmak normal bir uygulama.

“Her yaş grubuna ait erkek ve kız çocukları arasındaki ilişkiler bizim toplumumuzdakinden çok daha güçlü. Aynı şeyleri yapıyorlar, toplantılara aynı anda katılıyorlar ve her zaman birlikte vakit geçiriyorlar. Aynı yaşta olanlara “aynı yaştaki arkadaşım” anlamına gelen *nitaka* deniyor. Bu arkadaşlık kalıbının bağları diğer kalıplardan çok daha yakın. Bu yüzden de her erkek ya da kız çocuğu *nitaka* adı verilen ve yakın dost addedilen on-on iki arkadaşına sahip.

“Bu gruptan birisi ya da bazen ikisi, nadiren de üçü özellikle yakın arkadaş olarak seçiliyor. Bunlar “sevgili dostum” anlamına gelen *nitakomima* olarak adlandırılabilir. Bu yakın arkadaşlar kardeşlere benzetilebilir ama Kuzey Blackfootlar arasındaki bağlar normalde, toplumumuzdaki kardeşler arasındaki bağlardan çok daha yakın. Beyazların bakış açısından bakıldığında, bu tür dostluklar cennetvari bir şey gibi görülüyor. Aralarında tam bir karşılıklı güven, sadakat ve sevgi var.”

Maslow Blackfootların yaşam biçiminde hayranlık duyulacak daha başka pek çok şey bulmuştu. (Genç ve alkolü erkekler arasında arada sırada görülen yumruklaşmanın dışında) suç ve şiddetin görülmemesinden, kabile üyeleri arasında gerilimleri ortadan kaldırmak için mizahın yaygın ve etkin biçimde kullanılmasından ve parasal kıskançlıkların ya da doyumsuzlukların var olmamasından çok etkilenmişti.

Maslow, her şeyin de ötesinde, Blackfootlarla yakınlaşmasının sonucunda kültürel görelilik nosyonundan da kalıcı olarak vazgeçmişti. Bundan sonra bu kavramı, hatalı olduğu ve insan doğasının anlaşılmasının önünde duran bir engel olduğu gerekçeyle reddedecekti. Alan çalışmasını tamamlamasından haftaları sonra Toplumsal Bilimler Araştırma Konseyi’ne sunmuş olduğu özet raporda, bu değişimi kendi görüşü olarak dile getirmişti:

“Toplum içinde doğuşundan itibaren sanki her insan, o toplumun kalıba sokacağı bir balçık yığını olarak değil de, toplumun eğip bükebileceği ya da bastırabileceği ya da üstüne bir şeyler

katabileceği bir yapıymış gibi geliyor. Bu duyguyu destekleyen elimdeki en temel veri, Kızılderililerin öncelikle insan ve *ikincil* anlamda Blackfoot Kızılderilileri olması ve de toplumlarında, kendi toplumumuzda görmüş olduğum hemen hemen aynı ama dağılım eğrilerindeki çok farklı modlardaki kişilik dağılımını bulmuş olmam.

“Şimdilerde ‘temel’ ya da ‘doğal’ bir kişilik yapısı nosyonuyla savaşıp duruyorum.”

Blackfoot kültüründeki pek çok şeyin ona cazip gelmesine karşın, yazın ilerleyen günlerinde Maslow giderek artan ölçüde ev hasreti çekmeye başlamıştı. Bertha’yı ve özellikle de bebeği çok özlemişti. Ann’in fotoğrafına sanki bir ikonmuş gibi bakıp duruyordu ve sonraları anımsadığına göre, “Onu müthiş özlemiştim, bu nedenle de resmine uzun uzun bakarken içimin tümüyle sevgiyle dolduğunu hissederdim.” Bertha’ya sık sık yazıyordu ve ne zaman ondan ailesi hakkında bir haber alsa içini mutluluk kaplıyordu.

Maslow’un o yaz kendisini yalnız hissetmesine yol açan bir başka neden daha vardı. Kısmen Maslow’un desteklemesiyle Hanks, Richardson’la flört etmeye başlamış ve ikisi çok geçmeden birbirlerine âşık olmuşlardı. İkisi de bekâr ve yirmili yaşlarında olan çiftin ortak pek çok ilgi alanı bulunuyordu. Maslow’un akşamları onlarla birlikte olması, yaşam boyu sürececek bir evliliğe gidecek olan ve yeni yeni filizlenen romantik ilişkilerine giderek rahatsızlık veren bir engel teşkil etmeye başlamıştı.

Maslow, iki arkadaşından, bu alan çalışmasından beklediklerinden çok daha fazlasına erişmiş olarak yaz bitiminden kısa süre önce ayrılacak ve Bertha ile bebek Ann’in onu beklediği New York City’ye geri dönecekti.

Brooklyn College’da Aydınlanma

Laboratuvarda çalışan bir deneyselci olarak başladığım kariyerimde, bilimsel Ortodoksluk mirasımdan ötürü kendimi hem rahat hem de yetkin addediyordum. Ama bir psikoterapist, bir analizci, bir haba, bir hoca ve bir kişilik öğrencisi olduğum -yani insanlara bütünsel baktığım- ölçüde “bilimsel psikoloji” giderek artan biçimde önemini yitirdi gözümde.

1930’lu yıllarda belirli psikolojik problemlere ilgi duydum ve bunlara, zamanın klasik bilimsel yapısıyla bir yanıt getirilemeyeceğini anladım. Mantıklı sorular atıyordum ortaya ve psikolojik problemlere çözüm getirebilmek için yeni bir yaklaşım bulmam gerekli olmuştu. Bu yaklaşım giderek genel bir psikoloji felsefesi ya da dinin, çalışmanın, yönetimin ve şimdilerde de biyolojinin genel bir bilimi haline geldi.

—ABRAHAM MASLOW

NEW YORK CITY’NİN akademik sistemine en son katılan Brooklyn College 1930 yılında kurulmuştu. Brooklyn’in merkezinde, genellikle belediye ve ofis binalarının, matbaaların ve kırtasiye dükkânlarının bulunduğu ve cesur davranmanın gerekli olduğu bir bölgede beş yaşlı kiralık binadan oluşuyordu. Ama Maslow’un fakülteye katılmasından kısa süre sonra, kurucula-

rın okul için bir kampüs kurma düşleri gerçekleşecekti. Brooklyn College, Maslow'un gençlik yıllarını geçirdiği yere pek de uzak olmayan ve çok daha huzurlu bir yerleşim bölgesi olan Flatbush'daki yeni kapılarını 18 Ekim 1937 tarihinde resmen açtı.

Sayısının yedi bine ulaştığı tahmin edilen bir topluluk, Belediye Başkanı Fiorello La Guardia, Brooklyn Borough Başkanı Raymond V. Ingersoll ile Brooklyn College Başkanı William Boylen'in yapacağı konuşmaları dinlemek üzere akademi binası önünde toplanmıştı. Çevre düzenlemesi ve Georgia tarzına göre tasarlanan yürüyüş yolları henüz tamamlanmamıştı ama faaliyete geçmeye hazır durumdaydı.

Maslow, tam zamanlı bir psikoloji eğitmeni olarak burada geçirdiği ilk günlerinde, Brooklyn College'ın öğrenci yapısının Columbia ve Wisconsin'de tanık olduğu yapıdan oldukça farklı olduğunu keşfetmişti. Bu okulların ikisi de prestijli, yeterli araştırma fonlarına ve geniş barınma olanaklarına sahip ve üniversitelilere özgü geleneksel duygularla dolu olan okullardı. Öğrencileri çok farklı kesimlerden geliyor, bazıları da geldikleri bölgelerin hali vakti yerinde olan seçkinlerini temsil ediyordu. Brooklyn College'daki emsalleri ise, tam tersine, daha çok Maslow ve 1920'lerin ortasında City College'da okuyan eski yaşlıları gibi göçmen ailelerin oğulları ve kızlarından oluşuyordu.

Brooklyn College öğrencilerinin yarısından fazlasının evlerinde konuşulan dil İngilizce değildi. Babalarının çok azı profesyonel işe sahipti; çoğunluğu terzilikle uğraşan, satıcılık ve esnaflık yapan ya da küçük çaplı dükkân işleten insanlardı. Annelerinin çoğu, Manhattan'ın gelir düzeyi düşük kesimlerinde bulunan giysi atölyelerinde ya da büro işlerinde çalışıyordu. Bu evlerin yüzde sekseninden fazlasında Yahudiler oturuyordu ve aileler okuma ve konuşma dili olarak İbraniceyi tercih ediyordu. Ailelerden çok azı dinsel kurallara uyuyordu ama çoğu bir sinagoga ya da bir Yahudi dostluk örgütüne bağlıydı ve yabancı kökenlerini hiç unutmuyorlardı.

Öğrenciler sosyal ve etnik bakımdan homojen bir grup oluşturuyordu. Brooklyn'deki kamu okullarında daha önce elde ettikleri başarıları yansıtıyorlardı çünkü yaşları, birinci yıl üniversite öğrencilerinin ülke çapındaki ortalamasından daha düşüktü. Pek

çok dersi atladıkları için Brooklyn College'a girdiklerinde çoğu on altı, hatta bazıları on beş yaşındaydı. Çoğu aileleriyle birlikte küçük apartman dairelerinde kalıyordu ve kentin dışındaki dünya hakkında hemen hiç -doğrudan- bilgileri yoktu. İki saat uzaklık-taki Catskill Dağlarına yapılacak bir gezi, çoğu için kırsal kesime ve dışa açılmak anlamı taşıyordu. Toplumsal açıdan nerede dur-dukları pek belirli değildi ama öğrenmeye açıldılar ve Maslow da onlarla kısa sürede yakın dostluk ilişkileri kuracaktı.

Aşırı atılgan davranışlarında ve başları sıkıştığında kaçacak yol ararken sık sık lafazanlık hünerlerine başvurmalarında ken-di gençliğini de görmüş olmalıydı. Üniversite derslerine metro ya da trolleybüsle gelmenin hiç de romantik olmayan gerçek-liğini kendisi de yaşamıştı. Evde hiçbir mahremiyetin olma-masını ve bunun sonucunda yaşanması kaçınılmaz olan düş kırıklıklarını da biliyordu. Maslow, bir bakıma, öğrencilerinin kendisine göre çok daha sıkıntılı koşullarda yaşadığının bilin-cindeydi: Büyük Buhran, 1920'lerin çok canlı Brooklyn'inde yaşamış olduğundan daha da büyük bir gerilim yaratmıştı. Öğ-rencilerinin babalarının üçte birine yakını işsizdi. Öğrencilerin çoğunun tek seçeneği ya bir belediye üniversitesine gitmek ya da açıkta kalmaktı.

Brookly College öğrencileri akademik bakımdan yetenekli öğrencilerdi; standart üniversite giriş sınavlarında aldıkları orta-lama puanlar ülke çapındaki ilk yüzde altı içindeydi. Çok hırslı ve çok çalışkandılar; kendi doğal zekâlarının da tam anlamıyla bilincindeydiler.

Maslow bu kadar uyumlu öğrencilere sahip olduğu için şans-lıydı çünkü öğretim görevleri çok fazla çaba göstermesini gerek-tiriyordu. Yönetimin, lisans öğrencilerinin eğitilmesi hedefini, fakültelerde araştırma yapılmasından ve burs kaynağı yaratılma-sından daha fazla önemseddiği açıktı. Hemen hemen diğer tüm fakülte üyeleri gibi Maslow'un da dönem başına beş bölümde iki ya da daha fazla ders vermesi gerekiyordu. Öğretimin getirmiş olduğu yük, yaratıcı bilimsel etkinlikte bulunmak için zaman ve enerji bırakmıyordu. Bunun tam tersine, Columbia gibi temel bir araştırma üniversitesindeki öğretim yükü ise dönem başına iki ders ya da tek bir seminerden ibaretti.

Maslow başlangıçta anormallik psikolojisi okutuyordu, sonradan, 1940 yılında Normal Kişilik adını verdiği bir ders daha eklemişti. Bu bir yenilik getiriyordu; insani duygulara hiç yer vermeyen akademik psikoloji hemen hemen sadece anormalliğe ve hastalıklara odaklanıyordu. Maslow, belki de Max Wertheimer'in etkisinde biraz fazla kaldığı için, Freudcu yaklaşımın nevrozlara ve daha ciddi bozukluklara verdiği önemin tam tersine hareket ederek ortalama ve hatta ideal psikolojik işleyişi anlamak için yeni bir yaklaşım geliştirmeye başlamıştı.

Maslow bir yıl sonra psikoloji okutmanlığına yükseltilmiş, ama çok üretken olmasına karşın, bir sonraki kademe atlaması olan doçentliğe atanması için sekiz yıl daha beklemesi gerekmişti. Ağır aksak ilerleyen bu terfi yöntemi, mali yönden New York City'nin yıllık bütçesine bağımlı olan Brooklyn College'a özgü tipik bir yönetim politikasıydı.

Okulun öğretime aşırı önem vermesinin yanı sıra bu yönetim yapısı da Maslow'u zorlamaya başlamıştı. Psikoloji fakültesi çok küçüktü ve felsefe departmanı içinde yer alan bir alt disiplinden ibaretti. Maslow'un başlangıçtaki psikolog arkadaşları Solomon Asch, Edward Girden, Gerald Lawlor, Charles Winslow ve Austin B. Wood'dan oluşuyordu; dördü doktoralarını Columbia'da yapmıştı. Çok geçmeden Helen Block Lewis ve Herman Witkin de psikoloji fakültesine katılmıştı. Felsefe departmanında soyutlanmış bir azınlık oluşturan Maslow ve meslektaşları kendilerini engellenmiş hissediyordu; her türlü akademik yeniliğin tüm departman tarafından resmen tartışılması ve oylanması gerekiyordu; bu da hantal işleyen ve politize olan bir süreçti. Maslow, meslektaşlarının oluşturduğu küçük grup içinde felsefi, psikolojik ve siyasal-ideolojik bakımlardan bile önemli ayrılıklarla karşılaşlıyordu. Birlikte çalıştığı psikologların çoğuyla iyi geçinmesine karşın içlerindeki tek yakın dostu Asch'ti.

Maslow ve meslektaşları tek bir konuda, kendi departmanlarının gereksinimi konusunda aynı görüşü paylaşıyordu. Çoğu açısından, Wertheimer'in başkanlığı ideal bir seçilmiş gibi geliyordu. Uluslararası üne sahipti, New York'ta yaşıyor ve New School for Social Research'te ders veriyordu. Maslow, tabiatıyla, Wertheimer'i neredeyse idolü haline getirmişti ve böyle bir

göreve gelmesini destekliyordu. 1939 başlarında Wertheimer’e yıllık 7500 dolarlık saygın bir maaş teklifiyle birlikte yeni departman başkanlığı teklifinde bulunulmuştu. Ama Wertheimer Maslow’u düş kırıklığına uğratarak önceden verdiği taahhütleri bahane ederek geri adım atmıştı ve 1943 yılında Daniel Katz gelene dek bölümleri başkansız kalacaktı.

Maslow fazla para kazanabilmek amacıyla akşam dersleri de veriyordu. Gündüz gelen öğrenciler gibi akşam öğrencileri de aynı sosyal çevreden geliyordu ve benzer motivasyonlara sahiptilerdi ama daha yaşlıydılar. Erkekler çoğunlukta ve çalışma konusunda da ciddi yaklaşım gösteriyorlardı. Derse gelmeden önce bütün gün çalıştıkları için çok daha yorgun oluyorlardı. Bu yüzden Maslow, akşam derslerini daha eğlenceli hale getirmeye çalışıyordu. En çok kullandığı yöntem, “Okuduğum ilginç bir makaleden söz edeceğim sizlere” diye açılış yapmak ve sonra da bu anlattıklarını, motivasyon ya da çocuk gelişimi gibi program çerçevesinde vermesi gereken derse bağlamaktı. Parasal nedenlerle yaz okulunda da ders veriyordu.

Maslow 1940’ların başlarında öğrencileri tarafından o kadar sevilir olmuştu ki kendisine -farklı bir alanda kendisine isim yapmaya çalışan başka bir göçmen çocuğuna göndermede bulunularak - “Brooklyn College’ın Frank Sinatra’sı” denmeye başlanmıştı. Cana yakın ve esprili davranan, öğrencinin görüşlerine her zaman değer veren Maslow çok beğeniliyordu. Hoca olarak rahat ve dostane şekilde davranıyor, öğrencileri soru sormaları ve yorum yapmaları konusunda destekliyordu. Uzun boylu ve zayıf yapısıyla, gür bıyıkları ve pipo içişiyle öğrencilerinin gözünde unutulmayacak bir iz bırakmıştı. 1930’ların sonlarına gelindiğinde otuz yaşına yeni basmıştı ama göçmen anne ve babalarıyla birlikte oturan on sekiz ve on dokuz yaşındakiler için incelik timsali olmuştu. Maslow’un kız öğrencilerinin çoğu ona romantik hisler besliyordu. Vereceği dersler kayıt esnasında sürekli olarak erkenden doluyordu; öğrencilerden bazıları, kayıt yaptırmakta geciktikleri söylenince gözyaşlarına boğuluyordu.

Maslow o denli farklı bir saygınlığa erişmişti ki, belediye üniversitesi ortamındaki öğrencilerini bile normal bir profesörün hiç düşünemeyeceği şekilde etkilemeyi başarabiliyordu. Ör-

neğin, Madison, Wisconsin'den yakın arkadaşı olan ve üniversiteye yeni gelmiş olan meslektaşı Paul Settlage bir gün Maslow'a ciddi bir problemi olduğunu söylemişti. Sessiz ve nazik bir yapıya sahip Orta Batılı bir Protestan olan Settlage içini dökmüş ve ders verme konusunda giderek artan ölçüde endişelendiğini söylemişti. Sınıfta bu denli konuşan, şamata yapan ve farkında olmasa da huzur bozan öğrencilerle karşılaşmamıştı. Dostlukla yaklaşmasına karşın, Brooklyn'de yetişmiş olan öğrencilerini kendisine rahatça ders verme olanağı tanımları konusunda ikna edememişti.

Maslow imdadına yetişmişti. Settlage'ın bütün derslerine girmiş ve öğrencilere, meslektaşını istemeyerek de olsa rahatsız ettiklerini bir Yahudi hocaları olarak söylemek zorunda olduğunu kesin bir dille ifade etmişti. Fazla atılgan davranışlarının Brooklyn'in etnik yapısı içinde kabul edilebilir olduğunu ama Settlage gibi yabancıların bu tür davranışları normal kabul edemeyeceğini nazik bir şekilde dile getirmiş ve onlara daha uygun davranmalarını önerisinde bulunmuştu. Sınıfta nasıl düzgün davranacaklarının örneklerini de göstermişti. Settlage'ın öğrencileri bundan sonra daha sakin ve daha duyarlı davranmaya başlamışlardı.

Maslow'un uyguladığı öğretme yöntemleri de yenilikçiydi. İlgi duyan öğrencilerini psikolojik konuları daha rahat, daha keyifli bir ortamda tartışabilmeleri amacıyla yıllar boyunca evine davet etmişti. Maslow'un Ocean Avenue üzerindeki evi üniversite kampüsüne bir ya da iki blok mesafedeydi. Bu canlı müzakerelere genellikle sadece çok ilgili olan on, on iki öğrenci katılıyordu. Maslow'un bu yaklaşımı göstermekteki amacı tedavi edici değil öğretici olmaktı; psikoloji kuramını yaşatabilmenin tek yönteminin onu yaşamımızda karşılaştığımız şeylerle doğrudan bağlantılı olarak değerlendirmek olduğuna inanıyordu. Bunun temeli olarak da Karen Horney gibi çağdaş kuramcılara, özellikle de onun özsaygı ve ruhsal sıkıntı ile nevrozun yapısı gibi temel gereksinimler kavramlarına atıfta bulunuyordu. Haftalık olarak yaptıkları grup müzakerelerine hazırlık olması açısından, her öğrencinin önceden kendisi hakkında, kendi hülyaları ya da cinsel geçmişi hakkında bir şeyler karalamasını ve bu tür yorumları grupla paylaşmaya hazır olmasını istiyordu.

Maslow'un evinde düzenlenen müzakerelerin aleniyeti katılımcıların çoğunu hayrete düşürüyordu. Çoğu, insani duygulara ilişkin bütün konuları kapsayan bu tür provokatif konuşmalara hiç katılmamıştı. En özel değerlerini, hedeflerini ve beklentilerini ciddi olarak konuşmak anne ve babalarıyla hatta arkadaşlarıyla bile çok ender yaptıkları bir şeydi. Profesörlerinin evinde oturup bu konulardaki görüşlerinin içtenlikli biçimde saygı görmesi onlar için büyüleyici bir şeydi. Maslow onlarla aynı etnik ve coğrafi kökenlere sahip olmasına karşın hep bir profesör gibi hareket edip mesafeli davranmaya özen gösteriyordu.

Öğrenciler bazen örneğin kendi akademik gelecekleri gibi, onlar için çok acil olan bir konu açabiliyordu. Bir defasında konu, lisansüstü okuluna kayıt işlemlerindeki Yahudi düşmanlığına gelmişti. Lisansüstü okuluna başvuru formunda "Din" olarak işaretlenen yere geldiklerinde nasıl davranmaları gerektiğini sormuşlardı Maslow'a. Önyargılara aşına olan Maslow ise pragmatik olarak, "Üniter olduğunuzu yazın. Yahudiliğe en yakın olan şey budur" tavsiyesinde bulunmuştu.

Tartışmalar sık sık cinsellik konusuna da uzanıyordu. Brooklyn College'daki genç erkek ve kadınların çoğu çok az cinsel deneyime sahip olan bakir insanlardı. Anne babalarıyla birlikte yaşadıklarından ötürü cinsel faaliyette bulunmak için çok kısıtlı olanakları vardı. Etnik Yahudiliğin hâkimiyeti altındaki evlerinde seks ağza alınması tabu olan bir konuydu ve çoğu, bu konuyu en yakın arkadaşlarına açma konusunda bile zorluk çekiyordu. Saygıdeğer Profesör Maslow'un kendilerini seks tartışmak için davet etmesi, özellikle de grubun karma yapısı dikkate alındığında onlar için bulunmaz bir deneyimdi. Maslow onları, cinsel yaklaşımlarını ve deneyimlerini anlatırken olabildiğince içten davranmaları konusunda yüreklendiriyordu. İnsanın kendisini dürüst olarak ifade etmesinin, seks hakkındaki endişe ve beceriksizliğini büyük ölçüde ortadan kaldıracığına inanıyordu. Maslow bu yüzden öğrencilerini kendi cinsel yaşam öykülerini yazmaları için zorunlu tutuyordu.

Maslow, cinselliğe serbest ve hoşgörülü bir tavır içinde yaklaşıyordu. Ama hayatında çıktığı ilk kızla daha yirmisinde evlenmiş birisi olarak da devrimci olması beklenemezdi. Yapılan

antropolojik araştırmalara değiniyor ve dünya üzerindeki insan kültürünün, cinsel gelenek ve göreneklerle alışkanlıklar bakımından sayısız denebilecek çeşitliliğe sahip olduğunu belirtiyordu. Bir kültürün sapkınlık olarak adlandırdığı Şey bir başka kültürde son derece normal kabul edilebiliyordu. ğrencilerine herkesin cinsel duygulara sahip olduğunu, bunların doğal olduğunu ve utanılacak Şeyler olmadığını anlatıyordu. Önemle belirttiği, kendini tatmin etmenin, cinsel gerilimi düşürmenin iyi ve sağlıklı bir yöntemi olduğuydu. Maslow, bayağı romanlarda ve müstehcen Hollywood filmlerinde gösterilen seksi ktmsyor ve esriksi sevişmelere yönelen anlık fiziksel çekim görüntülerini yeriordu. İçten gelen, babacan bir tavırla şunları söylüyordu: “İlk kez seviştiğinizde düş kırıklığına uğrayacaksınız. Hiç de romanlarda anlatılanlara benzeyen bir Şey değil.”

Maslow, düşüncelerini açıkladığı daha özel ortamlarda, cinsellik ve insan vücudu hakkındaki genel geçer toplumsal gelenek ve görenekleri daha da sert biçimde eleştirmişti. Örneğin, 1939’da yazdığı yayımlanmamış bir makalesinde şu düşünceler yer alıyordu:

“Nudizm’in* yaygınlaşmasının, pek çok yönden, erkek ve kadınların daha rahat davranmaları ve daha eşit hareket etmeleri yönünde atılmış bir adım olacağını hissediyorum. Her Şeyden önce, birbirlerine yabancılaşmalarını daha da azaltacak; insanlar, sırf meraktan dolayı cinsel arayışlara girmeye daha az çaba gösterecek. Ve bana öyle geliyor ki, ortaya çıkacak olan sevgi de tamamen fiziksel olmaktan öte toplumsal ve duygusal yönlü de olacak.”

Yaşamı boyunca, karşıt cinsler arasında daha büyük rahatlık ve dostluk oluşmasını arayanlar adına nudizm’in savunmasını yapacak ve kendisi de arada sırada da olsa gönül rahatlığıyla bunu uygulayacaktı.

* Nudizm, kişilerin utanmadan rahatlıkla sosyal olarak çıplak bir şekilde bir arada ve doğa ile bütünleşmiş olarak bulunabilmeleri halidir. Seksüel bir anlam taşımayan nudizm, son yıllarda Türkiye’de giderek daha sıklıkla konuşulur ve daha yaygın kesimlerce uygulanır hale gelmiştir. -.n.

Maslow, daha fazla mutluluk elde etmek için, toplumumuzda mevcut olan cinsel davranışlarda daha pek çok değişiklik yapılması gerektiğine inanıyordu. Çocukların sekse olan meraklarını ortadan kaldırmak ya da azaltmak amacıyla erken yaşlarda eğitim verilmesi gerektiğinin önemini vurgulamasının yanı sıra, kamusal alanda da büyük çaplı politika değişikliklerine gitmenin önemini ortaya koyuyordu. “Cinsiyetler arasındaki ekonomik, toplumsal ve yasal eşitsizliklerin ortadan kaldırılması da atılması gerekli olan bir adımdır” diye yazmıştı. “Böylesi bir programın eninde sonunda başarıya ulaşabilmesi için kadının ekonomik durumunda da muazzam değişiklikler yapılması gereklidir.”

Kadınların ekonomik ve mesleki haklarının ABD’de kanunlar ve mahkeme kararları yoluyla Maslow’un öngörmüş olduğu biçimde genişletilmeye başlanması için neredeyse yarım yüz yıl geçmesi gerekecekti. Cinsel eğitim ve çıplaklığa ilişkin davranışların değiştirilmesi konusundaki görüşleri ise halk tarafından çok yavaş biçimde kabul görüyordu.

Maslow, günümüz standartlarına göre bir bakıma geleneksel kabul edilebilir. (Birden fazla ya da yaşam boyu süren) evlilik yoluyla gerçekleştirilecek olan tek eşliliğin sonuç olarak en tatminkâr seks yaşamını sağladığı ve popüler medyanın söylediğinin tersine, gelişigüzel yapılan seksin nadiren heyecan verici ya da doyurucu olduğu tavsiyesinde bulunmuştur. Maslow evlilik öncesi seks yapılmasının normal olduğunu kabul etmekle birlikte, genelde öğrencilerine, doğru insanı bulana dek en güçlü dürtülerini kontrol altında tutmalarını önermiştir. Maslow’a göre, cinsel arzuları doğal kabul etmek, otomatik olarak onlara uygun şekilde davranmamız gerektiği anlamına gelmemelidir; duygusal olgunluk her zaman nefsine hâkim olmayı gerektirir. Önerisine göre kendini tatmin etmek, hem erkek hem de kadınlar için doğal olarak rahatlatma sağlar.

Maslow, Davy Levy ve Ruth Munroe’nun yazdığı *The Happy Family* (Mutlu Aile) adlı kitabı, insan cinselliği üzerine verdiği derslerde yıllarca ders kitabı olarak kullanmıştı. 1938 yılında yayımlanmış olan ve 1940’lı yıllarda sık sık baskısı yinelenen bu çalışma cinsellik, evlilik ve çocuk yetiştirme üzerine içten ve iyimser bir görüş getiriyordu. Maslow’la yakın dostluk ku-

ran yazarlar zamanının özgür düşünceli, “açık fikirli” görüşlerini dile getiriyordu. Levy ve Munroe, çağdaş Amerikan yaşamının genellikle sorunlu olan yönlerini yansıtan yaygın ve her şeyin güllük gülistanlık olduğunu gösteren basmakalıp örnekleri eleştiriyordu. Cinsellik, evlilik ve çocuk yetiştirme konularında geliştirilen romantik, sonsuza dek mutlu yaşadılar şeklindeki masalları yeriyorlar ve sağlıklı, mutlu ilişkilerin ancak psikolojik gerçekçilik yoluyla, özellikle de karşılıklı uzlaşma yoluyla oluşturulabileceğini ısrarla belirtiyorlardı. İnsanların hiç de mükemmel olmadığı bir dünyada gerçek doyum sağlama fırsatının evlilikte ve düzenli aile yaşamında yattığı konusunda Maslow’la aynı görüşü paylaşıyorlardı.

Öğrencilerini en çok etkileyen şey, belki de seks hakkında kesin tavsiyelerde bulunulmasından çok Maslow’un takındığı genel tavidir. Tanıdıkları hemen hemen bütün insanlardan, anne babalarıyla akranlarından farklı davranıyor ve konuyu açık, nesnel olarak ele alıyor, dudak altında gülümsemeye ya da utanıp ezilip büzülmeye imkân tanımıyordu. Hem evde verdiği seminerlerde hem de Brooklyn College’daki düzenli derslerinde cinsellik üzerine söylediği şeyler, öğrencilere yönelik daha geniş kapsamlı mesajını yansıtıyordu: İşin aslını görmeyi öğrenin, potansiyelinizi geliştirmeye gayret edin ve kendinizi düşünün. Şimdilerde emekliye ayrılmış bir avukat olan eski bir öğrencisinin anlattığı gibi, “Bize hep ‘Yaşamda ne yapabilirseniz onu yapın. Mutlu olmanın en iyi yolu budur’ derdi.”

Brooklyn College’da geçirdiği ilk birkaç yıl içinde hocalık Maslow’un bütün enerjisini tüketiyordu. Araştırma alanındaki üretkenliği büyük oranda azalmıştı ama düşünsel üretkenliği aynı hızda devam ediyordu. “Normal” insan kişiliğinin yapısının, özellikle de motivasyon konusunun anlaşılmasına, “Gerçekte ne elde etmek istiyoruz?” ve belki de daha önemlisi, “Yaşamda mutlu olmak ve beklentilerimizi karşılamak için gerçekte neye gereksinim duyarız?” sorularının yanıtlarının bulunmasına özel bir ilgi göstermeye başlamıştı.

Yeni psikolojik görüşleri oluşmaya başladığı için 1938 yılı Maslow açısından önemli bir yıldır. Kendisine ivme kazandıran şeylerden birisi yaz döneminde Blackfoot Kızılderilileri üzerine

yaptığı alan araştırmasıydı. Bu deneyimi yaşamadan önce kültürel görelilik nosyonuna tutunmuştu. Sonraları, kültürel göreliliği giderek artan ölçüde sorgulamaya başlamış ve kendisini, biraz da ironik biçimde, maymunlar üzerine yaptığı araştırmaların getirdiği sonuçlara yönelirken bulmuştu: Biyolojik yapımız, kültürlerarası çalışmaların öngördüğünden çok daha belirleyici olabilirdi. Maslow’a göre, alan çalışması yapan önceki araştırmacılar, belki de, ampirik açıdan psikolojik değerlendirmede bulunmak yerine kendi kişisel ya da yüzeysel izlenimlerine çok fazla güvenmişlerdi. 1938 yılının Noel haftasında, Amerikan Antropoloji Derneği’nin New York City’deki yıllık toplantısında sunduğu raporda şu görüşleri dile getirmişti:

“Bir psikolog için artık insanın kişiliğinin ne olduğunu bilmek, onun Blackfoot Kızılderili’si olduğunu bilmekten daha önemliymiş gibi geliyor... Eğer bu karşılaştırmaların geçerli olduğu kanıtlanacak olursa, kültürel göreliliğin, insanı kültürel baskılarla istenilen biçime sokulabilecek basit bir kil yığınının ibaret gören aşırı boyuttaki biçimlerine sadık kalmak olanaksız hale gelecektir. Belki de tersine, her insanın içinde doğduğu topluma doğuştan getirdiği ve toplumun, belki de üzerine bir şeyler ilave edilebilecek, belki de bastırılabilir, ya da eğip bükülebilecek ya da yeniden şekil verilebilecek asli bir veri olarak algılayacağı temel ya da doğal bir “belirli bir kişilik tipi oluşturma eğilimi” nosyonuna yer açmamız gerekecektir.”

Kültürel görelilik yaklaşımı, Maslow’un eleştirilerini dile getirmesinin üstünden geçen elli yıldan fazla süre boyunca Amerikan toplumsal bilimlerinin ana taşlarından biri olmayı sürdürmüştür. Ama sosyobiyoloji olarak tanınan yaklaşım, son yıllarda entelektüel düzeyde saygınlık kazanmaya başlamıştır. Bu yaklaşımın öncülüğünü, biyolojik yapımızın ve onun toplumsal ilişkiler ve suç işlenmesi gibi toplumsal sorunlar üzerindeki etkisinin anlaşılmasının önemini vurgulayan Harvard’dan Edward O. Wilson gibi düşünürler yapmaktadır.

Maslow, yıllar boyunca, daha fazla kültürlerarası psikolojik araştırma yapmak amacıyla Blackfootlara ya da bir başka kabileye dönmek istemişti. Yetişkinlere Rorschach mürekkep lekesi

testi gibi kişilik testleri uygulamak ve çocuklar üzerinde de oynayacak bebeklerle oynama ölçümleri yaparak Blackfoot üyeleri üzerindeki izlenimlerini doğrulamak istemişti. Bu gibi kültürlerarası nesnel kişilik araştırması yapma girişimleri 1940'larda daha yeni başlıyordu; Maslow planlarını gerçekleştirebilmiş olsaydı, yeni ve belki de önemli bir kavramsal temel oluşturabilecekti.

Bu görüşü, pratik olmadığı gerekçesiyle zaman içinde terk edecekti. Özellikle ikinci kızları Ellen'in doğmasından sonra, onları yazın bile terk edemeyecek kadar ailesine bağlanmış olduğunun farkına varmıştı. Maslow 1940'lı yılların başlarında kültürlerarası araştırmalar yapma konusuna ilgi göstermiş olmasına -örneğin Margaret Mead'le ortak ilgi konuları üzerinde yazışmış olmasına- karşın, bu alanda bir daha hiçbir zaman eskisi gibi araştırma yapmayacaktı. Belki de Ruth Benedict'in, hükümetin savaş dönemi çalışmalarına katılmak amacıyla 1941 yılında Washington D.C.'de çalışmak üzere Columbia Üniversitesi'nden ayrılması da Maslow'un antropolojik faaliyetlerden elini eteğini çekmesine neden olmuş olabilir.

Maslow'un şekillenen görüşleri üzerinde 1938 yılında önemli rol oynamış bir başka olay ise ilk çocuğu olan Ann'in doğmasıydı. Blackfoot alan çalışmasının kültürel göreliliğe olan inancını sorgulamasına neden olması gibi, Ann'in büyümesi ve gelişmesi de, yetiştirilme şeklimizin ya da kültürümüzün ürünlerinden başka bir şey olmadığımız şeklindeki nosyondan kuşku duymasına yol açmıştı. Maslow, küçük Ann'in yapmak istediği ya da istemediği şeyleri güçlü bir şekilde ifade etmesini -ve bunu yaparken de çevresindekileri çok etkilemesini- izlerken, John B. Watson'un gençken kendisine çok şeyler ifade etmiş olan davranışçı yaklaşımını reddetmeye başlamıştı. Watson'un, herhangi bir çocuğu bebekliğinde alıp davranışlarını koşullandırarak istediği gibi bir insan yaratabileceğine yönelik savları artık çürük ve hatta saçma gelmeye başlamıştı. Maslow ve Bertha'nın da gözlemledikleri gibi işler hiç de o kadar basit değildi. Kurt Goldstein'in, dünyaya bütünsel (integral) bir biyolojik karakter yapısı getirmiş olduğumuzu vurguladığı *organizmik* kavramı akla daha yakın gelmeye başlamıştı. "Baba olmak" demişti Maslow, "bütün yaşamımı değiştirdi. Pek çok şeyi, bana sanki vahiy gelmiş gibi

öğretti. Heyecanla karşıladığım davranışçılığı gözümde o denli anlamsızlaştırdı ki ona tahammül edemez oldum. Aynı şekilde davranmak artık mümkün değildi.”

Ellen’in 1940’taki doğumu, bu konuda giderek artan inancını daha da pekiştirmişti. Kızları, doğumlarından itibaren, belirgin bir kişilik ve davranış sergiliyordu. Doğuşlarından önce bile farklıydılar. Annesinin karnındayken Ann daha sakin ve uysaldı, Ellen ise çok daha aktif ve huzursuzdu. Farklı karakterleri çocukluklarında da göze çarpıyordu. Maslow’a göre, insan doğasına yönelik her türlü kapsamlı kuramın kendimize özgü, bireysel ve doğuştan gelen niteliklerimizi dikkate alması gerektiği giderek daha da açıklık kazanıyordu. Bu nedenle de, 1940’lı yılların başlarından itibaren biyolojik ya da organizmik yaklaşımını, yararlı bulduğu davranışçı, Freudcu ve Gestaltçı düşünce okullarının yaklaşımlarıyla aynı potada eritmeye başlayacaktı.

Maslow New York City’de birçok psikanalistle yakınlaşmıştı. Adler, Fromm ve Horney gibi önde gelen Avrupalı siyasal göçmenlerle tanışmasının yanı sıra Belçikalı psikiyatrist Bela Mittelmann’la da arkadaş olmuştu. Mittelmann Maslow’un entelektüel partileri sevdiğini kısa sürede anlamış ve onu, Manhattan’daki salonlarına düzenli olarak davet etmeye başlamıştı. Maslow bu eğlenceli ortamda Emil Oberholzer, Abram Kardiner, David M. Levy gibi New York’ta faal olarak çalışan psikanaliz pratisyenleri ve yazarlarıyla tanışma olanağı bulmuştu.

İsviçre’den 1938 yılında Birleşik Devletlere göç eden Emil Oberholzer (1873-1958) özel bir analitik uygulama yapmasının yanı sıra New York Psikanaliz Enstitüsü’nde ders de veriyordu. Maslow en sonunda onun yaptığı bir psikanaliz seansına kısmen katılmıştı. Maslow’un Brooklyn’de yakınlarda yaşayan annesi Rose’a yönelik düşmanlığı hiç azalmamıştı ve ona bütün kapıları kapatmış olması kardeşlerini üzüyordu. Maslow’un kardeşlerinden birisi arada sırada Ann ve Ellen’i Rose’a götürüyordu ama Maslow ve Bertha onlara hiç katılmıyordu. Maslow nasıl analiz yapıldığını hastanın gözüyle de görmek istemişti. İki açıdan da bakıldığında seansın yararlı olduğunu düşünmüş ama annesini aramamaya devam etmişti. Bu analizin sona erdirilmesine neyin yol açmış olduğu bilinmiyor.

Abram Kardiner (1891-1981) Maslow'u iyiden iyiye etki-lemiş olan psikiyatristlerden biriydi. Kardiner 1930'larda ve 1940'larda antropoloji alanında çalışan belki de en önde gelen psikiyatri araştırmacısıydı. Maslow gibi o da Yahudi göçmeni bir ailenin Amerika'da doğmuş oğullarıydı ve New York'daki City College'da okumuştı. Kardiner, uzmanlığını psikiyatride yaptıktan ve Viyana'da Freud'la birlikte analizler yürüttükten sonra New York City'ye dönmüş ve 1930 yılında da, dalında Birleşik Devletler'deki ilk meslek okulu olan New York Psikiyatri Enstitüsü'nü kurmuştu. Kardiner Maslow'u, Ruth Benedict'le olan ilişkileri dolayısıyla tanıyordu. İkili, paylaştıkları çok şey olduğu için, zamanlarını birlikte değerlendirmeye başlamıştı.

Kardiner 1939 yılında, farklı kültürleri çocuk yetiştirmek gibi temel kurumları ile seksî, bağımlılığı ve saldırganlığı kontrol altına alma yöntemleri açısından yorumlayan bir eser olan *The Individual and His Society*'yi (Birey ve Toplumu) yayımlamıştı. Burnu havalarda bir kişiliğe sahip olmasına karşın Maslow Kardinal'in dehasına hayrandı ve ikisi Kardinal'in Westport, Connecticut'taki görkemli evinde ara sıra buluşuyordu.

David M. Levy (1892-1977) Maslow'un bu yıllardaki en yakın entelektüel dostlarından birisiydi. Scranton, Pennsylvania'da doğmuştu ve Harvard ile Chicago Üniversitesi'nde okumuştı. Çocuk psikiyatrisinin öncülerinden olan Levy, Maslow 1930'ların sonlarına doğru onunla tanışana dek yıllarca New York Çocuk Yetiştirme Enstitüsü başkanlığı yapmıştı. Levy Rorschach mürekkep lekesi testini bu dönemlerde İsviçre'den Birleşik Devletler'e getirmişti ve çocukların ruh sağlığı üzerine ufuk açan kuramsal çalışmalar yapıyordu. Kardeşler arası rekabet kavramına Levy popülerlik kazandırmıştı. Çocukların kendi duygularını bebekler ya da kuklalarla oynayarak dışa vurmalarını destekleyen etkinlik-oyun terapisinin geliştirilmesine yardımcı olan da Levy idi. Ayakları yere basan ve iddiasız bir insan olan Levy, sıradan Yahudi mandıralarından fantastik Fransız restoranlarına varıncaya dek New York City'deki yemek yenilecek egzotik yerlerin keyfini Maslow'la birlikte çıkarmaktan haz duyuyordu. Yaptığı deneyler aracılığıyla kendisini geliştirmiş bir araştırmacı olan Maslow da, Levy'nin çocuklardaki duy-

gusal bozuklukların anlaşılmasında ampirik yaklaşımın önemini ortaya koymasını beğeniyordu.

Maslow çok geçmeden kendi kitabını yazmaya koyuldu. Kısa araştırma yazıları yazmayı tercih etmesine karşın, Brooklyn College yönetiminin kitap yayınlamış olmayı, kadrolu olmak ve terfi etmeye yönelik profesyonel mükemmellik ve yeterlilik açısından önemli bir gösterge olarak kabul ettiğini öğrenmişti. Maslow bu nedenle, 1940'lı yıllarda, anormal psikoloji üzerine bir ders kitabı yazmaya karar vermişti. Bu konuyu yıllardır ders olarak okuttuğu için elinde çok fazla malzeme birikmişti ve ilgili bütün kuram ve araştırmalara aşinaydı. Maslow, Mittelman'nın işbirliği ile bir taslak hazırlayıp yayıncı aramaya başlamıştı. İkili 9 Mayıs 1941 tarihinde Harper Brothers'dan 300 dolar avans alıp sözleşme imzalamışlardı. Kitap aynı yılın sonlarına doğru yayımlanacaktı.

Maslow'un psikoterapiye olan ilgisi sadece entelektüel düzeyde değildi. 1937'de Brooklyn College'a gelmesinden kısa bir süre sonra alaylı psikoterapist rolü üstlenmek durumunda kalmıştı. Öğrenciler akademik bakımdan üstün yetenekliydi ama olağan ergenlik sorunlarıyla kuşatılmışlardı. Maslow'un gözlemlerine göre duygusal sıkıntılara, belki de ülkenin diğer bölgelerindeki üniversite öğrencisi akranlarına göre çok daha açıklardı. Anne babalarıyla birlikte yaşadıkları için özel yaşam diye bir şeyleri yoktu. Her akşam okul ödevleri ve sosyal yaşamları bakımından sorgulandıkları için çoğu kendi özel ergenlik duygularından uzak yaşıyorlardı. Özellikle din, ahlak ve değerler söz konusu olduğunda anne ve babalarıyla çatışmaları kaçınılmaz oluyordu. Söz dinlemeleri konusunda anne ve babalarının uyguladıkları baskı ve evde sürekli olarak tanık oldukları ağız dalaşından ötürü bazıları duygusal strese bile girmişti.

Okulun açıldığı ilk yıllarda, kişisel sorunlara yardımcı olmak bir yana, yeterli akademik rehberlik bile gösterememişti ve çoğu üniversitede gözlemlendiği üzere birliktelik ruhu da yoktu. Bazı öğrenciler, kişisel tavsiye almak üzere kaçınılmaz olarak Maslow'a başvurmuşlardı. İçten ve dışa dönük yaklaşım gösteren eğitim görmüş bir psikologdu ve görünürde de, kişilik ve toplumsal davranış konularına okulda ilgi gösteren tek insan kendisiydi.

Maslow bu yardımsever yaklaşımıyla hem her derde çare bulan, hem de yenilikçi bir insan haline gelmişti. Psikanaliz konusunda resmi eğitim almadığı için kapsamlı duygusal katkıda bulunabilecek durumda değildi. Erich Fromm ve Theodore Reik gibi alaylı, tıp eğitimi görmemiş bir psikanalist olarak deneyim kazanmış olsa da öğrencileri üzerinde gerçek psikanaliz uygulamazdı. Her şeyden önce, özveri gerektiren bu tür birebir tedavi edici yaklaşımlarda bulunmak için yeterli zamanı yoktu. Bunun da ötesinde, öğrencilerin çoğu, başarılı bir analiz yapmak için gerekli olan sürekli çabayı gösterebilecek durumda değildi. Ama 1930'ların sonlarında, psikanalizin kanıtlanmış ve tedavi edici özelliği olan alternatifi yoktu. Carl Rogers'ın yönlendirmesiz danışmanlığı (nondirective counseling) geliştirdiği, yıllar sonra gelen öncü çalışmasına kadar da (*Counseling and Psychotherapy* [Danışmanlık ve Psikoterapi] adlı kitabını 1942 yılında yayımlayacaktı. Psikanalizin tutarlı bir alternatifi yaratılamayacaktı. Bu nedenle de Maslow, öğrencilerine, esasen sezgilerine, yaptığı okumalara ve analizle uğraşan arkadaşlarıyla yaptığı konuşmalara dayanarak gayri resmi tedavi hizmeti sağlamaya devam edecekti.

Öğrencilerin duygusal sorunları genelde çok önemli değildi. Maslow yayımlanmayan ve 12 Temmuz 1941 tarihini taşıyan bir yazısında şu görüşleri ileri sürmüştü:

“Edindiğim deneyimlerin çoğu alaylı bir psikoterapistin ilgilenebileceği türden vakalardı. Gözlemci olmanın ve bir dost olarak davranmanın dışında hiçbir gerçek nevrozla ve kesinlikle de hiçbir psikozla resmen ilgilenmedim. Genellikle, sadece biraz olsun emin olduğum vakaları üstlendim. Her zaman, uğraşabileceğimden çok daha fazla sayıda vaka olduğu için, tüm vaktim neredeyse tamamen doluydu.”

Maslow'un ilgilendiği vakalardan bazıları, muhtemelen akşam derslerine katılan ve çocuklarının evde sergiledikleri davranışlardan endişe duyan annelere ilişkindi. Genelde, annenin kendisinin duygusal olarak istikrarlı ve olgun olup olmadığı hakkında hızlı bir karar alıverirdi. Böyle bir anneyle karşılaştığında, Maslow ona, anne babalık kitaplarını yırtıp atmasını, doktorların önerilerini kulak arkası etmesini ve psikologlara gitmeyip kendi

sezgilerine göre davranmasını salık verirdi. Bunları söyledikten sonra da, böyle davranmasının uzmanlardan alacağı tavsiyelerden çok daha sağlıklı sonuç vereceğini rahatlatıcı bir şekilde dile getirirdi. Ama eğer anne duygusal açıdan istikrarsız ve henüz olgunlaşmamış bir anne ise, Maslow bu durumda ona, çocuk psikolojisi üzerine bir dizi kitap tavsiyesinde bulunur ve onu ya bir çocuk psikologuna ya da bir psikanaliste yönlendirirdi.

Bazen özsaygısı düşük olan öğrenciler de Maslow’a başvurdu. Bunlar akademik bakımdan zeki olmakla birlikte başkalarına, özellikle de karşı cinse karşı utangaç, çekingen ya da uygunsuz davranan kişilerdi. Maslow bu gibi durumlarda sezgileriyle geliştirdiği ve egemenlik duygusu ile benlik güvencesi üzerine yaptığı araştırmalara dayanan ve de günümüzde terapistlerin yaygın şekilde uyguladığı bilişsel-davranışsal yöntemine benzeyen bir yöntem uygulardı. Maslow genellikle sıkıntı çeken insandan, bir yabancıнын iltifatlarına maruz kalmak ya da bir toplantıda başkasıyla tanıştırmak gibi kaygı kaynağı olan özel durumların bir listesini yapmasını özellikle isterdi. Sonra da bu listeyi bir dizi “aşamaya” ayırır ve en düşük düzeyde kaygı uyandıran durumdan başlayarak nasıl daha güçlü davranılabileceğine ilişkin talimatlar vermeye başlardı. Öğrenciyi nasıl davranması ve neler söylemesi konusunda yönlendirirdi. Öğrencinin daha dışa dönük şekilde hareket etmesi sağlandıktan sonra da listedeki bir sonraki aşamaya geçer ve tüm aşamaların üstesinden gelinene dek bu şekilde devam ederdi.

Maslow farklı durumlarda da hem uzun hem de vakit alan Freudcu serbest çağrışım tekniğine alternatif yaratmaya çalışırdı. “Baskının kapağını açmak” diye adlandırılan bir yaklaşım geliştirmişti. Esas itibarıyla bu yaklaşım, bireye, çekici bir komşuya karşı hissettiği cinsel duyguları ya da anne ya da babasına karşı benimsediği düşmanlık duyguları gibi uzun süredir bastırdığı bir dürtüyü bilinçli olarak kabul etmesini sağlamak yoluyla yardımcı olmayı içeriyordu. Maslow bunu gerçekleştirmek için, öğrenciye, böyle bir dürtüyü içeren çeşitli vakalardan söz eder, böylelikle de bu durumun normal olduğunu vurgulamaya çaba gösterirdi. Ya da ancak çok cesur olanların böyle bir dürtünün farkına varabileceğini defalarca yineler ve bir bakıma pohpohlamaya bile

başvururdu. Maslow bazen de çok daha dolaylı davranırdı. Sanki rastgele davranıyormuş gibi hareket edip dolambaçlı yollara sapar ve kişiye, ilerde böyle bir dürtü hissederse bunu çok normal bir şey olarak kabul etmesi gerektiğini söylerdi. Böylelikle de öğrenci dürtünün uzun bir süreden beri var olduğunun farkına ya aşamalı ya da ani şekilde varır veyahut da dürtünün gerçekte neden kaynaklandığının bilincine varırdı. Maslow'un ısrarla belirtmiş olduğuna göre, bütün bu sağaltım işlemi terapistin kabul edici ve anlayışlı yaklaşımına bağlı olarak işlerdi.

Brooklyn College'da uygulanan zaman sınırlamalarına kısmen tepki göstermiş ve psikanalize kısa ya da orta vadeli alternatif olarak "Destek Terapileri" olarak adlandırdığı yöntemi geliştirmişti. Kullandığı en sevdiği yöntemlerden birisi de "Olgu Geçmiş" yöntemi idi. 1942 yılı Mart ayında naklettiği gibi:

"Birisi gelip benden yardım ister ve benim de vaktim olmazsa, vaktim olmadığını direkt olarak söylerim; sonra da sanki birden aklıma gelmiş gibi, eğer sorunlarını ve bu sorunlar hakkındaki düşüncelerini bana yazılı olarak iletirlerse yazdıklarını memnuniyetle okuyup görüşlerimi iletebileceğimi söylerim. Sanki onlara bir çeşit taslak çizmiş olurum.

"Yazdıkları şeyleri haftada bir getirmeleri söylenir kendilerine; bu zaman zarfında yazdıklarını okur, eleştirir, gerekli olan açıklayıcı yorumlarda bulunur ve yazmaları gereken diğer şeyleri ilave ederim.

"Onlarla uzun uzadıya konuşacak vaktim olduğunda, bu yöntemi uygulayarak çok büyük başarılar kazandım. Herhangi bir zararı olduğunu görmedim. Genellikle onlara bir rüya günlüğü tutmalarını da söylüyorum."

Maslow öğrencilere, stresle başa çıkmak için günlük olarak yapmaları gereken şeyler konusunda da önerilerde bulunuyordu. Dans etmeyi, vücut ve duygu gerilimlerini atmanın sağlıklı ve sosyal bir yöntemi olarak değerlendiriyordu. Sanat ya da müzikle uğraşmak gibi yaratıcı etkinliklerde bulunmanın da moral verici ve sakinleştirici etki yapabileceği önerisinde bulunuyordu. Her iki alanda da yeteneksiz oldukları kanısında olanlara ise sadece müzik dinlemek ya da sanat müzesine gitmekle bile ruhsal tedavi görebileceklerini salık veriyordu.

Bu çalışmaların Maslow'un sonraki kuramsal sistematığı üzerinde oynadığı en önemli rol, Freudcuların ve diğer psikolojik düşünce okulu üyelerinin farkında olmadığı -özellikle de yaşamın anlam ve amacını bulma gereksinimi gibi- bir takım içsel gereksinimlere sahip olduğumuz konusunda onu ikna etmiş olmalarıdır. Fromm ve Horney gibi bir takım yenilikçi analistler de bu konuya değinmiş ama konu, ana psikanaliz akımının sınırları dışında kalmıştır. Üniversitede okuyan bir kadının 1938 yılında kendisinden çaresiz bir şekilde yardım dilemesi, Maslow'un terapi konusundaki düşünceleri üzerinde bir dönüm noktası oluşturmuştu. Kadın uykusuzluktan, iştah kaybından, düzensiz adet görmekten ve kronik bir iç sıkıntısından yakınıyordu. Hiçbir şey onun ilgisini çekmiyor ve zevk vermiyordu.

Bu semptomlar, Abraham Myerson'un Maslow'un çok sevdiği *When Life Loses Its Zest* (Yaşam Zevk Vermemeye Başladığında) adlı eserinde belirtilen semptomlara benziyordu. Kadın konuşmayı sürdürdükçe durumu daha da ilginç bir hal almıştı. Brooklyn College'dan yaklaşık bir yıl önce mezun olmuştu ve bir sakız fabrikasında personel denetçiliği gibi kazançlı ama sıkıcı bir işi vardı. Büyük Buhran'ın yaşandığı günlerde işsiz olan bütün ailesine o bakmak zorunda kalmıştı ve arkadaşları aldığı maaşı kıskanıyordu.

İyi de sorun nerede yatıyordu? Kalbini Maslow'a açtığında yaşamının anlamsız olduğunu hissettiğini söylemişti. Lisansüstü yapmayı planlayan parlak bir psikoloji öğrencisi olmuştu. Entelektüel konuları seviyordu. Ama ailesinin çektiği parasal sıkıntılardan ötürü okulu bırakmak zorunda kalmıştı. Başlarda, iyi maaşlı bir işi olduğu için mutlu ve minnettar olması gerektiğine kendisini inandırmaya çaba göstermişti. Ama bütün yaşamı boyunca böyle bir işte çalışma düşüncesi kendisini yavaş yavaş sıkıntıya sokmaya başlamıştı ve artık kendisini içi boşalmış hissediyordu.

Maslow hislerine bağlı kalmış ve ona klasik Freudcu anlayışla yaklaşmamıştı. Çocukluğunu, çatışmalarını ve fantezilerini önemsemiyordu. Tam tersine, kadının çektiği sıkıntının içine düştüğü anlamsızlıktan ve -değerlendiremediği için- hiçbir işe yaramayan yeteneklerinden kaynaklandığını hissetmişti. Daha

sonraları kaleme aldığı “Bilme İhtiyacı ve Bilme Korkusu” adlı makalesinde şunları yazacaktı:

“Kendi aydın benliğine sahip olamadığı, zekâsından ve yeteneklerinden psikoloji için yararlanamadığından ötürü kendisini tamamen tükenmiş ve öfkeli olarak hissedebileceği ve bunun da, yaşamdan bıkkınlık duymasının ve vücudunun da (yemek yemek gibi) yaşamın normal olan zevklerinden haz alamamasının ana nedeni olabileceği önerisinde bulundum. Her türlü yetenek, her türlü yapabilme gücü bir motivasyona, bir gereksinime, bir dürtüye sahip olmak da demekti. Kabullendi bunları ve ona, lisansüstü çalışmalarına akşamları işten çıktıktan sonra devam edebileceğini önerdim ... Kendini buna göre ayarlayabildi ve her şey çok güzel gitti. Daha da canlandı, daha da mutlu ve renkli hale geldi ve onunla son karşılaştığımda fiziksel semptomların çoğu kaybolmuştu.”

Bu ve buna benzer vakalar, Maslow’u sadece psikoterapi ve danışmanlık konusunda değil, insan motivasyonu görüşü bakımından da büyük oranda etkilemişti. Kendini gerçekleştirme kuramını yıllar sonra, bir ölçüde bu tür karşılaşmalara dayanarak da oluşturacaktı.

Maslow Blackfoot alan çalışmasından döndükten kısa süre sonra, Blackfootlarla yaşadıklarının daha geniş çaplı toplumsal sonuçlarına daha fazla ilgi göstermeye başlamıştı. Ruth Benedict’in Amerikan kültürü içindeki zararlı rekabetçiliği eleştirmesine giderek daha fazla inanıyordu. Blackfootların, Brooklyn College ve başka yerlerde incelediklerinden çok daha duygusal güvenceye sahip oldukları kuşkusuzdu. İyi de, bu durumda ne yapmak gerekiyordu? Sonraki iki yıl boyunca bu soru hakkında çok kafa yoracak ve “Bir Din olarak Güvenlik” ve “Toplumsal Güvenlik Yönünde Değiştirilme Tekniği” gibi süslü ama yayımlanmamış yazılar yazacaktı.

Yaşadıkları Yeni Düzendeki, toplumbilimcilerin çoğu gibi Maslow da iyi niyetli merkezi planlama görüşlerine kapılmıştı. Amerikalılar arasında daha fazla duygusal güvenlik sağlanmasına, böylelikle de daha fazla mutluluk ve uyum elde edilmesine

daha büyük ilgi gösteriyor ve bu amaca ulaşılmasını sağlayacak yöntemler üzerinde kafa patlatıyordu. Bu yöntemlerin birine göre öğrenciler arasındaki işbirliğini artırmak amacıyla ABD eğitim sisteminin köklü biçimde elden geçirilmesi gerekiyordu. Maslow rekabetçi not sistemine, özellikle de çan eğrisi uygulamasına son verilmesi çağrısında bulunuyor ve hocanın oynadığı rolün otoriter bir kişilik göstergesi oluşturmaktan çok, çocuğun duygusal ve entelektüel büyüme arayışında bir müttefik olma rolüne bürünmesi gerektiğini söylüyordu.

Kültürümüzdeki duygusal güvenliğin artırılmasına yardımcı olmak için, tüm yurttaşlara sağlık ve engellilik sigortası yaptırılmasını sağlamak amacıyla yaygın bir hükümet programı uygulanmasını savunmuştu. Başarıyı tanımlamak için de kendi egomuzu tatmin etmekten vazgeçip, alicenaplık ve işbirliği gibi özellikleri daha değerli kılmaya başlamamız gerektiğini vurgulamıştı. “Bizimki bir para ve güç toplumu” demişti, “ve böyle kalmaya devam ettiği sürece de bundan ötürü güvensiz olacak. İnsanlara güç elde etmek için peşlerinde koştukları şeyin güvenlikten başka bir şey olmadığını okullarda ve psikoloji kliniklerinde ve kitaplarda, gazetelerde ve makalelerde öğretilmesi gerekiyor.”

Sonuç olarak, Amerikan ailesinin acil olarak değişmesi gereken -kilit öneme sahip- bir kurum olduğunu görmüştü:

“Ailemiz hiyerarşik olarak düzenlenmiştir. Toplumsal bakımdan da çok küçüktür. Akrabalık ilişkileri ve yükümlülükleri yeteri kadar yaygın değildir, bir ya da iki kişiye, yani anneye ya da babaya çok fazla bağımlılık söz konusudur. Tek bir deyişle, tek bir sepete çok fazla sayıda yumurta konmuştur. Anne, çocuğun yaşamında çok daha önemlidir. Anne ve çocuk arasındaki ilişki düzeyinde meydana gelebilecek herhangi bir değişiklik kaçınılmaz olarak güvensizlik yaratacaktır.

“Bu durum, ilkel toplumlarda -akrabalar arasında bulunan çok sayıdaki bakıcı aracılığıyla- önlenmiş bulunmaktadır ... Belki de bunu gerçekleştirmenin yolu, anne ve babalık ilişkilerine tamı tamına bağımlılıktan kurtulmak amacıyla evin dışında çeşitli sıcak duygusal bağlar oluşturmaktan geçmektedir. Bu da, tabiatıyla, çocuğun daha fazla ziyaretlerde bulunması, başkalarının evlerinde daha fazla uyuması, dışarıda daha fazla kamp yapması anlamına gelecektir. Tek bir deyişle, çekirdek aileden çok daha fazla bağımsız olunacaktır.”

Maslow Amerikan toplumunun, özellikle de cinsellik ve rekabetçiliğe ilişkin gelenek ve göreneklerinin değiştirilmesine yönelik olarak beslediği yoğun inancı siyasal olarak dile getirme çabasına girmemiş olmakla birlikte, düşüncelerini bir bakıma gerçekleştirme olanağı da bulmuştur. Kızları doğduktan yıllar sonra, geniş aile üyeleriyle birlikte, pek de alışlagelmedik komünal bir yaşam biçimini paylaşmıştır.

Ocean Avenue üzerinde bulunan Maslowların yaşadığı üç katlı apartman birçok daireden oluşuyordu ve bunlar zaman içinde akrabaları tarafından doldurulmuştu. Bu binada yedi ya da sekiz yıl süreyle değişik tarihlerde oluşturulmuş olan komün, babası, küçük erkek kardeşi Paul, Bertha'nın anne ve babası, Bertha'nın kocasından boşanmış olan kız kardeşi Anna ve onun üniversite yaşındaki iki oğlu ile tabiatıyla Maslow, Bertha ve iki kızlarından oluşuyordu. Bütün bu grupta yıllar boyunca düzenli bir tam zamanlı işe sahip olan tek kişi Maslow'du. Brooklyn College'dan aldığı düşük maaşının hepsine yetmesi gerekiyordu.

Komünün düzgün şekilde işlemesi için her akrabanın günlük olarak yerine getirmesi gereken ufak ev işleri ve sorumlulukları vardı. Bu görevleri hepsi büyük bir sorumluluk içinde yerine getiriyordu. Örneğin küçük Ann Maslow'un bile yerine getirmesi gereken günlük bir görevi vardı: Binadaki farklı daireleri dolaşıp herkesi uyandırmak. Kuşkusuz hepsi birbiriyle iyi geçiniyordu ve az kazanmalarına karşın harika bir yaşam kalitesi tutturmuşlardı. Maslow'un meslektaşı ve arkadaşı olan Gardner Murphy ziyarete geldiğinde, Maslow ona apartman dairesini gezdirmişti. Taksitli kredilerle alınmış bir cihazdan diğer bir mobilyaya arkadaşına sırayla bilgi verirken Maslow bir anda kızlarından birini kucaklamış ve mutlulukla "Ve bu da direkt olarak aldığımız tek şey" demişti.

Maslow akrabalarıyla gerçekleştirmiş olduğu ve şaka yollu kullandığı antropolojik sözcüklerle kayalıklarda eğleşme dönemi olarak adlandırdığı bu komünal deneyimden hep sevecenlikle söz edecekti. Bu tür yaşam tarzı bir grubun üyeleri arasında nasıl yakınlık ve içtenlik oluşturulup sürdürülebileceğine ilişkin pek çok ders de vermişti. Maslow, toplumumuza özgü duygusal sorunların çoğunun, yaşamlarımızda içtenlik olmamasından kay-

naklandığına inanıyordu. Çağdaş çekirdek -ya da giderek alt çekirdek haline gelen- ailenin yalnızlık ve mutsuzluğun ilacıymış gibi algılanmasına karşı şu yorumda bulunuyordu: “Günümüz gençlerinin ... büyükanne ve büyükbabalarından yoksun kalmanın üzüntüsünü yaşadıklarından ... hiç kuşku duymuyorum; hatta kendi anne ve babalarından da sık sık yoksun kalıyorlar.” Edinmiş olduğu deneyimlere dayanarak, başarılı grup yaşamının iki koşula bağlı olduğuna inanıyordu: insanların duygusal açıdan oldukça istikrarlı olmaları ve “klan anası ya da babası olmak ve bütün grubu birlikte tutmak için pek çok derde göğüs germeye razı olan” birisinin olması. Maslow’un ailesi için Bertha’nın anesi böylesi bir insandı.

Maslow hemen hemen aynı tarihlerde bir başka alışlagelmedik işe girişmiş, Flatbush mahallesindeki bir yiyecek kooperatifine katılmıştı. Bu girişim, kâr peşinde koşan süpermarketlere uygun bir seçenek yaratma konusundaki çabalarıyla örtüşüyordu ve başarılı olmasını çok istemişti. Ancak gönüllülerin katkıda bulunmasına karşın kooperatif zarar etmeye devam etmiş ve sonunda kapanmak zorunda kalmıştı. Maslow sonraları bu deneyimi başarısızlık olarak nitelemiş ve kâr peşinde koşmayan en özverili işletmenin bile iyi bir organizasyon ve yönetim yapısına sahip olmasının gerekli olduğunu belirtmişti. “Müdür rezil biriydi” demişti, “ve bundan böyle, sadece iyi niyet ve güzel a priori doktrinler peşinde koşmak yerine başarılı girişimcileri, müdürleri ve iş insanlarını -verimlilik ile rekabetçiliği- takdir etmeye başlamıştım.”

Maslow, Brooklyn’de küçük ölçekli alternatif yaşam oluşturma girişimlerinden keyif almasına karşın, faşizmin Almanya, İtalya, Japonya ve İspanya’da sürekli olarak elde ettiği kazanımları görmekten de giderek artan ölçüde düş kırıklığı yaşıyor ve bundan üzüntü duyuyordu. O günlerde duyarlı davranan pek çok insan gibi o da Franko’nun demokrasi yanlılarına karşı kazandığı insanlıktan uzak zaferi kişisel bir trajedi olarak algılamıştı ve kaygı verici olayların uluslararası düzeyde birbiri ardına meydana gelmesinden ötürü kendisini giderek çaresiz hissetmeye başlamıştı. İşler kendisi açısından profesyonel anlamda iyi gidiyordu -*Anormal Psikolojinin İlkeleri* övgü dolu yorumlar alıyor

ve alanındaki çalışmaları ilerliyordu- ama bu tür kazanımların, dünyadaki karanlık güçlere karşı bir anlam taşıyıp taşımadığı konusunda kuşkuya düşmeye başlamıştı.

Maslow, Birleşik Devletler'in İkinci Dünya Savaşına girmesinden kısa bir süre sonra bir öğleden sonrası, yaşamının geri kalan bölümü için ona bir görev duygusu kazandıracak olan ani bir içsel dönüşüm yaşamıştı. Bu vizyon ona yön, amaç ve enerji kazandırmıştı ve onu hiçbir zaman unutmayacaktı. Bu dönüşümü yaşamasına neden olan şey ise eski askerlerin Brooklyn College yakınlarında düzenledikleri alçakgönüllü ama gelişigüzel geçit töreniydi. Maslow, yaşadıklarını en güzel şekilde şu sözlerle anlatmıştı:

“Pearl Harbor’dan kısa süre sonra bir gün arabayla eve gidiyordum ve garip, acınası bir geçit töreni durdurmuştu aracımı. İzciler, şişmanlar, eski üniformalılar ve bir bayrak; birisi de akortsuz şekilde flüt çalıyor. İzlerken yaşlar yuvarlanmaya başladı yüzümden. Ne Hitler, ne Almanlar, ne Stalin, ne Komünistler -hiçbirimizin bir şey anlamadığımızı hissettim. Onların hiçbirisini anlamamıştık. Anlamış olsaydık ilerleme kaydedebilmiş olabileceğimizi hissettim.

“Bir düş görmüştüm: bir barış masası, etrafında insanlar oturmuş, insanın yapısından ve nefretten ve savaştan ve barıştan ve kardeşlikten söz ediyorlar. Orduya katılmak için çok yaşlıydım. İşte tam o anda yaşamımın geri kalanını barış masası için bir psikoloji keşfetmeye vakfetmem gerektiğinin farkına vardım. O an bütün yaşamımı değiştirmişti.”

Maslow’un psikoloji çalışmaları, o günden başlayarak giderek artan ölçüde daha yenilikçi ve çok daha kapsamlı olacak, bir o kadar da alışlagelmişin dışına taşacaktı. Maslow insan doğası ve henüz anlaşılamamış olan potansiyelimizi kapsayan ayak basılmadık topraklara açılıyordu ve bir kâşifin üstlenmek zorunda olduğu yalnızlık ve güçlüklerle dolu olan ama insana bir o kadar da yaşam gücü katan görevlere yelken açıyordu.

Kendini Gerçekleştirme Parıltıları

Kendini gerçekleştirme üzerinde yaptığım incelemelere araştırma yapmayı planlayarak başlamamıştım. Sadece genç bir entelektüelin sevdiği, taptığı ve hayranlık duyduğu ve çok çok harika insanlar olan iki hocasını anlama girişimi olarak başlamıştım. Onlara sadece tapmakla yetinemezdim; bu iki insanın nasıl olup da dünyanın sıradan insanlarından bu kadar farklı olduğunu anlamaya çalışmam da gerekiyordu.

—ABRAHAM MASLOW

ABD İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA girince ve uluslararası durum da çok daha kaygı verici bir hal alınca, Maslow'un barış masası vizyonunu gerçekleştirmek için tek bir yolu kalmıştı: Kapsamlı bir insan motivasyonu kuramı geliştirmek. Ona göre insanlık için sorulacak çok sayıda çok önemli soru yoktu: İnsanlar yaşamdan gerçekte ne ister? Mutlu olmak için nelere gereksinim duyar? Onları belirli hedeflerin peşinden koşmaya iten şey nedir? Ve daha da somut olmak gerekirse, onları Hitler'in ya da Stalin'in sürüsü haline getiren şey nedir?

Maslow bu konulara yoğunlaşırken, önceden yaptığı psikolojik çalışmaların çok anlamlı olduğunu görmüştü. Alfred Adler ile Sigmund Freud'un, Karen Horney ve Erich Fromm'un ve "yeni ego psikologları" Abram Kardiner ile David M. Levy'nin kuramları-

nı incelemişti. Kurt Goldstein'in organizma üzerindeki çalışması, özellikle de kendini gerçekleştirme kavramı konusuyla bağlantılı gözüküyordu. Deneyci psikologlar da içgörü sahibiydi. Ama hiçbir yaklaşım, insan doğasının anlaşılması konusunda tek başına kısmi bir çözüm getirmenin dışına çıkamıyordu; yaklaşımların hepsinin birbirlerine özdeş kılınması ve birleştirilmesi gerekiyordu.

Maslow oluşum sürecindeki motivasyon kuramı için heyecan duyuyordu ve sonuçlarından hiçbir kuşkusu yoktu. Kendisinin dışında başka hiç kimse çağdaş psikolojinin Freudcu, yeni Freudcu, davranışçı, Gestaltçı ve organizmik unsurlarının bir sentezini yapmaya çalışmamıştı. Kesinlik ve kapsam açısından bu yaklaşım başarılı olursa, iç yapımız ve davranışlarımız üzerinde yüzyıllardır yapılan spekülasyonlar geçersizleşecek ve belki de ortaya uygarlığı değiştirecek yeni bir vizyon çıkacaktı. 13 Şubat 1942 tarihli ve bu durumu tam anlamıyla temsil eden bir araştırma notunda, kendinden emin bir biçimde şunları yazmıştı: "Çağdaş motivasyon kuramının ve araştırmalarının bir yan ürününün de tüm klasik hedonistik kuramların tek kalemde alaşağı edilmesi olacağından hiçbir kuşku bulunmamaktadır."

Maslow içgörü için antropolojiye de başvurmuştu. 21 Şubat tarihinde Margaret Mead'in hem kocası, hem de iş arkadaşı olan Gregory Bateson'a yazmış ve Bateson'ın son zamanlarda Balililer üzerinde yaptığı alan çalışması hakkında bilgi istemişti.

Max Wertheimer'in aynı yıl verdiği "Olmak ve Yapmak" adlı bir derste de, oyun oynamayı sevme ve estetik haz alma gibi motive edilmemiş davranışların fizyolojik gereksinimlerle hiçbir ilgisinin olmadığı doğrulanmıştı. Bu, insan doğasının, egemen olan kuramların hiçbirinde o güne dek ciddi olarak ele alınmamış bir başka özelliği idi.

Maslow, insan motivasyonuna yönelik bütünsel yaklaşımını geliştirirken Brooklyn College öğrencileriyle yıllardır yürüttüğü tedavi edici çalışmaları düşünmeden edememişti. Yaşamın anlamı ve mutluluğa giden yol konusundaki kişisel sezgileri, öğrencilere yardımcı olmaya çalışırken kendisine rehberlik etmişti ama Maslow kendi değerleri hakkında hiçbir zaman tam anlamıyla açık sözlü davranmamıştı. Danışmanlık yaptığı insanların sadece toplumun gelenek ve göreneklerine uyum sağlamalarını

istemekten hep kaçınmış ve bireyin hedef ve özlemlerini içeren, daha derinlerde yatan bir şeyleri harekete geçirmeyi amaçlamıştı. Bu tedavi yaklaşımının öğrencilerden bazıları üzerinde büyük yarar sağlarken, diğerleri üzerinde etkili olmadığını görmüştü. Elde edilen başarıların duygusal açıdan sağlıklı ve tatminkâr olmasını sağlayan şey neydi? Maslow bu şekilde kafa patlatırken, insanların gereksinimlerinin pek çok kategori altında toplanabileceği ve bunlardan bazılarının da diğerlerine göre doğal olarak çok daha asli olabileceği sonucuna varmıştı.

Maslow yeni motivasyon kuramının özelliklerini oluşturmaya başladıkça, onun insan yapısına ilişkin biyolojik temellerinin de farkına varmıştı. Ama kültürel göreliliğin, insanın yapısını ve davranışlarını anlamak konusundaki öneminin artık ortadan kalkmış olduğuna olan inancı tamdı. Maslow, aynı yıl almış olduğu araştırma notlarında, her insanın yaşamda bulmayı arzu ettiği ve hedeflediği şeylerde kültürel baskıları aşan bir şeyler olduğunu yazmıştı. Daha sonraki yıl yazmış olduğu önemli bir makalede belirttiği gibi, “Farklı toplumlarda yaşayan insanlar bile, onlarla ilk olarak temas ettiğimizde gördüğümüzden çok daha fazla ortak özelliğe sahiptir ve onları ne kadar fazla tanırsak, bu ortak özelliklerin daha da farkına varırız. Sonra da, en önemli diye adettiğimiz farklılıkların temelde yatmayıp saç modelindeki ya da yemek tercihlerindeki gibi yüzeysel farklılıklar olduğunu görürüz.”

Maslow bu arada, hem duygusal açıdan sağlıklı olan insanların hem de sinir hastası olanların motivasyonlarını kavramak için bir yöntem bulmaya çabalıyordu. Sonradan anımsamış olduğuna göre, “İşe, büyük insanları, bulabildiğim en iyi insan örneklerini anlamaya çalışarak başlamıştım.” Bu özel araştırma, kısa süre içinde, oluşmaya başlayan kuramının özünü oluşturacaktı. Maslow’un, tatmin duygusu yüksek insanlara olan ilgisi, Ruth Benedict ve Max Wertheimer’la ilk tanıştığandan beri filizleniyordu. Sonradan belirtmiş olduğu gibi:

“Şaşırtıcı insanlardı. Onları hiçbir yere oturtamıyordum. Sanki başka bir gezegenden gelmiş gibiydiler... Bildiğim şeyler onları açıklamaya yetmiyordu. Gizem doluydular. Aynı zamanda bana karşı çok nazik ve babacan davranıyor, sorularımı yanıtlıyor ve etraflarında dolaşmama izin veriyorlardı... Ve onlar

hakkında çok çeşitli, sanki günlük tutar gibi notlar tutuyor ve hep onları çözmeye çalışıyordum. Bu tamamen kişisel bir yaklaşımdı. İnceleme ya da araştırma yaptığımı bile düşünmüyordum.”

Maslow’un evinde verdiği ve Benedict’le Wertheimer’in de katıldığı bir parti işlere ivme kazandırmıştı. Ortam o denli sıcak, o denli coşkulu ve entelektüel bakımdan o denli ufuk açıcıydı ki, Maslow “kendini gerçekleştirmiş olan insanlar toplu halde ne tür bir kültür oluşturabilirler” diye sorgulamaya başlamıştı. Benedict ve Wertheimer hakkında sayısız not tutmuştu ama başka projelerle çok fazla meşgul olduğu için bu notlar pek bir işe yaramamıştı. Spekülasyonlarını daha kapsamlı bir kuramsal çerçeveye oturtmaya çalışmamıştı.

Maslow bu türden derin düşüncelerini ilk olarak 1940 yılında aydınlığa kavuşturmaya başlamıştı. Maslow, *Anormal Psikolojinin İlkeleri* adlı kitaplarını Bela Mittelman’la birlikte yazarken normal kişiliklerin incelenmesine bir tam bölüm ayrılmasını zorunlu görmüştü. Ortaya çıkan çalışmaya katılanların hiçbiri bu denli alışılmışın dışında bir başlık beklememişti ama Maslow kendisini kaptırmıştı bile. Normalite bulguları olarak adlandırdığı şeyi belirtirken, genel kapsamlı on iki nitelikte birlikte başka türden düzinelerce nitelik daha belirlemiştir. Maslow’un *normal* terimini kullanırken arzu edilen ya da sağlıklı olan kişisel özelliklere atıfta bulunduğu kesindi. Bu özellikler yeterli ölçüde özsaygı ve kendini tanımayı, sevgiyi kabullenebilme ve verebilme yeteneğini ve insanın içinde yaşadığı toplumun kural ya da ahlakı değerlerini sorgulayabilme kapasitesini içeriyordu.

Aynı bölüm içinde, “İdeal Kişilik ve Hedefler” alt başlığı taşıyan kısa bir bölüm de kaleme almıştı. Maslow burada, ideal kişilik sorununun kesinlikle değerlere bağlı olduğu yargısında bulunmuş ve “bilimin, ileriye yönelik yürüyüşünde, değerler sorununu kapsamlı olarak incelemeyi üstlenmek durumunda kalacağını” umduğunu belirtmişti. “Değerlerimizin çoğunun, belki de hepsinin, eninde sonunda bilimin yargısından geçeceğine inanmamamız için hiçbir neden bulunmamaktadır; ama bu doğrulanana dek, ideal kişiliğin herhangi bir şekilde tartışılması ertelenmelidir.”

Maslow bu bölümleri yazarken, psikolojide bu tür önemli değerlendirmeler hakkında yeterli bilgi olmamasından ötürü düş kırıklığı yaşamıştı. “Bilimin ileriye yürüyüşü”nü beklemeyi arzu etmişti. Şimdilerdeyse, dünya savaşa gömülmüşken ve Hitler’le faşizmin zaferleri yeryüzünde giderek yayılırken, insan doğasına yönelik bilimsel ilerlemeyi sabırla beklemek artık mümkün olmaktan çıkmıştı. İnsan motivasyonunun, en yüksek değerlerimizi ve ideallerimizi de içerecek şekilde kapsamlı olarak incelenmesinin vakti gelmişti.

Maslow’un motivasyon üzerine yaptığı çalışmalara ivme kazandıran en son şey 1943 yılında gerçekleşecekti. New York’taki Psikanaliz ve Psikosomatik Araştırmalar Kurumu üyesi olan psikiyatrist arkadaşları Kardiner ve Levy kendisini, insan motivasyonuna yönelik bütünsel yaklaşımına dayanan bir tebliğ sunması için davet etmişlerdi. Maslow bu davete sevinmişti çünkü arkadaşlarının aydınlatıcı tartışmalarından her zaman keyif almıştı ve bu davetin de kendisini, darmadağınık notlarını düzenlemek için zorlayacağını biliyordu. Kavramını aynı yıl içinde iki ayrı tebliğ halinde yayımladı. “Motivasyon Kuramına Giriş” adını taşıyan ilk tebliğ ocak ayında, çok daha güçlü olan “İnsan Motivasyonu Kuramı” ise sonbaharda yayımlandı.

Maslow’un otuz beş yaşında yayımladığı ikinci makale kariyerinin en etkili çalışması olmuştu. Bu yazıda geliştirdiği insan doğası modeli Freudcu, davranışçı ve diğer pek çok yöntemin yerine geçecek ve psikoterapi ile evlilik danışmanlığından eğitime, iş idaresi ve pazarlamadan hasta bakıcılığı ve sağlık hizmetlerine ve hatta tanrıbilime varıncaya dek ilgili pek çok alanda bireyin anlaşılmasına rehberlik edecekti.

Maslow motivasyon kuramını, “İnsanın İhtiyaç Hiyerarşisi” olarak adlandırdığı şeyin merkezine yerleştirmişti. Esas itibarıyla, her insanın, fizyolojik gereksinimleri de kapsayan ve güvence, aidiyet ya da sevgi ve özsaygı gereksinimlerini de içeren bir dizi *temel gereksinimle* birlikte doğduğunu öne sürüyordu. Karmaşık yapıda olan ama kolay anlaşılan bir formülasyon geliştirmişti ve bu temel gereksinimlerin, gittikçe açılan bir hiyerarşi oluşturduğunun görülebileceği iddiasında bulunmuştu. Şunları söylüyordu:

“Ekmeğin olmadığı yerde, insanın sadece ekmekle bile yaşayabileceğini söylemek doğrudur. Ama acaba, yeteri kadar ekmeğin bulunduğu ve karnı da kronik olarak dolu olduğu durumlarda insanın arzularına ne oluyor?”

“*Bir anda başka (ve “daha yüksek”) gereksinimler ortaya çıkar ve organizmaya, fizyolojik açlık değil de bunlar hâkim olur. Ve bu gereksinimler tatmin edildiği zaman da tekrar yeni (ve hâlâ ‘daha yüksek’ olan) gereksinimler ortaya çıkar ve bu böyle devam eder. Temel insan gereksinimlerinin bir görece baskınlık (prepotency) hiyerarşisi içinde düzenlenmiş olduğunu söylemekten kastettiğimiz de budur.*”

Kuramın çok önemli imalarından biri de, tatmin edilmiş olan bir gereksinimin davranışlarımızı artık motive etmediğiydi. Yani aç olan insan, hayatta kalmak için onurundan isteyerek vazgeçebilirdi; ama karnını doyurduktan, barınabildikten ve giyinebiledikten sonra daha yüksek amaçlar peşinde koşardı. Maslow, bu gibi açık ve basit bir durumun bile istisnalarının olabileceğinin, başkalarına yardımcı olmak amacıyla kendi sahip oldukları pek çok şeyi feda edebilen ya da açık şekilde kahramanca davranabilen insanlar olabileceğinin de farkındaydı. Maslow’un tam da New York’ta kuramını geliştirdiği günlerde, Alman toplama kamplarında hastalık ve açlıktan ölürken son lokmalarını arkadaşlarıyla özveriyle paylaşan ve onlara, yaşadıkları karabasan içinde bir tutam umut kazandırmak için yardımcı olmaya çalışan insanlar da vardı. Bu davranışları nasıl açıklayacaktık? Maslow bu tür aşırı durumları göz önüne almamış olmasına karşın şunları yazmıştı:

“Bu gibi özgecil insanların, yaşadıkları süre içinde, özellikle de yaşamlarının ilk yıllarında temel gereksinimlerini en azından kısmen de olsa tatmin etmiş oldukları anlaşılır bir şeydir. Kuvvetli, sağlıklı karakter yapılarına sahip oldukları için bu gereksinimlerin şu andaki ya da gelecekteki engellemelerine karşı koyma yolunda müstesna bir direnç gösterebiliyorlar... Nefrete, reddedilmeye ve zulme karşı direnme gücü bulanlar da sevmiş ve iyi sevgi görmüş ve çok sayıda derin dostluk yaşamış olanlardır.”

Maslow son olarak, doğuştan gelen bir başka insani gereksinimin -kişisel tatmin ihtiyacının ya da kendini gerçekleştirme olarak tanımladığı şeyin- var olduğunun ana hatlarını çizmişti. Şunları yazıyordu:

“Bireyin kendisi için uygun olan şeyi yapamaması durumunda (her zaman olmasa da) sık sık yeni bir hoşnutsuzluğun meydana gelmesini bekleyebiliriz. Kendisiyle sonuna dek barışık olmak istiyorsa müzisyenin müzik yapması, ressamın resim yapması ve şairin de şiir yazması gereklidir. İnsan ne *olacaksa o olmalıdır*. Bu gereksinimi kendini gerçekleştirme olarak adlandırabiliriz ... Bu, insanın kendisini tatmin etme arzusunu, yani, kendisini potansiyeli olan şeyde gerçekleştirme eğilimini ifade eder. Bu eğilim de, insanın ne ise o olmayı giderek daha fazla istemesi, olma gücünü elinde bulundurduğu her şey olabilmesini dile getirir.”

Maslow’un kendini gerçekleştirmeden gerçekte neyi kastetmek istediği bu kısa yorumdan pek anlaşılmıyordu ama bu henüz daha fazla söyleyecek şeyi olmamasından kaynaklanıyordu. Maslow psikolojiye bu güne dek yapılmış en büyük katkı olarak gururla gözlemlediği şeyi artık tamamlamıştı ve ilgisini, kendini gerçekleştirmenin anlaşılmasına çevirebilirdi. Freudcuların ve yeni Freudcuların, düşük seviyedeki gereksinimlerimiz tarafından engellendiğimiz ya da canımız sıkıldığı zaman ne gibi bir duruma düştüğümüzün resmini kesin olarak çizdiğini düşünmüştü ve bu nedenle de, nevrozlar ve psikozlar hakkında daha fazla ayrıntı peşinde koşmayı gereksiz görmüştü. İnsan doğasının derinlikleri onu pek de ilgilendirmiyordu; psikiyatri ve anormal psikoloji bunları yaklaşık elli yıldır inceliyordu. Maslow el değmedik psikolojik alanları keşfetmeyi tercih etmişti ve “insanlığın en iyisini” araştırmak kendisine daha cazip gelmişti. Motivasyon üzerine yazdığı yazılar henüz çok ilgi çekmiyordu ama tarihsel öneme sahip bir çalışma başlattığına ve kısa süre içinde büyük ilgi göreceğine hiç tereddütsüz inanıyordu.

Maslow önceleri, daldığı derin düşünceleri girdiği psikoloji derslerinde ders olarak vermeye başlamıştı. “Sonunda Ruth Benedict ve Max Wertheimer’in olduğu iki resim tek bir resme

dönüşmüştü” ve onları, sadece birey olarak değil kendini gerçekleştirmiş insanın bileşimi olarak görmeye başlamıştı. Bu yeni ve ilginç içgörüsünü sadece öğrencileri ve yakın arkadaşlarıyla paylaşmıştı; sağlıklı insanların incelenmesini öngören bu yeni kavram, profesyonel meclislerde açıkça ilan edilemeyecek denli yabancı bir kavramdı.

Maslow 1943 sonları ve 1944 ortalarına doğru Brooklyn College öğrencilerinden, “en fazla kendini gerçekleştirmiş olan” tanıdıkları insan bir hakkında yazı yazmalarını istemeye başlamıştı. Bu aşamada *iyi insan, hemen hemen ideal denilebilecek kadar sağlıklı olan insan, ermiş insan, temelde tatmin olmuş olan insan* (yani temel gereksinimlerini tatmin etmiş olan insan) ve *kendini tamamlamış insan* dahil olmak üzere birbirlerinin yerine geçebilecek olan pek çok terim kullanmaya başlamıştı. Öğrencilerine verdiği görevin çerçevesini çizerken kendini gerçekleştirmenin “barış, gönül rahatlığı, sükûnet, kapasitelerin tam kullanımı, tam yaratıcılık ve benzerleri... Ve kişilerarası ilişkilerin başarısı” türünden pek çok genel özelliğini de vermişti. Bazıları sevdikleri bir büyükanne ya da büyükbabayı veya başka bir akrabasını, bir arkadaşını, hocasını ya da modele uygun gibi görünen bir başkasını anlatmıştı. Maslow bu raporları, kendini gerçekleştiren bireyin daha ayrıntılı bir resmini çekebilmek umuduyla dikkatli şekilde okumuştı. Ama konu o denli alışlagelmedik bir konuydu ki Maslow onu aktif bir şekilde araştırmaktan yıllarca uzak durmuştu.

Brooklyn College o yıllarda siyasal radikalizmin merkeziydi. Bölgedekilerin çoğu orayı “Küçük Kızıl Okul Binası” olarak adlandırıyordu; bu tanımın binalarının rengiyle bir alakası yoktu. Okul, Flatbush’ta ayrı bir kampüs oluşturulmadan önce bile sol kanat radikal faaliyetlerin odağı halindeydi. Bu, sosyal demokrat olan Maslow’un hiç de sevmediği ama kulak arkası da edemediği Brooklyn College yaşamının bir gerçeği.

Üniversite üyeleri 1935 Bir Mayıs’ında mektup kutularını kontrol ettikleri zaman “Amerika Komünist Partisi Brooklyn College Birimi”nin kendinden menkul yeni yayın organı olan *The Brooklyn College Staff*’ın ilk nüshasıyla karşılaşmıştı. Üniversite üyelerinden ya da diğer çalışanlarından oluşan ama adları

gizli tutulan editör ve yayımcıları Komünist Partisi'nin çizgisinin izlenmesi talebinde bulunuyordu. Açıklamaları şöyleydi: "Kapitalist sistemin ölmeye mahkûm olduğuna inanıyoruz... Ve kapitalist dünyada faşizm büyümeye devam ederken, kanlı savaş planları yapılırken, muzaffer işçi sınıfının Sovyetler Birliği'nde sosyalizmi inşa ettiğine, herkes için daha iyi bir yaşam oluşturduğuna tanıklık ediyoruz." Yayımını 1939 yılına kadar sürdüren *Staff*, Brooklyn College'daki varlığını sürdürecekti.

Maslow'un çok daha fazla rahatsızlık duyduğu bir başka şeyse Stalinizmin kampüste varlığını hissettirmesiydi. Yaygın olarak kullanılan taktik öğrenci kulüplerine sızılması ve bu kulüplerin, dünyadan bihaber olan okul yönetiminin koruması altında Komünist Partisi'nin görüşlerini yaymak için kullanılmasıydı. Bu sürekli hatta önceden tahmin edilebilir bir uygulama halini almıştı. Genelde bir bilim ya da dil kulübü bir anda pek çok sayıda yeni ve hiç de tanıdık olmayan üyelerle dolduruluyordu. Kampüsteki kulüpler bütün öğrencilere açık olduğu için yeni gelenler bazen sıkıntı çekseler de kendilerine gerçek anlamda bir güçlük çıkarılmıyordu. Yeni üyeler sonraki toplantıda yeni yönetici seçmek için karar alıyor ve uluslararası konuları tartışmaya başlıyordu. Mümkün olan en kısa sürede oylamada hep birlikte hareket ediyor ve kulüp yönetimini ele geçiriyorlardı. Oldukça küçük bir Stalinist öğrenci grubu toplantıları bu şekilde yönlendirerek ya da farklı taktikler uygulayarak ve anlayışlı davranan bazı üniversite üyelerinin de tavsiyelerine uyarak Brooklyn College'da büyük çapta etkili olmuştu. Bunlara karşı çıkan da küçük ama aynı ölçüde Makyavelist davranan Troçkist öğrenciler grubuydu; bunların da kendi gazeteleri, broşürleri, organizasyon taktikleri ve üniversitede destekçileri vardı.

Kampüsteki bu atmosfer çevredeki siyasal hengâmeyi de yansıtıyordu. Büyük Buhran, Brooklyn'in çoğu göçmen ailelerden gelen fakir ve işçi sınıfına mensup sakinlerini vurmuştu. Çoğu, Amerikan kapitalizmine yöneltilen protestoları memnuniyetle karşılıyor ve Amerikan toplumunda radikal bir değişiklik olması durumunda kaybedecek çok az şeyleri olduğunu düşünüyordu. Bir Yeni Düzen Demokrati ise, yerel standartlara göre siyasal açıdan tutucu olmasa da orta yolcu olmanın dışına çıkamıyordu.

New York'un Belediye Meclisindeki tek Komünist Parti üyesini seçenler Brooklyn ilçesi sakinleriydi ve Komünist Partisi'nin günlük yayın organı olan *Daily Worker* gazetesinin ABD'deki tirajının yarısı Brooklyn'de satılıyordu.

Yeni başkan olan Dr. Harry D. Gideonse'nin onlara direkt olarak savaş açtığı 1939 ve 1940 yıllarda Brooklyn College'daki Stalinist ve Troçkist faaliyetler zirveye çıkmıştı. Bundan kısa süre sonra Birleşik Devletler ve Sovyetler Birliği İkinci Dünya Savaşı'nda müttefik olmuş ve bu durum da, Komünistlerin kampüsteki etkisine yeni ve kalıcı bir saygınlık kazandırmıştı.

Brooklyn College'ın psikoloji departmanı hiçbir zaman okuldaki aşırı sol düşünce merkezi olmamıştı ama o da ideolojik hizipçilikten kendine düşen payı almıştı. Maslow da hoşgörülü, sosyalist bakış açısı ve gıda kooperatifleri gibi ılımlı seçenekleri yeğlemesinden ötürü meslektaşları arasındaki hem Stalinistlerin hem de Troçkistlerin saldırısı altında kalmıştı. Çoğu kişi de önemli uluslararası konulara olan mesafeli tutumu nedeniyle öfkelenmişti. Zaman zaman kendisini direkt olarak sorguluyorlardı: Bir Yahudi ve göçmen ailesi çocuğu olmasına karşın nasıl olup da dünyadaki sömürülen insanların içinde bulunduğu zor koşullara karşı bu kadar bencil, bu kadar kayıtsız kalabiliyordu? Kapitalistlerin elinde piyon olarak kullanıldığını bilmiyor muydu? Stalinistler Maslow'u bir ara, aralarındaki gizli Troçkist olmakla suçlamıştı. Bu sataşmayı eğlenceli bir saçmalık olarak nitelendirmesine karşın, Amerika'daki yaşamın en değerli özellikleri olarak gördüğü bireysel özgürlüklerden, özellikle de İnsan Hakları Beyannamesi'nden nefret etmelerinden umutsuzluğa kapılmıştı. Savaş ve açlığın olmadığı bir dünya görüşlerini genel anlamda paylaşıyordu ama bireysel insan haklarını küçümsemelerini hiçbir zaman paylaşamazdı.

Maslow psikoloji alanında elde edilen araştırma bulgularını, toplumsal uyum ve adaletin artırılması amacıyla kendi tarzına uygun biçimde kullanmayı amaçlamıştı. Belki de bu bağlamdaki esas akıl hocaları, ikisi de siyasal demokrasiyi göklere sığdırmazken Amerikan sistemindeki ekonomik eksiklikleri de kabul eden Max Wertheimer ve Erich Fromm'du. Ama Fromm'a en yakın duruş sergilediği anlarda bile Maslow Marksist düşünceye

hiçbir yakınlık beslememişti. “Liberal Önderlik ve Kişilik” ve “Otoriter Karakter Yapısı” gibi yazılarında düşüncelerini yönlendirmek için tam tersine davranmış, antropolojik ve psikolojik çalışmalara dayanmıştı. Maslow’un en inandırıcı çalışması olan ve 1940’ların sonunda Amerikan Yahudi Komitesi’nin görevlendirmesiyle yazdığı *The Authoritarian Personality* (Otoriter Kişilik) adlı çığır açan çalışmaya (Theodore Adorno ve diğerleri) kavramsal olarak katkıda bulunan yazısı 1943 yılında yayımlanmış bu ikinci makalesiydi.

Maslow “Otoriter Kişilik”inde *otoriter karakterin* anlaşılması konusunda yenilikçi -ve hâlâ çok uygun olan- bir yaklaşımda bulunuyordu. Bu tür insanlara özgü olan tipik kişilik özelliklerini ya da siyasal yaklaşımları sayıp dökmektense, kökleri fenomonolojiye dayanan, yani otoriter olan kişinin kendine özgü dünya görüşünde yatan farklı bir kavrama yöntemi geliştirmenin çok önemli olduğunu ısrarla vurguluyordu. “Otoriter kişinin karakter özelliklerinin çoğu tam anlamıyla bilinmektedir ama bunlar... bütünsel kişiliğin... birleştirici ilkesi altında birbirleriyle ilişkilendirilememiştir. Bu durum da çoğu kişinin, otoriter insanı, anlaşılması kesinlikle imkânsız olan ayrıksı ya da ‘çılgın bir insan’ olarak algılamasına yol açmıştır. Ama bunun gerçekle alakası yoktur” diyordu.

Maslow’a göre otoriter insanın dünya görüşünün en önemli özelliği ise *orman kanunu bakış açısı* olarak adlandırdığı şeydi; bu terimi, insanın varlığının “içinde her insanın diğer tüm insanlara karşı geldiği... tüm dünyanın tehlikeli, tehditkâr ya da en azından mücadele gerektiren bir yer olarak algılandığı” bir tür ormana benzediği şeklindeki görüşü dile getirmek için tüm yaşamı boyunca kullanacaktı. Maslow’un iddia ettiğine göre, insan bu dünya görüşünü benimsedikten sonra yaptığı *her şeyin* kendisine mantıklı ve gerçekten de akla uygun gelmesiydi. “Gerçek vahşi hayvanlarla dolu olan gerçek bir vahşi ormanda yaşadığımızı hayal edersek bu durumu kendimizde de kolaylıkla görebiliriz” diye açıklamıştı. Öyleyse, bu yırtıcı ve acımasız aslan ve kaplanlarla dostluk kurmamız için bizi dindarlık/ iyi insanlık taslayarak zorlayan bir ziyaretçiye yönelik uygun tepkimizin ne olması gerekir? Tabii ki çok haklı nedenlere dayanan kuşkuculuk

ve şüphencilik. İnsanları sevmesi ve başkalarına iyi davranması öğütlendiğinde otoriter insan da aynı şekilde davranarak küçümseyerek tepki gösterir. Maslow'un ileri sürdüğüne göre "Eğer dünya kişi için gerçekte vahşi ormana benzeyen bir yer olsaydı ve eğer diğer insanlar kendisine karşı vahşi hayvanlar gibi davranacak olsaydı, otoriter kişi duyduğu her türlü kuşku, düşmanlık ve kaygılarında da tam anlamıyla haklı olurdu."

Maslow, otoriter kişilik özelliklerinin listesini oluşturunuyordu: İnsanları efendiler ve emri altında olanlar (köleler) hiyerarşisine indirgeme eğilimi, yoğun kişisel güç elde etme arzusu, kendi tarafından olmayanlara düşmanlık duymak ve önyargılı olmak, sadomazoşist eğilimlere sahip olmak ve belki de en önemlisi şefkat ve anlayış gibi duyguları "zayıf kişilik" olmakla özdeşleştirmek. Maslow'un iddia ettiğine göre, otoriter dünya görüşünü değiştirmek gerçekten de yavaş işleyen ve güçlkle gerçekleştirilebilecek zorlu bir süreçti çünkü kişiliğin temelden değiştirilmesini gerektiriyordu.

Maslow bu konuyla ilgili diğer makalelerinde, siyasal psikoloji konularına girmek için kendi araştırma bulgularını kullanmıştı. Sürekli olarak liberal demokratik görüşlerin savunuculuğunu yapmasına karşın, kim olduklarının bilinmesi gereken antidemokratik -yani gerçekten düşmanca davranan ve ahlaksızlık yapan- bireylerin bulunduğunu devamlı şekilde belirtmişti. İnancına göre, o dönemdeki idealist, iyi niyetli insanların çoğu, otoriter olan kişilere, özellikle de Hitler ve Stalin gibi becerikli olanlara karşı psikolojik açıdan "saflık" içinde yaklaşmışlardı. Maslow yaşamının ilerleyen yıllarında, çağımızın Batılı entelektüellerinin çoğunu aynı saflığı sürdürdükleri için eleştirmişti.

Maslow'un kaleme aldığı yayımlanmamış "Memorandum: Kişilik ve Komünistler" adlı kısa makalesi, Brooklyn College'da onlarcasıyla tanıştığı ya da tedavi ettiği Stalinist görüşe sahip Amerikalıların kişilik yapısını analiz etmeye çalışması açısından önemli bir örnek oluşturmaktadır. Karşılaştığı hemen tüm Komünist Parti üyeleri, insanlığa *soyut* bir sevgi beslerken iç dünyalarında kendilerine ve başka insanlara karşı nefretle dolu olan saldırgan ve yaşama küsmüş olan bireylerdi. Gözlemlerine göre "Genellikle sefil bir yaşam sürmüşlerdi. Sevgi açlığından

muzdarip olan vakalardı.” Komünist partiye sadık olan insanların sadece çok küçük bir oranının davalarına tutkuyla bağlı olan, zeki insanlar olduğunu ve savundukları şeyleri uyguladığını da görmüştü.

Maslow, geliştirdiği kendini gerçekleştirme kuramını dünyanın iyileştirilmesi konusuna uyarlamaya savaş yıllarında başlamıştı. Düşüncesine göre ideal olan toplum, her üyesine potansiyelini tam olarak kullanma olanağı tanıyacak olan toplumdur. Bireysel tatmine çok büyük önem veren kuramının, grup refahı ve mutluluğu için uygun bir şablon oluşturup oluşturamayacağını daha o günlerde bile sorguluyordu. Bireysel gelişim üzerinde etki yapan aşırı stresin grup bağlılığını ve uyumunu bozabileceğinden endişe ediyordu. Ama Sovyetler Birliği’nin, bireysel tatminin feda edilmesi pahasına ortaklaşmacı kendini gerçekleştirmeyi kucaklayan ve pek de arzu edilmeyen bir sistem örneği teşkil ettiğini görmüştü. Görünürdeki bu çelişkiyi çözüme kavuşturacak bir yöntem mevcut muydu? Maslow bunun mümkün olduğuna inanıyordu. Bulgularına göre, kendi temel gereksinimlerimiz karşılandığı ve en dipte gizli olan potansiyelimizi gerçekleştirmeye başladığımız oranda başkalarının mutluluğunu giderek artan ölçüde istemeye başlıyorduk. “Bu yüzden, bireysel kendini gerçekleştirme ve ortaklaşmacı kendini gerçekleştirme arasında hiçbir uyumsuzluk yoktur” diye yazmıştı tarihsiz bir yazısında. “Ama bunun sadece böyle *göründüğünü* de vurgulamamız gerekiyor; emin değiliz.”

Maslow siyasal psikolojiyle ilgilenmesine karşın, Brooklyn College’da ve başka yerlerdeki reel politikaya uzak duruyordu. Profesörlerin sendikalaşma faaliyetlerine ya da daha büyük idealler peşinde koşmalarına siyasal olarak hiç katılmamıştı. Bilimsel mizacına uygun şekilde davranıyor ve meslektaşlarıyla okul yönetimi arasında kaçınılmaz şekilde sık sık gerçekleşen alavere dalaverelere bulaşmamaya çalışıyordu. Makyavelist entrikalarla uzaktan yakından bir ilgisi yoktu. Onu tatmin eden tek şey yazmak, araştırma yapmak ve öğrencilere esin kaynağı olmaktı. Her akşam ailesine koşmak da ana yaşam kaynaklarından biriydi. Bu tür bir yaşam tarzına sahip olmak tam da istediği şeydi. Ama

meslektaşları okul politikalarına yönelik bu kayıtsızlığını bazen endişe ve öfkeyle karşılıyordu.

Maslow'un kişiliği hiçbir zaman sorgulanmıyordu; meslektaşlarıyla hiçbir şekilde karşı karşıya gelmiyordu. Brooklyn College'daki eski meslektaşları, onun bir öğrencisine ya da akademisyen arkadaşına karşı sinirlendiğini hiç görmemişti. Ama zaman zaman da olsa başkalarının ve hatta onu genelde sevenlerin bile onun kendi zekâsına olan inancını kendini beğenmişlik ya da kibirlilik olarak yorumladığı oluyordu. Buna bir örnek vermek gerekirse, Maslow bir gün, genç bir meslektaşının, insanların görsel uyarılara karşı gösterdikleri tepkileri ölçmek amacıyla oluşturulmuş bir cihaza sıkıntı içinde kablo çektiğini görmüştü. Maslow, genç adama kendini beğenmişlik gibi gelen bir gülümsemeyle "İşte benim anal-kompulsif (kık dürtüsel) davranış olarak nitelendirdiğim şey tam da bu" demişti. Övgüye şayan bir şekilde, meslektaşı cevabını yapıştırıvermişti: "Abe, olaydan bihaber olduğunu gösteriyor bu. Sadece gerçek bir mühendislik uygulaması yapıyorum." Ama Maslow'un, belki de sadece şaka olsun diye yaptığı yorum, genç meslektaşının içine uzun süre dert olan bir küçümseme havası bırakmıştı.

Maslow'un giderek gelişen hümanist tutumu meslektaşlarının çoğundan uzaklaşmasına da neden olmuştu. Yaklaşımları giderek daha felsefi olmaya başlamıştı. Bazıları, geleneksel psikoloji araştırmalarını açıkça eleştirmeye başlamasını bazen keyfi bir yaklaşım olarak algılıyordu. Kendini gerçekleştirme gibi bir konuya gösterdiği derin ilgi sadece bu alanın standartlarına göre alışılmışın dışında kalmıyor, anormal psikoloji ve kişilik konusunda verdiği düzenli dersler bile bu disiplinin çerçevesinin dışına taşıyordu. Algılama, öğrenme ve hayvan davranışları üzerinde deneysel çalışma yapılması hem Brooklyn College'da hem de diğer kurumlarda desteklenen standart psikolojik araştırma alanları olarak görülüyordu. Kendi departmanında bile çalışanların çoğu, Maslow'un çalışmalarına çok az yakınlık gösteren ya Solomon Asch gibi sosyal psikologlardan ya da Erward Girden gibi deneycilerden oluşuyordu.

Daniel Katz 1943 yılında bölüm başkanı olduktan sonra Maslow'u terfi ettirmek istediğinde bu nedenle muhalefetle karşılaş-

mişti. Fakülte yönetimi Maslow'un bencil olduğunu, ekip ruhuna uygun davranmadığını düşünüyordu. İlerlemesini veto edip duruyorlardı. Maslow okula kabul edilmesinin üzerinden dokuz yıl geçtikten ve sürekli olarak üretkenlik gösterdikten sonra, ancak 1946 yılı Ocak ayında doçentliğe yükselebilmşti. Maslow'un ve Bertha'nın yaşadığı hiç bitmeyen parasal sıkıntılardan bazen kardeşleri onu zaman zaman hocalığı bırakması ve gittikçe verimli olmaya başlayan fıcı imalatı şirketlerine katılması için zorlamış ama o böyle bir şey yapmayı her seferinde reddetmişti. Babası 1940'ların sonunda vefat etmesinden kısa süre önce, yarı şaka yarı ciddi biçimde, "Abe, öğretmeyi gerçekten çok seviyorsun! Neden biraz para biriktirip kendi üniversiteni kurmuyorsun?" önerisinde bulunmuştu.

Bertha kocasının Brooklyn College'daki pozisyonunu parasal açıdan geleceği olmayan bir iş olarak nitelendirse de, Maslow kendi durumundan hoşnuttu. New York City'nin entelektüel coşkusu seviyordu ve erkek kardeşleriyle Will Maslow ve Bertha'nın annesi gibi akrabalarına yakın oturmaktan keyif alıyordu. Mizacı gereği kendi başına hareket eden bir düşünür olduğu için, Brooklyn College'da ideallerini paylaşabileceği yakın meslektaşlarının olmamasını da pek önemsemiyordu. Orada ders vermekten müthiş derecede keyif alıyordu. Hatta 1940'lı yılların ortalarında Brooklyn College'ın öğrenci değerlendirme sistemini yaratmak için büyük emek vermişti. Bu türden üniversite programlarının ülke çapındaki ilk örneklerinden birini yaratmıştı. Yetkin, hatta teşvik edici şekilde yapılan öğretimin profesör olmanın getirdiği sorumluluğun ayrılmaz bir parçası olduğuna inanıyordu.

Maslow 1940'ların ortalarında toplumsal açıdan önem arz eden araştırmalar yapmaya her zamankinden daha fazla kararlı hale gelmişti. Savaşın sona ermesi kişisel bir misyona sahip olduğu duygusunu ya da psikolojiye yeni bir yaklaşım getirme önceliğini ortadan kaldırmamıştı. 1938 yılında Blackfoot Kızılderilileriyle yaptığı alan çalışmasının bütün bulgularını yayınlamaya sonuçta karar vermişti. Maslow, daha fazla alan araştırması yapmaya yönelik pek de açık olmayan görüşlerinin gerçekçi olmadığının farkına varmıştı. Artık Benedict'e, Mead'e ve Co-

lumbia Üniversitesi'nin antropoloji grubuna yakın değildi; ilgi alanları değişmişti. Eski bir Brooklyn College öğrencisi ve Yale Üniversitesi araştırmacısı olan John J. Honigsmann'la işbirliğine gitmiş, makalenin yazılmasına çok az katkıda bulunmuş ve genç meslektaşının adının kendi adından önce yazılması talebinde bulunmuştu. Hâlâ Blackfoot kabilesiyle tanışmış olmanın etkilerini taşıyordu ama kültürlerarası kişilik ve davranış karşılaştırmaları yapmakla artık ilgilenmiyordu ve tuttuğu alan notları hiç de cazip gelmiyordu.

İkili makaleyi 1945 yılında birçok dergiye göndermiş ama hiçbirini yayımlamaya yanaşmamıştı. Belki de içerdiği veriler sağlıklı ve inandırıcı olmaktan çok uzaklaşmıştı. Toplumsal bilimlerdeki zeitgeist* de bir bakıma 1930'lara göre değişmiş durumdaydı ve kültürle kişilik üzerine yazılmış olan yazıların hem zamanı geçmişti, hem de bu tür yazılar artık ilgi çekmiyordu. Maslow, değerli Blackfoot deneyimini derslerinde ve yazdığı yazılarda anlatmaya devam etti ama bulgularını yayımlatmak için bir daha hiçbir girişimde bulunmadı.

Kendini gerçekleştirme çalışmalarına atılmasından kısa süre sonra Maslow bilimin doğasına derin bir ilgi göstermeye başladı. Wisconsin'de yirmi yaşında felsefeden deneysel psikolojiye geçiş yapmasından bu yana bilimi, belki de biraz safça sevmiş, onu çağdaş yaşamın en asil ve en idealist girişimlerinden biri olarak kabul etmişti. Şimdilerdeyse, kendini gerçekleştiren insanların araştırılmasına atılmasından bu yana, yeni bir yörünge belirleyici olmaktan büyük bir heyecan duyuyordu; bilimsel keşiflerin ve gerçek bilim insanının esaslarını daha iyi şekilde anlamak onun için çok önemli olmaya başlamıştı. Maslow, "Bilim İnsanın Doğası" başlığını taşıyan ve Aralık 1943 tarihli yayımlanmamış bir yazısında bilgiye doğru tırmanışlarında risk almaktan çekinen, şanslarına güvenmeyen ya da sezgisel kaymalar yaşayanları eleştirmişti. Belki de kendi meslektaşlarını düşünmüş ve bu gibi insanları, iyi uçamadığı için ilk uçak modellerine dudak bükmüş olanlara benzetmişti. Belki de insan doğasının yükseltilerinin ha-

* Zamanın ruhu -ç.n.

ritasını çıkarmaya yönelik ve yeni yeni filizlenen çabalarını da düşünerek şunları yazmıştı:

“Karmaşık kavramlarla çalışmanın, karmaşık problemler karşısında elinden gelenin en iyisini yapmanın oldukça bilimsel olduğunu düşünüyorum... Gerçek bilim insanı nihai ve eksiksiz yanıtlar bölgesinde değil de olasılıklar ülkesinde, soruların sorulduğu ülkede yaşayan insandır. Öncellerinin başarılarıyla yetinmekten tatmin olmayandır ... Gerçek bilim insanı bilim topraklarını sürekli olarak genişletmek için çaba gösterir ve bu nedenle de ... öncelikli olarak yanıtlarla değil de sorularla çalışır.

“Her gerçek bilim insanı bir mucittir. Her büyük bilim insanının ulaşmış olduğu her büyük başarı her zaman bir buluş olmuştur. Yeni teknikler, yeni kavramlar, yeni sözcükler, yeni bakış açıları, yeni sınıflandırmalar icat eder. Kendi seyircisini yaratır. Dolayısıyla da, bu açıdan bakıldığında her zaman bir asi, bir devrimcidir.

“Her yeni buluş, her yeni keşif rahatlık alanının içinde kargaşa yaratır. Rahatlık alanı içinde yaşayan kişiler sarsıntıya uğrar ve rahatları bozulur. Çünkü yeni bir şey yapmanın yöntemlerini öğrenmeleri gerekecektir. Bunun için de her şeyi farklı bir gözle görmeyi öğrenmek zoruundadır... Bu yüzden de her yeni keşfin, her yeni buluşun düzen yanlıları tarafından... dirençle karşılanacağı, kolaylıkla kabul görmeyeceği açıktır.”

Maslow sonraki aylarda ideal bilim insanının doğası nosyonunu daha da geliştirecekti. 19 Mayıs 1944 tarihli “Pasif Olma Yeteneği Hakkında Not” adını taşıyan yayımlanmamış kısa bir yazısında çocuksu merak ve deneyime açık olma durumunun gerçeği aramanın temel nitelikleri olduğunu ısrarla belirtiyordu. “Kendilerini bilim insanı olarak nitelendiren insanların çoğu bu çocuksu meraka ve deneyime açık olma yetisine sahip değil ” iddiasında bulunuyordu. “Şaşırtıcı gerçeklerin kaosuyla karşılaştığında ancak pasif kalma yeteneğini, sakinliğini koruyabilen bilim insanı, çoğu insanın göremeyeceği şeyleri görme yetisine sahip olacaktır.”

Maslow özellikle de yeni, kitap ölçeğinde bir projeye başladığında hiç de tevazuu göstermeyecek ve kendisini gerçek bir öncü olarak görmeye başlayacaktı. Madison’daki mezuniyet

günlerinin üzerinden geçen yaklaşık on beş yıl boyunca, psikolojinin tüm dalları için alt yapı oluşturacak bir temel kitap yazmayı ümit etmişti. Gençlik rüyası, William James'in on dokuzuncu yüzyılda bu alanın neredeyse sınırlarını çizmiş olan *Principles of Psychology* (Psikolojinin İlkeleri) adlı eseri kadar etkili olabilecek bir çalışma üretmek olmuştur. Maslow, disipline kılavuzluk edecek yeni bir çığır açıcı çalışma yapmanın zamanının geldiğine inanıyordu ve bu görevi de kendisi yerine getirecekti. Çok kapsamlı olan bu proje Maslow'un misyon duygusuna ve yeteneklerine uyuyordu. Maslow, anormal psikoloji üzerine ortaklaşa yazılmış olan metnin 1941 yılında yayımlanmasından sonra başyapıtını planlamaya başlamıştı. 1942 ortasında ana hatlarını kabaca belirlemişti ama yavaş ilerliyordu. Giriş bölümünü yazacağı 19 Mayıs 1944 tarihine dek yaklaşık iki yıl geçecekti. Yayımlanmamış bu kısa bölüm, Maslow'un o günlerde gelişen bakış açısını gözler önüne seriyor, cüretkâr ve geniş kapsamlı vizyonuyla iyimserliğini yansıtıyordu:

“Bu kitap temel psikolojik problemlere, düşünen insanların binlerce yıldır sorduğu sorulara yöneliktir. Teknik psikologların ilgilendiği ezoterik, lonca tarzı sorulara yönelik değildir. İnsana yönelik çağdaş, teknolojik psikoloji görüşü, onu, anlamsız bir dünyada amaçsız bir şekilde dolaşan kör, aciz, aptal, hatta ahaksız biri olarak algılamaktadır. Bu dolaşmalar bile kendisinin tamamıyla dışında gelişen, üzerinde hiçbir özdenetiminin olmadığı tesadüfî güçlerin gelişigüzel ve anlamsız biçimde oluşturduğu dolaşmalar olarak yansıtılmaktadır.

“Ancak giderek çok daha açık biçimde görmeye başladığımız hakikat, insanın sonsuz bir potansiyele sahip olduğunu, bu potansiyelin doğru kullanılması durumunda yaşamının da düşlerindeki cennete çok benzeyebileceğini göstermektedir. Potansiyeli bakımından o, evrendeki en büyüleyici olağanüstü varlıktır, en yaratıcı, en maharetli olandır. Filozoflar yıllar boyunca gerçek olanı, iyi olanı ve güzel olanı anlamaya ve bunları oluşturan kuvvetlerin adına konuşmaya çalışmıştır. Bunları arayacağımız en iyi yerin insanın kendisi olduğunu artık biliyoruz.”

Maslow Haziran 1944'te yirmi bir bölümlük çalışmasının detaylı bir taslağını bitirmişti. Kapsadığı konuların alanı çok

genişti. Aşırı hırslı olmasına karşın bölümleri sadece ufak tefek şeylerle doldurmuş, bunu da gelişigüzel biçimde yapmıştı. Bunlar “İnsanın Hayvani Doğası” hakkında kısa tutulmuş notlardan “Bebeklikte Karakter Yapısının Oluşması”na kadar uzanıyordu. Bütün bunlara karşın Maslow yazdıklarını nadiren atar ve yazdığđ en ufak şeyi bile gelecekteki bir tarihte genişletilebileceği ya da daha da işlenebileceği düşüncesiyle dosyalardı.

Bu oluşmaya başlayan başyapıttaki bölümlerin en önemlilerinden biri “Bilimde Sorun Odaklı Olmak Yerine Anlam Odaklı Olmak”tı. Yayđma göndermeden önce bu makaleyi mükemmelleştirmek amacıyla aylarca ter dkmştı. Yerleşmiş geleneklere karşı çıkan bu bölüm, ağdaş bilimin, psikolojinin de göstermiş olduğu gibi, içsel dünyamız hakkındaki yenilikçi fikirleri hiç dikkate almayan yöntemlere neredeyse takıntılı hale gelmiş olduğu konusunda giderek artan inancını dile getiriyordu. Maslow gerçek bilim insanını teknokrat olmaktan uzaklaştırıp bir kâşif ve hatta bir vizyoner mertebesine çıkartıyor ve psikolojinin, farklı bilgi kaynaklarına çok daha açık olmak zorunda olduğu konusunda ısrarcı davranıyordu. Vurguladığına göre fare laboratuvarı, insan doğası hakkındaki hakikatleri bulmak için uygun olan tek yer olmamanın ötesinde, pek de yararlı olan bir yer bile değildi. 1946 yılında çıkan bu makale, Maslow’un giderek artan ölçüde ilgisini çekecek olan bilim felsefesine adanmış ilk yayđmđ olacaktı.

Maslow bu yazıyı tamamlamasından kısa süre sonra, Brooklyn College kütüphanesindeki kitaplara gz atarken, şans eseri David Lindsay Watson’un yeni kitabđ olan *Scientists are Human* (Bilimciler de İnsandır) ile karşılaşmıştı. Bilimsel yenilikiyi “yalnız kurt” olarak tanımlayan bölümü kendisini etkilemişti. Bilimsel öncülük yapan kişinin genellikle yalnız olduğu ve yanlış anlaşıldığı, daha ürkek olanlarca bazen kuşku ve hatta panik içinde bile algılandığına yönelik sezgisel inancını pekiştirmişti. Maslow bu dönemlerde kendisini böyle bir kâşif olarak görmeye başlamıştı. Yaşamının geri kalanında kendisini, içinde bulunduğu ortamın el değmedik diyarlarında ilginç ve maceraperest görevler üstlenen birisi olarak görecek ve kendi adlandırdığı şekliyle “kâşif adam” olarak nitelendirmeyi tercih edecekti.

Maslow normal kişilik hakkında her şeyi içeren kitabı üzerinde ağır aksak çalışırken, çocuklukta yaşadığımız deneyimlerin bizi aşırı ölçüde etkilediğine giderek daha da kuvvetli şekilde inanmaya başlamıştı. Görüşlerini ağırlıklı olarak Karen Horney'in yeni Freudcu yaklaşımına dayandırmıştı. Erken yaşlarda bastırılmış ya da düş kırıklığına uğramış güven, sevgi, saygı, aidiyet gibi her türlü temel ihtiyacın, yetişkinlikte bizleri kaçınılmaz biçimde tahrip ettiğini ya da duygusal olarak sakat bıraktığını giderek artan biçimde iddia etmeye başlamıştı. Maslow'un hiç tereddütsüz kabul ettiği gibi, psikoterapinin düzeltici katkısı olabilirdi. (Psikanalist Emil Oberholzer'le yaptığı birkaç seans kendisine çok yararlı olmuştu.) Ama bu kritik yıllarda bizden esirgenmiş olan şeyleri tamamen yerine getiremezdi. Maslow'un vurguladığına göre, şayet gerçek "kendini gerçekleştirme" çok az görülen bir şeyse, bunun nedeni, yetişkinlerin çoğunun çocuklukta karşılanmamış temel gereksinimleri hâlâ karşılama ve doyuma ulaştırma çabası içinde olmalarıydı.

Hiç kuşkusuz, Maslow'un çocukluk dönemine giderek artan ilgisi kısmen de olsa evdeki kızları Ann ve Ellen'in varlıklarına dayanıyordu. İlkokul yaşına geldiklerinde, hem mizaçlarındaki (karakter) farklılıklara hem de ortak duygusal özelliklerine hayret etmeye devam ediyordu. Hiç dinmeyen enerjilerini, meraklarını ve yaşam sevinçlerini başkalarına da geçirdiklerini görüyor ve neden çok az sayıda yetişkinin bu gibi niteliklere sahip olduklarını merak ediyordu. Ruth Benedict ve Max Wertheimer'de olduğu gibi bir çocuğun merak duygusu ve coşkusunu yitirmemenin kendini gerçekleştirebilen insanların önemli bir özelliği olabileceğini düşünmeye başlamıştı.

Maslow objektif bir psikolog rolünü çocukları üzerinde pek fazla uygulamamıştı. Ama arkadaşı David M. Levy'nin oyun terapisinden esinlenerek zekice kurgulanmış bir taktik geliştirmişti. Maslow Ann ve Ellen'den sık sık kukla oynatmalarını istiyor ve bu harika eğlenceyi hazırlamaları ve sunmaları için de onlara para verme teklifinde bulunuyordu. Kızlar taahhüt yıllar sonra babalarının ne yaptığını anlamışlar, hikâyesini kendilerinin yazdığı ve sahnelediği kukla oyunları aracılığıyla çocuklarının "akıllarından geçenleri okuyabildiğini" fark etmişlerdi.

O yıllarda Maslow'un fazla parası yoktu ama çocuklarıyla her zaman küçük zevkler paylaşabiliyordu. Havalar sıcak olduğunda New York kaldırımlarından uzaklaşıp ailesiyle beraber arabayla birkaç saatliğine Derby, Connecticut'a gitmeyi seviyordu. Flat-bush mahallesinde yaşadıkları bunaltıcı yaz gecelerinde Anne ve Ellen'i bazen arkadaşlarıyla -on beş yirmi ufaklıkla- birlikte Ocean Avenue üzerinde kısa bir yürüyüş çıkarıp Avenue H'deki sevdiği basit bir restorana götürüyordu. Küçükler el ele tutuşmuş halde restorana giriyorlardı ve Maslow da onlara birer külahlı dondurma ısmarlıyordu. Tezgâhta duran genç, saygıdeğer Profesör Maslow'un ününü bilen ve Brooklyn College'da öğrencilik yapan, aynı zamanda da komşusu olan Robert Rothstein'di. Şimdilerde bir üniversitede dekan olan Rothstein'in anımsadığına göre, "Çocukların gözleri külahlarına doldurduğum kocaman dondurma topları üzerinde dans ederken onun yüzünde beliren keyifli ifadeyi görmek harika bir şeydi."

Bazen de, gece saat on sularında küçük restoranın telefonu çalar ve hattın öbür ucundaki nazik ses "Merhaba, ben Doktor Maslow. Bu kadar geç aradığım için özür dilerim ama bazı arkadaşlar geldi ve biraz dondurma sipariş etmek istiyorum" derdi. Aldığı mütevazı profesörlük maaşına karşın Maslow'un iyi bahşış verdiği bilinirdi ve Rothstein de, Maslow'un birkaç blok uzaklıktaki evine bisikletle gider ve dondurmaları erimeden yetiştirirdi. Maslow bazen derse gidip gelirken restorana uğrar ve Rothstein'le ya da orada bulunan tanıdığı diğer öğrencilerle biraz sohbet ederdi. Doğaçlama yapılan bu gibi konuşmalarda Maslow kendisi hakkında nadiren konuşur ama öğrencilerin yaptıkları ve yapmayı düşündükleri şeylere içten bir ilgi gösterirdi.

Maslow cinsellik araştırmalarını 1940'lı yılların ortalarında bırakmış olmasına karşın, Alfred Kinsey'in (1894-1956) ricası üzerine son bir çalışma yaptı. Mazi arılarının sınıflandırılması üzerine uzmanlaşmış bir biyolog olan Kinsey kendisini, Amerika'nın en önde gelen seksologu olarak kabul ettirmişti. Kinsey işe, 1938 yılında Indiana Üniversitesi'nde birlikte eğitim verdiği aileye ders vererek başlamış ve yaşamın her kademesinden gelen erkek ve kadınlarla ülke çapında ve yüz yüze yapılan görüşme-

lerden elde edilen yüzlerce (sonradan da binlerce) cinsel olgu biriktirmişti. Kinsey 1941 yılında insan cinselliği üzerindeki ilk makalesini yayımlamıştı; en ünlü ve çığır açıcı çalışmalarından ikisi Sexual Behavior in the Human Male (İnsan Erkeğindeki Cinsel Davranışlar) (1948) ve Sexual Behavior in the Human Female (İnsan Dişisindeki Cinsel Davranışlar) (1953) idi. Yaptığı kapsamlı görüşmelerin bulgularına dayanan bu kitaplar, belki de çağımızın en etkili cinsel raporlarını oluşturmuştur. Bütün dillere çevrilmiş olan bu kitaplardan, çağdaş cinsel davranışlar konusunda sağladığı geniş kapsamlı bilgi sayesinde hâlâ alıntılar yapıyor.

Kinsey bu görüşmeleri başlattıktan hemen sonra, o dönemde Brooklyn College'da ders veren Maslow'la temas kurmuştu. Maslow, dişilerdeki egemenlik ve cinsellik üzerine yaptığı çığır açan çalışmalarından ötürü ülke çapında mütevazı bir ün kazanmıştı. Bu konu, fazla iffetli geçinen meslektaşlarının çoğuna müstehcen olmasa da biraz ayıp geliyordu, bu yüzden de, akademik düzeydeki psikoloji dünyasında, maymunlar üzerine yaptığı önceki çalışmalara oranla daha az heyecan uyandırmıştı. Ama Kinsey, hem primat hem de insan cinsel davranışlarına ilgi duyan bir biyolog olarak Maslow'un araştırma kariyerinin her iki aşamasını da etkileyici bulmuş ve bu nedenle de kendisine ulaşmak istemişti. Maslow'un anımsadığına göre:

“Kinsey, hâlâ bir şeyler öğrenebildiği kibirlilik öncesi günlerinde, seksle ilgili araştırmalar yapmış olan herkese ulaşmak için devriyeye çıkmıştı; bunların sayısı gerçekte o kadar azdı ki. O günlerde severdim onu ve birlikte çok vakit geçirip öngörülmüş olan görüşmeleri ve yapılacak söyleşileri gözden geçirmiştik. Ayrıca da, masumiyetime dayanarak çok şey öğretmişti bana. Örneğin beni, yanlarından binlerce kez hiç farkında olmadan geçtiğim hayat kadınlarını gerçek yaşamlarında göstermek için Times Square'daki Kırk ikinci Caddeye götürdüğünü hatırlıyorum.”

Maslow Kinsey'in seksologluk kariyerini büyük ilgiyle izlemişti. Ama Kinsey'in yaygın olarak yaptığı cinsel içerikli görüşmelerin önemli bir özelliğinden git gide endişe duymaya başla-

mişti. Farkında olmasa da, Kinsey'in katılımlarını gönüllü olarak sağladığı kişilerin büyük çoğunluğu egemenlik düzeyleri yüksek olanlardan oluşuyordu ve bu nedenle de Amerikalılar arasından oluşturduğu "normal" ya da *ortalama* cinsel davranış portresi istatistiki olarak doğru değildi. Maslow kendi yaptığı araştırmada, en azından kadınlarda, bireyin ne kadar egemense (özsaygısı yüksekse), seks üzerinde konuşmaya ya da her türlü cinsel faaliyette bulunmaya da o ölçüde istekli olduğunu bulmuştu. Kinsey seksolojik araştırmalarını sadece gönüllülerle yapılan ayrıntılı görüşmelerin sonuçlarına dayandırdığı için Maslow, onun bu güne dek yaptığı çalışmaların ciddi ölçüde hatalı olduğundan emindi.

Maslow, her zamanki açıkyürekliğiyle Kinsey ile iletişim kurmuş ve onu araştırmasının bütününe yayılmış olan örnekleme hatası konusunda uyarmak istemişti. Kinsey bu görüşe katılmamıştı; görüşmeci seçiminde kullandığı yöntemin uygun olduğuna inanıyordu. Bilimsel anlaşmazlıklarını çözüme kavuşturmak amacıyla ortaklaşa bir araştırma projesi yürütmeye karar vermişlerdi.

Kinsey, birlikte çalıştığı esas iş arkadaşı olan Walter Pomeroy'la birlikte 1945 yılında Brooklyn College yakınlarında bir ofis tutmuştu. Maslow da aynı dönemde psikoloji sınıflarından beşine bilim adına içten gelen bir çağrıda bulunmuş ve onlardan, Kinsey'in yürüttüğü önemli bir seksolojik araştırmaya katılmalarını istemişti. Maslow araştırmanın gerçek niteliği hakkında öğrencilerine bilgi vermemiş, onların Kinsey'in yapacağı ayrıntılı cinsel görüşmeler için gönüllü olmalarını istemişti. Maslow onlara Toplumsal Kişilik Envanterini önceden vermişti, bu nedenle de egemenlik duygularının derecesini biliyordu.

Kinsey ve Maslow görüşmeye gelen öğrencilerin isimlerini kaydetmişlerdi. Maslow çağrısını bütün sınıfa yaptığı için, gönüllü olan ve olmayanlar üzerinde uygulanan dış baskılar eşit orandaydı. İki araştırmacı istatistiki yöntemler kullanarak gönüller arasında çok yüksek oranda yüksek egemen (dominant) insanlar olup olmadığını analiz ettiler. Maslow ve Kinsey buna ilaveten, Kinsey'in ayrıntılı görüşmelerinin de gösterdiği gibi, gönüllülerin egemenlik duygusu dereceleriyle cinsel davranışlarını bağdaştırmayı planlamıştı. Maslow, daha egemen olan bireylerin cinsel bakımdan daha faal olacaklarının, davranışları

arasında daha fazla cinsel çeşitlilik bulunacağını burada da kanıtlanacağını ummuştı.

Tam da Maslow'un öngörmüş olduğu gibi, "gönüllülük etkisi" kanıtlanmıştı; Brooklyn College gönüllüleri, açık ara farkla yüksek egemenlik duygusuna sahipti. Bu durum da Kinsey'in tüm örnekleme yönteminin çarpık olduğunu gösteriyordu.

Ama öykü burada bitmiyor. Övgüden çok uzak olan bu bulgulardan ötürü öfkeye kapılan Kinsey, Maslow'la yaptığı işbirliğinin sonuçlarını yayımlamayı reddetmişti. Araştırmalarının egemenlik duygusuyla ve cinsel davranışlar arasında bağlantı kurulacağı- ikinci aşamasının gerçekleştirilmemesi için Maslow'un, görüşme yapılan Brooklyn College öğrencilerinin cinsel raporlarına erişimini yasaklamıştı. Kinsey Maslow'la yaptığı işbirliğinden hiçbir şekilde bahsetmez olmuştu. Maslow'un o güne dek yazdığı herhangi bir şeyden söz etmeyi bile reddetmiş, Maslow'un kadınların cinselliği ve kişiliği üzerine yaptığı araştırmaları görmezden gelmişti.

Kinsey'den yıllardır hiçbir ses çıkmaması üzerine Maslow, 1950 sonlarında, Kinsey'in verilerin arta kalanını hiçbir şekilde kendisine teslim etmeyeceğine ve işbirliğinin de gerçekten sona erdiğine karar vermişti. Kendi başına hareket etmiş ve elinde bulunan sonuçları kendisi yayımlamıştı. 1951 tarihli ve "Kinsey Araştırmasında Gönüllü Hatası" başlığını taşıyan yazı saygın *Journal of Abnormal and Social Psychology*'de (Anormal ve Toplumsal Psikoloji Dergisi) yayımlanmıştı. Maslow'un bundan sonra Kinsey'le beş yıl sonraki vefatına dek yaptığı sınırlı sayıdaki temas nazik olmaktan çok uzaktı. Maslow'a göre, bir zamanlar açık fikirli ve yenilikçi bir bilim insanı olan Kinsey'in karakteri büyük ölçüde değişmişti.

Maslow 1945 ortalarında, kendisini gerçekleştiren erkek ve kadınlar üzerindeki çalışmasına daha büyük bir enerjiyle atılmaya hazırdı. Yaklaşık üç yıl kadar önce biçimlendirdiği kavramı üzerinde yeteri kadar düşünmüş ve pek çok not almıştı; bunlar, kuramsal bir çalışma yayımlamak için yeterliydi. Ama Maslow eğitilmiş bir deneysel psikolog olduğu için, bu kadar radikal ve kanıtlanmamış bir nosyon hakkında resmi bir şeyler

sunmaktan rahatsızlık duyuyordu. Ampirik zihniyetli meslektaşlarını -ve kendisini- tatmin etmek için kavramını destekleyecek kesin verilere ihtiyacı olduğunu biliyordu. Yayımlatmaya ve geniş çapta dağıtılmaya degecek olan kapsamlı araştırmalar yapma zamanı gelmişti.

Maslow 6 Mayıs 1945 tarihinde “İyi İnsan Olmak (İİO) Defteri” adını verdiği bir araştırma kaydı oluşturmuştu. Bu deftere ilk yazdığı şeyler şunlardı: “Yıllardır ince eleyip sık dokuduktan sonra, bugün, İİO araştırmasına girişmeye ve bunu daha resmi biçimde gerçekleştirmeye karar verdim. Ama her şey çok zor. Pek çok sorun var. Geldiğimiz noktada, üstesinden gelinemeyecek güçlüklerin mümkün olduğunca bilincinde olmaya çalışacağım ve sonra da bir şekilde ilerleyeceğim.”

Maslow’un üstesinden gelinemeyecek güçlükleri nelerdi? Bu ilk kavşak noktasında bile araştırmasını yürütme konusunda bir dizi sorunla karşılaşmıştı. Duygusal açıdan sağlıklı olan, kendisini tamamlamış olan insanları araştırmanın hiç de kolay olmayacağını başından beri biliyordu ama yapacağı bu çalışmanın egemenlik, cinsellik, duygusal güvenlik ve bunlarla bağlantılı konularda daha önce yaptığı çalışmaların tümünden çok daha zor olacağını beklememişti. Birincisi, örnekleme sorunuydu. Görüşme yapacağı kendini gerçekleştiren insanları ya da “iyi insan olanları” nerede bulacaktı? Tabiatıyla sınıflarında ulaşabileceği çok sayıda ve genellikle istekli olan bir grup genç erkek ve kadın vardı. Ama öğrencileri geçmişte çok iyi araştırma özneleri olarak işlev görmüş olsalar da, insanlığın en iyi örnekleri olduklarını gösteren ipuçları verme konusunda pek de ümit vaat etmiyordu.

Maslow, geçmişte çok yararlandığı ve bir kısmını da kendi tasarladığı çeşitli kişilik testlerinin, hastalık yerine duygusal sağlık ölçümü konusunda hemen hiç yararlı olmadığını görmüştü. Rorschach Mürekkep Lekesi Testi bu açıdan, tıpkı Maslow’un güven/güvensizlik testi gibi çok az yardımcı olacak gibi gözüküyordu. Özellikle “iyi insan” olduklarını tahmin ettiği bazı öğrencilerin kişilik testlerinin sonuçlarının kendi önsezilerini hiç de doğrulamadığını da üzülerək görmüştü. Belki de testler sadece sınırlı ölçekli bir kesinliğe sahipti ve bireyin tam bir portresini çizmekten çok uzaktı. Dahası, Maslow’un kendini gerçekleştiren

kişi modelleri Ruth Benedict ve Max Horkheimer gibi orta yaşlı insanlardı. Maslow aşağıdaki türden düşüncelele dalmıştı:

“Yirmi yaşındaki birisinin kültürümüzde İyi İnsan olabilmesi mümkün müdür? Elimde yalnızca yüzeysel teknikler varken, karakter yapısından -kişinin değiştirilemez olarak kabul edilen parçasından- nasıl söz edebilirim? ... Ama belki de bu gençler yirmi yaşında her şeyi tersyüz ediyordur. Belki de bu çarpık çurpuk dünyadaki temelden en iyi olan insanlar *gerçekten* de onlardır.”

Aylar süren ve çok zaman alan görüşmelerden ve testlerden sonra bile Maslow bu açmaza çözüm getirebilecek bir sonucun yakınına bile ulaşamamıştı. Yirmi yaşındakiler kendini gerçekleştirenlerin özelliklerini taşıyor gibi gözüküyordu. Görüşme yapılacak ve üzerinde testler uygulanabilecek çok sayıda istekli yetişkin bulmak da olası değildi. 29 Ekim 1945 tarihinde şu yorumu yapmıştı: “Bugün görüşme yapmak için X’le buluştum ve her zamanki gibi düş kırıklığına uğradım ve umutlarım daha da azaldı. Hepsi çok iyi şekilde uyum sağlamış durumda... ama hiçbir parlaklıkları, kıvılcımları, coşkuları, hedefe bağlılıkları, sorumluluk duyguları yok.”

Maslow bunun dışında, daha önceki kuşkusunun doğru çıkmasından da rahatsız olmuştu: duygusal güvenlik, insanın kendini gerçekleştirme derecesinin iyi bir göstergesi değildi. Testlerde çok güvenli çıkan bazı öğrencilerin görüşme yapıldıktan sonra küstah ve kendini beğenmiş oldukları ortaya çıkmıştı; genç bir kadın kendinden emin bir şekilde kendisiyle flört bile etmiş ve bu durum onu çok rahatsız etmişti. Öyleyse, temel psikolojik sağlığı sınamak için başka bir ölçü bulabilir miydi? Kişilik ölçütlerini tek başına belirlemiş olduğu için sıkıntıda olduğunu biliyordu. Tek sorunun bu olması durumunda, yüz yüze yapılacak olan görüşmeleri başkalarına yaptırabilirdi. Özellikle de güzel kız öğrencilerin lehine önyargılı davrandığıının, onları aynı yaştaki başka öğrencilere göre daha kendini gerçekleştirmiş olarak görme eğiliminde olduğunun bilincindeydi. Maslow, gençliklerinden kaynaklanan güzelliklerinin onlara, içsel parlaklıklarını yansıtmayan bir hava kattığını görmüştü. Ama önceden de sor-

guladığı gibi, konunun esasđ çok daha derinlerde yatıyordu. 11 Kasımında şunları yazmıştı:

“Bütün bu verileri inceledikten sonra, kendilerine saygı duyabileceğim ve içlerinde umut veren bir şeyler gördüğüm “hoş” insanları seçtiğim sonucuna vardım. Ama güvenlik bakımından yüksek puan almış olanların çoğu bunun tam tersi bir yapıda; kendini beğenmiş, halinden memnun, çok fazla şey istemedikleri ya da yapmadıkları için “hantal yapıda”, hemen tamamen uyuşuk insanlar... Öte yandan bazı insanlar kesinlikle güven-den yoksun, hatta nevrotik bir yapıları var ama bunlara karşın onlara saygı duyuyor ve onlarla iyi gelişmelere ulaşacağımızı umuyorum.

“Çalışma ilerledikçe öznelerim daha da ufalıp içlerine kapanıyorlar. Düzinelerle özne içinde kendisinden *emin* olduğum sadece *tek bir* özne var... gerisi sadece “hoş çocuklar” hatta o kadar hoş bile değiller.”

Maslow aynı zamanda bir başka engelle de karşılaşmıştı. Görüşme yaptığı kişilerin çoğu kendini gerçekleştiren insan olmaktan uzak olmakla kalmıyor, çoğu da çalışmaya katılmayı reddediyordu. Kendisini atlatıyor ve görüşmeye gelmiyorlardı. Maslow buna benzer garip bir durumla yıllar önce daha yaşlı yaratıcı bireylerle yaptığı araştırmalar sırasında da karşılaşmış ve bu durumu Ruth Benedict ile de tartışmıştı. Mahremiyete çok fazla özen göstermenin duygusal açıdan sağlıklı olan insanların bir özelliği olup olmadığını sorgulamaya başlamıştı. Kendilerini onaylama ihtiyacı duymayan insanlar, bir psikoloji görüşmesinde ruhlarını açmak için belki de pek hevesli olmuyorlar diye düşünmüştü.

Maslow, araştırma konusunda karşılaştığı korkunç engellere rağmen moralini bozmamıştı. “İnsanlığın en iyilerini” incelemenin kolay bir iş olmayacağını biliyordu ve böylesine çığır açıcı bir görevden vazgeçecek değildi. Tam tersine, Maslow’un kişisel görev duygusu ve entelektüel gururu vazgeçmesine imkân tanımıyordu. Gerçekten de, 1945 sonbaharı sonlarına doğru, kendini gerçekleştiren insanları incelemenin önceden tahmin ettiğinden çok daha yaşamsal öneme sahip olan bir görev olduğunu görmeye başlamıştı.

Maslow'un yaklaşımını nelerin tetiklemiş olduğunu söylemek kolay değildir. Kesin olan şey, Benedict ve Wertheimer'a karşı yıllardır beslediği hayranlığın, bazı saygıdeğer insanların insanlığın geri kalanı için yol gösterici olabileceği konusunda kendisini çok daha önceden ikna etmiş olduğudur. Ama bu iki arkadaş, Maslow'un tanıdığı ve kendilerini yüksek oranda tamamlamış olan diğer insanlarla yan yana koyulduğunda bile, ilgi çekici birer eksantriklik örneği olmaktan öteye gitmiyordu. Tarihsel öneme sahip olan büyük insanların, özellikle de azizlerle bilgelerin yaşam öykülerini okuduktan sonra entelektüel bakış açısı kesin olarak değişecekti. Maslow ilk olarak sorduğu soruyu kafasının içinde evirip çevirmeye başlamıştı: Konu artık "Beethoven gibi bir dâhiyi yaratan şey nedir?" olmaktan çıkmış, "Neden hepimiz birer Beethoven değiliz?"e gelmişti. Maslow'un kendini gerçekleştirenler araştırması, yavaş yavaş ve hiç de beklenmedik şekilde tamamıyla yeni bir psikoloji vizyonunun temeli haline gelmiş ve her birimizin temel ihtiyaçların karşılanmasından yoksun kalmamızdan ötürü genellikle engellenen ya da önü kesilen ve doğuştan gelen muazzam bir potansiyele sahip olduğumuz şeklinde bir öncüle sahip olmuştur. Maslow'un inancına göre mevcut hiçbir psikoloji okulu bu içsel potansiyeli dikkate almamıştı. 6 Ocak 1946 tarihinde şu yorumda bulunmuştu:

"Şurası muhakkak ki, Marstan gelip 'sakat' doğmuş 'kötürüm'lerden', 'cücelerden' ve 'kamburlardan' oluşan bir koloninin üzerine konan bir ziyaretçi... bunların neye benzemeleri gerektiğini konusunda bir çıkarsamada bulunamaz. Öyleyse 'kötürümleri' incelemeyi bırakıp elimizin altında bulunan bütünsel, sağlıklı insanları ele alalım. Bu tür insanların niteliksel bir farklılığı olduğunu, farklı türden motivasyon, duygu, değer, düşünce ve algılama sistematiikleri olduğunu görürüz. Bir bakıma, yalnızca azizler insandır. Geri kalanların hepsi 'kötürümdür'."

Maslow bir sonraki hafta konuyu daha geniş kapsamlı olarak ele almıştı:

Ona yönelik olarak çalıştığı nosyon, gerçekte sınırlı sayıdaki "kendini gerçekleştiren" insanın yakın benzerlik oluşturduğu bir tür insan doğası idealidir. Geri kalan diğer bütün insanların şu

veya bu ölçüde hastalıklı yapıda olduğu bir gerçektir ama bu ölçüler tahmin ettiğimizden daha önemsizdir... Herkesin bu şekilde -kendini gerçekleştiren- olmaması için hiçbir *içsel* neden yoktur. Her bebek kendini gerçekleştirme olanağına sahip olarak doğar ama çoğu bu olanağı kendinden uzaklaştırır... Kendini gerçekleştiren insanın, özelliklerine bir şeyler katmış sıradan bir kişi olmadığını, tam tersine, kendisinden hiçbir şey alınmamış olan sıradan bir insan olduğunu düşünüyorum. Ortalama insan köretilmiş ve dizginlenmiş güçlere sahip olan insandır.

Maslow aynı günlük notunda, kendini gerçekleştirenlerin, yaşamlarında mistik deneyimler yaşadıklarına ilişkin bulgular olduğunu da ilk kez bildiriyordu. Yazdığı nottan bu gözlemin nereden kaynaklandığı açık değildir ve Maslow da bu konunun peşine o dönemde fazla düşmemiştir. Tescilli bir tanrıtanıma ol-
duğu için bu fikrin kesinlikle kafasını karıştırmış olması gerekir ama hiçbir zaman, bilimsel kanıtları göz ardı edecek birisi olmamıştır. “Doğal gizemciliğe” yönelik gözlemler yaklaşık on beş yıl sonra, doruk deneyimler ve din psikolojisi hakkındaki etkili çalışmalarında bir kez daha gün yüzüne çıkacaktır.

Maslow böylelikle 1946 yılında, kendini gerçekleştiren insanların ortak özelliği olma olasılığı yüksek olan iki niteliğini, yani mahremiyete yönelik aşırı arzuları ile mistik olaylar yaşama eğilimlerini ortaya çıkarmıştı. Duygusal açıdan sağlıklı olan insanların kendilerinden daha kaygı dolu olan meslektaşlarına göre dünyayı çok daha doğru olarak gördüğü şeklindeki üçüncü bir özelliğe ilişkin önsezisi de vardı. Gelişim sürecinde olan kendini gerçekleştirme anlayışına getirdiği bu yeni özelliklere dayanarak pek çok yeni ampirik araştırma alanına girmeye karar vermişti. City College’dan arkadaşı ve meslektaşı olan Ruth Munroe ona, Rorschachları kendi bulduğu standartlaştırılmış bir kontrol listesi vasıtasıyla değerlendirme teklifinde bulunmuştu. Ülkedeki önde gelen Rorschach uzmanlarından biri olan Munroe, Maslow’un önceden birlikte çalıştığı Bela Mittelman ile evliydi. Geliştirdiği yeni değerlendirme sistemi, akıl sağlığı taramalarının çok daha nesnel ve çok daha kesin olarak yapılmasına olanak sağlayabilirdi. Maslow kendi duygusal güvenlik testini tarama çalışmalarında daha yaygın şekilde kullanmayı da planlıyordu.

Maslow sonuçta, tamamıyla orijinal olan pek çok yeni deney yapmak istemişti. Kendini gerçekleştiren insanların sadece diğer insanları değerlendirirken değil, ışık ve ses dünyasını kavrarken de gerçekten çok daha kesin bir algılama kapasitesine sahip olduklarını kanıtlamayı arzu ediyordu. Maslow'un öngördüğü deneylerin bazıları, bazı insanların bazı şeyleri nasıl olup da başkalarından daha isabetli olarak görebildiklerine ilişkin olarak Max Wertheimer'le yıllardır yaptığı tartışmalara dayanıyordu; Maslow bu nedenle insanların hafif elektrik akımlarına, kokulara, hassas renk tonlarına ve müzik tınlarına gösterdiği duyarlılığı ölçmek istemişti. Ayrıca, kendini gerçekleştiren kişilerin sezgisel yeteneklerini, -insanların fotoğraflarına bakarak onların karakterlerini tahmin etmelerini sağlama yoluyla- değerlendirmeyi planlamıştı. Meslektaşı olan Werner Wolff da, kendini gerçekleştiren kişilerin yüz ifadelerinden ve vücut dillerinden tanınabileceği -yani, mutlu ve kendini tamamlamış olan insanların kronik olarak hüsrana uğramış ve yaşama küsmüş olanlara göre daha farklı *göründüğü*- şeklindeki inancının doğru olup olmadığını sınamak için bir başka ilginç çalışma yapma önerisinde bulunmuştu.

Maslow bu öneriden özellikle etkilenmişti çünkü uzun süreden beri kendisi de "iyi insanların" kendilerine özgü davranış tarzlarından ötürü ayırt edilebileceğini düşünüyordu. Ama son zamanlarda kendisini sürekli olarak rahatsız eden, huzurunu kaçıran bir bitkinlik halinden muzdaripti ve 16 Ocak 1946 tarihli günlük notunda dolaylı olarak "Bunu, kendimi yeteri kadar sağlıklı hisseder hissetmez deneyeceğiz" diye yazmıştı.

California Ara Dönemi

Maslow Fıçı İmalatçılığı işinde kalmış olduğumu varsayalım. Bu durumda şimdiki psikolojim farklı olur muydu? Hiç sanmıyorum.

Muktedir olduğunuzdan daha azıyla yetinmeye bilinçli olarak razı gelecek olursanız, yaşamınızın geri kalan yıllarında sonsuza kadar mutsuz olacağınız konusunda sizi uyarıyorum. Böyle davranırsanız kendi kapasitenizi, kendi olanaklarınızı kulak arkası etmiş olursunuz.

—ABRAHAM MASLOW

MASLOW KENDİNİ GERÇEKLEŞTİREN İNSANLAR üzerindeki deneylerini sürdüremez hale gelmişti çünkü sağlığı 1946 yılı başlarından itibaren bozulmaya başlamıştı. Hiçbir zaman fiziksel açıdan enerjik bir insan olmamıştı. Çocukluğundan beri en sevdiği meşgalesi bir divana uzanıp ya da yere atılmış bir yastığa dayanıp kitap okumak olmuştur. Brooklyn College öğretim üyeleri ve öğrencileri arasında bahar aylarında arada sırada yapılan softball maçlarına katılmanın dışında hiçbir atletizm müsabakasına ya da başka bir etkinliğe katılmamıştı. Fiziki güç kullanımı gerektiren her şeyden nefret ederdi.

Maslow, zaten kıt kanaat olan vücut enerjisinin otuzlu yaşlarının sonunda garip biçimde azaldığını hissetmeye başlamıştı. Bazen ders verdikten sonra o denli yorgun düşüyordu ki neredey-

se bayılacak gibi oluyordu. Dersler arasında biraz kestirmek için bürosuna portatif bir karyola getirtmişti ama bu da pek yararlı olmamış, hatta meslektaşları arasında dedikodulara bile neden olmuştu. Kendisini giderek artan ölçüde bitkin ve zayıf hissediyor, birkaç dakikadan fazla ayakta duramıyordu.

Sonunda, Bertha'nın da endişe içindeki iteklemesiyle, tıbbi çözüm arayışlarına başlamıştı. Bir doktordan başka bir doktora, bir hastaneden başka bir hastaneye dolaşıp durmuştu; herkes durumunu şaşkınlıkla karşılıyordu. Bu arada fiziki gücü de giderek düşüyordu. En sonunda Maslow'a muhtemelen hormonal bir bozukluktan muzdarip olduğu, buna da muhtemelen habisi bir hipofiz bezesinin ya da böbreküstü tümörünün neden olduğu söylenmişti. Buna yönelik bir tedavi yöntemi mevcut değildi. Kendisine vasiyetini yazması söylenmiş, o da bunu hemen yerine getirmişti.

Aldığı haber kendisini perişan etmişti. Entelektüel açıdan cıvıl cıvıl yaşayan bir insan olduğu için, daha otuz sekiz yaşında kendi ölümüyle yüz yüze gelmek çok zordu. Bertha'yı dul bırakacak ve Ann ile Ellen'in yetişmelerini göremeyecek olma olasılığı onu çok üzmüştü. Yaşamını adadığı çalışmaların meyvesini hiçbir zaman alamayacak olması da onu çok sarsmıştı. Psikoloji alanına değer ve idealler katmak, daha iyi bir dünya yaratılmasına yardımcı olmak için hep büyük gayret göstermişti. Maslow, her şeye rağmen, muhtemelen yaklaşan ölümü gözleri açık bir şekilde karşılayacaktı. Yıllar sonra şunları yazacaktı: "Ölmeden önce yapmayı istediğim bir tek şey vardı ve onu da gerçekleştirdim. Ve hissettiğim de 'Tamam, artık ölebilirim' şeklindeydi. Artık eskisi kadar korkmuyor ya da üzülüyordum. Bu sanki bir sonmuş gibi bir şey olmuştu... Sona ermek için iyi bir yerdi." Ama yapmak istediği "tek şeyin" ne olduğunu hiçbir zaman açığa vurmuyacaktı.

Sonra Maslow'un erkek kardeşleri bir anda ortaya çıkmış ve onu kurtarmaya gelmişlerdi. Harold, Lew ve Paul sağlığının, onun inandırılmış olduğu kadar kötü olduğundan kuşkuluydu. Ama zayıf olduğu ve hocalık yapamadığı da bir gerçektir. Maslow Fıçıçılık şirketinin (aile şirketleri) bir şubesini de California'daki küçük Pleasanton kasabasında açmışlardı ve bir müdüre gereksi-

nimleri vardı. Durumu kendisine de açıkladılar. Fresno’da bulunan büyük bir şarap imalathanesi için fıçı depolamak ve onarmak amacıyla büyük bir ahır kiralamışlardı. Pleasanton, yaşamın çok sakın ve rahat geçtiği bir yerdi ve eyaletin güzel bir kırsal bölgesinde yer alıyordu. Bir süreliğine Brooklyn’den uzaklaşmalarının hem kendisine hem de Bertha’ya iyi geleceği konusunda ısrarlı davranmışlardı. Kardeşlerinin belirttiğine göre, doğal olarak dolgun bir maaş alacaktı; ona bir araba da verecekler ve rahat bir ikametgâh da sağlayacaklardı.

Başka bir iş yaparak Bertha ve kızlara bakacak gücü olmadığı için bu teklifi kabul etmekten başka yapacak bir şeyi yoktu. Rapor almış ve 2 Şubat 1947 tarihinden başlayarak Brooklyn College’den ayrılmıştı. Maslow ve ailesi yaşamlarında ilk kez Batı Sahiline gidecekti.

Pleasanton günümüzde, ABD’de en hızlı büyüyen eski kırsal bölgelerden birisi konumundadır. Gözü dönmüş altına hücum çılgınlarının eski bir cenneti olan bu bölge, son yıllarda yeni mahalleler, ofis tesisleri ve capcanlı alışveriş merkezleri ağlarıyla kaplanmıştır. Ama Maslow buraya 1947 yılında vardığında karşılaştığı, San Fransisco ve Berkeley’e arabayla yaklaşık bir saat mesafede olan uyuşuk bir kırsal bölgeden başka bir şey değildi. Kardeşleri ailesi için güzel bir ev kiralamıştı. Sırasıyla yedi ve dokuz yaşında olan Ellen ve Ann yerel ilkokula kaydolmuşlardı.

ABD çapında sahip oldukları yaklaşık yarım düzine fıçı tamir fabrikasından biri olan Pleasanton’daki Maslow Fıçıcılık şubesi küçük bir işletmeydi. İçinde yaklaşık bir düzine fıçıcının çalıştığı tek bir büyük ve ahır gibi binadan oluşuyordu. Kardeşleri ahırın bir köşesine eğreti bir büro kondurmuş ve kısa süre sonra onu kendi başına bırakmışlardı.

İşin günlük sorumluluklarını üstlendiğinde Maslow kendisine fabrika müdürü unvanını layık görmüştü. Kardeşleri bu bölgeden iş seyahatleri sırasında arada sırada geçiyordu. İyi maaş getiren bu işi ona dinlenmesi ve sağlığını geri kazanması için vermişlerdi; iş konusunda çok fazla şey yapmasını beklemiyorlardı. Bu açıdan düş kırıklığına uğramamışlardı. Maslow daha sonraları, özellikle de iş adamlarıyla yaptığı görüşmeler sırasında, pozisyo-

nunun sorumluluklarını abartma eğilimi göstermişti ama gerçek çok daha sıradandı. Bu iş gençliğinde yaptığı getir götür işleri, garsonluk ve gece bekçiliği gibi garip işlerden sonra pragmatik iş dünyasına yönelik olarak yaptığı ilk işti ama üstlenmiş olduğu görev, herkese göre arpalık bir işti.

Maslow her sabah arabasıyla kırsal yörelerden geçerek fıçı imalathanesine gidiyor ve işyerini açıyordu. Fıçı imalatçıları gelip işlerinin başına geçtikçe Maslow da ortalarda dolaşüyor, arada sırada birkaçıyla konuşuyor ve işlerini düzgün yapmalarını sağlamaya gayret ediyordu. Yaklaşık yarım saat sonra bayılacak gibi oluyor ve bürosundaki portatif yatağa uzanmak zorunda kalıyordu. Bir iki saat sonra tekrar kalkıyor, etrafta biraz daha dolaşarak ve sonra tekrar yatıyordu. Günümüz iş jargonuna göre bu onun “yönetim tarzı”ydı.

Maslow eski kuvvetine kavuşmaya başladıkça Maslow Fıçıcılık için satış faaliyetlerine girişmiş, telefon görüşmeleri yapmaya, müşteri siparişlerini takip etmeye, hesapları tutmaya başlamış, hatta iş için birkaç kez Meksika’ya bile gitmişti. Bir satış elemanı olarak çok başarılı olmuş ve kardeşlerinin övgüsünü kazanmıştı. Üniversiteye giden kadınları 1935 yılında en gizli cinsel duygularını anlatmaları konusunda ikna etmiş biri için fıçı tamir hizmetleri sunmak hiç de zor olmasa gerekti.

Maslow fıçıcılığın söz konusu olduğu iş dünyasında masumlara yer olmadığını kısa süre içinde anlamıştı. İş üstlendikten bir süre sonra tedarikçilerine, kendisine gönderdikleri şeyleri dikkatli şekilde incelemek istemediğini bildirmişti. Kendilerinin yaptığı incelemeye güveneceğini ve uygun malzeme gönderdiklerini kabul edeceğini bildirmişti. Ama malzemelerin daha düşük kalitede ya da hatalı olması durumunda parasını geri istemekle kalmayacağı, onlardan bir daha hiçbir şey satın almayacağı uyarısında da bulunmuştu.

Beklendiği gibi, tedarikçilerinden biri Maslow’a hiç de uygun olmayan malzeme göndermişti. Maslow bunu ortaya çıkardıktan sonra parasını geri almış ve firmaya, fiyatları ne olursa olsun onlarla bir daha iş yapmayacağını bildirmişti. Tedarikçi bunun üzerine rakip firmalardan daha iyi fiyat vermiş ama Maslow sözünde durmuştu.

İş yaparken vicdani yaklaşımıyla dürüst davranışının yararlarını görmüştü. Örneğin görevlerinden biri de Maslow Fıçıcılığın bitmiş mamullerinin yerel bir şarap imalathanesine teslim edilmesi idi. Şarap imalathanesine ilk kez gittiğinde kapıdaki görevli önündeki kamyonlarda bulunan fıçılarının sayımını bitirene dek teslimat yaptığı kamyonun içinde beklemek zorunda kalmıştı. Sıra kendine geldiğinde görevliye kamyonunda kaç fıçı olduğunu önceden söylemiş ve kapı görevlisinin sayımı da onun bildirdiği rakamla aynı çıkmıştı. Bu hareketi ikinci ve belki üçüncü gidişinde de tekrarlamıştı. Sonunda Maslow kapıya geldiğinde kapı görevlisi fıçı sayısını ondan öğrenip kendisini direkt olarak içeriye almaya başlamıştı. Bu öyküyü meslektaşlarına daha sonraları için için gülerek anlattığında, alınması gereken dersin şu olduğunu söylemişti: “Bir işte başarılı olmak istiyorsanız, araba tamiri gibi hilekârlığın bol olduğu bir işe girin, sonra da tam anlamıyla dürüst davranarak ilerleyin.”

Fıçıcılık işinde çalışmanın ötesinde, Maslow Pleasanton’daki rahat yaşamdan genellikle hoşlanıyordu ve fiziksel iyileşmesine katkıda bulunduğunu da görüyordu. Kardeşlerinin de umduğu gibi, güneşli geçen günler ve her tarafı ferah olan yerler tedavisine yardımcı oluyordu. O ve Bertha özellikle arabayla kırlara yaptıkları ve manzaranın keyfine vardıkları gezileri seviyorlardı.

Ama küçük kasaba yaşamının, hemen hissedilmeyen ama dört bir tarafa sinmiş olan Yahudi düşmanlığından nefret ediyordu. Bölgede çok az Yahudi vardı. Entelektüel olduğu ve “arka kapıdaki doğudan” değil de Brooklyn’den yeni geldiği için Pleasanton’da yaşayanlardan ve tüccarlardan farklı olduğu gözüküyordu. Maslow başlangıçta yerel iş ve dostluk cemiyetlerinden çok sayıda davet çağrısı gelmesini beklemişti. ABD Gazi Yardımlaşma Derneği, Ticaret Odası ve Rotary Kulübü üyeleriyle sürekli olarak yakınlaşma ve birlikte olma düşüncesi içini korkutuyordu. Ama hiç davet almayacaktı.

Maslow sonraki yıllarda, Abraham isminin Pleasanton’da çok da keyifli bir şekilde “yarı geçirgen bir filtre” işlevi gördüğünü, önyargılı “sersemeleri” hayatından süzerken kendisini olduğu gibi kabul edenleri de geçirdiğini keşfettiğini şaka yollu anlatacaktı.

Bertha ve Maslow bir gün ev sahiplerinin de Yahudi düşmanı olduğunu fark etmişlerdi. Alkolik birisi olduğunu ve karısının aileyi birlikte tuttuğunun farkındaydılar ama kendilerine karşı oldukça dostane davranıyorlardı. Daha sonraları karısı, onun Brooklyn’den gelen kiracıları hakkında sarf ettiği ahlaksızlık kokan Yahudi düşmanı iftiralarını ağzından kaçırıverecekti. Maslow ve Bertha bu acı aydınlanmadan sonra, bölgede karşılaştıkları Yahudi olmayan pek çok insanın ne tür gerçek ve dile getirilmeyen duygulara sahip olduklarını merak etmeye başlamışlardı.

Maslow Pleasanton’da psikolojik araştırmalara vakit ayırmaya devam ediyordu. Ailesini yeni bir yere taşıma ve yeni bir iş üstlenmeyle birleşen hastalığı yazı yazmasını başlangıçta ciddi ölçüde engellemişti. 1947 yılında sadece iki sayfalık önemsiz bir yazı yayımlayabilmiş ve bu yıl, mezuniyetinden sonra geçirdiği en verimsiz yıl olmuştu. Yayımlatabileceği başka bir çalışma yapamayacak kadar zayıf düştüğü için, kendini gerçekleştirme konusunda ara sıra notlar almakla yetiniyordu. İnsan bireyselliğinin ulaştığı bu en yüksek durum hakkında ipuçları elde etmek amacıyla çok sayıda yaşam öyküsü okumayı sürdürüyordu. Ayn Rand’ın yazdığı *The Fountainhead* (Hayatın Kaynağı) gibi insanı düşünmeye yönelten romanlar da başka bir esin kaynağıydı. Zeki, idealist ve taviz vermeyen bir mimarın öyküsünü anlatan ve 1943 yılında yayımlanmış olan bu kitap yaşamı boyunca Maslow’un ilgisini çekmeye devam edecekti.

Maslow, akıl sağlığı ve kuvvetiyle ilişkilendirdiği bazı özellikleri barındırdığını düşündüğü -tarihsel kişilikler, çağdaş ünlüler, kişisel arkadaşları ve akrabaları gibi- onlarca insanın bir listesini yapmıştı. Bu yeni ve kritik bir aşamaydı çünkü Maslow artık muğlâk izlenimlerle ve temelsiz soyutlamalarla ilgilenmekten uzaklaşmıştı. Oluşturmaya başladığı insan kişiliği sistematüğinde önemli bir kavşağa vardığının bilincindeydi. Ama çevresinde Bertha’nın haricinde kendisine entelektüel açıdan ivme kazandıracak hiç kimse olmadığı için yaptığı çalışmaların muallâkta kalabileceğini düşünüyordu.

Maslow yılsonuna doğru, “Yüksek ve ‘Düşük Seviyedeki Gereksinimler’” adlı kısa ama önemli bir yazıyı tamamlamayı başarmıştı. Oluşturmaya başladığı motivasyon kuramına dayanan

bu yazıda, daha ulvi olanlarla daha fizyolojik olan ihtiyaçlarımız arasındaki farklılıkları betimleyebilmek amacıyla on dört öneride bulunuyordu. O dönemlerde profesyonel olarak yazılan psikoloji makalelerinde hiç de alışılagelmedik olan felsefi bir dil kullanmış (sonraki bütün yazılarında bu özelliği sürdürecekti) ve yaşıamdaki gerçek tatminin yüksek ihtiyaçlarımızın, özellikle de kendini gerçekleştirme ihtiya ının karşılanmasından geçtiğini vurgulamıştı. Maslow, daha ulvi olan ihtiyaçlarımızın peşinden ne kadar çok koşar ve bunları ne kadar çok ger ekleştirirsek, o denli daha mutlu olacağımızı hatta fiziksel olarak daha sağlıklı olacağımızı iddia etmişti. Gözlemlerine göre, yüksek düzeydeki ihtiyaçlarımızın doyuma ulaştırılması, çelişkili bir biçimde, başkaları açısından da yararlı olacaktı:

“Sadece yiyecek ve güvenlikle yetinmeyip sevgi ve saygı görecek kadar temel gereksinimlerini tatmin etmiş olan insanlarda sadakat, dostluk ve yurttaşlık bilinci gibi nitelikler daha fazla gelişir ve bu tür insanlar daha iyi birer anne baba, hoca ve kamu görevlisi olurlar... Gerçekten de, kendini gerçekleştirme düzeyinde yaşayan insanların başkalarını en üst düzeyde seven ve kendilerine özgü özellikleri en yüksek düzeyde geliştirmiş kişiler olduğu da görülmüştür.”

1948 başlarında Maslow’un sağlığı gözle görülür biçimde iyileşmişti. Daha uzun bir tatil ya da uzatmalı bir izin yapmak için -Berkeley bölgesine gitmek amacıyla- fıçı imalathanesinden giderek daha da uzaklaşmaya başlamıştı. Ailesiyle birlikte Berkeley’de, California  niversitesi’nden pek de uzakta olmayan Vallejo Caddesinde bir ev kiralamışlardı. Maslow burada Toplumsal Bilimler Fakültesi’nin pek çok üyesiyle tanımış, kendisinden çok şey öğrendiği Else Frenkel-Brunswik’le de özel bir dostluk kurmuştu. Frenkel-Brunswik hem içtenliği hem de zekâsıyla Maslow’u etkilemişti.

Frenkel (1908-1958) Avusturya’da doğmuştu ve Viyana  niversitesi’nde psikoloji doktorası yapmıştı. 1938 yılındaki Nazi işgaline kadar burada hocalık yapmış, daha sonra ABD’ye kaçmıştı. Viyana  niversitesi’nden eski meslektaşı Egon Brunswik’le evlenmişti. Frenkel, kocasıyla birlikte Ber-

keley'deki California Üniversitesi'nde resmi göreve atanmıştı. 1944 yılında Berkeley Kamuoyu Araştırma Grubunun üst düzey üyesi olmuştu. Bu grup, Theodore Adorno'un önderliği altında Columbia Üniversitesi'ndeki Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü'yle işbirliği içinde çalışıyor ve 1950 yılında yayımlanacak, çığır açıcı bir bilimsel eser olan *Otoriter Kişilik*'i hazırlıyordu.

Maslow kişilik ve siyasal davranış konusuyla aynı nitelikte pek çok makale yayınlamıştı. Ve ikisi kısa süre içinde arkadaş olmuştu. Frenkel-Brunswik Maslow'un dünyanın gelişmesiyle ilgili tutkusunu ve bu amaca yönelik psikolojiyi etkili bir araç olarak kullanma arzusunu paylaşıyordu. Avrupa'da yürüttüğü en önemli çalışma, hayatta ya da ölmüş 400 kişinin yaşamlarının biyografik açıdan incelenmesini içeriyordu. O ve arkadaşları fenomenolojik geleneğe uygun davranmıştı. Eğilimleri karşılaştırıp yetişkinlerin yaşamlarındaki psikolojik evrelerin yeni bir resmini çekebilmek amacıyla günlüklerden ve mektuplardan yararlanmışlar, yaptıkları görüşmelerden seçip ayırdıkları raporlarına başvurmuşlardı. Frenkel ABD'ye geldikten sonra insan motivasyonunun yapısı ve psikanalizin "normal" kişiliğin anlaşılmasıyla olan ilişkisi üzerine pek çok yazı yazmıştı. Maslow gibi o da entelektüel görüşü bakımından derlemeci bir yapıdaydı ve Gestalt okuluna büyük saygı besliyordu.

Maslow'un da katıldığı gayri resmi bir seminer düzenlemişti. Seminere Berkeley'den arkadaşları David Krech, Donald MacKinnon, David Mandelbaum, Nevitt Sanford ve Edward Tolman da katılmıştı. Toplumbilimcilerin oluşturduğu çevre Maslow'un çok hoşuna gitmişti ve kendisini onlarla her hafta saatler süren tartışmalara kaptırmıştı. Maslow felsefi görüşlerini hatta onun ilgi alanını paylaşmayanlarla bile bu tür dostane toplantılar yapmayı hep önemsemiş ve istemişti. Canlı entelektüel tartışmalar onun en büyük zevkleri arasındaydı.

Antropolog olan Mandelbaum gruptaki psikolog olmayan tek kişiydi. İlk alan çalışmasını 1937 yılında Hindistan'da yapmıştı, savaş dönemi görevinden yeni dönmüştü ve deneyimlerini paylaşmaya can atıyordu. Hindistan'ın kültürel bakımdan incelenmesi ana profesyonel ilgi alanlarından birini oluşturacaktı. Krech

ve MacKinnon ise deneylerden kliniğe ve toplumsal psikolojiye varan çok geniş alandaki konularla ilgiliydi.

Tolman Amerika'nın önde gelen davranış bilimcilerindendi. Kapsamlı deneysel araştırmalarını fareler üzerinde yapmış olmasına karşın kuvvetli bir toplumsal ve hümanist bilince sahipti. Maslow gibi o da çağdaş psikolojinin farklı ve sık sık çatışan ekolleri arasında bir senteze gidilmesi gerektiğine inanıyordu. Hayvan araştırmacısı olduğu için de Maslow'un primatların egemenliği ve cinselliği üzerine yaptığı çalışmalardan özellikle etkilenmişti. Tolman, İkinci Dünya Savaşının patlak vermesinden hemen sonra, savaşların sona erdirilmesine yönelik psikoloji tabanlı bir yaklaşım geliştirme çabasını içeren *Drives Toward War* (Savaşa Yol Açan Dürtüler) adlı kitabını yayımlamıştı. Milliyetçi nefretlerin önlenmesine yönelik bir dünya federasyonu kurulması nosyonu, sonraki yıllarda Maslow için önemli bir nosyon haline gelecekti.

Nevitt Sanford ise toplumsal bilince sahip ve Frenkel-Brunswik'le *Otoriter Kişilik*'in araştırma projesinde işbirliğine gitmiş bir psikologdu. Maslow'un bu konu üzerinde yazdığı yazıları önemsemiş ve kendi yaklaşımında onlardan yararlanmıştı.

Maslow bu grupla yaptığı aydınlatıcı tartışmalarda insan motivasyonu kavrayışını geliştirmeye ve daha düzgün hale getirmeye çalışmıştı: Gerçek içsel gereksinimlerimiz nelerdi ve nasıl tatmin edilirdi? Aynı yıl, bu ilginç sorulara ilişkin daha da profesyonel olan iki yazı daha yayımladı. Bu yazılar, "Özel ve Genel Olanın Bilişi" ve "Temel Gereksinim Doyumunun Bazı Kuramsal Sonuçları" başlıklarını taşıyordu. Maslow bu yazılarında, Freudcu ve davranışçıların belirledikleri fizyolojik ihtiyaçlarımızın daha da ötesinde yatan yüksek ihtiyaçlarımızın olduğu iddiasını sürdürüyordu. Maslow bu iki psikoloji ekolünün ve Gestaltçı düşünürlerin anlayışlarını da birleştirip temel gereksinimleri tamamlanan ya da tatmin edilen insanların niteliklerini daha da kesin biçimde dile getiriyordu. Bu tür kuramsal ve felsefi konular yaşamının geri kalan evresindeki çalışmalarıyla ilgilenildiği konulara kılavuzluk edecekti.

Kendini gerçekleştiren insan nosyonunu henüz kesinleştirmemiş olmakla birlikte, düşük düzeydeki gereksinimleri tatmin

edilmiş olan insanların, insanlığın geri kalanından niteliksel açıdan farklı olduklarını öne sürmüştü. Maslow'un ısrarla belirttiği, güvenlik, onaylanma ve kabul edilme gereksinimlerinin bizi yönlendirmede, kendimizi gerçek anlamda güven altında hissettiğimiz zaman çok daha dingin, rahat, verici, hatta çok daha iyimser ve fiziksel açıdan çok daha sağlıklı olabileceğimizdi. Duygusal bakımdan dünyayı olduğu gibi görebileceğimiz için, algılarımız ve sezgilerimiz de çok daha keskinleşir, çok daha iyi biçimde öğrenen kişiler olurduk. Maslow'un "gelişen insan doğası" kuramının merkezinde ihtiyaçlar hiyerarşisi yatıyordu. Şunları yazmıştı:

"Fizyolojik ihtiyaçlar tatmin edilmediklerinde organizmaya egemen olurlar ... Göreceli tatmin durumunda bunlar bastırılır ve hiyerarşide bundan sonra gelen en yüksek ihtiyaç dizisi su yüzüne çıkar, egemen olmaya başlar ve kişiliği düzenler ... İlke, hiyerarşideki diğer ihtiyaç dizileri için de aynıdır, yani güvenlik...sevgi, saygı ve kendini gerçekleştirme."

Maslow'la eski akıl hocası olan Ruth Benedict'in arası bu süre zarfında ciddi bir şekilde açılmıştı. 1941'den beri Birleşik Devletler hükümeti için kültürlerarası çalışmalar yapmakla meşguldü ve Maslow'la pek iletişimleri olmamıştı. Benedict'in Berkeley'e geleceğini duyduğu zaman Maslow ona ulaşmaya çalışmış ama o Maslow'la buluşmayı reddetmişti. Hem sarsılmış hem de üzülmüş olan Maslow birçok mektup yazarak onu neden kızdırdığını sormuş, istemeyerek söylediği ya da yapmış olabileceği şeylerden ötürü özür dilemişti. Ama Benedict hiçbir yanıt vermemişti. Ertesi yıl da vefat etmişti.

Maslow'un sağlığı bu süre zarfında büyük ölçüde iyileşmiş ve kendisini elden ayaktan düşüren yorgunluğu da hemen hemen ortadan kalkmıştı. Hangi hastalıktan muzdarip olduysa, o hastalığın tamamıyla iyileştiği kesindi. Brooklyn College'a geri dönme olasılığını düşünmeye başlamışken, kardeşleri kendisine Maslow Fıçıcılık Şirketi'ne ortaklık teklifinde bulunmuşlardı. Bu teklifi sergilediği büyük iş bitirme yeteneğinden değil, kariyer sahibi bir akademisyen olarak kazandığından daha iyi bir parasal rahatlatma sağlamak için yapmışlardı. Teklif edilen maaş ve yan olanaklar Brooklyn College'da doçent olarak aldığıyla kı-

yaslandığında çok cazipti ama Maslow bu teklifi aşamalı olarak reddetmişti. Öğretmeyi ve araştırmayı onlardan vazgeçemeyecek kadar seviyordu.

Maslow 1949 başlarında Bertha ve kızlarla birlikte tekrar doğuya gitmiş, akademik kariyerine yeniden başlamadan önce birkaç ay dinlenmek istemişti.

Brooklyn'e Dönüş ve Sonrası

İnsan türünün ne kadar uzayabileceği sorusunu yanıtlamak istersek, şu anda en uzun olanları seçip onları incelemenin en iyi yöntemi olduğu açıktır. İnsanın ne kadar hızlı koşabileceğini öğrenmek istersek tüm nüfusun ortalama hızını almak yarar sağlamaz; Olimpiyatlarda altın madalya kazanmış olanları toplayıp ne kadar başarılı olduklarına bakmak çok daha iyi bir yöntemdir. İnsandaki ruhsal gelişme, değerbilirlik ya da ahlaki gelişme olanaklarını bilmek istersek, ahlaki değerleri en yüksek, etik değerleri en uç noktada ya da azizlik mertebesinde olan insanları incelemekle en fazla bilgiye sahip olabileceğimize inanıyorum.

—ABRAHAM MASLOW

BROOKLYN COLLEGE'DAN hâlâ resmi raporlu olan Maslow, hocalık ve araştırma kariyerine 1949 sonbaharında yeniden başlamayı planlıyordu. Bertha'yla birlikte Avenue I üzerinde bulunan kırmızı tuğlalı ve iki ailenin yaşayabileceği bir evin yarısını kiralamışlardı. Arzu ettikleri bir yer değildi ama İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra New York City'de ev bulmak güçleşmişti ve Maslow işine yakın bir yerde oturmak istiyordu. Profesör olarak ders vermeye yeniden dönüş yaptığı için şükran dolu olmasına

karşın, Brooklyn'e geri döndükleri için Bertha ve çocukların canları sıkılmıştı. Koşuşturma içinde geçen yaşamları California'da geçirdikleri iki yıldan sonra çok değişmişti.

Maslow önündeki tatil aylarından en yüksek verimi almak istiyordu ve vaktinin çoğunu, kafa karıştıran hastalığının başladığı 1946 yılından beri görmediği arkadaş ve meslektaşlarını ziyaret etmek için Doğu Sahilini kuzeyden güneye arşınlayarak geçirmişti. Kişisel ve profesyonel anlamda olup biteni anlamak istiyordu ve çağdaş psikolojiyi, değerler ve insanın daha da geliştirilmesini ana konusu yapacak yeni bir disipline dönüştürme kararlılığı daha da kuvvetlenmişti. Aynı yılın başlarında ülkeyi boydan boya geçen bir tren yolculuğu sırasında bir makale üzerinde çalışırken, insan doğasının çok büyük, çok odalı bir ev olduğuna ilişkin bir düş görmüştü. Düşünde kendi görevinin de insan doğasının eriştiği en yüksek yerleri keşfetmek ve başkalarının da alttaki derinliklerden kurtulmasına öncülük etmek olduğunu görmüştü.

Maslow aynı yılın mart ayında Cornell Üniversitesi'nde, kendisinin karakteristik özelliklerinden biri haline gelen güçlü ve kendinden emin bir şekilde konuşmuştu:

“1949 psikolojisi büyük ölçekte kötürüm ve hasta insanların psikolojisidir ... Günümüz psikolojisinin kuramsal yapısının büyük bir kısmının, insanın en kötü halinde incelenmesine, insanın vahim ve aşırı ölçüde zor duruma düştüğü halin incelenmesine, sürekli tehdit ve düş kırıklığı altında sersemlemiş haldeki insanın incelenmesine dayandırıldığını görüyorum.

“Bu koşullar altında, insanın... nevrotiklerden daha üstün kapasiteye sahip olduğu nasıl olup da keşfedilebilir? Bu bir ölçüde, Gestalt'ı bulanlardan Wolfgang Kohler'in... zeka ölçme aygıtı olarak labirent hakkında yaptığı yoruma benziyor. 'En üstün zekâlı insan bile zekâsını labirentte gösteremez' demişti.”

Maslow yaptığı bu tür konuşmalarla, bu alanda yerleşik geleneklere karşı çıkan bir yaklaşımın sözcülüğünü yapmaya başlıyordu ama henüz bu denli belirleyici bir yayında bulunmamıştı. Ortallığı silip süpürecek yeni psikoloji vizyonunu büyük ölçüde kendisine saklamıştı. Kendini gerçekleştirmenin doğasını yakla-

şık altı yıl boyunca didik didik ettikten sonra bu çalışmasını meslektaşlarının görüşlerine sunma konusunda hâlâ çekingen davranıyordu. Kariyerine çok titiz bir davranışçı olarak başladığı için “insanlığın en iyisi” konusunda yaptığı araştırmanın hemen hiç belirli olmadığını biliyordu. Ama insan doğasının ulvi niteliklerine yönelik olarak yaptığı araştırmalarla psikolojinin hiç bilinmedik önemli bir alanına girdiğine de sezgisel olarak inanıyordu.

Maslow, Bard College’dan arkadaşı ve meslektaşı olan Werner Wolff’tan şans eseri bir haber almıştı. Wolff el yazısı, yüz ifadesi ve yürüyüş şekli gibi alışılmışın dışındaki şeylerin insan kişiliğinin anlaşılması sağlayacak gizli anahtarlar olduğuna inanan iyi niyetli bir siyasal göçmen psikologdu. Maslow’un neo-psikanalitik içgörülerin normal insanların ampirik olarak incelenmesinde kullanılmasına yönelik ilgisini o da paylaşıyordu. Wolff, Maslow’un yıllar önce Brooklyn College öğrencileri üzerinde uyguladığı kendini gerçekleştirme çalışmalarında kısa süreyle yardımcı olmuştu. Maslow’un hastalığı araştırmalarını sonlandırmalarına neden olmuş ve her biri kendi bilimsel alanlarına dönmüştü. Wolff artık yenilikçi bir dergi çıkarmak üzereydi ve kendini gerçekleştirmenin psikolojisi üzerine bir şeyler yayınlamak arzusundaydı.

Maslow’un daha sonraları anlattığına göre, böyle bir davet olmasaydı, bu zorlu ama hiç de alışlagelmedik konuda bir şeyler yayınlama olanağı bulamayabilirdi. Ama Wolff’un dergisi hem ampirik özellikte bir dergi hem de akademik psikoloji dünyasının ana görüşlerini yansıtan bir organ olmadığı için Maslow istenilen makaleyi yazmayı kabul etmişti. Haziran ayında görüşlerini ayrıntılı bir taslak haline getirmiş ve birkaç ay sonra da, 1950 yılında *Personality Symposia: Symposium #1 on Values*’da (Kişilik Sempozyumları: Değerler Üzerine Sempozyum No.1) yayımlanacak olan “Kendini Gerçekleştiren İnsanlar: Bir Psikolojik Sağlık Çalışması”nı tamamlamıştı. Wolff’un dergisi kısa sürede kapanmış ama önemli bir amaca, Maslow’un kendini gerçekleştirme kuramının gün yüzüne çıkmasına hizmet etmişti.

Maslow’un makalesi, felsefi cesaret bakımından en etkili makalelerinden biriydi. 1942-1943 yıllarından beri yaptığı profesyonel araştırmalara dayanarak kendini gerçekleştirenlere özgü on

üç ortak özelliklik belirlemişti. Thomas Jefferson, Albert Einstein ve Eleanor Roosevelt gibi tarihsel ya da halk kahramanlarından ve Ruth Benedict ve Max Wertheimer gibi kişisel tanıdıklarından oluşan iki gruptan örnekler toplamıştı. Belirgin içsel problemlerinin olmaması ve “yeteneklerini, kapasitelerini... ve potansiyellerini tam olarak kullanmaları ve bunlardan tam anlamıyla yararlanmaları” şeklinde ifade ettiği optimum akıl sağlığının iki ölçütünü karşıladıklarını iddia etmenin dışında yaptığı çalışmaları başka şekilde doğrulamak için hiçbir girişimde bulunmamıştı.

Söylediğine göre bu tür insanlar kendilerini tamamlayan ve yapabileceklerinin en iyisini yapabilen insanlar olarak gözükmüyordu.

Maslow, akıl sağlığı iyi olmayan ya da istatistiksel olarak ortalamanın altında olanları inceleme yoluyla insan doğası hakkında kesin kuram oluşturulabileceğini öngören çağdaş psikolojinin temel önermesine karşı çıkıyordu. Kendini gerçekleştiren insanlara özgü özellikleri liste halinde belirtmişti. Ele aldığı şeyler arasında, hem kendini hem de başkalarını kabullenmek, özerklik, doğallık, estetik duyarlılık, sık sık gizemli (mistik) ya da aşkın deneyimler yaşamak, otoriter değil de daha demokratik bir görüşe sahip olmak ve kişinin kendi çıkarlarına hizmet etmeyen bir amaca ya da göreve katılması da vardı. Kendini gerçekleştiren insanlar, acımasız değil tersine iyi niyetli bir mizah anlayışına ve insanlığı daha da iyi yerlere getirme konusunda içten bir arzuya da sahipti. Dahası, özel hayatlarına önem verme eğilimi gösteriyor ve kendilerini çevrelerinde olup biten önemsiz ve gereksiz sosyalleşme faaliyetlerinden uzak tutuyorlardı.

Ayrıca, kendini gerçekleştirenlerin, yaşamlarındaki özel işleri ya da görevlerinden bağımsız olarak kendi kişiliklerinin dışavurumu olarak çok büyük oranda yaratıcı olma eğilimi taşıdıklarını, sadece yazı yazma ya da müzik bestelemekle sınırlı olmadıklarını da bulmuştu. “Bu bakımdan” demişti Maslow “yaratıcı ayak-kabıcılar ya da marangozlar ya da kâtipler görmek mümkündür. Birisinin yaptığı şey o kişinin doğasından kaynaklanan özel bir davranış şekline, özel bir ruha dayanabilir... İnsan tıpkı bir çocuğun yaptığı gibi yaratıcı olarak *görebilir* de.”

Maslow sonuç olarak, kendini gerçekleştiren insanların duygusal anlamda kusursuz olmamakla birlikte, yaşamlarına yön

veren değerleri ile de örnek teşkil edebileceklerini söylemiştir. Tatmin edilmeyen güvenlik, saygınlık ya da itibar ihtiyaçları tarafından yönlendirilen insanların çoğu diğer insanlara karşı ben-cillik ya da endişe duyguları beslemesine neden olan değerler sistemleri oluşturur; temel ihtiyaçları tatmin edilenler ise “kendi-lerini daha yüce bir arzuya adayabilir ve insanlıkla şimdiye dek hiçbir grupta görülmedik ölçüde zdeşleşebilirler.”

Maslow makalesini ampirik bir çalışma olarak değil, kuram-sal bir dışavurum olarak nitelendirmişti. Kendi tanımına göre, amacının bir hipotezi kanıtlamak değil, kendi kendini motive eden bir yaklaşım olduğunu belirtmişti. Ama diye vurgulamıştı, “Psikolojik sağlık sorununun o denli belirleyici olduğunu düşünüyorum ki *herhangi bir* yönlendirme, *herhangi bir* neri, *herhangi bir* veri kırıntısı ne denli ihtilaflı olursa olsun belirli bir geçici değere sahiptir ... Yapılacak tek şeyin de hata yapmaktan korkmamak, konunun derinlerine dalmak, yapılabileceğin en iyi-sini yapmak, yapılan hatalardan onları sonunda düzeltebilecek kadar ders çıkarmak olduğu gözükmektedir.” Belki de davranış-ılardan gelmesi kesin olan eleştirilerinden korktuğu için, 1940 yılının ortalarında yaptığı zorlu girişimlerin ayrıntılarını vermek-ten ve üstün duygusal sağlığı ölçmek için Rorschach Mürekkep Lekesi Testini, egemenlik skalasını ve diğer psikolojik testleri uygulamaktan zeki bir biçimde kaçınmıştı. Ama Maslow sezgi-sel olarak doğru yolda ilerlediğinden ve yeni araştırma yöntemle-rinin fikirlerini eninde sonunda doğrulayacağından emindi.

Maslow’un makalesine yönelik tepkiler hemen gelmiş ve ideallerini paylaşan toplumbilimciler de olumlu yaklaşımda bu-lunmuştu. Chicago niversitesi’nde çalışan ve ülkedeki ilk da-nışmanlık merkezlerinden birini geliştiren çağdaşı Carl Rogers Maslow’un makalesini kavramsal bir dönüm noktası olarak nite-lendirmiş ve yazıyı, meslektaşları ve doktora öğrencileriyle oş-kun bir biçimde paylaşmaya başlamıştı. Rogers’a göre sonunda birisi çıkıp gereken cesareti göstermiş ve Freudcuların ne ı-karma eğilimi gösterdiği sadece toplumsal ayarlamalar yapılması görüşünü bırakıp, psikoterapi ve danışmanlığın “uzak hedefleri-ni” ahlaki bakımdan tanımlayabilmişti. Bu tür tepkilerden cesa-ret alan Maslow da makalenin teksir makinesinde oğaltılmış bir

kopyasını psikoloji, psikanaliz, antropoloji ve ilgili disiplinlerdeki ilgi gösteren meslektaşlarına şahsen dağıtmaya başlamıştı. Makalenin etkisi de, bir ölçüde bu tür “yer altı” etkinlikleri yoluyla ülke çapında sürekli olarak artmaya devam etmişti.

Brooklyn College’da yıllardır uzak kaldığı hocalığa geri dönmek Maslow’u canlandırmıştı. Kişilik ve anormal psikoloji konusunda ilgi çeken dersler vermeyi sürdürmüştü. Sağlık merkezli bir psikoloji arayışını sürdürmüş ve nevrozla psikoza yönelik klasik Freudcu yaklaşımın önemini küçümseyerek giderek artan ölçüde karakter, değerler ve toplumsal eğilimlerden söz etmeye başlamıştı. Maslow, kısmen akıl hocaları Karen Horney ve Erich Fromm’dan etkilenerek, belirli karakterolojik eğilimlerin, genel geçer psikiyatri yöntemleriyle teşhis edilemeseler bile ciddi içsel dengesizliklerin göstergesi olduğu şeklinde ifade edilen *değer bozukluğu* nosyonunu öne çıkarmaya başlamıştı. Otoriterlik, önyargı, kronik iç sıkıntısı, zevk alamama ve özellikle de yaşamın amaç ve anlamını yitirmesini gerçek duygusal hastalık olarak nitelendirmişti.

Maslow 1950 yazında verdiği bir derste *otoriter karakter* yapısını “günümüzde insanı etkileyen ve tıbbi hastalıklardan çok daha önemli olan tek hastalık” olarak tanımlamış ve şunları ilave etmişti: “Bunlar kültürel düzensizliklerden kaynaklanmaktadır. Birleşik Devletler’de, hatta bu sınıfta bile... en yaygın... salgın... hastalık budur.”

Maslow Brooklyn College’da beş yüz birinci sınıf öğrencisine verilen ve farklı disiplinlerden gelen bilim insanlarının çağdaş konularda konuştuğu yenilikçi bir toplumbilim dersine de katılmıştı. İhtiyaçlar hiyerarşisi, kültürün kişilik üzerindeki etkisi, duygusal sağlık ve değerler arasındaki ilişki gibi konularda dersler vermişti. Toplumbilim, felsefe, ekonomi ve siyaset bilimi alanlarında meslektaşlarıyla karşılıklı konuşma olanağı bulmuş olmaktan mutluydu. Meslektaşı olan akademisyenlerin çoğunun yaptığının tersine, birinci sınıf öğrencilerine ders vermeyi hiçbir zaman hafife almamış, onların eğitilmesini zorluklarla dolu ilginç bir görev olarak görmüştü.

Maslow insan doğasının, genel geçer psikoloji anlayışının kabul etmediği pek çok yüksek niteliklere sahip olduğunu, estetik

duyarlılığın da bunların arasında bulunduğunu giderek kuramlaştırmaya başlamıştı. Hemen hemen tamamen el değmemiş bir alan olan sanat ve müzik psikolojisi yıllardır ilgisini çekiyordu. Uzun süredir amatörce heykeltıraşlıkla uğraşan Bertha, estetik deneyimin doğası konusu üzerinde onunla sık sık kafa yoruyordu. Büyük kızları Ann'in sanata yatkın olduğu anlaşıldığı ve sanat eğitimi almak istediği zaman Maslow'un bu konudaki ilgisi daha da artmıştı.

Esas olarak sezgilerine dayanarak insanların, estetik duygular yaşamaya ve ifade etmeye yönelik içsel bir ihtiyaca sahip olduklarını düşünmeye başlamıştı. 10 Ocak 1950 tarihli yayımlanmamış bir yazısında şu yorumda bulunmuştu: "Estetik zevkler, ihtiyaçlar, güdüler, yaratıcılık ya da estetik olan başka şeyler hakkında ampirik olarak çok az şey biliyoruz. Ama yine de estetik deneyimler o denli etkili ve estetik açlık o denli vahim olabilir ki, bu öznel deneyimleri ifade eden kavramları doğru olarak kabul etmek durumunda kalırız." Estetik deneyimlerin tanımlanamayacağı ve bu yüzden bilimsel olarak incelenmelerinin olanaksız olduğu düşüncesini reddetmiş ve sanatla karşılaştığımız zaman hissettiğimiz öznel hayranlık ve haz duygularının nabzın daha hızlı atması, nefesin kesilmesi ya da tüylerin diken diken olması gibi belirgin ve ölçülebilir fiziksel bağlantılarının olması gerektiğini belirtmişti. Estetiği araştıran psikologların ilgisini çekebilecek bir sürü kısa soru da atmıştı ortaya.

Maslow, artistik duyarlılık ve diğer araştırmaların test edilmesi konusunda Bertha'yla işbirliğine gittiği 1950 ortalarına dek bu konu üzerinde herhangi bir şey yayımlayıp yayımlamama konusunda bir karara varamamıştı. Daha sonraları da, genel olarak yaşadığımız estetik tatmin duygularımızın günlük yaklaşımlarımızı da etkilediğini öne sürmüştü. Maslow'a göre, güzellikle karşılaşmak bizi daha mutlu, hatta fiziksel olarak daha sağlıklı yapıyor, sürekli olarak çirkinlik ya da felaketle karşılaşmak ise bununla uyumlu olan bir etkiye yol açıyordu.

Maslow 1951 yılında bir arkadaşıyla birlikte, o güne dek olanların içinde en kapsamlı makalelerinden birini yazmış, pek çok düşüncesini kısaca betimleyen ve ileride bu alandaki pozisyonu ile özdeş tutulacak olan kişiliğe yönelik yaklaşımının genel

bir taslağını sunmuştu. Çağdaş psikolojinin, kısmen ideolojik nedenlerden dolayı, insan doğasına yönelik aşırı bir kültürel-görelî görüş lehine çarpıtılmış olduğunu iddia etmişti. Psikoloji biliminin aşırı ölçüde biyolojik olan yaklaşımından uzaklaşmanın gerekli ve yararlı olduğunu kabul etmekle birlikte, bir denge oluşturmaya şiddetle ihtiyaç olduğu, aksi takdirde bireysel kişilik kuramının sadece kültürel kuvvetlerin belirleyeceği bir duman olup uçuşacağı konusunda ısrarcı davranıyordu.

Alandaki iki ana akım olan Freudculukla davranışçılığı da insan doğasını parçalara ayırarak tanımladığı için yararsız bir insan doğası algısı yarattıklarından dolayı kınıyordu. “Bir motivasyon ve değer kuramının en önemli yönü Freudcu kötümserliği ve yeni davranışçı göreliliği tamamlayacak olan pozitif bir güç oluşturmastır.” Bu iki yaklaşım “esasen engelli insanları ve çaresiz fareleri” araştırıyor, insanlığın bilim, sanat ve felsefe gibi yüksek yeteneklerini uzun zamandan beri görmezden geliyordu.

Maslow sadece eleştirmekle yetinmemiş, büyüme ve yaratıcılık gibi özellikleri ön plana çıkaracak olan pozitif psikoloji vizyonunun ana hatlarını da çizmişti. Zeitgeist değişmeye başlamıştı ve Erich Fromm, Karen Horney, Kurt Goldstein ve Carl Rogers dâhil olmak üzere yarım düzineden fazla düşünürün kendisiyle aynı görüşte olduğunu söyleyebiliyordu. Kendisine psikiyatri konusunda akıl hocalığı yapmış olan Abram Kardiner ve David M. Levy ile S. I. Hayakawa gibi genel anlambilimcileri de oluşturan psikolojinin önemli önderleri olarak adlandırıyordu. Siyasal göçmen psikiyatrist Andras Angyal da bir başka önemli kişiydi. Maslow’un öngördüğüne göre, bu insanlar siyaset bilimi, devlet politikası ve toplumsal gelişmeden, değerlerin bilimsel açıdan incelenmesine varıncaya dek birçok alanda geniş kapsamlı çıkarımlara sahip yeni bir psikoloji bilimi oluşturulmasına yardımcı oluyordu.

Maslow kendisinden yardım isteyen öğrencilere gayri resmi danışmanlık hizmeti vermeyi de sürdürüyordu. Bu öğrencilerin çoğu ona entelektüel bakımdan büyük saygı beslemekle kalmıyor, en gizli sorunlarını ona açacak kadar da güveniyordu. Yakışıklı bir arkadaşına yönelik arzuları nedeniyle sıkıntıya düşmüş olan genç bir kadın Maslow’un önerisini almak istemişti: Bu

adamla cinsel ilişkiye girmeli miydi yoksa uzun vadeli düşüncelerinden emin olana dek beklemeli miydi? O dönemlerde geçerli olan gelenek ve göreneklere göre “terbiyeli” kadınların evlenene dek bakire kalması gerekiyordu. Ama Maslow sadece toplumsal uzlaşma olarak nitelendirdiği şeyleri fazlaca önemseyen biri değildi. Kendini ona bu denli çekim hissediyorsan, demişti, ilişkiye gir ve işleri oluruna bırak.

Maslow toplumsal bilimleri silip süpüren yeni muhafazakârlık dalgasına karşı çıkmaya başlıyordu. Freudcuların uyum sağlamayı duygusal sağlığın belirleyici ögesi olarak görmeye başlamalarından gitgide rahatsız olmaya başlamıştı. Bir anne ve babanın duyacağı en kaygı verici haberin “Çocuğunuz uyumsuz” şeklinde olmasından dehşete düşüyordu. Yürüttüğü kendini gerçekleştirme çalışmaları akıl sağlığının tamamıyla farklı bir şey olduğunu gösteriyordu.

Maslow 1951 yılında bu ve buna ilişkin konularda pek çok makale yayımlamıştı. Bunların arasındaki en ilginç makale “Kültürel Etkileşime Direnç” adını taşıyan kısa bir yazıydı. Maslow, sosyolog David Riesman’ın, sürü toplumunda bulunan içe yönelimli insanlardan “arta kalanlar” görüşüne değiniyor ve kendini gerçekleştirenler üzerinde yürüttüğü çalışmaya da dayanarak, uyumsuzluk ya da uyum sağlayamama durumunun duygusal olgunluğa erişememiş olmanın göstergesi olmayabileceğini, tam tersine gerçekten üstün nitelikler barındıran toplumsal bir işlevsellik göstergesi olabileceğini iddia ediyordu. Wolff’un dergisinde daha önceleri yayımlanmış olan yazısından alıntılar yapıp, “insanlığın en iyileri”nin, kültürlerinin normlarına köleler gibi sarılmayıp, aksine eleştirel zihniyetli olma eğilimi taşıdıklarını gösteren daha fazla kanıt getiriyordu. Ancak -bu husus Maslow için çok önemliydi- kendini gerçekleştirenler gerçekçi olmayan asiler ya da eksantrik uyumsuzlar değildi; kendi kültürleri içinde yaşayabilirler ama eleştirel davranmadan yapamazlardı.

Kendini gerçekleştiren insanlar, görev duygularından ötürü, kültürlerinin içinde yaşar ama onunla birlikte var olamazdı. Bulgularına göre, genellikle, “Kültürü reddedip ona dışarıdan mücadele etmek yerine, içinden daha da iyileştirmek için kabullenmiş, sükunetli, güler yüzlü, günlük bir çaba içine girmişlerdir”

Gençliğinde tehlikeli koşullar altında sendikacı olarak çalışan bir adam örneği vermişti. Söz konusu adam sendikacılıktan bezginlik ve ümitsizlik içinde vazgeçmiş ama o dönemde her şeyin çok yavaş değişmesine boyun eğdikten sonra kendini gençlerin eğitilmesine adanmıştı. Maslow kendini gerçekleştirenlerin pasif davranmak durumunda olmadıkları, çok acil bir durumla karşılaştıklarında, savaş zamanında Avrupa'daki Nazi Karşısı Direnişe katılmak gibi kararlı ve cesur şekilde savaşılmaya hazır oldukları yorumunda da bulunmuştu. "İzlenimlerime göre kendini gerçekleştiren insanlar savaşılmaya değil etkisiz biçimde savaşılmaya karşıydılar" şeklinde gözlemde bulunmuştu.

Maslow, her zaman sıradan gelenek ve göreneklere göre değil de daha yüce içsel güdülerine göre davranan bu tür bireylerin dünya çapında kendilerine özgü bir alt grup oluşturabileceği şeklinde ilginç bir düşünce de atmıştı ortaya. "Bunun kabul edilebilir bir hipotez olduğu ortaya çıkacak olursa" diye yazmıştı "kendi kültürlerinden koparılmış, farklı kültürlerde yaşayan bu bireylerin 'ulusal karakterleri' daha düşük olmakla kalmayacak, kendi toplumlarının daha az gelişkin üyeleri gibi birbirlerine bazı bakımlardan daha da benzeyeceklerdir." Bu tür insanların, Amerika gibi normlardan uzaklaşılmasına olanak tanıyan kültürlerde çok rahat yaşayabildiklerini de gözlemlemişti. Yerleşik değerlere karşı çıkma özelliklerinden ötürü yaşamları başka yerlerde tehlikeye düşebilirdi.

Sonuç olarak, kısmen otobiyografik olarak nitelendirilebilecek bir yazısında Maslow "Bizim toplumumuzda yalnızca çok az sayıda insan sağlıklı olabildiği için, sağlıklı olanların da yalnızlık çekmeleri kaçınılmaz olur. Bu yüzden içlerinden geldiği gibi davranamaz ve kendilerini potansiyellerine uygun biçimde gerçekleştiremezler" demişti. Daha sonraki yıllarda, her bebeğin kendini gerçekleştirme kapasitesine sahip olarak doğduğuna ama ancak çok az sayıda insanın yaşamında gerçek potansiyeline erişebileceğine -seçkin imalarından ötürü gönülsüzce de olsada- daha da kuvvetli şekilde inanacaktı. Bunun neden böyle olduğu son yıllarında kafasını meşgul eden ve hiçbir zaman çözüme kavuşamamış bir konuydu. Ama tarihin bizlere tek bir önemli ve yararlı ders verdiğini de hissedecekti: Sokrat, Spinoza ya da

Galileo gibi her nesil ve kültürde bulunan büyük insanlar, kendilerini korumak adına, ya üstünlüklerini bir şekilde gizlemek ya da acılı sonuçlarına katlanmak zorunda kalmışlardı.

Maslow, ortaya çıkmaya başlayan psikoloji sistematüğini geliştirirken Brooklyn College'daki meslektaşlarıyla entelektüel düzeyde görüş alışverişı yapmak için çok az fırsat bulabilmişti. Fakültede hiç yakın arkadaşı olmamıştı ve hümanist yaklaşımları onun, psikoloji departmanında bile daha gelenekselci, daha deneysel zihniyetli meslektaşlarından ayrı kalmasına neden olmuştu. Ama başka bir akademik kuruma gitmeyi hiç düşünmemişti. Brooklyn College'daki öğrencileri çok seviyordu ve yönetim onun üzerinde çok az baskı yaptığı için yazılarına vakit ayırma olanağı sağlayan görelî özgürlüğünden memnundu.

Maslow 1951 ilkbaharında, gazetede siyasal yazılar yazan Max Lerner'den Boston yakınlarındaki Brandeis Üniversitesi adına bir telefon almıştı. Maslow'un yenilikçi çalışmalarından haberdar olan üniversite yöneticileri Lerner'dan onunla buluşup psikoloji programlarının başkanlığını yapıp yapamayacağını sormasını istemişlerdi. Maslow, Amerikan Yahudi cemaatiyle bir şekilde ilişkili olmasının dışında Brandeis hakkında çok az şey biliyordu. Bir ilahiyat fakültesi ya da Musevi din okulu olduğunu düşünmüştü ve Yahudi olsun olmasın, herhangi bir dini kuruluşa katılmak gibi bir düşüncesi de yoktu.

Ama Maslow Braindis hakkında ne kadar az şey duymuşsa, *The New York Post* adına çalışıp ülke çapındaki pek çok yayına haber kaynaklığı yapan yazar Lerner hakkında da o kadar çok şey duymuştu. *The Nation*'in editörlüğünü yapan ve liberal eğilimli diğer süreli yayınlara yazı yazan Lerner'in yerel ve uluslararası konulardaki sivri yorumları kaynak olarak çok yaygın biçimde kullanılıyordu. Aynı zamanda, Amerikan hükümeti hakkında kapsamlı yazılar yazmış saygın bir bilim insanıydı da. Belki de meraktan, Maslow Lerner'la buluşmayı kabul etmişti.

Evinde yapılan toplantıda Lerner Brendeis'e 1949 yılında, yeni Toplumsal Bilimler Bölümü başkanlığı yapmak ve Amerikan uygarlığı dersleri vermek için geldiğini anlatmıştı. Açıkladığına göre, yoğun bir tempoyla geçen programında her hafta New

York City'den Waltham, Massachusetts'e gelmek ve kampüste iki gün kalmak vardı. Üniversite başkanı yeni öğretim üyeleri alımı için Lerner'e açık çek vermişti ve Lerner de, hemen hemen var olmayan psikoloji programını geliştirmesi için ileri görüşlü ve enerjik bir bilim insanı aramaya başlamıştı.

Lerner Maslow'a okulun kısa tarihçesini aktarmıştı. Okul ilk olarak Middlesex Üniversitesi olarak kurulmuştu; esas itibariyle bir tıp ve veterinerlik okulu olan ama temel bilimlerde de lisans dereceleri veren küçük, özel ve desteklenen bir kurumdu. Middlesex, gayrimenkullerden kaynaklanan mal varlığının milyonlarca dolarını ırksal ve etnik ayrımcılıktan uzak bir okul kurmak amacıyla vermiş olan Boston'lu cerrah Dr. John Hall Smith tarafından 1926 yılında kurulmuştu. Kampüsü Boston'dan yaklaşık 25 kilometre uzaklıktaki Waltham'daydı ve 36 hektarlık bir alana yayılmıştı.

Middlesex kurulduğu günden bu yana akreditasyon sıkıntıları çekiyordu ve mali zorluk içindeydi. Smith 1944 yılında ölmüş ve oğlu, yaptığı hukuk stajını bırakarak, sıkıntılar içinde çalkalanan üniversitenin başkanlığını iki yıl süreyle yürütmüştü. 1946 yılında, iflas ve çöküş kaçınılmaz durumdayken, hiç de beklenmedik birisi yardıma koşmuştu: bir Yahudi göçmeni ve temel bilimler dekanı olan Dr. Joseph Cheskis okulun çöküşünü, bir mezhebe bağlı olmayan ama Yahudiler tarafından desteklenen bir üniversitenin kurulması için kaçırılmayacak fırsat olarak görmüştü. Bir çırpıda oluşturulan bir Yahudi grubu fon toplamaya koyulmuştu. Bu grupta New York Hahamı Israel Goldstein, Albert Einstein ile Boston'lu zengin bir avukat olan ve Harvard'lı bir psikolog iken daha sonraları Ram Dass adıyla bilinen ünlü bir karşıt kültür gurusuna dönüşen Richard Alpert'in babası George Alpert de bulunuyordu.

Grup, Amerika'nın en tanınmış Yahudilerden olan ve vefat etmiş bulunan ABD Yüksek Adalet Divanı üyesi Louis D. Brandeis'in adını okulun adı olarak belirlemeye karar vermişti. Başkan olarak da Yahudi üniversite öğrencilerinin gayri resmi dinsel dernekleri olan B'nai B'rith Hillel Vakıflarının ulusal direktörü olarak on beş yıllık dönemini henüz tamamlamış olan California'lı Abram L. Sachar seçilmişti. Gruptaki karar alma şekline

kızan Einstein çekilmişti. Ama okul, Sachar'ın mükemmel denilebilecek fon toplama yeteneği sayesinde hatırı sayılır bir fon oluşturmayı başarmıştı.

Brandeis Üniversitesi Ekim ayında 14 öğretim üyesi ve 107 coşkulu birinci sınıf öğrencisiyle öğretime başlamış ve düzenli olarak büyümüşü. Üniversite yönetimi ya ziyaretçi ya da sabit öğretim üyesi olarak tarihçi Henry Steele Commager'i, kompozitör Leonard Bernstein'i ve roman yazarı-eleştirmen Ludwig Lewisohn'u bünyesine çekebilmişti. Sachar bir gazeteciye "Her alanda mutlaka bir yıldızımızın olmasını istiyoruz" diye övünmüştü. "Öğrencilere söylediğim şey, 'Ders almayın, insan alın'dır."

Mütevelli heyet üyesi George Alpert de, buna benzer bir gurur içinde "Protestanların yönetimindeki altı yüz ve Katoliklerin yönetimindeki iki yüz ana eğitim kurumu Yahudileri yıllardır öğrenci olarak kabul ediyor. Şimdiyse Yahudilerin yarattığı hiç olmazsa bir üniversite Protestanları ve Katolikleri kabul edecektir. Umarız bu sadece başlangıçtır." yorumunu yapacaktı.

Brandeis, 1951 sonbaharında 600 kişilik bir öğrenci topluluğuna ulaşacak ve sonraki ilkbaharda da ilk mezunlarını verecekti. Yöneticiler, birbirini takip eden iki yılda mezun verildikten sonra akreditasyon verileceği konusunda hiçbir kuşkuları yoktu. Psikoloji dalında doktora seviyesinde eğitim verilecek bir okulun aynı yıl içinde açılacağını umuyorlardı.

Lerner'in o günlerde psikoloji hakkında çok az bilgisi vardı ama Amerikan Yahudilerinin hiçbir mezhebe bağlı olmayan kendi üniversitelerini kurma çabalarına hiçbir ilgi göstermeyen Maslow'un entelektüel bakımdan etkileyici olduğunu görmüştü. Lerner Maslow'a, Brandeis'in her türlü inanca ve geçmişe sahip olan öğrencilere açık olacağı konusunda güvence vermişti. Eğitimle ilgili kayıtlar başlangıçtan beri üniversiteye giriş için belirleyici öğe olmuştu; öğrencilerin adları, kabul edilme ya da reddedilmelerinde belirleyici olmamaları için başvurulardan ayrı tutulmaya başlanmıştı. Mütevelli heyeti üyelerinin model üniversite olarak belirledikleri kurumlar -Yeshiva Üniversitesi ya da Amerika Katolik Üniversitesi değil- Harvard, Princeton ve Columbia'ydı. Üniversitenin tanıtım kitapçığına göre Brandeis, Yahudilerin öğrenme ve bilgi ideallerinin yayılması için çaba gösterecekti. Pra-

tik açıdan bakıldığında, Birleşik Devletlerde akademik açıdan hâlâ terfi alamayan ve atanmalarında sıkıntı yaşayan yetenekli Yahudi öğretim üyeleri için bir sığınak oluşturacaktı.

Lerner, teklif ettiği görevin Maslow'un ilgisini çekebilmesi için, söz konusu pozisyonun ileri görüşlü bir bilim insanı için kendi psikoloji programını oluşturma olanağı sağladığını belirtmişti. Maslow programını istediği şekilde oluşturabilecekti: Kendi arzusuna göre istediği öğretim üyelerini işe alabilecek, doktora öğrencilerini dilediği gibi eğitebilecek ve aynı görüşe sahip psikoloji araştırmacıları ve kuramcılarının önderi olarak ülke çapında nam salabilecekti. Lerner Maslow'u olanakları görmesi ve öğretim elemanları alım komitesi tarafından resmi mülakat yapılabilmesi için kampüse çağırmişti.

Teklif Maslow'un ilgisini çekmişti. Bu durum ona, bir bakıma, 1930'larda New School for Social Research'de muhteşem bir fakültenin neredeyse bir gece içinde kurulduğu günleri anımsatmıştı. Brooklyn College'daki psikoloji departmanında tek başına hareket ettiği için oradaki etkisinin kısıtlı olduğunun bilincindeydi. Okulda on dört yıl görev yaptıktan sonra doçentliğe sadece birkaç ay önce yükseltilebilmişti. Harvard ya da Columbia gibi çok daha prestijli bir üniversiteden kendisine bir gün kürsü teklifinde bulunulması kaçınılmazdı ama yine de departmanlar arasında siyasal çekişmelerin yaşandığı büyük ve çok köklü bir kurumda tek başına hareket etmek zorunda olan bir öğretim üyesi olarak kalmaya devam edecekti. Brandeis'te kırk üç yaşında kendi programına başkanlık etmek kariyeri açısından büyük bir adım olacaktı.

Öğrencilerine çok bağlı olmasına karşın sürekli hocalık yapmaktan yorulmuştu. Dönem başına beş ders vermeye devam ediyordu ve emekli olana kadar da böyle davranması beklenecekti. Arkadaşı ve akıl hocası olan Heinz Werner'in, Clark Üniversitesi'ne gitmek üzere Brooklyn College'dan ayrılmasından kısa bir süre önce belirttiği gibi, "Burada ileride olamayacağını gördüğüm tek şeyin daha hafif bir öğretim yükü olduğunu yaşlandıkça daha iyi anlayabiliyorum."

Ama Brandeis henüz akredite bir üniversite değildi. Henüz mezun vermemişti ve öncülü Middlesex Üniversitesi gibi mali

açından kolaylıkla çöküşe girebilirdi. Brandeis, ne kadar iyi niyetli de olsa, pek de iyi gizlenmemiş bir Yahudi ilahiyat fakültesine ya da dinsel okula dönüşecek olursa ne olurdu?

Maslow bütün bunları Bertha'yla konuşmuştu. Onları Brooklyn'den çıkaracak her türlü teklif ona cazip geliyordu. "Niye gidip bakmıyorsun, Abe?" diye sıkıştırmıştı onu. "Yol paranı karşılıyorlar; Boston bölgesine yapacağın küçük bir tatil olarak gör bunu."

Maslow Brandeis'teki zamanının çoğunu Lerner ve okulun kıdemli toplum bilimcilerinden tarihçi Frank Manuel ve Harvard mezunu ve fizik bölümü başkanı Saul Cohen ile geçirmişti. Hepsisi de Yahudi geçmişe sahip, kendi alanlarında saygın birer bilim insanıydı. Waltham'ın kuzeyindeki pastoral kampüsü gezdiklerinde sadece üç yıl önce kurulmuş olan kurumun eksik yönleri hemen göze çarpıyordu. Kampüsün doğası çok güzeldi ama her yer inşaat halindeydi. Okulun ayrı bir kütüphanesi yoktu. Middlesex Üniversitesi'nin kadavra üzerinde çalışma odası alelacele kafeteryaya dönüştürülmüş, ahırdan kütüphane yapılmış ve hayvan hastanesi ise konferans salonu haline getirilmişti.

Ama Maslow için önemli olan kampüsün estetiği değildi. Brooklyn College da hiç de öyle saygıdeğer, "sarmaşık birliği" üniversitelerinin şemsiyesi altında olan bir üniversite değildi.

Maslow'u heyecanlandıran şey aklın yapabileceklerine olan inancıydı ve Brandeis'in mütevellî heyetiyle kurucularının, birkaç yıl içinde önemli bir üniversite yaratma konusundaki tutkulu ve tecrübesiz cüretkarlıkları Maslow'un kişisel görev vizyon ve duygusuyla uyumluydu.

Maslow'la yapılan görüşme garip bir uygulamaydı. İlk olarak Frank Manuel eski ama etkili bir hileye başvurmuş ve kafadan uydurduğu birçok "araştırmacı psikolog" adı sayıp Maslow'dan bunların çalışmaları hakkında neler düşündüğünü sormuştu. Maslow'un da blöf yapıp işin içinden sıyrılmaya çalışmış olması halinde görüşmenin anında sona ermesi kaçınılmaz olabilirdi. Ama Maslow ülkedeki araştırmacı psikologların çoğunu tanıyordu. Manuel'in saydığı isimler karşısında şaşırmış ve masum bir biçimde şu soruyu sormuştu: "Hiçbirinin adını önceden duymadım. Yaptıkları araştırmalar hangi konuda acaba?"

Maslow'un dürüstlüğü konusunda tatmin olan Manuel pek çok konuda hararetli bir tartışma başlatmış, onlara Lerner ve diğerleri de katılmıştı. Maslow da kendi düşüncelerini dile getirmeye başlamış, dar görüşlü ve ukalalık taslayan kişilerin tam tersi olan bu entelektüeller arasında bulunmaktan keyif almıştı. Sonunda konu dönüp dolaşıp Maslow'a verilecek göreve gelmişti. Programı bir bütün olarak oluşturacak vizyona ve enerjiye sahip olan birisini aradıklarını hatırlatıp pozisyonu ona teklif etmişlerdi. Birden coşkuya kapılmış, maaş tartışmasına bile girmeden derhal kabul edivermişti; maaş pazarlığı yapmaması, bu ilginç haberle eve döndüğünde Bertha'yı düş kırıklığına uğratacaktı.

Maslow Brooklyn College'a yeni görevini duyurmuş ve aile Boston'a taşınmak için hazırlanmaya başlamıştı. On dört yıl sonra Brooklyn College'dan ayrılmaktan hem vicdan azabı hem de suçluluk duymuştu. Burada hocalık yapmayı başından beri sevmişti. Aynı ortak etnik ve sosyoekonomik geçmişe sahip olduğu istekli ve çalışkan öğrencilerle büyük bir empati kurmuştu. Neredeyse onları terk ettiği sanısına kapılmış ama kendisini Brandeis'te çok daha cazip bir pozisyonun beklediğini de unutmamıştı.

Maslow'lar, Waltham'dan arabayla on beş dakikalık uzaklıkta bulunan tarihi eski kent Newtonville'de bir ev almışlardı. Sessiz ve dizi dizi ağaçlarla kaplı olan bu bölgede, çoğunluğu işçi sınıfı kökenli aileler oturuyordu. Yirmi üç yıllık evlilikleri boyunca Bertha'yla kendilerine ait ilk evlerine kavuşmuşlardı. İşleri yolunda olan erkek kardeşleri ev alırken onlara yardımcı olmuştu. Ama Maslow onlardan ne zaman para kabul edecek olsa, bu parayı hep iade etmek istemiş ve bu amaçla bir defterde ciddi şekilde hesap tutmuştu.

Artık on üç ve on bir yaşına gelmiş olan Ann ve Ellen için bu değişiklik beş yıl içinde başka bir eyalete yapılan üçüncü taşınma arkadaşlarıyla ve akrabalarıyla olan bağlarından yeni bir kopuş anlamına geliyordu. Ama Bertha Brooklyn'den ayrılmaktan mutluydu ve geleceğe umutla bakıyordu.

Brandeis'te Öncülük

Brandeis'te başkanlık yapana kadar ben de yetişkin bir insanı oynayabiliyor ve komisyonlara, randevulara, programlara, organizasyonlara, yasalara ve kurallara karşı gelebiliyordum. Ama başkanlık rolünün içsel gereklilikleri bana çok şey öğretti.

Öncü olan, yaratıcı olan, kâşif olan insan içsel çatışmalarıyla, korkularıyla, kibir ve gurura karşı geliştirdiği savunma mekanizmalarıyla, hatta paranoyayla bile tek başına mücadele eden, genelde tek başına, yalnız olan insandır. Gerçeklere ulaşamadığı durumlarda geçici sonuçları kabul etmek durumunda kalan ve sonrasında önsezilerinin doğru olup olmadığını bulabilmek uğruna yıllarını veren bir tür kumarbaz olduğunun tam anlamıyla bilincinde olan cesur bir insan olması gerekir. Kişisel önsezilerimi, içime doğan ve olumlamış olduğum şeyleri işte bu duygular içinde dile getiriyorum.

—ABRAHAM MASLOW

MASLOW 1951 SONBAHARINDA Brandeis'teki yeni görevine başladığında ne denli büyük bir risk aldığının bilincine varmıştı; hemen hiç var olmayan bir psikoloji fakültesini ülke çapında ünlü bir yer haline getirecekti. Ama Brandeis'in kendisi de o günlerde ilginç bir yer konumundaydı ve Maslow orada olmaktan memnundu.

Okul, kurulduğu günden bu yana -özellikle sanat ve beşeri bilimler dallarında- ulaştığı mükemmellik konusunda yaygın bir saygınlığa kavuşmuştu. Avantgarlar için bir forum konumundaydı ve farklı alanlardaki parlak düşünürler için cazibe merkezi durumundaydı. Başkan Sachar'ın saldırgan işe alım yaklaşımı uyarınca fizikçi Leo Szilard, antropolog olan Alfred Kroeber ve Paul Radin ile edebiyatçı olan James Cunningham, Irving Howe ve Ludwig Lewissohn gibi önde gelen insanlar kendilerine yapılan çağrılara olumlu yanıt vermişlerdi. Sosyolog Philip Rieff ve kompozitör Arthur Berger ile Irving Fine da hocalık yapmak üzere Brandeis'e gelmişlerdi. Max Lerner her hafta New York City'den gelip gitmeyi sürdürüyordu; müzik departmanının ilk başkanı olan Leonard Bernstein de aynı yolu izliyordu. Sachar, "Winston Churchill'den tarih dersi vermesini istemeye ne kadar hakkımız varsa ondan da bu görevi üstlenmesini istemeye o kadar hakkımız vardır" diye neşeli bir duyuruda bulunuyordu. Churchill'in sınıfları onurlandırmamasına karşın Eleanor Roosevelt uluslararası ilişkiler dersleri verecek ve mütevelli heyeti üyeliğini de üstlenecekti.

Gözlemcilerin çoğuna göre Brandeis kendi ölçeğine göre dünyadaki en ilginç üniversiteydi. Sachar ve yöneticileri, doktorası olmayan zeki insanlara ya da Birleşik Devletlerde pek kabul edilmeyen Avrupa yeterliliğine sahip olan kişilere iş vermekten çekinmiyordu. Brandeis, 1950'lerin kırsal New School'u haline gelmişti. Öğretim üyelerinin çoğunun solcu ve hatta öncü komünist faaliyetlere katılmış olmasına karşın, Wisconsin Senatörü olan Joseph McCarthy her yere yayılan cadı avını 1953 yılında Boston'a taşıdığında Brandeis haricindeki bütün okulları kasıp kavurmuştu. Belki de Yahudi düşmanı olarak damgalanmaktan korkmuştu.

Maslow için özellikle aydınlatıcı olan olaylardan biri de okulun ilk kuruluş yıldönümünün 1952 Haziranında kutlanması olmuştu. Dört gün süren Yaratıcı Sanatlar Festivali süresince Bernstein yönetiminde bir müzik programı uygulanmış, bale gösterileri düzenlenmiş, jazz dinletileri gerçekleştirilmiş, sanat filmleri gösterilmiş, Karl Shapiro ve William Carlos Williams şiir dinletileri sunmuş ve en gelişmiş teknolojiler üzerine bir sempozyum düzenlenmişti.

Başlangıçta Brandeis'te resmi akademik departmanlar bulunmaması ve toplumsal ve beşeri bilimler gibi daha geniş bölümlerin bulunmasından ötürü Maslow farklı alanlardan gelen meslektaşlarıyla hiç beklemediği ölçüde yakınlaşma olanağı bulmuştu. Öğretim üyelerinin çoğu bu düzenlemeyi, entelektüel düzeyde aşırı uzmanlaşmayı önlediği için kuramsal açıdan ideal olarak nitelendiriyordu. Ama uygulamada işe yaramamıştı. Örneğin kıdemli bir sosyoloji profesörü gelecek vadeden genç bir bilim insanını işe almak için görüşmeye çağırdığında, meslektaşlarının şaşkına dönmüş adaya ekonomi ya da tarihe ilişkin sorular yönelttiklerini görmüştü. Bu nedenle, öğretim üyelerinden gelen yoğun baskılara dayanamayan Brandeis yöneticileri bu deneyimden vazgeçmiş ve 1953 yılında, sınırları önceden belirlenmiş geleneksel departmanlar oluşturmuşlardı. Bir başka yenilik ise bir ölçüde daha başarılı olmuştu. Sachar ve Lerner üst sınıflarda okuyan öğrenciler için disiplinler arası bir seminer düzenlemiş ve ünlü bilim insanları, bu seminerde -özel çalışmalarını değil- kendi yaşamlarını özgürce anlatmaları için davet edilmişti. Diğer pek çok öğrenci ve profesör de, matematikçi Norbert Wiener, psikolog Carl Rogers ve sosyolog C. Wright Mills gibi konukların da yer aldığı bu konuşmalara düzenli olarak katılmıştı. Ziyaretçinin yaptığı sunumdan sonra Brandeis öğretim üyeleri de bir panel düzenleyip içgörülerini yansıtıyordu. Maslow bu panellere içtenlikle katılmış ve genel olarak iyi bir izlenim yaratmayı bilmişti. Ne yazık ki konuk ziyaretçinin konuşmasıyla panel üyelerinin yaptıkları yorumlar pek uyumlu olmamış ve bu format da sonunda değiştirilmişti.

Maslow yeni departman başkanlığını, kişisel güç sahibi olmak istediği için değil, psikolojinin yüzyılın ortalarında alacağı biçime yönelik bir vizyondan esinlenmiş olduğu için üstlenmişti. Ama ona karşı duyacakları saygıdan ötürü itaatkâr davranacak, boyun eğecek ya da kayıtsız kalabilecek vasat bilim insanlarına görev vermeyi reddetmişti. Sachar'dan aldığı güçle, ilk akademik görevlerine kavuşmak isteyen ve gelecek vadeden genç insanlarla emekliliği gelmiş ama emekliye ayrılmaya istekli olmayan sağlam düşünceli insanları işe almaya çalışmıştı. İlk aşamada Richard Held, Ricardo Morant ve Ulrich Neisser gibi üstün

yetenekli deneycilere görev vermişti. İkinci grup olarak da Kurt Goldstein ve George Kelley gibi emektar kuramcılarını ikna etmişti. Ama bunlardan hiçbirini herhangi bir anlamda “Maslowcu” olarak kabul edilemeyeceği gibi, herhangi biri onun bu alandaki ateşli yaklaşımını da paylaşmış değildi. Eugenia Hanfmann, Richard Jones, James Klee ve Walter Toman gibi çok daha hümanist yönelimli klinik psikologları bile genelde, alkolizmin tedavisi, rüya analizleri ve doğum sırasının aile dinamikleri üzerindeki etkileri gibi çok daha geleneksel ilgi alanlarına sahipti. Maslow’un işe aldıklarından hiçbirini kendisine profesyonel anlamda yakın değildi. İlk yıllarda elinde tuttuğu yetkilere bakılacak olursa, bu durumun hiç de tesadüfî olmadığı görülecektir. Belki de kendi takipçilerini işe alacak kadar bile zahmete katlanmamıştı.

Maslow’un departmanı başlangıçtan itibaren bir deneyci, bir de klinik fraksiyonlarından oluşuyordu ama fraksiyon üyeleri, kendilerini işe almış bu nazik insana olan saygılarından ötürü aralarındaki çatışmaları asgari düzeyde tutabilmeyi başarmıştı. Maslow’un engin vizyonuna ve psikolojinin tüm özelliklerini insanın anlaşılmasının anahtarı olarak kucaklamasına saygı gösteriyorlardı. Giderek gelişen departman, keyifli ve tipik akademik politikalardan uzak bir yer gibi gözüküyordu. Maslow, belki de saf bir yaklaşımla, algı araştırmacılarının kişilik kuramcıları ve psikoterapistlerle ortaklaşa daha büyük alanlara açılabilme uğruna dostane bir biçimde birleşebileceklerine inanıyordu. Ve bu görüşünü bir bakıma gerçekleştirebilmişti de: Ziyaretçi hocalar tüm psikoloji öğretim üyelerinin departman müzakerelerine hep birlikte katıldıklarını görünce şaşkınlığa uğruyordu. Ama fonlar ve görevler konusunda kaçınılmaz olarak ağız dalaşları yapılmaya başlanınca Maslow, departmanın önceliklerini belirlemek için hayır demeyi öğrenmek ve zor kararlar almak durumunda kalacaktı. Sonraları geçmişi düşündüğünde şunları söyleyecekti: “Brandeis’e başkan olarak, patron olarak geldiğimde bütün bu olup bitenlere yönelik yaklaşımım değişmeye başlamıştı. Hiç rağbet görmeyen ve sevgi kaybettiren bütün işleri yapmayı öğrenmem gerekmişti.”

Üstün yetenekli akademisyenleri çekmeyi hedeflemesinin yanı sıra, Maslow psikolojinin kökenlerini derinlemesine araş-

tırmak için birçok araştırma enstitüsü oluşturmayı da umuyordu. Bunlar arasında bir bebek araştırma merkezi, bir nörofizyoloji laboratuvarı, bir primat tesisi ve bir öğrenci danışma merkezi kurulması da vardı. Bunlardan sadece danışmanlık merkezi oluşturulabilecek ama çok da başarılı olacaktı.

Maslow saygın bir siyasal göçmen psikolog olan Eugenia Hanfmann'ı 1952 yılında danışmanlık merkezi direktörü olarak atayacak ve ona, departmanda akademik bir görev de verecekti. Merkezin, kendi bütçesi ve binalarına sahip olan bağımsız bir idari birim olması ve kayıtlarının da hem öğretim üyeleri hem de yönetimden gizli tutulması konusunda ısrarcı davranmıştı. Öğrenci haklarının korunmasına yönelik bu politika hiç de alışılmış bir yaklaşım değildi çünkü başka yerlerde, çocuklar resmi danışmanlık talebinde bulunduğunda anne ve babalarına derhal haber veriliyordu. Merkez, birkaç yıl içinde, Birleşik Devletler çapında kendi türündeki en dinamik merkez olarak tanınmaya başlayacaktı.

Araştırma yapmaya hâlâ ilgi duyan Maslow, 1950'lerin başlarında, birinci sınıf öğrencilerinin psikolojik testlerden geçirilmesini içeren ve yönetim tarafından desteklenen bir programa katıldı. Üniversiteye başlayan her sınıfa, bu yaş grubuna özellikle uyarlanmış olan Rorschach Mürekkep Lekesi Testi ile Tümce Tamamlama Testi uygulanıyordu. Maslow'un hedefleri iki aşamalıydı: "Sorunlu" oldukları yönünde derecelendirilen öğrencileri belirlemek ve bunların isimlerini aynı zamanda danışmanlık talebinde de bulunmuş olanlarla karşılaştırmak ve aynı testlerde "en sağlıklı" olarak derecelendirilmiş olan öğrencilerin akademik ve ders programı dışındaki başarılarını izlemek. Bu veriler ışığında, kendini gerçekleştirenlerin "dünyayı daha kesin olarak gördüklerine" ilişkin kuramı doğrulatmak amacıyla Morant'la işbirliğine gitmek istiyordu.

Ne yazık ki testler, beklediğinden çok daha değersiz olmuştu. Yatakhane danışmanlarının öznel izlenimlerinin, öğrencilerin duygusal problemlerinin öngörülmesi konusunda bilimsel kişilik skalalarından çok daha güvenilir olduğu ortaya çıkmıştı. Bunun da ötesinde Hanfmann ve kampüsteki diğerleri, hiç gerekmediği halde öğrencilerin kişilik verilerinin toplanması düşüncesine

karşı çıkmıştı. Bu nedenlerle kitlesel olarak test yapma girişimi durdurulmuştu. Buna benzer şekilde, Maslow ve Morant “dünyayı gerçekten de olduğu gibi görmek” düşüncesinin deneysel olarak incelenmesinin çok zor olduğunu anlamış ve bu nedenle de araştırma projesini rafa kaldırmışlardı.

Maslow Brandeis’te öğrencilere kişisel danışmanlık yapmamış ama psikanalize olan ilgisi de sadece entelektüel düzeyde kalmamıştı. Büyük ölçüde kişisel nedenlerden ötürü, tanınmış psikiyatrist Helena Deutsch’un kocası olan psikiyatrist Felix Deutsch’un danışanı olmuştu. Maslow, Boston Psikoanaliz Enstitüsü’yle bağlantılı olan -ve psikosomatik ilaçlarla araştırma yapmaya büyük ilgi gösteren- Felix Deutsch’u 1940’ların başından beri ilgiyle izliyordu. Deutsch’un, -annesine yönelik düşmanlığını yenmesi, çocukluğunda yaşadığı ve başkalarıyla olan ilişkilerini etkileyen Yahudi düşmanlığı gibi şeylerin üstesinden gelmesi gibi nedenlerle- kendisine yardımcı olan becerikli bir analizci olduğuna inanıyordu. Will Maslow gibi yakın akrabaları, artık daha huzurlu ve kendisiyle daha barışık şekilde davrandığını fark etmişti. Yüksek olan seans ücretlerini makul düzeydeki maaşıyla karşılayabilmek için Maslow yaratıcı bir düzenleme bulmuştu: Başka bir danışanı randevusunu iptal ettiğinde Deutsch Maslow’a telefon edip çağırarak ve standart ücretten daha düşük bir ücret talep edecekti.

Brandeis’in öncülük yaptığı günlerde Maslow bilimsel çalışma yapmak için pek zaman bulamıyordu ve araştırma ile yazılarını bilinçli şekilde arka plana itmişti. Ama mizacı gereği entelektüel açıdan uzun süre boş duramazdı. Güvenlik-Güvensizlik Envanteri gibi önceki çalışmalarına dayanan ya da Alfred Kinsey’le 1940’ların ortalarında başlayıp sonradan bitirdikleri işbirliğinin sonuçlarına dayanan yazılar yayımlamıştı.

Maslow ve genç meslektaşı Morant, 1953 yılında, William James’in 1890 yılında yazdığı *Psikoloji’nin İlkeleri* adlı çalışmasından bu yana çağdaş psikolojinin nasıl bir ilerleme kaydettiğini gösteren belirleyici ve giriş niteliğinde bir ders kitabı yazma konusunda ortak bir proje yürütmeye karar vermişlerdi. Planladıklarına göre James’in yazdığı bölümleri yöntemsel ola-

rak inceleyecek ve sonra da alanın ne kadar genişlemiş olduğunu göstereceklerdi. Maslow, geçmişte kalan altmış eksantrik yılda estetik, özgecilik ya da dinsel uygulama alanlarında öğrenilen çok az şey olduğunu göstermeye istekliydi. Psikolojinin hayvanların davranışları, öğrenme kuramı ve test yapma konusundaki gerçek kazanımlarını da doğrulamak istemişti.

İki insan birlikte çalışmaya başlamıştı. Maslow'un yayımcısı olan Harper & Brothers sözleşme önerisinde bulunacak kadar etkilenmişti. İkili bu sözleşmeyi derhal imzalamıştı ama işbirlikleri pek de rahat ilerlemiyordu. Özellikle Morant'ın uzmanlık alanı olan duygusal algı alanına giren belirli konular birinci sınıf öğrencilerine kolaylıkla açıklanamayacak denli karmaşık olan konulardı. Dahası, Maslow, insan doğası hakkında kapsamlı felsefi açıklamalarda bulunmak için mevcut bulgulardan özgürce sonuç vermeye ilgi gösterirken, Morant ise istatistiklere ve rakamsal verilere dayanmak istiyordu. Sonuçta, Harper & Brothers'a yollarını dostane biçimde ayırdıklarını bildirmek durumunda kalmışlardı.

Maslow bir başka çalışmayı başarıyla tamamlayabilmişti: Bela Mittelman'la birlikte yazdıkları *Anormal Psikolojinin İlkeleri*'nden sonra geçen on üç yıl boyunca kaleme aldığı farklı makaleleri derlemişti. *Motivation and Personality* (Motivasyon ve Kişilik) adlı yeni kitabın temel formatı Brandeis'te bu konuda verdiği lisans dersinden kaynaklanmıştı. 1954 yılında yayımlanan ve kolay anlaşılır on sekiz bölümden oluşan çalışma, Maslow Fıçıcılıktaki erkek kardeşlerine ithaf edilmişti. İlk bölümler, kendisini sevgi, biliş ve motivasyon gibi insanın işlevselleştiği alanlarda ifade eden ihtiyaçlar hiyerarşisi ve kendini gerçekleştirme hakkında yazdığı yazıların geliştirilmiş halini içeriyordu.

Sonraki bölümlerin çoğu orijinal formülasyonlardı ve dile getirdikleri şeyler açısından devrimciydi. Maslow, "Normalite, Sağlık ve Değerler" ile "Pozitif Psikolojiye Doğru" gibi başlıklar taşıyan yazılarında, alanı hem ahlaksal hem de bilimsel anlamda canlandırıcı bir yapıya dönüştürme vizyonunu açıklıyordu. Kipta yer alan en önemli ve en çok alıntılanan ifadelerden bir şöyleydi:

“Psikoloji bilimi olumlu değil de olumsuz anlamda daha başarılı olmuştur; bize insanın yetersizlikleri, hastalıkları, günahları hakkında pek çok şey anlatmasına karşın potansiyelleri, erdemleri, ulaşılabilir özlemleri ya da psikolojik zirveleri konusunda çok az açıklamalarda bulunmuştur. Psikoloji sanki gönüllü olarak kendisini hak etmiş olduğu yetki alanının yarısıyla ve de daha karanlık, daha kötü olan yarısıyla kısıtlamıştır.

“Sözün kısası, psikolojinin kendisini tam anlamıyla göstere-memiş olduğunu iddia ediyor ve bu kötümser hatanın nasıl olup da düzelebileceğini, neden kendisini kendi başına düzeltmemiş olduğunu ve onun için neler yapılabileceğini bilmek istiyorum. Psikolojinin ne olduğunu ortaya koymakla yetinmemeli, onun ne olması *gerektiğini* ya da ne *olabileceğini*, kendisini sınırlı, kötümser ve dar görüşlü bakış açısıyla tanımladığı insan doğası anlayışının etkilerinden sıyrıp sıyıramayacağını da çözmeliyiz.”

Kitabın belki de en umut verici özelliklerinden birisi “Psikolojiye Pozitif Yaklaşımın Getirdiği Sorunlar” başlıklı ek bölümüydü. Maslow bu bölümde hümanist araştırmalar için yüzden fazla proje belirlemişti. Bunların arasında estetik, sezgi ve “beğeni” üzerine odaklanan algısal araştırmalar; kendinden geçme, haz ve gizemcilik gibi duyguların araştırılması; sevgi ve dostluk, yaratıcılık, cesaret ve merhamet gibi klinik araştırmalarda tabu olarak kabul edilen konuların araştırılması da vardı. Sosyal psikolojiden söz ederken şu yorumda bulunmuştu: “Kardeşlik ve eşitlikçilik en az sınıf ve kast ile egemenlik kadar önemlidir... Dinsel kardeşlikler neden araştırılmasın? Tüketici ve üretici kooperatifleri neden incelenmesin?” Şu gözlemde de bulunmuştu:

“Neden suç işlendiği konusunda çok zaman harcıyoruz. Neden yasalara uyum, toplumla bütünleşme, toplumsal bilinç araştırılmasın? ... Evlenmek, başarıya ulaşmak, çocuk sahibi olmak, aşık olmak ve eğitim almak gibi yaşamda karşılaşılan iyi şeylerin... tedavi edici etkilerini araştırmanın yanı sıra yaşamda özellikle trajediyle karşılaşılan kötü deneyimlerle birlikte hastalıkların, yoksunluğun, düş kırıklığının ve bunlara benzeyen şeylerin tedavi edici etkilerini de araştırmamız gerekir. Sağlıklı insanlar yaşadıkları bu tür deneyimleri bile iyi şekilde değerlendirebilmektedir.”

Maslow *Motivasyon ve Kişilik*'i 1954 yılının Mayıs ayında bitirdikten sonra çok gururlanmıştı. Gereksiz yere alçakgönüllü davranmayacak bir yapıya sahip olduğu için, psikoloji tarihinin en önemli çalışmalarından birini yazmış olduğunu biliyordu. Tek kuşkusunu, meslektaşlarının bu çalışmayı ne zaman kabul edeceklerine yöneltti.

Bir akşam Harvard Square'de dolaşp kitapçılara göz atarken Max Lerner'in, üniversite yaşlarındaki iki oğluyla birlikte bir restoranda yemek yediğini görmüştü. Maslow da restorandan içeri girmiş ve birbirlerine hal hatır sormuşlardı. "Son zamanlarda neler yapıyorsun?" diye sormuştu Lerner.

Maslow kısa süre önce insan değerleri ve insanın içinde gizli yatan daha üstün bir yaşam hakkında bir kitap yazdığından söz etmişti.

Lerner gülümsemiş ve "Plato o kitabı çok önceden yazmıştı, Abe" demişti.

Maslow da gülümsemiş ve şöyle yanıtlamıştı: "Evet Max ama ben Plato'dan çok daha fazla şey biliyorum."

Gelişigüzel söylenmiş olan bu sözler Lerner ve oğullarını şaşırtmıştı. Lerner yıllar sonra meslektaşının haklı olduğunu kabul edecekti: Çağdaş psikoloji insan doğasını, eski dönemlerin büyük felsefecilerinin yaptığından çok daha kapsamlı şekilde kavrayabilirdi.

Motivasyon ve Kişilik kendi alanında kısa süre içinde çok büyük ilgiyle karşılanmış ve Maslow'u ülke çapında üne kavuşturmuştu. Kitap 1950'lerin önde gelen psikolojik kazanımlarından biri olarak neredeyse dünya çapında kabul görmüştü. Daha da önemlisi, içerdiği çok ilginç düşünceler, iş idaresi ve pazarlamadan eğitime, danışmanlıktan psikoterapiye kadar ilgili pek çok alana da nüfuz etmeye başlamıştı. Psikolojiye ve onun günlük yaşamdaki pratik uygulamalarına ilgi gösterenlerin çoğu için Maslow'un adı, insan doğasına yönelik yenilikçi, radikal, iyimser ve özellikle Amerikalılara özgü bir yaklaşımla birlikte anılır olmaya başlamıştı.

Kitap, Freud'un sonraki görüşlerinde egemen olan kötümserlikten ya da Jung'un sembollerle yüklü olan yazılarındaki içsel düşüncelerden hiçbir iz taşımıyordu. Tarihin üzerimizde oynadı-

ğı rol de psikanalist Erik Erikson'un inandığı kadar ağır değildi. *Motivasyon ve Kişilik* Maslow'a geri kalan yaşamında süreklilik arz eden pek çok konuşma yapma ve danışmanlıkta bulunma olanağı da getirecekti. Daha sonra başka hiçbir şey yayımlamasa da adı kendi alanında kalıcı olmayı sürdürecekti.

Bu kadar övgüyle karşılanmasına karşın, Maslow bazı dinleyicilere hitap etmeden önce hâlâ endişe nöbetleri geçirmeye devam ediyordu. Yaşadığı en büyük sıkıntılardan biri 1954 yılı ortalarında, Nebraska Üniversitesi'nde motivasyon konusunda düzenlenen ulusal bir sempozyuma katılacak altı psikologdan biri olması istendiğinde ortaya çıkacaktı. Maslow çalışmasının bu şekilde resmen kabul görmesini ilk başta mutlulukla karşılamıştı; bu, mesleki yaşamında bu güne dek aldığı en büyük onurdu. Hatırı sayılır bir para ödülü alacaktı ve sunumunun da geniş çaplı yayınlanacağı konusunda kendisine güvence verilmişti. Ama endişelenmeye de başlamıştı: Ya makalesi gereken ilgiyle karşılanmaz, hatta meslektaşları tarafından alay konusu olursa ne olurdu? Hiç de alışlagelmedik şeylerden söz edecek ve egemen olan görüşlere karşı çıkacaktı. İşleri yüzüne gözüne bulaştıracak olursa bu etkiye sahip başka bir olanağa kavuşabilir miydi? Dedikodular Brandeis'teki meslektaşlarına kadar ulaşabilir ve departman başkanlığı görevini bile tehlikeye düşürebilirdi. Belki de alay konusu olma riskini göze almaktansa teklifi geri çevirmesi ve her zaman yaptığı gibi yazı yazmaya devam etmesi daha iyi olacaktı. Yoksa her şeye karşın yine de konuşmasını yapmalı mıydı?

Maslow'un sorunu öz-imağının bir bakıma orta yaşlardan itibaren belki de kaçınılmaz olarak değişmeye başlamasından kaynaklanıyordu. Gençken, akıl hocalarına ve kendisinden yaşlı olanlara karşı bir evlada yakışır saygıyla davranan büyümüş de küçülmüş genç bir araştırmacı kişiliğine bürünmüştü. 1943 yılında insan ihtiyaçlarının hiyerarşisi konulu çığır açan yazısını sunarken bile çevresinde, kendisini anlayışla destekleyen babacan psikiyatristler Abram Kardiner ve David M. Levy vardı. Şimdiyse kırk yedi yaşında ve gelişen bir üniversitenin departman başkanı olarak büyümüş de küçülmüş şekilde davranamazdı. Profesyonel anlamda gerçekten de sıkıntı duyuyor ve düzenli olarak gelişen saygınlığının tehlikeye düşebileceğinden endişe ediyordu.

Maslow yapacağı konuşmadan giderek artan ölçüde kaygılanmaya başlamıştı. Sözünden caymak için bahaneler uydurmaya çalışıyor, bitirecek zamanı olmadığını söyleyebileceğini düşünerek her şeyi son dakikaya kadar sürüncemede bırakıyordu. Ama iyi yönlü sezgileri galip gelecek ve 13-14 Ocak 1955 tarihlerinde yapılacak sempozyum için Nebraska'ya gidecekti.

Maslow konuşmasının daha başlangıcında militan tavrını koyarak ortamı belirlemişti:

“Sizleri uyarmam gerekiyor; bu sunuş, içtenlikle belirtilmesi gerekirse, bu seride önceki yıllarda duymuş olduklarınızdan çok daha farklı bir yapıda. Her şeyden önce, gerçeğin ta kendisini onun iyiliği için arayan önyargısız ve gayri şahsi *tek* insan ben değilim. Aynı zamanda insanın kaderiyle, gayeleri ve hedefleriyle ve geleceğiyle de çok kesin biçimde ilgileniyor ve kaygılanıyorum. İnsanın kendisini geliştirmesine yardımcı olmak ve arayışlarını daha da mükemmelleştirmek istiyorum. Nasıl kardeşçe davranabileceğini, işbirliği yapabileceğini, barışçıl olabileceğini, cesurca hareket edebileceğini ve adil olabileceğini öğrenmesine yardımcı olabileceğimi ümit ediyorum. Kanımca bilim bunlara erişmenin en büyük umudu ve bütün bilimler içinde de psikolojinin bu amaca ulaşmanın en önemli yolu olduğunu düşünüyorum. Gerçekten de bazen dünyanın -en geniş anlamda- ya psikologlarca kurtarılabileceğini ya da hiç kurtarılamayacağını düşünüyorum.”

Hem davranışçı hem de Freudcu yaklaşımları, laboratuvar fareleri gibi düşük düzeydeki hayvanlar ve duygusal açıdan rahatsız insanlar üzerinde uyguladıkları araştırma örneklemelerine dayanan hatalı insan motivasyonu modellerinden ötürü eleştirmişti. Israrla altını çizdiği, bu türden araştırmaların oluşturduğu insan doğası görüntülerinin saçma sapan bozukluklardan ibaret olması hiç de şaşırtıcı değildi. Gerçekte kim olduğumuzun doğru portresini, sadece “genelde büyümeye motive olmuş” sağlıklı insanları inceleyerek çizebilirdik.

Güvenlik, aidiyet, saygı ve benzeri şeylere olan temel ihtiyaçlarımızı tanımlarken vitaminlerle paralellik kurmuştu: Duygusal rahatsızlık “özüne bakıldığında ... su ve amino asitlerle kalsiyumun ihtiyaç olduğu anlamda, yani onların eksikliğinin de

hastalığa yol açması anlamında, belirli tatminlerden uzak kalınmasından kaynaklanan bir eksiklik hastalığıdır.” Bu karşılaştırmayı sonraki yıllarda hem yazılarında hem de kamuya açık olan konuşmalarında vurguluyacaktı.

Açıkladığına göre, temel ihtiyaçlarımız karşılandığı oranda -kendini gerçekleştirmeye yönelik- büyüme ihtiyaçlarımız da egemen olmaya başladılar. Örneğin, yaratıcılık ya da estetiğe yönelik daha yüksek ihtiyaçlarımızın sabit bir sonu olmadığı için psikolojik büyüme “iyi bir doktor... ya da iyi bir marangoz olmak gibi... arzu ve tutkuların tatmin edilmesini... ya da en önemlisi, sadece iyi bir insan olma tutkusunun tatmin edilmesini içeren ömür boyu süren bir ödüllendirme sürecidir.”

Maslow sonuçta, sağlıklı olanlarla eksiklikle motive olanlar şeklinde nitelendirdiği insanların büyüme motivasyonu arasındaki farklılıkları belirten pek çok ana özellik olduğunu önemle belirtmişti. Hepimizin her iki eğilime de şu veya bu ölçüde sahip olduğumuzu açık şekilde ima etmesine karşın, kendini gerçekleştirenleri neyin motive ettiğini ne denli anlarsak bencillikle en ufak bir ilgisi bile olmayan sevgi gibi eski felsefi gizemleri ve gizemli kâinat tanımlamalarını çözme konusunda da elimizde o denli fazla olanağa sahip olacağımızı vurgulamıştı. Üstüne basa basa belirtmişti; sağlıklı olmayan insanların incelenmesi bize, evrenin insanlarca daha yüksek ya da nevrotik olmayan düzeyde kavranılmasına yönelik hiçbir anlayış kazandırmayacaktır. “Gerçek, somut dünyayı mı görüyoruz yoksa yönergelerden, güdülerden, beklentilerden ve soyutlamalardan oluşan, gerçek dünyanın üzerine atıvermiş olduğumuz kendi sistematiğimizi mi? Ya da açık açık söylemek gerekirse, görüyor muyuz yoksa kör müyüz?”

Yazısı Maslow’u rahatlatacak ölçüde iyi karşılanmıştı. Giderek oluşan sistematiğinin en önemli kuramsal parçalarından biri haline gelecekti. Yaptığı sunum Amerikan psikolojisindeki saygınlığının artmasına da yardımcı olmuş ve kendisini, toplumsal bilimler alanında dünyayı daha iyi bir yer haline getirme taahhüdünü paylaşan küçük ama giderek artan bir hareketin içinde bulmuştu. Aynı yıl içinde Gordon Allport, Andras Angyal, Charlotte Buhler, Erich Fromm, Kurt Goldstein, Paul Goodman, Rollo May, Ashley Montagu, Charles Morris, Lewis Mumford, Harry

Overstreet, David Riesman, Carl Rogers, Pitirim Sorokin ve Paul Tillich'in de aralarında bulunduğu ve yaklaşık kırk bilim insanından oluşan "Yaratıcılık, Benlik, Varlık ve Büyüme İnsanları" listesini yayınlayacaktı.

Henüz, 1960'ların başlarında "Varoluşçu-Hümanist Psikolojinin Üçüncü Kuvveti" denilen harekete dönüşecek olan harekete benzeyen hiçbir şey yoktu. Gerçekten de, bu listenin *Journal of Humanistic Psychology*'nin (Hümanistik Psikoloji Dergisi) dağıtım listesinin esasını oluşturacak kadar genişlemesi, sonuçta da 1960'ların sonunda hümanist toplumsal değişikliğe adanmış yüzlerce grup ve teşkilattan oluşan "Eupsychian Şebekesi"nin gerçekleşmesi için yılların geçmesi gerekecekti. Yine de bu ilk liste, 1950'lerin entelektüel suskunluğunun ortamında Maslow için önemliydi. Üyelerin birbirleriyle yazışmasını desteklemiş ve yazılarını yayımlamadan çok önce aralarında paylaşımları için sık sık onlara göndermişti.

Maslow Brandeis'te sosyal anlamda Brooklyn College'da olduğundan çok daha mutluydu. Yaklaşık on beş yıldır birlikte olan bir arkadaşlık çevresine katılmıştı. Hemen hepsi kendisi gibi laik Yahudi geçmişine sahip olan bu adamlar arasında tarihçi Frank Manuel, sosyolog Lewis Coser ve siyaset felsefecisi Herbert Marcuse ile psikolog Ricardo Morant ve pratisyen psikiyatrist Harry Rand de vardı.

Manuel, Maslow'un yakın arkadaşlarından ve entelektüel sırdaşlarından biriydi. 1910 yılında Boston'da doğmuş ve Harvard'da yirmi üç yaşında tarih doktorası yapmıştı. Gençliğinde radikal bir Marksist olup İspanya İç Savaşında faşizme karşı savaşmıştı. Komünist soldan düş kırıklığına uğradıktan sonra ateşli bir demokratik sosyalizm yandaşı olmuştu. Harvard'da derece yapmış olmasına karşın Yahudi düşmanlığından ötürü akademik pozisyon sahibi olması güçleşmiş ve yıllarca Yeni Düzenin resmi kurumlarında çalışmıştı. Manuel İkinci Dünya Savaşı sırasında Birleşik Devletler Kara Kuvvetlerinde muhabere istihbarat subayı olarak görev yapmış, gösterdiği kahramanlıklardan ötürü Bronz Yıldız nişanı almıştı. Cleveland'da Case Western Üniversitesi'nde kısa süreli hocalık yaptıktan sonra kuruluşunun ikinci

yılı olan 1949 yılında Brandeis Üniversitesi'ne katılmıştı. Burada, özellikle ütöpik düşünce olmak üzere Avrupa düşünce tarihi dersi vermiş ve çeşitli çağrışımlara yol açan bu konu üzerinde Maslow'la pek çok canlı tartışma yaşamışlardı. Manuel hem öğrencileri hem de meslektaşları arasında alaycı dehası ve iğneleyici davranışlarıyla ünlüydü.

Maslow'un bu yıllardaki bir diğer yakın arkadaşı ise Harry Rand'di. Boston'da göçmen bir Yahudi ailesinde doğmuştu ve Brandeis'in öncülü olan Middlesex Üniversitesi'nde tıp tahsili yapana dek profesyonel bir jaz davulcusu olarak çalışmıştı. Rand, Felix Deutsch'un yönetimindeki Boston Psikanaliz Enstitüsü'nde 1940'ların sonunda psikanaliz eğitimini tamamladıktan sonra psikiyatrik becerileriyle bu alanda ün yapmıştı. Çok az yazı yayımlamış olmasına karşın iyi kişiliği ve tedavi edici içgörülerıyla Maslow'u etkilemeyi bilmişti. Hem yaş hem de geçmişleri bakımından yakın olan iki erkek aralarında yakın bir bağ kurmuşlardı. Maslow, Brandeis öğrenci danışma merkezi çalışanlarına önerilerde bulunması ve yarı zamanlı olarak klinik psikiyatri dersleri vermesi için Rand'i 1957 yılında üniversiteye getirtmişti. İlgi alanı psikanaliz ve edebiyat eleştirisinden psikiyatrik vaka çözümlerinin geniş toplumsal etkilerine dek uzanıyordu. Uzun boylu, seyrek saçlı ve dışa dönük bir yapıya sahip olan Rand yüksek lisans öğrencileri ve öğretim üyeleri arasında sevilen bir insan oluvermişti. Maslow'un sosyal çevresindeki grubun her bakımdan en zengin üyesi olan Rand, verdikleri partilerdeki içkileri sağladığı gibi evinin havuzbaşını da tahsis ediyordu. Maslow için psikanalitik dünyayla arasındaki çok önemli bir bağlantı oluşturmalarının yanı sıra, sonraki yıllarda en yakın sırdaşı da olacaktı.

Diğer bir arkadaşı olan sosyolog Lewis Coser ise Berlin'de doğmuş, 1930'larda Sorbonne'a devam etmiş ve sol kanat politikalara faal olarak katılmıştı. Birleşik Devletlere göç ettikten sonra Chicago Üniversitesi'nde hocalık yapmış, daha sonra da 1951 yılında Brandeis'e gelmişti. Becerikli ve kılı kırk yaran bir bilim insanı olan, aynı zamanda demokratik sol idealler peşinde de koşan Coser ilk kitabı olan *The Functions of Social Conflict*'ni (Toplumsal Çatışmanın İşlevleri) 1954 yılında yayımla-

dıktan kısa süre sonra Columbia Üniversitesi'nden doktorasını almıştı. McCarthy'ciliğin* giderek sonuna yaklaşıldığı aynı yıl, o günlerde Brandeis'te ders veren Irving Howe ile birlikte, New York City'de çıkan canlı bir demokratik sol dergi *Dissent*'i yayımlayan gruba katılmıştı.

Maslow'un toplumsal çevresinin belki de en ünlü üyesi ise 1954 yılında Brandeis'e gelen siyaset felsefecisi Herbert Marcuse'tu. Almanya'da doğmuştu ve Frankfurt Enstitüsü'nün saygın üyelerinden birisiydi. İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD Stratejik Araştırmalar Ofisi'nde ve sonra da devlet kuruluşlarında bir süre çalışmıştı. Marcuse, Waltham kampüsüne geldiği yıl, en etkili çalışmalarından biri olan Marksist ve Freudcu düşüncelerin birleştirilmesine yönelik provokatif bir girişim olan *Eros and Civilization*'ı (Eros ve Uygarlık) yayımlamıştı.

Psikanaliz ve kültürle aynı ölçüde ilgilenen Marcuse ve Maslow kısa sürede arkadaş olmuş ama hiçbir zaman yakınlaşamamışlardı. Öğle yemeklerini kampüste genellikle birlikte yerlerdi. İdeolojik olarak sadık bir Marksist olan Marcuse, Amerika konusunda çok daha kötümser düşüncelere sahipti. *Eros ve Uygarlık*'ta, Maslow'un 1930'larda New York City'deki akıl hocaları Erich Fromm ile Karen Horney'in Freud'un görüşlerini çok basite indirgedikleri ve görüşlerinde gizlenen siyasal radikalizmin altını oyduklarını iddia etmişti. Marcuse Frank Manuel'le özellikle yakınlaşmıştı. Ayda bir Pazar sabahı Maslow, Newtonville YMCA'de onlarla birlikte yüzmeye gidiyor ve sonra da keyifle sürdürdükleri kahvaltı sırasında koyu bir sohbete dalıyorlardı.

Maslow herkesin dostuydu. Parlak zekâlı ve esprili bir konuşmacı olduğu için kendisini dinleyenlere öyküler ve fıkralarla

* *McCarthycilik* ya da Amerikalılar için *Kızıl Panik*, 1940'lı yılların sonunda başlayıp 1950'li yılların sonuna değin ABD'de sürmüş komünist avı döneminin adı olarak bilinir. Terim adını, ABD senatoru Joseph McCarthy'den almaktadır. Bu dönemde, çeşitli durumlardan ötürü çok sayıda kişi Komünist ya da Komünist duygudaşı olmakla suçlanmış, özel ve devlet kurumlarınca saldırgan soruşturmalarla karşı karşıya kalmışlardır. Bu dönem süresince, birçok insan kovulmalara, işyerlerinin yok edilmesine ve tutuklanmalara maruz kalmıştır. -ç.n.

dolu hoşça vakit geçirtirdi. En güçlü olduğu yönü nüktedanlığıydı; konuşmasının en uygun anında espriyi patlatır, en güçlü kahkahalarla keyif sağlardı. Kendi kuramı uyarınca davranır, çok az sayıda insanın kendini gerçekleştirmelerine yetecek ölçüde özsaygı ve onur ihtiyaçlarının karşılandığı görüşüne dayanarak arkadaşlarını duygusal açıdan bile desteklemeye çalışırdı.

Onları içtenlikle pohpohlamayı, özgünlük ve mükemmelliklerini vurgulamayı severdi. Arkadaşları niye böyle davrandığını bilirlerdi ama yaklaşımı o denli ince ve anlamlı olurdu ki hepsi bundan büyük keyif alırdı. En önemlisi de, yaratıcı kapasitelerinin en uç noktalarına erişmeye gayret göstermeleri ve kendilerini, tıpkı onun onları gördüğü gibi çok yetenekli ve dünya için çok değerli olan potansiyel dehalar olarak görmeleri konusunda desteklerdi. Onlara göre Maslow'un kişilik kusurlarından biri, belki de, bu davranışlarda bulunurken yansıttığı görkemli duruş, insanın koşullarını değiştirmek için benimsediği büyük kişisel görev duygusuydu. Manuel'in anımsadığına göre, "Mesih kompleksi vardı ama bunu başkalarına zorla kabul ettirmeye hiç yanaşmazdı."

Maslow'a çok büyük muhabbet beslemelerine karşın bu bilim insanlarının hiçbirisi onun yoğun, bir ölçüde de alışılmışın dışında olan ilgisini paylaşmazdı. Maslow'un sosyal grubunun tek psikolog üyesi olan Morant, onun yeni bir psikoloji oluşturulmasına yönelik tutkulu vizyonunu hiç mi hiç paylaşmayan ve hâkim olan eğilimi benimsemiş olan bir deneyselciydi. Diğerleri Maslow'un Marksizme, ekonomiye ve toplumbilimsel kurama yönelik ilgisizliğini hayretler içinde karşılardı. Maslow onların disiplinlerini öğrenmek için hiçbir gayret sarf etmediği ve onlar da çağdaş psikolojiyi öğrenmeye ilgi göstermedikleri için karşılıklı görüş alışverişlerinden hemen hiç sonuç çıkmazdı. Çok yönlü ve çok gezen kozmopolit düşünürler oldukları için, Maslow'un Avrupa'ya gitmeyi istememesi de onları çok şaşırtırdı. Yurtdışına hiç çıkmamıştı; New York City'den gittiği en uzak yer Meksika'ydı.

Ancak, Maslow'un Brandeis'teki arkadaşlarının entelektüel önyargıları, onun çalışmalarının barındırdığı öneme kör gözlerle bakmalarına neden olacaktı. Özellikle de Avrupa'da eğitim görmüş, tarih, sosyoloji ve siyaset felsefesinin zengin akade-

mik geleneklerinin tadına varmış olanlar Maslow'un kariyerinin maymunları, kadınlardaki cinsiyet ve egemenliği, duygusal güvenliği ve doğuştan gelen ihtiyaçların hiyerarşisini, Black-foot Kızılderililerini ve kendini gerçekleştiren insanları içeren ilginç karışımını kuşkuyla karşılamışlardı. Bunu hiçbir zaman onun yüzüne söylemek istemezlerdi ama bu tür konular onlar için çok basit kaçıyordu ve günün önemli konularıyla hemen hiç ilgileri yoktu.

Örneğin Coser, Maslow'un bazen kendisinden uluslararası önemli bir olayı ya da yerel siyasal bir konuyu açıklamasını istediğini anımsayacaktı. Ama Maslow bu tür konularda kendi düşüncelerini dile getirmeye başladığında Coser kendisini hemen soyutlayıveriyordu. Adlai Stevenson tarzı bir demokrat olan Maslow (Amerikan İnsan Hakları Birliği, Amerikan Demokratik Eylem Birliği, Makul Nükleer Politika Komitesi gibi) "doğru" olan sol-liberal teşkilatlara üye olmasına karşın, arkadaşları onu dünyanın iyileştirilmesini isteyen ümitsiz bir saftorik ve idealist olarak görüyordu.

Maslow arkadaşlarının, kendisi için çok şey ifade eden çalışmalarına çok az ilgi gösterdiğinin tamamıyla bilincindeydi. Ama mizacı itibarıyla yalnızlığı seven bir entelektüeldi ve bu durumdan rahatsızlık duymuyordu. Bir kere arkadaşları onunla birlikte olmaktan memnundu. Dahası, Ann ve Ellen ergenliğe adım atar ve evde daha az ilgiye ihtiyaç duyarken, Bertha onun profesyonel çalışmalarıyla daha fazla ilgilenmeye başlamıştı. Yıllar sonra, bir röportajda şunları söyleyecekti: "Boston bölgesinde hiç gerçek meslektaşım yok. Bana en yakın olan kişi Frank Manuel, onunla çok güzel tartışıyoruz ama o da bütün çalışmalarımın hiçbir işe yaramayacağını düşünüyor."

Maslow, sanki hakkındaki görüşleri yanlış çıkarmak ister gibi -davranıp kendisi hakkında- belki de uydurma olan bir öykü anlatıyordu. Arkadaşlarına göre bu öykü, çok sevip tatlı biri olarak nitelendirdikleri ama dünyanın acımasız gerçekleri karşısında aciz bir masumu oynayan bir insanın portresini çok hoş bir biçimde çiziyordu. Maslow'un anlattığına göre, bir gün New York'tan Boston'a giden feribota binmişti. Güvertede durup etrafı seyrederken güzel bir kadının kendisine doğru gülümsedi-

ğini fark etmişti. O da hiç düşünmeden gülümsediğinde kadın kendisine doğru gelmiş ve dostça sohbete başlamıştı. Bu tür kadınsı hareketlere hiç de kayıtsız kalmayan birisi olarak Maslow da sıcak bir biçimde karşılık vermişti.

Oldukça uzun süren sohbetten sonra kadın, Maslow'un gözle-
rinin içine anlamlı anlamlı bakarak, "Parti yapmak için kabinime
gelmek istemez misiniz?" diye sormuştu. Parti fırsatını kaçırmak
istemeyen Maslow teklifi kabul etmiş, kadın da ona, kendisine
katılmadan önce birkaç dakika beklemesini söylemişti. Kabin
girdiğinde içerde ikisinden başka kimsenin olmadığını görmüştü.
Kapıyı arkasından kapattıktan sonra, şaşırmış bir vaziyette kadı-
na dönmüş ve "Parti nerede?" diye sormuştu.

Kadın ona bir hayat kadını olduğunu açıklamış ve sohbetten
hoşlanmasına karşın ona ayırdığı zamandan ötürü kendisinden
para istemek zorunda olduğunu söylemişti. Maslow utanmış ama
sanki görev yapar gibi kadına istediği parayı ödemişti.

Dinsel kurallara uyan birisi olmamasına ya da Yahudi kül-
türüne ilgi göstermemesine karşın, Maslow böyle bir tutumun
öğretim üyeleri olan arkadaşları arasında pek de desteklenme-
mesine karşın İsrail'i kurulmasından itibaren desteklemişti. Bağ-
lılık ifadesi olarak da özenle İsrail tasarruf bonoları almış, cüzi
faiz getirisi nedeniyle de kardeşi Harold'u hayretler içinde bı-
rakmıştı. Maslow'un İsrail'e olan bu duyarlı yaklaşımı, belki de
Amerikan Yahudi Kongresi'nin etkin bir önderi ve evliliğinden
ötürü İsrail'in ilk başbakanı David Ben-Gurion'la akrabalığı olan
kuzeni Will Maslow'dan kaynaklanmıştı.

Ünü İsrail'in en ünlü yüksek öğretim kurumuna kadar ulaş-
mış ve çok geçmeden eline İsrail'e yardım etmek için çok daha
büyük bir fırsat geçmişti. 1955 yılı başlarında Kudüs'teki Mu-
sevi Üniversitesi'nin ilgili fakültesine katılması için bir davet
almış ve bu davetler giderek devam etmişti. O sıralarda New
York Üniversitesi'nde çalışan ve sık sık İsrail'e giden Psikolog
David Wechsler, üniversite başkanının, yeni yeni oluşturmaya
çalıştıkları departmanın başına geçmesi ve Brandeis'te gerçek-
leştirdiklerinin aynısını onlar için de yapmasına yönelik davetini
Maslow'a iletmişti.

“Hâlihazırda üniversitenin sözü edilebilecek bir psikoloji departmanı bulunmuyor” diye yazmıştı Wechsler, “ama ortam, işleri sıfırdan başlayarak yürütecek yapıya sahip olan biri için çok caziptir.” Maslow’a oldukça dolgun bir maaş ve istediği kişileri işe alabileceğine dair söz verilmiş ama Maslow, en az üç yıl tahhütte bulunmasını gerektiren bu teklifi geri çevirmişti. Brandeis’e geleli henüz dört yıl olduğu için ailesini tekrar başka bir yere taşımak istememiş ve kendisini, daha yapacak çok şeyi olan bir öncü olarak görmeye devam etmişti.

Brandeis 1955 yılında çok hareketli günler geçiriyordu. Kampüs büyük çaplı bir inşaat programı kapsamında genişletiliyor ve amfiler, yatakhaneler, kütüphaneler ve müzeler oluşturuluyordu. Her binaya hayırsever bir ailenin adı veriliyordu; sıralara ve ağaçlara bile bağış yapanların adlarını içeren plakalar asılıyordu. Yargıç Louis Brandeis’in bronzdan bir heykeli tepelerden birinde etrafı seyrederek oturuyordu. Açılış seremonisini Eleanor Roosevelt yönetmişti. Ama üniversitenin göğüsleri kabartan en önemli ögesi biri Yahudileri, diğeri Katolikleri, sonuncusu da Protestanları temsil etmek amacıyla tasarlanmış birer açık İncil şeklindeki üç şapel dizisiydi. Gri taştan yapılmış İncillerin hepsi, dinsel mezheplerin hiçbirisine saygısızlık etmemiş olmak için 914.4 cm yüksekliğindeydi.

Bu ateşli yapı tek bir insanın, Brandeis Başkanı Abram Sachar’ın olağanüstü yardım toplama çabalarının eseri idi. 1948’de işe başladığından beri, Amerika’da yaşayan daha yaşlı ve daha yerleşik olan Alman Yahudilerinin kendi kendini idare edene dek üniversiteye ciddi anlamda yardımda bulunmayacaklarını fark etmişti. Sachar’ın inancına göre Brandeis’in yaşaması ve büyümesinin çözümü Doğu Avrupa kökenli varlıklı ve ilk nesil Amerikan Yahudilerinin katkılarında yatıyordu. Kalıtımlarından gurur duyan, eğitim almamış olsalar bile eğitime büyük önem veren bu kendi çabalarıyla yetişmiş olan iş insanları, avukatlar, muhasebeciler ve doktorlar okulun gelecek ümidini taşıyorlardı ve Sachar da onların peşinden becerikli şekilde koşuyordu. Birleşik Devletler’lerdeki hemen tüm Yahudi yerleşimlerinde yerel olarak örgütlenmiş etkin bir gönüllü kuruluşu olan Ulusal Kadınlar Komitesi’nin Brandeis Üniversitesi adına desteklenmesi için de çalışmıştı. Öğretim üyeleri de, üniversite tarafından dü-

zenlenen sayısız para toplama etkinliğinde her zaman entelektüel tavırla konuşma yapmaları için kürsüye çıkarılıyordu. Brandeis Üniversitesi eski profesörlerinden Irving Howe, *A Margin of Hope* (Bir Ümit Adacığı) adlı yaşam öyküsünde eski günlerden söz ederken, bağış yapma olasılığı yüksek olanların üniversitenin sahip olduğu engin bilgiden daha fazla etkilenmelerini sağlamak amacıyla “Sachar bana gelip gülerek, kafalarının alamayacağı kadar zor bir konuşma yapmamı isterdi” demişti.

Maslow ülkenin çeşitli kesimlerinde düzenlenen bu tür para toplama etkinliklerine seve seve katılırdı. Bilimsel etkinliklere ayırdığı kıymetli zamanını çalmalarına rağmen, konferanslar ve diğer iş toplantıları için yapacağı seyahatlerle birlikte programladığı bu tür işlere anlayışlı ve genellikle de maymun iştahlı babacan bir tavırla yaklaşırdı. Bir keresinde, Brandeis Üniversitesi Ulusal Kadınlar Komitesi’nin Cincinnati bölümü kendisinden bir öğle yemeğinde konuşma yapması talebinde bulunmuştu. Davetlerini kabul etmiş ve tanıtım afişlerinde kullanılmak üzere aşağıdaki taslağı göndermişti:

Freud yaşamlarımızı nasıl değiştirdi?
Psikanalist niçin kanepe kullanır?
Kadınlar neden kulüplere gider?
Günümüzde iyi anne baba olmak neden zordur?
“Uyuşturucu hap” kullananların sayısı niçin artıyor?
Neden Elvis Presley?

Bunların ve daha pek çok sorunun yanıtını bulmak için

28 Ocak 1957 tarihinde yapılacak olan
Kış Ortası Toplantısına

GELİN VE YANINIZDA
BİR ARKADAŞINIZI DA GETİRİN

ve

- Saygın otorite
- Harika kişilik

DR. ABRAHAM H. MASLOW’u dinleyin.

Önemli Not: Toplantıda Doğru-Yanlış yarışması yapılacaktır.
Psikoloji bilginizi kontrol edin. Keyif alacaksınız!

Maslow bu tür konuşmaları bazen çok daha ciddiye alır ve başkalarının, insan aklına olan yaklaşımıyla ilgilenmesini sağlamanın olanağı olarak görürdü. Örneğin 1955 yılı ortalarında Brandeis'in Ulusal Kadınlar Komitesi'nin Worcester, Massachusetts bölümünde "Kişilik Sorunları ve Kendine Yardım" konulu bir konuşma yapmıştı.

Bu tür konuşmalarında her zaman davrandığı gibi davranmış ve psikoloji biçimindeki çağdaş bilimin günümüzde, oldukça soyut gibi gözükken ahlak ve etik alanlarında bile insanlara çok şey verebilecekleri inancını dile getirmişti: "Kendi ulusal eğilimlerimizi ne kadar öğrenirsek, doğal değerler olarak nitelendirilebilecek olan sistemi de o kadar yakından formüle edebiliriz."

Maslow her birimizin, kendimize özgü olan ama tüm insanlarda görülen özellikleri de barındıran -"gerçek benlik" olarak nitelendirdiği- içsel bir benlik özüne sahip olduğumuzu vurgulamıştı. Bu öz, Freudcuların ve tanrıbilimcilerin inandığı gibi içsel olarak kötü değil iyi ve doğaldı. İnsan doğasının biyolojik temeline olan inancını da yansıtmış ve dinleyicilere şu telkinde bulunmuştu: "Kültürel farklılıklar, görünüşte çok belirgin olmakla birlikte, gerçekte sadece yüzeyseldir. Kişiliğin derinliklerine ne kadar inilirse, insanın ortak yanlarının farklı olan yanlarından çok daha fazla olduğu açıkça görülecektir."

Sonuç olarak Maslow, o günlerde egemen olan konformist ideolojiye karşı da ince yollu bir perde çekmişti. Söylediğine göre, kendini gerçekleştiren insanlardan önemli bir ders alabilirdik: Yaşam tatmini kalabalıkların peşinden gitmekle kazanılmaz, ancak insanın kendi arzularına ve yeteneklerine sadık kalmasıyla edinilebilirdi. Toplumsal uyum hiçbir şekilde mutluluğa giden yol olarak görülmemeliydi; tam tersine mutluluğa giden yol, mevcut değerlere karşı çıkılmasından geçebilirdi. Sık sık retorik olarak sorguladığı gibi, "Sorun neye uyum sağlanacağında yatıyordu."

Düş Kırıklıkları ve Yeni Hayaller

Sahip olduğumuz en yüksek olanaklardan korkarız. En mükemmel anlarımızda, büyük cesaret göstermemiz gereken koşullar altında neler yapabileceğimizden genellikle korkarız. Bu gibi zirve anlarında kendimizde gördüğümüz tanrısal olanaklardan zevk alır ve hatta çok heyecanlanırız. Ama buna benzer olanaklar karşısında aynı zamanda zayıflık, dehşet ve korku içinde titreşip dururuz da.

Tabiatıyla herhangi bir insanın başına gelebilecek en harika kader, en yüce bahtiyarlık da tutkuyla yapmak istediğiniz şeyi yaptığınız anda gördüğünüz karşılıktır.

—ABRAHAM MASLOW

MASLOW BRANDEIS’TE 1950’li yıllarda meslektaşlarıyla olmaktan memnundu ama öğrencilerle olan ilişkileri başlangıçtan beri gergin yürüyordu. Bu beklenmedik bir durumdu; Brooklyn College’da geçirdiği ve öğretim üyelerinden çok öğrencileri sevdiği yıllardan çok farklı bir durumdu. Maslow’a göre Brandeis’teki lisans öğrencilerinin sorunu entelektüel yapılarından kaynaklanmıyordu çünkü üniversitede çok sıkı bir öğrenci seçme sistemi uygulanıyordu. Tam tersine, gerçek dürtü ve tutkudan yoksun olduklarını düşünüyordu. Brandeis’teki derslerinde, Brooklyn College’da hiç gerekli görmediği yöntemlere başvuruyor, öğrencileri bazen direkt olarak zorluyordu.

Bir gün, kendini gerçekleştiren insanları -yaşamda bir nedene ya da göreve olan bağlılıklarını- en sevdiği şekilde anlattıktan sonra odayı dolduran anlamsız bakışlardan özellikle rahatsız olmuş ve sınıfa bir anda “Kaçınız psikolog olmak istiyor?” şeklinde bir soru yöneltmişti. Havaya birkaç el kalkmıştı. “Kaçınız büyük bir psikolog, ikinci bir Freud olmak istiyor?” Bu soruya hiç el kalkmamıştı. “Niçin?” diye sorgulamıştı Maslow. “Büyük bir psikolog olmak istemiyorsanız bu alanı niye seçtiniz? Bu odada olan sizler olmayacaksınız, otuz yıl sonra kimin psikolojide, tarihte ya da tıp alanında önderlik yapacağını sanıyorsunuz?”

Maslow’un Brooklyn College’daki çalışan öğrencileri, dünyayı sarsacaklarına olan tutkulara sahip, çok arzulu öğrencilerdi; bunu, Brandeis’teki öğrencilerde bulamamıştı. Yaşadığı düş kırıklığını istemeyerek de olsa onlara iletmişti kuşkusuzdu. Bunun sonucunda da Brandeis’teki öğrenciler Maslow’un başına üşüşmekten hep kaçınmıştı. Brooklyn’de verdiği en ufak bir tavsiyeyi bile yalayıp yutan kadirşinas ve sevgi dolu gençler çoktan geride kalmıştı. Maslow kampüsteki popülerliğini sürdürüyordu ama sadece provokatif hocalardan ve düşünürlerden biri olarak. Yaşamında ilk kez, öğrencilerin onun verdiği dersleri bilerek ve isteyerek bıraktığını görmekten şok olmuştu.

Maslow sevilmemesinin bir nedeninin de devrin değişmesinden kaynaklandığının bilincindeydi. Eisenhower’ın başkan olduğu yıllarda uluslararası olaylar üniversite kampüslerinde ilgiyle karşılanan olaylar olmaktan çıkmıştı. Amerikan ekonomisi patlama yaşıyor, her yerde pıtrak pıtrak kenar mahalleler türüyor ve öğrenciler de her yerde üniversitede geçirdikleri yılların tadına varıyor, her ne pahasına olursa olsun başarılı olmak ya da toplumsal düzeni değiştirmek yerine keyiflerine bakıyorlardı.

Maslow 1940’larda, Budd Schulberg’in, Amerika’daki başarı merdivenlerini hiç kimseye saygı göstermeden hızlı ve kaba şekilde tırmanan prototip bir genç adam olan Sammy Glick’in canlı portresini çizen *What Makes Sammy Run?* (Sammy’yi Motive Eden Şey Nedir?) adlı romanı tavsiye etmişti. Maslow bu öykünün öğrencileri üzerinde, her ne pahasına olursa olsun kişisel başarı kazanmak konusunda daha temkinli davranmalarını sağlayan bir etki yaratacağını düşünmüştü. Ama 1950’ler “orga-

nizasyon adamı”nın devriydi ve fazla atılgan olan Sammy Glick şirketlerin personel alım görevlileri için nefret edilecek bir tipti. Maslow Brandeis’te karşılaştığı çok az sayıdaki gerçekten tutkulu gençlerden ötürü üzgündü. Gençlerin çoğu halinden hoşnuttu; bu da Maslow’un hiç sevmediği bir özellikti.

Belki de Brandeis’teki öğrencilerin varlıklı olmasına bilinçsiz bir tepki göstermişti; bu öğrencilerin çoğu hali vakti yerinde olan Yahudi ailelerin çocuklarıydı. Kökenleri ve değerleri itibariyle kendisine benzer özellikler taşıyan Brooklyn College gençlerini kendisine daha yakın hissetmesi doğaldı. Bu sorunun bir başka nedeni de, hiç kuşkusuz, Maslow’un orta yaşlara gelmiş olmasıydı. Sınıfta eski enerjisini ve sabrını koruyamıyordu, evde de asilik yıllarında iki genç kızı olduğu için, ergenlik dönemleri kendisine pek de cazip gelmiyordu.

Maslow öğrencilerinden bu güne dek hep aşırı, belki de gerçekçi olmayan beklentiler içine girmişti. Sadece konuyu iyi öğrenmelerinden hiç tatmin olmuyordu. Ahlaklarını ve entelektüel düzeylerini yüksek tutmak, kendini gerçekleştirme yolunda olgunlaştıklarını görmek istiyordu. Bu tutkulu amacında bile genellikle başarılı oluyordu. Başkalarının farklı yerlerde okuttuğundan hem ahlaki hem de entelektüel bakımdan çok daha zor olan psikolojiye giriş dersi sevilmişti ve çok sayıda öğrenciyi bu konuda yüksek lisans yapmayı isteyecek kadar etkilemişti. Eski öğrencilerinden çoğu 1950’li kasvetli yıllardaki Maslow’un ilham verici, kendine özgü sesini yıllar sonra anımsamaya devam edecekti.

Örneğin siyasal eylemci Abbie Hoffman 1950’li yılların ortalarında Brandeis’te psikoloji yüksek lisansı yapmıştı ve o yıllarda Ellen Maslow’un çok iyi arkadaşıydı. *Soon to Be a Major Motion Picture* (Kısa Sürede Önemli Bir Film Olacak) adlı yaşam öyküsünde eski günleri şöyle anlatacaktı: “Profesörlerim arasında en çok Abe Maslow’u severdim. Verdiği bütün dersleri aldım ve kendisi ve ailesiyle birlikte akşamları uzun saatler geçirdik. (O günlerde radikal olarak nitelendirilen) hümanist psikolojide Batı düşüncesinin genel kötümserliğinin ortasında canlı olarak gördüğüm bir şeyler vardı. Esas olarak Darwin ve Freud’un etkisinden kaynaklanan ve karanlık yönlerinin incelendiği yüz yıldan sonra

insan yaşamı, Maslow'un sağlıklı motivasyon konusundaki anlayışı aracılığıyla daha geniş açıdan ele alınacaktı."

1950'lerin başlarında Brandeis'te okumuş olan bir başka ğrenci de şu ifadelerde bulunacaktı: "Abe Maslow'u... beni, oradan hızla ileriye atılabileceğim güvenli limana, bir sığınağa yönelten deniz feneri olarak anımsıyorum. Mesajı "aldıktan" sonra yaşamımı o mesajı başkalarına aktarmaya adanmıştım."

Ama belki de kaçınılmaz olarak, bazıları mesajı alamamıştı. Maslow bu gibi olayları kendisinin kişisel olarak reddedilmesi ve kendi başarısızlığının bir ölçütü olarak algılama eğilimindeydi. Bu durumu tam anlamıyla yansıtan bir olayı anlatmak gerekirse, Maslow 1954 yılının ortasında, psikolojiye giriş öğrencilerine dersin son gününde hitap ediyordu. Her zamanki sakin ama derin yaklaşımıyla, onlardan, kendilerine özgü yeteneklere ve engin potansiyellere sahip olan bireyler olduklarını unutmamalarını hararetle öğütlüyordu. Yaşamda olabileceklerinin kendilerine kalmış bir şey olduğunu belirtiyordu. Hemen herkes Maslow'un babacan, içten yorumlarının kendilerini etkilediğini görmüştü; bazıları neredeyse elle tutulur bir esinlenme ruhuyla dolmuştu. Genç bir kadın elini kaldırmıştı. Maslow, düşünceli bakışlar içinde genç kadına söz vermişti.

"Bitirme sınavından korkuyorum. Sorulacak sorular konusunda bize biraz fikir verebilir misiniz?"

Bütün kafalar şaşkınlık, hayret ya da nefret bakışlarıyla genç kadının üzerine çevrilmişti. Maslow dersin başlamasından beri ilk kez öfkelenmişti. Yüzü kızarmaya başlamış, oldukça öfkeli şekilde şöyle yanıt vermişti: "şu anda böyle bir soru sorabiliyorsanız, bu dönem boyunca burada gerçekten neleri kavramış olduğunuz konusunda ciddi endişe duyuyorum."

Mahcubiyetten kaynaklanan bir sessizlik oluşmuştu. Maslow orada sessizce duruyor, yüz ifadesi de kızmaktan ümitsizlik ve hayal kırıklığına dönüşüyordu. Öğrenci ayağa kalkmış, eşyalarını alelacele toplamış ve çıkıp gitmişti. Sınıf arkadaşları da birkaç dakika sonra yavaş ve sessiz bir şekilde odayı terk etmiş, Maslow'u yüzündeki hüznü ve gizemli bakışlarla yalnız bırakmışlardı.

Maslow'un yüksek lisans öğrencileriyle olan ilişkileri çok daha sorunluydu. Brandeis, psikoloji doktorası programının

oluşturulduğu 1953 yılından başlayarak sonraki birkaç yıl boyunca yılda yaklaşık yarım düzine başvuru kabul edebilmişti. Bunların çoğu da Maslow'un yarattığı yenilikçi öğretim atmosferinden ötürü gelmişti ve çoğu da kendisinden birebir ders almak istiyordu. Özellikle 1954 yılında *Motivasyon ve Kişilik*'in yayımlanmasından sonra Maslow -ve orada çalışmasından ötürü Brandeis Üniversitesi de- psikoloji alanında ülke çapında üne kavuşmuştu. Küçük bir departmandı; parlak ve düşünsel anlamda kafa dengi olan genç erkek ve kadınları, yüksek lisansın sık çalışmaları arasından hümanist çabaların açıklığına yönlendirmek için huzurlu bir ortam yaratıyordu. Wisconsin Üniversitesi'nde Harry Harlow, William Sheldon gibi, sonrasında da New York City'de Ruth Benedict, Edward Thorndike ve Max Wertheimer gibi hem mükemmel, hem de kendisini destekleyen akıl hocalarına sahip olduğu için Maslow, akıl hocalığı yapabilecek her türlü kişisel deneyime sahipti. Ama yüksek lisans öğrencileriyle olan ilişkileri belki de meslek yaşamında karşılaştığı tek gerçek başarısızlıktı. Öğrencilerinin çoğu, bugün bile kendisini acı anılarla yâd etmektedir.

Kötü giden şey neydi? Bunun yanıtı hem çok karmaşık, hem de çok basitti. İşlerin iyi gitmediğini sonraki yıllarda kendisi de kabul etmişti ama kendi açıklamaları öğrencilerin yaptıkları açıklamalarla çelişiyordu. Öğrencilerin başarısızlıklarını kendi yönetim tarzına değil de onların kişisel zayıflıklarına bağlıyordu.

Maslow doktora öğrencilerine eşi benzeri görülmedik bir özgürlük tanımaya karar vermiş ve bu nedenle de sık sınav yapmak, resmi dersler vermek gibi geleneksel değerlendirme yöntemlerinin çoğunu terk etmiş, hatta zorunlu dersleri vermekten bile kaçınmıştı. İleride başarılı birer toplum bilimci olacak insanları eğitmek için, makale yazmak gibi becerilerin artırılmasının ve öğrencilerin mümkün olan en çok sayıda bağımsız alan çalışması ve araştırma yapmasının yaşamsal öneme sahip olduğuna inanıyordu. Öğrenciler kendi istedikleri hızda çalışmaları ve istedikleri konu üzerinde odaklanmaları konusunda destekleniyordu; sıkı denetim yerine, öğrencilerin kendilerini keşfetmeleri önemseniyordu.

Bir ölçüde bırakınız yapsınlar sistemine benzeyen bu sistem kendi kendilerini motive edebilen ve özerk bir yapıya sahip olan

doktora öğrencileri üzerinde çok başarılı olurken, diğer öğrenciler üzerinde felaket bir etki yapıyordu. Ama Maslow belki de biraz fazla soğukkanlı bir tavır takınıyor ve başarısız olan öğrenciler açısından, psikoloji alanında başarılı bir kariyer yapma yeteneğine sahip olamadıklarını on beş yıl sonra öğrenmeleri yerine bunu yirmi beş yaşındayken keşfetmelerinin onlar için daha yararlı olacağına inanıyordu.

Doktora öğrencilerini ideal olarak ilgilendikleri şeylerin peşinde koşmaları konusunda serbest bırakmadan önce, insanın algılama yeteneğini analiz edebilmeleri için istatistik ve laboratuvar tasarımı gibi konuları öğrenmeleri konusunda son derece kararlı olabiliyordu. Brandeis'e motivasyon ve kişilik araştırması yapmak üzere bazı yaratıcı yöntemler öğrenmek beklentisiyle gelmiş olanların çoğu Maslow'un karmaşık bir mesaj vermek istediğini, onları yaratıcı olmaları konusunda zorlarken, yazılarında bölük pörçük ve kısa görüşlü olmakla suçladığı deneyselci derslerin aynısını almalarını zorunlu tuttuğunu düşünmüşlerdi.

Maslow bunda herhangi bir çelişki görmüyordu. Arada bir öfkeli şekilde, Wisconsin'deyken anatomi, embriyoloji, hayvan davranışları gibi en "inatçı" konuları aldığı ve tezini de Harry Harlow'un denetimi altında ve maymunlar üzerine yaptığı yanıtını veriyordu. Yaşadığı yirmi eksantrik yıldan sonra kendini gerçekleştiren insanları araştırıyordu. Şüphesiz ki çok sıkı bilimsel eğitim hümanizmle bağdaşmaz değildi ve istatistik öğrenmek de öğrencileri gaddar canavarlara dönüştürmeyecekti.

Maslow bu iki konunun her ikisinde de en azından kısmen haklı olduğunu biliyordu. Yüz ya da bat şeklindeki yaklaşımı öğrencileri, geleneksel lisansüstü programlarının yaptığından çok daha fazla şekilde kendi öz kaynaklarına yönlendirmişti ve istatistik gibi derslerin de hümanist ruha hıyanet etmekle hiçbir ilgisi yoktu. Ama doktora öğrencilerinin yakınmalarının gerçek nedeni bu iki konudan çok daha derinlerde yatıyordu ve bu da, geri tepmesinden korktukları için kendisine direkt olarak açamadıkları bir konuydu: Artık ampirik araştırma yapmıyordu ve bu yüzden de onlara çok üstünkörü yönlendirmelerde bulunuyordu. Savunduğu sıkı deneyselci derslerin ne için yararlı oldukları Maslow'un bakış açısından açıklansaydı, bu dersler çok

daha yenilir yutulur olacaktı. *Motivasyon ve Kişilik*'te hümanist araştırmanın düzinelerce karmaşık ve önemli olması muhtemel yollarına giden yöntemleri gerçekten de göstermiş ama kendisi bu tür ampirik çalışmalara şahsen girişmemişti.

Gerçek, doktora öğrencilerine yol gösterici ve akıl hocası olarak hizmette bulunma sorumluluğunu üstlenmeyi kabul etmemesinde yatıyordu. 1950'lerin ortasında, ampirik araştırma yapmanın psikolojinin mecrasını dönüştürme görevini yerine getirmesi için gereken değerli zaman ve enerjisini elinden alacağına karar vermişti. Düşünsel çalışmalarını okuyarak, tek başına uzun yürüyüşlere çıkarak, kartotekslere notlar düşerek ve sonra da daha kapsamlı olan taslaklarını daktiloya çekerek gerçekleştiriyordu. Bu, psikolojiye sezgisel yaklaşım sağlayan ama başkalarına hemen hiçbir somut rehberlikte bulunmayan bir yöntemdi.

Eğer Maslow genellikle onun çok yönlü insan doğası kuramının çeşitli yönlerini test etmeyi amaçlayan çabalara en azından ilgi göstermiş olsaydı, doktora öğrencilerinden bazıları kendilerini ihanete uğramış hissetmeyecekti. Ama bu bağlamda bile fikirlerine çok az ilgi göstermişti. En iyimser yaklaşımda bulunan doktora öğrencilerinin bazıları da Maslow'un, bilinçli olarak yapmasa da eğitimleriyle ilgilenemeyecek kadar bencil olduğunu düşünmüşlerdi. Ya kendi başlarına çalışmış ya da bölümdeki bir başkasının altında eğitim görmeyi tercih etmişlerdi. Doktora öğrencileri kendi aralarında yaptıkları konuşmalarda şu görüşleri dile getiriyordu: "Doktoranı bitirmek istiyorsan Abe Maslow'un altında çalışma. Onunla çalışırsan buradan hiçbir zaman çıkmazsın." En kötümser anlamda hareket edenlerse, çok kapsamlı hümanist ve toplumsal açıdan birbirleriyle ilintili araştırmalar yapılmasını ikiyüzlü biçimde desteklediği ama bu konuda ne kendisinin bir girişimde bulunduğu ne de bunu gerçekleştirmek isteyenlere yol gösterdiği konusunda homurdanıyorlardı.

Maslow'un meslektaşları çok daha uzlaşmacı bir yöntem benimsenmesi eğilimindeydi. Onlara göre Maslow kendisine içtenlikle inanıyor gibiydi ve düşüncelerini doğrulayacak önemli ve belirgin ampirik çalışmalar yapmanın eşiğindeydi. Doktora öğrencilerine ihanet etmek istemediğine inanıyorlardı ama hümanist, değer yüklü zorlu araştırma alanında doktora öğrencilerinin

hatalı önerilerini onaylamayacak ya da kabul etmeyecek kadar entelektüel dürüstlük sergiliyordu.

Maslow, on beş yıl süren doktora seviyesindeki danışmanlığı süresinde, lisansüstü öğrencilerinin yaptığı araştırma projelerinden dikkatini çeken birkaçından ilgisini esirgemiş değildi. (Daha sonraları psikoterapist olan) Norbert Mintz'in başlattığı bir çalışmada, çevremizdeki şeylerin estetiğinden duygusal olarak etkilendiğimize ilişkin hipotezin test edilmesi amaçlanıyordu. Mintz, Bertha Maslow'un sanatsal yardımlarını alarak biri cazip, diğeri bilinçli olarak itici ve sonuncusu da tipik bir profesör odası şeklinde olan üç oda tasarlamıştı. Kırk altı öğrenci gelişigüzel şekilde bu üç odadan birisine yönlendirilmiş ve kendilerine bir dizi yüz fotoğrafı gösterilerek bunları canlı ya da yorgun, huzurlu ya da asabi olarak değerlendirmeleri istenmişti. Mintz ve Maslow'un öngördükleri gibi, en cazip odada olanlar yüzleri daha az cazip olan diğer odalarda bulunanlara göre daha enerjik ve daha mutlu olarak değerlendirmişti. Kısacası, Maslow'un doğamız gereği estetik yaratıklar olduğumuz şeklindeki nosyonu ampirik olarak bir ölçüde doğrulanmıştı. 1955 ortalarında tamamlanan ve ertesi yıl yayımlanan bu usulüne uygun olarak gerçekleştirilmiş çalışmaya günümüzde hâlâ atıfta bulunmaktadır.

Maslow'un bu dönem boyunca işbirliği yaptığı bir diğer ampirik araştırma klinik psikolog Joseph Bossom tarafından başlatılmıştı. Duygusal güvenlik derecemizin başka insanları algılama şeklimizi büyük ölçüde etkilediği düşüncesinin test edilmesiyle ilgileniyordu. Maslow'un güvenlik testini kullanmış ve öncelikle öğrencilerin duygusal güvenlik derecelerini ölçmüş, sonra da onlardan iki yüz adet yüz fotoğrafını kişisel içtenlik derecelerine göre değerlendirmelerini istemişti. Duygusal güvenlikleri en düşük olan öğrenciler yüzleri daha az içten görme eğilimi gösterirken, duygusal güvenlik dereceleri en yüksek olan öğrenciler ise fotoğraflarda daha fazla içtenlik görmüşlerdi.

Bulgular bir sonuca varmaktan uzaktı. Yüzler “nesnel” olarak ölçülemediği için, en güvenli olan öğrencilerin bunları daha kesin olarak mı algıladıkları yoksa kendi duygularını aynen güvensiz akranlarının yaptığı gibi bu yüzlere mi aktardıkları kesin değildi. Yine de ilginç ve iyi kotarılmış bir çalışmaydı. 1957 yı-

linda yayımlanmış olan bu araştırma da, eğer aklını vermiş olsaydı Maslow'un Brandeis'te ampirik açıdan çok daha başarılı olabileceğini gösteriyordu.

Ama bu süre zarfında Maslow'un ilgi alanı psikolojinin farklı bir alanına, kısa süre sonra doruk deneyimler olarak adlandıracağı şeye yönelmişti. Kendi türetmiş olduğu bu deyim 1960'lar da akademik çevrelerin giderek dışına taşmış, günlük konuşulan dile bile girmişti. Maslow'un doruk deneyimler üzerine yaptığı çalışmalar en ünlü ve en etkili çalışmaları arasındadır.

İncelemelerine *Motivasyon ve Kişilik*'i 1954 yılında tamamladıktan sonra başlamıştı. Toplumsal bilimlerde hemen hiç bilinmeyen bir alanı, on yıldan uzun bir süredir ilgisini çeken esrik ya da gizemli deneyimleri derinlemesine araştırmaya karar vermişti. Brooklyn College'dayken, kendini gerçekleştirenlerin temel özelliklerinden birinin sık sık ve hiç beklenmedik anlarda büyük sevinç, dinginlik, güzellik ya da şaşkınlık yaşadıklarını keşfetmişti. Bu tür öyküleri bazılarında sevişmek tetikliyordu; bazılarındaysa doğanın vahşi güzellikleri ya da coşkun müzik. Bunun oluşmasını sağlayan neden o kadar önemli olmamakla birlikte, Maslow için insan doğasının üst düzeylerine yönelik araştırmasını ilgilendiren şey bu yaşananların belirgin özellikler taşıyor olmasıydı.

Ancak 1947 yılında geçirdiği gizemli hastalık ve sonrasında sık sık taşınmak zorunda kalması bu konuyu araştırmasını geciktirmişti. Aşkın deneyimleri araştırmaya artık hazırды.

Yaşamı boyunca tanrıtanımaz ve dini sürekli olarak dogma ve batıl inançlarla bir tutmuş olan Maslow için bu yol duygusal açıdan kolay bir yol değildi. Akademik çevresi de bu konuda kendisine hemen hiç yardımcı olmuyordu. Geleneksel psikolojinin, cinsel dürtülerin nevrotik yüceltilmesinden başka bir şey olmadığı şeklindeki Freudcu eski görüşü ezberden yinelemenin dışında dinsel deneyimler hakkında söyleyecek hemen hiçbir şeyi bulunmuyordu. Maslow'un Brandeis'teki -Marksistliklerinden ötürü dine biraz da küçümseyerek yaklaşan eski tanrıtanımazlardan oluşan- öğretim üyeleri çevresi entelektüel düzeyde hiçbir destekte bulunmuyordu. Onların iyi niyetli ama alaycı gülümsemelerini cesaretle göğüsleyen Maslow kendi bildiği yolda tek başına ilerleyecekti.

Başlangıçta Hintli filozof J. Krishnamurti'nin *The First and Last Freedom* (İlk ve Son Özgürlük) ve Zen Budizm'ini popüler hale getiren İngiliz tanrıbilimci Alan Watts'ın *The Wisdom of Insecurity* (Güvensizliğin Bilgeliği) adlı kitapları dâhil olmak üzere Doğulu dinsel düşünceler konusunda pek çok temel kitap okumuştur. Maslow aynı zamanda, eserleri İngilizceye geniş çapta ilk kez çevrilen İsviçreli psikiyatrist Carl Jung'un çalışmalarıyla da ilgileniyordu.

Maslow'un yayımlanmamış notları, aşkın deneyimlerin özel örneklerinin listesini (içsel) "zamansızlık" başlığı altında 1954 yılının yaz aylarında tutmaya başladığını gösteriyor. Mistik boyut, hipnotik trans, estetik doyum ve yoğun cinsel birleşme bu örnekler arasındadır. Sonraki yıl samadhi adıyla bilinen esrik durumun yogasal tanımları üzerinde kafa yormaya başlamıştı. Kısa süre sonra da bu tür ulvi deneyimleri daha yakından inceleyebileceği, yani bu gibi anlarda dünyayı nasıl gördüğümüzü anlayabileceği fenomenolojik bir yaklaşım benimseyecekti. Bundan sonra, dinsel okumalarını desteklemek amacıyla, tanıdığı kendini gerçekleştiren insanlardan kişisel raporlar istemeye ve yeni çalışmalarını duymuş olan meslektaşlarının ve başka insanların istenmeden gönderdikleri raporları da araştırmaları kapsamına almaya başlamıştı. Bu anlamda da gizemcilik konusunda, William James'in *Varieties of Religious Experience* (Dinsel Deneyim Çeşitlemeleri) ile önde gelen herhangi bir Amerikalı psikologun elli yıldan fazla sürede toplayabileceğinden çok daha güncel olan malzeme birikimi sağlamıştı. Maslow 1956 ilkbaharında ilk bulgularından çok heyecanlanmış ve bunları meslektaşlarıyla paylaşmaya karar vermişti.

Makalesinin *Psychological Review*, *American Psychologist*, *Psychiatry* gibi saygın dergilerce birbiri ardına reddedilmesi karşısında çok sarsılmıştı. Serseme dönmüş ve öfkelenmiş ama yenilgiyi kabul etmemişti. Zekice hareket etmiş ve makalesini, kendisini kısa süre önce saygın Kişilik ve Sosyal Psikoloji Bölümü'ne başkan olarak seçen Amerikan Psikoloji Derneği'nin ilerdeki günlerde yapılacak olan kongresindeki açılış konuşması olarak sunmaya karar vermişti. Açılış konuşması yapacağı için sunumu konusunda önceden onay alması gerekmemişti; aksi takdirde yazısı, bu forumda da reddedilebilirdi.

Makalesinin dergiler tarafından birbiri ardına reddedilmesi Maslow'un yirmi beş yıllık meslek yaşamında eşi benzeri görülmedik bir olaydı ve üzerinde acı bir izlenim yaratmıştı. Çalışmalarının alışılmışın ne denli dışına çıktığının farkına varmıştı. Profesyonel anlamda bir daha küçük düşmemek ve kıymetli vakitini boşa harcamamak amacıyla önemli yazılarını bundan sonra Amerikan Psikoloji Derneği'nin saygın dergilerine göndermekten vazgeçmişti. Tam tersine davranmış ve küçük ya da bağımsız hareket eden ya da disiplinin dışında olan yayınlara yönelmişti.

O yaz, yaklaşan konuşmasından giderek endişe duymaya başlamıştı. Doruk deneyimler hakkındaki çalışmaları genel geçer şeylerin çok uzağında olduğu için, meslektaşlarından oluşan dinleyiciler tarafından alayla karşılanacağından korkar olmuşt.

Maslow'un 1 Eylül 1956 tarihinde yaptığı sunumun adı "Doruk Deneyimlerde Varlığın Bilişi" adını taşıyordu. O günün standartlarına göre gerçekten de alışılmışın çok dışındaydı; hiçbir deneysel teknik ya da istatistik içermiyor, bilimsel literatürde önceden yer almayan egzotik ve üstün bir zihinsel durum hakkındaki analizlerini kapsıyordu. Kendini gerçekleştirme konusunda önceden yazdığı makalesinde olduğu gibi, sorguladığı konunun belirsizliğinin bilincindeydi ama yine de onu yaşamsal öneme sahip bilimsel bir "keşif çalışması" olarak görüyordu. Konuşmasına şu şekilde başlamıştı:

Daha yüksek bir olgunlaşma, sağlık ve özdoyma erişmiş olan kendini gerçekleştiren insanların bize öğretecekleri o kadar çok şey vardır ki, bazen sanki farklı bir insan türü, ırkı olarak görülürler. Ama çok yeni olduğu için, insan doğasının erişebileceği en yüksek düzeylerin ve yapabileceği sonsuz nitelikteki şeylerin keşfedilmesi zorlu ve acı veren bir görevdir."

Doruk deneyimin, engin içsel sağlıkla bağlantılı olduğunu belirttiği yaklaşık yirmi ortak özelliğini tanımlamıştı. Örneklerinin fenomenolojik raporlarına dayanan bu özellikler arasında geçici uzay- zaman bağlantısı kaybı, şaşkınlık ve hayret duyguları, derin mutluluk duyumsama ve evrenin muhteşemliği karşısında ansal olarak hissedilen korku ve savunma duygusunun tümüyle sıfırlandığı birlik ve bütünlük hali de bulunuyordu. İnsanlar bu

gibi durumlarda iyi ve kötü, özgür irade ve kader gibi kesinkes zıt olan şeylerin aşkın görüldüğünden söz etmişlerdi; evrendeki her şey diğer bütün şeylerle ihtişamlı bir birliktelik içinde bağlantılıydı.

Bu tür zirveler dünyanın *gerçekten* algılanıp algılanmadığını ve bu algıların Freud'un inandığı gibi çocuksu fanteziler olup olmadığını ne ölçüde gösterebiliyordu? Maslow bu soruyu şöyle yanıtlamıştı: “Eğer kendini gerçekleştiren insanlar realiteyi daha etkin şekilde, daha tam biçimde ve başkalarından daha az motivasyonel kirlilik içinde algılayabilirlerse ve de algılıyorlarsa, bunların biyolojik çözümlemelerini yapabilmemiz olasıdır. Tıpkı madenlerde gaz kaçağını daha az duyarlı olan yaratıklardan daha önce tespit etmek için kanaryaların kullanılması gibi, *bu insanların* sahip oldukları üstün duyarlılık ve algılama kapasitelerini kullanarak realitenin nasıl bir şey olduğu hakkında daha iyi bir bilgi edinebiliriz.”

Maslow sonuç olarak, belki de makalesinin en önemli özelliğine değinmiş ve doruk deneyimlerin genel olarak arkalarında çok derin ve dönüştürücü etkiler bıraktığını da belirtmişti. Bir tanesi bir psikologdan diğeri ise bir antropologdan gelen ve mistik deneyimlerin “belirgin nevrotik semptomları tamamen ortadan kaldıracak kadar” yoğun yaşandığını belirten iki rapora göndermede bulunuyordu. Maslow “Güzellik, hakikat ve anlamlılığın... mevcudiyeti gösterildiği için, genelde tekdüze, yavan, acı dolu ya da tatminden uzak olsa bile insanın yaşamı daha yaşanılır olarak algılama eğiliminde olduğu” yorumunu yapıyordu. Belirttiğine göre, “Bu tür dönüşüm deneyimleri insanlık tarihinde yeterli ölçüde kayıt altına alınmış bulunuyorlar ama bilebildiğim kadarıyla psikologların ya da psikiyatristlerin ilgisini çekebilmiş değiller.” Sözlerini ise bu çok karmaşık ve az anlaşılmış sağlıklı işlevsellik fenomeninin daha kapsamlı olarak araştırılması gerektiğini vurgulayarak bitirmişti.

Sunum Maslow'un daha açık görüşlü olan meslektaşları tarafından iyi karşılanmıştı. Diğerleri ise bu kavramı, bilimin dışında yatan ve dinin kanıtlanamaz sınırları içine giren ilginç ama kuşku bir girişim olarak görmüşlerdi. Maslow söyleyebildiklerini açık olarak dile getirebildiği için memnundu. Ama bu sunum

1959'a kadar yayımlanmadığı için, Maslow'un yandaşlarının dışında o günlerde ilgiyle karşılanmamıştı.

Maslow psikolojik çalışmasının daha büyük, daha insan-cıl sonuçlara varmasını bir an önce görmek istemesine karşın, 1950'lerin başlangıcından ortalarına kadar geçen süre zarfındaki ortam buna karşı çalışmıştı. McCarthycilik Amerikan bilim insanlarının çoğunu, hükümet tarafından uzaktan da olsa toplumsal eleştiri ya da geleneklerle kurumlara saldırı olarak algılanabilecek şeylere katılmalarını engelleyecek denli korkutmuştu. Ama yaklaşık beş yıl süreyle binlerce insanın adını komünizme bir şekilde bulaştıkları gerekçesiyle lekeledikten ve pek çok yaşamı mahvettikten sonra Senator McCarthy gözden düşmüştü. McCarthy'nin düşüşü, genç asistanını kayırması için askeri çevrelerde girişimde bulunduğu dair söylentiler çıkması üzerine Senato'da soruşturma açılmasıyla başlamıştı. Televizyondan yayınlanan duruşmalar milyonlarca insana McCarthy'nin ahlak kurallarını hiçe sayan davranışını görme olanağı sağlamıştı ve Senato 2 Aralık 1954 tarihinde kendisini kınamıştı. Koltuğunu korumasına karşın gücü bir anda yitip gitmişti.

Yapıcı değişiklikler yapılabileceği beklentisi yaratıcı düşü-nürlerin çoğuna egemen olmuştu. Maslow'un sadece adını duy-duğu Harvard'ın ünlü sosyoloji profesörü Pitirim Sorokin 1955 sonbaharında Maslow'la temasa geçmişti. Sorokin, Amerika'da ve dünyada daha fazla özgecilik oluşmasına ön ayak olmak isteyen toplumsal zihniyetli bir grup bilim insanına önderlik ediyordu. Sorokin ilk toplantının birkaç hafta içinde gerçekleştirileceğini bildiriyor ve Maslow'un da katılmasından mutluluk duyacaklarını belirtiyordu.

Davet Maslow'u heyecanlandırmıştı. Yetmişli yaşlarına merdiven dayamış olan Sorokin eksantrik ve fevri olmakla birlikte belki de yaşayan en mümtaz sosyolog olarak saygı görüyordu. Kişisel geçmişi de çok renkliydi. Kırk yıldan uzun bir süre önce Çarlık Rusya'sında yaşadığı dönemde uluslararası üne kavuşmuştu. Sorokin, Birinci Dünya Savaşı sırasındaki siyasal olaylar Rusya'yı kaosa sürüklediğinde liberal sosyalistlerle birlikte Bolşeviklere karşı hareket etmiş ve Alexander

Kerenski'nin kısa süren demokratik hükümetinde görev almıştı. Bu davranış neredeyse Sorokin'in yaşamına mal oluyordu çünkü Bolşevikler 1918'de iktidarı ele geçirdiklerinde onu hainlikle suçlayıp tutuklamışlar ve idamına karar vermişlerdi. Sorokin hapiste altı hafta süreyle idam mangası tarafından idam edilmeyi bekledikten sonra Lenin tarafından serbest bırakılmıştı. 1922'de bir kez daha Devrim düşmanı ilan edilmişti. Bu kez ülkesinden kaçmış, ailesiyle birlikte Birleşik Devletlere göç etmişti. Birçok üniversitede ders verdikten sonra sonunda 1930 yılında Harvard'da sabit bir öğretim üyeliğine kavuşmuştu. Sonraki yıllarda sosyoloji kuramı üzerine çok sayıda provokatif kitap yazmayı sürdürmüştü. Nazizm'in, Stalinizm'in ve İkinci Dünya Savaşı'nın dehşetinden sonra insanlığın tek yaşama umudunun yaratıcı özgecilik olarak adlandırdığı şeyde yattığına derinden inanmaya başlamıştı.

Yardımsever sanayici Eli Lilly bu görüşten etkilenmiş ve Harvard'da 1949 yılında Sorokin'in yönetimi altında Yaratıcı Özgecilik Merkezi (Center for Creative Altruism) kurulmasına ön ayak olmuştu. Sorokin mütevazı yapıdaki merkezde bir araştırma bölümü açılmasını uzun süre arzu etmiş ve 1955 ortalarında bunun zamanının geldiğini düşünmüştü. İdealizmlerini ve entelektüel titizliklerini beğendiği seçkin bir düşünürler grubuyla temasa geçmişti; bunlar arasında Maslow da vardı.

29 Ekimde Harvard'ın Emerson Salonunda yapılan toplantı fizikçi Henry Margeneau ve filozof Francis Northrop ile Vermont Senatörü Ralph Flanders dâhil yaklaşık on beş akademisyeni bir araya getirmişti. Sorokin, onları bekleyen acil görevi vurgulayıp ateşli bir çağrıda bulunmuştu: Birlikte hareket edip özgeciliğin "gizemli ve güçlü erdemlerine" gidecek bilimsel bir çalışma başlatacaklardı. Özgecilikle ilgili çığır açıcı araştırmalar yapmakla yetinmeyip yayınlar çıkarılması ve konferanslar düzenlenmesini de içeren eğitsel çalışmalara da girişilmesini öngörüyordu. Nihai amaçları bilinç düzeyini dünya çapında radikal bir değişime uğratmak, savaş ve anlaşmazlıkların nedenlerini ortadan kaldırmaktı. Yapılan ciddi müzakerelerden sonra grup, oluşumun adının Yaratıcı Özgecilik Araştırma Topluluğu olmasına oybirliğiyle karar vermişti.

Maslow yapılan ilk toplantıdan itibaren en heyecanlı ve en tutkulu üyelerden birisi haline gelmişti. Yüce amaçları, daha iyi bir dünya oluşturmak amacıyla bilimsel aklın kullanılmasına yönelik kişisel vizyonu ile birebir örtüşüyordu ve gerçekleştirebilecekleri şeyler konusunda çok ümitliydi. Ne yazık ki topluluğun özgeciliğin bencil egoizm güçlerine karşı kazanacağı zafere yönelik tutkulu ama belirsiz planlar yapmaktan başka pek bir şey yapmadığını kısa süre sonra görecekti. Sorokin 1956 yılı Mart ayında topluluk için “Yeni Derneğin Nedeni ve Niçini” adını taşıyan zorlayıcı bir niyet mektubu yayınlamıştı. Bu niyet mektubunun sonraki ay içinde Massachusetts’de yasal hale getirilmesini de sağlayacaktı.

Maslow aynı yılın bahar aylarında, topluluğun ilerdeki yıllarda destekleyebileceği belirgin araştırmaları içeren bir plan geliştirmek için çok çaba sarf etmişti. Hemen hiç araştırma fonları yoktu ama bu önemli bir sorun değildi. Ne de olsa Sorokin yardımseverlik yapabilecek bağlara sahipti. Söz konusu plan geniş kapsamlı ve uzun vadeli beş araştırma alanı belirlemişti:

1. İnsan ilişkilerinde ve insan olmayan canlı türlerinde var olan... bencil olmayan tüm yaratıcı sevgi biçimlerinin ve tüm yıkıcı bencillik biçimlerinin dikkatli şekilde incelenmesi.
2. İnsanların, grupların, kurumların ve kültürün özgeci ve egoist dönüşümü üzerinde hangi tür genel değer sistemleri özellikle iletici bir işlev taşımaktadır?
3. Özgecilik ve bencillik faktörleri ve kaynakları nelerdir?
4. Hangi tür temel toplumsal kurumlar özgecilik ve bencillik konusunda genel olarak iletici bir işlev görmektedir ve bu ileticilik işlevi özel olarak hangi tür bireyler ya da gruplar üzerinde etkilidir?
5. Özel olarak belirli bir kişi ya da grup üzerinde ve genel olarak... insanların ve grupların özgeci dönüşümü üzerinde en etkili olan teknikler hangileridir?

Maslow bu genel başlıklara ilişkin olarak da, topluluk üyelerinin kendisine önerdiği yirmiden fazla özel araştırma projesi be-

lirlemişti. Önerilerin kapsamı çok genişti ama hepsi de dünyada barış ve uyum oluşumunun belirgin çözümü olarak bilimin yaratıcı şekilde uygulanmasına olan inancını yansıtıyordu. En ilginç olan önerilerden bazıları, kitle iletişim araçlarıyla önde gelen dinsel mezheplerin Amerika'daki toplumsal değerler ve ahlak üzerindeki etkilerinin araştırılmasını, azalan aile bağlarının nasıl kuvvetlendirilebileceğine yönelik yöntemlerin belirlenmesini, çocuklara özgeciliği öğretmenin deneysel yöntemlerinin oluşturulmasını, sevgi, tutku ve nefret gibi farklı insani duyguların fizyolojisinin ölçülmesini içeriyordu. Maslow'a göre -psikoloji, sosyoloji, ekonomi ve hatta biyolojinin alanlarından geçen- bu yaratıcı araştırmaların amacı "yaratıcı, bencillikten uzak sevgiye ilişkin mevcut bilgilerimizi her türlü temel özellikleri açısından zenginleştirmek ve... insanların, grupların, kurumların ve kültürün özgeci dönüşümüne yönelik yöntemler... sağlamak"tı.

Bu kadar geniş kapsamlı bir çalışmayı gerçekleştirmek için güçlü parasal kaynaklara sahip bir enstitüye ihtiyaç vardı. Maslow büyük bir hevesle böyle bir enstitünün idari yapısını planlamaya koyulmuştu. Maslow ve meslektaşlarına göre topluluğun -Princeton'un yıllar boyunca Albert Einstein'a entelektüel ev sahipliği yapan İleri Araştırmalar Enstitüsü'ne benzer- içinde küçük ve sabit bir grubun eğitim, araştırma ve bilgilerin halka açıklanması işleriyle ilgilendiği bağımsız bir Değerler Enstitüsü oluşturması çok mantıklıydı. Maslow bir memorandum yayınlarak öğretim üyelerinin özünü oluşturacak yedi olası adaya ilişkin içten izlenimlerini belirtmişti. Bunlar biyolog Ludwig von Bertalanffy, psikolog Else Frenkel-Brunswik, kompozitör Aaron Copland, sanatçı Gyorgy Kepes, antropolog Dorothy Lee, psikolog Ross Mooney ve ekonomist Walter Weisskopf'tan oluşuyordu. Maslow şunları da ilave etmişti: "Sonuç olarak, yaşayan üst düzey insanlardan bazılarını önermediğimi belirtmem gerekiyor çünkü bunlar hâlihazırda o kadar iyi konumdalar ki onları ikna edebileceğimizi hiç sanmıyorum. Ancak psikolojide Gordon Allport, sosyolojide David Riesman, antropolojide Clyde Kluckhohn, psikanalizde Erich Fromm, psikolojide Henry Murray, psikiyatride Andras Angyal, felsefede Charles Morris ve ilahiyatta Paul Tillich gibilerini denemenin hiçbir zararı olmayacaktır."

Topluluk yöneticisi olan Frances Bowditch 1956 ve 1957 yılı başlarında genelde bu önerilere dayanarak vakıflarla ve özel yardım kaynaklarıyla temas etmeye başlamıştı. Gerekli olan parasal kaynakların sağlanmasına yönelik (kısmen Maslow'un geliştirdiği) plana göre, ilk olarak bilim insanları, sanayiciler, işçiler, hükümet temsilcileri ve dini liderlerden oluşacak bir ulusal danışma kurulu oluşturulacak, bu kurul Değerler Enstitüsü'nün tanıtımını üstlenecek, mütevellî heyetini oluşturacak ve görevini yürütmek için gereken paranın toplanmasına yardımcı olacaktı. Topluluk Ocak 1957'de Boston kent merkezindeki Sheraton binasında iki tam zamanlı, bir de yarı zamanlı çalışan asistanı olan sabit bir büro açacaktı.

Maslow, genellikle çok sıkıntılı geçen ilk aylarda akademisyen Robert Hartman'la arkadaşlık kurmuştu. Dostane ve şen şakarak bir kişiliği olan Hartman Maslow'un, çağdaş toplumsal bilimleri dünyada güçlü bir ahlaki kuvvet haline getirme vizyonunu paylaşıyordu. Hartman ana vatanı olan Almanya'da uluslararası hukuk eğitimi görmüştü. Siyasete atıldıktan sonra Berlin'de yıllarca yargıç olarak görev yapmıştı. Hitler başa geçince ülkesinden kaçmak zorunda kalmıştı çünkü Nazi partisinin içsel yapısını öğrencilik günlerinden beri hem biliyor hem de karşı çıkıyordu. Paris ve Londra'da kısa süreliğine kaldıktan sonra, 1934-1941 yılları arasında Walt Disney Productions'ın İskandinav temsilcisi olarak görev yapmıştı. Evlenmiş ve bir erkek çocuğu olmuştu. Meksika Üniversitesi'ndeki kısa süreli eğitiminden sonra 1942 yılında Birleşik Devletler'e göç etmişti.

Savaştan kısa süre sonra Northwestern Üniversitesi'nden doktora derecesi almıştı. Psikolog Kurt Lewin'den etkilenmiş olan tezi *The Moral Situation: Can Field Theory Be Applied to Ethics?* (Ahlaki Durum: Alan Kuramı Törebilime Uygulanabilir mi?) adını taşıyordu. 1948'de ilk kitabı olan *Profit Sharing Manual*'i (Kâr Paylaşımı El Kitabı) yazmış, bu kitap Amerikan sanayisinin gözüne girmesini sağlamıştı. Çalışanların kârdan pay almalarını, demokratik kapitalizm olarak adlandırdığı sistemin önemli bir unsuru olarak görüyordu. Hartman Uluslararası Yerel Kiliseler Konseyi'nin Barış Komisyonu'nda başkanlık yapmış ve UNESCO'ya da yazar olarak katkıda bulunmuştu. Maslow'la

tanıştığı Massachusetts Teknoloji Üniversitesi'nde misafir profesör olarak çalışmıştı. Daha sonra (1956 yılında) Meksika Ulusal Üniversitesi'nin kendisine teklif ettiği görevi kabul etmişti.

İki erkek kendilerini silah arkadaşı gibi görüyor, Değerler Enstitüsü'nü hayata geçirmeye çalışıyordu ama işler çok yavaş ilerliyordu. Önerilerini içeren taslağını hazırlamasının üzerinden bir yıldan uzun bir süre geçtikten sonra, Maslow 11 Şubat 1957 tarihinde Meksika'da bulunan Hartman'a düş kırıklığı içinde şunları yazmıştı:

“Enstitü işleri kafa karıştırmaya devam ediyor. Söylediğin doğru çıktı; Sorokin tam bir baş belası ve Francis Northrop da ahmağın teki. Kendimi duygusal açıdan her şeyden uzak tutmayı başardım ve senin de böyle yapmanı tavsiye ediyorum. Bazen işler düzelecek gibi geliyor, bazen kötüye gidiyor. Yapılacak tek şey somut teklif gelene dek beklemek. Teklifleri ciddi şekilde inceledikten sonra ne yapmak istediğimize bakarız.”

Komite toplantılarından sonunda somut bir şeyler çıkmıştı. Topluluk, büyük oranda Maslow'un direktmesiyle, 4-5 Ekim 1957 tarihlerinde MIT'te İnsan Değerlerindeki Yeni Bilgiler Hakkındaki İlk Bilimsel Konferans'ı düzenlemişti. Ülkenin dört bir yanından gelen yüzlerce bilim insanı bu sempozyuma katılmıştı ve son on yıl içinde kendi alanında yapılmış en önemli disiplinler arası toplantılardan biriydi. Etkileyici konuşmacılar listesinde psikoloji alanından Maslow, Fromm, Goldstein ve Allport ve biyoloji, felsefe ve ilahiyat gibi disiplinleri temsilen Bertalanffy, (Zen Budizmin etkin öğreticisi) D. T. Suzuki, Tillich ve Sorokin bulunuyordu. Bütün bu bilim insanları değerler konusuna profesyonel anlamda çok daha büyük bir duyarlılık gösterilmesine çalışıyordu. Daha eylem yanlısı olan Fromm'un dışındakiler liberal yapıda olmakla birlikte genellikle siyaset dışı kalmayı yeğliyordu. İnsanlığa en iyi yol göstericilik yapacak olan şeyin temelde laik ve hümanist olan bir görüşe sahip olmaktan geçtiğine inanıyorlardı. Yaptıkları sunumlar 1959 yılında ve Maslow'un editörlüğünde *New Knowledge in Human Values* (İnsan Değerleri Konusundaki Yeni Bilgiler) adıyla bir kitap halinde yayımlanacaktı.

Maslow yaptığı sunumda, daha önceleri *Motivasyon ve Kişilik* gibi çalışmalarında belirttiği görüşleri dile getirmişti. Yaptığı kendini gerçekleştirme araştırmaları ile psikoterapi ve danışmanlık çalışmalarından elde ettiği kanıtlardan söz etmiş ve psikolojinin sonunda, insan değerlerinin araştırılması konusunda yararlı bir araç haline geldiğini vurgulamıştı. Konu artık basit bir felsefi espiri konusu yapıp kulak arkası edilecek bir konu olmaktan çıkmış, bilimsel açıdan incelenilecek hale gelmişti. İnsanların aidiyet ve özsaygı gibi temel ihtiyaçlara ulaşmasının engellenmesi halinde duygusal sorun yaşadıkları ve sağlıklı olmayan değerler benimsediklerine yönelik kuramını da yinelemişti. Maslow belki de orada bulunup da doğa bilimleri alanında eğitim görmemiş olan çok sayıdaki sosyolog ve felsefeciyeye tepki göstermiş ve yaklaşımının insan doğasına yönelik tek biyolojik itkisini vurgulama ihtiyacı duymuştu. Kültürel görelilik yaklaşımını eleştirmişti:

“İnsan sonuç itibariyle insanca davranacak şekilde yoğrulmuş ya da biçimlendirilmiş değildir ... Çevre ona potansiyel ya da kapasite kazandırmaz; tıpkı embriyonik kollar ve bacaklara sahip olması gibi bu özelliklere de tam anlamıyla biçimlenmemiş ya da embriyonik biçimde *sahiptir*. Kolları ve bacakları, beyni ve gözleri gibi yaratıcılığı, doğallığı, kişiselliği, sahiciliği, başkalarını önemsemesi, sevebilme yeteneği, gerçeği arayışı da üyesi olduğu türe ait olan embriyonik potansiyellerdir.”

Bu yüzden meslektaşlarını, insan içgüdüsünün karmaşıklığı ile ve “insanın kısmen kalıtsal olarak belirlenen ihtiyaçları, dürtüleri ve... değerleri” ile cebelleşmeleri konusunda teşvik ediyor ve şunları belirtiyordu:

“Biyoloji oyunuyla sosyoloji oyununu aynı anda oynayabiliriz. Kültürün ne var ne yok her şeyi belirlediğini ve insanın içsel bir doğaya sahip olduğunu *aynı anda* iddia edemeyiz. Bunlar birbirleriyle bağdaşmayan şeylerdir.”

Maslow, tartışmalı olmaya devam eden kendini gerçekleştirme kuramı üzerinde kafa patlatmayı sürdürüyordu. 1956 ve 1957

yıllarında bu konuda yayımlanmamış pek çok kısa yazı yazmıştı. Bu yazılardan birisi, daha yüksek düzeyde gelişmelerini sağlayacak somut bir duygusal temel oluşturmak amacıyla çocuklarda sınırların kesin olarak belirlenmesinin önemine ilişkindi. İnsanların içsel ihtiyaçlarının hiyerarşisi içinde güvenlik ihtiyacının önemini özellikle öne çıkarmış ve “Çocukların... kontrol edilmeye, kendilerine kesin şekilde davranılmasına ve disipline ihtiyaçları vardır; bunları ister ve arzu ederler. Bunun ana nedeni güvenliğe ihtiyaç duymaları ve istemeleridir” yorumunu yapmıştı. Çocuklar yüzeysel olarak tam özgürlük istermiş gibi davranır ve anne babaların kısıtlamalarına karşı çıkarlar ama bu gibi taleplerine olur vermek “çocuğun zayıf olan anne ve babasını küçümsemesiyle ve onlardan nefret etmesiyle” sonuçlanır. Güvenlik ihtiyacı tatmin edilmemiş olan böyle bir çocuğun kendini gerçekleştirmenin önkoşulu olan içsel güvenlik duygusuna sahip olarak ergenliğe geçmesi güçleşir. Maslow Adler’in, şımarık çocuk yetiştirmenin uzun vadede onların duygusal gelişimleri üzerinde tehlikeli etkide bulunacağına ilişkin görüşünü bu bağlamda paylaşıyordu.

“Kendini Gerçekleştirmenin Özünde Var Olan Sorunlar” başlıklı bir başka makalesinde “kendini gerçekleştiren insanın büyük hedefleri”ni ele almıştı. Daktiloya çekilmiş olan notlar, kendini gerçekleştirenlerin bile günlük yaşamda kişisel güçlüklerle karşılaştıkları ve bu nedenle de içsel büyümenin hiçbir zaman sona ermediğine ilişkin görüşünü yansıtıyordu. Ona göre kendini gerçekleştiren birey hiçbir sorunla karşılaşmayan efsanevi bir varlık değil de sadece güvenlik, aidiyet, sevgi ve saygıya ilişkin temel duygusal ihtiyaçlarını karşılamış olan insandı. Böyle bir insan ne gibi güçlüklerle karşılaşabilirdi?

Maslow’a göre bu güçlükler kendini gerçekleştirenin ona özgü üstünlüklerinden kaynaklanıyordu. Örneğin, günlerinizi onlardan daha mutlu ve daha tatmin olmuş şekilde yaşamanız halinde aile üyelerinizle nasıl olup da daha iyi ilişkiler kurabilirsiniz? Sevdiklerinize, özellikle de çocuklarınıza gölge etmekten nasıl kaçınabilirdiniz? Ulaştığı başarıları başkalarının göstereceği imrenme, kıskanma hatta düşmanlık duyguları altında yaşamayı, yetenekleri ve becerilerinin keyfini çıkarmayı öğrenmek

kendini gerçekleştiren erkek ve kadınların karşılaştığı bir başka güçlütü. Sonuç olarak Maslow’a göre, kendini gerçekleştiren kişi, “temelde yalnız olduğu” ve yaşamdaki yolunu çizebilmek için “sadece kendine güvenebileceği” gerçeğiyle de başa çıkabilmek zorundaydı.

Erkeklik ve kadınlığın kendini gerçekleştirmeye olan ilişkisi bu dönemde Maslow’u çok düşündürmüştü. Bu tür düşüncelere 1950’li yıllarda aşırı anlamda kafa yoran pek kimse olmadığı için, büyümemizin ve kendimizi tamamlamamızın cinsiyetimize bağlı olarak farklı şekilde gerçekleşip gerçekleşmediği ve eğer bu durum cinsiyetimizle bağlantılıysa bu farklılığın kültürel ya da içsel güçlerden kaynaklanıp kaynaklanmadığı konusunda özellikle ilgilenmişti. Maslow’un bu soruya yönelik tutumu karmaşık ama yaratıcıydı. Freud’un kadınlar hakkındaki görüşlerini, en azından 1930’larda Karen Horney ile olan arkadaşlığından beri hem yanlış hem de alçaltıcı buluyordu; kadın psikolojisi altında, üretken anatomiden çok daha fazlasının yattığı açıktı. Ama Maslow -insan doğasına ve potansiyeline giderek artan ölçüde biyolojik gözlüklerle baktığı dikkate alındığında- duygular ve davranışlara ilişkin hiçbir içsel kadın-erkek farklılığı bulunmadığı görüşünü sorgusuz sualsiz kabul etme konusunda hiç de istekli değildi.

Bu konu üzerinde hiçbir şey yayımlamamış olmasına karşın, çeşitli kitaplara gösterilen tepkileri içeren pek çok not tutmuştu; Philip Wylie’nin *The Disappearance* (Kayboluş) adlı romanını özellikle ufuk açıcı bulmuştu. Cinsler arasındaki olası içsel duygusal farklılıkları araştırıyordu. Maslow, kadınların kendini gerçekleştirmeleri hakkındaki görüşlerini soran bir kadın meslektaşına yazdığı 9 Ekim 1956 tarihli mektubunda şu görüşleri iletti: “Bu tür sorunlarla yirmi yıldan beri cebelleşip duruyorum ve konu hakkında da çok sayıda yazı yazdım. Ne yazık ki, yanıtları hâlâ yayınlayacak kadar kesin görmüyorum.” Ancak aynı mektupta, erkekler ve kadınlar arasında doğuştan geldiği kesin olan ama özel bir kültüre de bağlı olmayan psikolojik farklılıklar olduğunu belirtmeden de yapamamıştı. Erkek ve kadınların, kendilerini gerçekleştirmeden önce farklı temel ihtiyaçlarının karşılanmış olması gerektiğini önermiş ve “bu kendini gerçekleştirme erkekler ve kadınlar için farklı şekilde gerçekleşir” diye

de yazmıştı. Erkek ve kadınların duygusal, bilişsel ve hatta algılama yönünden biraz farklı olduklarını da eklemişti. Kendi kültürümüz dışıl yönelimleri kötülediği için “evreni, bilimi, zekâyı ve duyguyu algılama biçimlerimiz dengesiz ve taraflıdır çünkü erkekler tarafından oluşturulmuşlardır.”

Maslow kadın cinselliği ve egemenliği üzerine 1930’larda yaptığı çığır açan çalışmasından bu yana, düşünsel alan da dâhil kadınların pek çok alanda kendilerini kabul ettirme hakkının savunuculuğunu yapmıştı. Bu sadece soyut bir değer değildi. Dehalarına çok büyük saygı duyduğu Ruth Benedict, Else Frenkel-Brunswik, Karen Horney, Margaret Mead ve başka kadınlar yıllar boyunca en yakın meslektaşları arasındaydı. Kadınların, zeki ve kararlı kadınlardan ürken erkeklerin arasında kendi potansiyellerini ortaya koymak için yaptığı ileri savaşımına karşı her zaman duyarlı yaklaşmıştı. Buna karşın Maslow, hormonal etkilerin, dünyaya gelmenin doğuştan kaynaklanan dışıl biçimi konusunda belirleyici olabileceğini düşünüyordu ama bu konuda bilimsel kanıt bulunmuyordu. Ekonomik durumlarını yasal yoldan iyileştirmek isteyen kadınların eril biçime öykünmeye çalışmalarının ve kendi yaklaşım tarzlarını bırakmalarının hata olacağını hissediyordu.

Maslow ayrıntılı mektubunu “şayet sadece kadınların tam anlamıyla insan kızı olmalarına olanak tanınır, böylelikle erkeklerin de tam anlamıyla insan oğlu olma şansı doğacak olursa” kültürümüz sonunda felsefe, sanat ve bilime eril yönelimli değil de dengeli bir yaklaşım göstermeyi başarmış olacaktır diye bitiriyordu. “Konu üzerinde bir şeyler yazma cesareti bulacak olursam size de bir kopyasını göndereceğim” diye söz vermişti.

Maslow, savaş sonrası dönemde, Amerikan kültürünün kadınların -çocuk yetiştirme ve ev işleriyle uğraşma gibi- geleneksel meşgalelerinin değerini giderek artan ölçüde göz ardı etmeye başladığına ve cinsler arasında çok gerekli olan devrimin ancak çocuk büyütme faaliyetlerinin hak ettikleri mevkiye yükseltildikleri zaman etkili olabileceğine tutku mertebesinde inanmaya başlamıştı. Öğretmenlik ve hemşirelik gibi geleneksel kadın mesleklerinin de gereken saygıyı görmediklerine inanıyordu. Ama Maslow annelik rolünü nadiren romantikleştirmiş ya

da kadınların doğaları gereği muhteşem çocuk bakıcıları olduğu görüşünü çok ender dile getirmişti. Kendi annesinin zalimliği ve kayıtsızlığını yaşamış biri olarak, kızlarına sık sık, iyi çocuk yetiştirmenin meslektaşlarının çoğunun annelik içgüdüğü olarak adlandırdığı şeyden ötürü değil de duygusal olgunluktan kaynaklandığını söylerdi.

Maslow erkek ve kadınlar arasında bazı içsel psikolojik farklılıkların olduğuna inanmakla beraber, kendini gerçekleştirmenin kültürümüzde hem erillik hem de dişillikle ilintili özelliklerin bir sentezini gerektirdiğini de kuvvetle hissediyordu. 7 Temmuz 1957 tarihli ilginç ama yayımlanmamış bir yazıda şunları yazmıştı: “Erkek ve kadınların... kendini gerçekleştirme aşamasına farklı yollardan geçerek ulaştıkları kabul edilecek olursa, kişisel evrimdeki bir sonraki aşamanın hem erillikten hem de dişillikten genel bir insanlık olgusuna erişmek olduğu giderek daha da büyük bir açıklık kazanmaktadır.” “Sağlıklı erkek” ve “sağlıklı dişi” arasındaki farklılıklar bu ulvi aşamada belirsiz hale gelecektir: “Hem erkekler ve hem de dişiler bundan sonra kararlı olacak, ‘hayır’ diyebilecek, kararlı, kuvvetli, başlatan olacak... ve aynı zamanda “edilgen”, verici, kabul edici ve mutluluk verici olacaktır. ... *Her ikisi de ‘anne gibi’ ve ‘baba gibi’ olacaktır.*”

Maslow’un önerisine göre günümüzün en önemli toplumsal görevi bilimsel araştırmalar, eğitim ve psikoterapi aracılığıyla “mevcut erillik-dişillik tanımlarımızın ne denli çocuksu ve doğruluktan ve biyolojik olmaktan uzak olduğunu” göstermek “ve müziği sevmenin dişil olmaması gibi, isnat edilen yapaylıkların birbiri ardına... ayıklanmasıydı.” Bu tür bilimsel araştırmalar sadece psikolojiyle değil biyoloji ve endokrinolojiyle de yapılmalıydı çünkü bu alanlar cinsel farklılıklar konusuyla ilgiliydi. Son olarak da “kadınların daha fazla kendilerini gerçekleştirmeleri için kültürlerin nasıl değiştirileceğinin” belirlenmesi amacıyla toplumsal araştırmalar yapılması gerektiğini savunmuştu.

Maslow 1950’lerin ortalarında yaratıcılık üzerindeki çalışmalarından ötürü ülke çapında akademik çevrenin dışında da saygınlık kazanmaya başlamıştı. Bu onuru bir bakıma kendiliğinden kazanmıştı; *Motivasyon ve Kişilik*’te gözlemlemiş gibi, gelenek-

sel psikolojinin bu önemli konuda yapabileceği hemen hiçbir katkı bulunmuyordu. Ufak tefek istisnalar dışında ne Freudcular ne de davranışçılar yaratıcı doğamızı anlamak için bir çaba göstermişti. Çalışanları arasında yaratıcılığı artırmaya ilgi gösteren- özellikle mühendislik, araştırma ve geliştirme alanlarında faaliyet gösteren- şirket ve kamu kuruluşlarının peşine düşmesi Maslow'u çok şaşırtmıştı.

İlk danışmanlık görevlerinden biri 1954 yılı yaz aylarında gerçekleşmişti. Problem çözme yeteneklerini artırmalarına yardımcı olmak amacıyla Alabama'daki Maxwell Hava Üssünde bulunan subaylarla bir hafta geçirmişti. Hiç de alışık olmadığı bir şey gerçekleşmiş ve yaşadığı bu deneyimden subayların kararlılığı ve duygusal kuvvetine büyük saygı duyarak ayrılmıştı. Hemen tüm meslek yaşamı boyunca birlikte olduğu sosyal açıdan çekingen ve mızımız olan akademisyenlerin kişisel niteliklerinden çok farklı olan bir durumdu bu. Yıllar sonra albayların ve binbaşlıların kendisine “gerçekten kuvvetli ve olgun insanların “hayır” diyebildiklerini, tartışabildiklerini ama bunları yaparken kendilerini ne küçük düşürdüklerini ne de küçülttüklerini” bilincinde olmadan nasıl öğrettiklerini çok canlı bir şekilde anımsayacaktı.

Maslow'un adının iş dünyası ve kamu hizmeti veren kurumların koridorlarında giderek duyulmaya başladığı birkaç yıl içinde sık sık danışmanlık teklifleri almaya başlamıştı. Projelerden birinde üniversite öğrencilerinin sağlık durumlarını önceden öğrenmek isteyen bir sigorta şirketine yardımcı olması isteniyordu. Tavsiyesi çocukların davranış biçimleriyle değerlerinin yakından incelenmesi olmuştu çünkü zihnin vücudu çok güçlü biçimde etkilediğine inanıyordu. Bir diğer projede önde gelen oyuncak firmalarından biri Maslow'dan geliştirmek ve pazarlamak için yeni oyuncak önerilerinde bulunmasını istemişti; bu kadar çok askeri oyuncak üretmeyi bırakıp çocukların yaratıcılıklarını harekete geçirecek oyuncaklara konsantre olmalarını önermişti.

Yaptığı bu tür danışmanlık faaliyetleri mütevazı maaşına katkıda bulunuyordu. Daha da önemlisi, Maslow'un bu tür işleri “gerçek dünya” mücadelesi ve psikoloji sisteminin doğrulanması olarak addetmesiydi. Görüşleri 1950'lerin ortalarından başlayarak ve meslek yaşamının sonraki evresinde giderek artan

bir şekilde iş idaresi ve pazarlamadan hemşireliğe kadar değişik uygulama alanlarında benimsenmişti. Hâlâ bilimsel kanıtlardan uzak olduğunu söyleyen psikoloji alanındaki meslektaşlarının bu görüşleri geniş çaplı olarak benimsemesi ise çok sonraları gerçekleşmişti. Yaratıcılığın araştırılması gibi yeni gelişen bilimsel bir alanda çalışan uzman olarak meslekten gelmeyen insanlardan saygı görmesinden arada bir ironik keyif almıyor değildi.

Amerikalı eğitimciler ve sanayiciler, özellikle Sovyetlerin 1957 güzünde Sputnik uydusunu fırlatmasından sonra yaratıcılık konusunun farkına varmış ve bunu nasıl geliştireceklerini düşünmeye başlamışlardı. Bunun sonucunda da Maslow bir anda rağbet görmeye ve mesleki kuruluşlarda bu konuda sık sık konuşma yapmak üzere çağrılmaya başlanmıştı. Bu konuşmalarda, Amerikalı erkeklerin kendi yaratıcı dürtülerini anlamamakla kalmayıp bunlardan korktuklarını da sık sık vurgulamıştı. Hatalı bir şekilde davranıp artistik duyarlılık, şakacılık, sevecenlik ve hayal gücü gibi özellikleri kadınsı özellikler olarak algılayıp bazen de eşcinsellik göstergesi olarak nitelendiriyorlardı.

Bu yüzden erkeklerin çoğu yaratıcılığın yaşam kaynağını oluşturan bu tür nitelikleri bastırıyordu. En beğendiği aşırı örnek ise duygusal katılığı yüzünden âşık olup olmadığından emin olamayan ya da sevmek, gülmek, gözyaşı dökmek gibi davranışların akıllı davranış sınırları dışına taşıdığına inandığı için gönülden gülmekte ya da içinden geldiği gibi ağlamakta zorlanan erkek örneğiydi. Önemle belirttiğine göre Amerikalı erkekler doğal ve daha yumuşak nitelikte olan dürtülerini inkâr etmek yerine el üstünde tutmayı öğrenene dek yaratıcı yeteneklerini geliştiremeyeceklerdi.

Maslow işyerindeki yaratıcılığı etkileyen daha önemli konulardan hiç de bihaber değildi. Hem resmi hem de özel sektördeki büyük çaplı işletmelerin insanların kendilerini kişisel olarak ifade etmelerinin önünü kesme eğilimlerini 1950'lerin konformist ortamında açıkça dile getiren sınırlı sayıdaki oturmuş psikologlardan birisiydi. Sürekli olarak belirttiği gibi, bürokratik ataletin hiç de hoş olmayan ortamında yaratıcılığın yeşerme olanağı yoktu. Özel şirketlerin ve kamu teşekküllerinin önderleri, Sovyetlerin bilimsel alandaki ilerlemesinden korkmalarına rağmen daha fazla yaratıcılık oluşturmayı bir türlü beceremiyorlardı. Yaratıcı-

lık ancak insanlar özgürce kendileri olabildiği ve hissettiklerini özgürce dile getirebildikleri zaman ortaya çıkan bir şeydi. Sloan Wilson'un çok sevilen romanında "gri takım elbise giyen adam" şeklinde tanımlanan ve her anlamda uyumlu ve yumuşak başlı insanların yaratıcı olmaları beklenemezdi.

Ama Maslow -belki de yapısı gereği Brandeis'teki Herbert Marcuse gibi meslektaşlarından daha iyimser olduğu için- Amerikan şirketleriyle kamu teşekküllerinin kendilerini başarılı şekilde değiştirip, özgür bireye daha fazla hareket alanı yaratacağına inanıyordu. 1957 yılında ABD Ordusunun araştırma ve geliştirme mühendislerine verdiği bir seminerde "Yaratıcılığın ilk evrelerinde bir dilenci gibi dolaşmayı ve bir bohem gibi hareket etmeyi, bir çılgın gibi davranmayı bilmeniz gerekir" demişti.

Maslow yine aynı konuşmasında, ordunun aşırı bürokratik sistematigi içinde bile, kendini bireysel olarak ifade edebilmenin geliştirilmesine sahip çıkılmasının önemini savunmuştu: "Büyük kuruluşlarda yıllardan beri sürdürülen konformist uygulama standardının her halükarda bir şekilde değiştirilmesi ve gözden geçirilmesi gerektiği konusunda hiçbir kuşku bulunmamaktadır. İnsanların çalıştıkları kurum içinde daha bireysel davranmalarına imkân tanıyacak yöntemler bulmak zorundayız. Bunun nasıl yapılabileceğini bilmiyorum ama ... bunu cesaretle kabul etmemiz gerekiyor."

Brandeis ABD Ordusuna pek benzemiyordu. Ama Maslow, 1951'den beri yeni okulu kurmak için çok fazla kişisel enerji sarf ettikten sonra artık kendi yaratıcılığını en iyi şekilde beslemesi gerektiğini hissetmeye başlamıştı.

Meksika'nın Ağır Ritimleri

Burada Meksika'da bir başıma, hiçbir yardımcımla olmadan ama hiçbir sorumluluk da üstlenmeden çalışmayı seviyorum.

Meksika tatilimde farklı bir çalışma şekli olduğunu öğrendim; zamandan bağımsız, mekândan bağımsız, primer süreç.

—ABRAHAM MASLOW

BRANDEIS'TE ALTI YILDAN DAHA UZUN SÜREN hareketli bir yaşamdan sonra Maslow'un hem dinlenme hem de ortam değiştirme zamanı gelmişti. Bertha'yla birlikte 1958 yılı başlarında yaz için ve önlerindeki hemen hemen on dört ay sürecek keyifli ücretli izin süreleri için planlar yapmaya başlamışlardı. Ama nereye gidebilirlerdi? Bu süreyi Cuernavaca, Meksika'da geçirmeye karar verdiler.

Maslow, erkek kardeşlerinin Pleasanton, California'daki işleri için on yıl önce satışla ilgilenirken Meksika'da gördüklerinden, özellikle de oradaki rahat ve kolay yaşamdan etkilenmişti. Tutumlu olmak gibi bir erdeme de sahipti; iki kızlarını da aynı anda üniversiteye gönderme gayreti içinde olduklarından, bu mali durum hem onun hem de Bertha'nın aklını çok meşgul ediyordu. Amerikan doları cinsinden makul bir gelirle Meksika'da krallar gibi yaşayabileceklerine dair söylentilere pek inanmamışlardı ama ABD'deki benzeri yerlerden daha ucuz olacağını biliyorlardı. Maslow sessiz sakin okuyarak ve yazarak inziva-

ya çekilmeyi planlamış olsa da, yakın arkadaşlarından en azından birisiyle, profesör Robert Hartman'la yakınlardaki Mexico City'de görüşmeye de can atıyordu. Ann Maslow da anne baba-sına katılmaya karar vermiş ve Meksika'da sanat tahsili yapmak üzere Bennington College'in bir yıllık yurtdışı eğitim programına kaydolmuştu.

Maslowlar ülkede keyifli geçen bir yolculuktan, arkadaşlarını ziyaret ettikten ve arzuladıkları yerlerde konakladıktan sonra yaz başında Cuernavaca'ya varmışlardı. Yüzme havuzlu konforlu bir sayfiye evi kiralamış, hizmetçilik ve aşçılık yapacak birisiyle getir götür işleriyle bahçıvanlık yapacak bir diğerini çok ucuz ücretle işe almış ve yerleşmeye başlamışlardı. Cuernavaca Meksika'nın en güzel şehirlerinden birisi olmakla ünlüydü ve Maslow yaptığı seçimden ötürü çok mutluydu. Deniz seviyesinden 1500 metre yükseklikte olan Cuernavaca yaklaşık 80 kilometre daha kuzeyde yer alan Mexico City'ye göre daha sıcak ve yumuşak bir iklime sahipti ama yazları bile dayanılmayacak kadar sıcak olmuyordu. Morelos eyaletinin başkenti olan Cuernavaca'da sanayi pek yoktu. Hafta sonunda gelip gittikleri evlere sahip olan varlıklı Mexico City'liler ve Amerikalı turistlerle diğer yabancılar için bir tatil merkeziydi. Kırmızı kiremitli çatılarıyla çiçekli bahçeleri olan göz alıcı evler sessiz caddeleri gölgede tutan devasa yaşlı ağaçların aralarına serpiştirilmişti.

Maslow Cuernavaca'da geçirdiği ilk haftalarda havuz başında keyif yapmaya ve geciktirmiş olduğu okumalarına yetişmeye çalışıyordu. İngilizceye çevrilmiş ve giderek güçlenen Avrupa varoluşçuğu ile diğer felsefi eserler konusunda kendisini güncel tutmak istiyordu. Maslow'un Brandeis'teki öğretim ve idare görevlerini tümüyle aklından silip atmanın dışında ücretli izin dönemi için kararlaştırılmış başka hiçbir planı bulunmuyordu. 1951'de başkan olduktan sonra psikoloji departmanının gösterdiği gelişme konusunda söz etmekten çok gurur duyuyordu. Ama son zamanlarda bu görevde sömürüldüğünü düşünüyor ve başkaları için harcadığı değerli zamanından ötürü pişmanlık duyuyordu. Meksika'da bilimsel çalışmalarına başkalarının müdahalelerinden uzak kalarak yoğunlaşabileceğini umuyordu. Bertha ve Ann Cuernavaca'yı ve çevresini keşfederken, kendisi

de vaktinin çoğunu tek başına havuz başında okuyarak, düşüncelerini sık sık not alarak ya da kitaplar ve farklı görüşler hakkında yazdığı taslaklarını daktilo ederek geçiriyordu. Burası onun kişisel cenneti olmuştu.

Maslow birkaç hafta süreyle İspanyolca konuşmaya çalışmıştı. Ancak bu çabasının hem vakit aldığını hem de çok güç olduğunu görmüş ve vazgeçmişti. Ama İspanyolca gazetelerle kitapları oldukça iyi okuyabiliyordu. Bertha, hizmetçi-aşçısıyla iyi iletişim kurabilmek amacıyla yerel insanların “mutfak İspanyolcası” olarak adlandırdıkları İspanyolcasını geliştirmişti.

Maslow Ağustos sonlarında, öğle yemeği sırasında yaratıcılık üzerine bir sunum yapmak üzere davet edildiği Mexico City’deki Uluslararası Genel Anlambilim Konferansına katılmak üzere inzivasından dışarı çıkacaktı. Konferansı düzenleyen Alfred Korzybski ve S. I. Hayakawa gibi diğer anlambilimcilerin felsefi çalışmalarına son on yıl boyunca çok büyük ilgi göstermişti. Bu yaratıcı ve aynı görüşlere sahip toplum bilimcilerin grubuyla birlikte olmaktan zevk alıyordu. Maslow, yapacağı konuşmadan bir gün önce kültür, ailesel değerler ve psikoterapi üzerine ilginç bir öğle yemeği toplantısına katılmıştı. Konuşmacı Rogelia Diaz-Guerrero adında, Meksikalı ve otuzlu yaşların sonlarındaki güler yüzlü bir psikiyatri profesörüydü.

Diaz-Guerrero, kültürlerarası araştırmalar yapan bir bilim insanı olarak Meksikalıların, Birleşik Devletlerdeki insanlardan çok daha farklı ailesel değerlere sahip olduklarını öne sürmüştü; iddiasına göre bu değerler, terapinin yapılış şeklini büyük ölçüde etkiliyordu. Örneğin Meksikalılar, karıkoca arasında verilmiş sözün doğru olup olmadığının nesnel gerçekliğine bağlı olarak değil de, bu sözün hem çifte hem de tüm aileye yapıcı olarak getirdiği *yararlar* açısından değerlendirilmesi gerektiğine inanıyorlardı. Meksikalılar, Kuzey Amerikalı psikiyatristlerle onların destekçilerinin tersine, aile üyeleri arasında Oedipal karmaşayla onun çözüm ona değişmez uyumsuzluklarının yaşanılmasının kaçınılmaz olduğuna ilişkin Freudcu nosyonu reddediyordu. Diaz-Guerrero’nun iddiasına göre Meksikalılar, insanları edilgen ve aciz yaratıklar olarak nitelendirmek yerine, yaşamak istediğimiz yaşama bağlı olarak kendi toplumsal gerçekliğimizi kendimizin *yarattığına* inanıyordu.

Bu sunumdan etkilenen Maslow ayağa kalkmış ve topluluğa, buna ilişkin kendi görüşünü yansıtan bir öykü anlatmıştı:

“Seyahat eden bir aile bir gün X kentine gelmişti. Orada yaşayan bilge bir adama, insanları dostluktan ve yardımseverlikten uzak olduğu için Y kentini terk ettiklerini, bu kentte yaşayanların nasıl insanlar olduğunu sormuştu. ‘Ne yazık ki’ diye yanıt vermişti bilge adam, ‘buradakiler de tıpkı anlattığınız Y kentindeki insanlara benziyorlar.’ Bunu duyan aile yolculuğuna devam etmişti.

“Bunun hemen ardından seyahat eden bir başka aile gelmişti. Onlar da aynı şekilde aynı adamı bulmuş ve oraya yerleşmek istediklerini söylemişlerdi. Geldikleri kentte yaşayanların çok dostane ve yardımsever insanlar olduğunu belirtmişlerdi. Ama kadının sağlık sorunları nedeniyle doktorları kentten ayrılmaları önerisinde bulunmuştu. Burada yaşayan insanların nasıl insanlar olduğunu bilmek istiyorlardı. Bilge adam başını sallamış ve gülümseyerek, ‘Tıpkı sizin kentinizde yaşayan insanlar gibi dostane ve yardımsever’ yanıtını vermişti.”

Diaz-Guerrero Maslow’un öyküsünden etkilenmiş ve oturum tamamlandıktan sonra kendisini takdim etmişti. Mexico City’de yaşayan, serbest hekimlik ve araştırmalar yapan bir psikiyatrist olarak Maslow’un *Motivasyon ve Kişilik* kitabını çok heyecan verici bulmuştu. İki adam ortak ilgi alanları hakkında söyleşiye dalmış ve aralarında bir anda arkadaşlık oluşuvermişti.

O yılın Eylül ayından başlayarak Maslow ve Diaz-Guerrero ile eşleri hemen iki haftada bir hafta sonları buluşmaya başlamıştı. Bertha, Avustralya asıllı olan Ethel’le yakın arkadaş olmuştu. Ethel henüz okula gitmeyen çocukları Rolando ve Cristina’yı buluştukları zaman genellikle yanında getiriyordu ve onların yaşam dolu merakları genellikle düşünceli olan Maslow’a Ann ve Ellen’in çok genç yaşta olduğu günleri anımsatıyordu. Maslowlarla Diaz-Guerrero’lar hafta sonlarını üç yerden birinde birlikte geçiriyordu: Diaz-Guerrero’ların Mexico City’deki evlerinde, Cuernavaca’nın yaklaşık altmış beş kilometre güneyindeki hafta sonu evlerinde ya da Maslowların evlerinde. Lüks restoranlara ya da normal kafeteryalara çok nadiren gidiyorlar ve vakitlerinin çoğunu evlerindeki yemek masasında canlı sohbetlerle geçiriyorlardı.

Diaz-Guerrero kültürlerarası yaklaşımı gönülden benimseyen birisi olmasına karşın, Maslow'un motivasyon ve ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramını bilimsel anlamda o ana dek geliştirilmiş en kapsamlı kuram olarak saygıyla karşılıyordu. Maslow'un iyimserliğini ve çalıştığı alana yönelik benimsediği varoluşçu, değerlere odaklı yaklaşımı da paylaşıyordu. Maslow tartışmaları sırasında, çocukken yetiştirilme esnasında kolaylıkla ayaklar altına alınabilen -merhamet, özgecilik vb. doğuştan gelen iyi eğilimlerimizi ifade eden- içgüdüsel ihtiyaçlar (instinctoid needs) nosyonunun önemini vurguluyordu. Bireyin güce kavuşmak istemesinin anlaşılmasının önemi konusunda da hemfikirdiler ve insan kişiliğindeki bu çelişen özellikleri sık sık tartışıyorlardı. Diaz-Guerrero şiddete yönelik doğuştan gelen potansiyelimiz olduğu konusunda çok daha ısrarcıydı ama görüşlerindeki birliktelikler farklılıklardan çok daha fazlaydı.

Aralarındaki özellikle keyifli olan konu Maslow'un kendini gerçekleştirme kuramıydı. Meslektaşının iddiasına göre, kendini gerçekleştirme dünya çapında geçerli olan bir fenomen olmasına karşın, özel belirtileri kaçınılmaz olarak kültürden kültüre farklılaşıyordu. Buna göre de ABD ya da Kanada'daki bir kendini gerçekleştiren, Maslow'un araştırmasında da belirttiği gibi, özerklik ve daha fazla kişisel özel alan özellikleri barındırabilirken, Meksikalı eşdeğeri ise aile üyeleri, arkadaşları ya da halkına hizmet etmeye daha fazla bağlı olabiliyordu.

Maslow, Diaz-Guerrero ile bu tür tartışmalar yürüttükten ve Dostoyesvski'nin çok çağrışımıcı olarak nitelendirdiği *Karamazov Kardeşler*'ini okuduktan sonra bu konuda oluşan düşüncelerini kaydetmeye karar vermişti. 1 Ocak 1959 tarihini taşıyan yayımlanmamış bir yazısında şu yorumda bulunmuştu: "Bu güne dek, sanki tek yol oymuş gibi, özerklik yoluyla kendini gerçekleştirme üzerinde çalışıyordum. Ama bu çok Batılı, hatta çok Amerikalı bir yöntem." Maslow, Meksika gibi oldukça fakir olan bir ülkede geçim sıkıntısı çeken insanların çok azının kendisini gerçekleştirebileceğinin farkına varmıştı. Feragat etmenin ve dünyadan uzak şekilde takva yapmanın belki de kendini gerçekleştirmenin önceden tahmin ettiğinden çok daha geçerli yöntemleri olabileceğini düşünmeye başlamıştı. Örneğin

Çarlık Rusya'sı, Batista'nın Küba'sı ve Duvalier'in Haiti'si gibi çağdaş diktatörlüklerde halk için bir şeyler yaparak kendini gerçekleştirmenin hiçbir olasılığı yoktu. Bu nedenle de, Maslow'un gözlemlerine göre, "İnsanın *Olmak* istediği şey, içinde yaşadığı dönemden ötürü yasaklanmışsa, *Olmanın* etkilerinden *bazılarını* arzulayarak, hayal ederek, fanteziler kurarak, idealize ederek, ütopyalar oluşturarak ... yazarak ... resim yaparak ya da dindarlıkla edinmesi olasıdır." Bu şekilde, insan, kendisinde bulunan en üstün ya da en asil nitelikleri mevcut olan toplumsal düzen ne kadar sefil ve yozlaşmış olursa olsun o düzenin sınırlarını aşarak da ifade edebilir. Ancak, Maslow'un belirttiğine göre, yapıcı ve yaratıcı işlere yönelik pek çok bireysel olanak sağlayan Birleşik Devletler gibi bir ülkede feragat yolunu kullanarak kendini gerçekleştirmeye çalışmak ne gerekli ne de arzu edilir bir şeydi.

Sık sık konuştukları ve Bertha, Ethel ve bazen Ann Maslow'un da katıldığı bir diğer konu ise Meksika'daki dişillik, erilik ve aile ilişkilerinin yapısı ile Kuzey Amerika'daki durumun karşılaştırılmasıydı. Meksikalı kadınların, özellikle de asil olarak niteleyip saygı duyduğu orta yaşlı olanların toplumsal özellikleri Maslow'un ilgisini çok çekiyordu. Genç Meksikalı kadınları, Birleşik Devletlerdeki çok daha iyi eğitim görmüş benzerlerinden daha enerjik ve ağırbaşlı buluyordu. Ama bu aynı kadınlar, olgun yaşa gelip evlendikleri zaman ailelerine, özellikle de çocuklarına o denli bağlanıyorlardı ki hem saçtıkları kıvılcımları yitiriyor hem de dış dünya ile ilişkilerini kesiyorlardı. Maslow'un belirttiğine göre Kuzey Amerika'daki orta sınıftan kadınlar ise bundan farklı (ama benzer şekilde tamamlanmamış) bir olgunlaşma sürecinden geçiyordu. Kendilerini geliştirmek için o kadar çok çaba sarf ediyorlardı ki anneliğin ve evliliğin gerçek zevklerini tadamıyorlardı.

Aralarındaki bir diğer canlı tartışma konusu ise Meksikalı anne babaların çocuklarını ABD'dekinden farklı yetiştirme yöntemleriydi. Maslow'a göre Meksikalı baba evde fiziksel olmasa da psikolojik olarak önemli bir varlıktı. Ailenin tüm üyeleri ona saygılı davranıyordu. Disiplin yanlısı birisi olarak katı, hatta haşin şekilde davransa bile, çocukları babalarıyla ilişkilerinde kendi yerlerini, nerede durduklarını daima çok iyi biliyordu.

Böylece kendilerine rehberlik edecek bir doğru ve yanlış duygusu geliştiriyorlardı. Maslow'un inancına göre, 1950'lerin tipik Kuzey Amerikalı babası ise tam tersine, çocuklarından çok az saygı gören zayıf ve aciz bir kişilikti. Maslow'un düşüncesine göre bu durum, hem ailede hem de daha büyük ölçekte toplumsal sorunlara yol açıyor, özellikle de çocukların duygusal gelişimini etkiliyordu. Maslow ve Diaz-Guerrero Yahudi kökenli Amerikalı ve Meksikalı aileler arasında görülen benzerlikleri de ilginç bulmuşlardı. Anne, iki etnik grupta da egemen duygusal kişilik olarak ortaya çıkıyordu; ama Meksika ailesinde sevgisini çocuklarına koşulsuz şekilde bol bol gösterirken Yahudi ailesinde ise onları, kazanmaları ve başarıya ulaşmaları için yetiştirmeye gayret ediyordu.

Bu tür tartışmalar çok geçmeden Maslow ve Diaz-Guerrero'yu resmi araştırma yapmaya yönlendirmişti. "Değer Bozucu bir Öge olarak Çocuk Suçları" adlı bir makalede işbirliğine gitmişlerdi. Az bilinen ama ilginç bir konuya değinen bu yazı, Maslow'un geliştirdiği değer bozukluğu kuramını belirli bir toplumsal soruna -bu durumda da çocuk suçlarına- bağlama çabasının yazıya dökülmüş ilk örneğini oluşturuyordu. İleriki yıllarda, aynı bakış açısıyla suç, uyuşturucu bağımlılığı ve yeniden suç işleme eğilimi konularına da eğilecekti. Çocuk suçları son günlerde haberlerde yer almaya başlamıştı (örneğin Leonard Bernstein'in *Batı Yakasının Hikâyesi* adlı müzikali kısa süre önce Broadway'de sahnelenmeye başlanmıştı) ve Maslow, siyasetçilerle toplum analistlerinin giderek sorun haline gelen bu olguyu gerçek boyutlarıyla anlayamadıklarını hissediyordu.

Maslow ve Diaz-Guerrero'nun ileri sürdüklerine göre çocuk suçlarını kavramanın yolu, ergenlik yaşında olan erkeklerin anne ve babalarıyla kültürlerine olan öfkelerini ifade etme biçimi olmasından geçiyordu. Duydukları bu öfkenin merkezinde de, kendilerini uygun olan erkek davranışı modeli oluşturamadan sokaklara atılmış, zayıf, kararsız ve evde pek göremedikleri babalarına karşı intikam hisleriyle dolu küçümseyici yaklaşım bulunuyordu. İki araştırmacı da sınırlar koyulmasının ve sürekli disiplin uygulanmasının -gerektiğinde cezalandırmaya gidilmesinin- sorumlu anne babalığın temel nitelikleri olduğunu vurgulamışlardı. Anne

babaların küçük yaşlardaki çocukları üzerindeki otorite kurmaması ergenlikte bir yetki boşluğu oluyordu. Erkek çocuklar böyle bir durumda erkekliklerini gösterebilmek amacıyla barbarlık, dayılanma gibi yollara başvuruyor, çetelere katılıyor, düellolara giriyor ve sonuçta şiddet içeren cezai eylemlere yöneliyorlardı.

Maslow ve Diaz-Guerrero makalelerinin sonunda işbirliklerinden kaynaklanan bir dizi önemli ilkeyi de liste halinde belirtmişti. Aşağıdaki ilkeler bunlar arasındaydı:

1. Çocuklar dâhil tüm insanların tutarlı bir değerler sistemine ihtiyaçları vardır.
2. İçinde yaşanılan kültür içinde bir değerler sistemi olması, belirli psikolojik bozukluk biçimlerini de doğurmaktadır.
3. Bireyler tutarlı bir değerler sistemine ulaşmayı ister ve böyle bir arayış içine girerler.
4. İnsanlar hiç olmamasındansa, tatminden ne kadar uzak olursa olsun, herhangi bir değer sistemine sahip olmayı tercih eder. Değer sisteminin olmaması topyekün karmaşa anlamına gelir.
5. Yaşı küçük olan ya da ergenlik çağına gelmiş olan çocuklar, anne babalarının belirli bir değerler sistemine sahip olmaması durumunda akranlarının değer sistemine sarılacaktır.

Maslow, sonraki on yıl içinde ABD’de şiddete yönelik çocuk suçlarındaki sürekli artışla birlikte özel yazışmalarında da bu yaklaşımı giderek artan ölçüde desteklemeyi sürdürecekti. Ancak siyasal ve ekonomik eşitliğe kavuşmak için siyahların 1960’lı yıllarda sürdürdüğü mücadele sırasında yanlış bir algıyla statükonun korunmasını savunduğu zannedileceğinden çekindiği için görüşlerini açık şekilde pek fazla dile getirmemişti. Çekincesi belki de çok yerindeydi. Harvardlı sosyolog Daniel P. Moynihan kentte yaşayan siyah Amerikan ailesinin patolojisi hakkında yıllar sonra bir rapor yayınladığı zaman açık şekilde ırkçı olmak-

la suçlanmış ve üzerine atılan bu yaftayı New York Senatörlük kampanyası sırasında bile üzerinden atamamıştı.

Maslow ile Diaz-Guerrero birlikte başka bir makale yayınlamamışlardı. Her ikisi de yemek masası başında yaptıkları keyifli tartışmaları fikirlerini yayımlatmanın daha meşakkatli angaryasına tercih etmişlerdi. Gerçekten de Maslow, Cuernavaca'daki sakin yaşam tarzından ötürü, yıllardır sürdürdüğü sistematik entelektüel çalışmalarına çok daha gelişigüzel şekilde yaklaşıma başladığını görmüştü. Önceden belirlenmiş programlardan, zaman kısıtlamasının getirdiği sıkıntılardan uzak yaşamının getirdiği yeni duyguları sevmişti; günlük güneşlik Meksika semalarının altında kendisini yeniden sıkıntıya sokmak istemiyordu. Erkek kardeşi Harold gibi akrabalarının ve Brandeis'ten meslektaşları olan James Klee ile Frank Manuel'in ziyaretlerinden zevk almakla birlikte izin süresince onu en fazla mutlu eden şey her türlü dış yükümlülüklerden uzakta olmasıydı.

Maslow'un toplum arasına girdiği ender durumlardan biri Bertha'yla birlikte Erich Fromm ve eşiyle akşam yemeği için Mexico City'de buluştukları zaman gerçekleşmişti. Fromm yaklaşık on yıldan beri eşinin sağlık sorunları nedeniyle Meksika'da yaşıyor ve Meksika Ulusal Özerk Üniversitesi'nde ders veriyordu. Fromm tıp fakültesinde bir psikanaliz departmanı oluşturmuş ve Meksika Psikanaliz Enstitüsü'nü de kurmuştu. Ayrıca Michigan Eyalet Üniversitesi'ne de gidip geliyor ve psikoloji dersi veriyordu.

Maslow izne çıkmadan önce Meksika'da Fromm'la buluşmayı arzuluyor, belki de onunla birlikte çalışmak istiyordu. O akşam, 1930'lardan beri akıl hocası olan insanla birlikte olmaktan çok keyif almıştı. Ernest Jones'un yakınlarda yazmış olduğu Freud'un yaşam öyküsüne odaklanan konuşmaları hem canlı hem de esin vericiydi. Ama Fromm her zamanki gibi soğuk ve mesafeliydi. Bu durum Maslow'u düş kırıklığına uğratmıştı ve ikisinin arasında ilişki daha öteye gidememişti.

Maslow bazen, Değerler Enstitüsü'nde çalışırlarken tanıştığı Alman felsefeci Robert Hartman'la da görüşüyordu. Hartman, önemli Amerikan şirketlerine danışmanlık yapmak için Mexico City'deki yeni evinden sık sık uzaklaşıyordu.

Anne ve babası Meksika'daki geçici ikametlerinin getirdiği dinginlikten memnundu ama Ann giderek sıkılmaya ve depresyona girmeye başlamıştı. Babasının tavsiyesi üzerine Diaz-Guerrero'dan kişisel terapi görmeye başlamıştı; onu hem destekleyici hem de empatik buluyordu. Meksika'da yapacağı hiçbir üretici şey bulunmadığına ve yapılacak en akıllıca davranışın arkadaşlarının yaşadığı New York City'ye dönmek olduğuna karar vermişti. Yaptıkları son seansta Diaz-Guerrero onu Latinlere özgü biçimde sevgiyle kucaklayıp güle güle diyecek, Ann da bunu hep sevgiyle anımsayacaktı.

Maslow 1958 yılı Aralık ayı başlarında YMCA sponsorluğundaki Amerika Önderleri programı çerçevesinde California Teknoloji Enstitüsü'nü (Caltech) ziyaret etmişti; Caltech yöneticisi John Weir Maslow'u kampüse getirmekten sorumluydu. İlgi gösteren pek çok öğrenci grubuyla ve birkaç öğretim üyesiyle tanışmıştı. Genç mühendislik öğrencilerinin, son on yılda ziyaret ettiği yüzden fazla üniversite kampüsünde gördüğü (MIT'dekiler gibi) olağanüstü zeki genç beyinlerin içinde belki de en iyi öğrenci grubu olduğunu görmüştü. Öğrencilerle yaptığı konuşmaların çoğu yaratıcılık, motivasyon, cinsellik ve karşı cinsle çıkma üzerinde yoğunlaşmıştı.

Maslow, bu bilimsel zihniyetli yüksek kazanımlı öğrencilerin, yüksek entelektüel düzeylerine rağmen kesinlikle sorunlu olduklarını görmüştü. Genç erkeklerin çoğu özellikle duygusal açıdan olgun olmaktan uzak görünüyor, erilliklerini sevecenlikle değil de saldırgan ve rekabetçi biçimde dile getiriyorlardı. Maslow'a göre psikolojik açıdan en sağlıksız olan öğrenciler görünüşte dengeli, kendine güvenen ve kendini beğenmiş olanlardı çünkü ona göre bu öğrenciler kendi içlerinde gelişmeyi sona erdirmişlerdi.

Maslow Caltech'den ayrılmadan önce Weir'in isteğini kıramamış ve öğrencilerin yaşamlarının daha da iyileştirilmesi için hem gözlemlerini hem de tavsiyelerini yazılı olarak iletmeyi kabul etmişti. Maslow görüşlerini 7 Mart 1959 tarihli ve özellikle içten biçimde kaleme aldığı bir raporla dile getirmişti. Kampüste gördüğü şeyleri genellikle övdükten sonra, duygusal yönden gelişmemiş olmanın genellikle entelektüel erken gelişmeyle birlikte görüldüğü

ve genç yetişkinlerin büyüme süreçlerine saygı gösterilmesi konusunda Weir'e uyarılarda bulunmuştu. Maslow Weir'i Caltech'te, özellikle çağdaş bilimin etik, estetik ve psikolojik boyutlarını öne çıkaranlar başta olmak üzere daha fazla beşeri ilimler dersi konulması konusunda yüreklendirmişti; müfredatta yapılacak böylesi bir değişiklik öğrencilerin daha iyi şekilde eğitilmelerini sağlamakla kalmayacak, duygusal açıdan daha fazla ilgilendikleri konular sunarak okulu bırakma oranını da düşürecekti.

Maslow raporunda büyük ölçekli koğuş sistemine bir alternatif yaratan Caltech'teki öğrenci evi sisteminin iyi bir fikir olduğunu bildirmişti; önerisine göre, her öğrenci grubu için bir yerleşik aile bulundurulması da iyi sonuç verecekti. Öğrenciler bu yolla kendilerini toplumsal yaşamın normal akışından duygusal yönden pek de uzak hissetmeyecekti. Caltech'te hiç kadın öğrenci bulunmamasından ötürü bu yenilik özellikle çekici olacaktı. Maslow özellikle "olgunlaşmamış insanlardaki yüksek IQ ve yaratıcılık sorunlarıyla" baş edebilmek için çok daha yoğun bir rehberlik programı uygulanmasının gerekli olduğu önerisinde de bulunmuştu. Maslow'un anlattığına göre bazen bütün bu ayrıcalıklı öğrencilerin ihtiyaç duydukları tek şey sempatik bir yaşlı kişilik ya da bunlardan birisiyle işbirliği yapmak olabilirdi. Bunu söylerken belki de babacan Edwards Thorndike'in altında geçirdiği stajyerlik yıllarını düşünüyordu.

Maslow'un son önerisi kendi genel eğitsel ve ahlaki felsefesiyle uyumlu olan bir öneriydi; Caltech'teki hedef sadece yetkin ya da iyi mühendisler ve bilim insanları yetiştirmekle kalmamalı, büyük çaplı yaratıcılar, yenilikçiler ve önderlerin yetiştirilmesi de hedeflenmeliydi. Belirttiğine göre bu, eğitimle ilgili daha fazla araştırma yapılmasını ve öğretime bağlılığı da gerektiren "niteliksel olarak farklı bir işti, sadece derece yapmakla ilgili bir şey değildi."

Maslow 1959 Martında bir günlük tutmaya başlamıştı; bu günlük, yaşamının geri kalan yıllarındaki en önemli projelerinden biri haline gelecekti. Günlük tutma fikri Danimarkalı felsefeci Soren Kierkegaard'la eski akıl hocası Ruth Benedict'in tuttuğu günlükler de dâhil olmak üzere pek çok nedenden kaynaklanıyordu.

Maslow aklına gelen her türlü düşünceyi, gece ya da gündüz saat kaç olursa olsun yıllar boyunca üçe beş inç (yaklaşık sekize ön üç cm.) ebadındaki kartlara yazmıştı. Daha sonra da bu kartları Egemenlik, Erillik/Dişillik, Değerler ve Kendini Gerçekleştirme gibi düzinelerce klasör halinde dosyalamıştı. Daha sağlam olan görüşlerini ifade etmek için de ön taslaklarını kısa makaleler şeklinde daktiloya çekmiş, farklı başlıklar altında dosyalayabilmek amacıyla bunların kopyalarını da çıkarmıştı. Sunum, makale ya da kitap yazmak amacıyla ne zaman resmi araştırmaya başlasa dosyalarının içeriğine başvuruyordu.

Dosyaların kapsamı o denli genişlemişti ki düşüncelerinin izini sürmek artık çok güçleşmişti. Bir günlük defteri tutarak çalışmalarını daha iyi organize edebileceğini ve içgörülerini de daha sistematik olarak geliştirebileceğini ümit ediyordu. Ayrıca düşüncelerinin, yaşamında karşılaştığı belirli olaylara bağlı olarak nasıl filizlendiğini de incelemek istiyordu. “Her entelektüel günlük tutma alışkanlığına sahiptir ve bunların çoğu yayımlanmıştır ve genellikle de sonunda ortaya çıkan eserden çok daha ilginç ve öğreticidir” diye yorumda bulunmuştu.

Maslow, sadece elli bir yaşında olan bir insan için garip şekilde davranmış ve günlüğün, çalışmalarının ölümünden sonra yayımlanması konusunda da yardımcı olacağını düşünmüştü. “Çok sık şekilde kapıldığım acı bir düşünce de” demişti, “öldüğüm zaman pek çok şeyin yarım kalacak olmasıdır. Günlük sistemi, bitirilmemiş olan şeylerin bir başkası tarafından tamamlanması için daha uygun bir sistemdir.”

Günlük tutmasının bir diğer nedeni ise sistematik bir düşünür ya da bilim insanı olmadığının farkına varmasıydı; halkın gözünde de olduğu gibi bir fikir adamıydı. Bu girişiminden haftalar geçtikten sonra, sonbaharda Brandeis’e dönmeden önce California ve doğuya yapacağı zorlu bir konferans turu için hazırlık yaparken derin düşüncelere kapılmıştı. *Motivasyon ve Kişilik*’in yayımlanmasının üzerinden beş yıl geçmişti. O günden bu yana önemli hiçbir yazı yazmamış olmasının yanı sıra herhangi bir önemli, sürdürülebilir projeye de başlamış değildi. Meksika’da çok mutlu bir yıl geçirmişti ama bu süre, Brandeis meslektaşlarının standartlarına göre hiç de verimli geçirilmiş bir dönem değildi.

15 Haziran tarihinde günlüğüne düştüğü ve pek çok şey ifade eden notunda kendi bilimsel yöntemine eleştirel bir göz atmıştı. 1954 yılından bu yana geçen sürede yayımlanmış çalışmalarını tam olarak tanımlamış ve şöyle hayıflanmıştı:

“Pratikte son beş yıl içinde yazdığım yazılarımın hiçbiri özellikle bilimsel makale olarak kaleme alınmamıştı. Hepsine dışarıdan gelen bir talep ya da çağrıyla başlamıştım, içimden geldiği için değil. Pratikte de hepsine iyi para ödemişlerdi. Bu yazıların çoğu genel değil özel kitleler için yazılmıştı. Hepsinin son teslim tarihi vardı ... Hepsi de yaklaşık bir saat süreliydi, yani içten gelen değil de dıştan gelen ve yapay olarak zorlanmış bir uzunlukları vardı. Onların hiçbiri “bilimsel” açıdan önceden yazdığım yazılara benzemiyordu.”

Psikoanalisti Felix Deutsch ve psikiyatrist arkadaşı Harry Rand disiplinden uzak olan bir bilim insanı yapısında olduğu konusunda dikkatini çekmişlerdi ama çığır açıcı birisi olduğuna ve bunu yaparken de çok verimli olduğu konusundaki öz imajına çalışma şeklini değiştiremeyecek kadar güveniyordu.

Garip olan şey, Maslow’un nihai psikoloji metnini yazabileceğine yönelik umutlarını korumasına karşın, sonuçta bu denli geniş kapsamlı bir projeyi gerçekleştirebilecek enerji ve sabrı gösterip gösteremeyeceğini sorgulamaya başlamış olmasıydı. Kendisini bekleyen konferans turuna ilişkin olarak şunları düşünüyordu: “Kızlar üniversiteyi bitirene dek iki yıl daha aynı şeyi yapabilirim gibi geliyor. Bu seminerlerden aldığım ekstra parayı kazanmam *gerekiyor*. Önümüzdeki iki yıl süresince başka bir şeyler yazıp yazamayacağımdan hiç emin değilim.”

1959 yılı kış aylarında Maslow’un editörlüğünde *New Knowledge in Human Values* (İnsan Değerleri Konusundaki Yeni Bilgiler) adlı bir antoloji yayımlanmıştı. Bu antolojiden, özellikle de içinde yer alan kendi makalesinden memnun kalmıştı. Düşünsel açıdan felsefenin, özellikle de varoluşçuluğun çekimine kapılmıştı ve okuma konusundaki tercihleri de deneysel psikolojiden toplumsal düşüncenin “daha yumuşak” alanlarına kaymaya başlamıştı. İzni sırasında okuyup da düşünmeye zorlayan kitaplar olarak nitelendirdiği eserler arasında soykırım sırasında hayatta

kalmayı başarmış Viktor Frankl'ın yazdığı *From Death Camp to Existentialism* [Ölüm Kampından Varoluşçuluğa] (daha sonra *Man's Search for Meaning* [İnsanın Anlam Arayışı] adıyla yayımlandı), Erich Fromm'un yazdığı *The Sane Society* (Sağlıklı Toplum) ile psikolog Rollo May, felsefeci Jean-Paul Sartre ve Alfred North Whitehead ile diğerlerinin yazıları vardı. Maslow, okuyucudan fazla şey beklemeyen bir şeyler okumak istediği zamanlarda da cesur kurguları ve ütöpik konularından ötürü bilim-kurgu kitapları okumayı da seviyordu.

Maslow, hâlâ Marksist düşünceye bağlı olan Fromm, Herbert Marcuse ve diğerlerinin benimsedikleri geleneksel solcu yaklaşıma olan inancını yitirmişti. Çalışanların yaratıcı olmalarını sağlamak ya da onları mutlu etmek için şirket yöneticilerinin gösterdikleri çabaların çalışanlar üzerindeki güçlerini sürdürmek için zekice kotarılmış bir düzenden başka bir şey olmadığına ilişkin endişelerini temelsiz bulmasa da aşırı temkinli olduğu gerekçeyle reddediyordu. İnancına göre, Amerika'daki işyerlerinde en sonunda gerçek değişiklikler meydana geliyordu ve bu girişimleri suçlamak yerine onları övmek ve desteklemek gerekiyordu.

Maslow günlük defterine düştüğü bir notta, Fromm'un *Sağlıklı Toplum* adlı eserini okuduktan sonra şu yorumda bulunmuştu: "Bu eski sosyalistler her şeyi abartıyor. Onlara göre sanayi, yapısını tümünden değiştirmiş olmasına karşın hâlâ eskisi kadar rezil bir şey." Ama iyi niyetli iş önderleri, hükümet yetkilileri ve eğitimciler çok karmaşık bir yapıya sahip olan toplumumuzdaki yaratıcılıkla kendini tamamlamayı daha iyi şekilde nasıl artırabilirdi? Gözlemlerine göre "Şayet Değerler Enstitümüz hayata geçirilecek olursa, üstünde çalışmamız gereken temel sorunlar şunlar olacaktır: Gerçek bireye kendisini geliştirmesinde yardımcı olacak ne gibi ekonomik yapılara, toplumsal kuramlara, politikalara ve eğitimlere ihtiyaç duyulacaktır?"

Maslow 1959 ilkbaharında hâlâ Değerler Enstitüsü'ne işlerlik kazandırmaya çalışıyordu. Brandeis başkanı Sachar'a birkaç ay önce İnsan Değerleri Araştırma Enstitüsü'ne ilişkin ayrıntılı bir öneride bulunmuştu. Bu enstitünün görevi değerler, ahlaka ve etiğe ilişkin eğitim, yayın, danışmanlık ve özellikle de araştırma faaliyetleri yürütmek olacaktı. Etkinlik alanına dinsel

araştırmalar da girecekti. Öngörölen idari yapıyı da tanımlamış, hatta çekirdek öğretim üyesi kadrosunun maaşlarını bile belirlemişti. Ama Maslow beklediği yanıtı bir türlü alamıyordu. Robert Hartman'dan 9 Mart tarihli destekleyici bir mektup almıştı; Hartman ona AT&T, General Electric, IBM, General Foods ve Nationwide Insurance'dan oluşan beş ana şirketin projeyi mali açıdan desteklemeye hazır olduklarını da bildirmişti. Hartman'ın belirttiğine göre, değerler alanında yetkin bilim insanı sıkıntısı çekildiği için gelecek yıllarda da sadece tek bir Değerler Enstitüsü kurulabilecekti.

Maslow bu haberin verdiği şevkle Sachar'a bir mektup daha yazmış ve *İnsan Değerleri Konusunda Yeni Bilgiler*'in bir nüshasını da iliştirmişti. 25 Mart tarihli cevabında Sachar yine kesin bir yanıt vermemişti. "Önerilen enstitü hakkında tartışmak için dönüşünüzü bekleyelim. Gırtlalığımıza kadar mali sıkıntılara batmış durumdayız ve böylesine eziyetli bir ortamda, çok değerli olabilecek bir projenin hakkını veremekten korkuyorum."

Hartman, General Electric'in New York City bölgesinde bulunan Yönetim ve Araştırma Enstitüsü'yle görüştükten sonra 13 Nisan tarihinde heyecan dolu bir şekilde Maslow'a mektup yazmıştı. Hartman'ın söylediğine göre günler önce Sachar'la görüşmüş ve toplantıları harika geçmişti. Sachar onu "uzun süredir görmediği bir dostunu görmüş gibi" karşılamakla kalmamış, Brandeis kampüsünde kurulacak Bir Değerler Enstitüsü planına büyük ilgi göstermişti. Maslow'un ayrıntılı önerisini okumuştu ve projeye bütün desteğini vermeye hazırdı. "Siz döner dönmez... Sachar sizden yeni Enstitüye ilgi gösteren ve burada çalışmak isteyecek kişilerden oluşan yaklaşık on kişilik bir konferans düzenlemenizi isteyecek" diye yazmıştı Hartman.

Hartman, bir anda oluşan bu şansa zor inanır biçimde, "Bana ne olduğunu gerçekten hiç anlamıyorum; bütün bunların şu anda ne anlama geldiğini de anlamış değilim ... Söylediklerinde samimi olduğuna inanıyorum ama bütün bunların nasıl olup da bu kadar ani şekilde geliştiğini gerçekten anlayamıyorum... Bütün her şeye sanki olağan bir durummuş ve sanki Brandeis'in yapması gereken şeylerden biriymiş gibi yaklaştı."

Hem Sachar'ın heyecanlı tavrına hem de Brandeis'in belirsiz mali durumuna daha fazla aşına olmasına karşın bu haberi alınca Maslow'un da ümidi artmıştı. Değerlerin incelenmesi toplum bilimcilerden ve felsefecilerden oluşan küçük bir grupla sınırlı olmaktan çıkıyor, geniş çapta ilgi çekmeye başlıyordu. Özellikle aktif bir araştırma programı uygulanması durumunda Değerler Enstitüsü'nün gerçekleştirebileceği pek çok şey vardı ve Maslow, iki buçuk yıldan fazla süren planlamalarının sonunda hayallerinin yakında gerçekleşeceğini ümit ediyordu.

Gerekli kaynak yaratılamadığı için Değerler Enstitüsü hiçbir zaman hayata geçirilemeyecekti. Maslow'un durumu üzüntüyle karşılaşmasına karşın, Sachar daha acil olan ihtiyaçlar karşısında bu önerinin aciliyetinden kısa süre içinde vazgeçecekti. Brandeis açılalı ancak on yıl olmuştu ve Sachar projeyi daha rahat olabilecekleri günlere dek ertelemek zorunda kalmıştı. Bütün bu işleri başlatan kişi olan Sorokin, boşa çıkan çabalarla ilgili olarak şüursel ve acı dolu bir ironiyle şöyle diyecekti: "Dünya çapında egemen olan kanlı savaş hali ve insanlar arasındaki çekişmeler, bireysel ve kabilesel egoizmle birleşince, bencillikten uzak ve yaratıcı bir sevgi bahçesinin oluşturulabilmesine hiç de uygun olmayan bir havanın oluşmasına neden olmuştur."

Sachar'ın Değerler Enstitüsü için destek sağlayacağına yönelik ümitlerini hâlâ koruyan Maslow 20 Haziran'daki hafta sonu Santa Barbara'ya (California) gitmişti. Güney California Grup Terapisi Derneği tarafından Disiplinler Arası Değerler Konferansı'nın ana konuşmacısı olarak davet edilmişti. Gösterişli bir sunum hazırlamamasına karşın güçlü ve yürekten gelen bir konuşma yapmıştı. Hem halk hem de profesyonel gruplar karşısında yapılan bu serbest ve neredeyse yüreklendirici olan hitabet tarzı ileriki yıllarda onun ayırt edici bir özelliği haline gelecekti.

Önlerinde yatan görevin büyüklüğü karşısındaki bilgisizlik ve alçak gönüllülük duygularını dile getirmişti. *İnsan Değerleri Konusunda Yeni Bilgiler* kitabındaki yazısından bölümler okumuş, insanlığın geleneksel değer sistemleri hızla çöktüğü için kritik bir dönemden geçildiğine ilişkin inancını açıklamıştı. "Dünyadaki değerleri aramaktan, dinsel, siyasal ve ekonomik sistemlerden, bütün bunlardan vazgeçip kendimize döndüğümüz tarihsel

bir dönemin ortasındayız. Bu kimlik arayışı... daha önceleri Doğuda bile gerçekleşemeyen bir şeydir. Bunu en verimli şekilde organize etmek için psikolojinin bunun bilincine varması gerekmektedir.”

İnsani değerleri araştırırken felsefi bataklığa düşmekten kaçınmanın önemi hakkında konuşmuştu. İnsanların yapması gereken şeylerin neler olduğuna karar vermeye çalışmaktansa psikolojik açıdan en sağlıklı olan insanları bulmamız ve sonra da ne tür değerlerle yaşadıklarını ampirik olarak anlamamız gerekiyordu. Maslow’un açıklamasına göre böyle davranılması halinde kendisiyle aynı yolu takip eden pratisyenler günün birinde, tıpkı doktorların sigara içmenin kalbe iyi gelmediğini emin bir şekilde dile getirmeleri gibi, önyargı ya da kronik kinizm gibi belirli değerlerin bizim için duygusal açıdan kötü olduğunu kesin bir şekilde söyleyebilecekti.

Maslow sözlerini bitirirken, Californialı meslektaşlarına iki etkileyici özdeyişten söz etmişti: Birincisi, “din ve bilim arasında çelişki yoktur ama sadece aptal bilim ve aptal din arasında çelişki vardır” şeklindeydi. İkinci olarak da Freud’u, psikoterapi ve değerler bağlamında “bir baba olarak değil de bir arkadaş olarak” görmelerini salık vermişti.

Maslow’un Meksika tatili 20 Ağustos tarihinde sona ermişti. Bertha’yla birlikte ülkeyi bir baştan bir başa kat edecekleri keyifli bir yolculuğa başlamışlardı; bu Bertha’ya göre, kocasının kitaba ya da yazıya gömülmeden aralıksız olarak gerçekleştirebildiği ender şeylerden biriydi. Ama Maslow, araba kullanırken bile ceplerindeki kartlara notlar alma alışkanlığı olan birisiydi. Gerektiğinde, yitirmek istemediği yeni bir içgörüsünü kaydetmek amacıyla arabasını yolun kenarına çekerti; bu Bertha’nın uzun zaman önce kabul etmeyi öğrendiği antika davranışlarından biriydi.

Boston’a dönüş yolunda, Maslow’un konuşma yapacağı Louisville, Kentucky’de kısa bir mola vermişlerdi. Sonra da Amerika Psikoloji Derneği’nin yıllık kongresi için birkaç gün geçirecekleri Cincinnati’ye doğru yola koyulmuşlardı. Maslow, kendisinin de düzenlenmesine yardımcı olduğu Varoluşçu Psikoloji Sempozyumuna katılacak beş psikologdan birisiydi. Diğer konuşma-

cılar arasında, hepsi de birbirlerini çok iyi tanıyan Gordon Allport, Rollo May ve Carl Rogers vardı. Kendilerini bir bakıma, bu disiplini insancılaştıracak öncü kolunun elemanları olarak görüyorlardı. İlginç ve düşünsel açıdan önemli bir buluşmaydı. Bu sempozyumdan, pek çok psikologu ve sıradan okuru varoluşçu düşünceyle ilk kez tanıştıracak olan ve editörlüğünü Rollo May'in yaptığı *Existential Psychology* (Varoluşçu Felsefe) adlı bir antoloji çıkacaktı.

Maslow kendisine tam da uyan şekilde davranmış ve varoluşçuluk hakkındaki sempozyum konuşmasını karmaşık ya da aşırı detaya kaçan bir yaklaşımla değil de direkt ve sıradan bir şekilde yapmıştı. Kışkırtıcı bir konu başlığı seçmişti: “Varoluşçu Psikoloji: İçinde Bizim İçin Neler Gizliyor?” Buradaki “Biz”, tabiatıyla, Maslow'un felsefi söyleme (açıkça düşmanlık beslemeseler bile) her zaman kayıtsız kalan psikolog arkadaşlarını kapsıyordu. Wisconsin'de öğrenci olduğu günlerden beri ana akım Amerikan psikolojisinde bu bağlamda çok az şey değişmişti.

Maslow bu nedenle, Avrupa varoluşçuluğunun mümkün olan ölçüde pragmatik bir görünümünü sergilemişti. Sanki onların, amacı konusundaki kuşkularını ortadan kaldırmak istercesine, varoluşçu olmadığını ve de hareketin ateşli bir savunucusu olmadığını daha konuşmasının başlangıcında ilan edivermişti. Varoluşçuluğu kendi açısından değil de psikolojiyle olan ilişkileri açısından incelemişti. Şimdi de Avrupa varoluşçuluğunun psikologlara söyleyecek pek çok şeyi olduğunu duyurmak istiyordu. Maslow, eski akıl hocalarıyla meslektaşlarını, öz kimlik ve gelişmeye yönelik olarak bu harekette oynadıkları giderek artan rollerinden ötürü özellikle övüyordu: Sempozyuma katılan Allport, May ve Rogers ile Erik Erikson, Erich Fromm, Kurt Goldstein, Karen Horney, Jungcular, Gestalt terapistleri ve bazı belirli yeni Freudcular gibi birleşik gruplar bunların arasındaydı.

Maslow, varoluşçuluk ve psikolojiye ilişkin bir dizi kısa ama belirgin beyanda da bulunmuştu. Avrupalıların insanın varoluşunun en önemli öğeleri olarak çekilen azap ve çaresizliği görmelerini kabul etmemekle birlikte, varoluşçuluğun yaşamın ciddi ya da trajik boyutlarını önemsemesinin ve bireyi tekil kılan şeylere önem vermesinin ise altını çizmişti. Varoluşçular bu bağlamda,

mevcut psikolojinin zenginleştirilmesine yardımcı olmakla kalmayıp, “tam anlamıyla evrimleşmiş ve özgünleşmiş olan insanı ve böylesi bir insan olmaya ilişkin yolları konu edinen... bir diğer psikoloji *dalının* oluşturulmasına yönelik ilave bir itkiyi” Freudcularla davranışçıların yaptıklarından çok daha fazla biçimde sağlayabilirdi. Bunun adını henüz koymamış olmasına rağmen, filizlenen bu yeni dal bir ya da iki yıl içinde, türetilmesine yardımcı olduğu bir terim olan *hümanistik psikoloji* olarak tanınmaya başlayacaktı.

Belirttiğine göre, okuduğu bütün varoluşçu eserler içinde Maslow’u en fazla etkileyen şey “gelecek zaman” nosyonu olmuştı. Her birimiz varoluşumuzun özünde varlığımızın, gizil potansiyelimizin özünü taşıyorduk. “İnsanın geleceğinin kendi içinde gizli olduğu, o anda dinamik olarak faaliyette bulunduğu kavramını merkezi olarak bünyesinde barındırmayan hiçbir psikoloji kuramı hiçbir zaman tam olamayacaktır.”

Maslow, Meksika’da geçirdiği on dört huzurlu aydan sonra artık işe dönmeye hazırdı. Yeni bir on yılın eşiğine gelindiği günlerde Birleşik Devletlerin verimli düşünsel topraklarında kendisine özgü bazı tohumları filizlendirmesinin zamanı gelmişti.

Aydınlanmış Yöneticiler, Mistikler ve Girişimciler

Gizemli olan, akıl almaz olan şeylere yönelik duygularımızı yitirecek olursak, bizlerde hayranlık uyandıran, tevazu göstermemizi sağlayan, hayretten donup kalmamızı gerektiren duygularımızı yitirecek olursak, bahtımızın açık olacağına ilişkin duygularımızı yitirecek olursak, çok gerçek ve temelde yatan bir insani kapasiteyi de yitirmiş ve bu nedenle daha da ufalıp kalmış oluruz.

İnsanın saygınlığının daha sağlıklı şekilde artmasını, en bütünsel ve en üst seviyesine çıkmasını hangi tür çalışma koşulları, hangi çalışma biçimleri, hangi yönetim tarzları ve hangi tür ödüllendirme ya da ücretlendirme şekilleri sağlayabilir? Kendini gerçekleştirme güdüsü ve en yüce değerlere olan sevgi de dâhil olmak üzere daha yüksek insan ihtiyaçları olduğu gerçeği kabul edilecek olursa, yetersiz bir insan motivasyonu kuramına dayanan klasik ekonomi kuramı devrimci biçimde değiştirilebilecektir.

—ABRAHAM MASLOW

MASLOW, UZUN SÜREN İZNİNDEN Brandeis'e döndükten sonra, eskiden beri zihninde canlandırdığı çağdaş bilimin hümanist bir bakış açısıyla baştan aşağı eleştirilmesini içeren ana projesine artık odaklanabiliirdi. On beş yıldan uzun bir süredir bu konuya

eğilmişti ve yeni kazandığı enerjisiyle, bilimin değerlerden bağımsız olan ideolojisine ve insan deneyiminin en anlamlı özelliklerini değersizleştiren istatistiki değerlere verdiği öneme saldırmanın zamanı gelmiş gibi gözüküyordu. Özellikle de kendi ilgi alanı olan psikolojide, deneyselcilerin amaçtan daha fazla yönteme sarılmalarını, insanlığın giderek artan sıkıntılarıyla hiçbir ilgisi olmayan ümitsiz çırpınışlar olarak görüyordu. İstatistiki değerlere gösterilen bu büyük ilgiye ilginç bir özdeyişle yanıt vermişti: “İşe yaramayan şeyin iyi yapılması gerekmez.”

Ancak Maslow kendisini bir anda idari ve öğretim görevlerinin içinde bulmuştu. Psikoloji departmanı başkanı olarak sorumluluk duygusuyla pek çok görev üstlenmiş ama bu tür şeyler, yazma işini yapmasına engel olduğu için zoruna gitmeye başlamıştı. “Artık, büyük bir işe soyunduğum bu günlerde” diye yazmıştı günlük defterine “okuma, arkadaşlar, öğrenciler, meslektaşlar gibi ilgilendiğim pek çok şeyden vazgeçmenin gerekli olduğunu görüyorum. Gücümü, zaten yetersiz olan enerjimi, sınırlı olan zamanımı dağıtamam.”

Maslow, geçirdiği birkaç ay içinde yeni projeler konusunda çok az ilerlediği için çok rahatsız olmuştu. Bilimi eleştirebilecek enerjiyi bulmakta güçlük çekiyordu ve 1960 yazında bu projeyi geçici olarak rafa kaldırmaya karar vermişti. Doruk deneyimler üzerindeki çalışmalarının yarattığı ilgiye karşın önerdiği makaleler antolojisini yayımlatmayı bir türlü kabul ettiremiyordu. Editörler kendisine hep şu nazik reddetme notunu iletliyordu: Yazılarınız, ciddi anlamda yeniden yazılmadan tutarlı bir kitap oluşturamayacak kadar dağınık yapıdadır. Maslow editörlerin haklı olduğunu farkındaydı; makalelerin çoğu, özenle oluşturulmuş kuramsal ya da ampirik katkı yaratmaktan çok konuşma şeklindeydi. Ama profesyonel anlamdaki toplantılar için kısa konuşmalar hazırlamak da vaktinin çoğunu alıyordu. Oldukça büyük mali desteğe ihtiyaç duyan üniversite çağında iki kızı olduğu için yaptığı konuşmalar ona ciddi anlamda ekstra gelir sağlıyordu.

Bu tür aydınlatıcı olaylardan biri, New York City’de yapılan ve katılımcıları psikiyatrist Viktor Frankl ve psikoterapist Rollo May’den oluşan varoluşçu bir toplantıda gerçekleşmişti. İkisi de Maslow’a çalışmaları hakkında yararlı önerilerde bulunmuştu.

Frankl'ın, kendimizi boşlukta gerçekleştiremediğimiz, her zaman çevremizdeki insanlar ve olaylarla birlikte gerçekleştirebildiğimiz şeklindeki yorumunu özellikle yararlı bulmuştu. Maslow kendini gerçekleştirmenin sadece içten gelen bir arzudan kaynaklanmadığını, dıştaki günlük dünyadan gelen bir hizmete “çağrı”yı da içerdiğini kabul etmişti.

Bu arada, doruk deneyimlerin yapısından ötürü Maslow araştırmalarının çoğunu bu konuya ayırmak zorunda kalıyordu. Öğrencilerden yaşamlarındaki doruk anlarına ilişkin ilave bilgiler toplarken bu ender görülen aşkınlık öykülerinin gerçekleştirilmemiş potansiyellerimizin çözümüne yönelik birer anahtar oluşturdıklarına giderek daha çok ikna oluyordu. Kısmen bu tür raporlara dayanarak “İnsan Bilişinin Bazı Tehlikeleri” adlı bir makale yayımlamıştı. Bu makaleyi kendisine ait olan ve pek çok hümanist tarafından hiç eleştirilmeksizin bilimsel gerçek olarak kabul edildiğini düşündüğü kendini gerçekleştirme kuramının daha geniş çaplı kişisel bir eleştirisini amaçlayan tek bir yazı olarak kaleme almıştı.

İlk olarak “kendini gerçekleştirmeyi, giderek artan ölçüde insani olan bütün sorunlardan arındığı ve insanların üstün insanlara özgü bir huzur ya da esriklik içinde ‘sonsuza dek mutlu yaşadılar’ yaşamı sürdürdüğü durağan ve ‘mükemmel’ bir durum olarak yanlış algılanmasını” düzeltmeye çalışmıştı. “Bu ampirik olarak doğru değil”di. Kendini gerçekleştirmenin, tam tersine, “insanı, büyümenin getirdiği eksiklik sorunlarından ve nevroitik... yaşam problemlerinden arındırıp insan olmanın getirdiği ‘reel’, Var-Oluşsal sorunlarla yüzleşmesini, bu sorunlara katlanmasını ve onlarla boğuşabilmesini sağlayan bir kişilik gelişmesi” olduğunu ısrarla belirtiyordu.

Maslow *Var-Oluş bilişselliği* olarak adlandırdığı ve doruk deneyimlerin getirdiği şiirselliğe, esriklik getiren bilgiye atıfta bulunuyor ve bunların, edilgen olmayı doğuran içsel bir tehlike taşıdıklarını da vurguluyordu. Gizemcinin *kozmik birlik* duygusuna erişmek insanı olağanüstü derecede canlandırabilirdi ama böylesi bir durum her zaman günlük dünyadaki aksiyonlarla dengelenmeliydi. Bu nedenle de, çevremizdeki kusurları ve uyumsuzlukları görebilmek anlamına gelen *Eksiklik bilişselliğinin* bu dengeyi sağlamakta önemli bir rolü vardı.

Maslow dünyadaki büyük dinlerin, eyleme geçmektense içsel tefekküre aşırı ölçüde güvenmeye hep karşı durduklarını, örneğin Budizm'in, iki mistik durum arasında "sadece kendisi için aydınlanma yaşayan" anlamına gelen daha düşük ve daha özselci olan *Pratyeka Buddha* ile kendisi aydınlanma yaşadktan sonra başkaları kargaşa ve cehalet içinde yitip gittiği sürece kendi kurtuluşunu hatalı olarak gören daha asil *Bodhisattva* şeklinde ayırım yaptığını ileri sürmüştü. Maslow, Doğu mistisizmi ve meditasyona olan ilginin önümüzdeki yıllarda giderek artacağını ve buna bağlı olarak gelişecek olan aşırı içe dönüklüğün ise psikolojik olarak sağlıklı ya da toplumsal açıdan arzu edilir bir durum olmadığını özellikle belirtmişti.

Eylemci olan mistiklerin safında yer aldığı açıktı. Huzurdan uzak olan mizacından ötürü, kişisel olarak hiçbir zaman münzevi derin düşüncelere ya da yoga gibi ezoterik vücut uygulamalarına rağbet etmemişti. Ya da merak duygularını tatmin etmek amacıyla egzotik seyahatlere çıkmamıştı. Tam tersine, en büyük huzur ve coşkuya klasik müzik dinlerken, özellikle de Romantik bestecilerin eserlerini dinlerken ya da Audubon Society'nin pastoral New England'da gerçekleştirdiği doğa yürüyüşlerinde kuş izlerken erişmişti. Geceleri bazen, arzu ettiği bir içsel duruma ulaşabilmek amacıyla kuş sesleri kayıtları dinlerdi. Bertha'ya söylediğine göre bazen onunla sevişmek de kendisi için ayrı bir aydınlanmacı keyif kaynağı oluyordu. Ama kendi doruk deneyimlerini başkalarıyla nadiren paylaşıyordu.

Berkeley'deki Pacifica Foundation için 1960 Ağustosunda verdiği bir radyo röportajında Maslow *eupsychia* ya da "gerçekçi" ütopya şeklinde tanımladığı yenilikçi bir nosyon geliştirmişti. Yirmi yıldan uzun süre önce Blackfoot Kızılderilileri arasında yaşadıklarından bu yana kendisini sürekli olarak meşgul etmiş olan şey, insan doğası ne kadar ideal bir kültüre imkân tanır, sorusuydu. Melek olmadığımız açıktı ama kendini gerçekleştirenler üzerinde yapılan araştırmalara göre bazı insanlar, insanın en yüksek özgecilik, yaratıcılık ve amaç idealleriyle birlikte yaşıyordu. Yazılmış pek çok bilim kurgu kitabı da bu alanda başka düşüncülere yol açmıştı. Frank Manuel'le yaptığı canlı tartışmalardan sonra Maslow kendi ütopyasının ya da *eupsychia*'sının tanımına

ulaşmıştı: “kendini gerçekleştirmiş bin insanın ve bunların ailelerinin” ıssız bir adada oluşturduğu topluluk.

Hayal ettiği böylesi bir yer sadece hırsızlık, sahtekârlık ya da başkasının canına kastetme gibi toplumsal olumsuzluklardan uzak olmasıyla değil, özellikle getireceği olumlu özellikleriyle de ilgisini çekiyordu. Bu topluluğun sanatı, bilimi, ulvi amaçları ne gibi şeyler olacaktı? Cinsel yaklaşımları kendi kültürümüze göre ne gibi farklılıklar gösterecekti? Yapısal bir din yaratabilecek miydi? Eğer yaratabilirse, bu din ne gibi öğretilere ve uygulamalara sahip olacaktı? Karar alma mekanizması nasıl işleyecekti? Toplumun bu tür soruları düşünmeye başlamasının çok önemli olduğuna inanıyordu; ama bu tür dünyasal cennet vizyonlarının, bir bakıma karşılanmamış ihtiyaçlarımızın ve beklentilerimizin yansımaları olduğunu da gözlemlemişti.

Örneğin, hem kendisinin hem de Manuel’in belirttiği gibi, çağlar boyunca ütöpik kitapların çoğu erkekler tarafından yazılmıştı. Ütopyanın, içinde sınırsız sayıda güzel ve istekli partnerlerin olduğu bir cinsel cennet olarak canlı biçimde tasvir edilmesi, dişilere özgü değil de özellikle erkeklere özgü bir fantezi olduğunu gösteriyordu. Durum böyle ise, eğer kendilerine olanak sağlansaydı kadınlar yüzyıllar boyunca ne gibi ütopya portreleri çizerlerdi?

Maslow, radyo röportajında kendisine özgü biyolojik insan doğası görüşünü dile getirmişti. “Kültürel göreliliğin tam tersine, kültürler arasında kültürleri aşan ve geniş anlamda insani olan temel ve belirleyici standartlar olduğunu ima ediyorum. Bu tür standartlar olmasa, örneğin Nazi Almanya’sındaki çok iyi yapılanmış olan Nazileri eleştirecek ölçütlere sahip olamazdık.”

Ütopyaya odaklanan görüşünü klasik filozof ve tanrıbilimcilerin görüşleriyle de karşılaştırmıştı. “İnsanlık tarih boyunca kendisine yol gösterici olan değerleri, kendisinin dışında var olan ve bir Tanrıya, belki de bir tür kutsal kitaba ya da yönetici sınıfına ait doğru ve yanlış ilkeleri arayıp durmuştur. Benim yaptığım şey, insanın yaşamak zorunda olduğu değerleri insanlığın en iyilerini gözlemleyerek bulabileceğimize ilişkin kuramı araştırmaktır.” Kendi yaklaşımının pragmatik yapısını da ortaya koymuş ve “Görevimiz, doğuştan gelen bu sezgilerin kendilerini giderek

artan ölçüde ifade edebileceği bir ortam yaratmaktır. Eupsychia olarak karakterize ettiğim şey budur” demişti.

La Jolla, California’da yeni kurulmuş olan Batı Davranış Bilimleri Enstitüsü (WBSI) eş direktörü Richard Farson aynı ay içinde kendisine, 1961 Ocak ayında başlayacak ve geniş mali olanaklar sağlayacak sekiz aylık bir burs önerisinde bulunduğunda Maslow neredeyse kendi ütopyasına kavuşmuş gibi olmuştu. WBSI insan ilişkilerine yönelik yaratıcı araştırmaları destekleyen ve kâr gözetmeyen bir kuruluştur. Söz konusu olan burs, uygun ortamda ve bürokratik engellerden uzak olan tam bir bilimsel özgürlük sağlayacaktı. Maslow’un notlardan, sınavlardan, ders kredilerinden ve derece ihtiyacından uzak yaşamayı öğrenmesi gerekecekti.

Farson’un önerisi Meksika’da keyfine vardığı sessiz özgürlüğü özlemeye başlamış olan Maslow’u sevindirmişti. Yılsonunda Bertha ile birlikte Japonya’ya yapmayı düşündükleri geziyi ertelemiş ve Brandeis Başkanı Sachar’ın kendisine ikinci bir ücretsiz izin vereceğini umarak öneriyi kabul etmişti.

Maslow davet aldıktan birkaç gün sonra Amerikan Psikoloji Derneği’nin Chicago’daki yıllık kongresine katılmıştı. Ülkedeki en yaratıcı yirmi psikologdan biri olarak seçilmiş ve pek çok cazip iş teklifi almıştı. Massachusetts Psikoloji Derneği başkanlığını zaten yürütüyordu; şimdiyse Amerikan Psikoloji Derneği ulusal kurul üyeliği ve Toplumsal Konular Psikolojik Araştırma Topluluğu (SPSSI) başkanlığı için aday gösterilmişti. Ama çok fazla idari görev getireceği gerekçesiyle bu görevleri kabul etmemişti. Yine de meslektaşlarının gösterdiği saygıdan gurur duymuştu. Amerikan psikolojisini dönüştürmek için yirmi beş yıldır gösterdiği çabalar sonunda meyvesini verecek gibi gözüküyordu.

Kongreden döndükten sonra Sachar’ın ücretsiz izin talebini kabul etmediğini, iki yerine sadece tek dönemlik ücretsiz izne ayrılması ve izne çıkmadan önce de 1961 Haziranına dek yaklaşık bir yıl beklemesi “önerisinde bulunduğunu” öğrenince serseme dönmüştü. Maslow öfkelenmiş ve istifa edip bağışlar, burslar ve konuk öğretim üyeliğiyle yaşamını sürdüren bağımsız bir bilim insanı olarak yoluna devam etmeyi düşünmeye başlamıştı. Ama Büyük Buhran sırasında ailesiyle çok sıkıntı çektiği için, kişisel

gururu uğruna maaşından ve tam günlük profesörlük görevinden vazgeçecek biri değildi. Ayrılma dürtüsünü bastırmayı bilmişti.

Maslow sonbahar başlangıcında, Karen Horney'i anmak amacıyla 20 Ekimde New York City'de düzenlenecek olan toplantıda yapması planlanan konuşma için yoğun bir vicdan muhasebesi yapmıştı. Horney 1930 ve 1940'larda kendisinin en önemli akıl hocalarından birisiydi. Mesleki yaşamını çok fazla etkilediği için, yapacağı konuşma hiç de sıradan bir konuşma olmayacaktı. Ölümü üzerinden sekiz yıl geçmesine karşın onun psikanalitik yeniliklerine olan hayranlığı hiç eksilmemişti. Konuşması "Akut Kişilik Deneyimleri Olarak Doruk Deneyimler" başlığını taşıyordu ve yılların getirdiği önemli araştırmaları özetlemek için Eylül ve Ekim aylarında çok çalışmıştı.

Yapacağı konuşmadan yaklaşık üç gece önce Maslow'un kendisi de bir doruk deneyim yaşamıştı. Gecenin ortasında esinlenmenin getirdiği bir coşkuyla uyanmıştı. Pijamalarıyla aşağıya inmiş ve günlük defterine yazmaya koyulmuştu. Saatlerce yazmayı sürdürmüş, zamandan bağımsız bir yaratıcı coşkunluk içerisinde yitip gitmişti. Bu duygu sonunda geçip gitmiş ve biraz da sersemlemiş bir halde, şafağın serinliği içinde dişlerinin birbirine vurduğunu ve kasıklarının da patlamak üzere olduğunu fark etmişti.

Bertha kalkınca, yaşadığı garip deneyimi ona da anlatmıştı. Bertha ona "Abe, neden yazdığın akademik yazıyı yırtıp atıp onlara bu yazdıklarını okumuyorsun? Gerçek olan şey bu yazdıklarının. Diğeriyse sadece doruklar hakkında konuşmaktan ibaret" şeklinde bir öneride bulunmuştu.

Bertha'nın yaklaşımı ilginç gelmişti çünkü deneysel raporların psikolojik araştırmalarda geçerli olduğunu uzun zaman önce kendisi de savunuyordu. Kendi yaşadığı bir doruk deneyimi tam anlamıyla anlatmasının çok öğretici olacağı kuşkusuzdu. Ama ruhunu bu şekilde, özellikle de görelilik olarak yabancı olan kişilere açabilecek miydi? Sonraki günlerde sürekli olarak bunu düşünmüştü. Konuşma yapacağı günün sabahı hâlâ karar verememişti. Kürsüye her iki yazıyla birlikte, kararsız bir şekilde çıkacaktı.

Dinleyicilere göz atınca kendi doruk deneyimini onlarla paylaşmamaya karar vermişti. Kendisini onların çoğuna yakın hissetmiyordu ve bu denli kişisel davranmak (kendi sözcükleriyle) “herkesin ortasında banyo yapmak” gibi uygun olmayan bir davranışmış gibi gelmişti. Yine de içine düştüğü bu ikircikli durumu sunumunun açılış sözcükleri içine yerleştirecek, bunlar da daha sonra yayımlanacaktı. Belirttiğine göre öznel deneyimlerimiz çağdaş bilimde genellikle hafife alınıyor ya da kulak arkası ediliyordu. İstatistikler ya da ölçülebilir yöntemler insan aklının anlaşılmasına yönelik tek yol değildi. “Kişisel ve deneysel psikolojinin sorunlarını ve verilerini” kucaklayarak “bilimin yargılama kapsamını genişletmenin” zamanı gelmişti. Marion Milner’in *On Not Being Able to Paint*’ti (Resim Yapamamak Üzerine) gibi, kişinin içsel dünyasını dile getirdiği değerlendirmelerin bilimsel açıdan yararlı olduğunu savunmuştu.

Maslow bunları belirttikten sonra doruk deneyimler hakkındaki resmi sunuşuna geçmişti. Varlığımızın ve yaşamdaki amacımızın ne olduğunun farkına en yoğun şekilde böyle anlarda varıyorduk. Doruk anlarla herhangi bir doğaüstü ya da tanrısal bağın olabileceğini özenli bir şekilde reddetmiş ve bunların insan doğasının kendisinden doğal olarak kaynaklandıklarını ısrarlı şekilde belirtmişti. Bu tür deneyimleri yaşarken evrendeki değerli biricikliğimizin, güçlerimizin ve istidatlarımızın mümkün olan en geniş anlamıyla farkına varıp ne olduğumuzu kabul etmek durumunda kalıyorduk. Bu nedenle de, doruklardan hemen sonra kendiliğindenlik, neşe ve açıklık duyguları geliyordu ve bu doruklar, yaşama yönelik mutlak bakışımızı bile değiştirebiliyordu.

Yeni ufuklar açan bu sunumundan sonra aldığı övgülere karşın, Maslow kendi kişisel değerlendirmesini okumadığı için daha sonraki haftalarda büyük rahatsızlık duyacaktı. Bir aydan daha uzun bir süre sonra günlük defterine şunları yazacaktı: “Hiç hak etmeyenlere kendi içimi nasıl dökeceğim? Yoksa bu içini dökme işini çok mu kişiselleştiriyorum ya da olması gerektiğinden daha fazla mı büyütüyorum?” Bu konuyu psikanalisti Felix Deutsch’la da tartışmış ama bir sonuca varamamışlardı.

Maslow 1961 yılı Ocak ayı başlarında, Florida Üniversitesi’nde yapılan Kişilik Kuramı ve Danışmanlık Uygulamaları

Birinci Yıllık Konferansı'nda yapılan bir toplantıya katılmıştı. Katılımcılar arasında Carl Rogers, Sidney Jouard ve hümanist psikoloji olarak adlandırılan psikolojiye ilgi duyan başka insanlar da vardı. Başkanlığa seçilen John Kennedy'nin ülkeyi tekrar ayağa kaldırmaya söz vermiş olması herkese canlı bir iyimserlik getirmişti. Maslow ve arkadaşları kendilerini artık soyutlanmış olarak görmüyor, tam tersine, yeni bir hareketin ön saflarında yer aldıklarını hissediyorlardı.

“Ruh Sağlığında Yatan Bazı Sınır Problemler” adını taşıyan sunumu o güne dek yaptığı en kışkırtıcı ve en ilginç sunumlardan biriydi. Dinleyicilerin çoğu konuyla ilgili olduğu için biraz spekülatif davranmayı tercih etmişti. Ama ilk olarak uyarı niteliğinde bir yaklaşımda bulunup, gerçek içsel büyümenin yaşam boyunca devam eden bir süreç olduğunu hatırlatmıştı. Buruk bir şekilde gözlemlediğine göre, “Öğrencilerimden bazıları kendini gerçekleştirme üzerine bir iki yazı okuduktan sonra sanki bir anda bir dönüşüm deneyimi yaşıyorlar ve Perşembe saat ikide, *tam da o anda* kendilerini gerçekleştireceklerine karar veriyorlar. Ben de, hedefe çok hızlı biçimde atlayıveren insanların dünyasında yitip gidiveriyorum.”

Maslow yazısının çoğunu, mizahın duygusal sağlık üzerindeki önemine ayırmıştı. Kendisini gerçekleştiren insanların, oyunbaz yaratıcılıkları ve kendileriyle dalga geçme kapasiteleriyle örnek teşkil ettiklerini belirterek, mizahın bizleri yaşamın derinlerde yatan diyarlarından hatta cinsellikten yukarılara çıkarma gücünü genellikle göz ardı ettiğimizi gözlemlemişti:

“Eğer bir Marslı seks kitaplarını okuyacak olsaydı, bunun çok çirkin bir şey olduğunu düşünürdü. Seks yapmanın çok keyif verici bir şey olduğunu ilan etmek istiyorum. Ve kendini gerçekleştirenler arasında seksin aynı zamanda eğlenceli bir şey olarak yaşandığını anlamış durumdayım ... Epeyce küçük gizli şakalar yaptıklarını belirtiyorlar ... ve bu da duygusal bakımdan, tam işlevsel olmanın ... bir parçası.”

Din psikolojisine giderek artan ilgisini yansıtmış ve mizahın tanrıbilimle olan ilişkisine de değinmişti:

“Batılı tanrı kavramlarında onunla ilgili hiçbir mizaha yer verilmemiş olması ilginçtir. Bu konuyu biraz düşünün. Dindar insanın mizahtan yoksun olduğunu düşünme eğilimi gösteririz. Ama bazı mistikler mizahı, şaka yapmayı, eğlenmeyi ve gülmeyi dikkate alıyor ve dinin bir *parçası* olarak şaka yapıyorlar... Mizahın en uç değerlerden birisi olduğunu vurgulamam gerekiyor.”

Sonuç olarak da insan potansiyelinin engin ve bilinmeyen evrenini vurgulamıştı. Yoksulluk, savaşlar ve hastalıkların getirdiği baskılardan ötürü yüzyıllar boyunca daha düşük ölçekli duygusal ihtiyaçlarımızın egemenliği altında kalmıştık. Uygarlık artık bu gibi kuvvetlerin üstesinden gelmek amacıyla çabaladığı için, kısa süre sonra insanın gelişmesi için henüz öngörülmemiş bir olanak ortaya konulabilecekti.

“Ruhsal boyutumuz, karakterolojik boyutumuz... prensipte sınırsızdır... İnsanın ne ölçüde gelişme gösterebileceği hakkında hiçbir fikrim yok... Kendini gerçekleştirebilen bin adet insan ve aileleri gelecekte ne gibi bir kültür oluşturabilecektir?

“Şayet dünyadaki koşullar hepimizin ümit ettiği ölçüde iyileşme gösterecek olursa, bu konferansta sözünü ettiğimiz sağlık kavramlarının yirmi yıl içinde geçersiz kalması büyük bir olasılıktır. İnsanlar şu anda algıladığımızdan çok daha zeki, çok daha yaratıcı, çok daha harika insanlar haline gelebileceklerdir. Şimdilerde kendi kültürümüz içinde... gereksiz pek çok sorun yaratan saçma sapan bir dünya içinde sıkışmış durumdayız. Bu sorunların çözülmesi neyi halledecektir? Bizim nasıl bir gelişme göstereceğimizi ve torunlarımızın neye benzeyeceğini kim bilebilir ki?”

Brandeis'teki kış dönemi çabuk geçmişti ama Maslow idari ve öğretmenlik görevlerinin baskısını giderek artan biçimde hissediyordu. Öğrencilerin, çalışmalarına yönelik ilgisizliğinden şikâyet etmelerinin haklı olduğunu artık kabul etmeye başlamıştı. 22 Ocak tarihli günlük notunda şunları yazmıştı: “Sanırım her şeyi belirleyen en büyük etmenlerden biri, dünyaya verecek çok şeyim olduğunu -Büyük Mesaj verebileceğimi- hissetmem; önemli olan şey de işte bu. Bunu engelleyen ya da önünü kesen her şey ‘kötü.’ Ölmeden önce her şeyi söylemem gerekiyor.”

Van Nostrand Press bundan kısa süre sonra Var-Oluş psikolojisi hakkındaki makalelerini içeren kitabını yayımlamayı kabul etmişti ve kendisi de malzemeleri heyecanla derlemeye koyulmuştu. Kurucu editörlerinden olduğu *Journal of Humanistic Psychology* dergisinin sonunda yayımlanmış olmasından da memnun olmuş ve meslektaşı olan Anthony Sutich'in bu başarıya önderlik etmesinden de gurur duymuştu.

Maslow ve Bertha La Jolla'da bulunan WBSI'ye Mayıs ortalarında varmışlardı. Bu, Pleasanton ve Berkeley'den sonra Batı'da geçirecekleri ilk uzun dönemi oluşturacaktı. Maslow, Brandeis'ten ayrılmadan önce iki önemli karar almıştı: psikoloji departmanı başkanlığından istifa edip koltuğu arkadaşı olan Ricardo Morant'a devredecek ve sigara içmeyi bırakacaktı. Her iki karar da uzun zaman öncesinden alınmış olan kararlardı ve ikisi de kalıcı olacaktı.

Maslow WBSI'de bu denli bilimsel özgürlüğe kavuşmuş olmaktan dolayı çok büyük mutluluk duyuyordu. Bursuna mali kaynak sağlayan mühendis-girişimci Andy Kay dostça davranıyordu ama Maslow onun ne amaçla bu kadar eli açık davrandığı konusunda karmaşık duygular içindeydi. Maslow'un o yaz tanıştığı avangart yazılar yayımlayan bir dergi olan MANAS'ın hem editörlüğünü hem de yayımcılığını yapan Henry Geiger Maslow üzerinde önemli bir düşünsel etki yaratacak ve iyi bir arkadaş da olacaktı. MANAS Maslow'a esin kaynağı olmuştu. Kısa süre sonra dostları ve aynı görüşteki meslektaşlarına dergi aboneliği armağan etmeye başlayacaktı.

La Jolla'da geçirdiği yaz ve sonbahar boyunca Var-Oluş psikolojisi üzerindeki kitabını daha da renkli hale getirmeye çalışmıştı. Mircea Eliade'nin *The Sacred and the Profane* (Kutsal ve Dünyevi Olan) adlı kitabının yararlı bir çalışma olduğunu görmüş ama huşu, hayret ve esriklik gibi niteliklerden söz edebileceği bilimsel bir yöntem aramayı sürdürmüştü. Çocukluğunda din, batıl inançlar ve cezalandırma yöntemlerini benimsemiş olan anesinin yaklaşımının belleğinin derinlerinde yarattığı çağrışımlar tanrıbilimsel sözcükleri kullanmasını çok güçleştiriyordu.

Geçmişte yaşamış büyük mistiklerin ve bilgelerin anlattıkları şeyleri ve yaşadıkları doruk deneyimleri kapsamlı şekilde analiz

ederken belki de en önemli sezgilerine kavuşmuştu. Yaptığı bu tür değerlendirmelerden Var-Oluş değerleri (Being - values) olarak adlandırdığı ve hemen her yerde sürekli olarak yinelenen on yedi evrensel değer belirlemişti: hakikat, güzellik, adalet, iyilik, bütünlük, mükemmellik, özgünlük, sadelik, düzenlilik, canlılık, kendine yeterlilik, gereklilik, tamamlık, zenginlik, çabasızlık, oyunbazlık ve ya o- ya bu ayrımını aşmak (dichotomy- transcendence). Bu özelliklerin tümü mistiklerin anlatımlarına göre aynı öneme sahipti; biri diğerinden daha üstün tutulamazdı. Günlük defterine düştüğü 12 Ağustos tarihli bir notta şu görüşleri dile getirmişti:

“Var-Oluş değerleri diğer değer türlerine göre niçin daha doğrudur? ... ‘Onları seversin, bu yüzden de iyi olduklarını düşünürsün. İyi olduklarını nasıl kanıtlayabilirsin?’ şeklindeki bir suçlamayı nasıl yanıtlayabiliriz?

“Bunlarla ilgilenmemin ana nedeni doruk deneyimler üzerine yaptığım çalışmalardan kaynaklanıyor. Doruktayken, Var-Oluş bilişine varmış durumdayken dünya böyle görülüyor... Aynı zamanda Var-Oluş değerleri kendini gerçekleştiren insanların tanımlarıyla büyük ölçüde benzeşiyor.”

Maslow’un, dine uzun süredir mesafeli davranmasından ötürü doruk deneyimler ve Var-Oluş değerleri konusunda verdiği derslere akın akın gelen rahiplerden ve dindar insanlardan başlangıçta rahatsızlık duyması hiç de şaşırtıcı değildi. Kilisede konuşma yapmak alışık olduğu bir durum değildi ama -çoğunluğu Uniter-yenleri de içeren liberal Protestanlarla bazı ekümenik Katolikleri kapsayan- kilise dinleyicilerinden büyük keyif aldığı da bir gerçektir. Kendi başlarına hareket eden bazı hahamlar daha sonraları ona başvurmuşlardı; klasik Yahudi değerleriyle onun akla yönelik yaklaşımı arasındaki çakışan noktaları tartışmak istiyorlardı. Dinsel kurallara uyma konusundaki tanrıtanıma yaklaşımından bir gün olsa bile taviz vermemiş olmasına karşın bu tür konuşmalar, çocukluğunda Yahudilik konusunda yaşadığı tatsızlıkların hem Yahudilikte hem de dünyadaki diğer büyük dinlerde gizli olan bilgeliği, özellikle de insan doğası hakkındaki görüşlerini görememesine neden olduğu konusunda ikna etmişti kendisini.

Maslow La Jolla'dan ayrılmadan önce Andy Kay'den, gelecek yıl yaz aylarında şirketi Non-Linear Systems'daki yönetsel operasyonları gözlemlemesi için bir davet almıştı. Kay oldukça iyi bir ücret verileceğine söz vermiş ve Maslow'a bu ziyaretinin onun için çok aydınlatıcı olacağı konusunda güvence vermişti.

Maslow 1962 yılı Ocak ayında Brandeis'e dönmüştü. Tekrar öğretimle ilgilenmeye başlamış, yeni kitaplar okuma fırsatı bulmuş ve İngiliz yazar Margharita Laski'nin *Ecstasy* (Esriklik) adlı harika kitabıyla tanışma fırsatını yakalamıştı. İnsanların gündelik yaşamlarındaki -güz vakti ormanda yapılan bir yürüyüş, deniz kenarındaki büyüleyici bir günbatımı gibi- esriklik anları üzerine yaptığı ampirik çalışma, Maslow'un doruk deneyimler hakkındaki önceki çalışmalarını tek başına onaylıyordu. Laski'nin kitabından çok etkilenmiş ve bu kitap hakkında bir seminer düzenlemeyi kararlaştırmıştı. *The Outsider* (Yabancı) ve *The Stature of Man* (İnsanın İtibarı) adlı kitapların kendi kendini yetiştirmiş genç yazarı ve bir başka İngiliz düşünürü olan Colin Wilson'un yazılarını da ilginç bulmuştu. Wilson'un, insanlığın henüz fark edilmemiş olan büyüklüğüne ilişkin iyimser ve hatta neşeli görüşlerini ifade ettiği canlı felsefi yazıları Maslow için ilham kaynağı olmuş ve yazışmaya başlamışlardı.

Eve döndükten sonra, yerleşmiş geleneklere karşı çıkan bir başka iyimser olan Harvard psikologu Timothy Leary'nin çalışmaları ilgisini çekmişti. Leary, araştırma arkadaşları Richard Alpert ve Ralph Metzner'le birlikte, psilosibin gibi psikedelik uyuşturucuların akıl üzerindeki etkileri konusunda çığır açıcı çalışmalar yürütüyordu. 1960 yılında Harvard'a gelmesinden beri Leary ve Maslow iyi bir dostluk oluşturmuşlar ve yaratıcılık, üstün zihinsel faaliyetler ve doruk deneyimler konusundaki ortak ilgi alanları üzerinde tartışarak uzun saatler geçirmişlerdi. Babasının Leary'ye olan hayranlığını öğrendikten sonra Ellen Maslow da Leary'nin yanında araştırma asistanı olarak görev yapmaya başlamıştı.

Maslow Leary'yi birkaç kez davetli konuşmacı olarak Brandeis'in psikoloji toplantılarına getirmişti. Bunun sonucunda da Ricardo Morant ve Harry Rand, o dönemlerde saygın bir iş olan

ve çeşitli kurumlarca mali yönden desteklenen psikedelik araştırma yapma konusunda işbirliği yapıp yapamayacakları konusuna ilgi duymaya başlamışlardı. Maslow psilosibinle doruk deneyimleri tetikleyen bir öge olduğu için ilgilenirken, Morant onun algılama üzerindeki etkisine ve Rand da psikanalizde kullanılan tedavi edici özelliklerine ilgi gösteriyordu. Ama Maslow Leary'nin deneysel uyuşturucularını kullanmak istememişti. "Her şey çok kolay oluyor" demişti. "Doruk deneyim yaşamak için ter dökmek gerekir."

Birlikte sık sık yedikleri öğle yemekleri sırasında Leary arkadaşına biraz takılmayı seviyordu. "Peki Abe, terlemek mi istiyorsun? Harvard Square'den Brandeis'e yürüyerek mi gitmek istersin yoksa arabayla mı? Önümüzdeki ay California'ya gitmekten söz etmiştin. Oraya yürüyerek mi gitmek istersin yoksa uçakla mı? Terlemek istiyorsun, değil mi?"

Leary, psikedelik uyuşturucuların aklın keşfedilmesi konusunda yeni ve özel bir teknoloji sağladığına ve Maslow'un doruk deneyimler üzerinde yaptığı çalışmalar sırasında ilk kez incelediği bu bilinmeyen alan üzerine ışık tutabileceğine inanıyordu. Leary, yaptığı deneyleri "uygulamalı mistisizm" olarak adlandırıyordu. Akademik çevrenin geleneksel koridorlarından uzakta, öncü çalışmalar yapmanın getirdiği eziyetleri çektiğine dair söylediği sözlerden ötürü Maslow'a müteşekkirdi.

Maslow'un son sekiz yılda yazdığı yazılarından ve yaptığı konuşmalarından oluşan *Toward a Psychology of Being* (İnsan Olmanın Psikolojisi- Kuraldışı Yayınları) aynı yılın sonbaharında yayımlanmıştı. Akademik bir dille yazılmış olmasına karşın çok popüler olmuş ve 1968 yılında ticari bir baskı yapılana dek 200,000 adetlik bir satış rakamına ulaşılmıştı. Kitap coşku veren bir notla başlıyordu:

"Bütün çağlar içinde bir tek bizim çağımız bir modele, bir ideale sahip bulunmaktadır. Kültürümüz kahraman, centilmen, şövalye, gizemci gibi şeyleri geride bırakmıştır. Elimizdeki tek şey hiçbir sorunu olmayan iyi uyum gösteren insandır, bu da çok belirsiz ve kafa karıştırıcı bir şeydir. Belki de kısa süre sonra tam anlamıyla gelişme gösteren ve kendini tamamlamış olan insanı, sahip olduğu potansiyel konusunda tam anlamıyla gelişme gös-

tereni, içsel doğasının kendisini çarpılmak, bastırılmak ya da engellenmek yerine özgürce ifade edebildiği insanı yol göstericimiz ve modelimiz olarak kabul edebileceğiz.”

İnsan Olmanın Psikolojisi, okuduktan sonra elden ele dolaştırılan ve esin kaynağı olmakla kalmayıp insanın yaşamını da değiştiren türden bir kitaptı. Kitabı gerçekten okuyanlardan çok daha fazlası içerdği mesajdan etkilenmişti. *Doruk deneyim ve kendini gerçekleştirme* gibi terimler halkın diline girmeye ve 1960’ların Amerika’sının zeitgeist’inin belirlenmesine katkıda bulunmaya başlamıştı. Ona hayranlık duyan gruplar Maslow’un görüşlerini yaymaya başladıkça, ülkedeki hemen her üniversite öğrencisi de bu terimlere çok geçmeden aşına olmaya başlamıştı.

Maslowlar Mayıs sonlarında Newtonville’den güzel manzaralı Auburndale’de aldıkları eve taşınmışlardı. Charles nehri evin arkasından kıvrıla kıvrıla akıyor, uzaklarda ise ormanlık bir ada bulunuyordu. Brooklyn’de yetişen düşünür için bu ütopyaydı. İlk başlarda kendisinden geçmişti. “Nehir manzarasını ilk gördüğümde neredeyse ölüyordum... Bu çok, çok büyük bir deneyimdi... Estetiğin derin nüfuzunu her hücremde hissediyordum... Sandalyeye çöktüğümü ve bütün her şeye büyük bir huşu içinde baktığımı anımsıyorum... Bu yer akılları donduracak güzellikteydi, neredeyse acı vericiydi.” Bunun hemen akabinde bir kuş evi ve diğer ilaveler yapmayı planlamaya başlamıştı. Bir anda şok geçirmiş ve bir bakıma “cenneti daha da iyileştirmeye” çalıştığını fark etmişti. Yaşadığı bu deneyim, insanların doğaları gereği hiçbir zaman tatmin olmadıkları, tam tersine çok çok daha yükseklerdeki “cennetlerin” peşinde koştuklarına inanmasına yol açmıştı.

Ne onun ne de Bertha’nın evin keyfini sürececek vakitleri olmuştu; çünkü Kay Haziran başında Non-Linear Systems (NLS)’e gelmelerini bekliyordu. Maslow NLS’de neler bulabileceği konusunda kuşkuluydu ama bunu düşünecek pek fazla zaman bulamamıştı. Gitmesinin ana nedeni Kay’ın yaptığı cömert teklifti: Haftada sadece bir gün, o da öğleden sonra olmak üzere fabrikaya gitmesi ve Kay’le konuşması karşılığında büyük bir danışmanlık ücreti alacaktı. Danışmanlıktan bir şeyler çıkarsa

ne âlâ, diye düşünüyordu Maslow; aksi takdirde enerjisini “Ol-mak psikolojisi” sistemini geliştirmek için kullanacaktı. Konu-ya ilişkin bütün kitaplarını, yazılarını ve notlarını da beraberin-de getirmişti.

Maslow 6 Haziran Pazartesi günü NLS’ye ilk kez gitmiş ve Kay’le görüşmüştü. Kay ona NLS’nin geçmişini anlatmıştı. İnce yapılı, orta boylu ve kendine güvenen bir insan olan Kay ona kendi geçmişinden söz etmişti. New Jersey’de dokuma işçiliği yapan Doğu Avrupa doğumlu bir anne babanın çocuğu olan Kay çocukluğunda, New York City’nin radyo ve kimyasal madde sat-tan dükkânlarını aşındırıp evlerinin bodrumundaki laboratuvarı-nı donatmış, burada Nikola Tesla’nın deneylerini tekrarlamaya çalışmış ve roket imal ederken neredeyse bacağına kaybedecek raddeye gelmişti. Liseyi 1938’de bitirdikten sonra MIT’ye kay-dolmuş, burada hem genel bilim dalında derece yapmış hem de güreş takımında yer almıştı. Kay 1942 yılında Cleveland’de yerleşik bir cihaz imalatçısı olan Jack and Heintz Company’ye girmişti. Burada da, İkinci Dünya Savaşı’nın getirdiği baskılar altında haftada neredeyse seksen saat çalışarak cihaz imalatı ve testleri yapmıştı.

Kay Jack and Heintz’de mühendislik dışındaki şeyler de öğ-renmişti. Şirketin sekiz fabrikada çalışan 9200 işçi için sadece birkaç yüz yönetici istihdam ettiğini gözlemlemişti. Şirketin iki kurucusundan biri olan William Jack işçilerin kendi kendilerini denetlemeleri gerektiğine inandığı için, çalışanların işe geç gelen arkadaşlarını eleştirmelerini sağlayan bir ekip ruhu oluşturmuş-tu. Jack aynı zamanda, ortalama bir montaj hattı operatörünün saatte bir dolar kazandığı bir dönemde, bütün işçiler için vitamin ve ücretsiz öğle yemeği sağlayıp ellişer dolarlık ikramiyeler de vermişti. Jack biri sabah dörtteki gece vardiyasında olmak üze-re günde iki kez hoparlörden motivasyon konuşması yapıyordu. Kay’ın hayranlıkla anımsadığına göre: “O, hayatta tanıdığım en muhteşem ikna ediciydi.”

Kay İkinci Dünya Savaşı sonrasında tekrar California’ya yerleşmiş ve Pasadena’nın Jet Tahrik Laboratuvarı’na girmişti. 1949 yılında da eski akıl hocası için çalışmak üzere, San Diego civarındaki Solona Beach’te bulunan Bill Jack Scientific Inst-

rument Company'ye başkan yardımcısı olarak katılmıştı. Kay, hava keşif kameralarının üretimine gözetmenlik yapmıştı. Mühendislik alanında olduğu kadar yönetim alanında da mümkün olan en kapsamlı şekilde gelişmeye kararlı olduğu için, bu alanda yazılmış hemen tüm eserleri büyük bir iştahla okumuştur.

Kay üç yıl sonra Non-Linear Systems adını verdiği kendi firmasını kurmuştu. Yakınlardaki Del Mar'da bulunan donanmaya ait eski bir gözlem balonu hangarını devralmış ve ilk ticari dijital voltmetre üretimi de şirketin ana üretim kalemi haline gelmişti. NLS kuruluşundan başlayarak üretim mükemmelliği konusunda mühendisler arasında saygın bir konuma ulaşmıştı. Ama çok geçmeden de yönetimde yaptığı yeni girişimler nedeniyle Amerikan iş dünyasında daha da ünlenmişti.

Kay 1957 yılında bir yönetim semineri sırasında Richard Farson'la karşılaşmış, onu danışmanlığa getirmiş ve NLS'yi daha iyi yönetebileceği yöntemleri keşfetmeye koyulmuştu. "İnsanların voltmetrelerimizi monte etmelerini izlerdim" diye anımsamıştı Kay, "ama kimse mutlu değildi. Herkes hattın sonunda, işin bitirildiği noktada olmak istiyordu." Üç yıl süren düzeltme çalışmaları sonunda Kay Birleşik Devletlerdeki en kökten ve en geniş kapsamlı yönetim deneyimlerinden birine girişmişti. Maslow'un *Motivasyon ve Kişilik* adlı kitabını ve motivasyon üzerine yazılmış olan diğer metinleri yol gösterici olarak kabul etmiş ve çalışanlarını mutlu etmek -ve onları daha da üretken hale getirmek- amacıyla köklü değişiklikler yapmaya karar vermişti. Kısmen de olsa Maslow'un görüşlerini paylaşmış ve her işçinin, bir şeyi bitirme duygusu yaşamaktan, kendisinin kişisel olarak yaptığı bitmiş bir ürünü görmekten yarar sağladığına inanmıştı. Kay daha mutlu ve daha sağlıklı çalışanlara sahip olması durumunda, şirketinin de aynı şekilde daha mutlu ve sağlıklı olacağını duymuştu.

Montaj hatlarını kaldırmış ve bunların yerine altı, yedi işçiden oluşan üretim ekipleri getirmişti. Her ekip nasıl verimli olabileceklerini her anlamda öğrenip katılımcı bir yönetim anlayışıyla çalışıyordu ve kendi paylarına düşen üretimi en iyi şekilde nasıl gerçekleştirebileceklerine bir ekip lideri altında kendileri karar veriyordu. Her ekip ayrıca, cihazların monte edilmesinin, kontrol

edilmesinin, “hatalı olanların ayıklanmasının” ve ambalajlanmasının tüm sorumluluğunu da üstleniyordu. Her çalışan pek çok ürüne ait tüm montaj prosesini biliyordu. İşe düzenli olarak ara verilmiyor, ekip için ne zaman uygunsa o zaman mola yapılıyordu. Her ekip dekorasyonlarına kendilerinin karar verdiği özel çalışma odalarında çalışıyordu.

Kay NLS’de başka yenilikler de uygulamıştı. Çalışanlarına San Diego’da geçerli ücretin yüzde yirmi beş fazlasını vermesinin yanı sıra, zaman çizelgesi uygulamasından, işe geç gelme ya da hastalanma durumunda ceza uygulanmasından ve satış elemanlarının harcama hesabı tutmalarından da vazgeçmişti. Kendi finansal kayıtlarını kendilerinin tutmalarına olanak tanıyarak departmanlara daha fazla özerklik vermiş ve böylelikle de hem kendisine hem de üst düzey yöneticilerine uzun vadeli plan yapma konusunda serbestlik kazandırmıştı. Yöneticiler için küçük grup duyarlılık eğitimleri verilmesi ve arzu edenlere de yetenek testi uygulanması olanağı da sağlamıştı. Hatta yenilik için başkan yardımcılığı pozisyonu bile oluşturmuştu.

Bu değişikliklerin uygulanmasından sonra çalışanların moral-leri çok artmış, ciro ülke ortalamasının üzerine çıkmış, müşteri şikâyetleri azalmış ve satışlarla verimlilik üst düzeye tırmanmıştı.

Kay’in övgü dolu değerlendirmeleri Maslow’un ilgisini çekmişti ama işletmede gezerken gördükleri onu daha da etkilemişti. Kendisini bir anda Var-Oluş psikolojisi ve din konusundaki yazılarıyla kitaplarını bir yana bırakmış ve tüm dikkatini NLS’de olup bitenlere vermiş bir halde buluvermişti. Tıpkı Kay’ın anlattığı gibi şirkette radikal denilebilecek ölçüde demokratik bir atmosfer hâkimdi; çalışanlar mutlu görünüyor ve işlerine ilgi gösteriyorlardı. Maslow çalışanlarla evlerinde de görüşmek istemiş ama buna vakit bulamamıştı. Orada geçirdiği ilk hafta süresince Kay’le saatler süren görüşmeler yapmaya başlamış, yönetim eğitim derslerini gözlemiş ve arada sırada da toplantılara katılmıştı.

Kay Maslow’a yazdırmak istediği şeyleri kaydetmesi için bir ses kayıt cihazı vermiş ve düşüncelerini yazdırması için bir de sekreter tahsis etmişti. Maslow bu arada yönetimle ilgili metinleri okumaya girişmiş ve işe Peter Drucker’in *The Practice of Management* (Yönetim Uygulaması) adlı kitabından başlamıştı.

Bu yapının görkeminden etkilenmiş, sonra da işyerine etik ve demokratik bir görüş getirdiği için güçlü addettiği Douglas McGregor'un *The Human Side of Enterprise* (Örgütün İnsan İlişkileri Yönü) adlı kitabını okumuştur.

Maslow her hafta NLS ve yaptığı okumalarla ilgili şeyleri saatlerce dikte ettiriyordu. Konuları çok geniş kapsamlıydı: Çalışan motivasyonunu artırma yöntemleri, önderlik psikolojisi ve kendini gerçekleştirme biçimi olarak girişimcilik. Antropolog Ruth Benedict'in 1941'de verdiği derslerinde ilk kez dile getirdiği ve işbirliğinin ödüllendirildiği ve herkes için yararlı olduğu kültürlerle ilişkin olan *sinerji* kavramının genişletilmesine özel bir önem veriyordu. Benedict'in nosyonu Maslow, Margaret Mead ve onu kişisel olarak tanıyan birkaç kişi dışında hemen hiç bilinmiyordu. Şimdiyse bu kavramın iş dünyasına ilişkin bir kavram olduğunu, yönetim ve insan ilişkilerinin belirleyici bir ilkesi haline geldiğini görmüştü. NLS, Maslow'un aydınlanmış yönetim biçimi olarak adlandırdığı şey yoluyla hem yönetimin hem de işçilerin çıkarlarının bir noktada birleşebileceğini gösteriyordu.

Bertha'ya birlikte o yaz çok faal ve keyifli bir zaman geçirmişler, San Diego ve Los Angeles dolaylarında pek çok partiye katılmışlardı. Bunlar arasında özellikle önemli olan ise *Brave New World'un* (Cesur Yeni Dünya) yazarı olan Aldous Huxley ile bir araya gelmeleriydi. Huxley, insanın sahip olduğu engin ve bilinmeyen potansiyeli konusunda geçmiş on yıl boyunca giderek daha da inanarak pek çok şey yazmıştı. Yoga gibi ezoterik gelenekleri insan aklına yönelik içgörülerinden ötürü önemsiyordu. Tartışmalara yol açan *The Doors of Perception* (Algı Kapıları) adlı kitabı 1954 yılında, meskalin aldıktan sonra yaşadığı gizemselliğe benzeyen deneyime şiirsel bir dille dikkat çekmişti. Maslow Huxley'in hassas yaklaşımını seviyor ve onu, ileriye gören ve kendini gerçekleştirmiş olan gelişkin bir kişi olarak niteliyordu. Maslow'un California'da birlikte olduğu insanlar arasında UCLA'dan yönetim kuramcısı Robert Tannenbaum ile Henry Geiger de vardı.

Maslow'un o yaz yaşadığı en aydınlatıcı deneyimlerinden biri, Tannenbaum'un daveti üzerine University of California'nın

Lake Arrowhead'de bulunan konferans merkezinde geçirdiği birkaç gün içinde gerçekleşmişti. Burada, Tannenbaum'un direktörlüğünü yaptığı Western Training Labs'ın (WTL) (Batı Eğitim laboratuvarları) gerçekleştirdiği duyarlılık eğitimi oturumlarını gözlemlemişti. İnsan ilişkilerinin bu alanı Gestalt psikologu Kurt Lewin ve meslektaşlarının 1946 ve 1947 yıllarında MIT'de yaptıkları çalışmalarda ortaya çıkmıştı. Bu araştırmacılar, öğrenme aracı olarak küçük, yoğun gruplara odaklandıkları önderlik eğitimi yöntemleriyle deneyler yapıyordu. Lewin, normal bir programın olmaması durumunda grubun kendi gelişimini inceleyebildiğini -iletişim kalıpları, dinamikleri ve önderlik özellikleri oluşturabildiklerini- böylelikle de önderlik becerilerini çok daha güçlü biçimde kazanabildiklerini bulmuştu. Grup üyeleri dalkavukluk, direkt olarak saldırma ya da düşmanlık gibi farklı toplumsal etkileşim biçimleri karşısında nasıl tepki verecekleri konusunda genellikle birkaç saat içinde çok canlı bir içgörü kazanabiliyorlardı. Birbirlerinden aldıkları yararlı geribildirimlerle de kendileri için en uygun önderlik becerilerini kazanma konusunda önemli ölçüde ilerleme kaydedebiliyorlardı. Lewin'in 1947 yılında ölümünden sonra meslektaşları bu yöntemi geliştirmeyi sürdürmüştü. Küçük gruplar T- grupları (training groups) olarak tanınıyor, genel yaklaşımları da insan ilişkileri ve duyarlılık eğitimi olarak biliniyordu.

Lewin'in orijinal grubu sonraki on beş yıl boyunca Washington DC'de yerleşik National Training Laboratories (NTL) (Ulusal Eğitim laboratuvarları) olarak örgütlenmiş ve her yaz Bethel, Maine'de ulusal çaplı workshoplar düzenlemişti. Carl Rogers da benzer şekilde hareket etmiş ve üyeler arasında bireysel gelişimi artırmak amacıyla Chicago Üniversitesi'nde 1940'ların sonunda küçük grup yöntemleri geliştirmişti. Duygusallık açısından NTL'nin yaklaşımından çok daha yoğun olan Rogers'ın yaklaşımı 1950'lerin sonlarına doğru özellikle California'da olmak üzere çok daha popüler olmaya başlamıştı. Tannenbaum da Western Training Labs'te bu yaklaşımın batı sahilindeki öncülüğünü yapıyordu.

NTL ve WTL okul yöneticileri, halk ve öğrenci önderleri ve üniversite öğretim üyeleri için "laboratuvarlar" oluşturmanın yanı

sıra daha önceki laboratuvarlardan geçenler için özel bir insan ilişkileri programı da geliştirmişlerdi. Maslow'un California'da gözlemlediği bu son gruptu. Gördüğü şeyler, özellikle de açıklık ve karşılıklı yardımlaşma onu çok etkilemişti. Ama bu eğitim yönteminin “gerçekten kötü olan koşullar altında, yani gerçekten otoriter, paranoyak ya da olgunlaşmamış olan insanlar üzerinde” işlevsel olup olamayacağını sorgulamaya başlamıştı. Bu nedenle de (T) grubunu “özellikle iyi olan koşullar altında gerçekleştirilmiş sınırlı bir deneyim olarak” kabul etmenin önemli olduğunu düşünmeye başlamıştı.

Lake Arrowhead konferansından birkaç hafta sonra Tannenbaum, Maslow ile UCLA İşletme Fakültesi Yüksek Lisans Okulu üyeleri arasında gayri resmi bir buluşma ayarlamıştı. Bu toplantıda James V. Clark, Charles Ferguson, Fred Massarik ve Arthur Shedlin gibi önde gelen yönetim kuramcılarıyla görüş alışverişinde bulunma olanağı doğmuştu. Hem bu insanlar hem de Tannenbaum ve Warren Bennis Maslow'un insan doğası kuramından etkilenmişlerdi. Bunların hepsi örgütsel gelişimin kurucuları arasında anılacaklardı. Bu grubun etkisinin sonucunda bazı Amerikan şirketleriyle kâr gütmeyen dernekler sonraki yıllarda kendi teşkilatlarının etkinliğini ve moralini artırmak için çaba göstermeye başlayacaklardı.

Aynı yaz, Maslow ve Bertha Carmel yakınlarında California'nın nefes kesen güzellikteki sahili boyunca uzanan 1 Nolu Otoyolda arabalarıyla giderlerken hiç beklenmedik bir olay meydana gelecekti. Yolculukları sırasında yorulmuş ve gece konaklamak amacıyla bir otel aramaya karar vermişlerdi ama yolda konaklayabilecekleri bir yer bulunmuyordu. Bir ışık görüp rahatlamışlar ve sonraları Esalen Enstitüsü olarak adlandırılacak olan Big Sur Kaplıcalarına doğru yönelmişlerdi. Konaklama yerine geldiklerinde resepsiyonda Gia-fu adında oldukça aksi Uzakdoğulu bir adamla karşılaşmışlardı. Adam sert bir şekilde, “Ne istiyorsunuz?” diye sormuştu.

Bir gecelik oda istediklerini söyledikleri zaman da kendilerine bir kalem uzatılmış ve ters bir şekilde kayıt defterini imzalamaları söylenmişti. Bertha çekip gitmek istemiş ama kocası bitap düşmüş olduğu için hizmetle hiç ilgilenmemişti. Resepsiyondaki

alışan imzaya gz attıktan sonra yorgun ve orta yaşlı olan ifte büyük bir ilgiyle bakmaya başlamıştı. “Maslow mu?” diye sormuştu heyecanla. “Abraham Maslow mu?”

Neşeden kendinden geçmiş bir halde onları eğilerek selamlamaya ve sürekli olarak “Maslow! Maslow! Maslow!” diye bağırmaya başlamıştı. Esalen’in kurucu ortağı olan Richard Price koşarak gelmiş ve kendisini tanıtımıştı. Sevinç içinde gülümseyerek Maslow’a bütün alışanların *İnsan Olmanın Psikolojisi*’nin birçok nüshasını paylaşarak okuduklarını söylemiş ve Big Sur Kaplıcalarının, hümanist psikolojiye ve alt dallarına ilgi duyan yazar ve terapistlerin yaptıkları workshopa ev sahipliği yaptığı yeni bir girişim olduğunu açıklamıştı. Diğer genç ortak Michael Murphy ise o hafta sonu dışarıdaydı ama sonbaharda Maslow’la yazışmaya başlayacaklar ve sonunda yakın arkadaş olacaklardı.

Maslow o yaz tanıştığı tüm insanlar içinde en çok Kay’i ilginç bulmuştu. Başlangıçta, Kay’in yaptığı yönetimsel yeniliklerin sadece kr amaçlı olduğundan kuşkulanmış ama kısa süre sonra Kay’in, sadece işyeri aracılığıyla kalmayıp Üniteryen cemaati toplantıları yoluyla da dünyayı daha iyi bir yer haline getirme konusunda içtenlikli olarak çaba gösterdiğini görmüştü. Maslow, Kay gibi yaratıcı girişimcileri önemli potansiyeli olan kişiler olarak kabul etmeye başlamıştı. Daha sonraları günlüğüne şu düşünceleri not edecekti: “Bunlardan birkaç dzinesi ... berbat bir ülkeyi değiştirmek için yeterli olacak. Fakir ülkelerin çoğu için gerekli olan şey yabancı sermaye değil, bu tür kendine güvenen türden girişimciler.”

Bütün bunlara karşın Kay’ın yaz sonunda, NLS’de tam zamanlı, sabit pozisyonlu bir görev yapması yönündeki öneriyi pek düşünmeden reddetmişti. Maslow’un kendisini sadece yönetim psikolojisine adama gibi bir arzusu yoktu; Brandeis’in entelektüel atmosferini bırakıp voltmetre dünyasının günlük pragmatizmine girmeyi de istemiyordu. Maslow ve Kay’in kalın bir kitaba sımsıkı sarılmış olan Henry Geiger’le karşılaştıkları gün çok çarpıcı bir olay meydana gelmişti.

Kay, entelektüel donanımı yüksek editöre “Elinde ne var, Henry?” diye sormuştu.

Gelen yanıt “Dostoyevski” şeklindeydi. “Onu mutlaka okuman gerekiyor, Andy.”

Kafası karışan Kay, “Elimin altında Abe varken Dostoyevski’yi ne yapayım?” diye yapıştırıvermişti yanıtı.

Maslow Kay’ın sonraki yaz iki aylığına gelmesi için yaptığı öneriyi de reddetmiş ama, cazip bir maaş karşılığında gelecek yıl içinde üç defa birer haftalığına gelmeyi kabul etmişti.

Maslow California’yı terk etmeye hazırlanır ve Olmak psikolojisi üzerindeki kitaplarıyla notlarını toparlarken, kendisini önceden yaptığı o yaz yazma planlarından vazgeçiren şeyin ne olduğunu sorgulamaya başlamıştı. Aklına pek çok açıklama geliyordu. Öncelikle, özellikle motivasyona ilişkin kuramlarının denendiğini görmekten heyecan duymuştu. Deneyselci bir eğitimden geçtiği için, motivasyon ve kendini gerçekleştirme konusundaki kuramlarını doğrulatamamış olmaktan uzun zamandan beri üzüntü duyuyordu. Kay ve yönetimdeki danışmanları onun istediği şeyi yapıp tam da bu işi gerçekleştirmeye koyulmuşlardı: NLS çok büyük bir laboratuvarı.

Ama NLS potansiyeli itibarıyla çok daha önemli bir şeydi: eupschia’nın (gerçekçi utopya) işleyen bir örneğiydi, en olumlu anlamda ütöpik olan ve bilinçli olarak girilmiş olan bir çabaydı. Maslow modern ütöpik yazıların çoğunu endüstri karşıtı olmakla, gerçeklikten uzak olan bir çiftliğe dönüş çabası olmakla eleştirmişti ama NLS’de motivasyonun en üstün ilkeleri bir fabrika ortamında uygulanıyordu. Bireysel olarak uygulanan terapilerin toplumsal değişiklik yaratacağına yönelik umudunu çoktan yitirmiş olduğu için, eğitimi dünyayı daha iyi bir hale getirmenin belki de en etkili yöntemi olarak görüyordu. Ama o yıl için işyeri çok daha umut verici geliyordu.

Maslow’un bilim insanlığı tutmuştu ve Kay’le danışmanlarının kendi görüşlerini hiç sorgulamadan kabul etmelerinden endişe duyuyordu. 6 Eylül tarihinde kaleme aldığı bir günlük notunda şu görüşlere yer vermişti: “Hepsi sanki esas gerçekmiş gibi kabulleniliyor, güvenilirlikleri, geçerlilikleri gerçek anlamda hiç incelenmiyor. Klinikten endüstriye taşıma gerçekten de kapsamlı ve ayakları pek de sağlam basmayan bir aşama ama Andy Kay gibileri sanki bütün gerçeklere ulaşılmış gibi ve bilimsel olarak

da önceden kanıtlanmış gibi büyük bir heyecan ve iyimserlikle hareket ediyorlar.”

Kay, Maslow’un aydınlanmış yönetim hakkındaki *Yaz Notları* el yazmasını oldukça yüklü miktarda yayımlama önerisinde bulunmuş, bu durum da Maslow’u çok sevindirmişti. Maslow bir nüsha da Tannenbaum’a vermiş, o da içerdiği provokatif içgörülerini yönetim kuramı ve danışmanlıkla ilgilenen meslektaşlarıyla coşkulu şekilde paylaşmaya karar vermişti.

Maslow’un görüşleri bundan sonraki Ocak ayında (1963) büyük etki yaratan *The Feminine Mystique* (Kadınlığın Gize-mi) adlı kitap yayımlandıktan sonra çok daha geniş çapta yayılmaya başlamıştı. Bu kitabın yazarı olan Betty Friedan Smith College psikoloji mezunu olan ve ev kadınıyken gazeteciliğe geçmiş, kadınların psikolojisine uyarlanabileceği gerekçesiyle kendini gerçekleştirme kuramını Maslow’la yıllar önce tartışmış olan bir insandı. Maslow’un hem kafa dengi hem de destekleyici bir yapıda olduğunu görmüş ve ikisi arkadaş olmuştu. Amerika’da kadınlara İkinci Dünya Savaşı sonrasında hem entelektüel hem de toplumsal anlamda deli gömleği giydirildiğini öne süren güçlü yapıtı çok satan kitaplar arasına girmiş ve kısa süre içinde yeni yeni palazlanmakta olan feminizmin toplanma noktasını oluşturmuştu.

Kadınlığın Gizemi’nde, Freud’un kadınları aşağılayan görüşüne bir alternatif olarak Maslow’un hümanist yaklaşımına hemen hemen tam bir bölüm ayrılmıştı. Friedan, Maslow’un 1930’lardan beri sürdürdüğü kadın cinselliği ve egemenliği hakkındaki az bilinen ama çığır açıcı nitelikte olan araştırmalarına da dikkat çekiyordu. Dahası, Maslow’un kendini gerçekleştirme nosyonunun ve sadece toplumsal ayarlamalarla yetinilmesine karşı çıkan yaklaşımının kadınların duygusal sağlığa kavuşmalarının anahtarını olduğunu benimsemişti. Savlarını desteklemek için de şunları aktarmıştı: “Profesör Maslow bana insanın bir başkası vasıtasıyla kendini gerçekleştirmesi mümkün olsaydı, kendini gerçekleştirmenin sadece kadınların başarabileceği bir şey olabileceğini söylemişti. ... -yani kadın kendi potansiyelinin farkına kocası ve çocukları vasıtasıyla varabiliyor olacaktı. ‘Oysa bunun mümkün olup olmadığını bilmiyoruz’ demişti.” Maslow kitabı çok beğen-

miş ve kadın yüksek lisans öğrencilerine görüşlerini kendisiyle paylaşımlarını sık sık önermeye başlamıştı. Tek eleştirisi şuydu: Freidan, “kadınlığın gizemini” toplumda benimsemiş erkek değerleri içinden anlatıyordu. Bu değerler, erkeğin iş anlayışını yüceltirken, kadının şefkat ve besleyicilik gibi doğal özelliklerini küçümsüyordu. Yazar, kadının özelliklerini basit şeyler olarak küçültmek yerine kadının yaşamsal önemini ön plana çıkartan bir anlayışla ele alabilirdi. Friedan daha sonraları bu görüşü, feminist yazılarının (kendi ifadesiyle) “ikinci aşamasında” kısmen de olsa benimseyecekti.

Maslow bundan sonraki birkaç ay içinde *Yaz Notları* el yazmasının giderek daha fazla ilgi çektiğini öğrenmişti. Tannenbaum, Kay’in mali desteğinden de yararlanarak *Yaz Notları* nüshalarını National Training Laboratories’in ülke çapındaki eğitimcilerine dağıtmıştı. 19 Nisan tarihinde Maslow’a şunları yazmıştı: “Son haftalarda onların çoğundan mektuplar aldım ve senin de kulakların çınlamış olmalı çünkü meslektaşlarımızın çoğu senin *Notları*’nı çok ilginç ve ilham verici buluyor. Ben de senin bu ‘*Düşünce Akışı*’nı bu şekilde yayımlama arzuna saygı duyuyorum. İnanıyorum ki bu *Notlar* çok sayıda insanın düşünce yapılarında önemli bir iz bırakacak.”

Maslow ve Bertha 1963 yılı baharında, Tannenbaum ve diğerlerinin Maine’de yürüttükleri NTL Takip Programına katılmayı kabul etmişlerdi. Ama yola çıkmalarına birkaç gün kala Maslow’a safra taşı teşhisi konmuş ve yaz için yaptığı planlar iptal edilmişti.

1 Haziranda ameliyat için Faulkner Hastanesine yatırılmış ve on iki gün sonra taburcu edilmişti. İyileşme dönemi yavaş seyretilmiş ve yazıları üzerinde sadece arada sırada çalışabilmişti.

Havalar soğuduktan sora tekrar canlanmaya başlamıştı. Şimdiki ana projesi din psikolojisi konusundaki yaklaşımı üzerine kısa bir kitap yazmaktı. Ulusal Yardım derneği Kappa Delta Pi 1964 ilkbaharında bu konuda ücretli bir ders vermesi için öneride bulunmuştu. Kendisi de bu konudaki düşüncelerini açıklığa kavuşturmak istiyordu. Önceleri diğer psikologlar tarafından, özellikle de William James’in klasik eseri olan *Varieties of Religious Experience*’te (Dinsel Deneyim Çeşitlemeleri) daha önce dile

getirilmiş olan şeylerin dışında bir katkıda bulunup bulunamayacağı konusunda endişeye kapılmış ama sonbaharın sonlarına doğru yazısını neredeyse tamamlamıştı. Çok dikkatli şekilde toplanmış yüzlerce rapora dayandıkları için doruk deneyimler üzerine yaptığı çalışmaların bu alanda önemli bir ampirik ilerleme oluşturduğunu gururla belirtiyordu

Kitap üzerinde çalışmak yeni sorular doğurmuştu: Niçin daha fazla sayıda insan doruk deneyim yaşamıyordu? Bazı insanlar bilinçsiz de olsa bu deneyimleri belleklerinde gizliyorlar mıydı? Değilse, yaşamlarında tek bir esriklik anı bile anımsamayanlar için nasıl bir açıklama getirilecekti? Maslow doruk deneyim yaşayanlarla yaşamayanların bazı açılardan önemli farklılık gösterebileceğinden kuşku duymaya başlamıştı.

En yüksek düzeydeki ihtiyaçlarımız ve özelemlerimiz üzerinde odaklanan meta-psikoloji kuramını geliştirmek Maslow için giderek önem kazanmaya başlamıştı. Bu nedenle, bilim insanlarını motivasyonları konusunda sorgularken daha önceleri uyguladığı tekniği genişletmişti: “İşinizden ne zaman en büyük keyif alır, kazandığınızı duyumsar ve de en üstün duygularla dolarsınız? İşinizle ilgili olarak kendinizi en rahat ve en mutlu hissettiğiniz anlar ne zamandır? İşinizle ilgili olarak kendinizi ne zaman çok kötü hissedersiniz? Depresyona ne zaman düşer, ne zaman kaybettiğinizi duyumsar, başka bir iş yapıyor olmayı ister, her şeyi bırakıp gitmek istersiniz?”

Maslow tutkulu bir yaklaşım sergilemiş ve “Genel Araştırmalar” başlığı altında otuz sayfalık bir belge hazırlayarak düzinelerle yaratıcı araştırma projesi belirlemişti. Ancak tamamlamak bir yana, bunlardan sadece çok azına başlayacak denli yaşayabilmişti. Yardımseverlik psikolojisinin araştırılması, kadınlarla karşılaştırıldığında erkeklerin sevgiyi nasıl yaşadığı ve görünürdeki cazibemizin yaşlandıkça duygusal sağlığını nasıl yansıttığı bu projeler arasındaydı. Hiç de etkili olmayan adalet mekanizmamızı ve ceza sistemimizi nasıl revizyondan geçireceğimizi bize öğretebilmesi açısından, hapisteyken gerçek anlamda moral dönüşüm geçiren suçluların araştırılmasıyla da ilgileniyordu.

Maslow yıl ilerledikçe toplumsal ve eğitimsel değişime giderek artan bir ilgi duymaya başlamıştı. İş dünyasındaki yönetsel uygulamaları etkileyebileceğini ümit ediyor ve *Yaz Notları*'nın kitap biçiminde yayımlanacağı günü bekliyordu; yayımcısı kitaba *Eupyschian Yönetim* adını vermeyi kabul etmişti. 1964 Eylülünde Los Angeles'ta düzenlenen Amerikan Psikoloji Derneği Kongresi'ne katılmış, elinde Michael Murphy'nin kataloğu, "Big Sur kaplıcalarından söz etmek istiyorum sizlere. Anahtar sözcük *sıcak*. Burası gerçekten de sıcak" diyerek meslektaşlarının çoğunu şaşırtmıştı. Kongredeyken Western Davranış Bilimleri Enstitüsü'nde sabit kadrolu bir eleman olarak görev yapma önerisi almıştı. Carl Rogers daha önceden ikna edilip Wisconsin Üniversitesi'nden bu enstitüye gitmişti ve teklif Maslow'a ilginç gelmişti. Ama Bertha kocasının güvencesi az olan bir iş için Brandeis'ten ayrılmasına rıza göstermemiş, bu nedenle de gönülsüz de olsa başka olanakların peşinden koşmaya devam etmişti.

Religions, Values and Peak-experiences (Dinler, Değerler ve Doruk Deneyimler) sonbaharda yayımlanmış ve iyi karşılanmıştı. Psikoloji alanında faaliyet gösteren hümanistlerle tanrıbilimciler ve ruhban sınıfı insan doğasına yönelik isabetli yaklaşımı, evrensel birlikteliği savunması ile etik ve yüzeysellikten uzak olan şeylere vurgu yapması nedeniyle kitabı övmüşlerdi.

Maslow bu ince kitapta doruk deneyimleri organize dinlerin tam kalbine yerleştirmişti. "Her şeyin başlangıcında, içsel özünde... aşırı derecede hassas olan bir tanrı elçisinin ya da kahinin özel, herkesten uzak, kişisel aydınlanması, vahiyle dolması ya da esriklik yaşaması yatmaktadır" diye yazmıştır. Bin yıllık dönemde, çok yoğun biçimde yaşanan bu tür anlar, dışsal doğaüstü bir güce atfedilmişti; ama belirttiğine göre, doruk deneyimler üzerinde yapılan araştırmalar dine akılcı ve eninde sonunda bilimsel olarak yaklaşılabileceğini çok açık biçimde gösteriyordu. Mistiğin yaşadığı şeyler, içimizde derinlerde yatan Oluş değerlerinin gerçekten kavranılmış olmasından başka bir şey değildi.

Bu bağlamda, her türlü görkemli öykünün dinden soyutlanması gerektiği konusunda uyarıda bulunmuştu:

“Algılama yetenekleri kuvvetli olan bazı liberallerle Tanrı’ya inanmayanlar, bağınaz olanların sık sık yaptığı gibi ‘sancılı bir yenden değerlendirme sürecinden’ geçerler, yani temel değerlerine olan inançlarını yitirirler. Çoğu entelektüelin dinsel bağınazlığa inancı olmaması gibi, bunlar da pozitivist, on dokuzuncu yüzyıl biliminin bir yaşam biçimi olabileceğine yönelik inançlarını da kaybetmişlerdir. Sık sık kendilerini kaybolmuş hisseder, bir şeye inanmak ister, bir değer sistemine özlem duyarlar ... Bu ihtiyacın daha büyük, çok daha kapsamlı bir bilimle, aşkınlık verilerini de içeren bir bilimle karşılanabileceğine inanıyorum.”

Maslow kitabının tümünde dinsel doğaüstücülüğe karşı çıkmıştı. Bununla, ampirik olarak kanıtlanamayan şeyleri kastediyordu. Tanrıtanımazlığını sürdürüyor, bir tür natüralist mistisizme vurgu yapıyor, dinin getirdiği ölümden sonraki yaşam, kişileştirilmiş bir Tanrı ve kutsal düzen gibi geleneksel tuzakları reddediyordu. Maslow’a göre Oluş değerlerini en kapsamlı şekilde yaşamak için bunların hiçbirini yani organize din gerekli değildi.

Doruk deneyimlerin önemli ölçüde tedavi edici özelliği olduğunu da öne sürmüştü; bu nedenle de psikedelik uyuşturucuların (halüsinasyon yaratan madde) gerekli denetim altında kullanılması yoluyla bilinçli olarak tetiklenebilirlerdi:

“İnsanın yaşama olan yaklaşımı doruk deneyimin gücüyle kalıcı olarak değiştirilebilir. Cennete bir anlık olsun bakmak bile, böyle bir duygu bir daha hiç yaşanmayacak olsa da onun varlığını kanıtlamak için yeterlidir. Bu tür deneyimlerden birinin bile örneğin intihar etme, alkolizm, uyuşturucu bağımlılığı, şiddete yönelme gibi düşük yoğunluktaki kendine zarar verme eylemlerini önleyebileceğine kuvvetle inanıyorum.”

Dinler, Değerler ve Doruk Deneyimler’in satışları başlarda düşük seyrediyordu ama Maslow’un, iletisinin ülke çapındaki ilgili kürsü ve sınıflara taşınacağından hiçbir kuşku yoktu. Dinsel deneyimlere yönelik yepyeni yaklaşımını anlatması için papaz okullarından ve çeşitli mezheplerin derneklerinden pek çok davet alıyordu. Ama 1965 kışında başka bir projeye meşgul olmaya başlamış ve beş yıl sonra *Bilimin Psikolojisi* kitabını bitirmeye soyunmuştu.

Dünya görüşü olarak bilimcilik ve teknokratik bilim konularında çok şey okuyordu ve çağdaş uygarlığın önde gelen psikolojik vebasının, Mircea Eliade'nin *kutsallıktan arındırma* olarak adlandırdığı kutsallık duygusunun yaşamlarımızdan yok olup gitmesi olduğunu iddia etmeye başlamıştı. Maslow'un öne sürdüğüne göre dehşet, hayret ya da düşkünlük yaratacak hiçbir şey olmadığı için kendimizi kaçınılmaz olarak boşlukta hissediyorduk çünkü bu özellikler, insanın içsel ihtiyaçlarıydı. Aynı şekilde gerçek kahramanlarımızı da yitirmiştik; gerçek kahramanlık kavramı kuşku duyulan, modası geçmiş ve neredeyse köhneleşmiş bir kavram halini almıştı. Cesaret, sadakat ve hürmet gibi geleneksel olan erdemlerin başına da aynı şey gelmişti.

Amerikan kültüründe giderek artan kiniklik ve kirli çamaşırları açığa çıkarma ya da masumiyeti küçümseme eğilimlerini, dinin toplum üzerindeki geleneksel ahlaki etkisinin çöküntüye uğramasından kaynaklanan ve temelde yatan *değersizlik* duygusunun bir başka göstergesi olduğu gerekçesiyle yeriordu. Ateşli bir şekilde kaleme aldığı birçok günlük yazısında, bu eğilimi hem ilanlar hem de editoryal içerikleri yoluyla teşvik ettikleri gerekçesiyle kitle iletişim araçlarının büyük bölümüne savaş açmıştı. Bu bağlamda benimsediği görüş "kötü niyet ve umutsuzluk" yaklaşımıydı, yani geleneksel ahlaki değerlerle alay ediyordu.

Görüşlerini, 1965 Martında öğrencilerine verdiği "Duyarlılık Tabusu: Değersizlik Hastalığı" adını verdiği coşkulu bir derste belki de o güne dek bu konuda yayımladığı bütün her şeyden daha kuvvetli bir şekilde dile getirecekti. Brandeis'te öğrencilik yapanların çoğu tıp okumadan önce başka bir ana dalı bitirmiş kişiler olduğu için çok akıllıca davranmış ve sözlerine ilgili bir örnek vererek başlamıştı:

"Sıradan, eski kafalı, duygusal görünmekten korkmaktan söz etmek istiyorum... Kutsallıktan arındırma bir savunma, bir şeylerden kaçış, kutsal olanla karşılaşmaktan korkmak, onun bilincine varmaktan korkmak anlamına gelir.

"Geçenlerde önde gelen bir tıp fakültesinde öğrencilere 'Niçin tıp öğrenimini seçtiniz?' diye sordum. Herkes rahatsız oldu. İnsanlara yardımcı olmak amacıyla tıbbi seçtiğinizi hiçbir zaman dile getiremezsiniz. Sıradan olur bu. Hiç de havalı olmaz.

Bir tür yüksek amacınız olduğunu itiraf etmek anlamına gelir. ... Doğrusu lafı şakaya vurmaktır, ‘Stetoskoplar insana çok yakışıyor’ ya da ‘Ne de olsa iyi bir yaşam standardı sağlıyor’ gibi.

“Ama psikologsanız ve insanlarla tedavi amacıyla ilgilenmişseniz bu davranışın şarlatanlıktan başka bir şey olmadığını bilirsiniz. Büyük bir yalandır böylesine bir yaklaşım. Tıbbi seçenlerin... en azından yarısı hatta üçte ikisi tıbbı sıradan insanlara özgü nedenlerden ötürü, yaşamlarını sürdürebilmeleri için, insanlara yardımcı olma düşüncesi onları duygulandırdığı... ya da bir bebek doğurttuklarında içine düştükleri hayretten ve şaşkınlıktan ötürü içleri ürperdiği ya da birisi kendi ellerinde yaşamdan ayrıldığında kuyruk sokumlarına dek titredikleri için girmişlerdir. Ama bunları dile getiremezsiniz, tıp fakültesindeyken bile yapamazsınız bunu. Yalnızca şakaya vurmanız gerekir.

“Hepimizin çevresi içtenliğe, yalınlığa, dürüstliğe, savunmasızlığa tahammülü olmayan, yakın dostluktan rahatsız olan, sevemeyen ya da sevilemeyen insanlarla doludur. Rahatsızlık veren bu içtenlikten ya da güzellikten kaçmak en kolay çözüm yoludur.”

Maslow’a göre insanlar bu yola, bu tür niteliklerin değerini düşürmek ya da kutsallıklarından arındırmak istedikleri için baş vuruyordu:

“Masumiyet yeniden tanımlanıp aptallık olarak adlandırılabilir. Dürüstlük, enayilik olarak tanımlanabilir. Açık yüreklilik, sağduyudan yoksunluk olarak algılanabilir. Yaptığınız işe ilgi duymaya korkaklık denilebilir. Cömertlik ise eziklikle bir tutulabilir. Ve şunu unutmayın: önce kullanılan sözcük rahatsız edicidir, sonraki değil. İkincisinin üstesinden gelebilirsiniz. Ahmak olanı ya da aptalı ya da polyanna yaklaşımı göstereni ya da bunlara benzer şekilde davranan birisini istediğiniz gibi yönlendirebilirsiniz. Ama dürüst bir insanla nasıl başa çıkılabileceğini kimse bilemez.”

Kendi gelişmemizden, kendi yücelik potansiyelimizden kaçırken zaman zaman bu türden alavere dalaverelelere başvururuz demişti. Özellikle ergenlik çağında olanlar (bazen yetişkinler de) “havalı” olma ve her türlü yoğun duygudan uzak bir görünüm almayı seçebilirdi. Ama bu türden karşıt *değerlendirmeler* doğa-

mızın en yüce özelliklerinin bastırılmasının bir başka biçiminden başka bir şey değildi:

Bir ara kadınınız tarafından çok şaşırtılmamış, şoka uğratılmamış bir adamsanız bir şeyleri kaçıırıyorsunuz demektir -orada bulunan bir şeyi görmüyorsunuz demektir; ve tabii tam tersi de geçerli. Şu bir gerçek ki, erkekler kadınlar tarafından çok değersizleştirilir ve aynı şeyi erkekler de kadınlar için yapar. Kocasına tapan bir kadın bulmak çok zordur. Belki de böyle birisi yoktur. Ama yine de bir adamın karısına tapmasına izin verildiğini düşünüyorum; yani yarım yamalak da olsa bu mümkündür. Ancak aynı şeyin artık kadınlar için yarım yamalak da olsa mümkün olduğunu sanmıyorum. Şimdi bunun yasaklanmış olduğunu düşünüyorum.

Öğrencilerine “sonsuzca dek çocuk kalma arzusunun, kişinin olgunlaşmaya karşı geliştirdiği direnç, baba ya da anne olmaya karşı geliştirdiği savunma mekanizmaları olduğundan” kısaca söz etmişti. Dikkate şayan dersini tavsiye içeren bir notla bitirmişti:

“Temel değer sorusu, ne tür bir vizyona sahip olmayı arzu ettiğinizdir... Aynaya gerçekten baktığınızda ne tür bir insan görmek istersiniz? Tabii ki bu tesadüfen gerçekleşmez. Onun için çaba göstermeniz, eğitilmeniz gerekir. Kendinizi örneğin iyi bir doktor olarak bebeklerin doğumuna yardım ettiğinizi görecekseniz böylesi bir meslek ruhsal bir deneyim haline dönüşebilir. İnsanı huşu içinde bırakan bir deneyimdir. Ve böyle bir şeye sahip olmak da çalışmak, çok çalışmak anlamına gelir. Tıp fakültesi zordur. İyi olmak isterseniz her şey zordur... Bu, ne olmak istersin? Kendini gerçekleştirmek sana neler ifade ediyor? gibi sorular sormaya benzer.”

Maslow ilkbaharda, Frank Manuel’le birlikte ütopyacı düşünce üzerine ders vermek konusundaki uzun süredir kurduğu hayalini gerçekleştirecekti. Manuel öğrencilere Platon’un *Republic* (Devlet) ve Thomas More’un *Utopia*’sı (Ütopya) gibi klasikleri okumakla sorumlu tutarken, Maslow kendisini bilim kurgu kitapları da okurken bulmuştu. Bu tür kitaplardaki bilimsel gelişmeler, toplumsal eğilimler ve geleceği içeren ütöfik konuların

düşünsel alanda keşfedilmesinden keyif alıyordu. Ona göre bu türün önde gelen yazarları, yeni fikirler ve bu tür fikirlerin dünyaya üzerinde yaratacakları etkiler hakkında yaratıcı bir yaklaşım getiriyordu. Öğrencilerine önerdiği düşsel romanlardan biri de Aldous Huxley'in *Island* (Ada) adlı eseri idi.

Maslow Manuel'e bir bilim insanı olarak çok büyük saygı duyuyordu ama ekip halinde öğretmenlik yapmak hem mizaçlarındaki hem de görüşlerindeki ayrılıkları artırmıştı. Maslow, Manuel'in çok keskin kinikliğine ve dünyanın daha iyi bir yer haline getirilebileceğine olan idealist inançlarını hâlâ koruyanları küçümsemesine sinirleniyor ve bazen de öfkeleniyordu. Brandeis'teki fakülte içi siyasal oyunlardan ötürü kafası uzun zamandır karışmış olan Manuel sonunda New York Üniversitesi'ne gideceğini açıklamıştı. Maslow bu haberi alınca çok kırılmış ve aylar sonra bile rüyalarında sık sık reddedildiğini görmeye devam etmişti.

Maslow yüksek lisans öğrencilerine tavsiyelerde bulunmanın çok vakit alan bir baskı oluşturduğundan yakınsa da, bu öğrencilerin çoğu ciddi araştırmacılar haline gelmişlerdi. Danışmanlık yaptığı araştırmalardan biri Deborah Tenzer'in doğal doğum yapmanın kadınlardaki doruk deneyimlerin tetikleyicisi olduğuna ilişkin araştırmasıydı. Çocuk doğuran kadınlar üzerinde yapılan kişilik testleri ve klinik görüşmelerini de içeren ve sonradan *Why Natural Childbirth?* (Neden Doğal Doğum?) adlı çok satan bir kitap halinde yayımlanan bu araştırma belki de alanındaki ilk ampirik girişimi oluşturuyordu. Tıbbi camiada önceden beri savunulan yaklaşımı sürdürmüştü ve genel yaklaşımın kadınların doğal doğum seçimine kaymasına katkıda bulunmuştu. Bir başka araştırma ise, Joel Aronoff'un Karayip'lerdeki Saint Kitts adasında gerçekleştirilen ve Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramının hem toplumsal hem de psikolojik açıdan doğrulanmasını içeren bir araştırmaydı. Tanzer ve Aronoff sonraları Maslow'un desteklemek dışında kendilerine direkt olarak çok az yol göstericilik yaptığını anımsayacaklardı.

1965 yılı ortalarında kendisini kampüste olup bitenlerden bilerek ve isteyerek uzaklaştırmaya başlamıştı. Öğrenciler ve öğretim üyeleri arasında popüler olduğu dönemlerdekinden çok daha

merkezi bir hal almış olan siyasal görüşlerinden ötürü kendisini kısmen soyutlanmış hissediyordu. 1 Mayıs'ta günlüğüne şunları yazmıştı: "Brandeis'te günlük politika konusunda ağzımı kapalı tutuyorum çünkü burada hiç de popüler olmayan Başkan Lyndon Johnson'la genelde aynı görüşleri paylaşıyorum. Ama zayıf, kararsız bir başkanımız olsaydı açık konuşmak ve saldırıları göğüslemek *zorunda kalırdım*."

Bunun dışında kendisini, giderek deneyselci ve gelenekçi hale gelen psikoloji departmanında da meslektaşlarından soyutlanmış hissediyordu. Hümanistik psikolojinin sınırlılığından bile rahatsız olmaya, dinsel ve ruhsal konulara yönelik yeni bir "Dördüncü Kuvvet" in gerekli olduğunu hissetmeye başlamıştı. 12 Temmuz tarihinde şunları yazmıştı:

"Üçüncü Kuvvet Tanrı'nın öldüğü ya da *var olmadığı*, her şeyin akla uygun, makul, sağduyulu, mantıklı, ampirik olduğu ama henüz aşkınlığa ulaşamadığı İsveç'e, Norveç'e ve Danimarka'ya benziyor. İskandinavya'ya saygı duyabilirsiniz ama onu ilahlaştırmak bir yana sevemezsiniz bile! İyi, olağan, dünyevi, makul... akılcı olan şeylerin yapabileceği her şey yapılmış bulunuyor orada. Ama bu yeterli değil."

Bu yaklaşım için kısa süre sonra *kişi-ötesi psikoloji* (transpersonal psychology) terimini türetecek ve bunu tanıtmak amacıyla bir dernek kurulup bir dergi çıkarılmasına destek olmaya çalışacaktı.

1965 yaz aylarında her ikisi de uyuşturucuyla ilgili olan iki olay Maslow'un ilgisini çekecekti. Amerikan Psikoloji Derneği'nin (APA) Etik Komitesi Timothy Leary ve Richard Alpert'e karşı (Alpert daha sonraları Ram Dass olarak ün yapacaktı) gönüllü kişilere psikedelik uyuşturucular vererek sansasyonel ve hiç de iyi denetlenmeyen deneyler yaptıkları gerekçesiyle suçlamada bulunmuştu. İkisi de Harvard'dan iki yıl önce kovulmuşlardı ve APA'nın onları üyelikten çıkarma eğilimi sembolik bir girişim olmanın ötesine geçemeyecekti. Bu duruma karşın Leary kendisini savunması için New York City'de ünlü bir insan hakları avukatı tutmuş ve Alpert de Maslow'dan Washington, DC'deki APA merkezinde yapılacak olan duruşmada onların lehinde bir konuşma yapmasını istemişti. Maslow Leary'e oranla

kendisini Alpert'e hiç yakın hissetmiyordu ama sorumluluk üstlenmekten de kaçınmamıştı: Her şeyden önce, Albert'in babası olan George önemli bir Bostonlu avukat ve Brandeis'in yönetici ve kurucularından birisiydi.

16 Temmuzda Washington'a uçmadan önce Maslow bu soruna bulaşmış olmaktan az da olsa pişman olmuştu. Uçaktayken APA'nın duruşmaya ilişkin belgelerini incelemişti. Leary ve Alpert'in APA'nın etik değerler yasasını büyük olasılıkla ihlal etmiş olmalarına karşın, bu yasanın da bilim alanında öncülük yapmayı seçenlere karşı ayrımcılık yaptığı bir gerçektir. "Ürkek olmak, korkmak etik midir?" diye sorgulayacaktı günlüğünde. "Belki de devrimci bilim için bir etik değerler yasası yazmam gerekecek."

Beklendiği gibi Maslow'un tanıklık yapmasına gerek görülmemişti. Leary ve Alpert'in hiçbir zaman anlayamadığı gerekçelerle APA Etik Komitesi duruşma başlamadan hemen önce suçlamalarını geri almış ve öykünün baş aktörleri kendilerini suçlayacak olanların dostane ve yatıştırıcı davranışlarıyla baş başa kalıvermişlerdi.

Maslow'un uyuşturucuyla olan diğer öyküsü hem meslek yaşamı hem de görüşleri üzerinde çok daha büyük bir etki yapacaktı. Aylardır, California'da başlatılan ve Synanon adı verilen sıradışı yeni bir uyuşturucu rehabilitasyon programı hakkında haberler duyuyordu. Eskiden bağımlı olanlar tarafından yönetiliyordu ve eski bağımlılar çalıştırılıyordu; ülke çapında başarılı şekilde yerel tedavi merkezleri oluşturuluyor, hem sanat hem de hükümetteki ünlü kişilerce destekleniyordu. MANAS dergisi, sertlik ve açık sözlülüğü yüksek çapta yapılandırılmış bir grup tedavisi formatında içtenlikli bir tutkuyla birleştirmiş gibi gözükten Synanon'u yere göğe sığdıramıyordu. Modern psikiyatri ise uyuşturucu bağımlılarının tedavisinde pek de başarılı olamıyordu. Maslow Synanon hakkında daha fazla şeyler okudukça bu yeni yaklaşımın, sadece bağımlıların tedavi edilmesinin ötesinde çok önemli bir potansiyel taşıdığını görmüştü. Brandeis'teki öğrencileri kendisine Synanon'un Daytop Village adı verilen şubesinin New York'taki Staten Adası'nda açıldığını haber verdiklerinde bu kuruluşu araştırmaya karar vermişti.

Maslow 13 Ağustos'ta uçakla bir geceliğine Daytop'a gitmişti. Tesiste yapılan kısa bir geziden sonra, eski bağımlılarla kendisi gibi "düzgün" insanların dâhil olduğu bir yüzleşme grubuna katılmıştı. Synanon'un başarısının kalbinde yüzleştirmeci grup çalışmaları yatıyordu; NTL ve WTL'nin oluşturduğu T gruplarından* çok daha yoğun olan yüzleşme grupları, üyelerinin duygusal gelişmelerini birbirlerinin zaafı ya da "takıntıları" hakkında çok içten, hatta acımasız yorumlarda bulunarak geliştirmeyi amaçlıyordu. Bu, Maslow'un bir yüzleşme grubuna ilk katılımıydı ve üyelerin kendi grup üyelerinden aldıkları eleştirilerin sertliğinden çok etkilenmişti.

Ertesi gün çalışanlarla ve müşterilerle saatlerce görüşmüş ve izlenimleri hakkında önceden hazırlanmadığı spontan bir konuşma da yapmıştı. Özellikle, yoğun bir grup bağlılığı ile bağımlılara bir aidiyet duygusu kazandırmanın yanı sıra, hem sorumsuz davranışları hem de kaçındıkları gerçekler konusunda birbirlerine direkt olarak geribildirimde bulunmalarını sağlayan bir ortamı sunması açısından Daytop Village'da övülmesi gereken pek çok şey bulmuştu. Ama eleştiriden de uzak kalmamıştı; Daytop-Synanon'un başarısızlıklarını da yüksek sesle dile getirmiş, programı terk eden ve hatta programı hiç denememiş olanlardan söz etmişti.

Boston'a döndükten sonra günlüğüne şu yorumu düşmüştü: "Çok önemli bir deneyim; çok öğretici, çok sorgulayıcı. Vaktim olsaydı her halde daha uzun kalırdım." Sonraki haftalarda, Harry Rand ve diğerleriyle yaptığı konuşmalarda uyuşturucu bağımlılığı ve tedavisini daha iyi anlamaya çalışmıştı. Kavrıldığı şeylerden biri bu sorunun genellikle erkekleri ilgilendiren bir sorun olduğuydu; çoğu durumda bağımlının babasının fiziksel ya da psikolojik olarak uzaklarda olmasıydı. Maslow yaşamının son yıllarında Alcoholics Anonymous, Synanon ve benzeri kuruluşların kendi kendine yardım ve destek grubu modelini, sadece bağımlılık sorunları olanlar için değil parçalanmış toplumumuzdaki bütün insanlar için bireysel gelişimin anahtarı olarak kabul etmeye başlamıştı.

* İnsan ilişkilerinde duyarlılığı arttırmayı amaçlayan grup çalışmaları -ç.n.

Sonbaharda Maslow'a bir başka ücretsiz izin verilmişti. Bu izni Bertha'yla birlikte Güneyde ve Orta Batı'da keyiflerinin dolaşarak geçirmişlerdi. Nereye gidileceği ve ne yapılacağı konusunda tartışmaya girmek yerine basit bir kural koymuştu: Programı Bertha yapacaktı ve kendisi de onun yaptığı her türlü seçime boyun eğecekti. Sonbahar ayları ikisi için de çok iyi geçmişti. *Bilimin Psikolojisi* üzerinde çalışmanın dışında sürekli olarak çok az yazı yazmıştı. Zamanını Esalen Enstitüsü'nden Michael Murphy gibi dostları ve ziyaretçilerle geçirmişti. İkili bir gün Maslow'un evinde birlikte dokuz saat geçirerek Maslow'un Esalen'de 1966 yılı kışında vereceği ilk hafta sonu workshop'unu planlamışlardı. Esalen'in hümanist yaklaşımlı ders programından ve tedavi edici yöneliminden etkilenmiş olmakla birlikte Maslow orada konuşma yapması için Murphy'nin yaptığı çağrıları hep geri çevirmişti. Şimdiyse programı, kendisine bu çağrıyı kabul etmesini sağlayacak özgürlüğü veriyordu.

Esalen 1965 ortalarında uyguladığı yenilikçi programlardan ötürü ulusal çapta ilgi odağı olmuştu. Burada sunum yapanların arasında fotoğrafçı Ansel Adams, genel anlambilimci S. I. Hayakawa, Nobel Ödülü sahibi kimyacı Linus Pauling, tanrıbilimci Paul Tillich, tarihçi Arnold Toynbee ve felsefeci Alan Watts da vardı. Esalen'in programını belirleyen özel bir "ortak politika" bulunmuyordu ama kurucuları olan Murphy ve Richard Price hümanist psikolojiyle Doğu düşüncesinin sentezinin dünya barışına (ve dönüşümüne) giden bir yöntem oluşturabileceğine inanıyordu. Murphy buna, şaka yollu "Vizyon" adını vermişti. Benimsediği idealizm ve bir amacı olması, Esalen'in genç eşbaşkanında belki biraz kendisinden de bir şeyler bulmuş olan Maslow'u etkilemişti. Maslow'un tek endişesi, Esalen'in kendini gerçekleştirmeyi hızlandırmak amacıyla deneysel yöntemlere giderek artan ölçüde bağlı olmaya başlaması ve entelektüel titizlikten uzaklaşmasıydı. Bu eğilimi workshop'unda dile getirmeyi planlamıştı.

Aynı günlerde, Ellen'in Lew Maslow'un evinde yapılan evlilik töreninde bir gerginlik yaşanmıştı. Lew ve kardeşleri anneleri Rose'u da törene davet etmişlerdi. Maslow bir gece öncesi heyecandan ötürü saatlerce uyuyamamıştı. Annesini yıllardan

beri ilk kez görecekti ve olay yaratabileceğinden endişe ediyordu. Ama tören sırasında Maslow ona karşı ne kadar mesafeliyse o da ona karşı o kadar mesafeliydi. Lakin hiçbir uzlaşma gerçekleşmemişti. Maslow annesinin birkaç yıl sonra cenaze törenine katılmayı reddedecekti.

Eupsychian Management: A Journal (Eupsychian Yönetim: Bir Günlük) Ekim ayında yayımlanmıştı. Maslow akıllı davranmış ve üç yıl önce NLS’de yazılmış olan orijinal *Yaz Notları*’nın doğaçlama tarzını korumaya karar vermişti. Bu düşüncesinden ötürü de ilk izlenimlerini hiçbir şekilde değiştirmemiş ya da düzeltmemişti. Yönetim alanına egemen olan kuru ve akademik tarzların tersine Maslow’un kitabı kendine özgü bir yakınlığa, tazeliğe ve canlılığa sahipti. Araştırmacı zihninin en iyi örneklerini yansıtıyordu. Bu kitap, benzeri bir serbest değerlendirmeyi büyük bir hastaneyi, cezaevini ya da büyük kent sosyal hizmetler ya da işsizlik teşkilatını gözlemleyerek yapması halinde Maslow’un nasıl bir etki yaratabileceği sorusunu akla getirmektedir.

Korkunç adına karşın *Eupsychian Yönetim*, Maslow’un, Amerika’nın işletme fakültelerinin önderleri nezdinde bir anda ilgi görmesini sağlamıştı. Çoğu kişi bu kitabı, insan doğası hakkındaki zorlayıcı somut öneriler getiren ve o güne dek yazdığı en önemli kitabı olarak kabul etmişti. Çalışan motivasyonu, “insan varlıkları” muhasebesi, girişimcilik ve önderlik psikolojisi ve özellikle de sinerjiye ilişkin alışılmadık kavramları, 1960’lardaki her şeye açık olan yönetim kuramcılarıyla yönetim danışmanlarına ulaştıklarında muazzam bir etki yaratmıştı. *Eupsychian Yönetim* kısa süre içinde birkaç baskı yapmış ve Japoncaya da çevrilmişti.

Kitabın bu şekilde karşılanması Maslow’u şaşırtmıştı. Görüşlerinin potansiyel etkisini ve gücünü tahmin etme konusunda yaşamında ilk kez bu kadar çok yanılmıştı. Aldığı tepkilerden gurur duymuş olsa da iş âleminin, hümanist yaklaşımın büyük ölçüde iyi koşullara bağlı olduğunu ve uluslararası ekonomik koşullarda ya da yerel pazarlarda meydana gelebilecek ani gerilemelerin bu ilkelerin geçici de olsa, çoğu insanın tahmin ettiğinin tersine geçersiz olmasına neden olabileceğini gözden kaçırdığına inanıyordu.

Maslow aydınlanmış yönetimin dünya çapında olmasa da ulusal çapta gerçekleşmesine kadar pek çok sorunla baş edilmesi gerektiğini de öngörmüştü. Yıllardır süren ırksal ve ekonomik adaletsizliğin düzeltilmesi gerekiyordu; uluslararası karşılıklı kuşku ve süre giden savaşlar bu rüyanın gerçekleşmesini daha da güçleştiriyordu. NLS gibi şirketlerin örnek teşkil edemeyeceğinin Maslow da farkındaydı ama bunlar umut verici girişimlerdi:

“Eski yönetim biçimleri giderek demode hale gelmektedir... İnsanlar ne denli yücelirse, psikolojik olarak ne denli sağlıklı olurlarsa rekabet dünyasında ayakta kalabilmek için aydınlanmış yönetime de o ölçüde ihtiyaç duyulacak ve otoriter politikalar uygulayan bir kuruluş da o ölçüde elden ayaktan düşecektir... Eupsychian yönetim konusunda bu nedenle bu kadar iyimserim... Bu nedenle geleceğin dalgası olacağını düşünüyorum.”

Karşıt Kültürün Huzursuz Kahramanı

Geçmiş yıllarda ve bugün de hümanist bilim insanlarının çoğunun tüm geleneksel değerlerin çöküşünde payı bulunuyor. Bu değerler çöktüğünde, yerlerine hemen konulabilecek başka hazır değerler bulunmuyor. Bu yüzden de günümüzde sanatçılarımızın, romancılarımızın, oyun yazarlarımızın, eleştirmenlerimizin, edebiyat ve tarih alanlarındaki bilim insanlarımızın büyük çoğunluğunun cesareti kırılmış ya kötümser olmuş ya da ümidi kalmamış bulunuyor; oldukça büyük bir kısmı da nihilist ya da kiniktir. “İyi yaşamın” mümkün olmadığına ve sözde yüce değerlerin hepsinin sahte olduğuna ve dolandırıcılıktan başka bir şey olmadığına inanıyor.

Bir görelilik karmaşası içinde yaşıyoruz. Bu insanların hiçbirisi artık neyi nasıl seçeceklerini, seçimlerini nasıl savunacaklarını ve geçerli kılacaklarını bilemiyor. Bu karmaşa çok yerinde bir şekilde değersizlik (bir değerler sistemine sahip olmama durumu) olarak adlandırılabilir.

—ABRAHAM MASLOW

AMERİKAN TOPLUMU 1966 yılında hızlı ve çılgın bir değişim geçiriyordu. Çeyrek milyondan fazla ABD askeri Güney Vietnam’da adı konulmamış ve başarısız olduğu açık olan bir savaş veriyordu. Giderek artan sayıda insan -izlenen politikaya tepki

vermek bir yana- askere gitmeye büyük bir istek gösteriyordu. Bazı savaş karşıtları halkı pasif direnişe çağırıyor, savaş destekçileri ise Kuzey Vietnam'a karşı taktik nükleer silahların kullanılması gerektiğinden söz ediyordu. İnsan hakları hareketi ise, ciddi lobi grupları ile uzlaşmaya yanaşmayan siyah güç savunucuları (zenci gücünün üstünlüğünü savunan grup) arasında ikiye bölünmüştü. Hava ve su kirlenmesi gibi çevresel konular medyada büyük yer alıyordu. Büyük Buhran'dan bu yana, siyasetçilerin bir dizi yerel ve uluslararası sorunun üstesinden gelip gelemeyecekleri ilk kez sorgulanmaya başlamıştı.

Bununla birlikte, 1960'ların sonunda, hümanistik psikolojinin ilkelerini, Doğu dinlerini ve psikedelik uyuşturucuları çıkış yolu olarak gören ve hemen her şeyden hoşnutsuz genç insanların karşıt kültür hareketi de başlayacaktı. Timothy Leary'nin "Tune in, turn on with drugs and drop out" (Konsantre ol, uyuşturucularla kafanı iyileştir ve kendine dön) şeklindeki öğüdünü uygulayanların sayısı hiçbir zaman büyük rakamlara ulaşmamıştı. Ama milyonlarca insan, özellikle de yirmili ve otuzlu yaşlardaki üniversite mezunu insanlar Paul Goodman, Aldous Huxley, Rollo May, Piskopos James A. Pike, Carl Rogers, Alan Watts ve daha sonraları da Richard (Ram Dass) Alpert, R. D. Laing ve benzeri felsefecilerin ve toplumsal düşünürlerin yazdıklarında hem anlam bulmaya çalışmış hem de bunların kendilerine kılavuzluk edeceğine inanmıştı. Pek çok insan içinse uzun zamandır sürdürdüğü entelektüel özen ve bireyin potansiyeline yönelik coşkulu vizyonu tek bir insan öne çıkıyordu: Bu insan Abraham Maslow'du. Adı, özellikle California'da olmak üzere kahramanlığa varan niteliklerle anılmaya başlamıştı.

Maslow 6 Ocak 1966 günü San Francisco'daki Grace Katedralinde beş yüzü aşkın bir dinleyici topluluğuna, Episcopal Diocese of California ve Esalen Enstitüsü sponsorluğunda halka açık bir konuşma yapmıştı. Esalenin genç eşbaşkanı Michael Murphy ile akşamın çoğunu Maslow'la birlikte geçirmiş olan gazeteci George Leonard onun konuşmadan önce sinirden tir tir titrediğine tanıklık edeceklerdi. "Dinsel Farkındalık Psikolojisine Doğru" adlı tutkulu söylevine başladıktan sonra gözle görülür ölçüde yatışmıştı.

Ana teması psikoloji ve dinin önceden ayrılmış bulunan insan doğasının iki kıyısı arasında önemli bir köprü inşa ettikleri üzeri-neydi. Maslow sonunda, bu iki alanın birbirine bağlandığını iyim-ser olarak dile getirmişti. İnşa sürecinin bilimin kıyısından nasıl görüldüğünü bildirmek istemişti. Konuşmasının ilerleyen aşama-larında kendini gerçekleştirme ve sağlıklı insanların sahip oldukla-rı değerler, kendini gerçekleştirmenin ve kronik sıkıntı ve kiniklik gibi değer bozukluklarının yapısı ile kâinat hakkında merak duy-gusu uyandırmakta bilimin rolü gibi konuları öne çıkartmıştı. Soru ve yanıt bölümünde ise doruk deneyimlerdeki kadın-erkek farklı-lığından Amerika'daki eğitim siteminin acilen dönüşüm geçirmesi gerektiğine varıncaya dek pek çok ilginç konuya değinmişti.

Verdiği ders her bakımdan büyük bir başarıydı. Heyecanı hiç de yatışmamış olan Maslow'u ertesi gün hafta sonu workshop'u-nu yöneteceği Esalen'e götürmüşlerdi. Katalogda "Dr. Mas-low'la, çalışmalarının ana temalarını oluşturan Var-Oluş'a karşı eksiklik motivasyonu (Deficiency motivation), doruk deneyim, kendini gerçekleştirme, eupsychia ile sağlık ve gelişme psikolo-jisi üzerine tartışmalar" yapılacağı duyurulmuştu.

Maslow'un adı 1960'ların karşıt kültürünün aşırılıkları ara-sında, özellikle de deneysel merkezi Esalen'de yanlış tanımlan-mış olsa da, orada karşılaştığı en unutulmaz ve en kötü anısının ne olduğunu anımsatmak yararlı olabilir.

Maslow, aşkın deneyimlerin bilimsel olarak incelenmesi üzerine çok önceden başlattığı çalışmalar sırasında, İngilizcenin yüce yaşam biçimlerinin tam anlamıyla aktarılması konusunda yeterli olmadığına inanıyordu. Tanrıbilimcilerin kavranılması çok güç olan klasik dilinin dışında, Var- Oluş psikolojisi ola-rak adlandırdığı şey ile huşu, bahtiyarlık, esriklik, mutluluktan havalara uçma, hülyalara dalıp gitme ve hayretlere düşme gibi yüce duyguları ele almanın daha doğru bir yöntemi bulunmu-yordu. Doruk deneyimler üzerine kendisinin yaptığı araştırmalar, bu tür duyumsamaları yaşayabilmek için ayakları yere basmayan mistikler olmamız gerekmediğini göstermişti; bu tür deneyim-ler çocuğunun gözlerinin içine sevgiyle bakan bir annenin ya da dağlarda tan ağarmasını gözlemleyen bir doğa aşığının hissettiği şeyler kadar yakın ve aşına olduğumuz şeylerdi. "Olan biten bu

şeyler gerçekten de gizemli şeylerdir” diye yazmıştı *Dinler, Değerler ve Doruk Deneyimler*’de. “Milyonlarca kez gerçekleşeler de, yine de mistik şeylerdir.”

Maslow belki de aşırı tutkulu ya da fazla safça davranmış ve doruk deneyimler ve Var- Oluş psikolojisiyle kişisel olarak ilgilenen aynı düşüncelere sahip bir grup insanı bir araya getirebilirse, bilimsel açıdan anlamlı olan bir aşkın deneyim dili oluşturulmasına katkıda bulunabileceğine inanmıştı. Artık yakın dostu haline gelmiş olan Michael Murphy bilim insanları, terapistler ve Esalen fanatığı aktris Jennifer Jones gibi herkesin iyiliğini isteyen insanlardan oluşan bir grup oluşturmuştu.

Murphy ve diğer eşbaşkan Richard Price hiç istemeseler de, Esalen’de yaşayan fevri Gestalt terapisti Fritz Perls’i de davet etmek zorunda kalmışlardı. Almanya’da 1893 yılında doğmuş ve İkinci Dünya Savaşı öncesinde psikiyatri eğitimi almış olan Perls 1950’lerin ortalarında Paul ve Laura Goodman’la birlikte geliştirdikleri Gestalt terapisinden ötürü Esalen’de uluslararası bir ün yapmıştı. Zeki ve yetenekli bir terapist olduğu hiç su götürmeyen Perls bütün bunlara rağmen Esalen topluluğu arasında dili bozuk ve egosu çok yüksek olan yaşlı bir çapkın olarak tanınıyordu. Görkemli ve bakımsız sakalları ve sürekli olarak giydiği tulumu içinde Esalen’de sanki sahibiymiş gibi dolanıp dururdu. Olumlu şeylere yol açabilecek olan hafta sonunu Maslow’un yaşamındaki en kötü anısı haline getirmişti.

Yaklaşık olarak yirmi beş kişi Cuma gecesi akşam yemeğinden sonra Esalen’in lobisinde toplanmıştı. Davetli olan katılımcılar şömine etrafında halka halinde oturmuştu ve workshop gözlemcileri de sanki kendileri de dinleyicilermiş gibi onların arasına karışmıştı. Murphy kısa bir açılış konuşması yapıp sözü Maslow’a vermiş, o da Var- Oluş motivasyonu kuramı ile bunun psikoloji alanındaki etkilerini kısaca özetlemişti. Sonra da direkt olarak yapacakları şeye atlamıştı. Davetlilerden bazıları Maslow’un tam olarak ne yapmalarını istediğini anlayamamıştı. Gözlemcilerin çoğu da, kendilerine ilham vermiş olan kişinin yanında doruk deneyim yaşayamayacak olsalar da dostluk hatırına gelmişlerdi ve workshop’un aşırı akademik atmosferinden dolayı neredeyse uyuklamaya başlamıştı.

Maslow, “‘görevi’ ele alalım” diye ciddi bir giriş yapmıştı. “Peki, görevi kendini gerçekleştirmeyi ya da sağlıklı olmayı ifade edecek şekilde ve geleneksel olmayıp psikolojik anlam kata-
rak nasıl tanımlarsınız?”

Huzursuzluk verici bir sessizlik oluşmuştu. Sonra da California’nın Sonoma State College’ında psikoloji profesörü olan Hobart Thomas görevin, insanın kişisel kaderinin yani içsel potansiyelinin tamamlanması olarak düşünülebileceği önerisinde bulunmuştu.

“Doğru” diye yanıtlamıştı Maslow. “Bu iyi bir örnek.”

“Burası tam da okula benzedi” diye bağırıyordu Perls, yüksek ve alaycı bir sesle. “İşte öğretmen, orada da öğrenci doğru yanıt veriyor.”

Maslow bu ilk iğnelemeyi ve Perls’in aynı gece ve sonraki gün de sürdürdüğü alaylarını duymazdan gelmişti. Maslow yapısı gereği karşılıklı atışmadan olabildiğince kaçınırdı ve Perls’e aynı şekilde karşılık vermemiş, cesaretinin kırılmasına da fırsat tanımamıştı. Ama Perls ne iğnelemekten vazgeçmiş ne de terbiyesiyle çekip gitmeyi bilmişti. Esalen’deki entelektüel etkinliklere nadiren ilgi gösterirdi çünkü bu tür felsefi tartışmaları zaman kaybı olarak görürdü. Perls kendisini çok yükseklerde gördüğü için Maslow’un toplantıyı seminer tarzında ve havalı bir şekilde yönetmesini çekememişti.

Cumartesi geldiğinde atmosfer daha da gerilmişti. Mantıklı olan toplantıyı durdurmak ve Perls’in davranışına grupça açık bir yanıt vermektir. Ama ne Murphy ne de bir başkası Perls’e direkt olarak karşı çıkabilme cesaretini gösterebilmişti. Maslow tartışmasını bitirmek ve workshop’u, Perls’i de mutlu edecek şekilde, isteyen dilediği şekilde hareket ettiği bir eğlence grubuna dönüştürmek istememişti.

Cumartesi gecesi Maslow “Var- Oluş dili” oluşturma çabalarını ısrarla sürdürdükçe atmosfer daha da gerginleşmişti. Perls kendisini bir anda yere atmış ve vücudunu yavaşça Maslow’un bacaklarına dolayıp hayretten donakalmış insanların karşısında ağlamaya benzeyen, çocukça sesler çıkartmaya başlamıştı. Bu davranış bardağı taşırmıştı. Olup bitenlere anlam veremeden Perls’e bakan Maslow, Murphy’ye dönüp kısa ve öz bir yaklaşımla “Bu hastalık haline geldi artık” diye açıklamada bulunmuştu.

Toplantı kargaşa içinde sona ermişti. Maslow dışa vuramadığı öfkesinden ötürü hop oturup hop kalkmış ve odasında saatlerce uyuyamamıştı. Öfke dolu düşüncelerini yazıya dökmek kendisini yatıştırmış ve sonunda uykuya dalabilmişti.

Pazar sabahı daha da sakinleşmiş ve kendisini iyi bir zılgıt çekmeye hazırlamıştı. Duygularını günlüğüne aktarırken farkına vardığı gibi, diğerleri ona olanak tanımış olduğu için Perls'in yaptığı kötü davranışlar yanına kâr kalabilmişti.

Maslow sözlerine, iyi niyetle girişilmiş olan workshop'un üyeler birlikte çalışma konusunda etkisiz kaldıkları için başarılı olamadığını vurgulayarak başlamıştı. "İyi niyetli bireyler berbat bir grup oluşturabilir" demişti. "İyi grup oluşturulmasına ilişkin usuller iyi insan olma usullerinden ayrıdır, farklıdır. Bunlar aynı şey değildir... Her evliliğin bir siyasal durum oluşturduğunu düşünmüşümdür; iki insanın çıkarlarının bağdaştırılması söz konusudur. Bu her şeyden önce yapılandırma, gündem oluşturma, program yapmayı gerektirir."

İyi bir çalışma grubu nasıl oluşturulabilirdi? Bu konunun, Esalen'de el üstünde tutulan 'içinden geldiği gibi davranma' ya da 'kendini ifade etme' ile pek de ilgisi yoktu. "İyi çalıştıkları sürece... nefret ettiğim insanlarla da çalıştım" demişti Maslow. "Ve şimdi de şahsen çok sevdiğim insanlarla birlikte çalışamayacağımız bir durum oluştu. İyi çalışmak için temelde birbirimizi sevmemiz gerekmez. Bu, farklı bir dizi kural gerektirir. Zorunlu olduğunuz durumlarda, kuralları paylaştığınız sürece düşmanlarınızla bile çalışabilirsiniz."

Maslow'un vurguladığına göre en önemli kural, çalışma grubunun hem bir lidere hem de bir yapıya sahip olmasıydı. "Bir çalışma grubu... bir ev inşa etmeye benzer. İlk önce temelleri atarsınız ve sonra da birisi çıkıp ilk önce çatıda çalışmak ister. Başkanın ona hayır demesi gerekir. Yapı, düzen, gündem ve en önemlisi de kuvvetli bir başkan gereklidir."

Maslow onları tıpkı öfkeli bir baba gibi fırçalamaya başlamıştı. "Sizleri, Esalen'in ve Esalen'deki insanların çoğunun... aşırı çekingenlikten, aşırı entelektüelleşmeden kaçındıklarını... ve bir geçiş aşaması yaşadıklarını düşünmeye zorlamam gerekiyor. İyi de, kendini gerçekleştirme başka neye yarar ki? Sadece kendinizi

ve kendi sorunlarınızı düşünen bencil birisi olmak istemiyorsanız ... canınızı dişinize takmanız gerekir.”

Esalen’in personelini ve buraya düzenli olarak gelenleri, yaşam biçimleri açısından daha az “özgür” olanlara karşı kendini beğenmiş bir kayıtsızlıkla, hatta küçümsemeyle davrandıkları için paylayarak devam etmişti. “Eski kafalı biri değilim ve uzlaşmacı biri de değilim ve var olan düzenin parçası da olmadım” diye iddiada bulunmuştu. “Böyle yaftalanmayı reddediyorum. Ama kurulu düzeni de küçümsemiyorum. Severseniz küçümsemezsiniz. Bir şeyler öğretmek istediğiniz insanları... gerçekten de seviyorsanız... onların anlayamayacağı dilden konuşmazsınız... Üniversiteye gitmemiş bir grup insanla büyük, akademik bir profesör gibi konuşacak olursam bu ikiyüzlülüktür, bu gösteriştir ve onları yeteri kadar sevmediğim anlamına gelir.”

Meslektaşlarını, içten davranma adına bu tür çocuksu davranışlarını sürdürecek olurlarsa, Esalen’e gitmemeleri önerisinde bulunmaktan başka seçeneği kalmayacağı konusunda uyarılmıştı. Bu yaklaşım Esalen çalışanlarının hiç de hoşuna gitmemişti ama Maslow, öfkesini herkesin içinde sergilemiş olduğu ender anlardan birini yaşıyordu ve duygularını açığa vurmakta kararlıydı. Akla -özellikle de Var- Oluş dili workshop’uyla oluşturmak istediği şeylere- değer vermeyi reddetmelerinin kendisi için artık tahammül edilemez hale geldiğini ve onlara verdiği desteği sürdüremeyeceğini dile getirmişti. Koordinatörlük yapan Murphy’ye dönmüş ve “Burasının entelektüel karşıtı bir yer olduğunu biliyor musun? ... Bilimden nefret edildiğinin farkında mısın? ... Araştırmaya karşı çıkıldığının farkında mısın?” diye sormuştu.

Maslow allak bullak olmuş öğrencilerden oluşan bir sınıfa ders verirmiş gibi daha da coşmuştu: “Hepimizin akli başında... Ve bu da içten geldiği gibi davranmanın bir parçası... Ve beyniniz kendiliğinden çalışma özgürlüğüne sahipse, bu çok güzel bir duygu yaratır... İyi bir çalışanın. Çok çalışırım, başarıya ulaşmak için gayret gösteririm ve bu da diğer insanlara yönelik en uç düzeydeki yakınlıktan kaynaklanır. İyi şeyler yapmak isterim. Torunlarımın henüz doğmamış olan çocuklarına yardımcı olmak isterim. Bu kahrolası dünyanın parçalanıp gitmesindense varlıklarını sürdürmelerini arzu ederim. Ve bu da benim yaşam tarzım.

En iyi yapabildiğim şey bu... Beyninizi kullanmazsanız potansiyelinizi gerçekleştiremezsiniz.

“Söndürmemiz gereken bir yangın olduğuna dair... tarihsel bir aciliyet duygusuna sahibim. Dünya yanıp yıkılıyor. Atom bombalarının önümüzdeki hafta üzerimize düşme ihtimali hiç de abartılı değil. Tanrım, acele etmemiz gerek. Söndürülmesi gereken bir yangın olduğunu biliyorsunuz. Sizler itfaiyecilersiniz. Ve harekete geçmeniz gerekiyor. İyi hortumlarınız var, kullanın onları. Saçma sapan hortumlarınız da olabilir, onlar elinizdeki en iyisidir, kullanın onları.”

Katılanlardan bazıları Maslow’un uyarılarını iyi niyetli olmakla birlikte rahatsız edici ölçüde ataerkil bulmuştu. Ayrıca Esalen’in, bireysel gelişimi artırmak için deneysel yöntemleri çok fazla benimsemesini eleştirmesini de aşırı ölçüde akademik bulup reddetmişlerdi. Murphy gibi başka katılımcılar da Esalen’in ana zayıflığı olan entelektüel canlılıktan uzak olmasını doğru biçimde teşhis etmiş olduğu için Maslow’a saygı duymuşlardı.

Maslow Esalen’de yaşanan fiyaskodan sonra eve döndüğü için mutluydu ve sonraki birkaç aylık ücretsiz iznini Bertha’yla birlikte Birleşik Devletlerin güneyini ve doğusunu arabayla keyifli bir şekilde gezerek geçirmişlerdi. Arada sırada ders de vermiş ama zamanının çoğunu arkadaş ziyaretleri yaparak ve gözden uzak olan yerleri keşfederek geçirmişti. Yaklaşık yedi yıldan sonra *The Psychology of Science: A Reconnaissance* (Bilimin Psikolojisi: Bir Keşif) adlı kitabını bitirmiş olduğu için sürekli olarak yazma arzusu duymuyor ve dinlenip eş dostla birlikte keyfine bakmak istiyordu.

Mayıs ayında, bir avuç adayla birlikte Amerikan Psikoloji Derneği başkanlığına aday gösterilmiş olduğunu ve oylamanın da o yaz gerçekleştirileceğini öğrenince çok şaşırılmıştı. Bu, olayların ironik bir biçimde farklı yönde gerçekleştiğini gösteriyordu çünkü bilim üzerinde yaptığı eleştirilerin aşırı ölçüde radikal olarak algılandığını düşünüyor ve teşkilattan kovulacağına inanıyordu.

Siyasal açıdan da akademik meslektaşlarının çoğuyla gidecek daha da anlaşmazlığa düştüklerini görüyordu. Sorun kısmen,

tıpkı 1930’larda ve 1940 başlarında kampüslerde moda olan eğilimin aksine çok daha antikomünist olması gibi, Hinde’in’deki Amerikan varlığına tam anlamıyla karşı çıkmamış olmasında yatıyordu. Aynı şekilde, ABD kentlerinde şiddete yönelik suçlar artmış ve insanların çoğu, gün karardıktan sonra sokaklarda dolaşmaktan korkmaya başlamıştı. Maslow liberal solcu siyasetçilerle yazarların çoğunun bu duruma kayıtsız kalmalarından önce şaşırmış, sonra da rahatsız olmuştu. Aynı ay içinde, suçluları aşırı heveskâr biçimde savunduklarını düşündüğü için Amerikan Sivil Haklar Sendikası’ndan ayrılmıştı. Bundan kısa süre sonra da, 1950’lerde Erich Fromm tarafından kurulmuş olan barışsever eğilimli SANE’den (Akıllı Nükleer Politika Uygulama Komitesi) istifa etmişti. Ona göre her iki dernek de liberallerin, yurtiçinde gelişigüzel ya da organize şekilde işlenen suçlar ya da uluslararası ilişkilerdeki insani saldırganlıkla başa çıkma konusunda giderek artan başarısızlıklarını temsil ediyordu.

Siyasal ideoloji Maslow için sıkıntı verici bir hal alıyordu. Kızı Ellen, New Left (Yeni Sol) eylemcisi olup çıkmıştı. New York’ta Greenwich Village’da oturuyor ve barışsever olan David Dellinger ile A. J. Muste, yazar terapist Paul Goodman ve Brandeis’te eskiden psikoloji öğrenciliği yapmış olan Abbie Hoffman gibi tanınmış kişilere yakınlık besliyordu. Maslow, güvenliğinden endişe etmiş olsa da, Ellen’in yıllar önce Amerika’nın en güneyinde siyahların oy hakkı için mücadele eden Özgürlük Gezinlerine cesurca katılmış olmasından büyük mutluluk duymuştu. Şimdilerdeyse basit toplumsal görüşler olarak nitelendirdiği görüşlerinden ötürü canı sıkılıyor ve bazen de öfkeleniyordu. Farklı görüşlerinden ötürü ara sıra açıkça çatışıyorlar ama olaylar tartışılacak hale geldiği zaman genellikle huzursuz bir sessizliğe gömülüyorlardı. 3 Haziran tarihli bir günlük notunda Maslow şu yorumda bulunmuştu:

“Ellen’in hem siyasal hem de işe yönelik tutumu aslında tutarlı olmaktan, ideolojik olmaktan, hatta entelektüel olmaktan uzak bir tutum. Kahramanları ya da gizli metinleri yok... Komünistleri, Sosyalistleri ve diğer “partileri” saçma bulup alay ediyorlar... Bu grubun belirgin tek bir tutumu var. *Toplumsal* kendisini, işleyişi, yapıyı, gereklilikleri reddediyorlar... Zaval-

lı çocuklar. Uzlaşmaya varmamaları durumunda... depresyona düşmeleri, düş kırıklığına uğramaları ve hatta kendilerini aptal yerine koymaları kaçınılmaz olacak.”

Maslow 8 Temmuz tarihinde Amerikan Psikoloji Derneği başkanlığına seçildiğini duyunca afallamıştı. Artık sandığı gibi yalnız (bir entelektüel) olmadığını farkına varmıştı; binlerce meslektaşı ona oy vermişti. Kendisine, Erich Fromm, Kurt Koffka, Kurt Lewin, Max Wertheimer gibi akıl hocalarının çoğundan ve çağdaşı olan sosyal psikolog Solomon Asch, kişilik kuramcısı Henry Murray ve davranışçı B. F. Skinner gibi kişilerden esirgenmiş olan bir onur verilmiş olmasından utanmıştı da. Ama bir Yahudi olarak kendisine bu ayrıcalığın tanınmasından gerçek bir gurur da duyuyor ve Başkan Sachar’la Brandeis’teki diğer kişilerin bu durumdan memnun olacağına inanıyordu. APA başkanlığının daha fazla idari yükümlülüklerle başını ağrıatacağının ve kendisini yazmaktan alıkoyacağını bilincindeydi ama fikirlerinin yaratabileceği büyük etkiden ötürü böylesi bir sorumluluğu üstlenmeyi arzuluyordu.

Aynı yılın güz ayları Maslow’un o güne dek hiç görmediği bir şekilde halk tarafından övgüye boğulmasını da beraberinde getirecekti. Amerika Hümanist Derneği tarafından Yılın Hümanisti seçilmişti; akademik ve halka açık konferanslarda konuşmacı olması, fahri doktorluklar kabul etmesi ve bir dizi yardımlaşma, eğitim ve araştırma projelerine katılması için hem ülke içinden hem de yurtdışından hemen her gün davetler alıyordu. Kesin olan şey 1960 ortalarının iyimserliği ve toplumsal enerjisinin Maslow’un çalışmalarına, Eisenhower yıllarının suskunluğu içinde düşünülemez bir itki kazandırmış olmasıydı. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, *Bilimin Psikolojisi: Bir Keşif* adlı kitabının yayımlanmış olması da Maslow’un yeni yeni filizlenen etkisini artırmıştı.

İnce ve kıskırtıcı bir eser olan bu kitap deneysel psikolojide de kendisini gösteren geleneksel bilime esaslı bir saldırı oluştuyordu. Maslow *Motivasyon ve Kişilik* gibi çalışmalarında ortaya koyduğu görüşlerini geliştirmiş ve hâkim olan bilim anlayışının, yöntembilim ve istatistiği aşırı derecede önemsemesi ve değerleri

kulak arkası etmesinden ötürü insan doğasının ve gerçekleştireceği çok büyük şeylerin acınası derecede yetersiz bir görüntüsünü oluşturmaktan öteye gidememiş olduğunu iddia ediyordu.

“Bu kitap Ortodoks bilimin *içinden* ortaya atılmış bir sav oluşturmamaktadır. Ortodoks bilimin ve onun yaslandığı toprakların, doğru olarak kabul edilmiş ama kanıtlanmamış olan ilkelerinin ve çantada keklik görülen tanımlarının, temel önermelerinin ve kavramlarının eleştirilmesini içermektedir... İzlenimlerime göre klasik bilimin zayıflıkları kendilerini en açık şekilde psikoloji ve budunbilim (biyolojik antropoloji) alanlarında göstermektedir. Gerçekten de insan, kişiler ya da toplumlar hakkında bilgiye sahip olmak istediğinde mekanik bilim her şeyi allak bullak etmektedir.”

Maslow görüşlerini yarı otobiyografik şekilde kaleme alıp Wisconsin'deki kişisel olmaktan uzak tıp eğitimine ve daha sonraları kendini gerçekleştiren insanlar üzerinde el yordamıyla yürüttüğü çalışmalara değinmişti. Kitabını, bir bilim insanı olarak yaşamı boyunca sürdürdüğü motivasyonu çağırıştırıp, evrenin gizemlerini saygın bir şekilde keşfedip, böylelikle de yeryüzündeki varlığımızı geliştirmek konusunda yaptığı şeyleri dile getirerek bitirmişti.

“Hem kendi yaptığım hem de başkalarının yaptıkları araştırmalardan, şiiirden aldığımdan çok daha fazla “şiiirsel” olan deneyimler kazanmış bulunuyorum. Bilimsel günlükleri okumakla, “kutsal kitapları” okumakla kazandığımdan çok daha “dinsel” olan deneyimler edinmiş bulunuyorum ... Bilim mucizeyle başlamakla kalmaz; mucizeyle de sona erer.”

Bilimin Psikolojisi danışmanlık, psikoterapi ve eğitim alanında çalışan meslektaşları arasında büyük bir övgü uyandırmıştı. Aynı zamanda popüler basında da büyük ilgiyle karşılanmıştı. Örneğin *Boston Herald*'da yer alan bir inceleme, kitabı “hem doğa hem de insanın incelenmesi konusunda çok daha insani, çok daha bütünsel ve daha az yabancılaştırıcı bir yaklaşım geliştirilmesi açısından dönüm noktası oluşturabilecek... sessiz bir devrimci kitap” olarak nitelendirmişti.

Kitap hakkındaki övgüler küresel boyut kazanamamıştı. Maslow'un deneyselci meslektaşlarının çoğu bu kitabı, saygın kariyerindeki naif, en zayıf nitelikteki kitabı olarak değerlendirmişlerdi. Ampirik araştırmalardan uzaklaşmış olduğu için, yöntemleri üzerinde anlamlı eleştiri yapabilecek yeteneği olup olmadığını sorgulamaya başlamışlardı. Çok sert biçimde uygulanan deneyselciliğin huşu ya da mucize duygularını olanaksız kıldığına ilişkin belirgin görüşünün ne kadar iyi niyetli olursa olsun yanılığın dolu bir görüş olduğunu belirtmişlerdi.

Bu nedenle, üzerinde durdukları hususlar farklı olsa da, Maslow'la uzun süreden beri dostluğunu sürdüren Harvard'dan B. F. Skinner *Bilimin Psikolojisi* yayımlanmadan önce kendisine şunları yazmıştı:

“Galiba yeni davranışçılardan biriyim ve bir açıdan da pozitivist bir psikologum, değerlerin ve de değerli yaşamın profesyonel ilgi alanım dışında olduklarını sanmıyorum. Şiirle ve sanatla ya da dinsel ve aşkın deneyimlerle bile ilgilenilmesinden vazgeçilmesi taraftarı değilim. Ama bütün bunlarda deneyimin ötesine geçen bir şeyler bulmayı istiyorum ve deneyimlerin bir yan ürün ya da epifenomen* olduğunu savunuyorum.

“İtiraf etmeliyim ki pek çok doruk deneyim yaşadım ve bunlar daha akılcı ya da daha materyalist ya da daha mekanik olduğum zaman azalmadı ... İma ettiğin gibi duygusal, fevri ya da iradeli olmak yerine daha bilişsel olmaya aşına olduğumu zannetmiyorum... Bir davranışçıyı daha iyi tanıman gerekiyor.”

Maslow, Skinner gibi saygı duyduğu meslektaşlarının dokundurmalarına çok rahat yanıt verir ve onlardan gelen eleştiri ya da övgülere değer verirdi. Ama açıkça yapılan övgüler bambaşka bir konuydu. Çok az ilgi gösterdiği okul ya da derneklerden gelse bile konuşma yapması için gelen teklifleri pek reddedemezdi. Bu tür davetleri yıllar boyunca kısmen mali nedenlerle de kabul

* Epifenomen: Nöral faaliyetlerin içine sıkıştırılmış bir bilinç tasavvurudur. “Zihinsel aktiviteler beyinden kaynaklanır, ancak zihinsel ifadelerin beyin üzerinde bir etkisi yoktur” diyen görüş. Örneğin koku çiçekten farklı bir şeydir ve çiçek üzerinde etkisi yoktur. Ancak, kokunun nedeni de çiçekteki biyolojik olaylardır. -ç.n.

ettiği olmuştı. Şimdiyse, artık paraya ihtiyacı olmamasına karşın bu tür talepleri kolayca reddedemiyordu. Kendisiyle posta ya da telefonla iletişime geçen ve hatta Brandeis'e kadar yürüyerek gelip onunla şahsen tanışmak isteyen ve sayıları giderek artan profesyonelleri, iş adamlarını, üniversite öğrencilerini ve sıradan okurlarını da kolayca geri çeviremiyor. Bazıları yaratıcı sosyal proje ya da araştırmalar için desteğini almak istiyordu; bazıları da kariyerleri konusunda yol gösterici olmasını arzu ediyordu. Bazıları ise bu nazik, ilham verici adamla tanışmak için ciddi bir merak besliyordu.

Maslow'un bu tür talepler konusunda sık sık şikâyet etmesine karşın, yıllar süren göreceli yalnızlıktan sonra çalışmalarının beğenilmesini görmekten mutlu olduğu da açıktı. Yine de kendisine yaklaşanların çoğuna karşı gerekli nesnel davranışı gösteremediği de bir gerçektir. Fikirlerine gösterdikleri ilgiye karşı tipik bir yaklaşım gösteriyor ve onları dostlukların oluşumu, çocuklarda doruk deneyimler ya da profesyonel kadınlardaki kendini gerçekleştirme gibi ilginç konularda kütüphane araştırmaları yapmakla görevlendiriyor ya da bir pilot araştırma yapmaları önerisinde bulunuyordu. Her zaman aynı şeyle karşılaşılıyor ve (kendi ifadesiyle) “yardımcısı” olacaklarını söyleyen kişiler onu sürekli olarak şaşırtıp hüsrana uğratarak yüzüstü bırakıyor, sık sık da ortadan kayboluyorlardı. Bu tür insanlar Brandeis'in psikoloji fakültesi görevlileri ve yüksek lisans öğrencileri arasında “Abe'in hayranları” olarak adlandırılıyordu.

Ama Maslow'a göre bu hiç de gülünecek bir şey değildi. Giderek artan ölçüde kendini kaybediyor, ihtiyaçlarına vakit ayırmayı bilmiyor ve sağlığı da giderek bozuluyordu. Sık sık aşırı yorgunluk, uykusuzluk krizleri geçiriyor ve göğsü ağrıyordu. Bu göstergeleri Bertha ve psikiyatrist arkadaşı Harry Rand ile endişeli şekilde tartıştıktan sonra genel sağlık muayenesinden geçmiş, elektro da çektirmişti. Hiçbir olumsuzluğa rastlanmamıştı ama kendisini iyi hissetmemeye devam etmişti. Aile üyeleri ve yakın arkadaşlarına göre, koltuğunda bitkin şekilde oturur ya da kamburunu çıkartarak yavaşça yürürken yorgun ve bitap düşmüş gözükürdü. Bu kadar çok çalışmaması uyarısında bulunmuşlar ama sözleri pek dikkate alınmamıştı.

Bitkinliği kısmen duygusal nedenlerden kaynaklanıyordu çünkü kendini gerçekleştirme kuramında gördüğü bazı çelişkiler içini yiyip bitiriyordu. Örneğin Brandeis'teki öğrencileri zeki, varlıklı ve fiziksel olarak sağlıklı insanlardı; önceki nesillerin uğruna savaştıkları ekonomik ve sosyal hakları normal karşılıyorlardı. Ama Maslow'a göre, dünya savaşı ya da Büyük Buhran'ı yaşamış olan öncüllerine göre kendilerini daha az gerçekleştirdikleri bir gerçektir. İyi de bunun nedeni neydi? Niçin daha fazla sayıda insan kendi potansiyellerini tam anlamıyla kullanmıyordu? Maslow'un günlükleri, uykusuz geçen geceler boyunca bu gizemi çözmek için kafa patlattığını gösteren değerlendirmelerle doluydu.

Son olarak da, tarihçi Frank Manuel ile yaptığı tartışmalar sırasında, ismini İncil'deki öyküden alan ve *Jonah Kompleksi* (Yunus Kompleksi) olarak adlandırdığı (önceden farkına varmadığı) içsel bir rahatsızlığın var olduğu önerisinde bulunmuştu. Bu sendromu, “yücelmekten kaçış”, dünyayı değiştirmeye yönelik ve büyük kazanımlara yol açacak olan kapasitelerimizi kabullenmeyi reddetmek olarak tanımlamıştı. İş yerindeki basit bir başarı korkusundan çok daha genel olan bir şeyden söz ediyor ve insanın potansiyelini tam anlamıyla gerçekleştirmekten bilinçli olarak kaçınmasından söz ediyordu. “Var-Oluş kapasitenizin çok azıyla yetinmeye bilinçli olarak razı olursanız” diye uyarıyordu, “yaşamınızın sonuna kadar mutsuz olursunuz. Kendi kapasitenizden, kendi olasılıklarınızdan kaçmış olursunuz.”

Aynı zamanda, bazı bireylerin kendilerini gerçekleştirme konusunda doğuştan gelen özelliklerinden ötürü diğerlerine oranla daha başarılı olup olamayacaklarını, “biyolojik seçkinler” olarak adlandırdığı şeyi oluşturup oluşturamayacaklarını da merak ediyordu. 1967 yılı kış aylarında Palm Springs, California'da iş önderleri ve yönetsel psikologların katıldığı bir konferansta Maslow bu konudaki sıkıntılı düşüncelerinden bazılarını açıkça dile getirmişti. Meslektaşları Carl Rogers şunları anımsıyordu: “Abe'in bu şekilde konuşmasından çok rahatsız olmuştum. Söylediği seçkin şeyleri nasıl olup da dile getirdiğine inanamamıştım.”

Maslow 1967 Nisan'ında yakınlardaki Cambridge, Massachusetts'te düzenlenen bir panelde LSD (psikedelik uyuşturucu

olan lysergic acid diethylamide) konusunda yapılan araştırmaları tartışmak için görev almıştı. Maslow, Timothy Leary'nin akıl karıştıran uyuşturuculara yönelik sansasyonalist yaklaşımından hiç haz etmemesine karşın psikedelik araştırmaların bilimsel açıdan yasal olduğunu savunuyordu. Ama şiddetin aynı yılın bahar aylarında Birleşik Devletler çapında endişe verici ölçüde artması, ilgilenilmesi gereken en acil psikolojik konunun yaratıcılığı her türlü kısıtlamadan uzak tutmak olmadığı, insanın saldırganlığının anlaşılması olduğu ve insan doğasının karanlık yönleriyle baş edebilmek için Manhattan Projesine benzer bir çaba göstermenin zorunlu olduğu konusunda ikna etmişti kendisini. Çok satan bir kitap olan *The Territorial Imperative* (Bölgesel Zorunluluk) adlı kitabın yazarı Robert Ardrey ile görüşmüş, -endokrinoloji, hayvan psikolojisi, psikanaliz ve toplum psikolojisinden elde edilen kanıtları birleştirerek- insan saldırganlığı üzerine belirleyici bir çalışma yapmanın gerekli olduğunu daha da kuvvetli biçimde düşünmeye başlamıştı. Fiziksel olarak böyle bir görev üstlenecek sağlıkta olmadığını biliyor ama kendilerine yeterli kaynak sağlanması durumunda, Ardrey gibi tanınmış bir yazarla işbirliğine gidecek olan bir uzman ekibin bu görevi üstlenebileceğine inanıyordu.

Maslow aylarca dur durak bilmeden (Var- Oluş değerlerine ulaşılmasını arzu etme durumunu ifade eden) meta-motivasyon konusuna ayrılmış yeni bir kuramsal yazı üzerinde çalışmıştı ve yaşamdaki görevinin çok daha aciliyet kazandığını düşünmeye başlamıştı. Aynı bahar aylarında ütopik düşünce üzerine verdiği bir derste öğrencilerine, kendisine ait olan psikoloji sistematığının dünyayı daha iyi hale getirebilecek her türlü tutarlı yaklaşım kadar yaşamsal öneme sahip olduğunu -gerçekte insanlık için kansere bulunacak areden daha da önemli olduğunu düşündüğünü- açık şekilde belirtmişti. 3 Mayıs tarihinde güncesine yazdığı uzun bir yazıda şu yorumda bulunmuştu:

“Görev yapmaya hemen her zaman hazır olan ve pek de keyif almayan, rahatlamayan ya da tatil yapmayan ve hatta dinlenmeyen bir tür iş makinesine dönüşmüş bulunuyorum. Genelde yaptığım gibi aylaklık yapmıyorum ya da srtp durmuyorum. Müzik dinlemeyi de hepten bırakmış durumdayım. Bunların hepsi sanki insanın kendisini şımartmak için yaptığı şeylermiş gibi geliyor ve

ben çalışmaya, sadece gerekli ya da yararlı olan şeyleri okumaya yönelmiş bulunuyorum... Kararlılıkla devam ediyorum... Sorun da bütün bunları çok tatsız bulmamda yatıyor.”

Altmışlarına merdiven dayamış bir insan için bu tür bir yaklaşım, sağlığı için hiç de iyi bir işaret değildi. Maslow yaz boyunca, Kanada’da yaşayan ve Blackfoot Kızılderililerini inceleyen genç bir antropolog olan A. D. Fisher’le kısa ama içten bir iletişim kurmuştu. Maslow, Blackfoot kültürünün hemen tümüyle ortadan kalktığını duyunca şok olmuştu. Alberta’nın en yoksul Yerel Amerikan kabilelerinden birisi haline gelmişlerdi. Ailelerin çoğu parçalanmış, gayri meşru ilişkiler yaygınlaşmış ve alkoliklik de alıp yürümüşü. Bir zamanlar sessiz ve sakin bir yaşamın sürüp gittiği koruma alanında cinayet bile işlenmişti. 1938’lerde Maslow’u çok etkilemiş ve ona insan doğası konusunda önemli bir içgörü kazandırmış olan özgecilikten ya da sıcak birlik beraberlikten ve yaygın aile yakınlığından geriye değerli olan çok az şey kalmıştı.

Maslow aşırı derecede üzülmüş ve genç meslektaşını, “kültürleri ve bireyleri mahvetmenin nasıl mümkün olduğunu” göstermek için tanıklık ettiği şeyleri yayımlaması konusunda yüreklendirmişti.

Bu tür gelişmelerden çok büyük endişe duymaya başlamış olan Maslow hümanist toplumbilimin dünyaya en iyi geleceği kazandıracağına o güne kadar olduğundan çok daha kuvvetli biçimde inanmaya başlamıştı. Bu açıdan da meta-motivasyon yazısının ilk baskılarını Ağustos sonlarında eline alınca özellikle mutlu olmuştu. Ona göre bu yazı, Birleşik Devletlerin İkinci Dünya Savaşına girmesinden kısa süre sonra Brooklyn’deki barış masası görüşünden beri sürdürdüğü yirmi beş yıllık çalışmalarının tepe noktasını oluşturuyordu. “Bütünsel ve kapsamlı bir insan doğası sistemi artık isteyeninin kullanımına hazır vaziyettedir” diye gururla belirtmişti. “Tabii ki yazmaya devam edeceğim ama şu anda ölsem bile, algılaması gerçekten kuvvetli olan bir insan tamamladığım şeylerden yararlanabilecektir.”

“Bir Meta-motivasyon Kuramı: Değer-yaşamının Biyolojik Kökenleri” aynı yılın sonlarına doğru yayınlanacaktı. Yazarın on yıldan daha uzun süredir kuramsallaştırdığı insan motivasyonu

ve ihtiyaçlarını özetliyordu. Hepimizin yaratıcılık, zorlu görevler ve benzeri Şeyler için doğuştan gelen yüce *meta-ihtiyaçlara* sahip olduğumuzu ve bu güdülerin yerine getirilememesi ya da engellenmesi durumunda *meta-patolojiler* yaŐayabileceėimizi ileri srliyordu. Bu tür bozuklukların pek çok rneği vardı: Şiddet, kurallara uymama, uyuşturucu bağımlılığı ve fakirler arasındaki anlamsız suç işleme eğilimi ile toplumumuzun her alanına yayılmış olan can sıkıntısı, macera peşinde koŐma ya da kiniklik bu tür bozukluklar arasındaydı. Maslow’a göre bu ruhsal hastalıklar amacına ulaŐamamıŐ olan idealizmin yaratmış olduğu bir kitlesel krizin göstergesinden, günümüzün kısıtlı ve ktmsen toplumsal kuramlarına karşı gösterilmiş ümitsiz bir tepki gösterisinden başka bir Şey değildi. Keskin bir değişim çağrısında bulunmuş ve Şunları yazmıştı:

“Resmi bilim ve Ortodoks psikoloji... hiÇbir Şey sunmamakla kalmıyor ama insanların çoğunun onlara göre yaşadığı ana motivasyon kuramları da... sadece depresyona ya da kinikliğe neden oluyor. En derin ve en gerçek motivasyonlar tehlikeli ve berbat addedilirken, en yüksek insani değerler ve erdemler de temelde sahteymiŐ gibi ktleniyor... Toplumbilimcilerimiz çoğunlukla düş kırıklığı yaratmaktan başka bir Şey yapmıyor ... Ekonomi “bilimi” ise... tamamıyla yanlış olan bir insan ihtiyaçları ve değerleri kuramı olmaktan, sadece düşük seviyede olan fiziksel ihtiyaçların ya da materyalist ihtiyaçların varlığını kabul eden bir kuram olmaktan öteye gidemiyor.”

Maslow, motivasyon kuramını oluşturan toplam yirmi yedi farklı önermede bulunmuştu. İlginç olan, nosyonlar arasında, gereksiz Şekilde duyulan nefreti içeren nevrotik suçluluk karşıtı olan “hak edilen ve biyolojik anlamda sağlıklı olan” *Var-Oluşsal* ya da *içsel suçluluk* da vardı. İddiasına göre vücudumuzun bir parçasının yaralanmıŐ olduğunu hissettirdiği için fiziksel acı arzu edilir bir Şeydi; aynı Şekilde içsel suçluluk da sağlıklı bir Şeydi çünkü bizlere, daha yüce olan doğamıza aykırı hareket ettiğimizi ya da onu ihlal ettiğimizi iletiyordu.

Ayrıca on beş adet zel Var-Oluş değeriyle bunların her birisinden yoksun kalmanın sonucunda oluşan ruhsal bozukluk

belirlemişti. Söylediğine göre adalet, güzellik ya da hakikati yaşamaktan sürekli olarak alıkonulacak olursak kronik kabalık, duyarsızlık, kiniklik, gaddarlık gibi meta-patolojiler geliştirebilir ya da yaşam sevincimizi yitirebilirdik.

Maslow aynı yıl *Journal of Humanistic Psychology* dergisinde yayımlanan makaleden çok heyecanlanmıştı. Kendisine çok yakın olan entelektüel müttetiklerinin dışında çok az ilgi görmesi onun için şaşırtıcı olmuştu. Önceki yazıları gibi meta-motivasyon makalesinin de yerleşik toplumbilim düzeni tarafından kabul edilebilmesi için on beş ya da yirmi yılın geçmesi gerekebileceğinin farkına hüznü bir şekilde varmıştı.

Maslow, Ford Vakfından aldığı bir yıllık bursun başlangıcı olan 1967 yılı sonbaharında bazı konuşmalar yapmak üzere birkaç haftalığına California'ya gitmişti. Bertha da ona eşlik etmişti. Eylül ortalarında, San Francisco'daki Üniteryen Kilisesinde bin kişilik bir dinleyici topluluğuna "İnsan Doğasının İleri Düzeyleri" konulu ve tanıtımı önceden çok iyi yapılmış olan bir ders vermişti. İyi geçen konuşması için her zamanki gibi aşırı ölçüde hazırlık yapmış ve notlarının çok azını kullanmıştı. Aşırı coşkulu olan dinleyicilere hitap etmeden önce kendisini o denli gergin hissetmişti ki, Michael Murphy'ye bu tür başka ders vermek istemediğini bile söylemişti.

Bertha'yla birlikte birkaç günlüğüne Esalen'e gitmişlerdi. Bertha, Murphy'nin yakışıklılığından, çekiciliğinden ve zarafetinden etkilenmesine karşın orada olup biten deneysel ve bedene yönelik çalışmalardan hiç hazzetmemişti. Murphy'nin onları uzak tutmaya çabalamasına rağmen Esalen civarında dolanıp duran "pis hippiler"den özellikle rahatsız olmuştu. Ama kocası bu konuda ikircikli davranmıştı. Murphy'ye babacan bir şekilde yaklaşmış ve insanların içsel doğalarını tam anlamıyla gerçekleştirebilmelerine yardımcı olmak amacıyla bir "eylem evi" oluşturma vizyonuna saygı göstermişti. Ama o da Esalen'in destekler görüldüğü "özelcilik" olarak tanımlanan şeyin "benmerkezcilik" olarak algılanmasından endişe duymuştu. "Oradaki yerleşik üyelerle" konuşurken Var- Oluşçuluğa karşı uyarılarda bulunmuştu. Kendisine bakılırsa "Eski Ahit peygamberi gibi esip gürleyip görevden, sorumluluktan söz etmişti." Esalen'i potansiyel

olarak dünyadaki en önemli eğitim deneyi olarak görüyor ama entelektüel özenden yoksun buluyordu. “Vurdumduymazlığın, salt deneyselseliliğin ve entelektüellik karşıtlığının bıçak sırtında hâlâ gezinip duruyor” diyordu. “Ayrıcalıklı bir avuç insana felaketin eşiğindeyken mutlu yaşamaları için yardımcı olmayı pek de önemsemiyorum. Bu tarihsel aciliyet faktörü... içimde giderek daha da artıyor.”

Maslow Doğu Sahiline döndükten sonra, aynı sonbaharda aldığı bursun çoğunu Bertha’yla eski arkadaş ve meslektaşlarını ziyaret ederek ve 1968 Eylülünde düzenlenecek olan APA kongresindeki başkanlık konuşmasını tamamlayarak geçirmişti. İlgilendiği bir diğer önemli proje de yönetimde Z Kuramı yaklaşımını olarak adlandırdığı şeyle ilgiliydi. Görüşlerini Harvard’daki, MIT’teki ve Yale’deki önde gelen yönetim kuramcılarına sunmak ve Douglas McGregor’un ilk kez *Örgütün İnsan İlişkileri Yönü* adlı kitabında ana hatlarını çizdiği klasik X Kuramı ve Y Kuramı yaklaşımının da ötesine geçen yeni kavramsal esaslar oluşturmak istemişti. McGregor yöneticilerin örtülü bir insan doğası kuramına sahip olduklarını iddia etmişti: X Kuramı yöneticileri insanları içsel olarak tembel ve bencil olarak görürken, Y Kuramı yandaşları ise onların doğuştan gelen yaratıcı ve işbirlikçi özelliklere sahip olduklarını düşünüyordu.

Maslow temelde, her iki yaklaşımın da doğru olmadığına inanıyordu. Ona göre, aşırı ölçüde etkili hale gelmiş olan bir kurama göre, insanlar kendilerini gerçekleştirme yönünde gelişme gösterirlerken işteki psikolojik ihtiyaçları da buna bağlı olarak değişim gösterecekti. Örneğin sadece parasal yönden yapılacak olan iyileştirmeler daha yüce ihtiyaçların etkisi altında olan insanlar için pek fazla bir anlam taşımayacaktı. Bunun tam tersine, Maslow’un *meta-ödenek* olarak adlandırdığı şeyler ise -örneğin yaratıcı olunması ve daha özerk biçimde çalışılması için fırsat tanınması biçimindeki iyileştirmeler- işte motivasyon sağlayıcı öğeler olarak daha fazla önem kazanıyordu. Maslow Amerika’daki işyerlerinde yeni ve hümanist bir değerler sisteminin oluşmaya başladığına inanmış ve meta-ödenek ile benzeri kavramların üstü kapalı da olsa tanınmakta ve uygulanmakta oldu-

ğuna ilişkin görüşünü dramatikleştirmek amacıyla mühendisler, yöneticiler, barış gönüllüleri ve başka işlere yönelik iş ilanlarını toplamaya başlamıştı.

Entelektüel açıdan modasını yitirmiş gibi görünen sosyalist bir yazı okuduktan sonra 19 Kasım tarihinde “Birleşik Devletler bir yönetici toplumuna dönüşüyor” diye yazmıştı. “Kapitalizm burada 1844 yılında Londra’da olduğu gibi ya da Latin Amerika’daki oligarşilerde var olduğu şekilde aynen mevcut mudur? Bu aptallar muhtemelen Andy Kay gibi ya da (*Maslow Fıçııcılık*’tan) kardeşim Lew gibi ya da küçük bir işletme sahibi olan babam gibi bir adamla yaşamlarında hiçbir zaman konuşmamışlardır. Bunlara göre, tıpkı Herbert Marcus için de geçerli olduğu gibi, her şey aprioridir.”

Maslow bu arada kendisini çok daha yorgun hissetmeye başlamış, uykuları bozulmuş ve spastik kolon sıkıntısı çekmeye başlamıştı. Ekim sonlarında ikinci kez kapsamlı bir tıbbi incelemeden daha geçmişti. Kansızlık dışında her şey normal görünmüş ve kendisine demir hapıyla güzel avrat otu tedavisi başlatılmıştı. Yine de baş dönmeleri ve aşırı yorgunluk hissi devam ediyordu. Harry Rand’in tavsiyesine uymuş ve çektiği rahatsızlıkların olası duygusal nedenlerinin üstesinden gelebilmek amacıyla Kasım başlarında Boston’da tekrar psikanalize başlamıştı.

Maslow 2 Aralık tarihinde Michael Murphy ile birlikte Cambridge’deki Episcopal Divinity School’da aşkınlık konusunda verilen bir konferansa katılmıştı. Sosyolog Robert Bellah, siyasal eylemci Dorothy Day, tanrıbilimci Harvey Cox, Emil Fackenheim ve Huston Smith de yorumlarıyla katkıda bulunmuştu. Konferans Maslow üzerinde uyarıcı bir etki yaratmış ama orada bulunan pek çok insanın kendisini yanlış anladığını görmekten dehşete düşmüştü. Doruk deneyimlerin gerçek olarak kabul edilmeden önce aklın süzgecinden geçirilmesi gerektiğini belirtmiş olmasına karşın, diğer konuşmacıların çoğu onun benimsediği tutumu yanlış yorumlamış ve deneyimi akla yeğ tuttuğunu belirtmişlerdi. Gelecekte de yanlış anlaşılmaktan kaçınmak amacıyla

* Apriori: Felsefede ön kabul demektir. Deneye gerek duymadan gerçekliğini, doğruluğunu kabul ettiğimiz herşeye verilen genel ad. -ç.n.

bu tür toplantılarda daha açık sözlü olmaya karar vermişti. Yine de bazı entelektüellere göre Maslow'un adı, deneyselci hatta narsistik bir önyargıyla birlikte anılır olmuştı.

Bundan dört gün sonra Maslow göğsünde ciddi bir ağrı yaşamış ve derhal yakınlarındaki bir hastaneye kaldırılmıştı. Ciddi bir kalp krizi geçirmiş ve yoğun bakıma kaldırılmış, daha sonra da iyileşme bölümüne alınmıştı. Gelecek Eylül ayında yapacağı APA başkanlık konuşmasını iptal etmiş ve hastanedeysen, Leo Tolstoy'un romanı *Resurrection* (Diriliş) dahil olmak üzere saatlerce kitap okumaya dalmıştı.

Maslow hastanede keyifli zaman geçirmiş, hatta bu utandırıcı bir hale bile gelmişti. Zaman geçirmesine yardımcı olan ziyaretçileri hiç eksik olmamıştı. Yapması gereken pek çok mesleki zorunluluktan da uzaklaşmıştı. Hemşirelerinin ve hemşirelik öğrencilerinin özgeciliğine ve iyi kalpliliklerine duyarlı davranmış ve bu kadar özveri gerektiren ve parasal olarak karşılığını alamadıkları görevleri üstlenmeyi niçin seçtiklerini araştırarak kendisini entelektüel açıdan da diri tutmuştu. İşlerinde kendilerini tatmin ve motive eden şeyler konusunda onları yakından sorgulamaya başlamıştı. Sonraki haftalarda bir düzineden fazla hemşireyle görüşmüştü. Çok iyi kalpli olan hemşirelerden birine "Niçin hemşireliği seçtiniz? 'İşte buna değdi' dediğiniz en büyük anlar hangileri?" diye sorduğu zaman kız birden ağlamaya başlamıştı.

Başlarda "Çünkü insanları seviyorum" gibi baştan savma yanıtlar vermişlerdi. Ama -sizi gözyaşlarına boğan ya da soğuk terler dökmenize neden olan harika bir esriklik anı gibi- doruk deneyimlerini dürtüklediğinde yaptıkları yorumlar, özellikle de ameliyathanelerde çalışanların yorumları çok şey anlatmıştı. Örneğin hemşirelerden biri, "Birisi iyileşip çekip gittiği ve sonra da gelip bana 'Teşekkür ederim' dediği anda" demişti. Çoğu da "İlk bebeği doğurttuğum zaman" diye yanıtlamıştı. Çoğu, hastaların şükran duymasının yorucu işlerini yapmaya değer kıldığı yanıtını vermişti; şükran duyulmaması halinde kendilerini kullanılmış hissediyorlardı.

Bu pilot araştırma Maslow'un, şükran duymanın insan ilişkilerinde yaşamsal öneme sahip olduğu ve belki de psikolojik açı-

dan temel dinamiği oluşturduğu yönündeki düşüncelerini doğru-
luyordu. şükran hissedemeyen ya da ifade edemeyen insanların
bir bakıma rahatsız ya da “sakat” olduklarına ve tıpkı kronik
olarak kinik ya da müstehzi davrananlar gibi belki de bir me-
ta-patolojiden muzdarip olduklarına giderek daha da inanmıştı.
Maslow, hemşirelik ğrencilerinin kişilik testi sonuçlarının New
Left eylemcisi olan yaşıtlarıyla karşılaştırılması gibi daha sonra
yapacağı araştırmalar için pek çok fikir geliştirmişti. Geleceğin
hemşirelerinin özgecilik, merhamet ve duygusal tutarlılık aısın-
dan çok yüksek dereceler alacaklarına ve böyle bir araştırmanın
“aresizliğe... karşı umut oluşturmak açısından çok büyük ne-
me sahip olabileceğine” inanıyordu.

Maslow hastanede geçirdiği süre zarfında, tuttuğu gnlkle-
rinin kendisinden sonra ne olacağı konusunda endişe duymaya
başlamıştı. lm halinde günlüklerini zararına da olsa yayım-
lamak isteyecek ve yayımlanan nüshaları kütüphanelere bağışla-
yacak iyi niyetli insanların listesini yapmaya başlamıştı. “Birkaç
yıl daha yaşayacağımı kabul etmek durumundayım ama her türlü
olasılığa karşı her türlü düzenlemeyi derhal yapmam gerekiyor.”

Yeni yeni planlamaya başladığı *Farther Reaches of Human Nature* (İnsan Doğasının İleri Düzeyleri) adlı antolojisinin ölümü
halinde yayımlanması için gerekli olan düzenlemeleri de yapmak
istemişti. Çalışma gerektiren diğer pek çok projenin de listesini
yaparak şu notu dşmşti: “Ama bu görevlerin, kalbim rahatsız
olduğu için kendimi artık azat etmem gereken şeyler olduğu da
kaçınılmaz bir gerçek. İnsan kansere çare bulacağını görünce na-
sıl sakin kalabilir? Burada, soluk soluğa kalmış bir şekilde, eve
gidip çalışmak istiyorum! Ama bu türden mutlu işler bana za-
rar verebilir mi? ... Bunu kafaya takacağımı hiç sanmıyorum.
Gerçek olan çok önemli olması.” Kalp krizi geçirdikten sonraki
tutumu sağlığı açısından hiç de hayra alamet değildi.

Maslow 27 Aralıkta hastaneden taburcu edilip eve gitmiş-
ti. Ford bursu nedeniyle hâlâ Brandeis’ten izinli sayılıyordu ve
mektuplarını okuyup birkaç kısa makale üzerinde çalışarak ret-
kenliğini korumaya çalışmıştı. Ama kalbinin hiç de iyi çalışma-
ması nedeniyle kısa sürede duygusal açıdan etkilenmiş ve arada
sırada depresyona girip Bertha’yla atışmaya başlamıştı. Özellik-

le APA başkanlığının getirdiği idari görevler nedeniyle eskiden hissettiği, zaman baskısı geri gelmişti. “Eski sınavın tıpkı aynısı” diye dile getirmişti düşüncelerini. “Sınırsız ölçüde kaynağa sahip olsaydım acaba ne yapmak isterdim? Bu konuda hiçbir kuşum yok: Dünyadan çekip giderdim. Belki de küçük, sıcak bir Meksika kentine gidip saklanırdım.”

Maslow bundan sonraki birkaç hafta içinde Boston’un ünlü Lahey Kliniğinde bir dizi teste tabi tutulmuştu. Brooklyn College’da yirmi yıl önce geçirdiği hastalığın büyük olasılıkla teşhis edilememiş bir kalp krizi olduğunu öğrenince şok geçirmişti; kalp dokusunun zedelendiği gerçeği ortaya çıkmıştı. Kalbinin kendisini yenileyebilmesinin iki ya da üç yıl alabileceği söylenmiş ve o zamana kadar belki de ölümcül olabilecek yeni bir kalp krizine açık olacağı bildirilmişti. Çok ama çok dikkatli şekilde yaşaması gerekiyordu. Bu şaşırtıcı olmamakla birlikte can sıkıcı bir haberd. Boston’un buz gibi havasında hissettiği sürekli göğüs ağrıları kendisini ciddi olarak hasta olduğuna inandırmıştı. Ama kendisini arada sırada ziyaret edenlere ve hatta yakın dostlarına bile sağlık konusunda cengâverlik taslamaktan geri kalmıyordu. Deneyselci arkadaşı Ricardo Morant, “Abe, yavaş artık, yoğun bakımdan daha yeni çıktın!” diye sürekli olarak uyarılarda bulunmak zorunda kalıyordu.

Maslow’un tutumu belki de, gençken kendisine hatalı şekilde ölümcül tümör teşhisi konulmasından kaynaklanan ve kendi ölümünü uzun zaman önceden kabullenmiş olduğu gerçeğini yansıtıyordu. Pek de uzun bir yaşamının olmayacağı ve kısa bir sürede pek çok şey gerçekleştirmek zorunda olduğu düşüncesi o günden beri belleğinde hep canlı kalmıştı.

1968 Ocağının sonlarına doğru kendisini küçük bir projeye girişecek kadar iyi hissetmiş ve bir başka periyodik adres listesi hazırlamaya koyulmuştu. Bu listeye Eupsychian Şebekesi adını vermişti. Bu liste Esalen Enstitüsü, Amerikan Hümanistik Psikoloji Derneği, Amerikan Etik Birliği ve Üniteryen Üniversalist Derneği dâhil olmak üzere elliye yakın teşkilatı, gazeteyi ve derneği içeriyordu. Bu kuruluşları “bireyin daha kapsamlı şekilde insancıllaşmasına, toplumun sinerjik ve sağlıklı bir toplum haline gelmesine, tüm halkların tek bir dünya ve tek bir tür

olmaya yönelmesine yardımcı olmaya ilgi gösteren” kuruluşlar olarak belirlemişti.

Mart geldiğinde Maslow kendisini, haftalık psikanaliz seanslarına başlayacak kadar kuvvetli hissediyordu. Sıradan okurlar için çok şey vadeden yeni bir bilimsel dergi olan *Psychology Today* dergisiyle uzun bir söyleşi yapmıştı. Belki de ölümle yakınlarda burun buruna gelmiş olduğu için, hep o güne dek geçirdiği meslek yaşamını düşünür olmuştu. 7 Mart tarihinde günlüğüne yazdığı bir notta şu yorumlarda bulunmuştu:

“Özyaşam öykümü kişisel olarak kaleme alacak olsaydım... çalışmalarımın etik, ütopyacı, mesihe inanma, peygamberce esip gülemeye yönelik Yahudi tutkusuyla bilinçsiz olarak belirlenmiş olduğunu da dikkate alırdım. Bütün bu değer yüklü bilim felsefem en azından kişisel tanımıma göre Yahudi yaklaşımı olarak nitelendirilebilir. *O dönemlerde* kesinlikle bunun bilincinde değildim. Belki de bütün *bu* eğilimler, Yahudi karşıtlığıyla başa çıkabilme, evrensel kardeşlik oluşturarak onu (1) anlayabilmeye ve (2) iyileştirmeye yönelik tepkiler olarak algılanabilir.”

Sağlığı konusunda sık sık depresyona giren Maslow en iyi hafifletici çarenin çalışmak olduğunu görmüştü. Onu en fazla tatmin eden yeni projelerden biri de, California’daki Salk Biyolojik Araştırmalar Enstitüsü direktörü olan Jonas Salk’ın Şubat sonlarında kendisini telefonla arayıp yaptığı psikolojik çalışmaların çağdaş biyolojiyle olan ilişkisi hakkındaki yorumlarını almak istemesiyle oluşmuştu. Maslow, psikoloji alanını değer yargılarından bağımsız, teknokratik bir yaklaşımdan uzaklaştırmasını umduğu projeye başlarken, “Bütün psikolojik yaklaşımım temelde biyolojiktir” diye yansıtmıştı düşüncelerini. Birkaç ay sonra tamamlanan yazı Maslow’u çok memnun etmiş ve onu *Humanistik Psychology and Biology* (Hümanistik Psikoloji ve Biyoloji) adlı bir kitap altında daha da geliştirmeyi planlamıştı. “Bütün bu bildirilerde” diye yazmıştı, “biyolojideki öncülüğü tartışılmaz olan bütün soruları bir tarafa bırakıp kendimi, ihmal edildiğini ya da gözden kaçırıldığını ya da yanlış yorumlandığını düşündüğüm şeylerle sınırlandırıyorum; bütün bunları da bir psikolog olarak özel görüş açımdan yaklaşarak yapıyorum.”

Salk ve personeline, günümüzde yaşamsal öneme sahip olan iki meselenin, her ikisi de biyologların bilgisini gerektiren görevler olan “İyi İnsan yaratmak ve İyi Toplum yaratmak” olduğunu önermişti. Daha açık olmak gerekirse, Maslow biyolojinin yeni yeni oluşmaya başlayan alanlarından, özellikle de biyolojik geribildirim ve çevre sağlığı alanlarından övgüyle söz etmişti. Ama Maslow’un uyarısına göre çevremiz diğer insanlar ve onların değerleriyle doluydu ve belirli toplumsal ortamlar fiziksel ve zihinsel sağlık için bu nedenle tehlikeli olabilirdi. Psikosomatik tıbbın önemine vurgu yapmış, vücut sağlığımızın sadece, örneğin sevgi ve özsaygı gibi düşük düzeydeki duygusal ihtiyaçlarımızın karşılanmasına değil ama güzellik ve adalet dâhil olmak üzere daha yüce meta ihtiyaçlarımızın karşılanmasına da bağlı olduğu konusunda ısrarcı davranmıştı. Bir diğer deyişle çirkinliğe, namussuzluğa ve adaletsizliğe kronik olarak açık olursak hem fiziksel hem de duygusal sağlığımızı kaybederdik.

Maslow, bilime değer yargılarından bağımsız yaklaşıma son verilmesi çağrısında bulunmasının yanı sıra, özellikle kendini gerçekleştirme ve kişiliğin olası biyolojik destekleyici öğeleri hakkında da birkaç kurgusal görüş ortaya koymuştu. Maslow’un yaptığı yorumlar Salk personeli arasında özel olarak dağıtılmış ve aynı yıl içinde APA’nın aylık yayın organında “Hümanistik Biyolojiye Doğru” adıyla oldukça kısaltılmış bir biçimde yayımlanmıştı.

Mayıs başlarında Maslow’un gücü kuvveti geri gelmeye başlamıştı. *Harvard Educational Review* dergisi için bir yazı yazmış ve *İnsan Olmanın Psikolojisi*’nin ticari baskısının değişiklikleri üzerinde çalışmaya başlamıştı.

Başlamak istediği bir diğer proje de uzun süreden beri zihninde erteleyip durduğu Amerika’daki dostlukların yüzeyselliklerinin kültürlerarası eleştirisinin yapılmasıydı. Yayımlanmamış olan bir yazısında, samimi ve yaşam boyu süren ilişkilere sahip olmaktan uzaklaşılmasının Amerika’nın en ciddi sorunlarından biri haline gelmesini kınamıştı. Bu durumun “en azından kırsal bölgelerde, köylerde, geniş ailelerde gerçek mahallelerde eskiden yaşanan kalıcı ve sürekli, yüz yüze ilişkilerin ortadan kalkmış olmasından”

kaynaklandığını belirtmişti. “Sanırım eski aile yapısına benzer bir şeyleri her şeyin merkezine yerleştirip diğer her türlü iliş-kilerinin, ahbablıkların, meslektaşlıkların, dostlukların ve benze-ri ilişkilerin yayılabileceği bir şeyler yapmak artık zorunlu hale gelmiştir.” Gerçek yaşamdan alınmış öykülerle bezenmiş bir yazı yazmak istemiş ve Harry Rand ya da Rogerio Diaz-Guerrero’dan kendisine bu konuda işbirliği yapmasını istemeyi planlamıştı.

Maslow psikanalize tekrar başladıktan sonra açığa çıkmayan büyük bir öfkesi olduğunun farkına varmıştı; bu da kardiyolo-gunun kalbi için kötü olacağı uyarısında bulunduğu bir şeydi. Pek çok şeye karşı öfke doluydu. APA’da ve Brandeis’teki kendi departmanında egemen olan ve her şeyi boş veren psikologlarla, daha genel anlamda, günümüzde giderek artan toplumsal sorun-lardan bihaber olanlar bunların arasındaydı. Robert Kennedy’nin suikasta uğramasından sonra, 5 Haziran tarihinde şu notu düş-müştü: “Çok acil ve yerine getirilmesinin gerekli olduğu aşikâr olan bu görevi sürdürmeye yönelik sabırsızlık duygusu ... Ama daha etkili olmak için acaba bu öfkeyi *gemlemenin* en iyi yönte-mi nedir? Yapmak istediğim işte bu: *Etkili* olmak.”

APA başkanı olarak meslektaşlarını insan hakları konusuna katmak amacıyla büyük enerjiyle gayret göstermiş ve Birleşik Devletlerde daha fazla sayıda siyah psikolog yetiştirilmesi için koşulları zorlamıştı. Yaşlılarından çok azının bu tür konulara ön-celik tanıdığını görünce düş kırıklığı yaşamıştı. İlgisini çekmeye çalışan kızı Ellen’e “APA’da siyah eğitim elemanları istihdam etme konusunda bir yere varamadım ama bununla nasıl başa çıkı-lacağını biliyorum” diye yazmıştı. “Yine de iyi niyetli oldukları-nı, önyargılı olmadıklarını biliyorum. Ama titizlikle hakkaniyetli davranmanın dışında herhangi bir taviz vermiyorlar ya da özel bir çaba... göstermiyorlar.” Aynı yılın bahar aylarında, siyahların pek çok şehirde ayaklanmasından sonra önde gelen on sekiz psikologla birlikte, APA üyelerine “Toplumsal Sorumluluk alan Psikologlar” başlığıyla dağıttıkları aşağıdaki mektubu kaleme almışlardı:

“Psikologlar olarak çevrenin davranışlar üzerindeki etki-lerinden büyük endişe duyuyoruz. Ulusal Danışmanlık Ko-misyonunun Toplumsal Kargaşa konusundaki bildirisinin son

günlerde görülen karışıklıkların büyük oranda, kökenleri ırksal önyargılara dek uzanan ayrımcılık, yoksulluk ve işsizlikten kaynaklandığına ilişkin olarak sonuç kısmında yer alan görüşlere imzalarımızı attığımızı duyurmak istiyoruz. *Yurttaşlar* olarak, bu adaletsiz koşullarla savaşmak için direkt olarak eyleme geçilmesi hususunu hararetle tavsiye ediyoruz. Ulusumuzda yeni yeni meydana gelen ölümleri ve tahribatı önlemek için, geleceğe yönelik muğlâk ümitler vermek yerine koşulların somut olarak değiştiğini göstermek büyük önem kazanmıştır.”

Maslow Haziran ortalarında, Ulusal Eğitim Laboratuvarı’nın Bethel Maine’de yapılacak olan (T) gruplarına katılmak için izin almıştı. Bertha’yla birlikte Erik Erikson ve Robert Tannenbaum gibi arkadaş ve meslektaşlarını ziyaret ederek orada iki hafta süren harika zaman geçirmişlerdi. Ama bu katılım sadece sosyal açıdan keyif verici olmakla kalmamıştı. (T) grupları izlenimleri hakkında bol bol notlar almış ve bunların, ırksal gerilimler gibi sorunların çözüme kavuşturulması konusundaki giderek artan önemi üzerinde düşünmeye başlamıştı. Bazılarının önerdiği gibi toplumsal açıdan her sorunu çözüme kavuşturmaları pek olası olmasa da, iyi yönetilen (T) gruplarının, insanların daha etkin biçimde iletişime geçmeleri ve birbirlerine daha fazla yakınlaşmaları konusunda çok büyük potansiyele sahip olduklarına her zaman olduğundan daha fazla inanmaya başlamıştı. Gruplara kendisi de katılmış olduğu için, üyelerin en acı veren korkularını ya da zayıflıklarını sıcak ve empatik bir ortamda dışa vurdukları ve üstesinden geldikleri gruptaki içten açık yürekliliğin iyileştirici gücünden ötürü çoğu kez çok duygulanmıştı.

(T) grupları hakkında ortaya çıkmaya başlayan görüşleri üzerine verdiği bir dersten sonra kendisine insan hakları hareketi hakkındaki görüşleri sorulmuştu. Maslow’un ifadesine göre tüm insanlar tam anlamıyla geliştirmeleri gereken belirli içsel ihtiyaçlara sahipti. Bu nedenle de her toplumda -yiyecek ve barınma gibi- en temel olanından hiyerarşinin en tepesindeki onur, kendini gerçekleştirme ve Var-Oluş değerlerine varıncaya dek bu ihtiyaçların karşılanması hakkına sahip olmaları gerekiyordu.

(T) grupları dolaysız ve ruhtakini ortaya koymaya eğilimli olan birliktelikler olduğu için, kısa süre önce geçirdiği kalp kri-

zinin tartışma konusu yapılması Maslow'u şaşırtmamıştı: Niçin aşırı şekilde çalışmış, kendisini çok zorlamıştı? İçinde olup bitenleri dışa vurmayı yeğleyen birisi olmasına karşın, bu genellikle karşılaşmadığı bir şeydi. 22 Haziran günü günlüğüne şunları yazmıştı:

“Kalp krizi geçirmemden bu yana, pek çok insan -ve ben de- ne kadar çok çalışmış ve ne kadar yorulmuş olduğumu ve neden daha rahat davranmamış olduğumu düşünüp [duruyor] ... Hiç kuşkusuz, yılların getirdiği bir sorumluluk duygusuna, görev duygusuna, bir tür mesihvari niteliğe, sanki mesajı bir tek ben verebilirmişim gibi bir duyguya sahiptim.”

Meta-motivasyon yazısının yayımlanmasından bu yana, yeni bir psikoloji oluşturma görevinin gerçekleştiğine inanıyordu. Ciltler tutan dağınık notları, kendi kendine tuttuğu anımsatıcıları ve dosyaları konusundaysa şunları yazmıştı:

“Yeteri kadar uzun yaşayacak olursam, bunları bir tür insan doğası ve sistematığıne göre yapılandıracağım. Eğer yaşayamazsam, ne zaman olacağını bilemesem de birisi çıkıp bunu kesinlikle yapacak... Bu yüzden ana görevimi tamamlanmış adediyorum ve bir hazırlayıcı, bir tavşan atlet gibi davranacağım ve seyahate çıkabilecek denli güçlendikten sonra da rahatıma bakıp aylıklık yapacağım.”

Ağustos sonunda tüm dikkati hiç de kuramsal olmayan bir konuya yöneltmişti. Hamile olan kızı Ann doğum yapmak üzereydi. Bertha'yla birlikte ilk torunlarının doğumunda bulunmak üzere Columbus, Ohio'ya uçmuşlardı. Bu büyük olayı görmek için Ann ya da Ellen'in evliliklerinden çok öncelerinden beri yapılıp tutuşuyorlardı.

Geleceğin büyük anne ve büyük babası vakit geçirmek için etrafı gezip görmeye başlamışlardı. Maslow açısından orada geçirdikleri iki hafta süresince yaşadıkları en unutulmaz şey Ohio Devlet Fuarına yaptıkları geziydi. Fuardan, özellikle de çiftlik hayvanlarından ve bu hayvanları gururla sergileyen yerel halktan çok etkilendiğini görmek Maslow'u şaşırtmıştı. Brandeis'teki

meslektaşlarının çoğunun bu manzarayı görmeleri halinde küçümseyeceklerini ve görüşlerinin onlarinkinden ne denli farklı olduğunu bir kez daha düşünmüştü. Amerika'yı küçümsemelerinin bir başka göstergesi olarak da, ücretsiz izne çıkacağı zaman Paris'e gitmek yerine Birleşik Devletlerde dolaşmayı planladığını duyurduğu anda yaşadıkları şoku anımsamıştı.

Ann'in doğumu gecikmiş ve Maslow hiç istememesine karşın Bertha'yı Columbus'ta bırakıp eve dönmüştü. Bertha 18 Eylül günü havalara uçmuş bir halde telefon açmış ve Ann'in sağlıklı bir kız çocuğu doğurduğunu müjdelemişti.

Sonbahar başlarında Maslow ciddi bir sorunla karşı karşıya kaldığını düşünmeye başlamıştı. Çalışmalarından ötürü dünya çapında saygı görüyordu. Frank Goble ve Colin Wilson kendisi hakkında iki ayrı yaşam öyküsü yazıyordu; her iki kitap da yaşamından çok çalışmalarına odaklanacaktı. Bir dizi popüler dergiyle sık sık söyleşiler yapıyor ve ülkede ya da yurtdışında konuşmalar yapması için her gün davetler alıyordu. Yakınlarda geçirdiği kalp krizine karşın NASA mühendisleri ve Dışişleri Bakanlığı memurlarından Tarım Bakanlığı yetkililerine varıncaya dek pek çok hükümet ve profesyonel gruplara eupsychia, sinerji ve işyerinde meta-motivasyon gibi "Maslowvari" konularda eskiden olduğundan çok daha fazla ders veriyordu. Ama kendisine gösterilen bütün bu saygıya karşın hem Brendeis'te hem de genel akademik çevrelerdeki konumundan hiç zevk almıyordu.

Yorgunluktan bitap düşmüştü ve kendisi için giderek daha önemli olmaya başlayan günlükleri dışında çok az şey yazıyordu. Yaşam gücünün giderek arttığını görmüş ve gelecekte bir dizi proje yürütmeyi planlamaya başlamıştı. Harper & Row'daki editörünün önerdiği bu projelerden birisi *Motivasyon ve Kişilik*'in gözden geçirilmesiydi. Ufuk açan bu kitabın yayımlanmasının üzerinden on dört yıl geçmişti ve kendisi de, insan doğası hakkındaki orijinal, esas itibariyle de sezgisel gelişmiş olan görüşlerini destekleyecek pek çok yeni malzeme katabilecek olmasından ötürü heyecanlanmıştı. Yönetim kuramı ve örgütsel gelişim gibi yeni alanlarda çok fazla çalışma yapılmıştı; ana sorunu, gözden geçirilmiş baskının nasıl sınırlanabileceğiydi.

Kendine özgü psikolojik sisteminin siyaset kuramına nasıl uyarlanabileceği konusunda da kitap yazmak istiyordu. Gözlemlerine göre, Amerika'nınki de dahil olmak üzere tüm yönetim sistemleri belirli bazı özel ama her zaman açıkça belirtilmemiş olan insan doğası görüşlerine dayanıyordu. Kuramsal sisteminin artık düzenli olarak ampirik destek bulması ve Freudcu ve davranışçı imgelerin yerini almaya başlaması nedeniyle, demokratik yönetim ve hukuka dayanan açık ve bilimsel köklere dayalı olan bir kuram ortaya konulmasının tam da zamanı olduğunu düşünüyordu. Birleşmiş Milletlerin yeni gelişmekte olan uluslara yönelik politikalarından Amerika'daki cezai yargılama ve refah sisteminin baştan aşağı değiştirilmesinin gerekli olmasına varıncaya dek konuyla ilgili her şey hakkında notlar tutmaya başlamıştı. Kitap aynı zamanda Warren Bennis, Peter Drucker ve Douglas McGregor gibi yönetsel düşünürlerin yazdıkları pek çok şeye de değinecekti.

Maslow Birleşik Devletlerdeki patlamaya hazır ırksal durumdan söz etmeye özel bir ilgi gösteriyordu. James Herndon'un *The Way It is Supposed to Be* (Olmaması Gereken Yol) ve John Holt'un *How Children Fail* (Çocuklar Nasıl Başarısız Olur?) adlı kitapları dâhil olmak üzere yeni eğitim reformu üzerine yazılmış olan şeylerin çoğunu konuyla ilgili bulmuştu. Yakınlardaki Boston Üniversitesi'nde okutmanlık yapan Holt, Maslow'u pek çok kez derslerine davet etmişti. Maslow öğrencilere, Amerikalı siyahların potansiyellerini tam anlamıyla gerçekleştirebilmeleri için sosyoekonomik ayrımcılık ve halk okullarındaki uyuşuklukla baş etmekle yetinmeyip, kentsel ailelerinde kuvvetli birer babaya sahip olmamalarının, katı disiplinden uzak olmalarının ve çocukları için sağlıklı, erişilebilir hedefler koymamalarının üstesinden de gelmeleri gerektiğini önermişti.

Maslow, Boston ya da New England bölgesinde bağımsız bir "Doğu Esalen" kurulmasına yardımcı olma olasılığını hararetle karşılamıştı. İlgi gösteren pek çok tanıdığı böyle bir proje için yardım toplamaya gayret ediyor ve sonuçtan emin görünüyordu. Maslow, hem Esalen Enstitüsü'nün hem de Ulusal Eğitim Laboratuvarı'nın (t) gruplarının kuvvetli ve zayıf yönlerini gözlemlediği için Doğu Sahilinde bir "gelişim merkezi" oluşturulması hakkında pek çok görüşe sahipti.

Kanısına göre ana konu birliktelik oluşturmak ve insanların kendilerini ayrı ayrı ifade etmesinden kaçınmaktı. Yayınevi kurulması, bir rehabilite merkezi oluşturulması, kafa dengi arkadaşlar için bir buluşma yeri açılması, bir çıkma-evlenme çöpçatanlık programı geliştirilmesi, doğal doğum eğitimi verilebilecek ve ana babalara yeni doğan çocukları konusunda yardımcı olunabilecek bir merkez kurulması, çiftlerin deneyimlerini paylaşabilecekleri bir “iyi evlilik” danışmanlık enstitüsü oluşturulması, öğretmen eğitimi veren bir öğretim bölümü açılması ile nasıl arkadaş olunacağı ve Amerikan gelenek ve göreneklerinin kültürlerarası bir perspektiften nasıl inceleneceği konusunda yetişkinlere dersler verilmesi dâhil olmak üzere zihninde çok fazla sayıda program tasarlamıştı. Ayrıca yazarlarla çalışmalarının canlı olarak tartışılacağı bir hafta sonu ziyaretleri programı da öngörmüştü. Günlüğüne not ettiğine göre bütün bu faaliyetlerin hedefi insanın kendisini meşgul etmesi değil “daha iyi insanlar, daha iyi gruplar, daha iyi yurttaşlar, daha iyi bir toplum ve daha iyi bir tür” oluşturulmasıydı.

Maslow 1968 güz dönemi yaklaştığında akademisyen olarak kalmaktan giderek uzaklaşmıştı. 1967 baharından beri ilk kez bir öğretim görevi üstlenecekti. Üniversite çevrelerinin çağın gereklerini karşılamadığını düşünmeye başlamıştı ve öğretim üyelerinin, dünyanın giderek artan sorunlarına çok az katkıda bulunurken kadro kapmak gibi ortaçağın lonca ayrıcalıklarına benzer şeylere sımsıkı yapıştıklarını görüyordu. Psikoloji alanındaki meslektaşlarının çok azına saygı besliyordu. Eylemci olan kızı Ellen’e şunları yazmıştı: “Sanırım dünya yarın sona erecek olsa bile, yapmayı istedikleri tek şey “bilimsel” olmak ve fareleri bir kez daha koşturmak olacak.”

Maslow toplumbilimcilerin çoğunun, Esalen ve Synanon gibi yaratıcı girişimlerin olası değerlerini ya da yeni yeni filizlenen örgütsel gelişim alanını reddetmelerinde yeni fikirlere yönelik bir düşmanlık ve bu nedenle de sözcüğün tam anlamıyla bir entelektüellik karşıtlığı yattığını görmüştü. Yenilikçi iş adamları ve yönetim danışmanlarıyla yıllardır yürüttüğü görüşmeler, Amerika’daki üniversitelerin ülkedeki en kötü yönetilen kuruluşlar arasında olduğuna inanmasına neden olmuştu.

Kişisel olarak da, Brandeis'te ve en çok da kendi kurduğu departmanda kendisini tecrit edilmiş hissediyor ve onu kimsenin takdir etmediğini düşünüyordu. Sıradan ziyaretçiler bile onun üzüntülü ve mutsuz olduğunu görebiliyordu. 15 Ekimde günlüğüne düştüğü notta kederli bir ifadeyle şu yorumda bulunmuştu:

“Departmanımda her şey giderek çok daha deneysel, “hasin” olurken kendimi de giderek çok daha utanırken, çekinirken, evimden daha da uzaklaşırken buldum... ve *şimdiye dek* ilk kez yazılarımın baskılarını bu yaz ve sonbaharda öğretim üyeleri ve doktora öğrencilerinin posta kutularına otomatik olarak atmamış olduğumu fark ettim... Bana değer verildiğini ya da bana ihtiyaç duyulduğunu ya da departmandaki öğretim üyelerinin ya da doktora öğrencilerinin çoğunun beni istediğini sanmıyorum. Çalışmalarım, kitaplarım ya da yazılarım ya da neler düşündüğüm, neler yapmayı planladığım hakkında bana kimse bir şey sormadı.”

Öğrencilerle olan ilişkileri de rahatsız edici bir hal almıştı. Motivasyonları ve yaratıcılıklarıyla kendisini etkileyen bir avuç öğrenciyle kahve içip saatlerce sohbet etmekten, onlara yol göstericilik yapıp destek çıkmaktan büyük keyif alıyordu. Ama bu günlerde ona çok az sayıda öğrenci başvuruyordu. Büyük çoğunluğun kendi çıkarına düşkün ve entelektüel açıdan da disiplinden uzak olduğuna kanaat getirmişti. Kampüste hâkim olan genel havadan çok korkmuştu ve hümanist eğitim hakkında bir kitap oluşturmaya başlamıştı; bu kitabın idealist bir zafer çığılığı olmayıp her bakımdan geçerli olan bir analiz oluşturmasını amaçlamıştı. Aslında bu çoktan bitirilmesi gereken bir projeydi çünkü onu 1966 yılı başlarında aldığı burs koşulları uyarınca Ford Vakfı için gerçekleştirmeye söz vermişti. Kalp krizinden beri kendisini biraz daha kuvvetli hissetmeye başlamış ve kitabı gelecek birkaç ay içinde yazabileceğini ümit etmişti.

Maslow'un eğitim alanındaki yeni gelişmelere yakın bir bakış oluşturmayı amaçlayan Eğitime Yönelik Deneysel Yaklaşımlar adlı semineri görüşlerini destekler nitelikteydi. Otuz beş yıldır sürdürdüğü üniversite öğretim görevinde karşılaştığı en kötü deneyimi olmuştu. Çoğunluğunu lisans öğrencilerinin

oluşturduğu sınıfın yaklaşık üçte biri seminerden hemen sonra Maslow'un otoritesine karşı isyan etmiş ve bu yöntemleri sadece konuşmak yerine uygulamak isteyerek kendi gruplarını oluşturma talebinde bulunmuştu. İlk başta kendi kendilerine eğitim yapma hak ve yeteneğine sahip oldukları yönündeki inatçılıklarına karşı çıkmıştı ama grup giderek kabalaşmış, hatta hakarete varan davranışlara bile yönelmişlerdi. Bir gün sınıftaki kara tahtaya "Abe boşboğazın tekidir" yazılmış olduğunu görmüştü. Ara sıra, göğüs ağrılarından şikâyet ederek bürosundaki portatif karyolaya uzanmak için sınıftan ayrıldığında, "Abe yine bize oyunbozanlık ediyor" gibisinden iğneleyici mırıldanmalara tanık olmuştu. 22 Ekimde günlüğüne düştüğü bir notta bu gibi öğrencilere öfkelenmişti:

"Onlarla aynı yaşlardayken karşılaştığım öğrenme şeklinin ne kadar farklı olduğunu düşünüyorum. İyi veya kötü, hatta çok az olsa bile bütün öğretmenlerimden alabileceğim her şeyi almıştım. Burada kendimi etkisiz, iyi kullanılmamış, gücünü tam anlamıyla kullanamamış olarak hissediyorum. Bir sakız fabrikasında görev almış gibiyim ... Bana neden para ödüyorlar? *Onları* dinlemek için mi? Bu, kendimi *geliştiremediğim* ya da keyif alamadığım bir iş halini aldı... Burada iyileştirici işler yapıyorum, psikoloji öğretmiyorum."

Hoşnutsuzluk gösterenlere kendi sınıflarını oluşturma izni verdikten sonra işler düzelmişti. Artık çok yoğun bir birliktelik oluşturmak istedikleri için ciddi boyuttaki entelektüel diyaloga girmekten kaçındıklarına inanmaya başlamıştı. Sadece kafaları karışık olan yeni yetme insanlardı, bilinçli olarak zarar vermek istememişlerdi. Kendisine ait olan insan doğası kuramının öğrencilerin davranışlarını güçlü biçimde açıklamış olduğunu da fark etmişti: Aidiyet ihtiyacı, kendini gerçekleştirme ihtiyacına baskın gelmişti. Bu yeni yetmelerin çocukluklarında karşılanmış olması gereken temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla hâlâ çaba göstermelerinin acınası bir şey olduğunu ve kendi zekâsı açısından da bir kayıp oluşturduğunu düşünmüştü. Bertha'ya, Ann'a ve güvendiği birkaç arkadaşına "Artık bu gibi işler için çok yaşlandım" diye yakınmıştı.

Ama öğretmeyle ilgili probleminin kısmen de olsa kendi kişisel yaklaşımından kaynaklanabileceğini hiçbir zaman fark edememişti. Bir amcanın yaklaşımına benzeyen tutumu o günlerde hâkim olan öğrenci atmosferine, özellikle Brandeis gibi entelektüel açıdan seçkin bir sosyal bilimler okuluna hiç de uygun değildi. Siyasal açıdan ılımlı yaklaşım göstermesini ve geleceğe yönelik sessiz bir iyimserlik beslemesini küçümsemelerine acınası bir tepki göstermiş ve dik kafalı çocuğunu azarlayan bir ebeveyn gibi ders verme eğilimine girmişti. Bu yaklaşım da sınıftaki gerilimi daha da artırmanın dışında başka bir şey getirmemişti.

Ann ve kocası Jerry Kasım ayı ortalarında yeni doğan bebekleri Jeannie ile birlikte iki haftalık bir ziyarete gelmişler ve Maslow'un sıkıntılarına çare olmuşlardı. Jeannie çok iyi huylu ve güzel bir bebektir; bu da Maslow'a göre Ann'in anne olarak yaratıcı becerilerinin göstergesiydi. Dedeliğin nasıl bir şey olduğunu yıllardır düşünüyordu ama bu narin çocuğun güven dolu bakışlarla gözlerinin içine bakması hiçbir şeye benzemiyordu. Var-Oluş değerlerine sahipmiş gibi geliyordu ve bu da, insan doğasına olan inancının ve iyimserliğinin yenilenmesine neden olmuştu. Çocukluğunu onunla birlikte geçirecek kadar yaşamaya hazırdı ama bunun pek de mümkün olmadığından kuşku duyuyordu.

Ziyaretleri sonrasında Maslow üniversite kampüsünde giderek daha da sıkılmaya başlamıştı. 5 Aralık tarihli bir notunda, o sonbaharda verdiği seminerde eğitim tartışmasına girmekten-se siyaset kuramına çok daha fazla zaman ayırdığını kederli bir şekilde belirtmişti. Radikal öğrencilerin, orada mevcut olan kurumsal ırkçılığı protesto etmek amacıyla Columbia Üniversitesi kütüphanesiyle idare binasını ele geçirmelerini yorumlamış, kısa ve özlü bir şekilde "Öğretmeyi giderek daha da çok bırakmak istiyorum" diye yazmıştı.

California Kurtuluşu: “Ölümden Sonraki Yaşam”

*Bayrak yarışındaki ilk koşucu olmak isterim.
Bayrağı sonraki koşucuya geçirmek isterim.*

Tarihsel bir dalganın tam ortasında olduğumu kuvvetle hissediyorum. Yüz elli yıl sonra tarihçiler bu çağ için acaba neler söyleyecek? Önemli olan neydi? Neler oluyordu? Neler tamamlanmıştı? İnanıyorum ki bugün manşetlere taşınan şeylerin çoğu ortadan kalkmış olacaktır ve insan türünün şu anda “filiz vermekte olan ucu” gelişecek ve çiçek açacaktır... tabii eğer dayanıklı kalmayı becerebilirsek. Tarihçiler bu hareketten, tarihin süpürülmesi olarak söz edeceklerdir.

—ABRAHAM MASLOW

MASLOW 1968 SONBAHARININ SONLARINA DOĞRU üniversitede ders vermeyi bırakmanın eşiğine kadar gelmişti; kısmen parasal nedenler, kısmen de tembellikten ötürü kesin kopuşu gerçekleştirilememişti. Kalp krizi geçirmesinin üzerinden henüz bir yıl geçmişti ve rapor alıp Brandeis'ten uzun süre uzaklaşması haklı görülebilirdi. Ününün doruklarındaydı ve hem yazarak hem de ara sıra konuşma yaparak yaşamını sürdürebilirdi. İki kızı da üniversite çağını geçmiş olduğu için üzerindeki parasal baskılar

da azalmıştı. Ama Büyük Buhran boyunca mücadele etmiş olan çoğu insan gibi Maslow da, kendini tatmin etmekten uzak olsa da güvenli bir işi bırakmayı kendisine yedirememişti. Öğretim görevine beş yıl daha katlanacak, bundan sonra altmış beş yaşında Brandeis'ten emekli olup yaşamaya bakacaktı.

Sonra, 9 Aralık tarihinde her şey değişecekti. Menlo Park, California'da yerleşik Saga Administrative Corporation başkanı ve yönetim kurulu başkanı olan William P. Laughlin'den bir telefon almıştı. Maslow Saga'nın ortak kurucusu olan Laughlin'i çok az tanıyordu. Birkaç yıl önce Ulusal Eğitim Laboratuvarı'nın sponsorluğunda Washington, DC'de gerçekleştirilmiş olan duyarlılık eğitimi workshop'unda karşılaşmışlardı. Maslow genç yaştaki şirket başkanları için düzenlenen bir eğitim oturumunda konuşmacı-gözlemci olarak görev yapmış ve Laughlin, Amerikan iş yönetimi hakkındaki yeni fikirlerinden ötürü kendisini kutlamıştı. Maslow'u özel bursla California'ya getirmekten üstü kapalı bir şekilde söz etmiş ama bu konuşmadan somut bir şey çıkmamıştı.

Laughlin şimdi Maslow'a bursun hazır olduğunu neşeli bir şekilde bildiriyordu. Maslow'a, iki ila dört yıllık bir taahhütte bulunması karşılığında şu koşullar sağlanacaktı: dolgun bir maaş, yeni bir araba ve Saga'nın Stanford Üniversitesi'nin banliyö eteklerine uzanan cazip kampüs merkezinde kendi arzusu-na göre dayanıp dönecek ve tüm sekreterlik hizmetlerinin de verileceği bir büro. Bunun karşılığında Maslow ne yapacaktı? Hiçbir şey. Laughlin, Maslow'un öğretim işleriyle tam zamanlı olarak uğraşmaktan mutlu olmadığını duyduğunu söylemiş ve ona, yazması ve bilimsel çalışmalarıyla ilgilenmesi için sınırsız serbest zaman tanımayı arzu ettiği açıklamasında bulunmuştu. Maslow'dan şirkette herhangi bir görev üstlenmesi beklenmeyecekti; burs Laughlin'in kişisel fonlarından karşılanacak ve Saga Administrative Corporation ile ilgisi bulunmayacaktı. Maslow bu teklifle ilgileniyor muydu?

Bertha'nın çok canlı bir şekilde anımsadığına göre kocası sanki sersemlemiş gibi ayakta kalakalmış, telefon almasına sınıksı yapışmış ve arada sırada "Hımm, hımm" diye mırıldanarak yanıt vermişti. Maslow karakterine hiç de uymayan bir şekilde

davranmış ve Laughlin'e formalite gereği teşekkür edip telefonu kapatırken hiçbir duygusal belirti göstermemişti. Bertha "Abe, neler oluyor?" diye sormuştu. Neler konuştuklarını ağız açık şekilde dinledikten sonra Laughlin'i derhal geri araması ve soğuk davranışından ötürü özür dilemesi için onu zorlamıştı. "İlgilenmesen bile" demişti, "iyi niyetle davranan ve sana sadece yardımcı olmak isteyen birisine böyle davranamazsın." Maslow bunun üzerine Laughlin'i geri aramış, özür dilemiş ve görüşmelerine ertesi gün devam etmeyi kabul etmeden önce teklifi biraz daha neşeli şekilde tartışmıştı. Bertha'ya açıkladığına göre Laughlin'in teklifinden ötürü o kadar sersemlemişti ki neredeyse nutku tutulmuştu.

Maslow bütün akşam boyunca Bertha'yla teklifi kabul edip etmemeyi tartışmış ve gece boyunca düşünmeyi sürdürmüştü. Gerçek olamayacak kadar iyi bir teklifti. İki erkek ertesi gün tekrar konuşmuş ve başka ayrıntılar da halledilmişti. Bu tam da Maslow'un yıllardır düşleyip durduğu şeydi. Ama en cazip düş bir anda gerçekleşecek olursa insan nasıl davranırdı? Maslow'sanız geri çekilir ve eyleme geçmeden önce uzun ve sert bir bakış atardınız.

Haftanın geri kalan günlerinde her şeyi Bertha'yla enikonu görüşerek ve kendi başına düşünüp taşınarak sayısız saatler geçirmişti. Akademik çevreyi bırakmak mantıklı olacak mıydı? Öğretmekten her geçen gün daha da nefret ettiği bir gerçektir ama öğretim üyesi olan bazı arkadaşlarının entelektüel paylaşımlarından da keyif alıyordu; öğrencilerin tutumu belki de iyileşirdi. Ve Charles Nehri kıyısındaki sevimli evlerine ne olacaktı? Ondan bu kadar kolay vazgeçebilir miydi? Boston hem kültürel hem de entelektüel açıdan ilham verici bir yerdi. Acaba San Francisco bölgesi neye benziyordu? Hangi kararı alırsa alsın Bertha'nın arkasında duracağından hiç kuşkusu yoktu.

Sonraki birkaç hafta içinde gerçekleşen olaylar Maslow'un karar vermesini kolaylaştırmıştı. Boston'da havalar soğuk ve rüzgârlıydı; soğuk hava iliklerine kadar işlemiş, onu güçten düşürüp yorarak göğüs ağrılarıyla baş başa bırakmıştı; kampüste güçlkle yürüyebiliyordu. Morali bozulmuştu ve kendisini çürüğe çıkarılmış gibi hissediyordu. Kalbi bu haldeyken, California'nın güneşli gökyüzü altında ısınmak dururken New Eng-

land’ın sert kış koşulları altında cefa çekmenin hiç anlamı yoktu. Bu arada lisans öğrencileri de her zamanki gibi olgunluktan uzak davranıp asilik yapmayı sürdürüyordu. Maslow belki de Laughlin’ın yaptığı tekliften ötürü yüreklenmiş, onları yine azarlayarak gençliklerinin getirdiği küstahlık ve bilinçli kayıtsızlıktan ötürü küçümsemişti: “Yaşlandığınızda iyi insan olacaksınız. Ama şu anda olgunlaşmamış ahmaklardan başka bir şey değilsiniz.” Bu nefret gösterisinden sonra kendisine, geçici de olsa daha saygılı davrandıklarını görünce şaşırılmıştı.

Maslow ve Bertha kırkinci evlilik yıldönümlerini 31 Aralıkta arkadaşlarıyla birlikte ve şampanya eşliğinde kutlamışlardı. Ayrıntılar üzerinde anlaşmaları halinde Laughlin’ın burs önerisini kabul etmeye ve en kısa sürede California’ya taşınmaya karar vermişti. Maslow aylar öncesinden 1969 yılı Ocak ayı içerisinde Esalen’de bir hafta sonu workshop’u yönetmeyi kabul etmişti ve bu gezi sırasında Laughlin’le planladıkları şeyleri sonuçlandırmayı ümit ediyordu.

Maslow 2 Ocak 1969 tarihinde uçakla San Francisco’ya gitmiş ve iki Saga yetkilisi tarafından karşılanmıştı; bu yetkililer, yönetim eğitim direktörü William Crockett ile başkan yardımcısı James Morrell’di. İki adam da, fikirleri yönetim kurullarındaki ve fabrikalardaki yönetim uygulamalarını ülke çapında yeniden belirlemekte olan bu ünlü yazar-entelektüelden bir nebze olsun ürkmüş durumdaydı. Maslow onları rahatlatmak için elinden geleni yapmıştı. Onu arabayla Menlo Park’ta bulunan Saga merkezine götürmüşler ve burs koşulları ayrıntılı olarak kendisine iletilmişti. Çevre düzenlemesi yapılmış olan bölge güzeldi ve sözleşme koşulları da düzenliydi. Maslow koşulları kabul etmiş ve haber vermek için Bertha’ya telefon etmişti. Sonra da kendisini, Morrell ve karısı Marylyn ile birlikte sahil yoluyla Esalen’e getirmişlerdi.

Esalen’deki kurs katalogu duyurusu şöyleydi: “Dr. Maslow psikoloji, din, eupsychia, (özellikle kendini geliştirmeye ilişkin olarak) eğitim ve ilginç olan diğer konulardaki en son düşüncelerini tartışacaktır.” Her ne kadar Maslow’un adı çok büyük bir albeniye sahip olsa da, yaptığı sunum (tıpkı üç yıl önce düzenlemiş olduğu workshop gibi) Esalen’in her zamanki deneysel program-

larıyla çelişiyordu. Maslow hiçbir yüzleşme grubu yönetmemiş, egzotik farkındalık ya da meditasyon yöntemi öğretisinde bulunmamış, sadece kendisine ilginç gelmiş olan düşünceler hakkında konuşmuştu. Dile getirdiği hususlar dinleyicilerden bazıları tarafından çok ussal ve belki de aşırı derecede yargılayıcı bulunmuştu. Özellikle ezeli düşmanı çılgın Fritz Perls gibi Esalen'e düzenli olarak gelenler açısından Maslow, değerler ve toplumsal davranış yaklaşım biçimi olarak benimsedikleri "Ben kendi işime bakarım, sen de kendi işine" yaklaşımını tehdit eden babacan, hemen hemen tamamen hahamlara benzer nitelikte bir insandı.

Maslow Pazar günü demokrasi, siyaset ve hümanistik psikoloji ile kampüslerde Vietnam savaşına karşı ülke çapında yayılıp giderek saldırgan bir hal almaya başlayan protestolarla ülke içinde yerleşik olan ırkçılık hakkında konuşmaya karar vermişti. İlk olarak, karşıt kültürler arasındaki pek çok kişide ve özellikle de Esalen'deki bazı kişiler arasında görülen ve geleneksel değerlerle geleneksel yaşam biçimlerine sahip olan kişileri alay konusu yapmak şeklinde gelişen eğilime dokundurmuştu. Sonra da, demokrasilerde bireysel farklılıklara saygı gösterilmesinin önemi hakkında etkileyici bir konuşma yapmıştı. Her türlü siyasal durumda, hatta evlilik içinde bile, bu saygıyla birlikte daha büyük bir iyilik uğruna ödün vermek demokratik yaşam biçimimiz için yaşamsal öneme sahipti. Yoksulluk ve ırkçılık gibi toplumsal sorunlara karşı gösterilen bir tepki olarak şiddete başvurulmasının haklı görülmesini de kınamıştı. Maslow'un iddiasına göre kanunlara karşı gelmek ancak son çare olarak ve o da sadece -insan hakları hareketinden önce Amerika'nın En Güneyinde olduğu gibi- kanun hâkimiyetinin bulunmaması durumunda haklı olabilirdi; aksi takdirde demokrasinin gerçek yapısı dinamitlenmiş olurdu.

Menlo Park'a dönerlerken Maslow içinden gelen düşüncelerini Morrell'lerle ve Esalen'in ortak kurucusu Michael Murphy ile paylaşmayı sürdürmüştü. Ateşli bir şekilde, kendilerinden büyük birisi olarak, İkinci Dünya Savaşı'nı ve faşizmin Avrupa ve Asya'da neredeyse zafere ulaşmasını gördüğünü vurgulamıştı. Batı uygarlığının, Nazizm'in şiddetli saldırısı karşısında nasıl olup da çökmenin eşliğine kadar geldiğine tanıklık etmişti ve böyle bir

durumun yinelenmesine olanak vermeyecekti. Motivasyonu ne kadar içten olursa olsun, binaları ateşe vermek ya da kampüslerdeki hoparlörlerden bağırıp çağırmak kabul edebileceği bir siyasal protesto ifadesi olamazdı. Sonraki yıl, federal düzeyde yapılan siyaseti etkilemenin tek yöntemi olarak Beyaz Saray Ulusal Hedefler Görev Gücü'ne katılmıştı. 1968 başkan adayı Hubert Humphrey'i desteklemiş olan Maslow, Richard Nixon'un değişimle ilgili taahhütlerini kuşkuyla karşılamıştı. Ama özellikle eğitim ve sosyal yardımlarla ilgili ana sosyal kurumlara ilişkin olarak yapılması gereken bunca şey varken boş boş oturmak istemiyordu.

Maslow 7 Ocakta Brandeis'e dönmüş ve hemen raporlu izin başvurusunda bulunmuştu. Düşüncesine göre, böyle davranırsa Laughlin'in bursunun işlememesi halinde psikoloji bölümündeki öğretim üyeliği kadrosunu koruyabilecekti. Ama Maslow'un Brandeis'te kalıp kalmama konusundaki ikircikli düşünceleri kampüste meydana gelecek olaylar karşısında hızla dağılacaktı. Siyahlardan oluşan militan bir grup, üniversitede kurumsal olarak ırkçılık yapıldığı gerekçesiyle kampüste bulunan bir binayı işgal etmişti. Kütüphanede bulunan öğrenci tezleri gibi bilimsel çalışmalara karşı bilinçli bir barbarlık başlatılmıştı. Protestocuların Brandeis'te okumak için burs almış öğrenciler olmalarından ötürü Maslow bu öğrencilerin davranışlarından ve meslektaşlarının bu saldırıya karşı tepki gösterme konusundaki çekinceli tutumlarından çok rahatsız olmuştu.

Yaptığı son toplantılar öfkeli ve fikir aykırılıklarıyla geçmişti. Brandeis'ten ayrılacağını açıklamış, bunu da kısmen öğrencilerin gençlik saçmalıklarına dayanamayacak kadar yaşlı olmasından kaynaklandığını belirtmişti. Sınıfındaki fraksiyonlardan birisini oluşturan lidersiz yüzleşme grubunun son seansına katıldıktan sonra, hümanistik psikolojinin doğası hakkında orada sadece üç görüşün ifade edildiğini, bunların üçünün de yanlış olduğunu belirtmişti. Öğrencilerden biri "Sen kim oluyorsun da bize neyin doğru neyin yanlış olduğunu söyleyebiliyorsun?" diye karşılık vermiş ve Maslow kahkahalara boğulunca ne yapacağını bilemez halde kalakalmıştı.

Brandeis istediği raporlu izni vermişti. Bertha'yla birlikte sessiz ve sakin şekilde bazı veda ziyaretlerinde bulunmuşlar ve Ocak sonunda da psikoloji departmanına veda partisi vermişlerdi. Evleri satışa çıkmış ve Boston yöresinde geçirdikleri yaklaşık on sekiz yıldan sonra yerlerinden yurtlarından oldukları için az da olsa üzölmüşlerdi. San Francisco'ya gitmeden önce Buffalo, New York'ta yönetim profesörü Warren Bennis ve başka arkadaşlarını ziyaret etmişler, daha sonra da Ann ve ailesiyle birlikte Columbus, Ohio'da birkaç gün geçirmişlerdi. Maslow torununu saatlerce sevip oynamıştı. Vedalaşmak güç olmuştu. Her zaman ki gibi yazmak en iyi yaptığı boşalma şekliydi ve uçakla California'ya giderlerken, Jeannie'ye olan sınırsız sevgisini günlüğüne heyecanla dökmekten kendisini alamamıştı.

Maslow sonraki birkaç hafta içinde yeni yaşamına alışmaya çalışmıştı. Kendisi de, Bertha da San Francisco'da yaşayacaklarını düşünmüşlerdi ama ulaşımın pek de pratik olmadığını görmüşler, Mountain View banliyösünde dayalı döşeli bir apartman dairesi kiralamışlardı. Maslow yeni çalışma ortamına uyum sağlamaya çalışırken, Bertha da çevrede ev aramaya başlamıştı. Göçebeler gibi yaşamak canlarını sıkmıştı ama ikisi de sıcak havanın ve ilginç insanlarla tanışma fırsatları yaratmanın keyfine varmaya da başlamışlardı.

Saga'da gördüğü şeyler Maslow'u etkilemişti. Laughlin ve iki ortak kurucu tarafından kontrol edilmekte olan şirket, New York eyaletinin kuzeyindeki Hobart Üniversitesi'nde 1948 yılında üç kişinin ortaklığıyla kurulmuştu. Mali kaynaklarını birleştirmiş ve yönetimi, önceden para kaybeden üniversite kafeteryasını işletebileceklerine ve bunu da kârlı bir şekilde yapabileceklerine ikna etmişlerdi. Bu işi çok iyi yürüttükleri için yakınlardaki bir üniversitede yer alan üç yemekhaneyi işletme sözleşmesini de kazanmışlardı.

1957 yılına gelindiğinde Saga ülke çapındaki on dokuz üniversite kampüsünde kök salmıştı. 1961 yılına gelindiğinde bu sayı doksan sekize ulaşmıştı. Şirket sahiplerinin bir şeyleri doğru yaptıkları su götürmezdi; Saga hiçbir üniversiteyi müşteri portföyünden kaybetmiş ya da çıkarmış değildi. Laughlin'in Maslow'a yaptığı açıklamaya göre, Saga'nın başarısının anahtarla-

rından biri, şirketin yemek planına katılmış olan aç üniversite öğrencileri için geliştirdiği “sınırsız porsiyonlar” planıydı. Saga 1965 yılında Menlo Park’taki ulusal genel merkezinin inşaatını tamamlamıştı. Şirket 1960’ların ortalarına gelindiğinde büyümesini sürdürmüş ve işlerini, hastaneler ve emeklilik kuruluşlarına yemek hizmeti vererek çeşitlendirmişti. 1968 yılında da hisse satarak halka açılmıştı.

Laughlin, bu büyümenin Saga’ya büyük bir bedeli olduğunu itiraf etmişti; çalışanların morali sürekli olarak düşmüştü. 1960’ların ortalarında yapılan iki çalışan anketi, şirket çalışanlarının yaptıkları işten hiç de memnun olmadıklarını göstermişti: Merkezileştirilmiş olan yönetim biçiminin sonucunda çalışanların çoğu, karar alma sürecinin dışında bırakıldıklarını hissetmeye ve kendi başlarına karar alma yetkilerinin olmadığını düşünmeye başlamıştı. Bu nedenle Laughlin ve ortakları, yeni yeni oluşan örgütsel gelişim alanından iki yönetim danışmanı getirmişti; bunlardan birisi de Maslow’un UCLA’dan arkadaşı olan Robert Tannenbaum’du.

Saga yöneticileri bu tarihten sonra, Tannenbaum’un oluşturmaları için kendilerine yardımcı olduğu hedeflere uyum sağlamak amacıyla iki program daha gerçekleştirmişlerdi. Bunlardan birincisi, özellikle anketleri yürütmüş olan müdürlerin şikâyet ve sorunları olmak üzere şirket organizasyonunda görülen aksaklıkların kapsamlı şekilde teşhis edilmesini içermişti. İkincisinde ise, ülke çapındaki müdürlerle anket sonuçlarının görüşülmesi amacıyla bir dizi seminer düzenlenmişti. Bu etkinliklerin sonucunda, müdür düzeyinde problem çözmeyi artırmak amacıyla Birleşik Devletlerdeki her ana coğrafi bölgede aynı düzeydeki müdürlerden oluşan ekipler oluşturulmuştu. Saga’daki üst düzey yöneticiler, şirketin her seviyesinde astlarla onların hemen üstünde bulunan kişiler arasında daha açık, daha içten iletişim kurulmasının gerekli olduğunu duyurmuşlardı.

Şirketlerin egemenliği altında olan günümüz dünyasında yönetime yönelik bu gibi aydın bir yaklaşım, her zaman tam anlamıyla uygulanmasa da çok büyük kabul görmektedir. Bu tür uygulamalar yirmi yıl önce oldukça radikal olan uygulamalardı. Maslow Laughlin, Crockett, Morrell ve diğer Saga önderlerinin

oradaki yaşam kalitesinin yükseltilmesine içtenlikle yaklaştıklarını, sadece şirketin kasalarına doluşacak dolarların sayısına ilgi göstermediklerini anlamıştı. Maslow'a göre pragmatik idealizmleri Non Linear Systems'in sahibi olan arkadaşı Andy Kay'inkinden hiç de farklı değildi. Onlarla çok istekli biçimde ateşli tartışmalara girmiş, bu tartışmaları genellikle eşlerinin de katıldığı yemeklerde gerçekleştirmiş ve etkin yönetim ve önderliğin yapısı, örgütsel değişim ile bu tür faaliyetlerin adaletli ve yaratıcı bir toplum yaratmaya yönelik daha geniş kapsamlı içeriklerini görüşmüşlerdi.

Bütün bunlar gerçekleşirken Bertha da Menlo Park'ın sevimli Ladera bölgesinde satılık güzel bir ev bulmuştu. Maslowlar Şubat ortasında gerekli evrakları imzalamışlardı; Laughlin ödenecek olan peşinatı borç olarak vermiş ve kefil de olmuştu. Söz vermiş olduğu gibi Maslow'a kişisel kullanımı için yeni bir araç vermişti; bu, Laughlin'in varlıklı çevresinde tercih edilen bir Mercedes Benz'di. Maslow başlarda bu aracı utanarak kullanmıştı. Maslow kısa süre sonra yeni evlerine havuz yaptırmak istemişti. Havuz düşüncesi başlarda müsriflik gibi gelmiş ama her gün yüzmenin kalbini kuvvetlendireceğine ve yaşamını uzatacağına inanmıştı.

W. P. Laughlin Vakfı 4 Mart tarihinde "Dr. Abraham Maslow Laughlin Vakfı bursunu kabul etti" başlığı altında bir basın bülteni yayınlayarak anlaşmayı kabul etmiş olduğunu duyurmuştu. Basın bültenin ekinde Maslow'un sonraki yıllara yönelik acil ve uzun vadeli planlarını içeren niyet mektubu da vardı.

Hırslı şekilde hareket etmiş ve hümanist eğitim üzerine kısa, gayri resmi bir kitap; son yazılarını içerecek ve *İnsan Doğasının İleri Düzeyleri* başlığını taşıyacak yeni bir antoloji; ırksal ilişkiler ve bunların geliştirilmesi üzerine bir yazı; toplumsal, kurumsal ve örgütsel değişim üzerine bir başka yazı; ve kötülüklerin doğası ile bunların kapsamlı bir insan doğası ve etiği kuramındaki yeri üzerine psikolojik-bilimsel bir araştırmayı da içeren yedi adet kısa vadeli proje belirlemişti. Söylediğine göre en büyük önceliği "Amerikan değerlerine karşı sürdürülen saldırı ve bu değerlere olan saygının yitirilmiş olmasından dolayı" hümanist siyaset üzerine bir kitap yazmaktı. "Günümüzde, özellikle de gençler arasında yaşanan kargaşayı, bu tür değerler için atılmış

acı dolu bir çılgılık olduğu, bu görüŖe inanmayı da hem entelektüel hem de bilimsel açıdan saygı duyulması gereken bir yaklaşım olduğu şeklinde yorumluyorum.”

Uzun vadeli hedefi ise insan doğası ve toplum hakkında her şeyi kapsayacak psikolojik bir yaklaşım geliştirmek ve desteklemkti. “Yeni bir insan imgesi ve yeni bir toplum imgesi geliştirmek insan yaşamını her yönden değiştirir” iddiasında bulunmuştu. “Bu yeni imgeler... Darwinci, Freudcu, Newtoncu ya da Einsteininci devrimlerle hemen hemen aynı düzeyde bir devrimdir.”

Maslow arada sırada Laughlin’in onu Brandeis’teki karmaşadan kurtardığını düşünüyordu. Massachusetts’teki evlerini sattıktan sonra Nisan ayı içinde yeni evlerine taşınmışlardı. Birkaç ay sonra da yeni havuzlarında ilk kez yüzmenin keyfini çıkaracaklardı.

Maslow olağan günlerde sabah yüzmesini bitirip terasta Bertha’yla birlikte kahvaltı yapardı. Sonra da arabasıyla Saga’ya bürosuna giderdi. Cepleri yaklaşık yediye on üç santimetre ebacındaki kartlarla ve geliŖigüzel tıktırılmış kâğıtlarla doluydu. Sekreteri (genellikle çok fazla sayıda) gelen mektuplarını verirdi. Binadaki meslektaşlarını sık sık ziyaret edip uzun sohbetler yapar ya da sürdürdüğü çeşitli çalışmalara ilişkin notlarını dikte ettirirdi. Öğle yemeklerinde Saga’nın işçi kafeteryasındaki gruplara karıştırdı; Saga yöneticileri, ayrı bir yönetici yemek tesisi oluşturup kendilerine ayrıcalık tanımayı reddetmişti. Büro elemanlarından üst düzey yöneticilere varıncaya dek şirketteki hemen herkes Maslow’un kendi aralarında bulunmasından gurur duyuyor ve bundan keyif alıyordu çünkü çalışanlara karşı sıcak ve mütevazı yaklaşırdı. Öğle yemeğinden sonra genellikle eve gider, uzun bir uyku çeker, biraz okur ve belki de biraz daha yazardı. Akşamları ise Bertha ile birlikte, insanların akşam yemeği daveti yapmak ve onlarla birlikte aynı masayı paylaşmak için peşinden koştukları popüler çifte dönüşürlerdi.

Maslow, California’daki hümanist psikoloji çevresinden gelen eski arkadaşlarının yanı sıra Crockett ve Laughlin’in arkadaşlığından özellikle zevk alıyordu. Crockett Dışişleri Bakanlığında kadrolu olarak diplomatlık yapmış ve John F. Kennedy tarafından yönetimden sorumlu müsteşar yardımcısı olarak görevlendi-

rılmıştı. Crockett'in bu görevdeyken yaptığı yeniliklerden birisi, sivilleri Dışişleri Bakanlığında danışman olarak görev yapmaya çağırarak olmuştu; Laughlin bu çağrıyı kabul edenler arasındaydı. Laughlin, Maslow'a 1969 yılında burs teklifinde bulunmasından kısa süre önce Crockett'i Saga'nın örgütsel gelişim programını oluşturup yönetmesi için davet etmişti. Bu üçlü, dünyada barışın hâkim olması, hükümet bürokrasisinin ve kamu hizmetlerinin düzeltilmesi ve Crockett'in aşına olduğu yazılı basın endüstrisinin iyileştirilmesi gibi konularda pek çok kez derinlemesine görüş alış verişinde bulunmuştu. Maslow'un önerisi üzerine bir tür sabit yüzleşme grubu oluşturmuşlardı; fikirlerini birbirlerine aktarma konusunda tamamıyla açık olmaya karar vermişlerdi.

Maslow bu birliktelik nedeniyle önderliğin yapısına büyük ilgi göstermeye başlamıştı. Kuvvetli ve kararlı olan bu tür iş ve hükümet adamlarını ego tatmini üzerinde ya da yüksek ölçüde egemenlik gösteren hayvanlar üzerinde yapılmış olan araştırmaları gözden geçirirken türettiği bir terim olan *aggridant* (ege-mo-nik)* olarak adlandırmıştı.

Bu gibi insanlar Maslow'un yaşamının büyük bölümünde birlikte olduğu sakin akademisyenlerden oldukça farklıydı ve onları böyle yapan şeyin ne olduğunu merak ediyordu. Bu tür önderlerin oluşmadıklarına, tam tersine doğuştan böyle olduklarına, yani başkalarını yönetme ya da yönlendirme konusunda özel becerileri olduğuna inanıyordu. Ama böyle bir nosyonun seçkin bir yaklaşım olabileceğinden de endişe ediyordu ve önderlik konusunda bir şeyler yayımlamadan önce bu hususu çok daha etraflı şekilde düşünmeye karar vermişti.

Maslow, Stanford Araştırma Enstitüsü'nün kadrolu üyelerinin çoğuyla arkadaşlık kurmuştu. İkisi de ekonomiye ve iş idaresine ilgi gösteren hümanist yaklaşımlı toplumbilimciler olan Willis Harman ve Arnold Mitchell de bunlar arasındaydı. Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramını ve insanların yaşamlarına yön

* Aggridant: İnsanın ya da başka bir türün biyolojik bakımdan üstün olan üyesi; daha iyi algılayan ve seçen; söz konusu türün toplumsal dünyasında egemen ya da liderlik pozisyonu edinilmesine yöneliktir. Alfa olarak da bilinir. -ç.n.

veren değerleri anlamaya olan ilgisini onlarla sık sık paylaşırdı. Mitchell ve arkadaşları daha sonra Amerika'nın, pazar araştırmalarına ve tüketici davranışlarına yönelik en başarılı ve en etkili değer odaklı düşünce kuruluşlarından birini oluşturacaklardı. Bu kuruluş SRI International adıyla tanınacaktı. Harman ise insanın sahip olduğu potansiyele yönelik bir araştırma merkezi olan Noetik Bilimler Enstitüsü'nün başkanlığını yapacaktı.

Maslow'un bu tür insanlarla yakınlaşması, kendi psikoloji kavramlarının toplumsal ve siyasal etkileri konusunda sürekli olarak günlük notlar tutmasına yol açmıştı. Bu notları herkesin anlayabileceği bir kitap haline getirmek istiyordu ama bu projesini gerçekleştirebilecek kadar yaşayamayacaktı. Bu konudaki çabalarının düşünsel merkezinde, demokrasinin uzun süreden beri hafife alındığı görüşü yatıyordu. Amerikan rüyasının uzun zamandan beri, belki de Thomas Jefferson'dan beri iyi ifade edilemediğini düşünüyordu. Amerika'daki başarı genellikle maddi açıdan tanımlanıyordu ve bu yüzden de, hem buradaki hem de dünyanın diğer yerlerindeki genç idealistler ülkede saygı gösterilecek hemen hiçbir şey bulamıyordu. Sovyetler Birliği, Çin ve başka otoriter rejimlerin ahlak ve adalet söylemlerini eylemlerine idealist motifler yükleyerek gasp etmiş olmalarını saçma -ve sonuç itibarıyla Amerika'nın uluslararası arenadaki durumu açısından tehlikeli- buluyordu. Dünyanın (özellikle yoksul bölgelerdeki kitlelerin) *Komünist Manifesto*'nun demokratik eşdeğerine -yani özgürlük ve bireysel bağımsızlığın açık olarak dile getirilmesine ve düstur edinilmesine- acilen ihtiyacı vardı.

Siyasal olayları çarpıttıkları, Birleşik Devletler gibi ülkelerdeki demokrasilerin yapısı hakkında dünyaya sadece kötü haberler verdikleri için medyanın özellikle suçlu olduğunu düşünüyordu. “Yalnızca felaketlerin, acil bir durum oluşturanın, bir şekilde korkunç olanın ... manşete çıkarmaya değer olduğunu düşünüyorlar” diye yazmıştı. “Yaşamın olumlu yönleri gazetelerde hiç yer almıyor. Çocuk suçlarına dünya kadar yer ayrılırken gençlerin idealizmine ve kendilerini hiç sayarak yaptıkları şeylere hiç yer verilmiyor.”

Amerikan demokrasisinin son yıllarda kötüye gittiğini düşünüyordu. Günlüğünde yer alan bir notunda “Siyasal sistemimizi kökten ve gerçekçi şekilde gözden geçirmemizin gerekli olduğu-

na kuvvetle inanıyorum” diye yazmıştı. “Artık... ilk oluşturulduğu şekliyle... işlemiyor. Sağ olsunlar, medyanın ve halkımızdaki eleştirel ruhun iyice azalmasından ötürü, siyasal yaşamımız artık büyük oranda seçimleri kazanmaktan, imaj cilalamaktan, halkla ilişkilerden ve reklamcılıktan ibaret bir hal almış durumda.”

Ağustos ortasında *Motivasyon ve Kişilik*’in giriş bölümünün gözden geçirilmesini tamamlamıştı. Bunun Brandeis’ten ayrıldıktan sonra yaptığı en önemli iş olduğuna inanıyordu. Bu bölümde herhangi bir yeni fikir getirmemiş olmasına karşın, kitabın 1954 yılında yayımlanmasından sonra gerçekleşmiş bulunan birkaç önemli psikolojik gelişmeyi dile getirmişti. Resmi araştırma alanları olarak yeni ortaya çıkan hümanist ve daha sonra gelişen, kişi-ötesi (transpersonal) psikoloji ile yeni yeni filizlenen uygulamalı bir disiplin olarak örgütsel gelişim bunlar arasındaydı. Görüşlerinin son on beş yılda kabul görmüş olmasından ötürü memnuniyetini ifade etmesine karşın, insan doğasının ve henüz ortaya çıkmamış potansiyelinin çok daha ümit vadeden ama aynı zamanda çok daha gerçekçi bir resminin oluşturulmasına yönelik olarak hem daha fazla sabır gösterilmesi hem de daha fazla araştırma yapılması çağrısında da bulunmuştu.

Maslow California’da şimdiye dek geçirdiği yeni yaşamından memnundu. Brandeis’i ya da üniversite hocalığını özlememişti. Düşünsel olarak özgür olmaktan, kendisine karşı gösterilen içten yaklaşımdan ve Bay Area’daki mükemmel iklimden mutluydu. Saga’da kendisine sağlanan mükemmel sekreterlik hizmetinden ve çok güzel dekore edilmiş olan ofisinden de çok hoşnuttu. Bir de torunu Jeannie yanında olsaydı başka hiçbir şey istemeyecekti. Maslow, iki yıldan daha kısa süre önce geçirdiği ve neredeyse ölümüne neden olan kalp krizinden beri yaşadığı günlerin tadını çıkarıyordu. Ücretli danışmanlığını yaptığı bir dergi olan *Psychology Today*’in editörü T. George Harris’e o yaz gönderdiği bir kasette yeni görünüşünden söz etmişti:

“Yaşama bambaşka biçimde yaklaşıyorum. Artık bunun için *ölümden sonraki* yaşam adını kullanıyorum. Bir anda ölüp gidebilirdim, bu nedenle yaşadığım günler bir açıdan fazladan yaşadığım bonus günler ... Bu nedenle de sanki önceden ölmüş gibi de yaşayabiliyorum.

“Ölümünden sonraki yaşamın en önemli özelliklerinden biri de her şeyin iki misli daha değerli hale gelmesi... Çiçekler, bebekler ve güzel şeyler -yürümek, nefes almak, yemek yemek, arkadaş edinmek, sohbet etmek gibi yaşama ilişkin her şey- insanı alıp götürüyor. Her şey çok daha güzel görünüyor ve insanın mucizelere daha da inanası geliyor.

“İnsan ölümle barışık halde yaşıyorsa ve hatta iyi şekilde, onurlu biçimde öleceğinden hiçbir kuşkusu yoksa yaşanan her gün daha değişik biçimde yaşanıyor çünkü insanın iliklerine kadar işleyen ürperme (ölüm korkusu) ortadan kalkıyor... Zamanımı gelecek için hazırlanarak ya da kendimi daha sonraki şeylerle meşgul ederek heba etmemem gereken bir son yaşam yaşıyorum.

“Bazen, yazdığım şeylerin, tabiatıyla henüz doğmamış olan torunumun torununun torunlarına yönelik bir iletişim olduğunu hissediyorum. Bu yazılar, onlara para değil de gerçekte sevecenlik dolu notlar, öğüt kırıntıları, benim öğrenmiş olup da onlar için yardımcı olabilecek olan şeyler bıraktığım ve onlar için sevgi ifadesi olan şeyler.”

Gelecek olan nesillerle de ilgilendiği kesin olmakla birlikte, Maslow kendi torununa çok daha fazla ilgi gösteriyor ve onun gelişiminin her aşamasını ilgi ve keyifle izliyordu. Batı Sahilindeki arkadaşları ve meslektaşları açısından örnek bir büyükbabaydı. Kendisi ve Ann birbirlerini sık sık ziyaret ediyorlardı; hemen her sekiz haftada bir Jeannie'yle uzun günler geçiriyordu. Bebeğin iyi huyu, masumiyeti ve canlı atikliği konusunda günlüklerinde hayranlıklar düzüyordu. Genel olarak gösterdiği entelektüel titizliğe bile ters davranıyor ve Jeannie'nin mutlu, uysal huyunu bilgelerin, gizemcilerin niteliklerine benzettiği bile oluyordu. Bazen, arkadaşları eğitimde yapılması gereken değişiklikler ya da dünya barışı gibi önemli konuları tartışmak istediklerinde konuyu sık sık Jeannie'nin becerdiği şeylere ya da yaptığı maskaralıklara getiriyordu. Sanki bebekleri bir anda yeniden keşfetmiş ve insanın gösterdiği gelişme sürecine bir anda hayran kalmış gibiydi. Bertha ve Ann'e, kalbi iyileştikten sonra bebekler ve yeni yeni yürümeye başlamış çocuklar üzerinde ampirik araştırmalar yapmak istediğinden söz etmişti. Korku ve bencillik gibi niteliklerin küçük çocuklarda nasıl geliştiğine özel bir ilgi gösteriyordu.

10-11 Kasım tarihlerinde on üniversite ve hastane yemek servisi müdürleri için Saga şirket merkezinde bir konferans düzenlenmişti. Şirket başkan yardımcısı Sherman Moore ülke çapındaki Saga faaliyetleri konusunda daha fazla direkt bilgi sahibi olmak istiyordu. Maslow'u da toplantılara davet etmiş ve son oturumda genel izlenimlerini paylaşma ricasında bulunmuştu. Maslow orta düzeydeki yönetici grubuna karşı rahat ve dostane biçimde yaklaşp onları rahatlatmak için espriler yapmıştı. Ciddi bir anlayışla, hümanist yönetim yaklaşımlarını sürdürmelerini, yani işlerine geri döndükleri zaman alt çalışanlarına karşı açık sözlülükle ve hiçbir şey gizlemeden yaklaşımlarını istemişti. Öne sürdüğüne göre Amerikalı erkekler zayıf sayılabilecekleri gerekçesiyle duygularını ifade edemiyorlardı ama gerçek erkek, başkalarına karşı yumuşak ve nazik olmayı beceren erkekti.

Maslow'un dile getirdiğine göre aydınlanmış yönetim biçimine gösterdikleri ilgi sadece Amerikalılara özgü, ülkenin en iyi niteliklerinin ve gelecekteki iyi şeylerin habercisi olan bir ilgiydi. Maslow içten gelen duygularla, kendisine bu kadar çok şey vermiş olan ve babasının sadece bir nesil önce beş parasız ama parayla ölçülemeyecek özgürlüklere sahip olarak geldiği ülkeye olan hayranlığını dile getirmişti. Şu düşünceleri ifade etmişti:

“Sahip olduğu yeteneklere uygun harika bir göreve çıkmış, kaldırımda yürüyen bir insanım. Tam da uğruna doğmuş olduğum noktadayım... Sizlerin ayrı ayrı nerelerden geldiğinizi bilmiyorum ama herhangi bir yerden gelmiş olabilirsiniz. Hiçbirinizin desteklenmeye ihtiyacı yok; hiçbirinizin bir akrabaya ihtiyacı yok; hiçbirinizin ayrıcalığa ihtiyacı yok; özel bir okul bitirmek zorunda değilsiniz... Her şey yeteneğinize ve yapabileceklerinize bağlı. Bu Amerikan dinamizminin bir parçası olduğumuzun... bizleri iyi bir geleceğin beklediği bilincinde olmamızın bana olduğu gibi sizlere de yararlı olacağına inanıyorum... Bunun benim için bir gerçek olduğunu biliyor ve sizlerin de bunun bilincine varmanızı ve Amerikalı olmanın getirdiği ayrıcalıkların bilincine varmanızı öneriyorum... Eğer Amerika kendi rüyasını biraz daha gerçekleştirecek olursa, bizler de bunun karşılığında bir dünya rüyası oluşturabiliriz.”

1970 kışında California'nın havası daha da soğurken, Maslow kendi ölümünü daha fazla düşünür olmuştı. Deniz kenarındaki evlerinden dalgaların sahile vurmasını izlerken, etrafındaki güzellikleri ve bu tür harika anları düşünüp gözyaşlarına boğulurdu. Yirmi yıl önce sadece kısa bir süre yaşadıkları Pleasanton bölgesine Bertha'yla birlikte yaptıkları ziyaret sırasında da benzer duygular yaşamıştı; bu ziyaret pek çok hatırayı yeniden canlandırmıştı. Maslow bu günlerde kısa süre içinde ölebileceğini düşünmüş olsa bile bu tür düşünceleri kendisine saklayıp başkalarını tedirgin etmek istememişti.

17 Mart günü, Robert Tannenbaum ve Warren Schmidt'in UCLA Yönetim Yüksek Lisans Okulu'nda düzenledikleri Yönetimsel Sınırlar Semineri'nde uluslararası bir grupla saatler süren bir toplantıya katılmıştı. Geleceğe yönelik ümitli olmaya karşı umutsuzluk, bilimin doğası ve hakikati arayış, doruk deneyimlerle değerler ve önderliğin doğası gibi o günlerde ilgisini çeken pek çok konuda notlarına bakmadan serbestçe konuşmuştu. "Kendilerine, ne yazık ki, çok fazla söz verildiği için kültürümüzde mikrofonu her bakımdan ele geçirmiş olan" insan doğası kiniklerine yönelik öfkesini de dile getirmişti. Dinleyicilerin dikkatini *Motivasyon ve Kişilik*'in "bir çeşit kişisel amentü" olarak tanımladığı yeni önsözüne çekmiş ve Amerika'daki kuruluşların her şeyi daha iyi yönde değiştireceğine yönelik iyimserliğini ifade etmişti; ülkenin kuruluş rüyası olan adil bir toplum oluşturma rüyasını gerçekleştirebilmek için sabır ve fedakârlık gerekiyordu. Bu konuşma, Brandeis'ten ayrılmasından beri yaptığı konuşmalar arasında kendisini en fazla tatmin eden konuşmasıydı ve UCLA öğrencilerinin gösterdikleri dostane ve saygılı yaklaşım da doğru karar vermiş olduğu konusunda o güne kadar hiç olmadığı kadar emin olmasına yol açmıştı.

Maslow ilkbahar başlangıcında Esalen Enstitüsü'nü ve öykündükleri sayısız şeyi tam anlamıyla eleştirmek amacıyla notlarını düzenlemeye başlamıştı; bu yazısını yılın geri kalan bölümünde yayımlamayı umuyordu. Maslow böyle bir makalenin kendisi açısından hem California'da hem de başka yörelerde pek çok fanatiğe mal olacağının farkındaydı. Ama Esalen'in deneyciliğe ve insanın kendisine yönelmesine verdiği öneme olan inan-

cını o denli yitirmişti ki, yapacağı değerlendirmelerin acımasız derecede dürüst olmasından kaçınmayacaktı. Arkadaşı Michael Murphy o bahar kendisini ziyarete geldiğinde Maslow ona, öfkeli bir atışma yaşayabileceklerini biraz da önceden kabullenerek yapmayı düşündüğü şeyden söz etmişti. Murphy Maslow'u şaşırtmış ve böylesine içten ve iyi kotarılmış bir raporun yayımlanmasından endişe etmediği, tam tersine bunu sevinçle karşılayacağı yanıtını vermişti.

Maslow bu projeyi tamamlayacak denli uzun yaşayamamış ama 20 Mart tarihli ve "Esalen Eleştirisi: Duyuru" başlığı altında bir dizi ilginç notu daktiloya çekmişti. Gizemli ya da egzotik olan şeylere ahlaki olmaktan uzak bir şekilde ulaşmak için yapılan arayışların ölümle sonuçlanmasının kaçınılmaz olacağı şeklindeki korkusunu belirtip, sadomazoşist edebiyatın bunu gösteren örneklerle dolu olduğunu ifade etmişti. Daha da spesifik olarak Esalen'in kişisel dönüşüme yönelik "büyük patlama" yaklaşımını eleştirmiş ve Enstitü'nün, içsel büyümenin vazgeçilmez özellikleri olarak çok çalışmaya, disiplinli davranmaya ve yaşam boyu çaba göstermeye daha fazla önem vermesi gerektiği önerisinde bulunmuştu. Maslow, Amerikan kültürünü almış pek çok insanın rahatsız olduğu açıkken ve hastalıklarından dolayı tedavi görmeleri gerekirken Enstitü'nün bilgelere özgü duygusal tedaviye önem vermesini de sorgulamıştı. "Esalen Freud ve psikanalizi es geçmemelidir" demişti. Maslow son olarak da Esalen'in örtük entelektüel karşıtı tutumunu da hatalı bulmuştu. "Varoluşçuluk sadece daha ileri sonuçlara yönelik bir yöntem olarak benimsenmelidir. Kendi başına yeterli değildir. Bilgi, akıl ve değerleri ararken onun da ötesine geçmek gerekir. Esalen'de neden kütüphane yok? ... Yinelemek gerekirse, her şeyin ürüne göre değerlendirilmesi gerekir... Yani, iyi insanlar mı yoksa kötü insanlar mı yetiştirmektedir? Toplumu daha iyi mi yoksa daha kötü mü yapmaktadır?"

Maslow aynı ay içinde, kısa bir kitap haline getirmeyi düşündüğü bir konu olan hümanistik eğitim konusunu işleyen (ve yayımlanmış son yazısı olan) makalesini tamamlayacaktı. Bir süreden beri, görüşlerinin yaygın olarak yanlış şekilde kullanılmasından ve Aldous Huxley, Carl Rogers ve Alan Watts gibi

arkadaşlarının da yaratıcılık ve kendini ifade etme konusundaki yanlışlıklarından rahatsızlık duyuyordu. Bu konudaki düşüncelerinin bir kısmını yayımlamak istiyordu. 1968 güzünde Brandeis öğrencileriyle yaşadığı tatsız şeylerin üzerinde duruyordu. Kimyadan psikolojiye kadar herhangi bir alanda yaratıcı olabilmek için insanın ilk olarak disiplin boyunduruğunu takmayı ve gerçeklerle yöntemleri olağan bir şekilde öğrenmeyi kabul etmesi gerektiğini ısrarla belirtiyordu. Bugünkü bakış açılarımıza göre, koparılan bütün bu yaygaranın ne için yapıldığını anlamak pek kolay olamayabilir. Ama Maslow, kendini ifade etmeyi artırmak için başvuru alan yüzleşme gruplarının ve diğer yararlı araçların klasik eğitim biçimlerinin yerine geçecek araçlar olmasının hiçbir zaman istenmediği, profesyonel eğitim içindeki önemlerinin kesinlikle düşük düzeyde olduğu şeklindeki tutumuna açıklık kazandırmak istemişti:

“Tarihi, matematiği, astronomiyi, biyolojiyi ve diğer pek çok konuyu... kişisel olarak yapılan keşifleri... doruk deneyimleri, aydınlanmaları ve gizem ve huşu duygularını öne çıkaracak şekilde öğretebileceğimizi düşünüyorum. Bu kuşkusuz, profesyonel eğitmenler için en zor görevlerden biridir. Bunu yapsak bile ... yetkinliğin ilgisiz ya da gereksiz kabul edilmesi durumunda bir işe yaramayacağından endişe ediyorum.”

Maslow Nisan ortalarında Council Grove, Iowa’da düzenlenen bir transpersonal psikoloji konferansına katılmıştı. Psikolog James Fadiman ile birlikte Kansas City’ye uçmuşlar, sonra da konferans yerine gitmek için otobüse binmişlerdi. Maslow Fadiman’ın yol arkadaşlığından çok hoşlanmış ve ortak ilgi alanları olan din psikolojisi hakkında sohbet etmişlerdi. Konferans meditasyon ve yeni birleştirilmiş olan psikoloji ile ruhsallık gibi konularda uzmanlaşmış araştırmacıları bir araya getirmişti. Biyolojik geribildirim ilk kez tedavi edici bir araç olarak inceleyen kişilerden biri olan -ve Menninger Kliniği’nde çalışan- Elmer Green; müzik terapisinin kullanımını araştıran Helen Bonner ve psikedelik maddelerle bu maddelerin artistik yaratıcılık üzerindeki etkilerini araştıran Stanley Krippner de bunların arasındaydı. Michael Murphy de Esalen’deki yeni gelişmeleri tartışmak için

gelmişti. Maslow, Joe Kamiyo'nun gevşeme ve meditasyonu artırmak amacıyla insanlara beyin dalgalarını kontrol etmelerinin öğretilmesi üzerinde yaptığı pilot biyolojik geribildirim araştırmasıyla özellikle ilgileniyordu. Psikiyatrist Stanislav Grof'un LSD terapisinin özenli olarak kullanılması üzerinde yaptığı araştırma da Maslow'un ilgisini çekmişti.

Maslow sunumuna *Dinler, Değerler ve Doruk Deneyimler*'in gözden geçirilmiş giriş bölümünde yer alan bazı konulara değinerek başlamıştı. İtiraf ettiğine göre, kitabı 1960'ların başlarında yazdığı günlerde, mistisizme ve dinin sadece uygulamadaki özelliklerine aşırı ölçüde ilgi göstermenin tehlikeleri konusunda biraz naif yaklaşmıştı. Şimdilerdeyse, spiritüellik adına gerçek olmayan duygular peşinde koşmaya yönelik giderek artan eğilimden ötürü çok endişe duyuyor, hatta paniğe kapılıyordu. Maslow'a göre astroloji, tarot kartları, I-Ching ve kabala gibi ezoterik geleneklerin hiçbir bilimsel temeli yoktu. Akli başında olan herkesin bu tür ve benzeri konuları saçma olarak nitelemesi gerektiğini halka duyurmayı planlıyordu.

Dinleyicilerin çoğunun bir anda protestoya başlaması Maslow'u şaşırtmıştı. Mistisizm tarihi ve dünyadaki ezoterik gelenekler konusunda çok az şey bildiğini iddia etmişlerdi. Fadiman ve diğerlerinin ısrarlı şekilde belirttiklerine göre, çağdaş Batı biliminin gereklerine uygun olmamasına karşın bu tür sistemlerin geçerli olduğunu gösteren kanıtlar *vardı*. Maslow, konuşma yapacağı ana konuya geçmek ve üzücü bir çatışmadan kaçınmak amacıyla önsözünü tekrar yazmayı ve belirli ezoterik uygulamalar yerine sadece isimsiz bazı "geçici çılgınlıklardan ve kültürlerden" söz etmeyi kabul etmişti.

Maslow bundan sonra, gelişen *plato deneyimi* nosyonunu öne çıkarmaya çalışmıştı. Bilgelere ve kendini gerçekleştiren kişilere özgü olan şeyin yoğun olarak yaşanan neşe ve esriklik anlarından çok, uzun süreli olarak yaşanan dinginlik ve kendinden geçme dönemleri olduğu önerisinde bulunmuştu. Ona göre doruk deneyimlerin tersine, bu platolara bilinçli, dikkatli bir çaba sarf ederek de ulaşılabilirdi. Maslow bireylerin plato düzeyindeki bilince erişmelerine yardımcı olabilmek amacıyla egzersizler geliştiriyordu. Anlatmak istediklerini daha iyi ifade edebilmek için

minik bir çiçek alıp bacağına üzerine koymuş ve izleyicilerden tüm dikkatlerini vererek ona bakmalarını istemişti. Bir başka egzersiz önerisinde daha bulunmuştu: Eşiniz, ailenizden biri ya da bir arkadaşınız gibi her zaman gördüğünüz bir insana bakın ve “kendinizi, sizin (ya da onun) kısa süre sonra öleceğine inandırmaya çalışın.” Maslow’a göre bu tür yöntemler, başkalarıyla olan sıkıcı hale gelmiş, alışkanlıklardan ötürü aşınmış olan ilişkilerimizi kırıp, dünyayı bir kez daha tazelenmiş -ve keyifli- bir şekilde görmemize yardımcı olabilirdi.

Maslow halka açık konuşmalarında hiç yapmadığı bir şey yapıp kendi aşkın deneyimlerinden söz etmişti. Haftalar önce durup okyanus dalgalarını ve köpükleri izlerken bireysel varoluşun sonsuzluk karşısında yitip gitmesini kuvvetli şekilde hissettiğinden bahsetmişti. Konuşurken sesi titremeye başlamıştı. Henüz bebekliğini yaşayan torunu hakkındaki düşüncelerinden söz ederken çok duygulanmış ve sözlerini güçlkle sürdürebilmişti. Brandeis’te birkaç yıl önce yapılan bir mezuniyet töreni sırasında yaşadığı aşkın önseziye de değinmişti: Zihninin derinliklerinde, uzun bir sıra halinde dizilmiş olan bilim insanları ve düşünürler gözlerinin önünden geçiyordu -bunlar Sokrat’a, Plato’ya ve Aristo’ya kadar geçmişe gidiyor ve henüz doğmamış nesillere varıncaya kadar da geleceğe uzanıyordu- ve kendisinin de bu kesintisiz hattın bir parçası olduğunu gördüğü zaman huzurlu bir sevinç duymuştu. Maslow’un o gün anlattığı şeyler arasında belki de dinleyicilerini en fazla etkileyen şey, bu ender ve gönülden gelen kendini dışa açma şekliydi.

Maslow konferanstan enerji dolu olarak ayrılmış ve Menlo Park’a *Dinler, Değerler ve Doruk Deneyimler*’e yazacağı yeni önsözü bitirmek için gereken ilave bir güçle donanmış olarak dönmüştü. Yazıyı oldukça kolay bir şekilde tamamlamıştı. Fadiman ve diğerleriyle yaptığı uzlaşmaya sadık kalarak herhangi bir özel ezoterik düşünce ekolünü eleştirmekten kaçınmıştı. Ama insanın gizemli arayışlara ve doruk deneyimleri istekli biçimde aramaya kendisi için girişmesinin tehlikesine karşı da açıkça uyarıda bulunmuştu. İnsanın, bu türden sadece kendisiyle ilgilenme girişimleri bencil olmakla kalmaz kötülük potansiyeli de taşır, diye yazmıştı. Uyuşturucu ve hippie karşıt kültürü içinde yer alan pek çok insanın çıkarlarına dokundurmuş ve şunları yazmıştı:

“Egzotik duygu arayışları bazen ahlaksızlıkla, iğrençlikle, acıma duygusunun kaybedilmesiyle ya da uçlarda gezen bir yaklaşım olan sadizmle bile sonuçlanabilir ... Gerçek gizemcilerden alınması gereken en büyük ders ... kutsal olanın sıradan şeylerde *yattığı*, yani insanın gündelik yaşamında, kişinin komşularında, arkadaşlarında ve ailesinde, insanın arka bahçesinde bulunabileceği ve yapılan yolculukların da kutsal olanla yüz yüze gelmekten *kaçış* anlamına gelebileceğidir ... Mucizeleri başka yerlerde aramak, hiç kuşkusuz, *her şeyin* mucizevi olduğu gerçeğinden bihaber olmanın göstergesidir.”

Maslow, sadece bir yıl önce California’ya taşınmalarından sonra gösterdiği verimlilikten hoşnuttu. Programladığı iki önemli yazıyı bitirmişti. Yeni antolojisi olan *İnsan Doğasının İleri Düzeyleri* aksaksız bir şekilde ilerliyordu. Maslow gazetecilere özgü daha büyük kesime hitap edecek şekilde yazmak ya da uzun zamandan beri sürdürdüğü akademik ve bilimsel tutumunu koruyup korumamak konusunda ikilemde kalmıştı. Her halükarda resmi olmayan, dikte ettirilmiş notlardan ve küçük kağıtlardan oluşan kendini ifade etme biçimini sürdürmeye, daha özenli şekilde davranmamaya karar vermişti.

Maslow Nisan ve Mayıs ayının çoğu gününde yerel üniversitelerde ve profesyonel derneklerde konuşmalar yapmıştı. Günün birinde, insanın kişiliği ve onun gizli potansiyeli ile erişebileceği alanları içeren yaratıcı nosyonlarını doğrulayıp geliştirebilecek ve kendi yönetimi altında çalışacak bir kadro oluşturmayı umuyor ve kitaplarla ampirik araştırmalara ilişkin görüşlerini dikte ettirmeyi sürdürüyordu. *Taocu* olarak adlandırmayı sevdiği ya da bilgelere özgü bir tutumla hiçbir şeye müdahale etmeyen anne babaya, eşe ya da eğitime karşı özel bir ilgi duymaya başlamıştı. Jeannie’nin Ann’in şefkatli anneliği altında gösterdiği gelişmeyi izlerken, her çocuğun yapısının derinliklerinde yatan içsel büyüme gücünü daha da güçlü biçimde takdir etmeye başlamıştı. Torununu yakından incelemesi onu, “vücudun hikmetlerine”, içsel düzeydeki sağlık ve kendi kendini iyileştirme süreçlerimize daha fazla ilgi göstermeye yönlendirmişti.

Maslow İsraili çok sayıda toplumbilimcinin kendisini ziyaret etmesinin ardından, sağlığı düzeldikten sonra, belirli bir amaca

sahip olan toplulukları incelemeye heves etmişti. Çoğu toplumun mahvolmasına neden olan insani güçleri anlama konusuna özel bir ilgi gösteriyordu. Bu konunun aşırı ölçüde ihmal edilen ama yeni ufuklar açabilecek bir araştırma konusu olduğundan hiç kuşkusu yoktu. Yurtdışına ilk kez çıkacağı ve demokratik ve başarılı komünal yaşam dinamiklerini gözlemleyebileceği bir İsrail Kibbutzunu ziyaret edeceği günleri dört gözle bekliyordu.

Her şeyden önce, Maslow ilgi alanını insan doğası ve kötülükler konusuna yöneltmeyi planlıyordu. Dünyanın kötü olaylarla dolu olduğuna inanıyordu; buna karşın bile bile zarar veren, kasti olarak kötü davranan insanların sayısı oldukça azdı. Günlüğüne aktardığı görüşlerine göre bireysel düzeydeki kötülüklerin çoğu belki de bilerek ve isteyerek yapılmıyor ama cehaletten kaynaklanıyordu. Eğer durum böyleyse, “şeytan anlayışımızı, elinde can yakan bir yaba tutan acımasız ve soğuk bir adamdan tüm iyi niyetine karşın ayağı takılıp merdivenlerden aşağı yuvarlanan ya da beceriksizlikten ötürü her şeyi kırıp dökken birine dönüştürmek” yararlı olabilecekti.

Ama Maslow bir pollyanna değildi. Son aylarında, kusursuz olmadığımız gerçeğinin her türlü insan doğası kuramı tarafından ümitsizliğe düşülmeden kabul edilmesinin daha da önemli hale geldiğini düşünüyordu. Maslow’un gözlemlerine göre en iyi insanlar olan ve uzun süredir hayranlıkla izlediği kendini gerçekleştirenler bile kusursuz değildi. Herhangi bir ilişkide tarafların birbirlerinden mükemmellik beklmeleri yanlış ve hatta tehlikeliydi. “Karşınızdakinin her türlü yanlısını kabul etmemeniz halinde” diye yazmıştı günlüğüne “iyi bir evlilik yapamazsınız.” Geleneksel aile bağlarının ve yakın dostlukların günümüzde ortadan kalkmış olmasının kısmen de olsa çoğu insanın başkalarının kusursuz olmadığı gerçeğini kabul etmemesinden kaynaklandığına da kuvvetle inanıyordu. Bunun kabul edilmemesi durumunda, daha geniş kapsamlı bir iyilik için gerçek karşılıklı özveri gösterilemezdi. Ya soyut ya da gündelik yaşam anlamında, insanların gösterebileceklerinden çok daha mükemmel olmalarını beklemek hesapsızlıktan kaynaklanan bir hataydı. Bu bağlamda, “Nirvanaya ulaşalım!” sloganı karşıt kültürler arasında kullanılan ve Maslow’un özellikle nefret ettiği bir slogandı.

Mükemmel arkadaş, mükemmel iş ya da mükemmel eş aramanın düş kırıklığı ya da mutsuzluk için yazıldığı kesin olan bir reçete olduğuna inanıyordu.

Maslow ve Bertha, 6-7 Hazirandaki hafta sonunu Menlo Park'taki evlerinde pek de alışık olmadıkları şekilde baş başa geçirmişlerdi. Bertha Pazar sabahı Morrelllere telefon açıp çifti evlerine davet etmişti. Marylyn Morrell gelip Bertha'yla birlikte bir heykel yapma seansı yapmayı kabul etmişti. Bu arada Maslow yazılarıyla meşguldü. Onlara yeni yeni oluşturduğu insan kötülükleri kuramıyla boğuştuğundan söz etti. Özür dileyerek misafirlerinden bir süreliğine ayrılarak yazılarına odaklanmak için çalışma odasına kapandı ama yoğunlaşmakta sıkıntı çektiği açıktı; iki laf etmek için sık sık odasından çıkıp onlara katılıyordu. Daha sonra işlerini bir kenara bırakıp Bertha ve Morrelllerle birlikte verandada oturup fotoğraflara bakmaya başlamışlardı. Güzel bir gündü. Morrell'ler gitmeye hazırlanınca Maslow Marylyn'e ön kapıya kadar eşlik etmişti. Komşularının Siyam kedisinin duygusal biçimde gerinmesi ilgilerini çekmiş ve veda etmeden önce birkaç dakikalığına ve sessiz biçimde onun zarif güzelliğinin keyfini çıkarmışlardı.

Maslow 8 Haziran Pazartesi sabahı her zamanki gibi havuz başına çıkmıştı. Kalp doktorunun tavsiyelerine harfi harfine uyuyordu; kronometresine bakmış ve yavaşça koşmaya başlamıştı. California'nın güneşli havasında ve Bertha birkaç adım ötesinde dinlenirken bir anda ve hiçbir ses çıkarmadan yere kapaklanmıştı. Bertha çılgınca koşarak yanına geldiğinde çok şiddetli bir kalp krizinden ötürü çoktan ölmüştü. Altmış iki yaşındaydı.

Maslow'un hiç beklenmedik ölümü karşısında arkadaşlarıyla meslektaşlarının çoğu, hatıralarını ona yakışır biçimde onurlandırmak istemişlerdi. Bunlar arasında ilk girişimde bulunan UCLA'dan Robert Tannenbaum ve Warren Schmidt'ti. 10 Haziran günü, daha henüz birkaç hafta önce Maslow'la harika saatler geçirmiş olan Yönetmel Sınırlar Semineri öğrencilerine bir duyuru yayınlamışlardı. Duyuruda "Yüce yüreği bir anda ve bilebildiğimiz kadarıyla hiçbir acı çektiirmeden duruverdi" denilerek ölümü

duyuruldu. Tannenbaum ve Schmidt Maslow'un kendisine özgü ruhu ve aktardığı mesajlara adanmış bir anı kitabı yayımlanmasına yardımcı olacaklarını bildiriyor ve onlardan, Maslow'la son zamanlarda paylaştıkları anılarını bildirmelerini istiyorlardı. Böylelikle başkaları da Maslow'un kişiliği hakkında bir şeyler öğrenebilecekti.

Belki de düşüncelerini kendilerini hiç sınırlamadan ve duygusal biçimde ifade etmelerini sağlayan şey o günlerde Amerika'da yaşanan idealist zamanlardı: Hiç kuşkusuz, Maslow'un doğası da onları büyülemişti. Birisi şu yorumda bulunmuştu: "Maslow kadar ölüme bu denli hazır olan ama aynı zamanda bu denli de yaşam dolu olan başka bir insan tanımadım." Çoğu kişi de, onunla birlikte geçirdikleri zamanlarda hissettikleri garip bir derin saygı duygusundan söz etmişti. Seminere katılmış olan bir başkası ise şiirsel ama çok isabetli bir biçimde şu yorumda bulunmuştu: "Maslow'da başka dünyalara özgü bir şeyler vardı. Plato'yla teklifsiz bir biçimde konuşabilirdi ama bir temizlik görevlisiyle bile torunlarının erdemleri hakkında konuşmaktan da aynı bahtiyarlığı duyabilirdi."

Belki de en duygusal yorum, Maslow'u çok az tanıyan ama sanki coşkulu hayatı ve meslek yaşamı boyunca etkilemiş olduğu pek çok insanın sözcülüğünü de yapıyormuş gibi yaklaşımda bulunan birisinden gelmişti: "Onunla birlikteyken insan olmaktan keyif alırdınız. Bozulmuş bir dünyada ışık, vaat ve de umut görmüş ve bunları bizlerle paylaşmıştı."

Sonsöz

MASLOW'UN ETKİSİ, 1970 yılında ölmesinden sonra Amerika dışında hızla artmış, hümanistik psikoloji hareketinin sınırları hayli etkili olduğu Doğu ve Batı Sahilindeki bölgelerin dışına taşmıştır. Bu etki Avrupa ve Japonya'da da hissedilmeye devam edilmektedir. Görüşleri hem profesyoneller hem de sıradan insanlar tarafından sayısız yoruma tabi tutulmuş ve bireyler olarak kendimizi görme şeklimizi çok güçlü bir şekilde etkilemiştir. Kendini tamamlama ve duygusal refaha ilişkin nosyonları psikoloji, danışmanlık, eğitim, sağlık hizmetleri, iş idaresi, pazarlama ve tanrıbilim gibi alanları etkilemiştir. Değerli bir yaşam sürdürülmesine yönelik olarak yıllardır benimsenmiş olan genel geçer değer yargılarının alaşağı edilmesine de yardımcı olmuştur.

İnsan doğası ve onun henüz yararlanılmayan potansiyeli konusundaki inançlarımızı, Maslow'un hemen hemen iki nesil boyunca oluşturduğu ateşli düşünceler aracılığıyla geliştirmiş bulunuyoruz. Yirmi birinci yüzyıla girdiğimiz şu günlerde, insanın yüksek ve düşük nitelikli ihtiyaçlarını kapsayan içsel makyajına ilişkin görüşünün toplumsal bilimlerde ortaya konmuş olan en kapsamlı görüş olduğu yadsınamaz. Gerçekten de Maslow'un çok ilginç nitelikteki görüşleri sevgi, evlilik, iş ve günlük beklentilerimizi şu veya bu şekilde ama hiç de zorlamadan biçimlendirdiğini söyleyebiliriz. Ama Maslow'un mesleki yaşamının özel nitelikleri hakkında çok az şey bilinmektedir. Etkili görüşlerinin oluşma şekli de araştırılmamıştır. Dahası, Maslow'un çalışmaları kendisini eleştirmiş ve savunmuş olan çoğu kişi tarafından geniş ölçüde yanlış anlaşılmış ve çarpıtılmış durumdadır.

Umarım bu yaşam öyküsü, onu motive etmiş ve heyecanlandırmış olan şeylerin ve engin mirasının bugün bizler için neler ifade ettiğinin daha açık biçimde kavranılmasına yardımcı olur.

Sözlük

Abraham Maslow, etkili psikolojik düşünce sistematiğini geliştirirken pek çok terim türetmiştir. Bu terimlerden bazıları, on yıllar boyunca toplumsal bilimlerin engin evreninde ve hatta Amerikan kültürünün bütününde bile tedavülde kalmıştır. Bu duruma rağmen, Maslow'un en etkin terimlerinden bazıısı sürekli olarak yanlış algılanmış ve yanlış şekilde kullanılmıştır. Ölümünden önce, düşüncelerinin giderek artan ölçüde çarpıtılmış olarak ifade edilmesi konusundaki çekincelerini dile getirmeye başlamıştı. Aşağıdaki temel terimler, yazılarında kullandığı şekilde kısaca tanımlanmıştır.

Aidiyet ihtiyaçları (Belongingness needs): Bir gruba, aileye, kabileye ya da topluluğa üye olma duygusu hissedilmesine yönelik doğuştan gelen psikolojik ihtiyaçlar.

Alfa (Alpha): Egemonik'e bakınız. Aldous Huxley'in *Cesur Yeni Dünya* adlı eserindeki kullanım şeklinden türetilmiştir.

Apollo gizemcisi (Apollonian mystic): Derin düşünme yoluyla aşkınlık ve kutsiyet yaşayan kişi.

Benlik (Self): Kişiliğin biyolojik esaslı özü.

Bilişsel Patolojiler (Cognitive Pathologies): Çevremizdeki dünyayı bilmeye ve anlamaya yönelik ihtiyaçlarımızın hastalıklı ya da ruhsal sıkıntıya bağlı ifade ediliş biçimi. Belirsizliğe anlayışlı davranamama, kesinliğe takıntı derecesinde ihtiyaç duymak, aşırı ölçüde düşünme, *rubrikleştirme* ve *sözde aptallık* bu tür patolojiler arasındadır.

Birleştirici algılama (Unitive perception): Kutsal olanı laik olan yoluyla algılama yeteneği; *Var-Oluş-evreni* ve *Eksiklik-evreni* algılarının kaynaştırılması anlamına da gelir.

Bodhisattva: Kişisel aydınlanmaya kavuştuktan sonra başkalarına öğretmenlik yapmak ve yardımcı olmak amacıyla bencillikten uzak bir şekilde günlük dünyaya dönmüş olan kişiyi tanımlayan Budist terimi; *Pratyeka Buddha*'nın karşısıdır.

Bütünsel (Holistic): Birbirlerinden ayrı olmayıp birbirleriyle bağlantılı olan şeylerle ilgilidir; parçaları ya da birbirlerinden farklı olan ayrıntıları algılayan atomcu ya da indirgemeci yaklaşımın karşıtıdır.

Büyüme ihtiyaçları (Growth needs): *Meta-ihtiyaçlar*’a bakınız.

Değer bozukluğu (Value disturbance): *Meta-patolojiler*’e bakınız.

Değersizlik (Valuelessness): Bir değerler sistemine sahip olmama durumu; hem pek çok *meta-patolojiler*’e hem de bedensel hastalıklara yol açar.

Dionysus gizemcisi (Dionysian mystic): Vahşi bir coşku içinde aşkınlık ve kutsiyet yaşayan kişi.

Doruk deneyim (peak-experience): Kısa süren ve geçici nitelikteki bir bahtiyarlık, aşırı sevinç, esriklik, büyük haz ya da mutluluk anı. Bu tür anlarda genellikle huşu, derin saygı ve hayranlık duygularıyla dolarız; aynı zamanda kendimizi daha canlı, daha bütünleşmiş hissederiz. “Şimdi ve burada” anında yaşarken aşkın ve kutsal olanla da temasa geçtiğimizi derinden hissederiz; Bu durum, *kendini gerçekleştiren* insanlarda daha sık görülür.

Doruk yaşamayan (non-peaker): Korkan ve bu yüzden kendi doruk deneyimlerini engelleyen ya da reddeden kişi. Bu genellikle yadsıma, bastırma ya da “unutma” yoluyla gerçekleştirilir ve bu nedenle de yaşanmış olan bu tür deneyimler bilinçten ya da bellekten silinir. Doruk deneyim yaşamayan kişi genellikle aşırı rasyonel, materyalist ya da obsesif-kompulsif bir kişidir.

Dördüncü Kuvvet (Fourth Force): *Kişi-ötesi psikoloji*’ye bakınız.

Egemonik (Aggridant): İnsanın ya da başka bir türün biyolojik bakımdan üstün olan üyesi; daha iyi algılayan ve seçen; söz konusu türün toplumsal dünyasında egemen ya da liderlik pozisyonu edinilmesine yöneliktir. *Alfa* olarak da bilinir.

Eksiklik bilişi (Deficiency-cognition – D-cognition): Mantıksal ya da ussal analizde olduğu gibi, insanların ya da şeylerin kendilerine özgü ayrıntıları içerisinde görüldüğü sıradan bilgi.

Eksiklik ihtiyaçları (Deficiency-needs – D-needs): *Temel ihtiyaçlar*’a bakınız.

Eksiklik mizahı (Deficiency-humor – D-humor): Başkasının başına gelen talihsizliğe gülmek gibi düşmanca, acımasız ya da insanı küçük düşürücü mizah; düşük seviyeli olgunluğu ya da motivasyonu yansıtır.

Eksiklik motivasyonu (Deficiency-motivation – D-motivation): *Temel ihtiyaçlarımızın* karşılanmasına ilişkin motivasyon.

Eksiklik psikolojisi (Deficiency-psychology – D-psychology): *Temel ihtiyaçlar* ve olağan bilinç alanındaki insan bilişi, deneyimleri ve motivasyonuna ilişkin psikoloji.

Eksiklik sevgisi (Deficency-love – D-love): Sevdiğimiz kişinin bizim kendi *temel ihtiyaçlarımızı* karşılama kapasitesine yönelik duyduğumuz ilgi.

Eupsychia: Resmi tanımına göre, ıssız bir adada bin *kendini gerçekleştirmiş insan* tarafından oluşturulacak kültür; daha geniş anlamıyla, *temel ihtiyaçları* karşılayan ve tüm üyelerine *kendini gerçekleştirme* olanağı tanıyan ve insan doğasının izin verdiği en mükemmel toplum şekli.

Eupsychian: *Eupsychia*'ya, yani erişilebilir psikolojik sağlığa yönelmek; sadece ütöpik nitelikleri değil de gerçekten iyileşmeyi ifade eder. Ayrıca, böyle bir davranışı desteklemek ve teşvik etmek amacıyla öğretmen, terapist ya da yöneticinin üstlendiği eylemler; daha sağlıklı olunmasını sağlayan zihinsel, toplumsal ya da yönetsel koşulları işaret eder.

Eupsychian yönetim (Eupsychian management): Resmi tanımına göre, *kendini gerçekleştirmiş yüz insanın* ortaklık oluşturmaları ve biriktirmiş oldukları tasarruflarını bir kuruluşa yatırmaları durumunda ortaya çıkacak olan yönetsel ilkeler; daha genel anlamda, örgüt üyelerinin bireysel gelişimlerinin ve yaratıcılıklarının, ürün ve hizmetlerin kalitesinin ve örgütün sağlık ve refahının bir bütün olarak artırılmasına yönelik genel aydınlanmış yönetim biçimi.

Gerçeklik tazeleme (Reality freshening): Güzellik, hakikat ve adalet türünden *Var-Oluş değerleri* yaşamayı bilinçli olarak canlandırma isteği; “her şeyi olduğu gibi kabul etmenin” gerekli bir panzehiridir. *Yeniden kutsallaştırma*'ya bakınız.

İhtiyaçlar hiyerarşisi (Hierarchy of needs): *Temel ihtiyaçları* ve *meta-ihtiyaçları* kapsayan ve doğuştan gelen fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlar dizisi. İçimizde daha düşük bir ihtiyacın tatmin edilmesi durumunda, yeni ve daha yüksek bir ihtiyaç ortaya çıkma eğilimi gösterir.

Güvenlik ihtiyaçları (Safety needs): Fiziksel güvenlik duygusu edinmeye yönelik doğuştan gelen psikolojik ihtiyaçlar; bir *temel ihtiyaç* türü.

Hümanistik psikoloji (Humanistic psychology): 1960'larda ortaya çıkmış olan bu terim Maslow, Rollo May, Carl Rogers ve benzerlerinin oluşumuna katkıda bulunduğu ve Freudculuk ile davranışçılık ekollerini aşmayı amaçlayan geniş tabanlı psikolojiyi tanımlar. **Üçüncü Kuvvet** olarak da bilinir.

İçgüdüsel ihtiyaçlar (Instinctoid needs): *Temel ihtiyaçları* ve *meta-ihtiyaçları* kapsayan ve doğuştan gelen psikolojik ihtiyaçlar. Yapıları gereği zayıf olsalar da, meta- ihtiyaçlar güzellik ya da hakikat gibi bazı belirli değerleri arzu etmemize ve bu değerlere kavuşmaya çalışmamıza neden olurlar. Tam anlamıyla sağlıklı olabilmek için içgüdüsel ihtiyaçların bütünüünün tatmin edilmesi gerekir.

İçsel değerler (Intrinsic values): *İçgüdüsel* olan ve hastalıktan kaçınmak ve tam gelişim gösterebilmek amacıyla karşılanması gereken insani değerler; içsel değerlerden yoksun olunması *meta-patolojiler*'e yol açar. Aynı zamanda *meta-ihitiyaçların* da nesnesidirler.

İçsel suçluluk (Intrinsic guilt): Varoluşsal suçluluk'a bakınız.

Jonah kompleksi (Jonah complex): İncil'de yer alan Jonah (Yunus Peygamber) kişiliğine dayanan bu duygusal durum "insanın kendi büyüklüğünden korkmasını" ifade eder ve kişinin en iyi şekilde yaptığı şeylerden korkması ve kendi potansiyelinden kaçınmasıyla sonuçlanır. Jonah kompleksi günlük yaşamda istek düzeyinin azalması ya da *sözde aptallık* biçimini alabilir.

Karşıt değerlendirme (Counter-valuing): *Var-Oluş değerlerine* ya da onları içeren şeylere karşı, kirli çamaşırlarını açığa çıkarmak ya da değerini düşürmeye çalışmak gibi yollarla düşmanca davranmak ya da düşmanca ifadelerde bulunmak. Bu, *Var-Oluş değerleri*'nin karşısında, eksikliklerimizden ötürü içimizde uyandırabilecekleri kırgınlıktan kaynaklanan dehşet ya da merak duygularına karşı geliştirilen psikolojik bir savunmadır.

Karşıt değerler (Counter-values): Hakikat, iyilik ve güzellik gibi *Var-Oluş değerleri*'ne ya da genel olarak erdeme karşı duyulan korku, nefret ya da kızgınlık.

Kendini gerçekleştiren insan (Self-actualized person): *Temel ihtiyaçları* karşılanmış ve bu nedenle kendisini *meta-ihitiyaçların* motive ettiği ve aktif olarak *Var-Oluş değerleri* arayışına geçmiş olan sağlıklı, olgunlaşmış ve kendini tamamlamış olan birey. Böyle bir insan yaratıcılık, basiret, duygusal açıdan doğal davranma ve çağrıya yanıt verme gibi bazı belirli özellikler gösterir.

Kendini gerçekleştirme (Self-actualization): *Temel ihtiyaçlarımızdan* ve *eksiklik motivasyonu*'muzdan arındığımız, bireysel gelişimin en üst noktası; çoğu insan için bir son nokta anlamına gelmez, tam olarak gelişme göstermeye yönelik bir dürtü ya da arzu anlamına gelir. Aynı zamanda gizli kalmış olan yeteneklerimizin, kapasitelerimizin ve potansiyelimizin herhangi bir zamanda ve herhangi bir ölçüde karşılanma süreci. Bu dürtüye hepimizin sahip olmasına karşın, büyüme korkusu da yaşarız.

Kişi-ötesi psikoloji (Transpersonal psychology): Abraham Maslow tarafından 1960'lı yılların sonlarında oluşturulmuş ve insanın spiritüel boyutunu *hümanistik psikoloji* ile birleştiren ve "derin insan doğası ve potansiyeli modeli" kapsamına alan yaklaşım.

Dördüncü Kuvvet olarak da bilinir.

Kutsallıktan arındırma (De-sacrilization): Kültürümüzde "daha yumuşak" duyguların bizi kuşatmasından korkarak bu duyguların yoğun

hissedilmesine karşı geliştirilen yaygın psikolojik savunma biçimi. Sevecenlik, nezaket, huşu, şaşkınlık, esriklik gibi duyguların ve insan yaşıntısının herhangi bir anını mucizevi olarak algılamının bastırılmasını ya da reddedilmesini içerir.

Meta-ihtiyaçlar (Metaneeds): *Temel ihtiyaçların* üstünde yer alan ve doğuştan getirdiğimiz zayıf özellikteki içgüdüsel psikolojik ihtiyaçlar; bunlar, *Var-Oluş değerleri*’mize ilişkin ihtiyaçlardır. Bunlardan yoksun kalınması *meta-patolojiler*’e ya da “ruhun hastalanmasına” yol açar.

Meta-güdüler (Metamotives): *Temel ihtiyaçları* karşılanmış ve bu nedenle de *Var-Oluş Değerleri* harekete geçmiş olan insanların güdülleri.

Meta-motivasyon (Metamotivation): Hakikat, güzellik, adalet, mükemmellik gibi *Var-Oluş değerleri*’ne kavuşulmasını arzu eden motivasyonel durum; *kendini gerçekleştiren insan*’da egemen olan motivasyon şekli.

Meta-ödenek (Metapay): Yaratıcı olma ve daha özerk şekilde çalışma olanağına sahip olmak gibi, kişinin daha yüksek düzeydeki ihtiyaçlarına yönelik telafi edici şeyler.

Meta-patolojiler (Metapathologies): *Meta-ihtiyaçlardan* sürekli olarak yoksun kalınması – *meta-motivasyonlar*’ın tatmin edilmemesi durumunda ortaya çıkan ruhsal- Var-Oluşsal rahatsızlıklar. Kiniklik, kayıtsızlık, sıkıntı, zevk alamama, umutsuzluk, çaresizlik, güçsüz olma durumu ve nihilistlik bu türden rahatsızlıklar arasındadır.

Nadir deneyimi (Nadir experience): Psikotik olarak gerileme, başarısızlık ya da trajediyle karşılaşma, ölümle burun buruna gelme ya da yoğun olarak varoluşsal bir ikilem yaşama türünden büyük bir üzüntü yaşamak; değerlerimizde ve yaşam anlayışımızda büyük bir kopuşa ya da dönüşüme neden olabilir.

Normatif psikoloji (Normative psychology): İnsanların duygusal ve bilişsel olarak nasıl işlev görmeleri gerektiğiyle ilgilenen psikoloji dalı.

Orman kanunu bakış açısı (Jungle outlook): İnsanları “kuzular” ya da “kurtlar”, kurbanlar ya da potansiyel yırtıcılar olarak ikiye ayıran otoriter kişiliğin bakış açısı; genellikle, çok yakın kan bağı olan sınırlı sayıda kişilerin dışındakilerle empati kurma becerisinden yoksun olması da bu kişiliğin özelliklerinden biridir.

Otoriter kişilik (Authoritarian personality): Temelde *orman kanunu* bakış açısına sahip olan, nezaket ve yardımseverliği istismar edilebilecek zayıflık göstergeleri olarak nitelendiren ve algılayan kişi.

Özsaygı ihtiyaçları (Self-esteem needs): Özsaygı ve kendi değerini bilme duygularının hissedilmesine yönelik doğuştan gelen psikolojik ihtiyaçlar; bir *temel ihtiyaç* türü.

Plato deneyimi (Plateau-experience): Yaşadığımız mucizevi ve insanı dehşete düşüren şeyler karşısında gösterdiğimiz yoğun duygusallıktan uzak, dingin ve sakin tepki. Yüksek plato deneyimi, sadece duygusal olabilen *doruk deneyim*'in tersine, her zaman noetik ve bilişsel bir ögeye de sahiptir; ayrıca, *doruk deneyim*'den çok daha istemli bir harekettir; örneğin, sakince oturup yanında yerde oynamakta olan bebeğine bakmakta olan bir anne gibi.

Pratyeka Buddha: Başkalarından bağımsız olarak sadece kendisi için aydınlanma kazanmış olan kişiyi tanımlayan Budist terimi; *Bodhisattva*'nın karşıtıdır.

Proktolojik görüş (Proctological view): Proktolojik görüş (Proctological view): Kinik olanın ya da çaresizlik içinde olanın bakışı; bu kişi tipik olarak karşıdaki insanı küçümser, diğer insanların kirli çamaşırlarını ortaya dökme ya da başkalarının davranışlarında daima kötü bir niyet arayıp bulma çabası içindedir. Bu görüşe sahip olan kişi, hakikat, güzellik ve adalet gibi içsel ve nihai olan insani değerlerden yoksundur.

Rapsodik iletişim (Rhapsodic communication): Metafor ve gizemli sembollerin kullanıldığı şiirsel dil; bu iletişim şekline *doruk deneyim* sırasında sık sık rastlanır ve sadece akılcı ve mantıklı olan söylemin sınırlarının aşılmasına yardımcı olur.

Rubrikleştirme (Rubricize): Bir şeyi ya da bir kimseyi özel ve tekil olarak algılamaktansa bir tip olarak kalıplaştırmak ya da sınıflandırmak; örneğin birisini birey olarak değil de bir garson ya da bir polis olarak sınıflandırmak. Rubrikleştirme eğilimimizi ortadan kaldırmak için düzenli olarak *gerçeklik tazeleme* yapılmalıdır.

Sevgi ihtiyaçları (Love-needs): İnsanın, arkadaşları ya da aile üyeleri gibi başka insanlar tarafından sevildiğini hissetmesine yönelik *temel ihtiyacı* kapsar.

Sinerji (Synergy): Antropolog Ruth Benedict'in 1941 yılında türettiği ve kültürleri genellemek için Maslow'un genişlettiği terim. Yüksek sinerjiye sahip olan bir kültür, birey için yararlı olanın herkes için aynı şekilde yararlı ve bunun tam tersinin de geçerli olduğu kültürdür; örneğin, özgecil davranışları bol bol ödüllendiren bir kültür gibi. Düşük düzeyde sinerjiye sahip olan kültür ise bir kişi için iyi olanın diğerleri için zararlı olduğu ve bunun tam tersinin de geçerli olduğu kültürdür; örneğin, bir insanın başarısının başkalarının zararına olacak şekilde kazanıldığı bir örgüt gibi.

Sinerjik (Synergic): Sinerji niteliği taşıyan; aynı zamanda, bireysel ve örgütsel/toplumsal ihtiyaç ve hedeflerin karşılıklı olarak pekiştirilme durumu. Örneğin sinerjik bir toplum "erdemini karşılığını gördüğü" bir toplumdur. İyi giden bir evlilik de sinerjiktir.

Sözde aptallık (Pseudo-stupidity): Bir *bilişsel patoloji*, *Jonah kompleksi*'nin ortaya çıkması; insanın kendi zekâsına karşı savunmaya geçmesini ya da yadsımasını içerir.

Taocu (Taoist): Aldığını verme niteliğine sahip olmak; davetsiz misafirlik yapmamak ve başkalarının işine burnunu sokmamak.

Taocu bilim (Taoist science): Taocu niteliğe sahip olan bilim; bilgiyi ararken sadece *Eksiklik bilişi*'nden değil *Var-Oluş bilişi*'nden de yararlanmak anlamına da gelir.

Temel ihtiyaçlar (Basic needs): Doğuştan gelen, *içgüdüsel*, düşük seviyedeki psikolojik ihtiyaçlar. Alttan üste doğru sıralanan hiyerarşik düzende emniyet ve korunma, aidiyet, sevgi, saygı ve özsaygı ihtiyaçlarıdır.

Üçüncü Kuvvet (Third Force): *Hümanist psikoloji*'ye bakınız.

Var-Oluş bilgisi (Being-knowledge – B-knowledge): Bir insan ya da şeyde doğuştan var olan, mantık ve rasyonaliteyle değil de *Var-Oluş bilişi*'yle edinilen aşkın, özel ya da gizli bilgi.

Var-Oluş bilişi (Being-cognition – B-cognition): Bir insanın ya da bir varlığın özellikle aşkın, kutsal ve sonsuz olan özelliklerinin açık ve enine boyuna bilinmesi. Genellikle *kendini gerçekleştiren* insanlarda, özellikle de *doruk deneyim* yaşanması sırasında ama sadece bu durumla sınırlı olmaksızın yaşanır.

Var-Oluş değerleri (Being-values – B-values): Hakikat, güzellik ve adalet gibi içsel ve nihai olan insani değerler. *Meta-ihtiyaçlarımızın* nesnesi ve *meta-motivasyonlar*'ımızın hedefi olan şey bu değerlerdir.

Var-Oluş ihtiyaçları (Being-needs – B-needs): *Meta ihtiyaçlar*'a bakınız.

Var-Oluş mizahı (Being-humor – B-humor): Yüksek düzeyde olgunluk ve motivasyon yansıtan felsefi ya da aydınlatıcı mizah; örneğin, Abraham Lincoln'le ilintili olan mizah niteliği gibi.

Var-Oluş motivasyonu (Being-motivation – B-motivation): *Meta-motivasyon*'a bakınız.

Var-Oluş psikolojisi (Being-psychology – B-psychology): İnsanın, *doruk deneyimler* gibi, en yüksek farkındalık dönemlerindeki bilişi, deneyimleri ve motivasyonu ile ilgilenen psikoloji türü.

Var-Oluş sevgisi (Being-love – B-love): Sevgi duyulan kişinin insanın kendi *temel* ihtiyaçlarının karşılanması için kullanılması yerine, doğaya ve sevgi duyulan kişinin potansiyellerine karşı bencillikten uzak ve koşulsuz olarak beslenen saygı; bir şeyi olduğu gibi, kendi tekilliği içerisinde sevmek.

Varoluşsal minnettarlık (Existential gratitude): Bireyler arasında sevgi ya da empati oluştuğunda ortaya çıkan uygun, sağlıklı minnettarlık.

Varoluşsal psikoloji (Existential psychology): Başlangıç noktası olarak bireysel kimliğe ve yaşantısal bilgiye önem veren psikoloji; yaşamın anlamını aramak gibi, insanın varlığına ilişkin sorunlarla ya da ikilemlerle ilgilenir.

Varoluşsal suçluluk (Existential guilt): Yaşamımızda daha yüksek nitelikteki doğal özelliklerimize ya da adalet veya hakikat gibi Varoluşsal değerlere ihanet edilmesinden kaynaklanan uygun, sağlıklı suçluluk. *İçsel suçluluk* olarak da adlandırılır.

Varoluşsal terapi (Existential therapy): Değer bozuklukları ya da *meta-patolojiler* yaşayan insanların tedavi edilmesine odaklanan psikoterapi ya da danışmanlık.

Yeniden kutsallaştırma (Re-sacrilization): Bir kişiyi ya da bir şeyi “sonsuzluk özelliği altında” görme arzusu. Hayret ve kutsallık duygusunu gündelik yaşamda da tatma isteği. **Gerçeklik tazeleme**’ye bakınız.

Z Kuramı (Theory Z): 1960 yılında Douglas McGregor tarafından ortaya atılmış bulunan etkili X Kuramı ve Y Kuramı ikili durumunu sentezleyip daha da geliştirmek amacıyla Maslow’un formüle etmiş olduğu yönetim kuramı.

Gerçek kapasitenizin çok altında bir yaşam sürmeye razı olursanız yaşamınızın sonuna kadar mutsuz olursunuz. Böylesine bir yetinmeye razı olmakla kendi kapasitenizden, kendi olasılıklarınızdan kaçmış olursunuz.

-Abraham Maslow

Hümanistik psikolojinin kurucusu Abraham Maslow (1908-1970) çağdaş psikolojide ve toplumsal düşüncelerde çığır açmış biridir. Yapmış olduğu katkılar, Maslow'un yaşamının ilk kapsamlı öyküsünü oluşturan bu kitapta bütünüyle ele alınıyor.

Maslow kendi hakkımızdaki görüşlerimizi, son yarım yüzyıl boyunca başka herkesden daha fazla etkilerken başarılı, gelişkin bireylere odaklanmıştır. Kuramları, görüşleri iş ve yönetim dünyası, tanrıbilim, siyaset ve eğitim alanlarında uygulanmış, çağdaş toplumsal konular ve sorunlar için çığır açıcı olmuştur.

"Hoffman'ın kaleme almış olduğu yaşam öyküsü bu yüzyılın en büyük psikologlarından birinin dehasını, vizyonunu, gustosunu ve insancılığını ortaya koyuyor."

-Stanley Krippner, Ph.D.

Psikoloji Profesörü, Saybrook Enstitüsü

"İnsan olmanın ne demek olduğuna ilişkin umut verici, ufuk açıcı vizyona sahip olan bir insan hakkında harika bir biyografi çalışması."

-Los Angeles Times

"İnsanlığın hikayesi aza razı olmuş kadınların ve erkeklerin hikayesidir" diyen Abraham Maslow'un yaşam hikayesi, kendini gerçekleştirmenin ancak hümanistik vizyon içerdiği takdirde mümkün olabileceğini bize örnek olarak ve ilham vererek gösteriyor.

-Nil Gün

BİREYSEL GELİŞİM / BİYOGRAFI

ISBN 978-975-275-265-8